

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceeding) ครั้งที่ ๔

“ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”

เล่มที่
๑

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ณ หอประชุมสมเด็จพระรัชมิ่งคลาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”

๒๑ ปี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โครงการประชุมวิชาการระดับชาติที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding) ครั้งที่ 4 ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ร่วมกับ

คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (วช)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยทรัพยากรฯ จังหวัดลำพูน

มหาวิทยาลัยอุโมงค์สร้างพลเมือง

ที่ปรึกษาโครงการ

พระราชปรีดีศักดิ์,ศ.ดร.

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

พระเทพรัตนนายก

เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

พระเทพสิงหราชจารย์

รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่

พระครูปริยัตยานุศาสน์,ดร.

ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

พระครูธีรสุตพจน์,ดร.

ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต

พระครูสุนทรสังฆพินิต,ดร.

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์,ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

พระครูสิริสุตตานุกต,ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.

รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์

อาจารย์ปิ่น อะทะเทพ

ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ ใจสิทธิ์

กองบรรณาธิการ

พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ

พระครูวิบูลเจตยาทร

พระครูภาวนาโสภิต,วิ,ดร.

นายพุทธพงศ์ กันทะรส

ดร.สามารถ บุญรัตน์

นายสรวิทย์ วสาระชัย

ดร.นิกร ยาอินตา

พระมหาไกรสร โชติปัญญา, ผศ.

นายประเด่น แบนปิง

นายไพรินทร์ ณ วันนา

ศิลปะและรูปเล่ม

นายกฤษดากรณ์ กองเงิน

ปีที่พิมพ์

วันที่ 1 พฤษภาคม 2561

ISBN

978-616-300-312-7

จัดพิมพ์ในงาน

โครงการประชุมวิชาการระดับชาติที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561

พิมพ์ที่

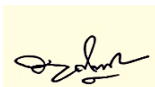
แท่นทองการพิมพ์ ลำพูน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

การประชุมวิชาการวิชาการระดับชาติที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0” ในครั้งนี้ จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้สํารณชน2) เพื่อเป็นเวทีให้นิสิตได้นำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาผู้สํารณชน 3) เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการวิจัย และการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นผลงานวิจัยระหว่างนิสิต สาขาวิชาต่างๆระหว่างมหาวิทยาลัยและองค์กรเครือข่ายอื่นๆ 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิทยานิพนธ์สู่การวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อชุมชน สังคมและประเทศต่อไป ในการดำเนินงานในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) มหาวิทยาลัยโมังค์สร้างพลเมืองและสถาบันวิจัยทริภูฏย จังหวัดลำพูน เป็นภาคีร่วมในการดำเนินงาน การดำเนินงานภายใต้หัวข้อเรื่อง “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งถือว่าพระพุทธศาสนานั้นมีหลักพุทธธรรมเป็นหลักการที่มีคุณค่า สูงส่ง เป็นคำสอน ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาเผยแพร่สั่งสอนบุคคลทั่วไป หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมากครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดหมายของพุทธศาสนา คือนิพพาน พุทธธรรมทุกเรื่องล้วนแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้นเช่นทำให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบเรียบร้อยแก่สังคม

(พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

20 กุมภาพันธ์ 2561

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

รองศาสตราจารย์ อุเทน ปัญญา	มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติ บดีรัฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระธรรม เนียมน้ำเพชร	มหาวิทยาลัยเนชั่น
อาจารย์ ดร.ไพศาล เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ ดร.ไพเราะ สุภาพ	วิทยาลัยเทคนิคลำพูน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยนันทธรณ์ ขาวงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระมหาสมบุญ ภูมิกโร, ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาบุญเลิศ อินทปญญา รศ.	รองคณะบดี คณะสังคมศาสตร์
พระครูสิริปริยัติยานุศาสน์,ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
พระครูสุนทรสังฆพินิจ, ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตเชียงใหม่
พระครูโกวิทธีรธรรมาภิบาล,ดร.	อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจิตร ขอนวงศ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสน่ห์ ใจสิทธิ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธรัฐประศาสนศาสตร์
อาจารย์ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	อาจารย์ประจำวิทยาเขตเชียงใหม่

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย/สถาบันที่เข้าร่วมโครงการ

มหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมโครงการประชุมวิชาการระดับชาติที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ 4 ภายใต้วหัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน จำนวน 16 องค์กร ประกอบด้วย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่

วิทยาลัยเทคนิคแพร่ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 2

มหาวิทยาลัยนเรศวร

การรถไฟแห่งประเทศไทย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

วิทยาลัยเทคนิคลำพูน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

สถาบันพัฒนาสตรีภาคกลาง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอากาศ ศูนย์วิทยาการ กรมแพทยทหารเรือ

โครงการประชุมวิชาการที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ 4
ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

1.ชื่อโครงการโครงการประชุมวิชาการที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding)

ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

2. ชื่อหน่วยงาน วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน รหัสโครงการ -

3. ชื่อแผนงาน การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และจริยธรรมเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศชาติ

4. ผู้รับผิดชอบโครงการบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

5. โครงการเชื่อมโยงกับมาตรฐาน สกอ. องค์กรประกอบที่ 2

6. หลักการและเหตุผล / เหตุผลความจำเป็น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการที่จะพัฒนาสังคมให้สำเร็จได้ด้วยดีและบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้จริงนั้นจะต้องพัฒนาแบบองค์รวมไม่ใช่แบบแยกส่วนเพราะการพัฒนาแบบแยกส่วนนั้นเป็นการพัฒนาวิฤตมากเกินไปจึงไม่สมดุลกับการพัฒนาคนเพราะคนจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีสุขภาพแข็งแรงและมีพลานามัยที่สมบูรณ์ดีแล้วจิตใจต้องได้รับการพัฒนาและปลูกฝังให้มีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปการบริหารงานทั้งภาครัฐภาคเอกชนรวมถึงการบริหารกิจการทางพระพุทธศาสนามีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับยุคสมัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันแหล่งข้อมูลทางวิชาการมีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมและเป็นแหล่งพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษาทางพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมชนทุกกลุ่มในเขตภาคเหนือตอนบนซึ่งจะอำนวยโอกาสให้แก่ผู้สนใจศึกษาทุกสถานภาพได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาได้กว้างไกลออกไปอย่างไร้พรมแดนและเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์เจตนารมณ์ตามความในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.2540 ที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิจัยส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมีนโยบายในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจและสังคม” นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ววิทยาลัยสงฆ์ลำพูนมีความมุ่งมั่นที่จะเผยแพร่ความรู้สู่สังคมให้หลากหลายและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการและเป็นการจัดประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา

ด้วยความสำคัญในด้านการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนจึงสนับสนุนให้มีการจัดประชุมวิชาการที่มีรายงานการประชุม (Proceeding) ขึ้นในประเด็น “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0” อันเป็นพื้นฐานทางวิชาการให้แก่คณาจารย์นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปในจังหวัดลำพูน และใกล้เคียง เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่ประกาศโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาและเป็นเวทีให้นักนิสิตได้นำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณชนรวมถึงเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิทยานิพนธ์ให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา 2558 ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้ก้าวไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพต่อไป

7. วัตถุประสงค์

7.1 เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนสู่สาธารณชน

7.2 เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และบทความวิชาการของคณาจารย์ นักวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนสู่สาธารณชน

7.3 เพื่อเป็นเวทีให้นักนิสิตได้นำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาสู่สาธารณชน

7.4 เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการวิจัยและการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นผลงานวิจัยระหว่างนิสิตสาขาวิชาต่างๆระหว่างมหาวิทยาลัยและองค์กรเครือข่ายอื่นๆ

7.5 เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิทยานิพนธ์สู่การวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อชุมชนสังคมและประเทศต่อไป

8. ลักษณะโครงการ

กิจกรรมประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ เพื่อพัฒนาความรู้และพัฒนาผลงานวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา

9. เป้าหมาย/ผู้เข้าร่วมโครงการ

9.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ

ผู้เข้าร่วมประชุมและเสนอผลงานวิจัยเป็นคณาจารย์ นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเอกชนและนักวิจัยทั่วไป จำนวน 500 รูป/คน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

9.2 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

คณาจารย์นิสิตนักศึกษาและนักวิจัย ทั้งจากหน่วยงานภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการผลิตเอกสารการวิจัยอย่างถูกต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ร่วมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9.3 เป้าหมายเชิงเวลา

วันอาทิตย์ ที่ 25 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

10. การดำเนินงาน

10.1 รูปแบบการจัดสัมมนาวิชาการ

10.1.1 ประชุมคณะกรรมการบริหารเพื่อกำหนดโครงการการจัดประชุมวิชาการและจัดทำโครงการเสนอเพื่อความเห็นชอบและอนุมัติโครงการ

10.1.2 แต่งตั้งคณะทำงานและมอบหมายงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนด

10.1.3 จัดพิมพ์หนังสือรวบรวมบทความวิจัย

10.1.4 การจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

10.1.5 ระยะเวลาดำเนินการและกิจกรรม

ตั้งแต่บัดนี้-15 กุมภาพันธ์ 2561

10.2 อัตราค่าลงทะเบียน(อัตรารับรวมค่าอาหารกลางวันอาหารว่างและเครื่องดื่มเอกสารการสัมมนาซึ่งรวมผลงานเรื่องเต็มของผู้นำเสนอผลงานวิชาการ)

10.2.1 สำหรับผู้นำเสนอบทความ

- บทความวิจัย/โปสเตอร์ 2,000 บาท
- นิสิตระดับปริญญาตรีไม่มีค่าใช้จ่าย

10.2.2 ผู้เข้าร่วมประชุมทั่วไป(ไม่มีค่าใช้จ่าย)

10.3 วิธีชำระค่าลงทะเบียน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนเลขที่ 192 หมู่ 2 ตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน 51000โทร. 0-5356-3163โทรสาร. ต่อ 105หรือ โอนผ่านบัญชีธนาคาร ธนาคารกรุงไทย สาขา ลำพูน ชื่อบัญชี บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เลขที่บัญชี 511 – 0 – 72529 – 2

11. สถานที่ดำเนินโครงการ

- หอประชุมสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- ห้องประชุม (เธียเตอร์) ชั้น 3 อาคารเรียนรวม วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

12. ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

12.1 ผลผลิต (Product)

12.1.1 หนังสือรวบรวมบทความวิจัยจำนวน 5,00 เล่ม

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

12.1.2 จำนวนบทความที่ได้รับการตีพิมพ์จำนวนไม่น้อยกว่า 50 บทความ

12.2 ผลลัพธ์ (Outcome)

12.2.1 จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของผู้เข้าร่วมโครงการสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในทางวิชาการร่วมกัน

12.2.2 การจัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

13. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

13.1 ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนสู่สาธารณชน

13.2 เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และบทความวิชาการของคณาจารย์ นักวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนสู่สาธารณชน

13.3 ได้เป็นเวทีให้นิสิตได้นำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาสู่สาธารณชน

13.4 ได้เสริมสร้างบรรยากาศการวิจัยและการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นผลงานวิจัยระหว่างนิสิตสาขาวิชาต่างๆระหว่างมหาวิทยาลัยและองค์กรเครือข่ายอื่นๆ

13.5 ได้พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิทยานิพนธ์สู่การวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อชุมชนสังคมและประเทศต่อไป

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กำหนดการ

โครงการประชุมวิชาการที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ 4
ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ณ หอประชุมสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

วันอาทิตย์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

วันอาทิตย์ที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

08.00 –09.00 น.	ผู้ร่วมงาน ลงทะเบียนและรับเอกสาร
09.00– 09.30 น.	พิธีเปิดการประชุมวิชาการ โดย พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
09.30 - 10.30 น.	ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง "พุทธธรรมการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0" โดย พระราชวรเมธี,ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10.30 – 11.30 น.	เสวนาวิชาการ เรื่อง“ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทย แลนด์ 4.0”วิทยากรโดย... 1) พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ,รศ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ดร.นิกร ยาอินตา อาจารย์ประจำหลักสูตร พท.ม.สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ 3) อาจารย์อรรณวุฒิ สัยเจริญ สอนพุทธธรรม จังหวัดลำพูน ดำเนินการเสวนาโดย พระครูโกวิทอรธวาที,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬา- ลกรณราชวิทยาลัย
11.30 - 12.30 น.	ฉันภัตตาหารเพล และรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 16.00 น.	นำเสนอบทความวิจัย ณ ห้องเธียเตอร์ ชั้น 3 อาคารเรียนรวม

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	<p>ผู้ทรงคุณวุฒิ :</p> <ol style="list-style-type: none">1) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย2) ผศ.ดร.เสน่ห์ ใจสิทธิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย3) ผศ.ดร.ชัยนันทิธรณ์ ขาวงาม อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ <p>ดำเนินรายการโดย ดร.สามารถ บุญรัตน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p>
13.00 - 16.00 น.	<p>เวทีแลกเปลี่ยนเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ณ ห้องเรียนรวม ชั้น 1 อาคาร 1</p> <p>ดำเนินรายการโดย..สถาบันวิจัยหรือศูนย์ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น-จังหวัดลำพูน</p>

ผู้ประสานงาน

ดร.สามารถ บุญรัตน์ โทร. 089-290 9775

ผศ.ดร.เสน่ห์ ใจสิทธิ์ โทร.095 664 4256

คุณสรารุณี วสาระชัย โทร.081-791 9428

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”
วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประมวลการประชุมวิชาการที่มีรายงานสืบเนื่องจากการประชุม(Proceeding) ครั้งที่ ๔

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”
วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	สารบัญ
ที่ปรึกษาโครงการ	ก
คำนำ	ข
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก	ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิภายใน มหาวิทยาลัยที่เข้าร่วม	ง
โครงการประชุมวิชาการ	จ
กำหนดการประชุม	ฉ
ประมวลภาพ Proceeding) ครั้งที่ 4	ฎ
สารบัญ	ฐ

ภาคนำเสนอด้วยวาจา (Oral Presentation)

1. การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดการควมรวมองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นไทยกับการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่ท้องถิ่น :ศึกษารณเฑาะในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ : อาพัชรินทร์ อินทุภูติ	1
2.การบริหารราชการ : การจัดการภาครัฐสมัยใหม่และทางเลือก : ทักษิณ ประชามอญ	10
3. ปัญหาการจัดทำบริการสาธารณะด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัด : เครือวัลย์ มโนรัตน์	19
4. ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา : สาทิต เชื้ออยู่นาน : จารุวรรณ โปษยานนท์	26
5. แนวทางการแก้ปัญหาสังคมโซเซียลเชิงพุทธ : สถาพร กันธิยะ	39
6. จริยธรรมาภีบาลสำหรับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ : ไพศาล เครือแสง	47

ภาคนำเสนอด้วยโปสเตอร์ (Present poster)

7. การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย : พระสิริรัตน์เมธี : ธีระวัฒน์ แสนคำ	56
--	----

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

8. มรดกและการจัดการมรดก : พัชรภรณ์ ห่อตระกูล	68
9. กฎหมายในชีวิตประจำวัน : เพิ่มศักดิ์ เชื้อชาติ	74
10. ประเพณีสงกรานต์ : เมื่อเสื่อมเสีย ควรสร้างสรรค้อย่างไร : พระสีหา อินทปญโญ : พระครูสุเมธปทุมมาภรณ์ : พระบรรพต จำป่าไทย : Phra Sophal thach : พระมหาธนรัฐ ฐฐฐเมโธ	78
11. สื่อออนไลน์สาธารณะ : ประโยชน์หรือว่าโทษตามทัศนะพุทธศาสนา : พระพรชาติ พุทฺธสโร : พระสมชิต กตธมโม : พระมหาธนรัฐ ฐฐฐเมโธ	91
12. วิธีพิจารณาคดีปกครองชั้นสูง : ศรศักดิ์ อินทะกันท์	104
13. การศึกษาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา : สุทัศน์ อาสนาชัย : อภิพัทธ์ วิศิษฎ์ใจงาม : จุมพต อ่อนทรวง : จิรพจน์ ขวัญคง	109
14. ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับ เกษตรกรรมยั่งยืน : ทวีวรรณ วรรณทวี	118
15. การศึกษาบทบาทและหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า : พระครูสิริธรรมวรคุณ (วินัย วัฒนธมโม)	126
16. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับนิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก : ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ และคณะ	131
17. การศึกษาจิตในคัมภีร์ธัมมสังคณีตามแนวปรมัตถธรรม : ราเชนทร์ พงษ์วิทยานุสรณ์	138
18. การศึกษาการพูดของเคลคาร์เนกิตตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา : บุญลือ โปธิ์ข้า	147
19. ศึกษาบทบาทของพระโสภณพัฒน์โนดม (ศรีเหลา อุดคปญโญ) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : พระไชยยันต์ ปญญาวชิโร (กำรินทร์)	156

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

20.การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ : พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวิโร, ; รวีโรจน์ ศรีคำภา, : ชลธิชา จิรภัคพงศ์	165
21.การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) :บทบาท นักวิจัยกับการพัฒนาชุมชน : พระมหาไกรสร โชติปัญญา,ผศ. (แสนวงศ์)	176
22. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย : สายัณห์ อินันใจ	188
23.การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนว พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : ฐิติพร สะสม	196
24.วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย : พระมหาณรงค์ วิจิตตธมโม (เพิ่มกลาง)	210
25.การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีพุทธเพื่อประสิทธิภาพการบริหารงานในองค์กร : วลีษฐ์พล กุลพรม : สุภัทรชัย เชื้อบุญมี	218
26.การเมืองไทยที่ต้องปฏิรูป : กิตติคุณ ดั่งสงค์ : เศรษฐพร หนูนชู : พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์ ญาณธีโร : พระครูสุธรรมกิจโกศล สุภทโท : พระปลัดสุระ ญาณธโร	226
27.ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์สอนศีลธรรม ในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์ : พระครูสุนทรสีลวัฒน์(ปัญญาธิ สีลสาโร) : พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก) ดร.	234
28.ปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทย : พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา,ดร : พระครูวิจิตรธรรมโชติ	244
29 วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ : องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ ยั่งยืน : รวีโรจน์ ศรีคำภา : พระมหาสิทธิชัย ปัญญาไวย : พระศักดิ์ธัช แสงธง ; กาญจนา คำจตุ	251

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

30.แนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา : พระครูภาวนาโสภิต วิ. : นบน้อย ไชยวงศ์	261
31.ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัดถุ 4 : พระครูสังฆรักษ์วัชรวิศ อุตตมสีโล (สมยงค์)	267
32.ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการให้ทานในการส่งเสริมการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา : พระนรินทร์ภัทร นีรุตติเมธี (ตาคำ)	275
33.ศึกษามลสัมฤทธิ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 ชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย : พระใบฎีกาสองเมือง อธิมุตโต (จอมพล)	283
34.สุจริตธรรมกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ : พระนฤพันธ์ ภาณิสสรโร : วิรัตน์ พันกันทะ	294
35.เศรษฐกิจพอเพียง: หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : มณวิภา ยาเจริญ	302
36.เกษตรกรรมยั่งยืน : ทางเลือกและทางรอดของเกษตรกรบทเรียนจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำพูน : วันเพ็ญ พรินทรากุล	313
37. ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์กับการพัฒนาประเทศไทยในยุค 4.0 : ชัยเชษฐ์ ปิยสิรานนท์ : สามารถ บุญรัตน์	323
38.กรอบคิดการพัฒนาเยาวชน : การวิเคราะห์บนฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี : กันตภณ จงงามวิไล	335
39.ชุมชนต้นแบบ : การบริหารการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 : เยาวลักษณ์ มูลเมือง : ภูซซ์ แสนคำวงศ์ : สามารถ บุญรัตน์	343
40. Chiang Rai city of art : ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงราย : พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง)	348
41.ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ : พระอธิการมัญญสมัย ฐานธมโม (แก้วชินพร) และคณะ	356

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

42.ศึกษาคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลจังหวัดพะเยา : พระนิรันดร์ สัจจิตโต (ยาสมุทร์)	362
43.การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) : พระมนตรี อากุโธโร (คนทรงแสน)	371
44.พุทธวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม : นิกร ยานินตา	381
45.สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 : นลพรรณ ภูวงษ์	389
46.การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี : พระมหาอิสรกานต์ ฐิตปุญโญ : สามารถ บุญรัตน์ : ปัญญิตี แพรกปาน	404

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย
กับการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่ท้องถิ่น :ศึกษากรณีในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

The Analysis of the Local Government Administrative Organization Merger and Acquisition
Concept in an Aspect of Decentralization : Case Study Chiang Mai Province

อาพัชรินทร์ อินทฤติ

Master of Public Administration Program, Faculty of Social Sciences,
north Chiang Mai University

ศิริพงษ์ มาณะศรี

Department of Public Administration, Faculty of Social Sciences,
north Chiang Mai University

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยกับแนวทางวิธีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตย และเสนอแนะเชิงนโยบายในการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย วิธีศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการทบทวนวรรณกรรม ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง ศึกษารวบรวม ตรวจสอบข้อมูลข้อเท็จจริง และวิเคราะห์โดยประกอบข้อมูลปฐมภูมิที่ได้เข้าศึกษาในพื้นที่เขตจังหวัดเชียงใหม่ จากวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มเป้าหมาย ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้นำชุมชนและประชาชน

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย จากรายงานการศึกษาของคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการปกครองท้องถิ่น เสนอเป็นประเด็นในการแก้ไขปัญหาการบริหารการปกครองท้องถิ่นปัจจุบัน สนับสนุนแนวคิดให้มีการปฏิรูปท้องถิ่นด้วยการควบรวม อปท. โดยรัฐหวังผลในการใช้ทรัพยากรการบริหารให้คุ้มค่า ประหยัดและเกิดประสิทธิภาพ ประชาชนจะได้รับประโยชน์ของการบริการกิจการสาธารณะจากภาครัฐ ได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และเสมอภาค ลักษณะการควบรวม เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้าง ยุบเลิก อปท.ในระดับล่าง รูปแบบ อบต. และเทศบาล ปรึบควบรวมกับ อปท. ใกล้เคียง ให้เป็นรูปแบบ เทศบาล เป็น อปท.มาตรฐานเดียวกัน โดยวิเคราะห์พบว่า ไม่มีผลต่อการลดการกระจายอำนาจจากภาครัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่แนวคิดการควบรวม อปท. เป็นส่วนของภาครัฐ การคัดค้านไม่เห็นชอบ ไม่มีผลแสดงความคิดเห็นภาคประชาชนเด่นชัด ขัดกับหลักการประชาธิปไตย ที่ให้อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน มีส่วนร่วมการบริหารได้อย่างยุติธรรม ข้อเสนอแนะด้วยเป็นผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ควรที่จะสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทำประชาพิจารณ์ จัดทำประชาคมติ ก่อนจัดทำระเบียบ กฎหมายบังคับใช้ต่อไป

คำสำคัญ : การควบรวม อปท., องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การกระจายอำนาจ.

ABSTRACT

The objectives of this study were to analyze the concept of the local government organization merger and acquisition on the aspect of decentralization and to propose the policy guidelines for the local government organization merger and acquisition of Thailand. The study was conducted as a qualitative research. Data were collected from document studying, in-depth interviewing. Data analysis using were verifying facts of primary data obtained from the field

studying. The sample of the study comprised of local government officers and staff, local politicians, academics, community leaders and public people.

The study was found that, according to the report of the National Reform Assembly Steering Committee, the concept of the local government organization merger and acquisition was supported in order to solve the problem of the resource utilization with efficiency and effectiveness. This will be an advantage to people in terms of services providing by the state throughly, fairly and equitably. The merger and acquisition will change the local administrative organization structure especially at the low level, for example, Subdistrict Administrative Organization will be merged to the nearby one and become Municipality. It was further found that the concept of merger and acquisition had no effect on reducing the state power according to the constitution. There was no obvious objection from the people towards the issue of this merger and acquisition which they have their rights to participate for the fairness in local government administration. The suggestion of the study on the policy of merger and acquisition, as it is the important issue and the concern of the people directly, there should be some encouragement on education providing and understanding among people on the issue. Moreover, there should be an public opinion on it among the local people before enforcing this law.

Keywords: Decentralization, Local Administration, Local Government

Organization Merger and Acquisition,

บทนำ

“ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” เป็นวาทีของอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้กล่าวสุนทรพจน์เอาไว้เมื่อ ปี ค.ศ. 1863 อันเป็นจำกัดความของหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับมาจนทุกวันนี้ ประชาธิปไตยถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อที่ว่า คนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน คือการได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมายและโอกาสที่จะได้รับการบริการต่างๆโดยเสมอหน้ากัน มีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ซึ่งจะกำหนดไว้แน่นอนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ (คู่มือประชาธิปไตยสำหรับประชาชน, 2541 : 33) เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554 : 2) ได้ให้ความเห็นว่า ประชาธิปไตยควรเริ่มต้นที่ท้องถิ่น ควรสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตยระดับชาติ เช่นเดียวกับ John Stuart Mill (ค.ศ. 1803 - 1873) ปราชญ์ชาวอังกฤษ ที่ได้เสนอให้รัฐบาลกลางมองเห็นความสำคัญของงานระดับฐานราก “ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญของระบอบประชาธิปไตยของทั้งประเทศ และเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในระดับชาติ” (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2550 : 26)

รัฐธรรมนูญของประเทศเสรีนิยมจึงบัญญัติถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ โดยเป็นการปกครองของประชาชนด้วยวิธีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นถึงระดับรากฐาน ยกตัวอย่างเช่น การปกครองท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกา ที่แม้จะเป็นรัฐรวมหรือสหพันธรัฐ ที่รัฐต่างๆทั้งหมด 50 รัฐมารวมตัวกัน แต่การมารวมตัวกันนั้น แต่ละรัฐยังคงมีความเป็นอิสระ มีความเป็นตัวของตัวเองของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของตน มีผลทำให้ในแต่ละรัฐมีรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่แตกต่างจากรัฐอื่นๆ (Norton, 1994 อ้างใน บูฆอริ ยีหมะ, 2555 : 48) หรือการปกครองท้องถิ่นของญี่ปุ่น ซึ่งให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญให้การปกครองท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของระบบการปกครองของรัฐ และยังมีกรออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเป็นการเฉพาะอีกด้วย

คือ กฎหมายปกครองตนเองของท้องถิ่น (Local Autonomy Law) (บุษอริ ยีหมะ, 2555 : 54) ซึ่งการปกครองท้องถิ่นของญี่ปุ่นมีการกระจายอำนาจการปกครองถึงระดับหมู่บ้าน

ในประเทศไทยเอง ได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของท้องถิ่น ทั้งนี้ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใด ให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และความสามารถในการปกครองตนเองด้านรายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบประกอบกัน โดยในปัจจุบันรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย มีทั้งหมด 2 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ รูปแบบการปกครองท้องถิ่นทั่วไป ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) (2) เทศบาล (3) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และรูปแบบการปกครองท้องถิ่นพิเศษ ประกอบด้วย (1) กรุงเทพมหานคร (2) เมืองพัทยา โดยมีอำนาจหน้าที่หลักในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติ อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นไทยก็ยังคงประสบกับปัญหาอุปสรรคมากมาย จนก่อให้เกิดข้อกังขาของสังคมเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดให้มีบริการสาธารณะ ตลอดจนข้อกังวลเกี่ยวกับความโปร่งใสของระบบการบริหารภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งมีความสับสนของประชาชนในพื้นที่ที่การปกครองทับซ้อนกันหลายรูปแบบ เช่น ในจังหวัดหนึ่งจะมีหน่วยงานราชการเป็นจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน และยังมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล อยู่อีกด้วย ทำให้หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความทับซ้อนและหลายประเภท จนทำให้ประเทศไทยสูญเสียงบประมาณรายจ่ายไปในการบริหารราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นจำนวนมาก (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557 : 8) จึงปรากฏมีแนวคิดของรัฐบาลให้มีการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งแนวคิดในการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบใหม่ และเกิดการเปรียบเทียบว่าการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรูปแบบเดิมมีความไม่เหมาะสมอย่างไรต่อการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่ท้องถิ่นไทย อีกทั้งแนวคิดการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผลดีต่อการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างไร

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย กับการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่ท้องถิ่น โดยมุ่งวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคในการบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดแนวคิดการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยวิเคราะห์ในแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยกับแนวทางวิธีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตย
2. เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายในการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการคัดเลือกโดยเจาะจง ประกอบไปด้วย

1. กลุ่มข้าราชการฝ่ายปกครองในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 8 คน

2. เจ้าหน้าที่และนักการเมืองท้องถิ่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาท้องถิ่น และพนักงานส่วนท้องถิ่น จำนวน 25 คน

3. อาจารย์ นักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการปกครองท้องถิ่นหรือที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน

4. กลุ่มเป้าหมายภาคเอกชนและประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารการปกครองท้องถิ่น จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการดังนี้

1. กำหนดแผนการสัมภาษณ์เชิงลึกกับข้าราชการ นักการเมือง พนักงานส่วนท้องถิ่น นักวิชาการและประชาชน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลที่ได้อมา ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบสามเส้า และนำมาจัดหมวดหมู่ของประเภทข้อมูล

3. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดหมวดหมู่ของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว มาวิเคราะห์แนวคิดการควบรวมนองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นและการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย

ผลการวิจัย

1. การปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบทั่วไป ประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และรูปแบบพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและพัทยา ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดการควบรวมนองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นไทย จากร่างพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. และร่างประมวลกฎหมายองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น”กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปใหม่เป็น 2 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล ให้องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งยกฐานะเป็นเทศบาล และให้ควบรวมนเทศบาลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 20 ล้านบาท หรือมีจำนวนประชากรต่ำกว่า 7,000 คน เข้าด้วยกัน หรือรวมกับเทศบาลแห่งอื่นที่มีพื้นที่ติดกันและอยู่ในเขตอำเภอเดียวกัน ยกเว้นเทศบาลที่มีพื้นที่เป็นเกาะหรือโดยสภาพทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถติดต่อกับเทศบาลอื่นที่จะไปรวมได้สะดวก

แนวคิดการควบรวมนี้เกิดขึ้นมาจากรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการปกครองท้องถิ่น สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ศึกษาพบปัญหาการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ควรต้องได้รับการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้รัฐสามารถใช้ทรัพยากรการบริหารให้คุ้มค่า ประหยัดและเกิดประสิทธิภาพ ประชาชนจะได้รับประโยชน์ของการบริการกิจการสาธารณะจากภาครัฐ ได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และเสมอภาค ผลการวิเคราะห์ปัญหา ขององค์รปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำให้เกิดแนวคิดการควบรวมน พบว่า

1) ปัญหารูปแบบโครงสร้างองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพปัจจุบัน มีองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น มีเป็นจำนวนมาก 7,000 กว่าแห่งและรูปแบบหลากหลาย จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ส่วนหนึ่งสรุป เห็นว่าจำนวนอปท. ในปัจจุบันที่มีอยู่ ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้อง เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของประชากร ซึ่งจะเป็นผลให้ประชาชนได้รับบริการที่ไม่เสมอภาค และยุติธรรม ด้วยเหตุโครงสร้าง อปท.ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่ความเห็นของกลุ่มเป้าหมาย นักการเมืองท้องถิ่น ที่สัมภาษณ์ ระบุว่า ไม่เห็นด้วยกับการควบรวมน ควรยึดหลัก หนึ่งตำบลหนึ่งท้องถิ่น เพราะสภาพพื้นที่ และสภาพประชาชนแตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น และระบุว่าโครงสร้าง อปท.แม้จะมีความ

แตกต่างไม่เป็นมาตรฐาน การมีสมาชิกสภาตามจำนวนหมู่บ้านนั้นดูจะมากเกินไป แต่โครงสร้าง อบต. แบบนี้ ทำให้ ส.อบต. มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่ารูปแบบอื่น เป็นรูปแบบกระจายอำนาจถึงรากหญ้า

2) ปัญหาความทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ของ อบต. สรุปวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ เห็นด้วยว่า อบต. มีการซ้ำซ้อน การซ้ำซ้อนกันอยู่ทั้งของพื้นที่ และอำนาจหน้าที่ ทำให้เกิดการเกี่ยงงาน การใช้งบประมาณไม่มีประสิทธิภาพ เกิดปัญหาการตรวจสอบ แต่แนวทางการแก้ไข ไม่ใช้การควบรวม อบต. ควรได้รับการแก้ไขด้วยการแบ่งมอบอำนาจหน้าที่กันให้ชัดเจน

3) ปัญหาด้านงบประมาณ การเงินการคลังของท้องถิ่น เป็นที่ชัดเจนถึงปัญหาด้านนี้ ซึ่งได้รับการแก้ไขจากทุกรัฐบาล แต่ก็น่าจะไม่ได้ตรงจุดปัญหา แหล่งรายได้ในพื้นที่ไม่เพียงพอ การบริหารจึงต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ กลุ่มสัมมาชนนที่เห็นด้วยกับการควบรวม ระบุว่า ทำให้ท้องถิ่นเล็กๆ รวมตัวเป็นท้องถิ่นใหญ่ ทำให้การใช้งบประมาณมีประสิทธิภาพกว่า คุ่มค่าและพอเพียง ประชาชนได้รับบริการได้ทั่วถึง และเสมอภาค แต่กลุ่มสัมมาชนน บางกลุ่มให้เหตุผลว่า รัฐก็ควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถหารายได้ด้วยตนเองมากขึ้น หรือหากเกิดจากการที่รัฐอุดหนุนได้ไม่เพียงพอ รัฐควรเปลี่ยนวิธีการอุดหนุนหรือจัดสรรงบประมาณให้แก่ท้องถิ่น ปัจจุบันรัฐอุดหนุนท้องถิ่น ด้วยการให้เงินอุดหนุนตามจำนวนประชากร อุดหนุนให้จากร้อยละของรายได้หรืองบประมาณ ท้องถิ่นที่มีความเจริญอยู่แล้วได้เงินอุดหนุนจากรัฐมากขึ้นไปอีก ส่วนท้องถิ่นเล็กๆ ก็ไม่มีเงินเหมือนเดิม ควรพิจารณาสนับสนุน เงินอุดหนุนลักษณะ ท้องถิ่นเล็ก ได้มาก เพิ่มขึ้นเพื่อให้สามารถนำไปสร้างความเจริญแก่ท้องถิ่น

4) ปัญหาด้านการจัดบริการสาธารณะ อบต. ขนาดเล็ก มีการบริหารทรัพยากรในท้องถิ่นไม่คุ้มค่า มีจำนวนบุคลากรและวัสดุครุภัณฑ์และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ แก่การบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน หรือทำกิจกรรมสาธารณะได้ไม่เต็มศักยภาพ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการได้รับบริการสาธารณะ มีข้อคิดเห็นสนับสนุนแนวคิดการควบรวมของภาครัฐ จากการสัมภาษณ์ว่า อบต. เล็ก ๆ ในพื้นที่ห่างไกล จะให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนให้เท่ากับ อบต. ขนาดใหญ่นั้นเป็นไปได้เลย ดังนั้นการควบรวมจึงจะช่วยให้การบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพมากขึ้น การควบรวม อบต. จะทำให้จะทำให้ข้อจำกัดทั้งทางด้านทรัพยากร บุคลากร ไม่มีงบประมาณที่พอเพียงในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหมดไป แต่กลุ่มสัมมาชนน ส่วนหนึ่งเสนอแนะว่า อบต. สามารถรวมกลุ่มกันบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เช่น การรวมตัวกันเพื่อจัดทำสหการ การจ้างเอกชนให้ดำเนินการแทน ไม่มีความจำเป็นต้องควบรวม

5) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ว่า อบต. ขนาดเล็กจำนวนมาก ประชาชนที่อยู่ห่างไกลหรืออยู่ชนบท ไม่มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่มีความรู้และไม่มีความพร้อมในการที่จะปกครองตนเอง ไม่เข้าใจที่จะมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงเห็นด้วยควรมีการควบรวม อบต. เหล่านี้ เพื่อให้กลายเป็นท้องถิ่นที่ใหญ่ขึ้น มีงบประมาณและบุคลากรที่จะเข้าไปให้บริการประชาชนมากขึ้น แต่จากการสัมภาษณ์ พบการแก้ไขปัญหาด้วยการควบรวม ไม่เหมาะสม ไม่เห็นด้วยกับการควบรวม อบต. เนื่องจากขัดกับหลักการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจควรที่จะลงถึงระดับประชาชนในรากหญ้า ระดับหมู่บ้าน การบริหารใกล้ชิดกับประชาชน ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่าย การควบรวม หากเอาตำบลหนึ่งไปรวมกับอีกตำบลหนึ่งแล้ว แล้วที่ตั้ง อบต. ที่เคยมีอยู่ในตำบลตัวเองกลับไปอยู่ที่ตำบลอื่น อบต. ใหญ่ขึ้น ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมยากขึ้นไปอีก

6) ปัญหาการกำกับดูแล หลักแล้วการกระจายอำนาจทางการปกครองก็เพื่อให้คนในท้องถิ่นตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองภายใต้กรอบของกฎหมาย ข้อปัญหา คือ ท้องถิ่นส่วนหนึ่งเกิดการกระทำผิด ระเบียบกฎหมาย เกิดปัญหาการทุจริต เป็นช่องทางของผู้เห็นผลประโยชน์ส่วนตน รัฐจึงควรปฏิรูป อบต. กำกับดูแล เพื่อให้ท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพในการบริหาร แต่จากการสัมภาษณ์ มีการแสดงความเห็น ไม่เห็นด้วย ที่จะควบรวมเพื่อให้มี

การตรวจสอบ กำกับดูแล เพิ่มมากขึ้น เพราะในข้อเท็จจริงปัจจุบัน ภาครัฐ การกำกับดูแล มีระเบียบเงื่อนไขมากในการปฏิบัติงาน ท้องถิ่นไม่ได้เป็นอิสระในการดำเนินการ รอให้อำเภอ จังหวัด หรือกรมคอยสั่งการ รัฐควรให้อำนาจในการตัดสินใจ ให้ท้องถิ่นได้มีอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองให้ท้องถิ่นได้มีอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตนมากกว่า

7) ปัญหาเรื่องการเมืองท้องถิ่น โครงสร้างของผู้บริหาร หรือสมาชิกสภา มาจากการเลือกตั้ง พบปัญหาประการแรกว่า จำนวนสมาชิก ของ อปท.มีจำนวนมาก จากการมีรูปแบบ โครงสร้าง อปท. จำนวนมาก ทำให้เป็นการใช้งบประมาณไม่คุ้มค่า กระทบกับการเงินการคลังภาครัฐ ประการที่ 2 การแทรกแซงทางการเมือง ของนักการเมืองระดับชาติ และการสร้างอิทธิพลทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นเอง ผลการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นธรรมชาติของการเมือง ที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกระดับ การแก้ไขปัญหา นี้ ไม่ต้องจำเป็นควรรวม อปท. นักการเมืองท้องถิ่น เป็นเรื่องของท้องถิ่นที่ประชาชนสามารถเลือกตั้งและถอดถอนตามแนวทางประชาธิปไตย ความไม่คุ้มค่าของการมีจำนวนสมาชิกสภามากเกินไป สามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนา คุณภาพ สมรรถภาพได้ โดยไม่จำเป็นต้องควรรวม

ข้อเสนอแนะแนวคิดจากการควรรวม พบจากการสัมภาษณ์ ในส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ไม่เห็นด้วยกับการควรรวม อปท. ระบุว่า เป็นความเห็นของภาครัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนภาคประชาชน เจ้าของประเทศ ไม่ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างใดอย่างหนึ่ง การควรรวม อปท. เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ควรที่จะให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วม ในฐานะเจ้าของประเทศ ทั้งด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจ แสดงความคิดเห็นด้วยการจัดทำประชาวิจารย์ หรือทำประชามติ ตามแนวทางที่ระบียบกฎหมายบังคับใช้ ให้เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย

อภิปรายผล

แนวความคิดการควรรวม อปท. เป็นการนำเสนอสภาของปัญหาที่ได้จากการศึกษาของ คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการปกครองท้องถิ่น สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เป็นแนวความคิดความพยายามแก้ไขสภาพปัญหาของการบริหารการปกครองท้องถิ่น ในรูปแบบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน เสนอต่อรัฐบาล เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการนำเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. และร่างประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสภาการควรรวม กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปใหม่ เป็น 2 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาล ให้องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งยกฐานะเป็นเทศบาล และให้ควรรวมเทศบาลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 20 ล้านบาท หรือมีจำนวนประชากรต่ำกว่า 7,000 คน เข้าด้วยกัน หรือรวมกับเทศบาลแห่งอื่นที่มีพื้นที่ติดกันและอยู่ในเขตอำเภอเดียวกัน ยกเว้นเทศบาลที่มีพื้นที่เป็นเกาะหรือโดยสภาพทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถติดต่อกับเทศบาลอื่นที่จะไปรวมได้สะดวก

การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ทำให้เกิดแนวคิด การควรรวม อปท. จากการนำเสนอของ คณะกรรมการฯ ในส่วนของภาครัฐ พบทั้งความเห็นของผู้สนับสนุน เห็นชอบ ในการควรรวม อปท. ตามความเห็นของภาครัฐ และพบว่า มีกลุ่มแนวคิดจากหลายภาคส่วน ไม่เห็นชอบ คัดค้านการควรรวม อปท. พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขสภาพปัญหา ที่เกิดขึ้นจากการศึกษารายงาน สภาพปัญหาท้องถิ่น ของ คณะกรรมการฯ ในหลายประเด็น

1. ปัญหารูปแบบและโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล มีสัดส่วนที่แตกต่างและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งมีความหลากหลายและ

สลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิรมย์พร ไชยยนต์ (2557 : 78) ได้กล่าวถึง รูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันโดยใช้เกณฑ์รายได้และจำนวนประชากรเป็นหลัก และโครงสร้างภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวนผู้บริหาร จำนวนสมาชิกสภา จำนวนเขตเลือกตั้ง และความหนาแน่นของประชากรต่อจำนวนสมาชิกสภา แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ ควรที่จะมีการควรวรวม อปท. ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ แต่ความเห็นที่คัดค้าน แสดงเหตุผลว่า โครงสร้าง อปท. ในปัจจุบัน เหมาะสมแล้ว เนื่องจากแต่ละท้องถิ่น สภาพ ภูมิศาสตร์พื้นที่ และสภาพประชาชนแตกต่างกัน และสมาชิก อปท. สามารถมีความใกล้ชิดกับประชาชน ได้มากกว่าการรวมเป็น อปท. ขนาดใหญ่

2. ปัญหาความซ้ำซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ อปท. รูปแบบทั่วไป คือ อบจ. เทศบาล และ อบต. มีความซ้ำซ้อนในเรื่องของอำนาจหน้าที่ สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของพนม กุณวรงค์ (2558 : 176) ที่กล่าวว่า ไม่มีความชัดเจนในภารกิจหรือมีความซ้ำซ้อนกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น มีความทับซ้อนทั้งด้านหน้าที่และงบประมาณอยู่ นอกจากนี้ในระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองมีหน้าที่อำนาจซ้ำซ้อนกันอยู่ อบจ. มีพื้นที่ทับซ้อน กับ เทศบาล อบต. เกิดปัญหาว่าบางภารกิจไม่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใดดำเนินการ หรือบางภารกิจกลับมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแย่งกันดำเนินการหรือกระทั่งเกี่ยวกันดำเนินการระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัด กับเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล หรือบางภารกิจรัฐต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการบริหารงานประเภทเดียวกัน การดำเนินงานในลักษณะนี้ย่อมก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองทรัพยากร ทางการบริหารของประเทศ การควรวรวม อปท. สามารถแก้ไขปัญหานี้จากการเป็น อปท. ที่มีมาตรฐานเดียวกัน อำนาจหน้าที่ไม่ทับซ้อนกัน แต่มีความเห็นคัดค้านว่า การแก้ไขปัญหานี้ ไม่จำเป็นต้องควรวรวม อปท. แต่ควรปรับ เพิ่มแก้ ในส่วนของอำนาจหน้าที่แต่ละรูปแบบ ให้แน่นอน ชัดเจน ก็จะทำให้ประสิทธิภาพของการบริหารงาน

3. ปัญหาด้านการเงินการคลังและการงบประมาณของ อปท. การที่ อปท. มีแหล่งรายได้ตนเองน้อย เป็นผลให้ต้องพึ่งพาเงินอุดหนุนจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ประเด็น กฎหมายบางฉบับไม่เอื้ออำนวยให้ท้องถิ่นสามารถหารายได้เอง เช่น ภาษีสรรพสามิต ทำให้งบประมาณที่มีไม่เพียงพอในการดูแลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และยังส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการบริการสาธารณะของประชาชนในแต่ละพื้นที่ และทำให้เกิดความไม่เป็นอิสระในการบริหารงาน ซึ่งเป็นเหตุผลประการสำคัญ ที่ทำให้เกิดแนวคิดการควรวรวม อปท. ซึ่งมีแนวคิดแย้งการควรวรวม ว่า การแก้ไขปัญหานี้ ควรที่จะมีมาตรการ ปรับปรุง ปรับระเบียบ ใหม่ เช่น พิจารณานับสนุนเงินอุดหนุนลักษณะให้ท้องถิ่นเล็ก ได้รับเงินอุดหนุนมากขึ้น เพื่อพัฒนาความเจริญได้มากขึ้น ดีกว่า พิจารณาให้ท้องถิ่นซึ่งเจริญ เต็มโตอยู่แล้ว ได้มาก ตามอัตราเงินอุดหนุนตามจำนวนประชากร อุดหนุนให้จากร้อยละของรายได้หรืองบประมาณ รวมทั้ง ออกระเบียบ กฎหมาย จัดแบ่งเงินภาษี เพื่อพัฒนาพื้นที่ ให้ท้องถิ่นเล็ก ได้มากขึ้น จะเป็นผลดีกว่า การควรวรวม อปท.

4. ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษา ปัจจุบันประชาชนได้เข้ามาบิบทบาทในการบริหารงานของ อปท. เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการบริหารงานมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ประชาชนจึงให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม แต่ด้วยบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบบางเรื่องไม่เด่นชัด ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการมีส่วนร่วมให้ประชาชนเข้ามาบิบทบาทในการบริหารงานของ อปท. โดยไม่กระทบกับการทำหน้าที่ของผู้บริหาร สมาชิกสภาและพนักงานส่วนท้องถิ่น ให้มากขึ้น แต่ไม่ควรเป็นสาเหตุสาระสำคัญ ในการควรวรวม อปท. เพราะปัญหาอยู่ที่ความสามารถสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย มากกว่า

5. ปัญหาด้านการจัดบริการสาธารณะ อปท. มีการบริหารทรัพยากรในท้องถิ่นไม่คุ้มค่า อปท.ขนาดเล็ก มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างในการบริหารงาน ด้านงบประมาณ หรือกรณีที่ต้องครบกครงส่วนท้องถิ่นไม่มีความชำนาญ ความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญในการจัดบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะ เป็นทำให้ประชาชนท้องถิ่น เสียประโยชน์ การควรวรม เป็น อปท.ใหญ่ มีมาตรฐาน ทำให้ประชาชนได้รับการบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะเต็มศักยภาพ ความเห็นขัดแย้งคัดค้าน ประเด็นนี้ แสดงเห็นว่า ระเบียบ กฎหมายเอื้ออำนวย ให้ อปท.ขนาดเล็ก และกิจการบางอย่างที่ อปท.ไม่สามารถดำเนินการเองได้ ให้มีการมอบหมาย หน่วยงานอื่น หรือร่วมมือกัน หรือการว่าจ้างเอกชน หรือดำเนินการรัฐสภากร กระทำกิจกรรมนั้น อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องควรวรม เพียงแต่ภาครัฐควรเน้นย้ำ ให้ อปท. ดำเนินการตามระเบียบ กฎหมาย เท่านั้น

6. ปัญหาการกำกับดูแล หลักแล้วการกระจายอำนาจทางการปกครองก็เพื่อให้คนในท้องถิ่นตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองภายใต้กรอบของกฎหมาย การกำกับดูแลการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากทางภาครัฐจึงทำเท่าที่จำเป็นในการบริหารงานในประเด็นต่างๆ ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่และประเทศชาติเท่านั้น แต่จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ภาครัฐมีระเบียบ กฎเกณฑ์ กำกับดูแลมากจนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นอิสระ และบางเรื่อง จำเป็นต้องรอคำสั่งการของหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลก่อน โดยรัฐอ้างต้องมีการกำกับดูแลมาก เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างในการทุจริตของท้องถิ่น และเพื่อให้ท้องถิ่นมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน แต่ประเด็นการทุจริตจากอำนาจหน้าที่ของท้องถิ่น พบว่า การแก้ไขด้วยการควรวรม อปท. ไม่เหมาะสม การเป็น อปท.เล็ก หรือ ใหญ่ อาจเกิดการทุจริตได้ เป็นสาเหตุเนื่องจากบุคคล มากกว่า ระบบ ควรที่ให้หน่วยตรวจสอบ เข้มงวดในการกำกับดูแล มากกว่าการหวังผลจากการควรวรม อปท.

แนวคิดการควรวรม อปท. เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาท้องถิ่น และเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหาร อปท. จากสรุปรายงานของคณะกรรมการฯ ให้มีการควรวรม อปท. สอดคล้องกับข้อเสนอ แนวทางของธนาคารโลก จากเอกสาร Thailand : Public Finance Management Report 2012 : Improving Service Delivery (vol.2) Main Report (2555 : 5 – 7) ซึ่งได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการพิจารณาควรวรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในการบริหารงานและเพื่อให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่จากการศึกษา พบว่า แนวคิดการควรวรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยนี้ เป็นแนวคิดของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว และมีลักษณะเป็นการบังคับให้ดำเนินการตามกฎหมายบัญญัติ แม้จะพบการแสดงออกของผู้ไม่เห็นด้วย ผู้คัดค้าน หรือเห็นด้วย ซึ่งแสดงออกทางสื่อหลายประเภท ก็ไม่ได้นับเป็นผลแบบเป็นทางการคงเป็นแนวคิดของภาครัฐ ฝ่ายเดียว ภาคประชาชน ไม่ได้โอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงความต้องการของตน ทั้งที่การปกครองท้องถิ่นนั้นมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่โดยตรง ซึ่งขัดกับหลักการกระจายอำนาจ การปกครองตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของวิชชุกร นาครน (2550 : 85) และความน่าจะขัดกับ ไม่สอดคล้องกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 249 ได้บัญญัติให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ และการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น หากรัฐดำเนินการควรวรม อปท. โดยไม่ได้รับฟังความคิดเห็นและเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ย่อมเป็นการขัดกับหลักการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาวิเคราะห์ จึงค้นพบความคิดเห็นว่า การควรวรม อปท. เนื่องด้วยมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ควรที่จะสร้างความรู้ ความเข้าใจกับประชาชน ทำประชาพิจารณ์ จัดทำประชาคมติ ตามระเบียบ กฎหมายว่าด้วยการนั้น ก่อน จึงควรที่จะตราเป็นพระราชบัญญัติออกบังคับใช้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. รัฐควรดำเนินการสอบถามความคิดเห็นหรือทำประชาพิจารณ์ต่อประชาชนในท้องถิ่นก่อนที่จะดำเนินการควรวรรวมองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจตามแนวทางของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2. การดำเนินการควรวรรวมองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น รัฐไม่ควรทำอย่างเร่งรีบและควรต้องมีการกำหนดแผนงานอย่างชัดเจน มีระยะเวลาในการศึกษาแนวคิดการควรวรรวมและสร้างมาตรฐานเพื่อลดผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการควรวรรวม พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสียหรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับท้องถิ่นของตนก่อนดำเนินการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการควรวรรวมองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการบริหารการปกครองท้องถิ่น การศึกษาวิจัยต่อไป ควรศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นเฉพาะด้าน เพื่อแก้ปัญหการบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย

2. การควรวรรวม อปท. หากมีการบังคับใช้ตามร่างประมวลกฎหมายองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ในอนาคตควรที่จะมีการศึกษาวิจัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการปกครองท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการปกครองท้องถิ่น สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (2559).

“โครงสร้างและอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป ร่างพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. และร่างประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”.

รายงานการศึกษา. กรุงเทพมหานคร

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2550). การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น : อภิธานศัพท์ของอารยธรรมโลก.

กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

บุษอริ ยี่หะ. (2555). การปกครองท้องถิ่นไทย. สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ภิรมย์พร ไชยยนต์. (2557). การกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น : ศึกษากรณีการปกครอง

ตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วิษุกร นาถธน. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). แปรถิ่น เป็นฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร.

World Bank (2012). Thailand : Public Finance Management Report 2012 : Improving Service Delivery (vol.2) Main Report

การบริหารราชการ : การจัดการภาครัฐสมัยใหม่และทางเลือก
Government : Modern Government Management and Choice

ทักษิณ ประชามอญ

นิสิตปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการจะศึกษาและนำเสนอแบบวิเคราะห์ระบบราชการภายใต้การจัดการสมัยใหม่ พร้อมทั้งการเสนอทางเลือกสำหรับปฏิรูประบบราชการให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น พบว่า แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ในปัจจุบันจะมุ่งตอบโจทย์อยู่ไม่กี่ประเด็น ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วม การยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เป็นต้น แม้ว่ากลไกการบริหารราชการจะดีขึ้นกว่าในอดีตแต่ในหลายกลไกจะมีอุปสรรคขัดขวางอย่างมาก เช่น ประเด็นเรื่องการโยกย้ายตำแหน่ง ผลตอบและสวัสดิการพนักงานของรัฐ ระบบการส่งเสริมกำลังใจ และความขัดแย้งภายในองค์กร จึงต้องมีการปฏิรูประบบราชการไปสู่ความทันสมัยมากยิ่งขึ้นด้วยการเลือกกลไกบางประการของภาครัฐเอกชนมาประยุกต์ให้มากยิ่งขึ้น มีการบริหารกำลังใจของพนักงานรัฐ การบริหารผลงานอย่างยุติธรรม การเปิดพื้นที่สำหรับประชาชนในการชี้แนะช่องทางการบริหารในระดับท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับพนักงานในระดับล่างมากยิ่งขึ้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงผู้บังคับบัญชาไปสู่ทีมงานอย่างแท้จริง และการคัดสรรเป็นพนักงานของรัฐจะต้องโปร่งใสทุกขั้นตอน

คำสำคัญ : การบริหารราชการ. การจัดการภาครัฐ. แนวทางการเลือกการบริหารราชการ.

Abstracts

This article needs to study and present an analytical model of bureaucratic system under modern management as well as proposing options for bureaucratic reform to be more concrete. It is found that the concept of new public management: NPM) currently focuses on a number of issues. including teamwork. participation People are centered. Although the mechanism of public administration is better than in the past. many mechanisms have significant obstacles such as relocation issues. Responses and benefits to state employees. Encouragement system And conflict within the organization. The reform of the bureaucratic system has to be modernized. with a number of mechanisms chosen by the public sector. Management of staff morale. Fair management Open space for people to identify local administrative channels. Pay more attention to employees. And to change the attitude of the force to the team.

Keyword : Government. Government Management. Choice Government.

บทนำ

การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐโดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมืออาชีพ การคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การจัดการ

โครงสร้างที่กะทัดรัดและแนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันการให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยม จรรยาบรรณวิชาชีพคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ (บุญเกียรติ การระดมทุน และคณะ. ออนไลน์) ซึ่งต้องประเด็นเหล่านี้

1.กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ต้องเพิ่มศักยภาพและความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบที่เปลี่ยนแปลงไป

2.ระบบราชการไทยมีปัญหาที่สำคัญคือ ความเสื่อมถอยของระบบราชการ และขาดธรรมาภิบาลถ้าภาครัฐไม่ปรับเปลี่ยนและพัฒนาการบริหารจัดการของภาครัฐเพื่อไปสู่องค์กรสมัยใหม่ โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ก็จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตด้วย

ดังนั้นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) จึงเป็นแนวคิดพื้นฐานของการบริหารจัดการภาครัฐซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ของภาครัฐและยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมมีแนวทางในการบริหารจัดการ) ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. 2540 : 24-43(ดังนี้

1.การให้บริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน

2.ลดการควบคุมจากส่วนกลางและเพิ่มอิสระในการบริหารให้แก่หน่วยงาน

3.การกำหนด การวัด และการให้รางวัลแก่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับองค์กร และระดับบุคคล

4.การสร้างระบบสนับสนุนทั้งในด้านบุคลากร (เช่น การฝึกอบรม ระบบค่าตอบแทนและระบบคุณธรรม) เทคโนโลยี เพื่อช่วยให้หน่วยงานสามารถทำงานได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์

5.การเปิดกว้างต่อแนวคิดในเรื่องของการแข่งขัน ทั้งการแข่งขันระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของภาคเอกชน ในขณะที่เดียวกันภาครัฐก็หันมาทบทวนตัวเองว่าสิ่งใดควรทำเองและสิ่งใดควรปล่อยให้เอกชนทำ

ด้วยเหตุผลข้างต้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารจัดการภาครัฐไม่ว่าจะเป็นการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การบริหารคุณภาพ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เป็นต้น จึงต้องปรับเปลี่ยนภารกิจจากเดิมไปสู่ความทันสมัยใหม่เชิงการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้นทำให้เห็นว่า ระบบราชการในปัจจุบันแม้ว่ายังไม่ตอบโจทย์สำหรับการบริการประชาชนอย่างทั่วถึงทั้งหมดแต่ก็สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอวิธีการจัดการภาครัฐแนวใหม่พร้อมทั้งการเสนอทางเลือกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีระบบราชการ

ทฤษฎีระบบราชการของ Max Weber ในแง่ของหลักการถือเป็นทฤษฎีที่ยึดหลักเหตุผล ซึ่งตามทัศนะของ Vincent Osrtom เห็นว่าทฤษฎีดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือมีความสอดคล้องกับ “ทฤษฎี” หรือ “แนวทางการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิม” หรือ “แบบประเพณีนิยม” ทั้งในแง่ของรูปแบบและวิธีการ(Vincent Osrtom. 1974: 9) อย่างไรก็ตาม Weber เห็นว่าแนวทางที่จะให้อำนาจปกครองดำเนินไปด้วยดี จำเป็นต้องมีกลไกทางการบริหารมาสนองเจตนารมณ์ที่ Weber เรียกกลไกดังกล่าวว่า “กลไกทางการบริหาร” กล่าวอีกนัยหนึ่ง Weber เห็นว่า ผู้นำหรือผู้บริหารจะบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้ น่าจะขึ้นอยู่กับคนที่ผู้ได้บังคับบัญชายินยอมที่จะปฏิบัติตาม ขณะเดียวกันจะต้องมีระบบบริหารมาจัดการให้คำสั่งมีผลบังคับใช้ และเพื่อที่จะขยายแนวความคิดเกี่ยวกับการยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว Weber ได้แบ่งอำนาจการปกครองหรือการบริหารออกเป็น 3 รูปแบบ (จุฬพล หนิมพานิช. 2548 : 45-46) คือ

รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่การปกครองหรือการครอบงำโดย อาศัยจารีตประเพณี (traditional domination) รูปแบบของอำนาจการปกครองนี้เป็นอำนาจที่ได้มาจากจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต เช่น อำนาจของหัวหน้าเผ่า (tribal chief) เป็นต้น

รูปแบบที่สอง ได้แก่การปกครองหรือการครอบงำโดยใช้ “บารมี” (charismatic domination) เป็นอำนาจของผู้นำหรือนักบริหารที่เกิดจากความสามารถพิเศษ (extraordinary leader) ที่ดึงดูดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา

รูปแบบที่สาม ได้แก่การปกครองหรือการครอบงำโดยยึดกฎหมายและการมีเหตุผล (legal rational domination) การปกครองหรือการบริหารแบบนี้ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชายินยอมจะปฏิบัติตามกฎหมายเพราะเห็นว่าการกฎหมายดังกล่าวมาจากวิถีทางที่ได้มีการถ่วงน้ำหนักแล้วโดยทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาต่างยอมรับว่าเป็นวิถีทางหรือเป็นระบบที่ถูกต้อง

Weber เห็นว่ารูปแบบการใช้อำนาจการปกครองหรือการบริหารรูปแบบที่สาม เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพที่สุดและเป็นที่มาของ “ทฤษฎีระบบราชการ” (Wright Mills. 1985 : 28-29) ที่มีหลักดังต่อไปนี้

1. มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และวงอำนาจไว้ชัดเจน โดยมีกฎหมายตลอดจนระเบียบบริหารรองรับ ในแง่ดังกล่าว แม้บุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ จะเปลี่ยนหรือออกจากตำแหน่งหน้าที่ตรงนั้นไปอำนาจหน้าที่ตลอดจนวงอำนาจของตำแหน่งนั้น ๆ จะคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง และคนใหม่ที่เข้ามาก็สามารถเล่นบทบาทตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ ตรงนี้ทำให้ระบบราชการแตกต่างไปจากระบบบริหารที่อาศัยอำนาจบารมีและอำนาจตามประเพณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารจะต้องมีคุณลักษณะพิเศษที่ดีเลิศ จะต้องมีความอาวุโส เป็นต้น

2. มีการบริหารที่ยึดกฎเกณฑ์ที่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างเป็นทางการและมีการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการทำงานในระบบนี้ทุกคนต้องทำงานไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกคนที่เข้ามาทำงาน บางครั้งจึงต้องผ่านการฝึกอบรมในการที่จะใช้กฎระเบียบ ผลก็คือทำให้คนที่ทำงานในระบบนี้จะใช้อำนาจหน้าที่นอกเหนือไปจากที่ได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้

3. การไม่คำนึงถึงตัวบุคคล หมายความว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการได้รับการคาดหวังว่า จะปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว คือ มีการแย่งงานราชการออกจากงานส่วนตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ของญาติสนิทมิตรสหาย ในแง่นี้การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการจะต้องยึดหลักการให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะในกรณีนี้ข้าราชการไม่ประพฤติตัวตามนี้ แน่แน่นอนอาจทำให้การทำงานที่ของข้าราชการไม่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ทำให้ผู้มีมารับบริการมีความรู้สึกว่าถูกเลือกปฏิบัติ

4. มีลำดับชั้นการบังคับบัญชา คือ มีการจัดความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นระหว่างผู้ที่มีตำแหน่งความรับผิดชอบสูงกับผู้ที่มีตำแหน่งความรับผิดชอบที่ต่ำกว่า เพื่อแสดงให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารจากผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานในแต่ละองค์การ

5. เพื่อตอบแทนการที่ข้าราชการมีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่ต่อเป้าหมาย กฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการให้ถือว่างานราชการเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ในแง่นี้บุคคลที่จะมาเป็นข้าราชการจะต้องมีความรู้ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ และต้องทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับงานราชการ เพื่อการตอบแทนระบบราชการให้รางวัลแก่ข้าราชการในรูปของเงินเดือน สวัสดิการบำนาญ การดำรงอยู่ที่มั่นคง

6. ระบบราชการมีลักษณะถาวร ทั้งนี้เพราะระบบราชการได้สร้างเส้นใยแห่งอำนาจ ที่เกือบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะทำลายเส้นใยดังกล่าว และโดยหน้าที่ของระบบราชการ ระบบราชการเองมีหน้าที่ที่จะต้องให้บริการต่อประชาชนในฐานะที่เป็นกลไกของรัฐ ในกรณีของตัวข้าราชการ ข้าราชการเองไม่สามารถเปลี่ยนเป้าหมายของระบบได้ เพราะตัวพวกเขาถูก

พันธนาการด้วยกิจกรรม ภารกิจกิจการงาน หรือแม้แต่ตัวผู้นำทางการเมืองก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของระบบราชการได้ ทั้งนี้เพราะขาดความรู้ความชำนาญทางด้านเทคนิค

7. ระบบราชการมีแนวโน้มที่จะปกปิดในความรู้และเจตนาของตนไว้เป็นความลับไม่ให้นักนอกทราบ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างอำนาจของตัวเอง

จะเห็นได้ว่านโยบายกระจายอำนาจ จะมีผลกระทบอย่างมากต่อสถานภาพของสถาบันราชการ ทำให้เกิดประเด็นคำถามที่สำคัญประการหนึ่งว่า สถาบันราชการไทยจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นภายใต้ต้นนโยบายดังกล่าว เพียงใด หากสถาบันราชการไม่มีความเต็มใจจะรับการเปลี่ยนแปลง ไม่เต็มใจที่จะถ่ายโอนอำนาจการบริหารต่าง ๆ ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินนโยบายกระจายอำนาจในทางปฏิบัติอย่างแน่นอน เนื่องจากระบบราชการมีขนาดใหญ่ที่สุดได้ฝังรากลึกและกระจายอยู่ทั่วไป ทั้งระบบของการบริหาร การปกครอง นอกจากนี้ การดำเนินการตามนโยบายกระจายอำนาจนั้น ในระยะแรกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังจำเป็นต้องอาศัยสถาบันราชการเป็นที่ เลี้ยไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้การถ่ายโอนอำนาจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพไม่หยุดชะงัก และประหยัดงบประมาณ

ในทัศนะของ Max Weber เห็นว่าการกำเนิดและลักษณะของระบบราชการดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นผลมาจาก (Eva Etzioni-Halevy. 1983). pp. 30-31) ประเด็นดังต่อไปนี้

1. การเกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราดังกล่าวยินยอมให้มีการจ่ายเงินเดือนแก่ข้าราชการเพราะก่อนหน้านี้ระบบการจ่ายเงินแก่ข้าราชการเป็นการจ่ายในลักษณะของการให้เป็นค่าชดเชย ทำให้ข้าราชการไม่มีหลักประกันความมั่นคง และทำให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระบบราชการ ในแง่ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราทำให้มีการพัฒนาระบบราชการ

2. การเกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเฉพาะในยุคโรมช่วงที่กำลังทำให้ประเทศของตนอยู่ในภาวะทันสมัย ทำให้มีการคิดเรื่องของความเสี่ยง และการคิดคำนวณอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับเรื่องกำไร ซึ่งนโยบายของรัฐบาลย่อมส่งผลกระทบได้ ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวจึงต้องการและสนับสนุนให้มีการปกครองการบริหารที่มีระเบียบและเข้มแข็ง ผลก็คือทำให้มีการพัฒนาระบบราชการขึ้น

3. แนวโน้มของความมีเหตุผลมากขึ้นในสังคมตะวันตก ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในพัฒนาการทางจริยธรรมของพวกโปรเตสแตนต์ ซึ่งเป็นพวกที่ไม่ยอมรับอำนาจรองจักรวาลของสันตะปาปาและระเบียบพิธีตามศาสนาอันสลับซับซ้อนและห่างไกลจากชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชน พวกนี้ชื่นชมในคุณค่าการสร้างสรรคของปัจเจกบุคคล เสรีภาพ อิสระภาพของการใช้ปัญญาเหตุผลเพื่อหาคำตอบในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับพระเป็นเจ้า

4. ระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการเมืองการปกครองที่ถือได้ว่ามีบทบาทในการช่วยพัฒนาระบบราชการในแง่ของการช่วยต่อต้านและการจัดกฎระเบียบที่ล้ำสมัย

5. ภารกิจของงานที่เริ่มมีมากขึ้น ทำให้องค์กรจำต้องมีขนาดใหญ่โตขึ้น การที่องค์กรมีขนาดใหญ่โตขึ้น ทำให้มีแนวโน้มที่อยู่ในรูปของระบบราชการมากขึ้น

6. การเกิดขึ้นของปัญหาการบริหารที่มีลักษณะสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ในกรณีของอียิปต์โบราณ งานการก่อสร้างขนาดใหญ่ทำให้เกิดระบบราชการขนาดใหญ่เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ในกรณีของยุโรป ยุคที่เริ่มมีการรวมอำนาจรัฐเข้าสู่ศูนย์กลางก็มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน เพราะระบบราชการดังกล่าวไม่ได้ช่วยเพียงในเรื่องของการควบคุมดูแลเรื่องอาณาเขตดินแดนและประชากรที่เริ่มมีขนาดใหญ่โตเพิ่มขึ้น หากแต่ยังได้ช่วยในเรื่องของการให้บริการทางสังคม ก่อนหน้านี้งานกิจการงานนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อน เมื่อภารกิจหน้าที่การงานมีลักษณะที่

สลับซับซ้อนและต้องการหน่วยงานที่มีเชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพ ระบบที่จะช่วยสนองในสิ่งเหล่านี้ได้ก็คือระบบราชการ

7. รูปแบบของการติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ ทำให้เชื่อว่าระบบราชการน่าจะมีส่วนเกิดการดำเนินการที่มีประสิทธิผลได้

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีระบบราชการที่เป็นทฤษฎีขนาดใหญ่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ เพราะจำนวนของบพนักงานของรัฐมีเป็นจำนวนมากจนทำให้ระบบและกลไกหลายอย่างไม่เป็นไปตามที่ เวเบอร์ระบุไว้ถึงแม้ว่าจะมองว่า การบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่จะเป็นรูปแบบของการทำงานแต่กระนั้นการปรับตัวของผู้ที่งานมานานจะทำให้กำลังใจทอดลอยไปอย่างมากเพราะความจำเจในบทบาทหน้าที่แต่ถึงอย่างไรก็ตามในปัจจุบันภาครัฐเองก็ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ง่ายขึ้นด้วยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย แต่ก็ยังมีนักวิชาการต่อยอดถึงความไร้ประสิทธิภาพเชิงการบริหารจัดการที่มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งอาจจะต้องปรับปรุงทรงของการบริหารไปสู่การจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่สามารถยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐสมัยใหม่

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) มีหลักการ สำคัญคือ การมุ่งเน้นการลดขนาดขององค์กรให้มีความคล่องตัวเพื่อสะดวกรวดเร็ว มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการบริหารองค์กรสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาระบบ การให้บริการที่ทันสมัย โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน และยึดประโยชน์ ของประชาชนผู้ใช้บริการเป็นเป้าหมาย สร้างและพัฒนากลไกการบริหารงานบุคคลที่ได้มาตรฐาน สร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการบริหารงานที่มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และตรวจสอบได้ ดังนั้นภาครัฐ ควรนำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้เพื่อพัฒนาองค์กรในด้านต่างๆ ด้วยการบูรณาการ รูปแบบองค์กร (Integrated Organizational) ที่สร้างความเชื่อมโยงของฝ่ายงานต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อลดขั้นตอนในการตัดสินใจและให้บริการ พร้อมกับมุ่งการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) เพื่อผลสัมฤทธิ์ขององค์กร พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน และทักษะที่มีความจำเป็นต่อการ ปฏิบัติงาน พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการการศึกษาที่ทันสมัย (Technology for Education) อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษา (Network Education) กับมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้ เคียงทั้งในและต่างประเทศเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านวิชาการ บุคลากรและด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ (สมพงษ์ เกศานุช และคณะ.2560 : 173-174)

ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ต่อไปนี้จะกล่าวถึงราชการยุคใหม่ซึ่งมีเป็นสิ่งที่ชาวไทยทุกคนต้องช่วยกันสร้างเพื่อให้สิ่งที่เราฝัน สิ่งที่เราต้องการ เป็นความจริงขึ้นให้ได้ ทั้งนี้ลักษณะราชการยุคใหม่นั้น (ธีระพงษ์ โสตาศรี. ออนไลน์) มีดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือ เป็นราชการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน จากผู้บังคับบัญชาเป็นศูนย์กลาง กลายเป็นประชาชนต้องเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมจากประชาชนและกลุ่มเป้าหมายต่างๆ

ประการที่สองเป็นราชการที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทำงานอย่างมีเหตุผล สื่อตรงสามารถตอบคำถามได้ สามารถตอบคำถามได้ สามารถเปิดเผยข้อมูล ให้เหตุผลและความกระจ่างต่อสาธารณชนได้ตลอดเวลาและทันที

ประการที่สามคือ วิธีการทำงาน ซึ่งรวมเรียกว่าวิธีการบริหารจัดการภายในภาคราชการ การทำงานต่างๆในภาคราชการจะต้องมีความรวดเร็ว มีคุณภาพสูง ประสิทธิภาพสูง สามารถวัดผลงานได้ การทำงานทุกครั้งต้องตรงตามเป้าหมาย และเกิดผลดี

ประการที่สี่คือ การทำงานที่วัดผลงานได้ เรียกว่า การทำงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์หมายถึงว่า ในการทำงานต่างๆ นั้น จะมีเป้าหมายที่วัดผลได้ในเชิงตัวเลข สามารถแสดงผลได้ในทันที

ประการที่ห้า คือ คน หมายถึงข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถสูง ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพสูง ทำได้ด้วยตัวเอง ข้าราชการยุคใหม่หลังจากปฏิรูปแล้ว จะสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง คิดเองดำเนินการเองและรับผิดชอบเองการบังคับบัญชาจะเป็นเพียงความหมายสั่งการตามการตัดสินใจของผู้นำเท่านั้น คำว่า "บังคับ" คงไม่มีและ "บัญชา" คงเป็นการให้แนวทางลักษณะที่สำคัญของข้าราชการยุคใหม่ จะเป็นข้าราชการที่มีจริยธรรมและคุณธรรม

ประการที่หก ราชการยุคใหม่จะต้องมีวัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีการทำงานเป็นทีม

ประการที่เจ็ด รัฐจะมีบทบาทหน้าที่เฉพาะในส่วนที่ตนเองจะต้องทำเท่านั้น ราชการยุคใหม่ต้องมีบทบาทภารกิจของตัวเอง อย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ว่า

- หน้าที่และบทบาทอะไรที่จะต้องทำและยังไม่ได้ทำ
- หน้าที่และบทบาทอะไรที่เคยทำมาและไม่จำเป็นต้องทำอีกแล้ว
- หน้าที่และบทบาทอะไรที่ต้องร่วมมือกันทำกับเอกชน ประชาชนและสังคม

ประการที่แปด คือ การจัดองค์กร (ลักษณะขององค์กรที่เรียกว่า กระทรวง สำนักงาน กรม กลุ่มงาน ฝ่ายงาน สาขา) ต้องมีความกะทัดรัด คล่องตัว ปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว เป็นการทำงานที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือทำงานแบบเครือข่าย และใช้อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศค่อนข้างมาก

ประการที่เก้า เป็นเรื่องของการบริหารงานบุคคล ระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐเป็นระบบใหญ่ บริหารงานบุคคลจำนวนสองสามล้านคนจะต้องถูกออกแบบใหม่ให้มีความคล่องตัวสูงในการทำงาน มีกลไกสร้างแรงจูงใจ มีการบริหารงานบุคคลที่หลากหลาย มีวิธีการส่งเสริมข้าราชการให้พัฒนาตนเองและพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้คนดีคนเก่งอยู่ในราชการได้อย่างประสบความสำเร็จ คนเลวคงโกงต้องอยู่ไม่ได้ "ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน" จะต้องใช้กับราชการได้

ประการที่สิบ ลักษณะของการทำงานที่ทันสมัย คือ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมต่อการทำงานให้สะดวก รวดเร็ว ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในภาครัฐกิจเอกชนและสังคมได้ภาพราชการจะเป็นภาพบุคคลที่กระตือรือร้น ทำงานอย่างกระฉับกระเฉง มีความภูมิใจในงานที่ทำ

วิเคราะห์ระบบราชการด้วยการจัดการภาครัฐสมัยใหม่และทางเลือก

ระบบราชการถือได้ว่าเป็นระบบองค์กรที่ใหญ่โตมากทำงานการบริหารงานย่อมติดขัดและเกิดอุปสรรคเชิงความเท่าเทียม ความไร้ประสิทธิภาพ ความไร้คุณธรรมของผู้ปฏิบัติงานที่อิงอยู่กับระบบนายทุน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นพยาธิที่กีดกันระบบราชการไม่ทำให้สามารถปฏิรูปตัวเองไปสู่การจัดการภาครัฐสมัยใหม่ได้ เพราะฉะนั้นทางเลือกสำหรับการปรับและการประยุกต์ของผู้บริหารประเทศอาจจะกลับมาทบทวนและพิจารณากันมากขึ้นถึงประเด็นดังต่อไปนี้

การบริหารกำลังใจของพนักงานรัฐ

การบริหารกำลังของผู้ปฏิบัติงานในปัจจุบันก็คือการดูแลผลตอบแทนและสวัสดิการซึ่งจริงสิ่งเหล่านี้สามารถทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเดินต่อไปได้ แต่กระนั้น สิ่งเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศก็ตามแต่กำลังใจของผู้ปฏิบัติงานย่อมเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของการปฏิบัติงานทั้งหมดซึ่งจะเห็นได้ว่าโครงการต่างๆที่มาเพื่อประชาชนจะมีปัญหาทับซ้อนและต่อเนื่องกันไปอย่างไม่จบสิ้น หรือที่เรียกว่าขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งเชื่อมั่นแน่ว่าหากพนักงานของรัฐขาดกำลังใจจะทำให้งานที่ออกมาย่อมสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาลที่ประชาชนควรจะได้รับ รวมทั้งบรรยากาศเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพนักงานของรัฐเป็นไปอย่างไร้ความร่วมมือต่อกัน ดังนั้น การบริหารกำลังใจนอกจากนี้ผลตอบแทน และสวัสดิการแล้วยังจะต้องจัดระบบองค์กรให้เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรจิตใจไปพร้อมๆกันให้กลายเป็นองค์กรแห่งมิตรไมตรีของประชาชน

การบริหารผลงานอย่างยุติธรรม

ผลงานถือว่าเป็นผลพวงมากจากการปฏิบัติงานที่เกินมาตรฐานของพนักงานของรัฐซึ่งปกติในลักษณะปกติของการปฏิบัติจะเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้แต่หากพนักงานใดสามารถปฏิบัติได้เกินมาตรฐานที่เรียกว่าสมรรถนะก็ควรได้รับรางวัลหรือได้รับการตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งที่สอดคล้องกับความเป็นจริงซึ่งไม่แตกต่างไปจากภาคเอกชนมากนัก ผลงานดังกล่าวจะต้องอยู่ในกรอบของภาระหน้าที่ของตนเอง เช่น การปฏิบัติงานได้มากกว่าปกติ การปฏิบัติงานได้ดีกว่าปกติ เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้หน่วยงานสามารถทำงานได้มากขึ้นเพื่อความสุขของประชาชนและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้รวดเร็วจนสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ พนักงานก็ควรได้รับการเลื่อนขั้น ได้รับค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

การเปิดพื้นที่สำหรับประชาชนในการชี้แนะช่องทางการบริหารในระดับท้องถิ่น

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นเรื่องของการไว้ใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนกับองค์กรท้องถิ่นจะนำไปสู่ความความร่วมมือกันมากยิ่งขึ้นซึ่งดูได้จากหากท้องถิ่นไหนมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกันมากจะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นนั้นอย่างมาก หากท้องถิ่นใดให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมน้อยความใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับท้องถิ่นจะน้อยตามไปด้วยจนเกิดความไม่ไว้วางใจต่อกัน เพราะฉะนั้น การที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีความต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานหรือความต้องการที่สูงจะช่วยให้องค์กรสามารถปรับรูปแบบการทำงานเพื่อประชาชนได้มากขึ้นตามไปด้วย แต่กระนั้น การเปิดโอกาสให้กับประชาชนก็เป็นจุดเริ่มต้นในการเข้ามาช่วยชี้แนะแนวทางการทำงานให้เหมาะสมและสอดคล้องตรงกับความต้องการได้ดีที่สุดจะทำให้องค์กรเป็นองค์กรต้นแบบในการทำงานเพื่อประชาชนได้

การให้ความสำคัญกับพนักงานในระดับล่างมากยิ่งขึ้น

ระบบการทำงานในปัจจุบันหากมีผลงานส่วนมากจะยกผลงานนั้นให้กับผู้บังคับบัญชาเป็นผู้รับความดีความชอบไป แต่ส่วนพนักงานหรือบุคลากรขององค์กรผู้ที่ปฏิบัติอย่างเข้มแข็งกลับไม่มีใครรู้จักว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จ เพราะฉะนั้น การให้ความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติงานอันเป็นการให้ความสำคัญจะช่วยให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้กับบุคลากรระดับล่างหรือบุคลากรผู้ปฏิบัติงานจะช่วยให้เกิดกำลังใจและพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป เพราะหากให้ความสำคัญกับผู้ที่มีตำแหน่งสูงๆมาก องค์กรจะเกิดการดิ้นนินทาระหว่างหัวหน้ากับลูกไป เพราะหยาบฉวยเอาผลงานของลูกน้องไปรับความดีความชอบซึ่งเป็นสิ่งไม่ถูกต้องมาก ทำให้เห็นว่าระบบดังกล่าวยังไม่ยุติธรรมสำหรับผู้ปฏิบัติจึงต้องระบบการให้ความสำคัญกับพนักงานในระดับล่างให้มากยิ่งขึ้น

การปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงผู้บังคับไปสู่ทีมงานอย่างแท้จริง

การปฏิบัติงานในรูปแบบของทีมงานที่ได้รับความสนใจในการจัดการสมัยใหม่อย่างเห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะการจัดการภาคเอกชนที่มุ่งหวังผลกำไรจากการภาคสินค้าและบริการต่าง ๆ ในส่วนภาครัฐแม้ว่าจะยังใช้รูปแบบของการบังคับบัญชาและการสั่งการก็ตามแต่ก็มีหลายหน่วยงานที่ปรับรูปแบบไปสู่การทำงานเป็นทีมมากขึ้นโดยเฉพาะหน่วยงานที่จะต้องใช้ความเสี่ยงสูง เช่น ตำรวจและทหาร ในภาคข้าราชการพลเรือนยังมีให้เห็นน้อยมาก แต่กระนั้นเมื่อโลกต้องการให้ภาครัฐเกิดการบริการประชาชนอย่างเต็มรูปแบบจึงต้องมีการปรับตัวแม้ว่าจะมีใช้หน่วยที่จะต้องความเสี่ยงก็ตาม ซึ่งหากมองในเชิงภาคประชาสังคมจะเพิ่มการยอมรับและมีความพร้อมในการเข้าไปร่วมด้วยช่วยกันในการพัฒนาประเทศภายใต้ความจริงใจของผู้บังคับบัญชาที่มองลูกน้องหรือผู้ใต้บัญชาเสมือนเพื่อนร่วมงาน และใช้หลักการบริหารแนวราบมากกว่าแนวตั้งจะทำให้ความรู้ในการใช้ศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ไปสู่การสร้างนวัตกรรมเชิงผลงานได้มากเช่นกันเพราะผู้บังคับบัญชาสามารถปรับทัศนคติของตนเองให้กลมกลืนกับลูกน้องในลักษณะพี่น้องของครอบครัวไทยจะช่วยสร้างความรู้สึกความเข้าใจร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น

การคัดสรรเป็นพนักงานของรัฐจะต้องโปร่งใสทุกขั้นตอน

การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ในโลกยุคใหม่จะต้องมีความโปร่งใสทุกๆ ขั้นตอนที่สามารถตรวจสอบการทำงานได้อย่างเท่าเทียมซึ่งจะต้องให้มีความแตกต่างไปจากอดีตที่นำเอาเครือญาติ ผู้ที่รู้จักหรือการรับผลประโยชน์เพื่อนำบุคคลเข้ามาสู่การเป็นพนักงานของรัฐ ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานด้วยความไร้ประสิทธิภาพเพราะหากผู้ที่เกี่ยวข้องใช้อำนาจในการคัดเลือกคัดสรรผู้ที่ไร้ความสามารถเข้าสู่องค์กรผลงานก็ย่อมไร้คุณภาพตามไปด้วยสุดท้ายความไร้ประสิทธิภาพก็ตกไปอยู่กับประชาชนโดยภาพรวมดังเข้าอดีตที่ผ่านมา เพราะในปัจจุบันอาจจะต้องใช้การแข่งขันแบบเข้มข้นในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำงานด้วยการสร้างความโปร่งใสมากที่สุด พร้อมทั้งการวัดและประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่องภายหลังจากการเข้ารับตำแหน่งแล้ว

บทสรุปวิเคราะห์

การบริหารจัดการระบบราชการผ่านการจัดการสมัยใหม่ยังคงเฝ้ารอทิศทางอีกยาวนานต่อไปในสังคมไทย เพราะสภาพทางการบริหารองค์กรของรัฐยังไม่เปิดกว้างมากนักสำหรับการเทคนิคสมัยใหม่เข้ามาปรับประยุกต์ใช้ แม้ว่าบางส่วนจะนำเข้ามาใช้หรือระเบียบ กฎหมายและอื่นๆ ได้กำหนดไว้แล้วก็ตามแต่โดยสภาพความเป็นจริงยังคงไม่เอื้อต่อการปฏิรูประบบราชการไปสู่ความสมัยเหมือนกับประเทศโลกตะวันตก แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวคิดการปฏิรูประบบราชการได้สืบคลานตามมามากก็เพราะความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานรัฐในหลายงานที่ยังไม่ชัดเจนในบทบาทของตนเองและยังคงกำหนดมาตรการ กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่ยุ่งยากเข้าไปเรื่อยๆ จนพนักงานของรัฐเองยังมึนงงกับสิ่งที่ระบุไว้เพราะเปรียบเสมือนความฝันที่ยังหลับใหลไม่สามารถจะพบกับความเป็นจริงได้ เพราะนั้น ระบบราชการสมัยใหม่อาจจะสามารถเลือกวิธีการบางอย่างเพื่อให้ภาพลักษณ์มีความเด่นชัดในการบริหารจัดการองค์กรมากยิ่งขึ้นด้วยการบริหารกำลังใจของพนักงานรัฐ การบริหารผลงานอย่างยุติธรรม การเปิดพื้นที่สำหรับประชาชนในการชี้แนะช่องทางการบริหารในระดับท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับพนักงานในระดับล่างมากยิ่งขึ้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงผู้บังคับไปสู่ทีมงานอย่างแท้จริง และการคัดสรรเป็นพนักงานของรัฐจะต้องโปร่งใสทุกขั้นตอน ในประเด็นเหล่านี้แม้ว่าอาจจะไม่ใช่ประเด็นทั้งหมดของการบริหารจัดการภาครัฐและมันสะท้อนถึงอุปสรรคบางอย่างที่ภาครัฐยังคงติดกับดักฝังอยู่ในอดีตที่ยากต่อการถอดถอนให้ขึ้นมาได้ทำให้แนวคิดการปฏิรูประบบราชการได้แต่เพียงออกกฎหมาย และระเบียบเพื่อหลอกตาประชาชนได้วันๆ

เอกสารอ้างอิง

- จุมพล นิมพานิช . การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่: หลักการ แนวคิด และกรณีตัวอย่างของไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์. “การปฏิรูปภาคราชการสู่สภาพที่พึงปรารถนา: ทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ” . วารสารข้าราชการ . ปีที่ 42 ฉบับที่ 2. 2540.
- ธีระพงษ์ โสดาศรี. การปฏิรูประบบราชการ ตอน ลักษณะของราชการยุคใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://irrigation.rid.go.th/rid16/Mechanical/govmod.htm> [26 มกราคม 2661].
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่> [26 มกราคม 2661].
- สมพงษ์ เกศานุช และคณะ. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ : ทิศทางการกำหนดกระบวนการตัดสินใจในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตหนองคาย. วารสารธรรมทรรศน์. ที่ 17 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2560 : 173-174.
- Vincent Osrtom. *The intellectual Crisis in American Public Administration. Revised edition.* Alabama: University of Alabama Press, 1974.
- Eva Etzioni-Halevy. *Bureaucracy and Democracy: A Political Dilemma.* London: Paul, 1983.
- Wright Mills. *From Max Weber: Eassay in Sociology.* New York : Oxford University, 1985.

ปัญหาการจัดทำบริการสาธารณะด้านการส่งเสริมศาสนา
ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
The problem of public service for religious promotion
Arts, culture and local customs of the Provincial Administration Organization.

เครือวัลย์ มโนรัตน์

นักศึกษาลัทธิสุทธประภาศนียบัณฑิตคอมพิวเตอร์ธุรกิจ
สถาบันพัฒนาสตรีภาคกลาง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้ใช้หลักการจัดระเบียบการปกครองทั้ง 3 รูปแบบ ในที่นี้จะขอสรุปลักษณะการกระจายอำนาจให้การปกครองท้องถิ่นของไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้ ช่วงแรก ตั้งแต่การปฏิรูประบบราชการสมัย ร.5 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ช่วงนี้รัฐยังรวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ที่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งอำนาจให้ภูมิภาค และกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นยังมีน้อย ในส่วนกลางมีการจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ส่วนภูมิภาคมีการจัดตั้งแขวง อำเภอ เมือง ส่วนท้องถิ่นมีการจัดตั้งสุขาภิบาลกรุงเทพฯ กับสุขาภิบาลหัวเมือง โดยได้ตรา พระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลตามหัวเมือง ร.ศ. 127 ขึ้นรองรับการจัดตั้งสุขาภิบาลในพื้นที่ที่พร้อม ซึ่งมีการจัดตั้งน้อยมาก ไม่ได้ขยายไปทั่วราชอาณาจักร ช่วงที่สอง ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2540 เป็นช่วง 65 ปีที่มีวิวัฒนาการของการปกครองท้องถิ่นหรือการกระจายอำนาจมาก เริ่มจากการจัดตั้งเทศบาลในปี 2476 สภาจังหวัดในปี 2481 สุขาภิบาลในปี 2495 องค์การบริหารส่วนตำบลในปี 2499 เป็นการเริ่มให้มีรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในเขตเมืองก่อน แม้จะมีการเลือกตั้งสภาท้องถิ่น แต่ผู้บริหารของสุขาภิบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดยังมาจากข้าราชการและ ผู้บริหาร อบต. มาจากก้านั้น ไม่ใช่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นเริ่มมีการจัดการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เช่น กรุงเทพมหานครเมื่อปี 2518 เมืองพัทยาเมื่อปี 2521 ต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงรูปแบบขององค์กร ปกครองท้องถิ่นให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น พ.ร.บ. กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ช่วงที่สาม ปี 2540 - ปัจจุบัน เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงได้กำหนดเรื่องการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นไว้ชัดเจนขึ้น โดยให้ท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการบริหารงานของตนเองมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง เพิ่มเติมหน้าที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีกฎหมายรองรับให้มีเป้าหมายในการกระจายอำนาจที่ชัดเจน เช่น ให้ท้องถิ่นมีรายได้เป็น 20% ของรายได้รัฐบาล ภายในปี 2544 และ 35 % ภายในปี 2549 ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจหน้าที่ที่มีความซ้ำซ้อนระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค กับท้องถิ่นให้แล้วเสร็จภายใน 4 ปี ทำให้ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายของ ท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และจัดตั้งองค์กรรองรับเพื่อให้การกระจายอำนาจการปกครองแก่ท้องถิ่นเกิดขึ้นอย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม ภายใต้กรอบเวลาและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบฉบับต่างๆ

คำสำคัญ : การบริการสาธารณะ. ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี. องค์การบริหารส่วนจังหวัด.

Abstract

Thailand has adopted the principle of organizing the three types of government in this area will summarize the decentralization of Thai local government. From the reign of King Rama V

to the present. It is divided into 5 periods as follows: First, from the reform of the government of the reign of R. 5 to the change of government in 1932. The state now includes a center of central government. The division of power into regions And decentralization to the local is also less. In the central area, there are established ministries, departments, regional offices, local districts, and municipalities. The district sanitary sanitation act was enacted in July 127 to support the establishment of sanitation facilities. The establishment is very small. It did not extend to the second kingdom since the rule of 1932 to 1997, during the 65 years of the rule of law. Or very decentralized Starting from the establishment of the municipal council in 1933, the Provincial Council in 1938 sanctioned the 1952 municipal administrative organization. In 1956, the district began to form a local government. Even with local council elections. The management of the sanitary and provincial administrative organizations also came from the government officials and administrators from the subdomain not from the election of the people. Public participation can not be fully realized. In addition, the administration of a special type of local administration such as Bangkok, Pattaya in 2521, followed by the reform of the organization. The Bangkok Metropolitan Administration Act 1985, the Tambon Council and Sub-district Administrative Organization, 1994, during the third period of 1997 - present when the Constitution was promulgated. The 1997 Constitution of the Kingdom of Thailand. The local authority has more autonomy in managing their work. Executives and local councils elected. Additional duties on preserving arts and culture, local customs. And more environmental protection. The law provides for a clear decentralization target, for example, giving local governments income of 20% of government revenue by 2001 and 35% by 2006. Transfer of mission across central, regional and local governments. To be completed within 4 years. Local variations To comply with the Constitution. The establishment of a supportive organization for the decentralization of local government has taken place in a concrete manner, within the framework of the time and conditions set forth in the Constitution. And the law.

Keyword : Public service. Religion, art, culture and customs Provincial Administration Organization.

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยการปกครองที่เกิดตามหลักการกระจายอำนาจ ซึ่งมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง โดยสิ่งที่สามารถสะท้อนระดับของการกระจายอำนาจและความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด สามารถพิจารณาได้จากการให้อำนาจหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการแทรกแซงหรือกำกับดูแลของส่วนกลาง กล่าวคือ หากอำนาจหน้าที่ในการจัดทำภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่กว้างขวาง ย่อมสะท้อนถึงระดับการกระจายอำนาจที่มีอยู่สูง และหากส่วนกลางเข้ามาแทรกแซงหรือกำกับดูแลอยู่น้อย ก็สามารถสะท้อนถึงความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่สูง เป็นต้น) สถาบันพระปกเกล้า, 2547 :1) การจัดทำบริการสาธารณะ โดยเฉพาะบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

แนวคิดว่าด้วยอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนเองซึ่งแยกออกจากรัฐ โดยทั่วไปแล้วอำนาจหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบเดียวกัน คือการจัดทำ “บริการสาธารณะ” สำหรับการจัดทำบริการสาธารณะที่ถือเป็นอำนาจหน้าที่ของระดับชาติ และ (รัฐ)ระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วน

นั้น เป็นการจัดทำภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการและความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชน (ท้องถิ่น 2 โดยทั่วไป โดยสามารถแยกได้เป็น ประเภทได้แก่

1) ณะระดับชาติบริการสาธารณะ .National Affairs) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่จัดทำขึ้นโดยรัฐ ที่มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมภายในรัฐ มีลักษณะเกี่ยวกับ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน กระบวนการยุติธรรม เกี่ยวกับการเป็นตัวแทนของรัฐโดยรวม และรวมถึงกิจกรรมที่ต้องการให้เกิดมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ อาทิ กองทัพ กิจการตำรวจ ศาลยุติธรรม กิจกรรมทางการทูต ระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น

2) บริการสาธารณะระดับท้องถิ่น .Local Affairs) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะ และเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองคนในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่น อาจมีความแตกต่างกันออกไป โดยส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องสภาพแวดล้อม การอำนวยความสะดวก รวมไปถึงการจัดสวัสดิการให้คนในท้องถิ่นโดยตรง) สมคิด เลิศไพฑูริย์ , 2547 :3 8(

อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40, 2560)

“มาตรา 250 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจโดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคสี่ และกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบัญญัติเกี่ยวกับกลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวของส่วนราชการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย....”

องค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2552) (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 62 ก หน้า 1, 2540) ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 45 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดดังต่อไปนี้

- (1) ตราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย
- (2) จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด
- (3) สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น
- (4) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- (5) แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น

(6) อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 เฉพาะภายในเขตสภาพตำบล

(7) คุ้มครอง ดุแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(7 ทวิ) (มาตรา 45 วรรคหนึ่ง 7 ทวิ) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(8) จัดทำกิจการใดๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(9) จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

บรรดาอำนาจหน้าที่ใดซึ่งเป็นของราชการส่วนกลางหรือราชการส่วนภูมิภาค อาจมอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปฏิบัติได้ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดทำบริการสาธารณะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามความในมาตรา 250 ที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงเป็นหัวใจหลักของพันธกิจขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน สังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ แตกต่างกันไป ทั้งนี้ รวมถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นตามความในมาตรา 45 (7 ทวิ) แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2552) ด้วย

การทำบริการสาธารณะ

คำว่า “บริการสาธารณะ” หมายถึง องค์กรที่มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการของส่วนรวมหรือประชาชน หรือทำให้เกิดความสะดวกสบายในการอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม เช่น องค์กรรถไฟ องค์กรแก๊ส หรือองค์กรขนส่งมวลชน เป็นต้น โดยองค์กรดังกล่าวมุ่งเน้นถึงภาวะของฝ่ายปกครองที่จะต้องดำเนินการในฐานะรัฐสวัสดิการ (welfare state) โดยมีลักษณะการกระทำที่แตกต่างกันไปตามลักษณะขององค์กรฝ่ายปกครองนั้น ๆ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของมหาชน

การจัดทำบริการสาธารณะ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ Maurice Hauriou นักกฎหมายมหาชนชาวฝรั่งเศสได้ให้คำจำกัดความของบริการสาธารณะไว้ว่า บริการสาธารณะเป็นบริการทางเทคนิค (le service technique) เพื่อสาธารณะ เป็นบริการที่สม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อสนองความต้องการของส่วนรวมโดยองค์กรของรัฐมิได้เน้นหากำไร (Henry Cambell Back, 1990 : 1231)

ศาสตราจารย์ประยูร กาญจนดุล ได้ให้ความจำกัดความของบริการสาธารณะว่า หมายความว่า ถึง ถึงกิจการที่อยู่ในความอำนวยความสะดวกหรืออยู่ในความควบคุมของฝ่ายปกครองที่จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการของส่วนรวมของประชาชน (ประยูร กาญจนดุล, 2533 : 124)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง การจัดทำมีการศึกษา เผยแพร่ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรัก และหวงแหนศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และภูมิ

ปัญหาท้องถิ่น จัดสรรทรัพยากร และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดูแลรักษา บูรณศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และศิลปกรรมท้องถิ่น และการจัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทย และท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนของตนเอง

ดังนั้น จากที่ได้รวบรวมความเห็นของนักวิชาการทางกฎหมายปกครองทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยที่ให้ความเห็นของคำว่า “บริการสาธารณะ” ว่าเป็นกิจกรรมที่องค์การของรัฐได้กระทำเพื่อมุ่งเน้นการบริการให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชน กระทำโดยมิได้มุ่งเน้นกำไรและรูปแบบการกระทำต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ความเป็นอิสระในการจัดทำบริการสาธารณะ

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยหลักแล้วเป็นองค์กรที่อยู่ในกำกับของรัฐบาลส่วนกลางแต่มีใช้อยู่ในลักษณะของการควบคุม ก็จะต้องมีความเป็นอิสระในการบริหารท้องถิ่น (local autonomy) หมายถึง การให้อิสระและความคล่องตัวในด้านบริหารงบประมาณ รายรับ-รายจ่ายตามกรอบวินัยการคลังหรืออื่น ๆ ตามหน้าที่และภารกิจ กล่าวคือให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้มีงบประมาณเป็นของตนเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาท้องถิ่นให้ความเห็นชอบตามหลักการกำกับดูแลด้านวินัยทางการคลัง อาทิเช่น การขาดดุลไม่เกินกว่าร้อยละ 20 ของรายจ่าย เป็นต้น ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการกำหนดนโยบายเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นของตนเองซึ่งประชาชนในแต่ละท้องถิ่นก็จะต้องมีลักษณะความต้องการที่แตกต่างกันไป เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานีก็จะเน้นเรื่องประเพณีการแห่เทียนพรรษา จังหวัดยโสธรก็จะเน้นประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดเชียงใหม่ก็จะเน้นประเพณีวันสงกรานต์ เป็นต้น

ปัญหาการจัดทำบริการสาธารณะด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

การดำเนินกิจกรรมบริการสาธารณะโดยเฉพาะในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านการกำหนดนโยบายที่จะจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองของสังคม ชุมชนในท้องถิ่นของตนที่นโยบายบางประการไม่อาจตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ กล่าวคือ ในการด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น สืบเนื่องจากการที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้จัดสรรงบประมาณเพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นของตนได้ดำเนินกิจกรรมทางด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น แต่พบว่าเมื่อได้จัดสรรงบประมาณมาดำเนินการแล้วภายหลังสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบแล้วมีคำวินิจฉัยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดคืนเงินที่จ่ายในกิจกรรมนั้น ๆ อาทิเช่น ปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการอุปสมบท

จากการตรวจพบข้อบกพร่องในการจ่ายในโครงการอุปสมบท สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินได้ตรวจสอบการจ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่ง พบข้อว่ามีบกพร่องดังนี้ (1) เบิกจ่ายเงินอุดหนุนให้กับคณะกรรมการวัดและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นค่าผ้าไตรจีวร ค่าอาหาร ค่าน้ำปานะ ตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (2) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเบิกจ่ายเงินค่าจัดซื้อเครื่องอัฐบริขาร ได้แก่ ผ้าจีวร ผ้าสบง ประคตเอว ซึ่งโครงการตาม (1) นั้น สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อยู่ในอำนาจหน้าที่ของ อบต. ตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนการถวายผ้าไตรจีวร ค่าอาหาร ค่าน้ำปานะ แต่พระภิกษุสามเณร เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น การอุดหนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อผ้าไตรจีวร อาหาร และน้ำปานะ จึงไม่อาจถือว่าเป็นกิจกรรมด้านบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในเขตพื้นที่ที่ไม่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ส่วนใน (2) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินพิจารณาแล้วเห็นว่า การส่งเสริมและบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น อันเป็นการจัดบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การจัดกิจกรรมในการให้ความรู้หรืออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การจัดกิจการด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนการจัดค่าจัดซื้อเครื่องอัฐบริขารตามโครงการดังกล่าวเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละบุคคลและเป็นการทำบุญตามความศรัทธาของตนที่มีอยู่ จึงเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นการจัดทำกิจกรรมด้านการบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีใช้จารีตประเพณีของท้องถิ่น รวมทั้งยังไม่มีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหนังสือสั่งการที่กระทรวงมหาดไทยอนุญาตให้จ่าย จึงไม่อาจเบิกจ่ายได้เป็นการไม่ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การฝากเงิน การเก็บรักษาเงิน และการตรวจเงินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2547 ข้อ 67 ความว่า “อปท. จะจ่ายเงินหรือก่อนนี้ผูกพันได้แต่เฉพาะที่กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหนังสือสั่งการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ให้เรียกเงินจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบส่งคืนคลัง และกำชับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและผู้มีอำนาจอนุมัติพิจารณาตรวจสอบโครงการก่อนการตั้งงบประมาณในปีถัดไปให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่และหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้การบริการสาธารณะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในเขตพื้นที่อย่างแท้จริง

จากการวินิจฉัยของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินดังกล่าวข้างต้นอาจทำให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่จัดตั้งโครงการในลักษณะนี้และไม่จัดสรรงบประมาณมาเพื่อดำเนินการในโครงการ จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบริการสาธารณะด้านด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัด อันจะเป็นการขัดต่อหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่บัญญัติให้ต้องดำเนินการตามความในมาตรา 45 (7 ทวิ) แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2552)

สรุป

ผู้เขียนเห็นว่าการวินิจฉัยการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนไม่อาจถือได้ว่าเป็นการจัดทำกิจกรรมด้านการบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีใช้จารีตประเพณีของท้องถิ่นนั้นเป็นการดำเนินการที่ขัดกับหลักการกระจายอำนาจในการบริหารที่จัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำบริการสาธารณะตามความต้องการของชุมชน เมื่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งเป็นความต้องการของหมู่บ้าน ของชุมชนนั้น ๆ ที่จะจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้กุลบุตรได้เข้าศึกษาอบรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ชุมชนเคารพนับถือจึงถือได้ว่าโครงการดังกล่าวเป็นความต้องการของชุมชนจึงขอที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมความต้องการของชุมชนและเป็นการจัดทำบริการสาธารณะโดยแท้ จึงย่อมอยู่ในอำนาจที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะกำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่บัญญัติให้ต้องดำเนินการตามความในมาตรา 45 (7 ทวิ) แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2552)

เอกสารอ้างอิง

ประยูร กาญจนดุล.คำบรรยายกฎหมายปกครอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

สถาบันพระปกเกล้า. สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ลำดับที่ 2 เรื่องภารกิจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด, 2547.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. กฎหมายการปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราช

กิจจานุเบกษา, 2547.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 62 ก หน้า 1 วันที่ 31 ตุลาคม 2540.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก วันที่ 6 เมษายน 2560.

Henry Cambell Back, Black, Black's Law Dictionary, 6 ed (St. Paulinn : West Publishing Ltd.) 1990. P. 1231.

ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาตำบลดอกคำใต้

อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

THE SIGHTSEERS' SATISFACTION WITH DOKKHUMTAI'S LOCAL LAERNING RESOURCE;

DOKKHUMTAI DISTRICT PHAYAO

สาธิต เชื้ออุยูนาน

อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาการจัดการธุรกิจ

คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

จารุวรรณ โปษยานนท์

อาจารย์ ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว

คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เยี่ยมชมที่มีต่อแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการสำรวจ ประชากร คือ ผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผ่านโครงการและกิจกรรมของมหาวิทยาลัยพะเยาที่จัดร่วมกับร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ จำนวน 3 โครงการ รวมทั้งสิ้น 210 คน และทำการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของทาร์ยามาเน่ ณ ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 138 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ใช้สถิติพรรณนาเพื่อหาความถี่และร้อยละ ส่วนสถิติอนุมานเพื่อหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าเฉลี่ยสองกลุ่มที่ไม่สัมพันธ์กัน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81) เมื่อจำแนกออกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30) ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66) ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92) ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยงอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94) และด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24)

2) ผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มี เพศและภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มีสถานะแตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3) ผู้เข้าเยี่ยมชมต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลเน้นการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยของผู้เยี่ยมชม

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้

ABSTRACT

The objectives of this research were to; 1) to study the opinions of sightseers to Dokkhumtai’s local learning resource, Dokkhumtai District PHAYAO, 2) to compare the sightseers opinions about the Dokkhumtai’s local learning resource by personal sightseers factors, and 3) to study problems, obstacles and recommendations for Dokkhumtai’s local learning resource. The methodology was the quantitative research methods by conservative research. The population were the 210 sightseers who sightsee the Dokkhumtai’s local learning resource within the three activities that were held together with University of PHAYAO and The Dokkhumtai Local Administrative Organization and 138 sample sized by Taro Yamane’s formula. The tool used for collecting data was questionnaires and analyzed by frequency, mean, standard deviation. Hypotheses were tested by t-test (Two group Independent)

Findings were as follows:

1) The opinion of sightseers for Dokkhumtai’s local learning resource in overall, were at the high level with the average of 3.81. Considering by aspects, it was found that sightseers opinion about public relation was at the moderate level with the average of 3.30 but the physical local learning resource, the services of governors and community, and the quality of food and beverage were at the high level of 3.66, 3.92 and 3.94 respectively and the valued of art and local culture was the highest level of 4.24.

2) The comparison of sightseers’ opinions about the Dokkhumtai’s local learning resource by personal sightseers factors was that the sightseers with different sex and domicile had not different opinions about the Dokkhumtai’s local learning resource but the difference status as students and workers was different opinions about the Dokkhumtai’s local learning resource statistically significant level at 0.05.

3) The problems, obstacles and recommendations for Dokkhumtai’s local learning resource, sightseers suggest to develop the public relation that suitable for each generation.

Keywords: Local Learning Resource

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นแนวคิดในการช่วยประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์ วิชาการและคุณค่าทางสังคม ทำให้เข้าใจความสำคัญของสถานที่ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต ทุนวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการเศรษฐกิจ โดยมีสินค้าวัฒนธรรมแสดงถึงความเจริญเติบโตซึ่งมีดีของทุนวัฒนธรรมนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ในฐานะองค์กรที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ตั้งเป้าหมายระยะยาวของตำบลดอกคำใต้ (องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้, 2560 : 3) เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดพะเยา และต้องการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของตำบล อีก

ทั้งยังต้องการให้เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนให้ยั่งยืนอีกด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้ทำการสำรวจและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ของตำบลดอกคำใต้ขึ้น โดยแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวนับเป็นทุนวัฒนธรรม เพื่อการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากแหล่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวได้มีการจัดทำขึ้นอย่างมีระบบ โดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้กับมหาวิทยาลัยพะเยา ได้จัดทำโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อทำการสำรวจองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลดอกคำใต้มาตั้งแต่ปี 2554 ถึง 2559 ได้ทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมทุนวัฒนธรรมของตำบลอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ ด้วยการบูรณาการแหล่งวัฒนธรรม มรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามเส้นทางแหล่งเรียนรู้ และร่วมกันจัดทำเป็นเส้นทางแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย 14 แหล่งเรียนรู้ 5 วัด 5 พระ (ภาพประกอบ 1) โดย 14 แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) บ้านโบราณมีจำนวน

ภาพประกอบ 1 แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา องค์การบริหาร

ส่วนตำบลดอกคำใต้, 2560: 45

ส่วนผ้าชิ้นที่ทอมาจากฝ้ายถือว่าเป็นผ้าชิ้นท้องถิ่น ที่ผลิตเพื่อใช้ของท้องถิ่น 3) แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ผ้าทอโบราณและการทำด้ายสายสิญจน์ แหล่งภูมิปัญญาการทำด้ายสายสิญจน์ กลุ่มสุดท้ายในตำบลที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ 4) ศูนย์การเรียนรู้ประเพณีตานต้อด เป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีตานต้อดของตำบลดอกคำใต้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 5) กลุ่มน้ำพริกลาบ สินค้า OTOP ตำบลดอกคำใต้ 6) โรงปั้นหม้อจุฑานนท์ การสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นหม้อดินของบรรพบุรุษที่เริ่มต้นไว้เมื่อ พ.ศ. 2430 7) พิพิธภัณฑ์ตำบลดอกคำใต้ เก็บรักษาโบราณวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆที่เคยถูกใช้ในตำบลดอกคำใต้ 8) กลุ่มแข่งปลาทุ อาชีพเศรษฐกิจจากรสาน และ 9) กลุ่มบายศรี อาชีพเศรษฐกิจใบตอง 5 วัด 4 พระ ประกอบด้วยวัดและโบราณวัตถุ ดังนี้ 1) โบราณสถานวัดป่าแดง วัดร้างเก่าแก่ประจำหมู่บ้านสันป่าหนาด สันนิษฐานว่าอายุไม่ต่ำกว่า 300 ปี มีธรรมาสันทรังล้านนาอายุกว่า 100 ปี 2) วัดสะพานคำ พระเจ้าแบกข้าว ในอดีตเล่าขานกันมา พระพุทธรูปองค์ใหญ่มีน้ำหนักมาก การเคลื่อนย้ายลำบาก อีกทั้งเกรงเศียรพระพุทธรูปจะหัก จึงนำกลับมาใส่ในกระสอบป่านวางไว้บ่าทั้งสองข้าง ผู้คนที่พบเห็นจึงเรียกว่า “พระเจ้าแบกข้าว” 3) วัดพระธาตุโพธิ์งาม บาตรดิน พระพุทธรูปหินทราย พระแก้วไพริน พระนอนหิน และฐานเสาวิหารโบราณ 4) วัดดอนไชย พระสัมฤทธิ์เก่าแก่ และ 5) วัดบุญหอม พระพุทธรูปไม้ อายุ 100 ปี และ 3 ประเพณี

5 หลัง เมืองค์ประกอบของบ้านตามแบบเรือนล้านนาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชานช่วงบ้าน ฮ้านน้ำ เสาหลังหมา เต็น และซ่มประตู เต็นฮอนริน หิ้งผีปู่ย่า ต่อมอาบน้ำ เป็นต้น 2) ผ้าโบราณ ชิ้นโบราณที่พบในพื้นที่ เป็นชิ้นดินก่านหรือชิ้นก่านคอกวายเป็นชิ้นดังกล่าวพบว่ามีทั้งการทอมาจากฝ้ายและทอมาจากไหม ซึ่งชิ้นที่ทอมาจากไหมบ่งบอกถึงเส้นทางการค้าขายกับเมืองเชียงใหม่ในอดีต

ประกอบด้วย ศรัทธาและความเชื่อที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนของคนในตำบลดอกคำใต้ ผ่านพุทธธรรมกับประเพณีท้องถิ่น และพิธีกรรมความเชื่อด้านพุทธศาสนา คือ ประเพณีตานตอด ประเพณีก้างข้าวแฉก และประเพณีตานน้ำหม้อ

จากแหล่งเรียนรู้ที่ทำการสำรวจดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น ในปี 2560 มหาวิทยาลัยพะเยาโดยคณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน 2561 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จึงได้ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ทำการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ เพื่อต้องการพัฒนาและปรับปรุงให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ แหล่งศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม และยกระดับแผนที่แหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอดอกคำใต้และของจังหวัดพะเยาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยจำแนกตามเพศ ภูมิลำเนา และสถานะ
- 1.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เยี่ยมชมที่มีต่อแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านตัวแปร

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ ภูมิลำเนา สถานะ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่ ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยง และด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผ่านโครงการและกิจกรรมของมหาวิทยาลัยพะเยาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการแหล่งเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 2) กิจกรรมเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาดอกคำใต้และประเพณีตานน้ำหม้อ และ 3) กิจกรรม MIS ค่ายเยาวชนรักษ์ดอกคำใต้ รุ่นที่ 4

ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ รวม 10 หมู่บ้าน คือ 1) บ้านสันกลาง 2) บ้านบวกมะหนิว 3) บ้านฝั่งหมิ่น 4) บ้านสันป่าหนาดเหนือ 5) บ้านดอนสนาม 6) บ้านเจริญราษฎร์ 7) บ้านสันป่าหนาดใต้ 8) บ้านสันจกปก 9) บ้านสันป่าเป้า 10) ล้านทุ่งตันศรี

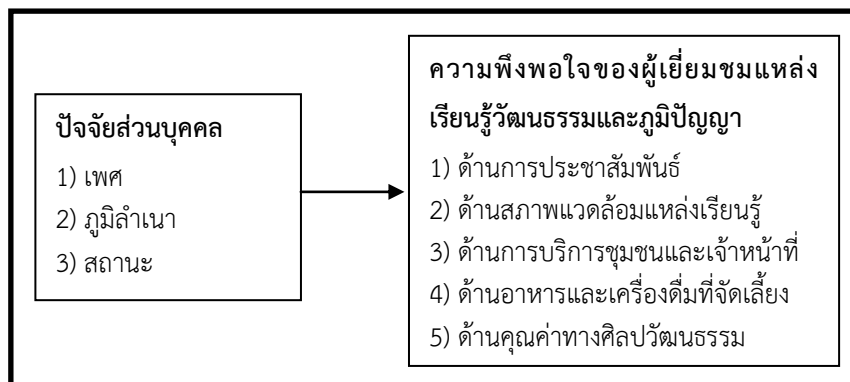
ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการวิจัยในปีงบประมาณ 2561 ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2560 ถึง เดือนกันยายน 2561 รวมระยะเวลา 12 เดือน

สมมติฐานการวิจัย

ผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มี เพศ ภูมิลำเนา สถานะ ที่แตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประเมินแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จากการทบทวนแนวคิดศัพทภาพของแหล่งท่องเที่ยวของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2548 : 60-69) แนวคิดองค์ประกอบที่ตัวชี้ศัพทภาพของแหล่งท่องเที่ยวของธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542 : 43-44)แนวคิดองค์ประกอบเกณฑ์การพิจารณาศัพทภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวิชา ศรีระทุ (2542: 43-44) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของรุ่งราตรี อึ้งเจริญและชวลีย์ ณ ถลาง (2560 : 113-148) วารุณี เกตุสะอาดและปรกรณ์ สุวานิช (2554)และอารยา อินทศาร (2554) และผสมผสานเข้ากับบริบทสภาพพื้นที่จริงของการจัดการแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดเป็นตัวแปรตาม 5 ด้าน คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่ ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยง และด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และตัวแปรต้นเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เยี่ยมชม 3 ด้าน คือ เพศ ภูมิลำเนา และอาชีพ ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ รูปแบบการสำรวจ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผ่านโครงการและกิจกรรมของมหาวิทยาลัยพะเยาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการแหล่งเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 2) กิจกรรมเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาดอกคำใต้และประเพณีตานน้ำหม้อ และ 3) กิจกรรม MIS ค่ายเยาวชนรักซ์ดอกคำใต้ รุ่นที่ 4 โดยมีจำนวนผู้เข้าชมรวมทั้งสิ้น 210 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ณ ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้จำนวนเท่ากับ 138 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

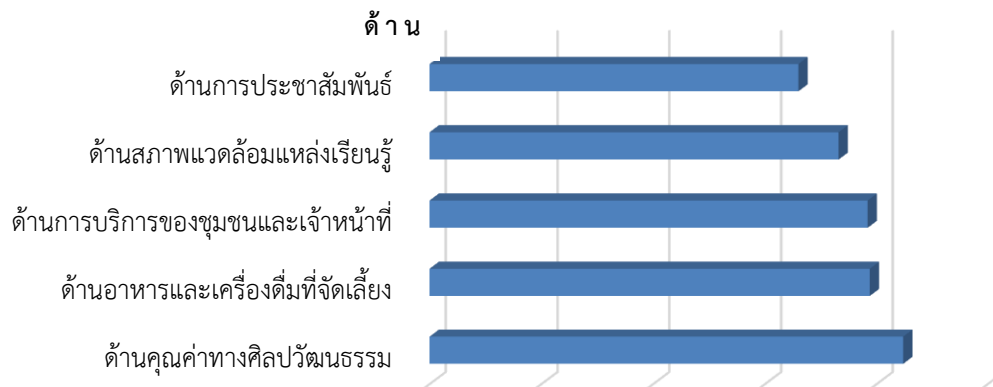
แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมชม ตอนที่ 2 ระดับความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ พึงพอใจมากที่สุด (5 คะแนน) พึงพอใจมาก (4 คะแนน) พึงพอใจปานกลาง (3 คะแนน) พึงพอใจน้อย (2 คะแนน) และพึงพอใจน้อยที่สุด (1 คะแนน) และ ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เยี่ยมชมที่มีต่อแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ ใช้สถิติพรรณนาหาค่าความถี่และค่าร้อยละ 2) การวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมาน เพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าเฉลี่ยสองกลุ่มที่ไม่สัมพันธ์กัน และ 3) การวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิด โดยนำข้อมูลที่เขียนตอบจัดกลุ่มข้อมูลตามกรอบที่ได้กำหนด แล้วทำการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่

ผลการวิจัย

1. ระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

ภาพประกอบ 3 แสดงระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

จากภาพประกอบ 3 พบว่า ผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81) เมื่อจำแนกออกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30) ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66) ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92) ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยงอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94) และด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24)

2. ข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมชมและผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ข้อมูลทั่วไป		ความถี่ (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	75	54.00
	หญิง	63	46.00
ภูมิสำเนา	ในพื้นที่ตำบลดอกคำใต้	53	38.00
	นอกพื้นที่ตำบลดอกคำใต้	85	62.00
สถานะ	นักเรียน/นักศึกษา	95	68.84
	ทำงาน	43	31.16
แหล่งเรียนรู้ที่เยี่ยมชม			
	ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรม	125	90.90
	โรงงานปั่นหม้อ	113	81.80
	อบต ดอกคำใต้	100	72.70
	บ้านโบราณ	88	63.60
	กลุ่มสานแข่งปลาทุ	88	63.60
	ศูนย์เรียนรู้ตานตอด	75	54.50
	กลุ่มบายศรี	75	54.50
	โบราณสถานวัดป่าแดง	63	45.50
	วัดดอนไชย	63	45.50
	วัดบุญฮ่อม	50	36.40
	วัดสะพานคำ	50	36.40
	ผ้าเก่า	38	27.30
	วัดพระธาตุโพธิ์งาม	38	27.30
	แหล่งทอผ้าอดีต	38	27.30
รวม		138	100.00

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้เยี่ยมชมที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 54 และเป็นเพศชายจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 46 ผู้เยี่ยมชมส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ ตำบลดอกคำใต้จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 62 และเป็นคนในพื้นที่ตำบลดอกคำใต้จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ

38 ผู้เยี่ยมชมที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาจำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 68.84 และวัยทำงานจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 31.16 แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ที่ผู้เยี่ยมชมเข้าเยี่ยมชม 5 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาตำบลดอกคำใต้ ลำดับที่ 2 โรงงานปั่นหม้อ ลำดับที่ 3 อบต. ดอกคำใต้ ลำดับที่ 4 บ้านโบราณและกลุ่มสานแข่งปลาทุ ลำดับที่ 5 ศูนย์เรียนรู้สานตอดและกลุ่มทำบายศรี ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เยี่ยมชมเข้าเยี่ยมชมน้อยที่สุดคือ วัดพระธาตุโพธิ์งามและแหล่งทอผ้าในอดีต

2.2 ผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

	ความพึงพอใจ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ค่าสถิติ	P-Value
	แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา	(คน)		มาตรฐาน	t	
เพศ	ชาย	75	3.73	.44	1.812	.072
	หญิง	63	3.61	.37		
ภูมิลาเนา	ในพื้นที่ตำบลดอกคำใต้	53	3.60	.33	1.524	.131
	นอกพื้นที่ตำบลดอกคำใต้	85	3.72	.51		
สถานะ	นักเรียน/นักศึกษา	95	3.76	.34	3.158	.002*
	ทำงาน	43	3.50	.50		

*นัยยะสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชม

แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มี เพศและภูมิลาเนาที่แตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มีสถานะแตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เยี่ยมชม

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาการประชาสัมพันธ์โครงการแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้มีความกระชั้นชิด ผู้เยี่ยมชมเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ทางด้านอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ และต้องการให้ประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าอย่างน้อย 1 เดือน เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมมีความพร้อมและสามารถกระจายข่าวไปยังกลุ่มเพื่อนๆที่สนใจได้

2. ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ผู้เยี่ยมชมเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำป้ายบอกประวัติและความสำคัญของแต่ละแหล่งเรียนรู้ เพื่อข้อมูลข่าวสารแก่ผู้เยี่ยมชมที่ไม่เข้าร่วมโครงการแต่ต้องการมาเยี่ยมชมส่วนตัว

นอกจากนั้นผู้เยี่ยมชมต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้จัดสถานที่เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก เพื่อใช้สื่อสารลงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งนับเป็นสื่อสำคัญในการกระจายข่าวสารข้อมูล

3. ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่ -ไม่มี-

4. ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยง ผู้เยี่ยมชมเสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำเสนอเมนูและการตั้งชื่อเมนูอาหารให้มีอัตลักษณ์และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตำบลดอกคำใต้

5. ด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม -ไม่มี-

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษาพบว่าผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ อำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสามารถอภิปรายจำแนกออกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ใช้เพียงช่องทางการประชาสัมพันธ์จดหมายและโทรศัพท์ ยังขาดการใช้การประชาสัมพันธ์ช่องทางอื่นๆ นอกจากนั้นการดำเนินโครงการเป็นระบบราชการ ดังนั้นการดำเนินการสื่อสารการส่งเอกสารค่อนข้างล่าช้าเนื่องจากระบบโครงสร้างองค์กรและการสั่งการ อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ยังมีจุดอ่อนในเรื่องการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ยังไม่มีการออกแบบให้ทันสมัยเพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนตามกลุ่มเป้าหมายผู้เยี่ยมชม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรุทธ์ ชัยโชคและคณะ (2561 : 669-678) ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ของตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการเกี่ยวกับคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยรัฐและชุมชนนั้น การประชาสัมพันธ์ถือเป็นข้อต่อ เพราะชุมชนและหน่วยงานรัฐยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีและไม่เพียงพอ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยา สว่างคงและประสพชัย พสุนนท์ (2559) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาดัชนีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ทัศนศึกษา แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่าประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอและการสร้างจุดเด่นของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวจดจำแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น

ด้านสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดการแหล่งเรียนรู้แต่ละแหล่งให้มีความร่มรื่นเหมาะสมกับการเยี่ยมชม นอกจากนั้นการเยี่ยมชมในแต่ละครั้งเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดรถโดยสารอำนวยความสะดวกแก่ผู้เยี่ยมชม ทำให้ผู้เยี่ยมชมมีความพึงพอใจกับการเดินทางไปยังแต่ละแหล่งเรียนรู้และรับรู้ถึงความปลอดภัยและการเยี่ยมชมแต่ละครั้งองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ได้ใช้ศูนย์การเรียนรู้และภูมิปัญญาดอกคำใต้เป็นศูนย์กลางในการนัดพบของผู้เยี่ยมชม ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าวมีพื้นที่กว้างขวาง จึงทำให้มีพื้นที่ลานจอดรถเพียงพอกับปริมาณรถผู้มาเยี่ยมชม และการเยี่ยมชมแต่ละแหล่งเรียนรู้มีการเดินทางเข้าออกมีความสะดวกและแหล่งเรียนรู้มีความสะอาดและเป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mehmetoglu (2007:651 – 660)กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว นับเป็นจุดขายที่สำคัญสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ด้านการบริการชุมชนและเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้เพราะชุมชนและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี ตลอดจนให้ความรู้ในเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างดีเพราะเป็นคนที่มีความรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนและเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงทำให้ผู้เยี่ยมชมมีความสนใจและตื่นตัวในแหล่งเชื่อมโยงอื่นๆในอำเภอตอคำใต้และพื้นที่อำเภออื่นๆในจังหวัดพะเยา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารยา อินคชสาร (2554) ทำการวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่าศักยภาพที่มีความสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดให้มีเจ้าหน้าที่และมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการเยี่ยมชม

ด้านอาหารและเครื่องดื่มที่จัดเลี้ยงอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้เพราะการเยี่ยมชมแต่ละครั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตอคำใต้ได้ทำการจัดเลี้ยงอาหาร ซึ่งการจัดเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มเป็นการปรุงขึ้นเองของคนภายในชุมชน ซึ่งมีต้นทุนในการผลิตที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาด จึงทำให้ผู้เยี่ยมชมมีความคิดเห็นว่าการจัดเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มมีปริมาณเพียงพอและเหมาะสม นอกจากนี้ผู้เยี่ยมชมยังได้เห็นกระบวนการปรุงอาหารและเครื่องดื่ม ยังเป็นการตอกย้ำให้ผู้เยี่ยมชมถึงความสะอาดของสถานที่รับประทานอาหารถูกสุขอนามัย และอาหารที่จัดเลี้ยงมีความสะอาดและปลอดภัยอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารยา อินคชสาร (2554) ทำการวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่าอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงร้านค้าที่จำหน่ายมีความสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

ด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

ทั้งนี้เพราะการสร้างแผนที่แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลตอคำใต้ นี้ มีการสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบมีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกตัวตนของตำบลตอคำใต้ ทำให้ผู้เยี่ยมชมเห็นคุณค่าความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกตัวตนของตำบลตอคำใต้ ทำให้เห็นความสำคัญและคุณค่าโบราณสถานและโบราณวัตถุมีความงดงาม และจากการที่ได้เยี่ยมชมนี้เองทำให้ผู้เยี่ยมชมมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรม ประเพณีและสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Colier & Harraway (1997) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดึงดูดใจคนให้มาเที่ยวนั้น สถานที่เที่ยวนั้นๆ จะต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นจากการประดิษฐ์คิดค้นด้วยมนุษย์ซึ่งมีเอกลักษณ์และมีความแตกต่างจากแหล่งอื่นๆ และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ Godfrey Kerry & Clarke Jackie (2000) ได้กำหนดหลักการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวนั้นต้องทำการประเมินคุณค่าทรัพยากรด้านมรดกทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมด้วย ซึ่งสิ่งสำคัญทางศาสนาโบราณสถานและโบราณวัตถุของสถานที่แต่ละแห่งมักจะบอกร่องเรื่องราวของแต่ละแหล่งได้แตกต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับสุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล (2550) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องมีหลักว่าสามารถดึงดูดคนให้ไปเที่ยวชม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลตอคำใต้ อำเภอตอคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการศึกษาพบว่า เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มีเพศและภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลตอคำใต้ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเพศสภาพและการอาศัย

อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ของตำบลดอกคำใต้ มีความพึงพอใจเหมือนกัน ส่วนผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ที่มีสถานะแตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งนี้เพราะมีความแตกต่างระหว่างวัยทำงานกับช่วงวัยนักเรียนนักศึกษา ซึ่งทั้งสองช่วงวัยนี้ต่างมีความแตกต่างกันในเรื่องของทัศนคติ การรับรู้ที่แตกต่างกัน วิธีที่แตกต่างกันจึงทำให้มีความพึงพอใจแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะช่วงวัยนักเรียนและนักศึกษาถือเป็นช่วงประชากรรุ่นแซด และมีความแตกต่างทั้งด้านพฤติกรรมและความคิดเห็นกับช่วงวัยอื่นๆ ย่อมมีความพึงพอใจแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดประชากรรุ่นแซด (Generation Z) ของนอร์ธต์ ฟันเซีย (ออนไลน์: 2555) กล่าวคือ ประชากรรุ่นแซด (Generation Z) คือ กลุ่มคนที่เกิดในช่วงปี 2538 ถึงปัจจุบัน เป็นประชากรรุ่นเยาว์ที่อยู่ในวัยกำลังศึกษา ชอบใช้ชีวิตในโลกอินเทอร์เน็ตตลอดเวลา ความเป็นส่วนตัวสูงในโลกความจริง ชอบใช้อินเทอร์เน็ตในการนำเสนอตัวตน ไม่ค่อยสนใจการสื่อสารแบบเดิม ๆ เพราะสนใจในการสื่อสารผ่านโลกออนไลน์มากกว่า ความเป็นตัวเองสูงกว่าประชากรรุ่นวาย (Generation Y) เพราะไม่เชื่อในบรรทัดฐานของสังคม มีทัศนคติในการทำงานอย่างเป็น มีความสามารถด้านเทคโนโลยี ในขณะที่วัยอื่นก็มีความสามารถทางภาษาที่พัฒนาขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยทำให้ทราบว่าผู้เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้สถานะนักเรียนและนักศึกษากับวัยทำงานมีความพึงพอใจแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดการเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมที่แตกต่างช่วงวัยต้องสร้างและจัดการให้มีความแตกต่างกัน หากองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ต้องการให้เยาวชนนักเรียน/นักศึกษาในฐานะบุคคลที่จะทำการต่อยอดดำรงรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของตำบลนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ต้องเข้าใจธรรมชาติของช่วงอายุประชากรรุ่นแซด เพื่อนำมาสร้างให้เกิดความสนใจในการศึกษาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตำบลดอกคำใต้ โดยการใช้การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตและการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อการเข้าถึง เข้าใจ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการจัดการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอกคำใต้ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับสนับสนุนงบประมาณแผ่นดินโครงการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2561 จากมหาวิทยาลัยพะเยา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยพะเยา องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลดอกคำใต้ที่ให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่การวิจัยเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

1. ภาษาไทย

กัลยา สว่างคง และประสพชัย พสุนนท์. การศึกษาด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี. วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559ม 9(1):1157-1172. ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. กรุงเทพฯ:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542

นรรรัตน์ ฝืนวิเชียร. Generation จากรุ่นสู่รุ่น B X Y และ Z. สืบค้นจาก <http://www.108kids.com/generation-b-x-y-z/> สืบค้น เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2561, 2561.

นิรุทธิ์ ชัยโชค, กัสมา กาช้อน, ปานฉัตร อาการักษ์ และอรรวรรณ เชื้อเมืองพาน. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ของตำบลลาวา อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย. รายงานการประชุมวิชาการ การประชุมวิชาการระดับชาติ สังคมศาสตร์วิชาการครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย “สังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้กระแส การเปลี่ยนผ่านสู่ยุค Thailand 4.0” วันที่ 18 มกราคม 2561, เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2561.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร :ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , 2548.

รุ่งราตรี อึ้งเจริญและชวลีย์ ณ กลาง. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี. ปีที่ 11 (1): หน้า 113-148.

สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล. ศักยภาพและความพร้อมของ การท่องเที่ยวเชิงสปา จังหวัด เชียงราย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

วารุณี เกตุสะอาดและปรกรณ์ สุวานิช. การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร, รายงานสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัย “มสธ. วิจัย ประจำปี 2554. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554.

วิภา ศรีระทุ. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์. สารนิพนธ์วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้. แผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้. พะเยา : เอกสารอัดสำเนา, 2560.

องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้. คู่มือการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาตำบลดอกคำใต้. พะเยา : เอกสารอัดสำเนา, 2560.

อารยา อินคชสาร. การประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

2. ภาษาอังกฤษ

Yamane, Taro. *Statistics, An Introductory Analysis*, 2nd Ed., New York: Harper and Row, 1973.

Collier, & Harraway. *Principle of Tourism*. Auckland: Longman Paul Ltd., Godfrey Kerry, ,1997.

Clarke Jackie. *The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing*. New York: Continuum, 2000.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mehmetoglu, M. Typologising nature-based tourists by activity-theoretical and Practical implications. *Tourism Management*.28, 3 (June): 651 – 660, 2007.

แนวทางการแก้ปัญหาสังคมโซเชียลเชิงพุทธ

Guidelines for Solving social problems by Buddhist.

สถาพร กัณธิยะ

ผู้จัดการร้าน The Forest Art & Garden Gallery

บทคัดย่อ

การพัฒนาของไทยนั้นกำลังจะก้าวเข้าสู่ยุค 4.0 หรือยุคแห่งการพัฒนาด้านนวัตกรรมนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการพัฒนานวัตกรรมในด้านการเกษตร การผลิตในส่วนภาคอุตสาหกรรม แต่ยังคงรวมถึงการพัฒนาในด้านของสังคมอีกด้วย ซึ่ง ณ ตอนนี้องค์กรที่ใหญ่ที่สุด กว้างที่สุด และไร้พรมแดนที่สุดก็คือ สังคมออนไลน์หรือที่เรียกกันว่าโลกโซเชียลนั่นเอง แต่ในความเจริญ ก็ยังมีกลุ่มคนที่คอยฉวยโอกาสหาผลประโยชน์จากคนที่ไม่รู้หรือปรับตัวไม่ทันตามยุคสมัยที่พัฒนาโดยการหลอกลวง ฉ้อโกง ด้วยวิธีต่างๆ หรือมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่อ้างในเรื่องของความเสรีภาพในโลกโซเชียลกระทำสิ่งที่เป็นสิ่งลามกอนาจารเผยแพร่ต่อสาธารณะชนซึ่งประชากรในกลุ่มนั้นย่อมมีเยาวชนรวมอยู่ด้วย ซึ่งผลที่จัดเกิดตามมาก็คือการเลียนแบบขนาดสื่อนั่นเอง ซึ่งแน่นอนย่อมจะกลายเป็นปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาท้องก่อนวัยอันควรนั่นเอง เราผู้ซึ่งเป็นชาวพุทธเราจึงต้องมีวิธีการที่จะช่วยลด และป้องกันค่านิยมผิดๆเหล่านี้ให้หมดไปจากสังคมออนไลน์ เพื่อที่จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างมีคุณภาพและช่วยเสริมสร้างการพัฒนาสังคมโซเชียลของชาวพุทธให้ดียิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ : การแก้ปัญหา , สังคมโซเชียล , พระพุทธศาสนา.

Abstract

In the current era, the development of Thailand is to step into the medieval era 4.0 or innovation development there himself. Whether it be in the field of innovation in agriculture. Production in the industrial sectors, but also in terms of social development, which as of now, the society, the largest and most wide border, is known as the social world social celebrities. But in an ever-growing group of people who are still waiting the opportunity exploited by people who do not know or not adaptation of the modern, developed by the scam. Fraud using various methods, or with certain people who claim the freedom in the world, social action, what is pornographic material published public population in that group have included youth, which held come is to mimic the size of media. that will become another problem, such as stomach problems, premature celebrities. We, who are Buddhists, so we need to have a way to help reduce and prevent these misguided belief values from social networks. To foster the development and enhance the quality of social development social of Buddhists, even better.

Keywords: problem solving, social sympathizers, Buddhism.

บทนำ

หากเปรียบเทียบรูปแบบของสังคมในยุคสมัยก่อนกับปัจจุบันนั้นต่างก็มีสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันปะปนกันอยู่โดยสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกันก็คือมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะ ติดต่อสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กันใน

รูปแบบต่างๆ แต่สิ่งที่สังคมในยุคปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างจากสังคมในยุคก่อนก็คือ สังคมในยุคปัจจุบันนั้นไม่มีกรอบจำกัดในเรื่องของระยะทางในการติดต่อ พบปะพูดคุย และปฏิสัมพันธ์กันนั่นเอง เพราะในปัจจุบันนั้นสังคมที่ใหญ่ที่สุด เปิดกว้างที่สุด เข้าถึงได้ง่ายที่สุดนั้น ไม่ได้อยู่ในโลกแห่งความจริงอีกต่อไป หากแต่ได้ย้ายไปอยู่ในโลกเสมือนจริงหรือที่เรียกกันในยุคนี้ว่า “โลกโซเซียล”

ในโลกโซเซียลนั้นเราสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย ไม่เพียงแค่นั้นผู้ใช้งานยังสามารถที่จะ “สร้าง” พื้นที่ส่วนตัวของเราขึ้นได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของขอบเขตและขนาดพื้นที่ได้อย่างสะดวก รวดเร็วและยังสามารถเปิดให้บุคคลอื่นๆ เข้ามาเยี่ยมชมผลงาน หรือสื่อต่างๆ ที่ผู้ใช้เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมาได้อีกด้วย ไปจนถึงกระทั่ง สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาเรียนรู้โดยที่ไม่จำเป็นต้องออกไปยังสถานที่จริง หรือสามารถที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ประชุม ไปจนถึงการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ตกทุกข์ได้ยาก สัตว์ต่างๆ หรือแม้กระทั่งจัดตั้งแหล่งซื้อขายสินค้ากันหรือที่เรียกกันว่า Online market ที่นับวันการทำธุรกรรมค้าขายแบบนี้จะมีความแพร่หลายและพัฒนาอย่างยั่งยืนรวดเร็ว ซึ่งต่างจากในยุคสมัยก่อนที่การค้าขายจำเป็นที่จะต้องมีหน้าร้าน และสถานที่จำหน่ายจริง ต้องมีการลงโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แต่ในยุคสมัยนี้สิ่งต่างๆ ที่เคยทำมาแทบจะไม่มีค่าอีกต่อไป จากการมีหน้าร้านก็กลายเป็นการทำโกดังเพื่อเก็บสินค้า จากที่ต้องมีการซื้อพื้นที่สื่อเพื่อโฆษกก็กลายเป็นการทำเว็บไซต์ แฟนเพจ หรือเว็บบล็อกขึ้นมาเพื่อทำการโปรโมทสินค้าและบริการของตัวเองแทน ซึ่งจะเห็นได้ว่าลูกค้ามักจะซื้อสินค้าจากร้านค้ามีช่องทางหลากหลายให้ลูกค้าได้เลือก เช่น ทางออนไลน์ ทางแคตตาล็อก ทางโทรศัพท์ หรือแม้แต่โมบายแอป (Mobile App) ขึ้นกับว่าจริตหรือพฤติกรรมของแต่ละคนสะดวกช่องทางไหน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสอบถามรายละเอียดสินค้าซื้อสินค้าในปัจจุบัน ลูกค้าแทบจะไม่โทรศัพท์เพื่อสอบถามเลย แต่ใช้วิธีการพูดคุยผ่านแอปพลิเคชัน เช่นไลน์แทน และจ่ายเงินผ่าน Mobile เป็นหลัก ซึ่งการมีช่องทางที่หลากหลายไม่เพียงแต่เป็นทางเลือกให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อเท่านั้น แต่ยังเป็นช่องทางที่หลากหลายในการทำการตลาด และได้รับการบอกต่อไปยังลูกค้ากลุ่มใหม่ๆ อีกด้วย (DEMETER ICT, ออนไลน์) นอกจากนี้ในเรื่องของการใช้จ่ายก็เปลี่ยนไปด้วย จากในสมัยก่อนนั้นการใช้จ่ายซื้อของทั่วไปจะใช้วิธีการจ่ายเงินสดหรือถ้ามีฐานะขึ้นมาน้อยก็จ่ายด้วยบัตรเครดิต และถ้าต้องการส่งสินค้าหรือซื้อสินค้าข้ามพื้นที่ การจ่ายเงินก็ต้องกระทำผ่านทางธนาคารหรือเคาท์เตอร์ผู้ให้บริการทางการเงินเพียงวิธีเดียว แต่ในปัจจุบันนี้การใช้จ่ายเงินเริ่มเปลี่ยนไปการใช้เงินสดนั้นยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไป แต่สิ่งที่เพิ่มเข้ามาก็คือการใช้จ่ายเงินหรือทำธุรกรรมการเงินผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรือผ่านทางโมบายแอปพลิเคชันมีเพิ่มมากขึ้น และเริ่มที่จะมีการนำเอาวิธีจ่ายเงินผ่านทางโมบายแอปพลิเคชันเข้ามาใช้งานในภาคธุรกิจกันอีกด้วย เช่นการชำระเงินผ่านคิวอาร์โค้ด หรือ QR Code Payment ที่แบงก์ชาติอนุญาตในครั้งนี้เป็น “คิวอาร์โค้ดมาตรฐานสากล” ที่ แบงก์ชาติ ร่วมกับ 5 บัตรเครดิตยักษ์ใหญ่วิซ่า มาสเตอร์ เจซีบี ยูเนียนเพย์ และอเมริกันเอ็กซ์เพรส พัฒนาขึ้นมาใช้ในประเทศไทยโดยเฉพาะ เรียกว่า Thai QR Code Payment เพื่อใช้ชำระเงินผ่าน Mobile Application ของธนาคารและสถาบันการเงินต่างๆ แทนเงินสด เพื่อไปสู่ “สังคมไร้เงินสด” ในอนาคต บริการชำระเงินผ่านคิวอาร์โค้ด ที่แบงก์ชาติ อนุญาตให้ 5 ธนาคารใหญ่ในครั้งนี้เป็น คิวอาร์โค้ดที่ใช้ชำระเงินในระบบพร้อมเพย์เท่านั้น ใครไม่มีบัญชีพร้อมเพย์ก็ใช้บริการนี้ไม่ได้ ส่วน บัตรเครดิตยังไม่ได้รับอนุญาตให้ชำระเงินผ่านคิวอาร์โค้ด ต้องผ่านสนามทดสอบแซนด์บ็อกซ์ของแบงก์ชาติเสียก่อน ลูกค้าที่ใช้บริการ “พร้อมเพย์” อยู่แล้วสามารถใช้คิวอาร์โค้ดชำระเงินได้เลย ด้วยการด้วยการสแกนคิวอาร์โค้ดที่อยู่ในร้านค้าที่ให้บริการ ก็ชำระเงินค่าสินค้าและบริการได้ทันที ระบบจะไปหักเงินจากบัญชีของผู้ซื้อผ่านระบบพร้อมเพย์ แล้วไปเข้าบัญชีของผู้ขายทันทีเหมือนกัน (ลม เปลี่ยนทิศ, ออนไลน์) รวมไปถึงการนำเสนอสื่อในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากสำนักข่าว จากเดิมนั้นเราจะสามารถติดตามข่าวสารและสื่อต่างๆ ผ่านทางหนังสือพิมพ์ นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ และทางสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์เท่านั้น แต่

ในยุคปัจจุบัน การนำเสนอข่าวสารนั้นกลับเพิ่มช่องทางในการนำเสนอมากขึ้น สามารถรับชมและย้อนดูรายการย้อนหลังได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์สื่อสารอื่นๆ ไปจนถึงในเรื่องของการรับชมความบันเทิงต่างๆ ซึ่งเรายังสามารถรับชมข่าวหรือเหตุการณ์สดได้ทันทีอีกด้วย

ปัญหาที่เกิดจากเทคโนโลยีในปัจจุบัน

แน่นอนที่ว่าเทคโนโลยีทำให้เกิดความสะดวกและการพัฒนาในหลายๆด้าน แต่เมื่อมีด้านดีก็ย่อมมีด้านที่ไม่ดีเช่นกัน ดังเช่นปัญหาที่เกิดมาจากเทคโนโลยีภายในโลกโซเชียลนั้นอย่างที่เราหลายๆคนทราบว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้างซึ่งผู้ใช้นั้นสามารถที่จะสร้างตัวตนของตนเองเป็นแบบไหนก็ได้ และใช้ทุกวิธีต่างๆนาๆเพื่อที่จะได้มาซึ่งจำนวนของแฟนคลับและผู้ติดตาม เช่นการนำเสนอสื่อ เนื้อหา ความรู้ และเทคนิคใหม่ๆที่น่าสนใจ แต่ในทางกลับกันก็ยังมีผู้ใช้อีกส่วนหนึ่งที่ใช้วิธีเปิดเผยเรื่อาร่างไปจนถึงการโหมสิ่งต่างๆที่ไม่เหมาะสมไม่ควรเพื่อแลกกับการได้รับความชอบจากผู้เผยแพร่สื่อ หรือการสร้างตัวตนสมมุติขึ้นเพื่อไปหลอกลวงผู้อื่นให้หลงเชื่อ หรือยกยอก ฉ้อโกงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมา ซึ่งการกระทำที่ได้อย่างมาในข้างต้นนั้นเป็นสิ่งที่สวนทางกับจริยธรรมอันดีที่คนในสังคมควรจะปฏิบัติไปแทบทั้งสิ้น

แม้ว่าเทคโนโลยีหรือวิทยาการนั้นจะมีประโยชน์มีประโยชน์มากมาย ทั้งในด้านการอำนวยความสะดวกให้กับชีวิตของมนุษย์ หรือช่วยพัฒนาด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การแพทย์ การศึกษา และอีกมากมาย แต่ไม่เพียงก่อให้เกิดประโยชน์เท่านั้น เทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาเช่นกัน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและการศึกษา โดยสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากในโลกของการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดนอาจทำให้ข้อมูลสารสนเทศที่นั่นมีเนื้อหาที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม แต่สิ่งเหล่านี้ต่างก็เป็นดาบสองคมเช่นกัน ถ้าเกิดเทคโนโลยีหรือวิทยาการนั้นถูกใช้โดยคนที่ไม่มี ความเชี่ยวชาญ หรือวัตถุประสงค์ร้าย และตัวอย่างปัญหาที่สำคัญๆของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ไม่เหมาะสม นั้นก็มีอยู่หลัก ๆ ดังนี้

ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจฉบับที่ 3,285 วันที่ 6-9 ส.ค. 2560 รายงานว่า นางสุรางคณา วายุภาพ ผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) หรือ เอ็ตต้า เปิดเผยกับ “ฐานเศรษฐกิจ” ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นบนโลกออนไลน์ มีการเติบโตเพิ่มขึ้นตามจำนวนผู้ใช้ ล่าสุด ศูนย์รับเรื่องร้องเรียนปัญหาออนไลน์ 1212 OCC ได้รับเรื่องร้องเรียนตั้งแต่วันที่ 1 ส.ค. 2559 จนถึง วันที่ 30 มิ.ย. 2560 จำนวน 21,744 เรื่อง เฉลี่ย 1,977 เรื่อง/เดือน หรือ 66 เรื่อง/วัน โดยเป็นการร้องเรียนผ่าน 3 ช่องทาง คือ โทรศัพท์ คิดเป็นสัดส่วน 72.29%, อีเมล คิดเป็นสัดส่วน 26.80% และเว็บไซต์-โมบาย-แอปพลิเคชัน 0.91%สำหรับประเภทปัญหาที่มีการร้องเรียนเข้ามามากที่สุด คือ เว็บไซต์ผิดกฎหมาย จำนวน 14,646 เรื่อง คิดเป็นสัดส่วน 78.49% เฉพาะเดือน มิ.ย. 2560 มีอัตราเพิ่มขึ้นจากเดือน พ.ค. 2560 ประมาณ 9.65% (ประเภทย่อย แบ่งเป็นให้คำปรึกษา 41.23%, เนื้อหาหมิ่นฯ 32.11% และเนื้อหาอนาจาร 9.84%) รองลงมาเป็น และให้คำปรึกษา 18.87%) (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, ออนไลน์) ปัญหาการซื้อ-ขายทางออนไลน์ จำนวน 6,559 เรื่อง คิดเป็นสัดส่วน 35.15% เฉพาะเดือน มิ.ย. มีอัตราเพิ่มขึ้นจากเดือน พ.ค. 2560 ประมาณ 9.52% (ประเภทย่อย แบ่งเป็น เรื่องอื่น ๆ 57.26%, การไม่ได้รับสินค้า (หลอกลวง) 21.34% (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, ออนไลน์)ตลอดจนถึงการลักลอบใช้ข้อมูลบัตรเครดิตเพื่อประโยชน์ทางธุรกรรมการเงินของตน การขโมยข้อมูลลับของทางรัฐบาลเพื่อการเผยแพร่หรือนำไปขาย การลักลอบเข้าระบบของผู้อื่นเพื่อปิดเบือน เปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร ส่วนในด้านการแก้ไขป้องกันนั้น อาจทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงรหัสผ่าน การเข้าระบบเป็นประจำสม่ำเสมอ ไม่นำข้อมูลสำคัญๆเก็บไว้ในระบบ ไม่ดาวโหลดไฟล์น่าสงสัย เป็นต้น ปัญหาที่ได้กล่าวมานั้นเมื่อไม่มีการควบคุมและจัดการปัญหาที่ตั้งได้กล่าวมา สิ่งที่จะตามมาคือวัฒนธรรมการเลียนแบบจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงของการเติบโตของทางเทคโนโลยีและสังคมโซเชียลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งที่คนกลุ่มดังกล่าวจะเลียนแบบย่อมจะไม่ใช้สิ่งที่ดีแน่นอนและก็จะกล่าวเป็นปัญหาสังคมที่อยากจะแก้ไข

ต่อมาอีกด้วย และหากปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นปัญหาต่อไปกลุ่มคนที่คอยสร้างปัญหาที่จะยิ่งกลายเป็นตัวบ่อนทำลายสังคม เป็นวงกว้างต่อไปอย่างไม่ที่สิ้นสุด ดังนั้นปัญหาที่กล่าวมานี้จึงเป็นสิ่งที่ควรเร่งหาทางควบคุมและแก้ไขอย่าง เร่งด่วนอย่างยิ่ง

โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันต่อ ความต้องการของมนุษย์ทุกคน และในยุคปัจจุบัน ระยะทางซึ่งแต่เดิมคืออุปสรรคสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่าง กันกลับไม่เป็นอุปสรรคอีกต่อไป ทำให้แต่ละคนในแต่ละสังคมต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้มากยิ่งขึ้น แต่ใน ขณะเดียวกันก็มาพร้อมกับปัญหามากมาย ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใด หากรู้จัก ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในทางสร้างสรรค์และรู้เท่าทัน ย่อมส่งผลให้บุคคลในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันจะส่งผล ให้ประเทศชาติเจริญยิ่งขึ้นไปอีกด้วย (Minmin Z. ออนไลน์) แต่จะต้องทำอย่างไรเพื่อไม่ให้ปัญหาที่กล่าวมาและ ปัญหาใหม่ๆเกิดขึ้นกับสังคมของเราอีก นี่คือนสิ่งที่ต้องรับคิดและพิจารณาเพื่อหาทางแก้ไขโดยด่วน เพื่อไม่ให้เกิด ปัญหาที่กระจายเป็นวงกว้างต่อไป

การแก้ไขปัญหาสังคมโซเชียลในอดีต-ปัจจุบัน

เมื่อโซเชียลเน็ตเวิร์กเข้ามามีบทบาทกับชีวิตมนุษย์ทุกรูปแบบ ทั้งด้านชีวิตส่วนตัวและการทำงาน รวมไปถึง การติดต่อในเชิงธุรกิจ ทำให้ในปัจจุบัน อัตราการเติบโตของสังคมโซเชียลนั้นเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการใช้ โซเชียลเกินขนาดนั้นเพิ่มขึ้นตามมา ซึ่ง "ดร.ภัทรวรรณ ประสานพานิช" อาจารย์ประจำสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศิ นทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า เมื่อเส้นแบ่งการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์กระหว่างการทำงานกับส่วนตัวเบลอลง ไปเรื่อย ๆ บรรดาองค์กรต่าง ๆ จึงต้องให้ความสำคัญและแก้ปัญหาอย่างเข้าใจ เพื่อสร้างความสมดุลในการออก กฎระเบียบในการใช้งานที่ไม่กระทบกับผลผลิตประสิทธิภาพในการทำงาน คู่มือการใช้งานอินเทอร์เน็ตในระดับที่ องค์กรควบคุมได้ขณะที่การแก้ปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ตหรือเซพในเวลาว่างหน้างานควรใช้การประเมิน ประสิทธิภาพในการทำงาน และ Productivity มากกว่า ไม่ควรด่วนตัดสินใจเลิกจ้างในทันทีเมื่อพบปัญหานี้ การที่ พนักงานใช้โซเชียลเน็ตเวิร์กพูดคุยเรื่องภายในองค์กร เสี่ยงต่อการที่ข้อมูลความลับจะรั่วไหล สร้างความเสียหายต่อ องค์กรได้ ทางแก้จึงควรสร้างแพลตฟอร์มเฉพาะสำหรับคุยเรื่องในองค์กร และสร้างกลไกควบคุมจากคนภายใน องค์กรด้วยกันเอง ดีกว่าใช้กลไกควบคุมจากส่วนกลาง เช่น อาจจะมีปุ่มสำหรับให้ลบหรือรายงานเมื่อมีคนในองค์กร โปสดีในเรื่องที่ไม่เหมาะสม ไม่ดีต่อองค์กร ซึ่งจะช่วยให้องค์กรจัดการปัญหานี้ได้ง่ายขึ้น ขณะที่อาจารย์ประจำสถาบัน บัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์กล่าวเสริมว่าแต่ละองค์กรต้องมีกรวางกรอบความรับผิดชอบของพนักงานตามความ ร้ายแรงของกระทำ หากทำให้ระบบภายในองค์กรต้องติดไวรัส หรือมัลแวร์ จนถูกขโมยข้อมูลของบริษัทออกไป โดยมี ต้นเหตุจากการใช้งานโซเชียลเน็ตเวิร์ก ด้าน "ดร.สรณันท์" กล่าวว่า แม้แนวทางการกลไกให้ผู้ใช้งานโครงข่ายของ องค์กรจะเป็นสิ่งสำคัญ แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอ หากไม่ดูแลระบบคอมพิวเตอร์ทั้งหมดให้เท่าทันภัยคุกคามทางไซ เบอร์อยู่ตลอดเวลาด้วย (หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, ออนไลน์)

อย่างที่เรารบกันคืออยู่แล้วว่าสังคมของไทยเรานั้นประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย ทั้งในเรื่อง ของ เชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา แต่ทุกคนก็อาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปรองดอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คอยช่วยเหลือกัน ซึ่งสิ่งที่เราได้พบเห็นในสังคมที่กล่าวมานั้นเราก็จะสามารถพบเห็นได้ในสังคม ออนไลน์หรือที่เรียกกันว่าโลกโซเชียลด้วยเช่นกัน สิ่งเหมือนกันระหว่างสังคมในชีวิตจริงกับสังคมในโลกเสมือนจริง นั้นก็คือ ทุกคนอยู่ได้โดยที่มีกฎหมายคอยควบคุมไว้ไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่ง เอาไรต์เอาเปรียบ หรือทำตัวเป็น มิฉฉาชีพ แต่สิ่งที่ทำให้สังคมในโลกเสมือนจริงนั้นแตกต่างไปจากสังคมในชีวิตจริงนั้นก็คือความเร็วและการเข้าถึง ข้อมูลต่างๆโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ และการที่ทุกคนสามารถสร้างตัวตนของตนเองขึ้นมาในโลกเสมือนจริงได้

อย่างไม่มีข้อจำกัดนั่นเอง ซึ่งในกรณีหลังนี้เปรียบได้ดังดาบสองคม ซึ่งข้อดีก็คือเราสามารถที่จะ”ซ่อน”หรือ”ปกปิด” ข้อมูลส่วนตัวของเราเพื่อป้องกันการถูกล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของเราได้ แต่เมื่อมีข้อดีก็ย่อมมีข้อเสียด้วยสิ่งที่ว่า สังคมในโลกเสมือนจริงหรือที่เรียกกันว่าโซเชียลนั้นทุกคนสามารถที่จะสร้างหรือปกปิดตัวตนของตนเองอย่างไรก็ได้ จะไม่เปิดเผยข้อมูลหรือสร้างข้อมูลปลอมขึ้นมาจนเปรียบเสมือนดังดารานักแสดงก็สามารถทำได้ทั้งสิ้น และในส่วนตัวเองที่คนบางกลุ่มนำเอาช่องโหว่ตรงนี้มาใช้ในการประกอบมิชชันชีพ ไม่ว่าจะเป็นการหลอกลวงเพื่อหวังในทรัพย์สินหรือล่อลวงบุคคลเพื่อกระทำอาชญากรรม และด้วยความอิสระในการสร้างและปกปิดตัวตนนี้เองที่ทำให้การดำเนินคดีต่างๆ เป็นไปอย่างล่าช้าและลำบาก ไม่เหมือนกับในสังคมจริงที่ทุกคนมีข้อมูลตรงกับของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นใบหน้า สถานที่อยู่อาศัย การใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป ซึ่งถึงแม้ว่าหากมีการปลอมแปลงก็ยังสามารถสืบค้นและตรวจจับได้ง่ายกว่าการตามจับ”ตัวตน”ที่อยู่ในโลกออนไลน์

จากปัญหานี้ได้เคยมีการพยายามนำเอาแนวทางปฏิบัติต่างๆ มากมายนำมาเข้ามาปรับใช้เพื่อที่จะควบคุมไม่ให้เกิดปัญหาในโลกโซเชียลแต่ถึงกระนั้นแนวทางต่างๆที่นำมาปรับใช้นั้นก็ยังเป็นสิ่งที่ถูกต่อต้านจากคนในสังคมออนไลน์หรือโลกโซเชียลอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะเหตุผลอย่างหนึ่งก็คือ”กฎต่างๆที่ถูกนำมาใช้นั้นเป็นการจำกัดและบังคับรวมไปถึงการละเมิดความเป็นส่วนตัว” หรือด้วยเหตุผลที่ว่า”กฎและข้อบังคับที่ได้เอามาปรับใช้นั้น เก่าและไม่เข้ากับสภาพของการใช้ชีวิตและสังคมในยุคปัจจุบัน” ซึ่งหากจะมีการนำเอากฎและข้อบังคับที่เข้มงวดมา”บังคับ”ใช้อีกย่อมที่จะเกิดผลเสียมากกว่าเป็นผลดี แทนที่จะช่วยให้สังคมเกิดความเปราะบางเรียบร้อยอาจจะกลายเป็นการสร้างกลุ่มที่ต่อต้านขึ้นมาแทน และแน่นอนที่ว่าในสังคมโซเชียลนั้นมันไม่ถูกจำกัดในเรื่องของพรมแดนระยะทาง เวลา และสถานที่ ดังนั้นเมื่อเกิดสิ่งที่เป็นประเด็นขึ้นมาจะกลายเป็นกระแสใหญ่ทันที ซึ่งบางทีมันก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะทำให้เกิดผลดีกับการพัฒนาสังคม และจะยิ่งทำให้ถูกบุคคลจากภายนอกมองว่าเป็นสังคมที่มีแต่ความรุนแรงแล้วจะมีวิธีการไหนที่จะช่วยให้สังคมในโลกเสมือนจริงหรือที่เราเรียกติดปากกันว่าโลกโซเชียลสามารถพัฒนาขึ้นไปกลายเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ไม่มีการก่อกองกรรม ไม่มีการหลอกลวงได้ โดยที่คนในสังคมโซเชียลต่างพร้อมใจกันปฏิบัติตามโดยที่ไม่จำเป็นต้องไปบังคับหรือควบคุม จากคำถามนี้เราก็มาย้อนดูกันว่าสังคมของเรานั้นมีพื้นฐานแบบไหน แน่ใจที่ว่าสังคมของไทยส่วนใหญ่นั้นเป็นสังคมชาวพุทธที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอยู่มากมาย รวมไปถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่คอยขัดเกลาจิตใจอยู่ตลอดเวลา จากที่กล่าวมานี้หากเราสามารถทำให้คนในสังคมโซเชียลปฏิบัติตามได้โดยความเต็มใจแล้วนี้เราก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำเอากฎหมายขึ้นข้อบังคับที่เข้มงวดมาใช้ในสังคมโซเชียลได้อย่างแน่นอน แต่จะมีทางไหนบ้างที่เราจะสามารถนำเอาสิ่งที่กล่าวมานี้ไปไว้ในสังคมยุคใหม่อย่างสังคมโซเชียลได้

ก่อนอื่นเราก็ต้องมาดูก่อนว่า สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมโซเชียลนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่นั้นมักเกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะปัจจัยที่ทำให้พฤติกรรมของวัยรุ่นไทย แสดงออกและพยายามเผยแพร่มากขึ้น มาจากการขยายตัวของสื่อโซเชียลมีเดียที่มีมากและเติบโตอย่างรวดเร็ว กรอบทางวัฒนธรรมของสังคมไทยปัจจุบัน มีความหละหลวมมากขึ้นไม่เหมือนเมื่ออดีตที่กรอบตรงนี้จะคอยควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมอยู่ แต่เมื่อการแสดงออกสมัยนี้มีความเป็นอิสระ ทำให้ความรู้สึกลอยลื่นที่อยู่ภายในถูกเปิดเผยออกมากลายเป็นความรุนแรง อย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้มาจากสภาพปัจจุบันที่เด็กใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวน้อยลง รวมกลุ่มกันมากขึ้น รับรู้สิ่งแวดล้อมนอกครอบครัวเร็วขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีคิด การใช้ชีวิต ภาวะทางอารมณ์ การยับยั้งชั่งใจ (หนังสือพิมพ์โพสทูเดย์,ออนไลน์) หรือแม้กระทั่งเกิดมาจากปัญหาความยากจน ซึ่งสาเหตุที่กล่าวมานี้เองที่เป็นต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยในโลกของสังคมโซเชียล และแน่นอนที่ว่าการศึกษาของพุทธศาสนาที่ปรับใช้ทั้งได้นั้นถือเป็นสิ่งที่ดีและน่าสนใจ แต่อย่างลืมนะว่าความยากง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหาของคำสอนทางพระพุทธศาสนาของแต่ละบุคคลนั้นมีไม่เท่ากัน หากจริงๆที่จะยึดยึดให้เกินไปก็จะกลายเป็นการต่อต้านไปแทน ดังนั้น

ก็ต้องมาคิดว่าเราจะสามารถนำเอาหลักธรรมใดที่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมโซเชียลและเป็นข้อปฏิบัติหรือคำสอนที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ง่ายมาปรับใช้นั่นเอง

วิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหาสังคมโซเชียลเชิงพุทธ

ตามความคิดเห็นของผู้เขียน การนำเอาหลักของพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมในโลกออนไลน์หรือที่เรียกกันว่าสังคมโซเชียลนั้น เป็นการเริ่มต้นที่ดี โดยเฉพาะหลักธรรมที่สอนให้รู้จักเกรงกลัวและละอายต่อการทำบาปอย่างเช่น “หิริโอตตัปปะ” โดย

หิริ หมายถึง ความละอายแก่ใจในการทำบาป

โอตตัปปะ หมายถึง ความสะดุกกลัวต่อผลแห่งบาป

ธรรมทั้งสองประการนี้ทรงแสดงว่าเป็น โลกपालธรรม คือธรรมที่รักษาคุ้มครองโลก คือหมู่มสัตว์ให้อยูรวมตอกันอย่างปกติสุขตามสมควร นอกจากจะเรียกว่าเป็นโลกपालธรรมแล้ว ยังถือว่าเป็น เทวธรรม คือธรรมที่จะสร้างคนใหม่เป็นเทพบุตรเทพธิดาด้วยร่างกายที่เป็นมนุษย์นี้เองหากเราสังเกตให้ดีจะพบว่า หิริโอตตัปปะ นั้นเป็นธรรมที่เกิดขึ้นภายในใจของคนทุกคน ในลักษณะที่ค่อยเกิดขึ้นมาตามลำดับ จึงเรียกรวมสองประการนี้ว่า “มโนธรรม” คือธรรมที่เกิดมีอยู่ภายในจิตใจนั่นเอง

หิริ โอตตัปปะ เป็นมโนธรรมที่แยกให้คนเรานั้นมีความแตกต่างจากสัตว์ ในด้านพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาภายนอก วาจา เพราะใจประกอบด้วยความสำนึกอันมีหิริโอตตัปปะเป็นหลักยึดเหนี่ยวพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคม โดยจะยึดหลักการไม่เบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความเดือดร้อน โดยเป็นความสำนึกที่เกิดขึ้นจากการยอมรับความสำคัญของตนเอง สังคม เจื่อนใจทางสังคม และศาสนาเป็นต้น เช่น "การพิจารณาถึงชาติตระกูล อายุ จิตใจที่เข้มแข็ง การศึกษา เสียสละจากคนอื่นความรู้สึกทำหิตตนเอง โทษทางบ้านเมือง การตกนรกหลังจากตาย เป็นต้น" ความรู้สึกสำนึกเหล่านี้จะค่อยๆ เกิดขึ้น เมื่อคนสำนึกเห็นถึงคุณค่า ความงดงาม อันเกิดขึ้นจากการมีความละอายแก่ใจ และความสะดุกกลัวต่อบาปและผลบาป (พระโสภณคณาภรณ์, 2522 ; 166-171) ดังนั้นสิ่งที่ทุกคน ที่เป็นผู้ใช้งานควรจะทำหรือระลึกถึงก็คือ

-รู้จักประมาณตน ไม่โอ้อวด หรืออวดอ้างตนเองเกินความเป็นจริง เช่นการอวดตนเองว่าเป็นผู้มีทักษะความรู้ ความสามารถ หรือมีหน้าที่การงานในตำแหน่งสูง เพื่อที่จะให้ผู้อื่นชื่นชมหรือยำเกรง รวมไปถึงเพื่อที่จะหลอกลวงเอาประโยชน์จากผู้อื่น

-รู้จักปล่อยวาง สิ่งไหนที่ไม่ใช่ของเราก็อย่าไปยึดติด เช่นชื่อเสียงจอมปลอมที่ตนเองได้มาจากการใช้วิธีผิดๆ ดังเช่นในโลกโซเชียลในปัจจุบัน ที่คำเรียกตัวเองว่าเป็น “เน็ตไอดอล” นั้นมีมากมายจนไม่รู้ว่าจะอันไหนคือสิ่งที่สมควรเรียกว่าเป็น “เน็ตไอดอล” เพราะแต่ละคนนั้นต่างก็สรรหาวิธีการต่างๆ นานา ซึ่งหลายต่อหลายครั้งเป็นวิธีการที่ผิดต่อจริยธรรมและกฎหมายมาทำเพื่อที่จะให้ตัวเองเป็นที่ยอมรับในสังคม สิ่งที่กำลังมานี้ควรที่จะรู้จักละอายและหยุดการทำพฤติกรรมแย่ๆ เหล่านี้

-รู้จักเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด ไม่ว่าจะป็นในสังคมทั่วไปหรือในสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่ออาชญากรรมในโลกโซเชียลนั้น ถึงแม้ว่าจะตามสืบยากแต่ก็ไม่ใช่จะทำไม่ได้เลย อีกทั้งโลกโซเชียลนั้นเป็นพื้นที่ที่สื่อและข้อมูลต่างๆ นั้นสามารถรับส่งได้ไวมากหากใครทำสิ่งไม่ดีไว้ก็จะกลายเป็นข่าวภายในระยะเวลาอันสั้น ใครก็ตามที่คิดจะกระทำความผิดนั้นก็ย่อมได้รับผลที่ตามมาอย่างแน่นอน

และหากสังเกตดูการใช้งานโซเชียลในต่างประเทศนั้นก็มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งชุมชนโดยนำหลักคำสอนของศาสนาของประเทศนั้นมาปรับใช้ด้วยเช่นกัน และยังสามารถนำเอาชุมชนในสังคมออนไลน์กลุ่มนั้นพัฒนาไปเป็นกลุ่มสังคมออนไลน์ที่มีคุณภาพได้ แต่หากทางเรานั้นต้องการที่จะนำเอาหลักธรรมนั้นมาใช้ก็คงจะไม่ได้เพราะธรรมเนียมปฏิบัติ และสภาพสังคมของเราและของเขานั้นไม่เหมือนกัน รวมทั้งปัญหาและการจัดการก็มีความแตกต่าง

กัน ดังนั้นการนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างสังคมไทยในประเศของเราจึงเป็นสิ่งสมควร เพราะคนไทยนั้นอยู่กับพุทธศาสนามานาน มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และยังมีกรนำเอาหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในสังคมมาอย่างยาวนาน ซึ่งถ้าหากเรานำเอาหลักการดังกล่าวนี้มาใช้ในการสร้างรากฐานในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมไทยของเราจะเป็นสิ่งที่ทุกคนนั้นสามารถที่จะปฏิบัติตามได้โดยที่ไม่เกิดการต่อต้าน โดยอาจจะกระทำโดยวิธีการ เช่น

-เริ่มจากการสร้างสังคมที่ดีในสถาบันครอบครัว โดยให้ทุกคนในครอบครัวพูดคุย และเปิดใจรับฟังปัญหาของกันและกันมากขึ้น แน่ใจว่าเด็กวัยรุ่นกับผู้ใหญ่มีช่วงเวลาและอายุที่ห่างกัน แต่ถ้าต่างฝ่ายต่างเปิดใจให้กัน รับฟังกัน คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็จะเปรียบเสมือนตั้งเกราะป้องกันไม่ให้อบายมุขจากสังคมภายนอกเข้ามามีผลต่อคนในครอบครัว

-ในสถาบันทางศาสนาที่ต้องมีการให้ความรู้ในเรื่องของศีลธรรมและจริยธรรมอันดีตามคำสอนที่มีในพระพุทธศาสนา ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องลดการทำพิธีกรรมลงบ้าง แต่ให้เน้นในเรื่องของการบรรยายธรรมและคอยให้คำแนะนำแก่ประชาชนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นแทน เพราะวัดนั้นเปรียบได้กับหัวใจของชุมชน หากวัดสามารถขัดเกลาคนในชุมชนให้กลายเป็นคนดีมีจริยธรรมได้ ก็จะเกิดเป็นสังคมที่มีคุณภาพและมีความผาสุกได้เช่นกัน

- ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จากเดิมที่เน้นสอนแต่ความรู้ก็ต้องเพิ่มในส่วนของการสอนในด้านของจริยธรรมเข้าไปด้วย คนเก่งนั้นสามารถสร้างได้ แต่คนเก่งและดีนั้นสร้างได้ยาก แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่สามารถทำได้ เพียงแต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางและเทคนิคการสอนโดยการเพิ่มการเรียนการสอนในภาควิชาทั่วไปควบคู่ไปกับการสอนหลักธรรมที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตให้แก่นักเรียนและผู้ศึกษาอยู่ รวมไปถึงครู อาจารย์ผู้สอนก็ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กนักเรียน ไม่ทำตัวผิดศีลธรรม มีจรรยาบรรณ และเคารพเทิดทูนในวิชาชีพของตน

ดังที่กล่าวมานี้การที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมไทยเวลานั้นไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้เสมอไป เพียงแต่ทุกๆคนนั้นต้องช่วยกันคนละไม้คนละมือ ไม่ใช่แค่การทำเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการทำเพื่อคนรุ่นหลังและเพื่อให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพต่อไป แน่ใจว่าเมื่อเริ่มต้นที่จะทำย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา แต่ถ้าหากว่าเราพยายามแล้วละก็ สิ่งที่เราจะได้อีกก็คือความสำเร็จและความภาคภูมิใจของเราที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าและมีความสุขนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

พระโสภณคณาภรณ์, **ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา 2**, วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร, พิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นพุทธศาสนนุชา และธรรมบรรณาการ (2522) ; 166-171

พระอธิการทิศเทพ ฐานโกโร, **พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทย**, มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์. ฉบับที่ 1 (มกราคม 2560) : 6-8.

ฐานเศรษฐกิจ. (8 สิงหาคม 2560). “**โกงท่วม ‘โซเชียล’ LIVE ลวงขายสนั่น**” ฐานเศรษฐกิจ. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://www.thansettakij.com/content/191694> [17 ธันวาคม 2560]

ประชาชาติธุรกิจ. (2 มีนาคม 2559). “**การใช้ “โซเชียลเน็ตเวิร์ก” กรอบมาตรฐานใหม่ยุคสังคมก้มหน้า**” ประชาชาติธุรกิจ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1456740547 [24 ธันวาคม 2560]

โพสต์ทูเดย์. (10 พฤษภาคม 2559). “**โซเชียลมีเดีย สื่อไร้สายมหันตภัยวัยรุ่น**” โพสต์ทูเดย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.posttoday.com/analysis/report/430928> [19 พฤศจิกายน 2560]

ลม เปลี่ยนทิศ. (17 พฤศจิกายน 2560). “สังคมไร้เงินสดไทยเริ่มแล้ว” ไทยรัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.thairath.co.th/content/1128290> [17 ธันวาคม 2560]

DEMETER ICT. (22 พฤศจิกายน 2560). “การตลาดยุคใหม่ด้วยโมบายแอป (Mobile App)” DEMETER ICT.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dmit.co.th/th/blog/2017/11/22/mobile-app-marketing/> [15 ธันวาคม 2560]

Minmin Z. (5 สิงหาคม 2556). “ปัญหาที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ” ICT FOR LIFE. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://nanthikornsk39.blogspot.com/2013/08/blog-post.html> [17 พฤศจิกายน 2560]

จริยธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์

The Administration According To The Principles Of Good Governance For The Local Leaders Government Local In Muang District Nakhon Sawan Provinc

ไพศาล เครือแสง

สาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพใช้จริยธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 2) เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์ ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 17 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการส่งเสริมจริยธรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 118 คนจากประชากร 166 คนที่อยู่ ในองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 17 แห่ง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1.) สภาพจริยธรรมตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การวิเคราะห์สภาพจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำรายด้าน พบว่า 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ และ 6. หลักความคุ้มค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= 3.67)

2.) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า (1) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักนิติธรรม กับหลักศีลและหลักอภิวินัย พบว่า กฎเกณฑ์ ระเบียบ วิธีปฏิบัติตนใน จรรยาบรรณในความเป็นผู้นำองค์กรที่ดี กระตุ้นจริยธรรมด้วยความประพฤติดีงาม มีความเที่ยงธรรม เป็นตัวอย่างที่ดี (2)รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของผู้นำ ใช้คุณธรรมกับหลักปรีชาและหลักกัมทวะ พบว่า ระบบคุณธรรมเป็นเครื่องควบคุมการพฤติกรรมทั้งหมดให้ถูกต้อง ชัดเจน เพราะรากฐานของคุณธรรมอยู่ที่จิตสำนึกร่วม การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สำนึกในหน้าที่ของตนเองมีความซื่อสัตย์สุจริต จริใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย และเคารพในสิทธิของผู้อื่น (3) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมด้านความโปร่งใสกับหลักอาชชวะ พบว่า ควรส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบการตรวจสอบให้กับประชาชน และกลไกการทำงานต่าง ๆ เปิดเผยข้อมูล กระบวนการวิธีการทำงาน งบประมาณ มีการตรวจสอบทุกขั้นตอน ทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ (4) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักความรับผิดชอบต่อหลักตบะพบว่าการนำหลักของจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ลดทุจริตคอร์รัปชั่น การเพียรพยายามไม่ให้ความล้มเหลวเข้าครอบงำจิตใจ (5) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักการมีส่วนร่วมกับหลักขันติและหลักอภิกโธระ พบว่าการสร้างกระบวนการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดโครงการ กระบวนการดังกล่าว จะต้องเกิดจากความต้องการของภาคประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ ผู้นำควรส่งเสริมควรละอคติ มีจิตใฝ่มั่นคง มีความสุขุม เยือกเย็น อดกลั้น มีสามารถอดทนต่องานหนัก (6) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลัก

ความคุ้มค่ากับหลักทานและหลักอวิหิงสา พบว่า หลักทางการบริหารเพื่อส่วนร่วมเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อประชาชน เน้นการให้พอประมาณ ละครความความไม่เบียดเบียน กลั่นแกล้ง ไม่หลงในอำนาจ มีความสุจริตในการใช้งบประมาณอย่างประหยัด ใช้งบประมาณก็สามารถสร้างความดี ลดความชั่ว ลดความเห็นแก่ตัว ใช้ตนเองไปสู่ความเสียสละต่อส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : , ธรรมาภิบาล, ทศพิธราชธรรม, การส่งเสริมจริยธรรม, , ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,

Abstract

This research has two objectives: 1) to study the state of good governance for local leaders in Muang District. 2) to propose a model for promoting ethical management in accordance with good governance principles of local government leaders in Nakhonsawan province. Research Methodology Integrative research is a method of interpreting you and quantitative research. Qualitative capturing of data from 17 key informants selected by the panel of experts. Experts and stakeholders with the promotion of good governance ethics. Data collection tools include structured interviews. Collect data by face-to-face interview. Data analysis by descriptive Quantitative manipulation Data were collected from 118 people in 166 subdistrict administrative organizations in Muang District, Nakhon Sawan Province. Descriptive statistics were analyzed by means of percentage, mean and standard deviation.

The research found that

1. Study of the state of good governance for local leaders in Muang District 1. The rule of law and the precepts found that the content of the law, rules, procedures and practices in the sub-district administration as well as the ethics of good leadership. 2. Principle of Morality and Wisdom: It is found that the moral system is the control of all behavior, because the foundation of virtue is the local love consciousness. Love the human beings, not the exploitation of others and the society. 3. The principle of worship with the precepts revealed that the disclosure. Reveal the way it works. Disclose budget To have every review up. Both quantity and quality. 4. The principle of participation with Banharn Suthat found that many laws that attempt to identify the extent to which people must participate in every step of the administration. 5. Principles of Responsibility for Faith Found that there is courage, insistence on what you do and dare to take responsibility for your thoughts. And the action will both affect you and the people to blame. 6. Principles of value for money. Viriyaraphi found that the honest use of budget. Using budget can create good, reduce evil, reduce selfishness. Use your self to contribute more to the sacrifice. 2. The ethical condition of the local government leaders in the lower northern region was found as follows: 1. The rule of law 2. The moral principle 3. The principle of transparency 4. The principle of participation 5. The principle of responsibility And 6. Value. (3.67) and the organizational governance guidelines were at a moderate level (= 3.38).

The model of ethical promotion in accordance with the good governance of local government leaders in the lower northern region was found as follows: 1. The rule of law and the

precepts. Promote ethics by setting policies, plans and projects, and supporting the budget to promote ethics of leaders in local government organizations. 2. Transparency and morality. The need to promote learning in the monitoring system to the people have the knowledge to monitor. And various mechanisms of public relations in the system of books. Use voice line Meeting in the village. 3. Responsibility with the faith. It involves cultivating the sense of responsibility of ethical leadership, which is to prevent evil. And corruption reduction. 4. The value of the Viriyar. Management of participation to benefit the public. To reduce the use of resources according to the nature of the project of the Tambon administrative organizations. 5. Participation with the primary. The process of making the people involved in the planning of the project is planned. 6. The ethics of the leader of the subdistrict administration organization must always be based on virtue, control and wisdom, and try to promote the education and learning of the people.

Key words : Good Governance, Ten virtues of the king. The Moral Support of the Administration, Local Government ,

บทนำ

ประเทศไทยกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้นำ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกในหลายด้าน ทำให้ปัจจัยเชิงเหตุผลของคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย มีความคล้ายคลึงกันหรือบางด้านอาจจะแตกต่างกันไป ประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปรียบเทียบ เรียนรู้ สงเคราะห์ และวิเคราะห์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ในการบริหารกิจการที่ดี ให้มาก เพื่อเป็นประโยชน์ในการรวบรวมองค์ความรู้และเป็นข้อมูล เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายและการจัดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งเชิงรุกและเชิงรับของสังคมไทยและสังคมโลกอย่างยั่งยืนต่อไป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดแนวนโยบายด้าน จริยธรรม ไว้ในมาตรา 76 ว่า “รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรม ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท ให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น และจะต้องมีกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำ ชุมชน ผู้นำศาสนา และนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรมและความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม หน่วยงานภาครัฐที่ต้องปฏิบัติตามนโยบาย จึงมีหน้าที่โดยตรงในการขับเคลื่อนพลังเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น ให้กระจายตัวทั่วทุกท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และเกิดเป็นผลเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่เป็นจริงในการสานเครือข่ายขยายของ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องสร้างการยอมรับมากขึ้นหรือที่เรียกว่า "จริยธรรมนักการเมือง" ในฐานะ ผู้ใช้อำนาจทางรัฐแทนประชาชนทุกคน อาชีพการเมืองต้องมีความรับผิดชอบ มองประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ แต่กระนั้น การเป็นผู้นำ คือ ผู้ที่ดำรงชีวิตเป็นกลุ่มที่ต้องการผลประโยชน์เข้าสู่การเมืองเพื่อผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่ เรียกว่าเป็น “โรคขาดภูมิคุ้มกันทางจริยธรรม” (วริยา ชินวรรณ, อ่างใน, สำนักข่าวอิศรา, ออนไลน์) ไม่สามารถ แยกแยะถูกผิดชั่วได้ จึงทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมทางการบริหารมากมาย (ทีศนา แซมมณี, 2542 : 43) สภาพ

ปัญหาทางจริยธรรมเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นในระดับหรือในหน่วยงานใดก็ตามควรพิจารณาแยกแยะให้ถ่องแท้เสียก่อนว่าจะลงมือแก้ปัญหาหรือตัดสินใจปัญหาทางจริยธรรมโดยใช้หลักการใด เพราะปัญหาจริยธรรมเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและสลับซับซ้อน จำเป็นที่จะต้องพิจารณาและตระหนักรู้ให้แน่ชัดว่าควรจะใช้หลักการใดมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ถ้าเข้าใจในหลักการอย่างถ่องแท้แล้วก็จะสามารถหิบบกหลักการเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย และเกิดผลดีแก่ชุมชนและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาจริยธรรมต้องมีวิธีการว่าควรจะทำอย่างไร โดยจะต้องแก้ที่ต้นเหตุก่อน จึงตระหนักถึงความสำคัญของแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของข้าราชการส่วนท้องถิ่นและมองเห็นว่าการขับเคลื่อนพลังเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของข้าราชการส่วนท้องถิ่น จะนำไปสู่การปฏิบัติให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมเป็นสิ่งจำเป็น การสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของข้าราชการส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ให้บุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในองค์กรและชุมชนต่างๆ ได้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้เกิดขุมพลังในการกระจายองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลของข้าราชการส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเป็นการสร้างผู้นำที่ดีกลุ่มและเครือข่าย ให้กระจายขยายผลของความดีไปสู่ท้องถิ่น มีผู้นำด้านคุณธรรมจริยธรรมต้นแบบ ชุมชนต้นแบบ และผู้นำชุมชนเข้มแข็งต่อไป การนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักคำสอนในแห่งปัญญามาจะปลูกฝังศรัทธาหรือความเชื่อ แต่ความเชื่อหรือศรัทธา จะต้องควบคู่ด้วยปัญญา หรืออาศัยเหตุผลอยู่เสมอของการเป็นผู้นำทางปัญญาคือ หลักทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย (1) ทาน หมายถึง การให้ การสละทรัพย์ สิ่งของ เพื่อช่วยเหลือคนที่ต้อยและอ่อนแอกว่า (2) ศีล หมายถึง การตั้งอยู่ในศีล มีความประพฤติดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป (3) บริจาค หมายถึง บริจาค การเสียสละความสุขสำราญของตน เพื่อประโยชน์สุขของหมู่คณะ (4) อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ ไม่กลับกลอก (5) มัทวะ หมายถึง ความอ่อนโยน มีกิริยาสุภาพ มีสัมมาคารวะ วาจาอ่อนหวาน มีความนุ่มนวล ไม่เยอหยิ่ง ไม่หยาบคาย (6) ตบะ หมายถึง ความเพียร การเพียรพยายามไม่ให้ความมัวเมาเข้าครอบงำจิตใจ ไม่ลุ่มหลงกับอบายมุขและสิ่งชั่วร้าย ไม่หมกมุ่นกับความสุขสำราญ (7) อักโกระ คือ หมายถึง ความไม่โกรธ มีจิตใจมั่นคง มีความสุขุม เยือกเย็น อุดมถ้อย ไม่แสดง ความโกรธหรือความไม่พอใจให้ปรากฏ (8) อวิหิงสา หมายถึง ความเบียดเบียน ไม่กดขี่ข่มเหง กลั่นแกล้งรังแกคนอื่น (9) ขันติ หมายถึง ความอดทน การอดทนต่อสิ่งทั้งปวง สามารถอดทนต่องานหนัก ความยากลำบาก ทั้งอดทน อดกลั้นต่อคำติฉินนินทา (10) อวิโรธนะ หมายถึง ความเที่ยงธรรม ไม่ประพฤติผิด ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความดีงาม ไม่หวั่นไหวในเรื่องดีเรื่องร้าย

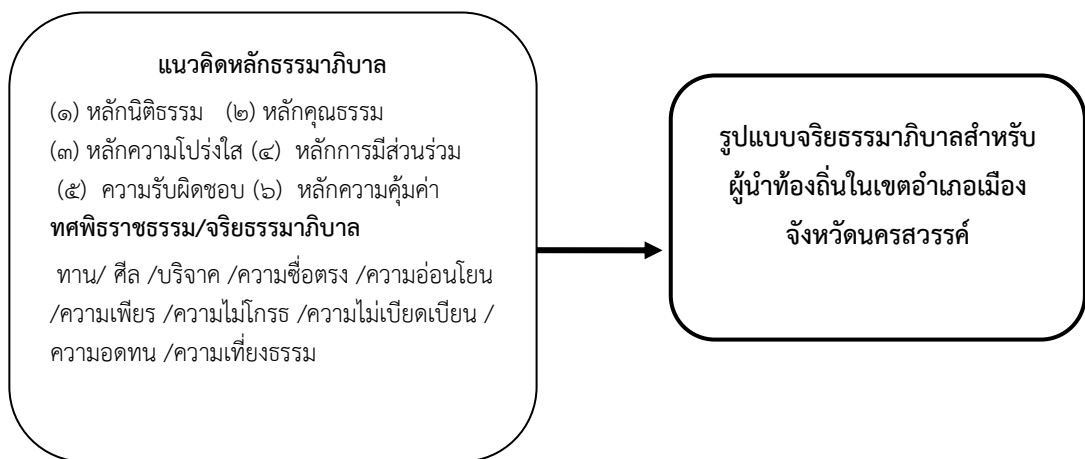
จะเห็นได้ว่า หากผู้นำท้องถิ่นสามารถหลักพุทธธรรมมาผนวกกับหลักการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล สามารถจะเพิ่มประสิทธิภาพในลักษณะทางสร้างสรรค์มากขึ้นและเป็นแนวความคิดที่เหมาะสมและถูกต้องกับกาลสมัยในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงได้สนใจใคร่ที่จะศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ศึกษาสภาพจริยธรรมทั่วไป และรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่างเพื่อการบริหารจัดการที่ดีและประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพจริยธรรมธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อเสนอรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยทำการศึกษา รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละบุคคลแต่ละคนตามบทบาทต่าง ๆ จริยธรรมซึ่งเป็นหลักปฏิบัตินั้น จะกล่าวถึงสิ่งที่ดีและไม่ดี สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งที่ควรและไม่ควรไว้ด้วย เมื่อมีการปฏิบัติตามจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ แต่ถ้ามีการละเมิดก็จะได้รับการตำหนิตติเตียนหรือถูกลงโทษจากสังคม การมีจิตสำนึกทางจริยธรรม และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของบุคคลในสังคมเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลที่ดี ผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ทั้ง 5 ด้าน คือ (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3) หลักความโปร่งใส (4) หลักการมีส่วนร่วม (5) ความรับผิดชอบ (6) หลักความคุ้มค่า เป็นกรอบและเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Designs) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่เป็นข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวโดยกำหนดเลือกแบบเจาะจงเอา ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 17 แห่ง ซึ่งทางการกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอาจำนวนประชากรที่เป็นข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 17 แห่ง ในการสุ่มตัวอย่างแบบวิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรTaro Yamane จำนวน 166 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักของผู้วิจัยนั้น จำนวน 17 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 17 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิด ซึ่งเลือกตอบเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด ด้านความเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมทางการบริหารภาครัฐที่ดีของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับหลักนิติธรรมหลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม และตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด (Opened - ended)

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจะใช้ลักษณะของการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (The semi-structured interview) เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมมาภิบาลสำหรับผู้นำท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ และรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และหลักพุทธธรรมสำหรับการส่งเสริมจริยธรรมจากเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.แจกแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ แก่ข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวในองค์การบริหารส่วนตำบล 17 แห่ง จำนวน 118 คนพร้อมทั้งนำมาวิเคราะห์หาข้อาคาจากระดับความคิดเห็น 5 ระดับ

3. นำผลข้อมูลในระดับความคิดเห็นที่นำไปสัมภาษณ์เจาะลึกแก่ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กำหนดไว้ 17 คนในผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (4) นำผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (5). สรุปผลการวิจัย และนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ สถิติพรรณนาหรือสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย \bar{X} (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) (2). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้วิจัยใช้ระบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยใช้การด้วย TAC ซึ่งเป็นการจำแนกข้อมูล(Typology and Taxonomy) การสรุปแบบอุปนัย(Analytic Induction) และการวิเคราะห์หาเหตุและผล (Cause and Effect)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย สภาพจริยธรรมตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การวิเคราะห์สภาพจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำรายด้าน พบว่า 1. หลักนิติธรรม 2.

หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ และ 6. หลักความคุ้มค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก = 3.67 จริยธรรมตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ จำเป็นจะต้องมีต้นแบบอย่างเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะผู้นำเชิงจริยธรรมยอมมีอิทธิพลต่อประชาชนและบุคลากรในการตามพฤติกรรมของผู้นำ นอกจากนี้ การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลจะพบว่า ยังขาดการส่งเสริมจริยธรรมจากผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบางพื้นที่ยังมีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดมากมายที่ไม่สามารถจะกระทำได้อีก นอกจากนี้ การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารนอกจากจะมองไปในส่วนของวิธีการ หลักเกณฑ์ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ให้เห็นภาพชัดเจนโดยเฉพาะผู้นำ ที่ ซึ่งสามารถจะสร้างแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะสิ่งที่ดี

ผู้นำจะต้องสร้างแนวทางสำหรับเข้าไปส่งเสริมจริยธรรมในทุกมิติ เพื่อให้เกิดลักษณะทางการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มุ่งไปที่เป้าหมายของตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตัวของผู้นำ บุคลากร และประชาชน ให้เห็นถึงความสำคัญและตระหนักถึงกิจกรรมทางจริยธรรมสำหรับการนำไปใช้ให้เกิดต่อสังคมต่อไป กล่าวคือ (1) มีวินัยที่ดี หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้อื่น เช่น การรักษากฎระเบียบวินัยขององค์การ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางการบริหาร (2) จิตอาสาที่ดี หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาจิตใจให้เกิดการมองโลกในแง่ดี การปฏิบัติงานด้วยความสุข คิดสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ (3) เทคนิคดี หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปนำหลักทางการบริหารด้วยเทคนิคง่าย การปกครองคนด้วยการยึดหลักพรหมวิหารธรรมสำหรับการครองตน ครองตน และครองงานให้มีคุณภาพทางการบริหารมากที่สุด เรียนรู้ด้านเทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน (4) ความรับผิดชอบต่อที่ดี หมายถึงการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปกำหนดวัฒนธรรมองค์กรมีความรับผิดชอบต่อในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อองค์กร ด้วยการมีเป้าหมายไปที่ความผูกพันในองค์กรเป็นที่ซึ่งจะต้องอาศัยหลักสังคหวัตถุธรรม (5) ความซื่อสัตย์ หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปบริหารเพื่อกำหนดประเมิน กฎเกณฑ์ ระเบียบในการสร้างตัวชี้วัดในการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้อย่างเคร่งครัด นำมาใช้ในการบริหารเพื่อสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลให้ดีขึ้นเป็นรากฐานของการสร้างให้สังคมเกิดความเรียบร้อย

8. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง จริยธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ มี จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

1. สภาพจริยธรรมตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นอย่างไร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง และ นับถือศาสนาพุทธ ส่วนผลการวิเคราะห์สภาพจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำรายด้าน พบว่า 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สำหรับผลการวิเคราะห์ด้านจริยธรรมทางการบริหารด้านหลักคุณธรรมเพราะผู้นำมีการจัดทำคู่มือการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$)

2. รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่างเป็นอย่างไร พบว่า 1) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักนิติธรรมกับหลักศีลและอวิโรชนะ พบว่า มีวินัยที่ดี หมายถึง การส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำ ด้วยความกล้าหาญที่จะเข้าไปปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมที่ เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้อื่น เช่น การรักษากฎระเบียบวินัยขององค์กร การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางการบริหาร (2) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมด้านความโปร่งใสกับอาชญากรรม พบว่า จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบการตรวจสอบ โปร่งใส ความซื่อตรง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ และการสร้างระบบการควบคุมการดำเนินงานกิจกรรมจากประชาชนจะต้องสร้างกลไก เป็นสิทธิหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วม (3) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักความรับผิดชอบต่อหลักตบะ เป็นการนำหลักของจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมความเพียร การรับผิดชอบต่อวินัยหรือจรรยาบรรณ ส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารด้านหลักความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และ 4) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักความคุ้มค่ากับหลักทานและหลักอวิหิงสา การให้ การสละทรัพย์ สิ่งของ เพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยและอ่อนแอกว่า เน้นความไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ข่มเหง กลั่นแกล้งรังแกคนอื่น ไม่หลงในอำนาจ กำหนดงบประมาณให้เกิดความคุ้มค่า ลดการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น 5) รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักการมีส่วนร่วมกับหลักขันติและหลักอภัยโทษ จริยธรรมของผู้ใช้นั้นควรเน้นด้วยความอดทน การอดกลั้นทน ละเอียดถี่ถ้วน ไม่โกรธ มีจิตใจมั่นคง มีความสุขุม ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทุกมิติ(6). รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบลจะต้องใช้คุณธรรมควบคุมกับอวิโรธนะ ความเที่ยงธรรม ไม่ประพฤติดิต ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความดีงาม ไม่หวั่นไหวในเรื่องดีเรื่องร้าย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง จริยธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ มีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักนิคธรรมหลักความโปร่งใสกับหลักศีลธรรมไปใช้เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้อำนาจ การสร้างบรรทัดฐานทางกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม รวมทั้งกำหนดแผนยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
2. ส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามกับหลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบควบคุมไปหลักศีลธรรม คุณธรรมไปใช้เพื่อก่อให้เกิดสุจริตในทุกขั้นตอนพร้อมทั้งการเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนทราบกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้มีความชัดเจน และเกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมสำหรับทุกฝ่าย
3. ควรมีนโยบายและนำรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารตามหลักคุณธรรมหลักปัญญาไปใช้ในลักษณะการใช้อำนาจทางการบริหารให้เกิดการยอมรับความถูกต้อง ถูกธรรม เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น แต่ทั้งนี้จะต้องเสริมสร้างปัญญาในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา เป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น และแนวทางสำหรับการส่งเสริมจริยธรรมขององค์กรบริหารส่วนตำบล

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาแบบการส่งเสริมจริยธรรมทางการบริหารของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบลควรที่จะกำหนดการศึกษาให้มีขอบข่ายครอบคลุมไปถึงองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบอื่น ๆ และควรที่จะกำหนดการนำหลักพุทธธรรมสำหรับการส่งเสริมจริยธรรมด้วยหลักธรรมอื่น ๆ ให้ชัดเจน หรือการนำรูปแบบดังกล่าวไปศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความแตกต่างกันโดยประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ

เอกสารอ้างอิง

ทีศนา แชมมณี. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, 2542.

สุจินต์ ธรรมชาติ. การวิจัยภาคปฏิบัติวิธีสัด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.

วริยา ชินวรรณ, อ่างใน, สำนักข่าวอิศรา, เปิด 15 ปัญหาหน้การเมืองไทย-โรคขาดภูมิคุ้มกันทางจริยธรรม, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.isranews.org/isranews-news/item/25323-018301.html> [11 ตุลาคม 2559].

ชัตติยา กรรณสูต, “พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย”, รายงานวิจัย, ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม ,2551.

จิตาภา เร่งมีศรีสุข, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภีบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคกลาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

ภิกค์กัถ์ กัลยามิตร ,จริยธรรมทางการบริหารจัดการภาครัฐที่ดี:วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการเทศบาลตำบลและองค์การบริการส่วนตำบล, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2547.

การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

The Building of Conservation Ancient Place in Temple Network within
Monasteries of Buddhist Sangkha in Loei Province

พระสิริรัตนเมธี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธีระวัฒน์ แสนคำ

อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ การในจังหวัดเลย, เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย และเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในจังหวัดเลย

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดเลยยังมีบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ซึ่งแปลผลจากค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในจังหวัดเลยจากการตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลาง

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้เลือกวัดที่มีโบราณสถานจำนวน 10 วัดเป็นพื้นที่ศึกษา พบว่าโบราณสถานหลายแห่งยังขาดการเอาใจใส่ในการดูแล ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลโบราณสถานของชุมชน พระภิกษุสามเณรจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด วางแผนการอนุรักษ์ ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนา และสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณสถานกับกลุ่มพระสงฆ์ในจังหวัดเลยที่ภายในวัดมีโบราณสถาน

ส่วนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในจังหวัดเลย เกิดกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่าย ขั้นตอนกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายพระสงฆ์ ซึ่งมีการนำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงบูรณาการ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์อย่างจริงจังและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พระสงฆ์, โบราณสถาน, การอนุรักษ์, จังหวัดเลย

ABSTRACT

The research of “The Building of Conservation Ancient Place in Temple Network within Monasteries of Buddhist Sangkha in Loei Province” is a mix research, aimed to study the role and process of preserving ancient place in temple network within community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province, study conservation approaches ancient place in temple network within monasteries of

Buddhist Sangkha in Loei province and study community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province.

From the study, had found monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province have role and process of preserving ancient place in temple results from the mean and the level of roles and processes in preservation of ancient place in temple from the questionnaire were at a moderate level.

A study the proper way to preserve ancient place in temple within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province has 10 temples as study area. Could found problems such as encroachment, destruction and lack of conservation, from many cause, such as the encroachment from depreciate, irresponsible of implicated institutions, ignorance-unknowing about ancient place in temple conservation, and lack of cooperation to conserved and observed local communities' ancient place in temple and community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province

Finally, the establish of community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province, affected to the process of the network establish working. Starting from bring together with related persons, meeting with related persons, selected to working group of network monasteries of Buddhist Sangkha, set the role and duty for working group of network by used the “APARIHANIYADHAMMA”, a teaching of Buddha. to applied for conservation, by integration, for ancient place in temple will be conserved earnestly and sustainable development.

Keywords : Monasteries of Buddhist Sangkha, Ancient Place, Conservation,

Loei Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของภูมิภาค มีอาณาเขตติดต่อกับภาคเหนือตอนล่างซึ่งมีแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์เป็นเขตกั้น และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองเป็นพรมแดนธรรมชาติ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 11,424 ตารางกิโลเมตร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ฯ, 2544 : 1) จังหวัดเลยประกอบไปด้วย 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย นาดัง เชียงคาน ปากชม ด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือ ท่าลี่ วังสะพุง ภูกระดึง ภูหลวง ผาขาว เอราวัน และหนองหิน

พื้นที่จังหวัดเลยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขา มีภูเขาสำคัญในจังหวัดได้แก่ ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือและภูหอ มีแม่น้ำเลยเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด ไหลผ่านพื้นที่อำเภอภูหลวง วังสะพุง อำเภอเมืองเลยและไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงคาน ที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยจึงเป็นที่ราบลุ่มสำคัญของจังหวัดเลย นอกจากนี้ ยังมีที่ราบลุ่มแม่น้ำหมันที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอด่านซ้ายและอำเภอนาแห้ว และที่ราบลุ่มแม่น้ำเหืองที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอนาแห้ว ท่าลี่และอำเภอเชียงคาน ในขณะที่เดียวกันจังหวัดเลยยังติดกับบริเวณแม่น้ำโขงในเขตอำเภอเชียงคานและอำเภอปากชม

ในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเลยได้มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่ง ดังนั้นในพื้นที่จังหวัดเลยมีร่องรอยการเข้ามาอาศัยอยู่ของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (กรมศิลปากร, 2531 : 81-84 ; สุรพล ดำริห์กุล, 2549 : 23-32) เรื่อยมาจนถึงสมัยทวารวดี ก่อนเข้าสู่การได้รับอิทธิพลและกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสำคัญหลายแห่งของอาณาจักรล้านช้าง เช่น เมืองทรายขาว ในเขตอำเภอวังสะพุง เมืองเลย ในเขตอำเภอเมืองเลย และเมืองเชียงคานในเขตอำเภอเชียงคาน

การที่บริเวณจังหวัดเลยเป็นพื้นที่เก่าแก่และเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้มีการพบร่องรอยแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เช่น สิม (โบสถ์) วิหาร พระพุทธรูปและพระเจดีย์ กระจายอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเคยเป็นบริเวณชุมชนโบราณมาก่อน แต่หลักฐานทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่ยังสมบูรณ์อยู่ค่อนข้างมากที่สุด คือ พระพุทธรูปและพระเจดีย์ ซึ่งยังมีความสำคัญต่อจิตใจในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพราะถือเป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่กราบไหว้สักการะของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย

เนื่องจากโบราณสถานส่วนใหญ่ในจังหวัดเลยตั้งอยู่ในวัด เช่น วัดกู่คำ วัดมหาธาตุ วัดศรีคุณเมือง วัดท่าคก วัดท่าแขก วัดศรีจันทร์ วัดศรีชมชื่น วัดศรีภูมิ วัดศิริมงคล วัดโพธิ์ชัย วัดโพชนชัย วัดโพธิ์ชัยมงคล เป็นต้น บางแห่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพียงแคได้รับการสำรวจเบื้องต้นเท่านั้น จึงทำให้การดูแลโบราณสถานค่อนข้างมีปัญหา ภาระในการดูแลโบราณสถานจึงตกอยู่ที่พระสังฆาธิการซึ่งเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองวัด ที่ต้องดูแลศาสนสถานต่างๆ ภายในวัด ให้ความมั่นคงสมบูรณ์สนองศรัทธาจารย์พอใจพุทธศาสนิกชน

โดยปกติแล้ว พระสังฆาธิการมีหน้าที่หลัก 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ การปกครองและดูแลภายในวัดถือเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญที่สุดของพระสังฆาธิการ การปกครองดูแลวัดนั้น ไม่ใช่เฉพาะการปกครองพระสงฆ์สามเณรภายในวัดเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมไปถึงการดูแลรักษาและสร้างศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาภายในวัดด้วย (พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี, 2557 : 276-277) ดังนั้น พระสังฆาธิการจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลรักษาโบราณสถานที่อยู่ภายในวัดให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ หรือให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยให้เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองและพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอย่างเช่นที่เป็นข่าวโด่งดังในช่วงปี พ.ศ.2558 กรณีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (ไทยรัฐออนไลน์, สืบค้น 19 มีนาคม 2558)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติโบราณวัตถุโบราณสถาน ฯลฯ มาตั้งแต่ พ.ศ.2504 มีอนุสัญญาระหว่างประเทศ และทำสัญญากับบางประเทศเพื่อป้องกันการนำเข้า-ส่งออกโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมาย (กรมศิลปากร, 2541) เช่น โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นหลักฐานความเป็นมาของประเทศชาติ จะซื้อขายได้ก็เฉพาะสิ่งของที่เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษผู้สร้างขึ้นมาเท่านั้น แต่กระนั้นก็ยังมีการซื้อขายโบราณวัตถุอันเป็นสมบัติของชาติกันอย่างกว้างขวาง มิได้เกรงกลัวอาญาของกฎหมายเลยวิธีเดียวที่อาจช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้คือกระตุ้นจิตสำนึกของคนให้มีคุณธรรม ให้มีความรู้สึกผิดชอบที่จะร่วมแรงร่วมใจอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของประเทศ ให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมของบ้านเมืองมิใช่เป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งนี้จะต้องรีบกระทำนับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เพราะพรุ่งนี้ก็อาจสายไปเสียแล้ว

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย ก่อนที่แหล่งโบราณสถานเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนพระสงฆ์สามเณรที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ โดยดำเนินการสำรวจศึกษาแหล่งโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาเป็น

แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับพระสงฆ์ สามเณร นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่นและประเทศชาติแบบมีส่วนร่วมให้คงอยู่สืบไป

ทั้งนี้ หากมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นการสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เช่น ภูเรือ ภูกระดึง และชุมชนวัฒนธรรมเชียงคาน เป็นต้น ถือเป็น การกระตุ้นการท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ตลอดจนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อันจะเป็นการสอดคล้องการท่องเที่ยวในภูมิภาคที่จะเกิดขึ้นหลังการก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปลายปี พ.ศ.2558 ที่จะถึงนี้ ซึ่งจังหวัดเลยจะมีความได้เปรียบเนื่องจากอยู่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงการโดยสะดวก และมีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาทางหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย คำบอกเล่า หรือจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเป็นมาในมิติต่างๆ ของแหล่งโบราณสถานในบริเวณจังหวัดเลย โดยความร่วมมือของพระสงฆ์ ประชาชน นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - (1) พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 129 รูป
 - (2) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานสำคัญในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดในจังหวัดเลย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประกอบไปด้วย 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย นาด้วง เชียงคาน ปากชม ด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือ ท่าลี่ วังสะพุง ภูกระดึง ภูหลวง ผาขาว เอร่าวีน และหนองหิน

วิธีดำเนินการวิจัย

- โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้
1. การศึกษาในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทด้านต่างๆ ของพระสังฆาธิการจากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย
 2. ศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

(1) พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 129 รูป

(2) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานสำคัญในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) การสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์

(2) การสร้างแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถาน

ภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

(3) การสร้างแบบสอบถามแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์

จังหวัดเลย

4. เก็บรวบรวมข้อมูล

(1) แจกแบบสอบถาม เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

(3) ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย และแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

(4) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเรียบเรียง การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

6. การนำเสนอข้อมูล ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อให้เห็นการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกับเนื้อหาที่นำเสนอ พร้อมเสนอความเห็นเพิ่มเติมของคณะผู้วิจัยในการเรียบเรียง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การแจกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ประชุมระดมความคิดเห็น และการสังเกตจากการลงพื้นที่ภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

บทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลยเพื่อหาค่าสถิติเชิงปริมาณ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1. บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการตอบแบบสอบถาม

การศึกษาบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยโดยภาพรวม จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด โดยได้กำหนดระดับบทบาทของพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลยในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดว่าท่านปฏิบัติในระดับที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- 5 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลสรุปบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1

แสดงค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ข้อที่	บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
1	มีความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน	3.65	ปานกลาง
2	มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน	3.21	ปานกลาง
3	ดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน	4.14	มาก
4	วางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีสภาพมั่นคงแข็งแรง	3.02	ปานกลาง
5	มอบหมายให้พระภิกษุ-สามเณรภายในวัดดูแลบริเวณโบราณสถาน	4.37	มาก
6	แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อโบราณสถานอยู่ในสภาพทรุดโทรม	3.76	ปานกลาง
7	แจ้งกรมศิลปากรหรือหน่วยงานราชการเพื่อเข้ามาดูแลตรวจสอบโบราณสถานเมื่อทรุดโทรมมาก	3.06	ปานกลาง
8	ติดไฟส่องสว่างโบราณสถานในยามค่ำคืน	2.76	น้อย
9	จัดหางบประมาณในการดูแลรักษาโบราณสถาน	2.96	น้อย
10	ให้ความรู้และปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ประชาชนที่เข้ามาศึกษาภายในวัด	3.45	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการแปลผลแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเป็นเพราะพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ที่ทำการตอบแบบสอบถาม ไม่ได้ปกครอง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดที่มีโบราณสถาน แต่การแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลนั้น เพราะต้องการให้ทราบข้อมูล บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในภาพรวม เพื่อนำมาใช้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นลำดับต่อไป

2. กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

การศึกษากระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยโดยภาพรวม จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่ผ่านมา มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2

แสดงค่าเฉลี่ยและระดับกระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ข้อที่	กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
1	ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานและการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด	2.56	น้อย
2	มีการวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเป็นระบบ	2.97	น้อย
3	ปรึกษาเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรหรือผู้เกี่ยวข้องภาครัฐในการดูแลโบราณสถาน	2.86	น้อย
4	มีแนวทางป้องกันมิจฉายชีพเข้ามาขูดทำลายโบราณสถานอย่างชัดเจน	3.12	ปานกลาง
5	ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณโบราณสถาน	3.64	ปานกลาง
6	ร่วมมือกับสถานศึกษาในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน	3.32	ปานกลาง
7	ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว	3.01	ปานกลาง
8	ส่งเสริมให้มีการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ	3.13	ปานกลาง
9	มีการพัฒนาบุคลากรภายในวัดและชุมชนให้เป็นผู้มีความรู้และมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน	2.93	น้อย
10	มีการสร้างเครือข่ายในกลุ่มพระสังฆาธิการที่ภายในวัดมีโบราณสถาน	2.04	น้อย

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและระดับการแปลผลกระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการแปลผลแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยมีกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ซึ่งอาจเป็นเพราะพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ที่ทำการตอบแบบสอบถาม ไม่ได้ปกครองวัดที่มีโบราณสถาน และไม่ได้ดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดจนทำให้เกิดกระบวนการ แต่การแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลนั้น เพราะต้องการให้ทราบข้อมูล

กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในภาพรวม เพื่อนำมาใช้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นลำดับต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้เลือกวัดในจังหวัดเลยที่มีโบราณสถานอยู่ภายในวัดมาเป็นตัวอย่างกรณีศึกษาจำนวน 10 วัด ซึ่งเป็นวัดที่มีโบราณสถานสำคัญและเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้แก่

- (1) วัดศรีจันทร์ ตั้งอยู่บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วัดศรีจันทร์มีพระเจ้า 5 พระองค์ ซึ่งเป็นพระประธานในโบสถ์ และเจดีย์ประธานเป็นหลักฐานโบราณสถานที่สำคัญ
- (2) วัดศรีชมชื่น ตั้งอยู่บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีพระประธานในโบสถ์เจดีย์ประธาน และหอรบขึง เป็นหลักฐานโบราณสถานที่สำคัญ
- (3) วัดศรีสัตตนาคนามีโบสถ์ พระพุทธรูปหลวงพ่อดำตันและเจดีย์ญาณคูลา เป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (4) วัดโพธิ์ชัยมงคล ตั้งอยู่บ้านนาโป่ง ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีวิหารพระเจ้าใหญ่และพระพุทธรูปพระเจ้าใหญ่เป็นโบราณสถานสำคัญ
- (5) วัดพัทธสีมาธรรม ตั้งอยู่ด้านหลังโรงพยาบาลวังสะพุง บ้านบึงผักก้าม ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ภายในบริเวณวัดพัทธสีมาธรรมมีกลุ่มใบเสมาหินวัฒนธรรมทวารวดีจำนวนกว่า 30 หลัก
- (6) วัดศรีคุณเมือง ตั้งอยู่บ้านเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ภายในวัดศรีคุณเมืองมีโบสถ์และพระพุทธรูปประธานปางนาคปรกเป็นโบราณสถานสำคัญ
- (7) วัดโพนชัย ตั้งอยู่ที่บ้านเดิ่น ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดโพนชัยมีโบราณสถานที่น่าสนใจ ได้แก่ วิหารหลวง พระพุทธรูปพระเจ้าใหญ่และพระเจดีย์ประธานวัดโพนชัย
- (8) วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ที่บ้านนาฮี ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดศรีบุญเรืองมีวิหารหลวง พระประธานในวิหารหลวง โบสถ์และพระพุทธรูปประธานปางนาคปรกในโบสถ์เป็นโบราณสถานสำคัญ
- (9) วัดโพธิ์ศรี ตั้งอยู่ที่บ้านนาดี ตำบลนาดี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดโพธิ์ศรีมีวิหารหลวง พระประธานในวิหารหลวง โบสถ์และพระพุทธรูปประธานในโบสถ์เป็นโบราณสถานสำคัญ
- (10) วัดศรีโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ภายในวัดศรีโพธิ์ชัยมีโบสถ์และพระประธานในโบสถ์เป็นโบราณสถานสำคัญ

การศึกษาสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้จัดสภาพปัญหาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ สภาพปัญหาการรุกรานและทำลายโบราณสถานภายในวัด และสภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด

- (1) สภาพปัญหาการรุกรานและทำลายโบราณสถานภายในวัด พบว่ามีการทำลายโบราณสถานภายในวัดพัทธสีมาธรรม ส่วนวัดศรีสัตตนาคนามีการสร้างอาคารวิหารขนาดเล็กขึ้นในพื้นที่ช่องว่างระหว่างโบสถ์กับพระเจดีย์ญาณคูลา ทำให้ส่วนหลังคาของวิหารและโบสถ์ชิดเบียดกันอย่างชัดเจน และเป็นการทำลายทัศนียภาพหรือภูมิทัศน์โดยรอบของโบราณสถานด้วย พบการขโมยชิ้นส่วนหรือโบราณวัตถุในเขตโบราณสถานหรือบริเวณวัด และการฝ่าฝืนข้อห้ามของวัด เช่น การป็นป้ายโบราณสถาน การใช้งานพื้นที่รอบโบราณสถานที่มีประเภท หรือการฝ่าฝืนข้อห้ามของวัดที่ทำการดูแลโบราณสถาน

(2) สภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด พบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจของชุมชน การเข้าถึงวัดและโบราณสถานวัดหลายแห่งเข้าถึงได้ยาก การเกี่ยวความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบุกรุก ละเลยและขาดการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการและคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ปัญหาที่พบอาจเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน จึงเป็นการอันสมควรที่คณะสงฆ์จังหวัดเลยซึ่งถือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ควรตระหนักถึงความสำคัญและร่วมหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้มีความเหมาะสม สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด เพื่อที่จะหาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยมีกรณีนิมิตพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานภายในวัดเข้าร่วมประชุมจำนวน 30 รูป สามารถสรุปแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดโดยพระภิกษุสามเณรภายในวัด ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน พระสังฆาธิการในจังหวัดเลยได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ร่วมกัน ดังนี้

(1) พระภิกษุสามเณรต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ตลอดจนได้รับความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของพระภิกษุสามเณรภายในวัด

(2) พระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน

(3) พระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมกันวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีสภาพมั่นคงแข็งแรง มีการวางแผนการดูแลอย่างเป็นระบบ

(4) พระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมมือกับชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

(5) พระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องพยายามสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณสถานกับกลุ่มพระสังฆาธิการที่ภายในวัดมีโบราณสถาน

การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

กระบวนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย โดยการผลักดันและขับเคลื่อนในขั้นต้นจากโครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย” นั้น มีกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้ทำหนังสืออนัมการพระสังฆาธิการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลโบราณสถานภายในวัด ซึ่งประกอบไปด้วยพระสังฆาธิการจากวัดที่มีโบราณสถานจำนวน 20 รูป มาร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

(2) ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้นำเสนอรายงานการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และความสำคัญของโบราณสถานภายในวัด ตลอดจนสภาพปัญหาการรुक้า ทำลายและละเลยการอนุรักษ์และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน ซึ่งได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งนำมาสู่การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันอนุรักษ์พัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นระบบและมีเครือข่ายในระดับคณะสงฆ์จังหวัดเลย

(3) ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน ที่ประชุมได้มีมติเลือกพระสิริรัตนเมธี เจ้าอาวาสวัดโพชนัย รองเจ้าคณะจังหวัดเลย เป็นประธานเครือข่าย พระครูประกาศร์จันทโชติ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ เป็นรองประธานเครือข่าย และมีการเลือกพระปลัดยุรนนท์ สุ่มงคโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพชนัย เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานเครือข่าย พร้อมทั้งเลือกกรรมการบริหารงานเครือข่ายที่มีทั้งพระสงฆ์ฆราวาสอีก 7 รูป

ที่ประชุมเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยดังนี้

(1) ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างวัดที่มีโบราณสถานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดร่วมกัน

(2) ทำหน้าที่แจ้งข่าวสารการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ให้เครือข่ายตามวัดหรือชุมชนต่างๆ ได้รับทราบร่วมกัน

(3) ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อหางบประมาณมาดำเนินการบูรณะ ซ่อมแซมและพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้อยู่ในสภาพคงทน และอยู่ในภูมิทัศน์ที่เหมาะสม

(4) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดในเขตจังหวัดเลยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรมและวัฒนธรรมในระดับจังหวัดเลย

(5) ทำหน้าที่จัดการประชุมเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นประจำทุกปี เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดร่วมกัน

(6) คณะทำงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย แต่ละชุดมีวาระในการดำเนินงาน 3 ปี เมื่อหมดวาระให้มีการดำเนินการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะทำงานชุดใหม่ตามความเหมาะสม

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยข้างต้นนี้ ถือเป็นแนวทางการจัดการและการบริหารงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่จะมีการดำเนินการต่อไปอย่างน้อยก็เป็นวาระละ 3 ปี ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน

ในการทำงานของเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยนั้น ได้มีความพยายามในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการใช้ในการทำงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัด เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ, (2) พพร้อมเพรียงกันประชุม, (3) ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ, (4) ภิคุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิคุเหล่านั้น, (5) ไม่ล่ออำนาจตมทาคือความอยากที่เกิดขึ้น, (6) ยินดีในเสนาสนะป่า และ (7) ตั้งสติระลึกรู้ในใจว่าเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงาม

อปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการ ถือว่าเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังเป็นหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถนำหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวทาง

ในการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยได้ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนาและศิลปกรรม สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนใน ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปปฏิบัติและต่อยอด ซึ่งแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน คือ นำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จะต้องสนับสนุนและเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานภายในวัด มีการประสานสานงานกับ หน่วยงานหลายฝ่ายและทุกครั้งที่จัดอบรม เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเพื่อให้รัฐมีส่วนร่วมเพื่อหาทาง ออกให้กับประชาชน มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ทั่วถึง เช่น ถนนหนทาง แสงสว่าง ป้ายข้อมูล ป้ายบอกทาง การซ่อมบำรุงหรือบูรณะ เป็นต้น

ควรมีการจัดทุนหมุนเวียนที่เกิดจากภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือ ในการถวายพระสงฆ์สามเณรหรือ จ้างชาวบ้านเข้ามาดูแลความสะอาด รักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวตามโบราณสถาน และสนับสนุนงบใน การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ หรือสนับสนุนเงินทุนในการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึก ในการอนุรักษ์โบราณสถานให้กับประชาชน เด็กหรือเยาวชน มีส่วนร่วมในการการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้ เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน มีการจัดประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จัดสภาพภูมิทัศน์รอบๆ โบราณสถานให้เหมาะสม และจัดกิจกรรมในลักษณะการท่องเที่ยว และพัฒนาโบราณสถานโดยชุมชนร่วมมือกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องกับการนำองค์ ความรู้และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเชิงบูรณาการที่ได้ในเชิงปฏิบัติการมากยิ่งขึ้น โดยให้เข้าถึง ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกำลังสำคัญของสังคมท้องถิ่นต่อไป นั่นก็คือ เยาวชน และควรต่อยอดการศึกษา พัฒนาทางประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของโบราณสถานมาเชื่อมกับการศึกษาพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นของชุมชนรอบวัด ซึ่งจะทำให้เยาวชนอยากเรียนรู้และเข้าใจความเป็นมาของท้องถิ่นตนเองได้มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ หากมีการศึกษาวิจัยต่อไปควรเป็นการศึกษาวิจัยที่เห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วน ในการศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึกในการตระหนักรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และการอนุรักษ์ โบราณสถาน ก่อนที่โบราณสถานเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ โดยดำเนินการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดี เพื่อประยุกต์ใช้เสริมหลักสูตรการ เรียนการสอนในสถานศึกษา สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้ เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึง ความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่างๆ สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร เล่ม 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

กรมศิลปากร. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 พร้อมด้วยระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานนิติการ สำนักงานเลขาธิการกรมศิลปากร, 2541.

กรมศิลปากร. ศิลปะถ้ำในอีสาน. กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดเลย. กรุงเทพมหานคร: cursaladpraw, 2544.

ชวลิต อธิปัตย์กุล. สิมถวนในอีสาน: ความโยงใยพัฒนาการจากที่มา ที่ไป และสิ้นสุด ในห้วงมิติเวลาบนภาคอีสานของประเทศไทย. อุตรธานี: เต้า-โล้, 2556.

ธงชัย สิ่งอุดม และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559

ธีระวัฒน์ แสนคำ. ร่องรอยวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี-ลพบุรีในพื้นที่จังหวัดเลย. เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, 2558.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2552.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2557.

พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี. การบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: วัดไตรมิตรวิทยาราม, 2557.

สุรพล ดำริห์กุล. แผ่นดินอีสาน. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ. 2549.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2550.

มรดกและการจัดการมรดก

Legacy and Heritage Management

พัชราภรณ์ ห่อตระกูล

อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

มรดกเป็นทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายนั้น ได้แก่ ที่ดิน เรือกสวนไร่นา อาคารบ้านเรือน แก้วแหวนเงินทองต่างๆ ซึ่งผู้ตายมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย ถือว่าเป็นมรดกของผู้ตายทั้งสิ้น ทายาทของผู้ตายมีอยู่ 2 ประเภทคือ (1) ทายาทโดยธรรม (2) ผู้รับพินัยกรรม ผู้รับพินัยกรรม หมายถึง ทายาทผู้มีสิทธิตามพินัยกรรมที่ผู้ตายทำไว้ ผู้รับพินัยกรรมอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ผู้จัดการมรดกมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรม และ ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล

นอกจากนี้อายุความมรดก มีรายละเอียดว่าการที่ทายาทโดยธรรมจะฟ้องขอแบ่งทรัพย์มรดกในส่วนที่ตนเองจะได้รับโดยทายาทผู้ซึ่งไม่ได้ครอบครองทรัพย์มรดก ก็จะต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนด 1 ปี แต่ถ้าหากฟ้องเรียกร้องจากผู้ที่ไม่เป็นทายาทของเจ้ามรดกแล้ว ถือเป็นการติดตามเอาทรัพย์สินคืนจากผู้ไม่มีสิทธิกรณีดังกล่าวนี้ ไม่มีกำหนดอายุความ

คำสำคัญ : มรดก, การจัดการ.

Abstract

Legacy is the property of all kinds of dead. Including all rights, duties and responsibilities unless by law or that the condition is unique to the deceased. All kinds of deceased belong to farmland, dwellings, silver ring, it is the inheritance of the dead. There are two types of heirs of the deceased: (1) the heirs of the deceased (2) the heirs. The testamentary is the heir who has the right to the will of the deceased. The testator may be a natural person or juristic person. There are two types of inheritance management: inheritance management and inheritance management.

In addition, age of inheritance. There are details that the heirs of the lawsuit will sue for the inheritance of the inheritance will be given by his heirs do not inherit the property. It must be filed within one year. But if the lawsuit from the non-heir of the inheritance. This is a follow up of the property from the non-entitled.

Keywords: Legacy

บทนำ

มนุษย์ทุกคนไม่ว่ายากจนหรือร่ำรวย ไม่ว่ามีฐานะสูงหรือต่ำย่อมจะต้องตายเหมือนกันหมด เมื่อมีการตายเกิดขึ้นกฎหมายจึงเข้ามาเกี่ยวข้องโดยกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายนี้น่าที่ต้องไปแจ้งให้ทางราชการได้ทราบเพื่อจะได้ตรวจสอบเกี่ยวกับสาเหตุของการตายได้ว่าเกิดจากการกระทำผิดกฎหมายหรือไม่ นอกจากนั้นกฎหมาย

จะต้องเข้ามากำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดการแบ่งทรัพย์สินของผู้ตายหรือมรดกของผู้ตายให้แก่ญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ผู้ตายมีความประสงค์จะยกทรัพย์สินของตนให้

มรดกคืออะไร

มรดก (ไฟโรจน์ กัมพูสิริ, 2560 : 59) คือ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมาย หรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายนั้น ได้แก่ ที่ดิน เรือ กสวนไร่นา อาคารบ้านเรือน แก้วแหวนเงินทองต่างๆ ซึ่งผู้ตายมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย ถือว่าเป็นมรดกของผู้ตายทั้งสิ้นและยังไม่ได้หมายความเฉพาะแต่ทรัพย์สินของผู้ตายดังกล่าวแล้วเท่านั้น แต่ยังไม่ได้หมายความรวมถึงถึง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ ของผู้ตายซึ่งสามารถตกทอดไปยังทายาทของผู้ตายด้วย แต่ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่างๆ ของผู้ตายซึ่งเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ คำว่า สิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่างๆ ของผู้ตายนั้นอาจจะเกิดจากนิติกรรมสัญญา เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาการซื้อขาย จำน่า จำนอง ค่าประกัน หรือเกิดขึ้นโดยนิติเหตุก็ได้ เช่น การกระทำละเมิด ตัวอย่างเช่น ผู้ตายเป็นเจ้าของเงินกู้กับบุคคลอื่นอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย เมื่อถึงแก่ความตายไปแล้วทายาทหรือผู้จัดการมรดกสามารถฟ้องเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้เพื่อนำมาเข้ากองมรดกแล้วนำมาแบ่งปันกันในระหว่างทายาทได้ คำว่าหน้าที่ ตัวอย่างเช่น ผู้ตายเป็นหนี้เงินกู้หรือไปทำสัญญาค้ำประกันการกู้ยืมเงินให้แก่เจ้าหนี้ไว้ เมื่อถึงแก่ความตายลงไปแล้ว ทายาทที่จะต้องมีส่วนรับผิดชอบชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ แต่ทั้งนี้ทายาทจะรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินมรดก ที่ตกได้แก่ตนเท่านั้น ส่วนสิทธิที่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย เช่น สิทธิตามสัญญาเช่า เมื่อผู้เช่าตายสัญญาเช่าก็ย่อมระงับไป เป็นต้น

สิทธิในการรับเงินบางประเภทของผู้ตาย เช่น สิทธิในการรับเงินบำเหน็จตกทอดของข้าราชการจากทางราชการ สิทธิในการรับเงินฌาปนกิจศพ เหล่านี้เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้ตายถึงแก่ความตายไปแล้ว จึงไม่ใช่สิทธิที่มีอยู่แล้วขณะถึงแก่ความตายกรณีจึงไม่ใช่ทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย

ทรัพย์สินมรดกจะตกทอดแก่ทายาทเมื่อใด

ซึ่งตามกฎหมายแล้วมรดกจะตกทอดแก่ทายาทในทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ไม่ว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายโดยธรรมชาติหรือคำสั่งศาลให้เป็นคนสาบสูญซึ่งถือว่าได้ถึงแก่ความตายตามกฎหมาย ก็ตาม ทรัพย์สินต่างๆ ของผู้ตายซึ่งมีอยู่ขณะที่ผู้ตายถึงแก่ความตายย่อมจะต้องตกทอดแก่ทายาททันที โดยทายาทของผู้ตายไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนาที่จะรับมรดกนั้น เพราะทายาทมีอำนาจที่จะเข้ามาดำเนินการอันเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกของผู้ตายนั้นได้ทันที นับแต่ผู้ตายถึงแก่ความตาย

ทายาทของผู้ตายมีกี่ประเภท

ทายาทของผู้ตายมีอยู่ 2 ประเภทคือ (1) ทายาทโดยธรรม (2) ผู้รับพินัยกรรม (พรชัย สุนทรพันธุ์, 2560 : 76)

ทายาทโดยธรรม หมายถึง ทายาทที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นผู้มีสิทธิรับมรดกเมื่อผู้ตายถึงแก่ ความตาย ซึ่งทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติมีอยู่ 6 ลำดับ คือ

(1) ผู้สืบสันดาน หมายถึง ผู้สืบสายโลหิตโดยตรงมาของผู้ตาย ได้แก่ บุตร หลาน เหลน ลื้อ รวมถึงบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว และบุตรบุญธรรมด้วย

(2) บิดา มารดา

- (3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
- (4) พี่น้องร่วมบิดา หรือร่วมมารดาเดียวกัน
- (5) ปู่ ย่า ตา ยาย
- (6) ลุง ป้า น้า อา

ทายาททั้ง 6 ลำดับดังกล่าวข้างต้นนี้ ต่างก็จะมีสิทธิในการรับมรดกก่อนหลังกันเรียงตามลำดับต่อไป เมื่อมีทายาทลำดับก่อนอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ ทายาทลำดับถัดลงไปย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกของผู้ตาย เว้นแต่ทายาทลำดับที่ (1) ผู้สืบสันดาน และทายาทลำดับที่ (2) คือ บิดามารดา ถึงแม้จะมีทายาททั้งสองลำดับอยู่ก็ตาม แต่กฎหมายก็บัญญัติให้ทายาททั้งสองลำดับนี้มีสิทธิได้รับมรดกร่วมกัน โดยไม่ตัดสิทธิในการรับมรดกซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ถ้าหากมีทายาทลำดับต้นๆ หรือทายาทชั้นสนิทมีอยู่ ทายาทลำดับถัดลงไปก็ไม่มีสิทธิจะรับมรดกของผู้ตายได้

นอกจากนี้ยังมีทายาทโดยธรรมอีกประการหนึ่งคือ *ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรส* หมายถึง ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรสของเจ้ามรดก ซึ่งอาจเป็นสามี หรือภรรยาของเจ้ามรดก แต่ต้องเป็นสามี หรือภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ถึงแม้สามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายนั้นจะแยกกันอยู่ก็ตามแต่ ถ้ายังไม่ได้มีการหย่าขาดจากกันตามกฎหมายก็ยังคงถือว่าเป็นทายาทที่มีสิทธิรับมรดกซึ่งกันและกันอยู่ ซึ่งคู่สมรสนั้นก็กฎหมายถือว่าเป็นสิทธิในการรับมรดกเสมือนเป็นทายาทชั้นบุตร ซึ่งจะได้รับส่วนแบ่งจากกองมรดกเทียบเท่ากับบุตรคนหนึ่ง

ผู้รับพินัยกรรม

ผู้รับพินัยกรรม (โชค จินดารัตน์, 2516 : 98) หมายถึง ทายาทผู้มีสิทธิตามพินัยกรรมที่ผู้ตายทำไว้ ผู้รับพินัยกรรมอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ แต่ถ้านิติบุคคลเป็นผู้รับพินัยกรรมนั้นก็ยังมีข้อสำคัญว่า มรดกที่จะได้รับตามพินัยกรรมนั้นจะต้องอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ซึ่งถ้านอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลก็ไม่มีสิทธิรับพินัยกรรมได้ ผู้รับพินัยกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกของผู้ตายเสมอไป ซึ่งอาจเป็นบุคคลอื่นก็ได้ ถึงแม้เจ้ามรดกจะมีทายาทโดยธรรมอยู่แล้วแต่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินทั้งหมด/บางส่วนให้แก่บุคคลอื่นไป ถือว่าทายาทโดยธรรมถูกตัดมิให้ไม่ได้รับมรดกโดยพินัยกรรมทั้งหมด/บางส่วน ที่ผู้ตายทำไว้

ถ้าผู้ตายไม่มีทายาทโดยธรรมและผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ผู้ใด ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายย่อมจะต้องตกเป็นของแผ่นดินหรือตกได้แก่รัฐนั่นเอง แต่ถ้าผู้ตายได้ทำพินัยกรรมไว้โดยระบุในพินัยกรรมว่า ยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้รับพินัยกรรมบางส่วนคงเหลือทรัพย์สินมรดกอยู่บางส่วน ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายนั้นผู้รับพินัยกรรมคงได้ไปเฉพาะทรัพย์สินมรดกตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมเท่านั้น ทรัพย์สินมรดกนอกเหนือจากนั้นก็จะต้องตกทอดแก่แผ่นดิน หรือเป็นของรัฐเช่นกัน

ผู้จัดการมรดก

ผู้จัดการมรดก (เกษรัตน์ ศรีสว่าง, 2560 : 60) ได้แก่ บุคคลที่ผู้ทำพินัยกรรม หรือศาลตั้งขึ้นให้มีสิทธิและหน้าที่ที่จะทำการเพื่อให้เป็นไปตามพินัยกรรม และเพื่อจัดการมรดกรวบรวมทรัพย์สินมรดกแล้วนำมาแบ่งปันแก่ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก และมีหน้าที่จัดการชำระหนี้ของมรดกของผู้ตายด้วย การจัดการมรดกนั้นกฎหมายกำหนดไว้ 2 วิธี คือการจัดการมรดกโดยทายาทร่วมกันจัดการโดยจัดการแบ่งปันกันเองโดยการครอบครองเป็นสัดส่วนหรือทำสัญญาประนีประนอมในการแบ่งทรัพย์สินมรดกกันเอง และการจัดการมรดกโดยผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย

ผู้จัดการมรดกมีอยู่กี่ประเภท

ผู้จัดการมรดกมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ

1. ผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรม

ผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรมนั้นจะต้องมีข้อกำหนดของพินัยกรรมระบุไว้ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่างๆ โดยผู้ทำพินัยกรรมอาจจะระบุชื่อผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรม หรือผู้ทำพินัยกรรมอาจจะมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ตั้งผู้จัดการมรดกขึ้นก็ได้ โดยผู้จัดการมรดกจะต้องมีคุณสมบัติไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามกฎหมาย กล่าวคือ 1. ต้องบรรลุนิติภาวะ 2. ต้องไม่เป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นเสมือนไร้ความสามารถ 3. ต้องไม่เป็นบุคคลที่ถูกพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย

2. ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล

กรณีที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้น จะต้องมีคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดก โดยผู้มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ได้แก่

(1) ทายาทของผู้ตาย ได้แก่ ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม

(2) ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์มรดก หมายถึง บุคคลที่มีส่วนได้เสียในทางมรดก ทางพินัยกรรมหรือเกี่ยวกับทรัพย์สินในกองมรดก เช่น คู่สมรส ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน แต่ได้ทรัพย์สินมาโดยการทำมาหาได้ร่วมกัน มา ผู้ที่ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินร่วมกับเจ้ามรดก และผู้ปกครองทรัพย์มรดก เป็นต้น

(3) พนักงานอัยการ ซึ่งถือว่าเป็นทนายของแผ่นดิน บุคคลทั้งสามประเภทดังกล่าวข้างต้นนี้สามารถที่จะร้องขอต่อศาล เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งให้ตนเองหรือบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้จัดการมรดกได้ บุคคลอื่นที่อาจเป็นผู้จัดการมรดกได้ เช่น ทนายความ

การแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ศาลย่อมใช้ดุลยพินิจ โดยคำนึงถึงความเหมาะสม และเพื่อประโยชน์ของกองมรดกการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ศาลอาจจะแต่งตั้งคนเดียวหรือหลายคนให้ร่วมกันเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ และการที่ศาลจะแต่งตั้งผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดกนั้น ไม่จำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมจากทายาททุกคนก็ได้ เพียงแต่ทายาทส่วนใหญ่เห็นชอบด้วยก็แต่งตั้งได้

ความสิ้นสุดแห่งการเป็นผู้จัดการมรดก

การเป็นผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดลง (สมชัย ชีฆาอุตมากร, 2557 : 102) เมื่อการจัดการมรดกเสร็จสิ้นหรือผู้จัดการมรดกลาออกโดยได้รับอนุญาตจากศาล หรือถูกศาลมีคำสั่งถอน หรือผู้จัดการมรดกตาย หรือตกเป็นผู้ต้องห้าม เป็นผู้จัดการมรดก เช่น ภายหลังผู้จัดการมรดกกลายเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือน ไร้ความสามารถ หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นบุคคลล้มละลาย การเป็นผู้จัดการมรดกย่อมสิ้นสุดลงไปด้วย

เมื่อทายาทไม่พอใจการกระทำหน้าที่ของผู้จัดการมรดกจะอย่างไร

ทายาทสามารถที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งถอนผู้จัดการมรดกได้ ซึ่งผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง ก็จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น เป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกและจะต้องอยู่ในฐานะผู้มีสิทธิร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้ด้วยการร้องขอให้ศาลสั่งถอนผู้จัดการมรดกนั้น จะต้องยื่นร้องขอก่อนที่จะมีการแบ่งปันมรดกเสร็จสิ้นลง ถ้าหากทายาทยื่นคำร้องขอให้ศาลถอนผู้จัดการมรดก จะขอให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งตนเองเป็นผู้จัดการมรดกแทนก็ได้ โดยยื่นคำร้องเข้าไปในคดีเดิมนั่นเอง เมื่อผู้จัดการมรดกที่ทำหน้าที่ในการจัดการมรดกทำให้เกิดความเสียหายแก่กองมรดก หรือ

ละเลยไม่ทำหน้าที่ในการจัดการมรดกจนทำให้เกิดความเสียหาย ทายาทสามารถฟ้องผู้จัดการมรดกให้รับผิดชอบได้ ทั้งนี้ จะต้องยื่นฟ้องเสียภายในกำหนด 5 ปี นับแต่การจัดการมรดกเสร็จสิ้นลง มิฉะนั้นก็จะขาดอายุความ

อายุความมรดก

การที่ทายาทโดยธรรมจะฟ้องขอแบ่งทรัพย์สินมรดกจากทายาทอื่นหรือจากผู้จัดการมรดก ซึ่งตนไม่ได้รับส่วนแบ่ง หรือได้รับส่วนแบ่งมรดกน้อยกว่าในส่วนของตนเองจะได้รับโดยทายาทผู้นั้นไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินมรดก ก็จะต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนด 1 ปี นับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้ หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก แต่ถ้าหากฟ้องเรียกร้องจากผู้ที่ไม่เป็นทายาทของเจ้ามรดกแล้ว หรือผู้ที่ไม่มียุติธรรมในทรัพย์สินมรดกแล้ว ถือเป็นการติดตามเอาทรัพย์สินคืนจากผู้ไม่มีสิทธิกรณีดังกล่าวนี้ไม่มีกำหนดอายุความ

กรณีผู้รับพินัยกรรมก็เช่นกัน จะฟ้องเรียกร้องเอาตามข้อกำหนดในพินัยกรรม ก็ต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนด 1 ปี นับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้ หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตามพินัยกรรม เช่นกัน

กรณีเจ้าหนี้ของมรดกฟ้องเรียกร้องให้ทายาทชำระหนี้ของเจ้ามรดก ถึงแม้เจ้ามรดกซึ่งเป็นลูกหนี้จะได้อำนาจสัญญาไว้กับเจ้าหนี้ซึ่งยังไม่ครบกำหนดที่จะต้องชำระก็ตาม แต่ถ้าลูกหนี้ถึงแก่ความตายไปเสียก่อน เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกนั้นก็จะต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนด 1 ปี นับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

แต่ทั้งนี้ การฟ้องเรียกร้องของมรดกของผู้ตายดังกล่าวนี้ ห้ามไม่ให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด 10 ปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกได้ถึงแก่ความตายลงไปแล้ว ถ้าหากไม่ฟ้องร้องเสียภายใน 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกตายหรือรู้ว่าเจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ไม่สามารถฟ้องเรียกร้องได้ แต่ทั้งนี้ต้องใช้สิทธิฟ้องร้องเสียภายในกำหนด 10 ปี นับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มิฉะนั้นก็หมดสิทธิฟ้อง (พินัย ณ นคร, 2558 : 107)

บทสรุป

สรุปความได้ว่ามรดกเป็นทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย รวมตลอดทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ เว้นแต่ตามกฎหมาย หรือว่าโดยสภาพแล้วเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายนั้น ได้แก่ ที่ดิน เรือกสวนไร่นา อาคารบ้านเรือน แก้วแหวนเงินทองต่างๆ ซึ่งผู้ตายมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย ถือว่าเป็นมรดกของผู้ตายทั้งสิ้น ทายาทของผู้ตายมีอยู่ 2 ประเภทคือ (1) ทายาทโดยธรรม (2) ผู้รับพินัยกรรม ผู้รับพินัยกรรม หมายถึง ทายาทผู้มีสิทธิตามพินัยกรรมที่ผู้ตายทำไว้ ผู้รับพินัยกรรมอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ผู้จัดการมรดกมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรม และ ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล

นอกจากนี้อายุความมรดก มีรายละเอียดว่าการที่ทายาทโดยธรรมจะฟ้องขอแบ่งทรัพย์สินมรดกในส่วนของตนเองจะได้รับโดยทายาทผู้นั้นไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินมรดก ก็จะต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนด 1 ปี แต่ถ้าหากฟ้องเรียกร้องจากผู้ที่ไม่เป็นทายาทของเจ้ามรดกแล้ว ถือเป็นการติดตามเอาทรัพย์สินคืนจากผู้ไม่มีสิทธิกรณีดังกล่าวนี้ไม่มีกำหนดอายุความ

เอกสารอ้างอิง

กฤษรัตน์ ศรีสว่าง. คำอธิบายกฎหมายมรดก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.

โชค จินดารัตน์. ศาสตราจารย์. คำอธิบายกฎหมายแพ่งพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมาย
แห่งเนติบัณฑิตสภา, 2560.

พินัย ณ นคร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. หลักกฎหมายมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2560.

สมชัย ทีฆาอุตมากร . ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วย มรดก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
พลสยามพริ้นตัง, 2557.

กฎหมายในชีวิตประจำวัน : การกู้ยืม

Law in daily life: borrowing

เพิ่มศักดิ์ เชื้อชาติ

อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

กฎหมายเกี่ยวกับการกู้ยืม มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประชาชนคนยากคนจนที่เป็นผู้กู้ยืม จะต้องรู้และเข้าใจ การกู้ยืมเงินของคนอื่นมาใช้ เป็นการนำเงินของคนอื่นมาเพื่อสร้างโอกาสของคุณ โดยสัญญาว่าจะชดใช้เงินคืนให้จากรายได้ในอนาคต และยอมจ่ายค่าเสียหายโอกาสของเจ้าของเงินตามอัตราที่ตกลงกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ยืมมา ระยะเวลา และความเสี่ยงที่เกิดขึ้น การกู้ยืมเงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือสัญญากู้ยืม และการใช้เงินคืน

Abstract

Law on loan, It is important for people's daily lives especially the poor people who are borrowers must know and understand. Borrow money from others, It is bringing the money of others to your opportunity. It promises to compensate for future revenue. And pay the opportunity of the owner of the money at the agreed rate. It depends on the amount borrowed, the duration and the risks. The loan must be evidenced as loan agreement and reimbursement.

บทนำ

เมื่อท่านกู้ยืมเงินของคนอื่นมาใช้ไม่ว่าเพราะเหตุใด มันคือการนำเงินของคนอื่นมาเพื่อสร้างโอกาสของตนเอง เช่นซื้อเครื่องเสียงชิ้นใหม่เป็นต้น โดยคุณสัญญาว่าจะชดใช้เงินคืนให้จากรายได้ในอนาคตของคุณ และคุณยอมจ่ายค่าเสียหายโอกาสของเจ้าของเงินตามอัตราที่ตกลงกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่คุณยืมมา ระยะเวลา และความเสี่ยงที่เกิดขึ้น และนั่นคือที่มาของคำว่าดอกเบี้ย หากอัตราดอกเบี้ยคงที่ก็แปลว่าไม่ว่าอัตราดอกเบี้ยในตลาดจะผันแปรไปอย่างไร อัตราก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดระยะเวลาของการกู้เงินก่อนนั้น

การกู้ยืม

1. การกู้ยืมกับการยืม (นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, 2558 : 165) แตกต่างกันอย่างไร

การกู้ยืม หมายถึง การกู้ยืมเงิน

การยืม หมายถึง การยืมทรัพย์สินอย่างอื่น เรียกว่าการยืมแต่ไม่ใช่กู้ยืม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 650 (จัด เศษรูปตร, 2560 : 104) กล่าวไว้ว่า อันว่ายืมใช้สลับเปลี่ยนนั้น คือสัญญาซึ่งผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินชนิดใช้ไปสลับเปลี่ยนนั้น เป็นปริมาณที่กำหนดให้ไปแก่ผู้ยืมและผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สิน เป็นประเภทชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แทนทรัพย์สินซึ่งได้ยืมนั้น สัญญานี้ยอมบริบูรณ์ต่อเมื่อ ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม

ตัวอย่างสัญญากู้ยืมเงิน

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี อยู่ที่.....

ตอก/ชอย.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ขอทำหนังสือฉบับนี้ไว้ให้แก่ นาย/นาง/นางสาว ข้าพเจ้าได้กู้เงินผู้ให้กู้ไปเป็นเงิน.....บาท (.....) และได้รับเงินจำนวนนี้ไปเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่วันที่ลงสัญญาฉบับนี้ โดยข้าพเจ้ายินยอมชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้กู้ร้อยละ 15 ต่อปี (ร้อยละห้าสิบลึงหรือซ่งละหนึ่งบาทต่อเดือน)

ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะชำระเงินต้นคืนแก่ผู้ให้กู้ให้เสร็จสิ้นไปภายในวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ส่วนดอกเบี้ยนั้น ข้าพเจ้าจะชำระให้แก่ผู้กู้ภายในวันที่.....ของทุกๆ เดือน จนกว่าจะชำระเงินต้นเสร็จสิ้นไป

หากข้าพเจ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ข้างต้น ข้าพเจ้ายินยอมให้ผู้กู้บอกเลิกสัญญา และเรียกเงินต้น และดอกเบี้ยที่ค้างชำระคืนได้ทันที

ลงชื่อ.....ผู้กู้

ลงชื่อ.....ผู้ให้กู้

ลงชื่อ.....พยาน

ลงชื่อ.....พยาน

(ที่มา : www.thethailaw.com/law14/lawpdf/law25512560/34.doc)

2. หลักฐานการกู้ยืม (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2559 : 147)

การกู้ยืมเงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือเสมอหรือไม่ ตามกฎหมายก่อนนี้ ความเดิมในมาตรา 653 วรรคหนึ่ง กล่าวไว้ว่า การกู้ยืมเงินเกินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่

ความเดิมในมาตรา 653 เดิม ถูกยกเลิกโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 14) พ.ศ.2548) และให้ใช้ความใหม่แทนดังนี้

มาตรา 653 ใหม่ กล่าวไว้ว่า การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐาน แห่งการกู้ยืมเป็นสำคัญจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่

หลักฐานแห่งการกู้จะต้องมีถ้อยคำหรือใจความให้เห็นว่ามีการกู้ยืมกัน ถ้าหากการกู้ยืมกันเกินกว่าสองพันบาทขึ้นไปโดยไม่มีเอกสารต่อกันภายหลังมีหลักฐานที่ผู้ยืมมีจดหมายรับรองหนี้้นั้น ถือว่าไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ ผู้กู้ยืมต้องรับผิดชอบ ถ้าหนังสือหลักฐานการกู้หาย ผู้ให้กู้จะสามารถฟ้องร้องเรียกเงินได้โดยนำผู้เขียนและผู้เซ็นชื่อเป็นพยานในสัญญากู้ยืมมาสืบได้

บันทึกประจำวันของเจ้าพนักงานสอบสวนใช้เป็นหลักฐานกู้ยืมเงินได้ โดยใช้บันทึกประจำวันของพนักงานสอบสวนที่มีข้อความชัดเจนว่าจำเลยรับรองว่าได้กู้ยืมเงินของโจทก์ไปจำนวนเท่านั้นเท่านี้จริง และจำเลยได้ลงลายมือชื่อไว้ท้ายบันทึกนั้นด้วย แม้จะเป็นเรื่องพนักงานสอบสวนเรียกไต่ถามในทางอาญาก็ตาม ก็ใช้บันทึกนั้นเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้

3. การใช้เงินกู้ยืมคืน (พจน์ ปุษปาคม, 2521 : 75)

การใช้เงินกู้ยืมเกินสองพันบาทคืนให้แก่ผู้ให้กู้ในมาตรา 653 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า

ในการกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้นท่านจะนำสืบการใช้เงินได้ต่อเมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดงหรือเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้นได้เวนคืนแล้วหรือได้แทงเพิกถอนลงในเอกสารนั้นแล้ว

มาตรา 654 ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี

อย่าลืมว่าการใช้เงินคืนนั้น ผู้กู้หรือถูกเป็นจำเลยจะสืบพยานบุคคลว่าได้ชำระต้นเงินกู้แล้ว แต่โจทก์ก็ไม่คืนสัญญาเงินกู้ให้ยอมไม่ได้ เมื่อจำเลยไม่มีหลักฐานการใช้เงินต้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ มาแสดงต่อศาล จำเลยก็ต้องแพ้คดี

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้บันทึกการที่ผู้ให้กู้รับเงินจากผู้กู้ไว้ เช่น เช็ค จำเลยถึงกำหนดไม่มีเงิน จำเลยได้นำเงินตามเช็คไปมอบให้พนักงานสอบสวนได้บันทึกและให้โจทก์เซ็นรับเงินนั้นไว้ในบันทึกแล้วจำเลยยอมนำสืบอ้างบันทึกซึ่งมีรายชื่อโจทก์ผู้กู้ว่า ได้มีการใช้เงินถือว่าใช้ได้

ลายพิมพ์นิ้วมือที่ใช้เป็นพยานหลักฐาน ถ้าโจทก์พิมพ์ลายนิ้วมือแต่ไม่มีพยานลงลายมือชื่อรับรองสองคน ถือว่าใช้ไม่ได้ เท่ากับโจทก์มิได้ลงลายมือชื่อในหลักฐานการใช้เงิน จำเลยจึงใช้เป็นหลักฐานไม่ได้ ว่าโจทก์ก็ได้รับชำระหนี้ตามที่ปรากฏในเอกสารนั้น

ถ้าการลงลายพิมพ์นิ้วมือได้ตราประทับหรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นนั้น ซึ่งทำลงในเอกสารที่ทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่ต้องมีพยานสองคนถือว่าใช้ได้ เพราะทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่

ในหนังสือสัญญากู้ยืมที่ระบุไว้ให้คิดดอกเบี้ยกันตามกฎหมาย คิดดอกเบี้ยกันได้เพียงร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี และโจทก์ให้ผู้เปลี่ยนแปลงข้อความในหนังสือสัญญาเป็นว่าได้ตกลงในอัตราร้อยละสิบห้าต่อปีไม่ได้

การชำระดอกเบี้ยไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคสอง จึงนำพยานบุคคลสืบว่าได้ชำระดอกเบี้ยแล้วได้ (สุปิน พูนพัฒน์, 2532 : 122)

ถ้าไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้ผู้ให้กู้จะเรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

ในกรณีไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ แต่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้ให้ชำระหนี้ที่ยืมไปได้ก็ต่อเมื่อได้บอกกล่าวทวงถามไปยังลูกหนี้ก่อน

ส่วนหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ เจ้าหนี้จะฟ้องขอให้ชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดชำระไม่ได้

การรับเอาทรัพย์สินอื่นแทนเงินกู้ อย่างเช่นการชำระหนี้เงินกู้ด้วยการโอนที่ดินให้เจ้าหนี้เป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นซึ่งมิใช่การชำระหนี้ด้วยเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 แม้มิได้มีหลักฐานการชำระหนี้เป็นหนังสือตามมาตรา 653 ศาลก็รับฟังพยานบุคคลที่นำมาสืบในเรื่อง การชำระหนี้นั้นได้ เมื่อโอนที่ดินชำระหนี้เงินกู้แล้วหนี้ก็ระงับไป

การตกลงกันด้วยวาจาขณะทำหนังสือสัญญากู้ยืมว่าผู้ให้กู้ยอมให้ผู้ชำระหนี้ด้วยข้าวเปลือก 3 เกวียนก็ได้ ต่อมาจำเลยได้มอบข้าวเปลือกให้โจทก์ แล้วหนี้จะระงับ จำเลยนำพยานบุคคลมาสืบตามที่ให้การนี้ได้ ไม่เป็นการสืบเปลี่ยนแปลงเอกสาร เพราะเป็นการสืบถึงการชำระหนี้เพื่อให้หนี้ระงับไปไม่ต้องห้าม

การชำระหนี้ด้วยเช็คไม่จำเป็นต้องมีใบรับเงินของเจ้าหนี้ อย่างเช่น ลูกหนี้ยืมเงินโดยออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้เจ้าหนี้ไว้ และทำหนังสือให้ไว้ด้วยว่า ได้ยืมเงินและออกเช็คให้ไว้ หากไม่ใช้เงินตามกำหนดให้เจ้าหนี้ฟ้องต่อศาลได้ แทนสัญญาผู้ได้ตั้งนี้ เมื่อธนาคารปฏิเสธการใช้เงินตามเช็ค เจ้าหนี้ทวงถามตามเอกสารนั้นหรือตามเช็คก็ได้ ลูกหนี้ชำระเงินแก่เจ้าหนี้ตามเช็คแล้ว หนี้จะระงับโดยไม่ต้องมีใบรับเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 เมื่อหนี้ระงับแล้ว เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้เอกสารนั้นไม่ได้

ค่าฤชาธรรมเนียมในสัญญาค่าส่งมอบ และค่าขนส่งเงินยืมย่อมตกแก่ผู้ยืมเป็นผู้เสียตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 651

อายุความในการฟ้องเรียกเงินกู้ยืม ไม่มีกฎบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ต้องถือว่ามิกำหนดอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164

สัญญาที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ให้กู้กรอกจำนวนเงินเกินจำนวนที่ตกลงกันไว้ในแบบพิมพ์สัญญาเงินกู้ที่ผู้กู้ลงลายมือชื่อไว้ เช่น จำเลยกู้เงินโจทก์ 3,000 บาท และพิมพ์ชื่อในแบบพิมพ์สัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องจึงเป็นเอกสารปลอม ใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้

สัญญาที่ส่งอ้างต่อศาลไม่ได้ขีดฆ่าอากรแสตมป์จะเป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 เป็นผลให้คดี โจทก์ไม่มีหลักฐานที่จะฟังว่าจำเลยกู้ยืมเงินโจทก์ตั้งฟ้อง

บทสรุป

สรุปได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับการกู้ยืม มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประชาชนคนยากคนจนที่เป็นผู้กู้ยืม จะต้องรู้และเข้าใจ หวังว่าเท่าที่เขียนมานี้ คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่คิดการหรือทำการในเรื่องนี้ กฎหมายเกี่ยวกับการกู้ยืม มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประชาชนคนยากคนจนที่เป็นผู้กู้ยืม จะต้องรู้และเข้าใจ การกู้ยืมเงินของคนอื่นมาใช้ เป็นการนำเงินของคนอื่นมาเพื่อสร้างโอกาสของคุณ โดยสัญญาว่าจะชดใช้เงินคืนให้จากรายได้ในอนาคต และยอมจ่ายค่าเสียหายโอกาสของเจ้าของเงินตามอัตราที่ตกลงกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ยืมมา ระยะเวลา และความเสียหายที่เกิดขึ้น การกู้ยืมเงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือสัญญากู้ยืม และการใช้เงินคืน

เอกสารอ้างอิง

จัด เศษรูปบุตร. ความรู้เบื้องต้นแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการยืม ฝากทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2560.

พจน์ ปุષปะาคม. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการยืม กู้ยืม ฝากทรัพย์. กรุงเทพมหานคร : แสงสุทธิการพิมพ์, 2521.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ. กฎหมายเอกเทศสัญญา ลักษณะยืม-ฝากทรัพย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

สุปัน พูนพัฒน์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการยืม กู้ยืม ฝากทรัพย์ เก็บของในคลังสินค้า ประณีประนอมยอมความ การพนันและขันต่อ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : แสงสุทธิการพิมพ์, 2532.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. เกสติกติกู้ยืมเงิน. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2559.

หนังสือสัญญากู้ยืม. www.thethailaw.com/law14/lawpdf/law25512560/34.doc. (15 มกราคม 2561).

ประเพณีสงกรานต์ : เมื่อเสื่อมเสีย ควรสร้างสรรคอย่างไร

Songkran Festival: When did it Derogatory and How to New Create?

พระสีหา อินทปณฺเฑ

พระครูสุเมธปทุมภรณฺ

พระบรรพต จำปาไทย

Phra Sophal thach

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระมหาธนรัฐ ฐนฺฐเมโธ

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ 3 วัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความ เป็นมาของประเพณีสงกรานต์, 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของประเพณีสงกรานต์ในสมัยปัจจุบัน และ 3) เพื่อศึกษา ประเพณีสงกรานต์ที่สร้างสรรค์ ซึ่งผลจากการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องพบว่า ประเพณีสงกรานต์นั้นมี ต้นกำเนิดมาจากอารยธรรมอินเดีย ในส่วนของประเทศไทยนั้นมีการตั้งแต่มัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อกาลเวลา เปลี่ยนแปลง ประเพณีสงกรานต์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังที่เห็นได้จากปัญหาต่างๆ ที่ชัดเจนตามข้อมูลจาก แหล่งต่างๆ หรือจากการรายงานของสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ ซึ่งมีทั้งจากการรดน้ำพรมน้ำก็ได้เปลี่ยนเป็นการสาด น้ำหรือใช้ปืนฉีดน้ำที่มีความดันแรงสูง ใช้น้ำสปรก และน้ำแข็งขว้างปา โดยเฉพาะกับรถโดยสารที่ผ่านเส้นทางนั้นๆ การแต่งกายจากเดิมที่นุ่งผ้าถุง นุ่งซิ่น หรือชุดไทยสุภาพ สวยงาม กลายเป็นแต่งกายแบบนุ่งน้อยห่มน้อย รวมถึงยังมี พฤติกรรมและการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมอีกมากมาย อาทิ การดื่มสุราและของมีเมา การเดินโคโยตี ซึ่งเป็นเหตุ นำไปสู่การทะเลาะวิวาท การลวนลามทางและปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เป็นต้น แนวทางการการเล่นรดน้ำหรือ สาดน้ำสงกรานต์ที่สร้างสรรค์นั้น ซึ่งถือเป็นสีสันที่สำคัญอีกประการของประเพณีนี้ ผู้เล่นสาดน้ำสงกรานต์ก็ควร จะเล่นด้วยความสุภาพนุ่มนวล เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างเครือญาติ ระหว่างเพื่อนพ้อง และไม่ควรเล่นน้ำสาด น้ำด้วยความรุนแรง หรือเกินขอบเขต ทั้งนี้ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น สุภาพสตรีควรแต่งกาย ด้วยเสื้อผ้าที่สุภาพและถูกกาลเทศะ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ไม่เป็นจุดสนใจของเพศตรงข้ามและเป็นการรักเนื้อสงวนตัว รักษาคุณค่าของความเป็นหญิงไทย

ความสำคัญ : ประเพณีสงกรานต์, เสื่อมเสีย, สร้างสรรค์

Abstract

The objectives of the academic article are: 1) to study the history of the Songkran festival, 2) to study the problems of the present and the Songkran Festival 3) to study the New creative festival. Results from the study data from the related data sources are found that Songkran festival it originates from India culture. In the part of Thailand, it has since then the Ayutthaya Kingdom of Thailand. So, this matter, when the time has changed. Songkran Festival, it has been changed to as seen by various sources or clearly from mass media reports, for such as used the splashing water or use water gun with high pressure, played the dirty water and ice-throwing, especially with buses that go through that path etc., and drink alcohol and intoxicants,

Coyote dancing which leads to quarrels, to molest the way and crime etc. Guidelines for playing water or splash water festival of creative that is considered another important colour of this tradition. The players were supposed to play Songkran, which doused with soft linked to good relationships between relatives. Between the brothers and should not swim splash with violence or bounds. All of this should take into consideration the safety of oneself and others. Ladies should dress modestly and clothing is timeliness.

Keywords: Songkran Festival, Derogatory, New Create

บทนำ

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีฉลองการขึ้นปีใหม่ของไทย ซึ่งโดยทั่วไปจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ตรงกับเดือนห้าตามจันทรคติตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยมีประเพณีสงกรานต์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดฯ ให้ตราขึ้น กล่าวถึงการพระราชพิธีเผด็จศึกและพระราชพิธีลดแจตร พระราชพิธีเผด็จศึกเป็นพิธีการเกี่ยวกับการตัดจากปีเก่าขึ้นสู่อีกปีใหม่ ส่วนพระราชพิธีลดแจตรนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงสันนิษฐานว่าหมายถึงพระราชพิธีรดน้ำเดือน 5 แสดงว่าประเพณีสงกรานต์ของหลวงมีมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในสมัยก่อนไทยใช้จุลศักราช การขึ้นปีใหม่จึงเป็นการขึ้นจุลศักราชใหม่ ประเพณีสงกรานต์มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เป็นหนึ่งของประเพณีที่สำคัญประจำปี เด่น ๆ จากประเพณีอื่น ๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง นอกจากความเป็นประเพณีแล้วยังเกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนา จึงเรียกประเพณีสงกรานต์นี้ได้ว่า “แหล่งจริยธรรม” นอกจากนี้ที่สำคัญคือ จำนวน 3 วันของประเพณีสงกรานต์ถือว่าเป็นช่วงขึ้นปีใหม่ของไทยมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงสุโขทัย จนถึง พ.ศ. 2483 จากนั้นเปลี่ยนเป็นวันที่ 1 มกราคม เพื่อให้เข้ากับหลักสากลนิยมที่นานาประเทศปฏิบัติกัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ แม้จะมีการเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ไปนานแล้ว แต่ประชาชนทั่วไปก็ยังยึดถือว่า วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่อยู่ตนเอง วันสงกรานต์ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยที่ชาวไทยควรร่วมทำกิจกรรมดี ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และเป็นการร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย แต่ในการเล่นสงกรานต์นั้น ควรจะมีขอบเขต และมีมารยาทในการเล่น ไม่ประมาท เพื่อความปลอดภัยลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เราควรที่จะช่วยกันอย่างไรเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ในการเล่นสงกรานต์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2527 : 238) ดังนั้น ในบทความทางวิชาการชิ้นนี้ คณะผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอประเด็นสำคัญของการส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์, 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของประเพณีสงกรานต์ในสมัยปัจจุบัน และ 3) เพื่อศึกษาประเพณีสงกรานต์ที่สร้างสรรค์

ประวัติและความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์

สงกรานต์ มีประวัติที่มา 2 นัยด้วยกัน กล่าวคือ นัยหนึ่งมาจากอินเดีย ซึ่งมีปรากฏจากหลายตำราหลายเรื่อง ซึ่งเรื่องหนึ่งกล่าวว่า เมื่อพ้นจากอากาศหนาว ต้นไม้เริ่มผลิดอกออกช่อ ผุงสัตว์ที่เคยจำศีลออกหากินอีกครั้งธรรมชาติกลับฟื้นคืนสู่ความมีชีวิตชีวามากขึ้น ชาวอินเดียจึงถือเอาช่วงต้นฤดูใหม่นี้เป็นวันขึ้นปีใหม่เฉลิมฉลองแสดงความยินดีเล่นสนุกสนาน เรื่องหนึ่งกล่าวว่า ในเมืองไทยมีฤดูกาลที่สอดคล้องกับชาวอินเดีย เพราะในช่วงเมษายนการเก็บเกี่ยวข้าวกล้าได้ผ่านพ้นไปแล้ว งานในไร่นาหยุดลงชั่วคราว จึงถือเอาวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามแบบอย่างอินเดีย(ธนาภิต เรียบเรียง, 2541 : 86)

ประเพณีนี้มีตำนานอยู่ว่า เศรษฐีสองผิวเมียแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตรด้วยกัน ทำให้นักเลงสุราข้างบ้านพูดจาเย้ยหยันท่านเศรษฐีที่มีแต่เงินมั่งคั่งแต่งงานแล้ว แต่ไม่มีบุตร เป็นโมฆบุรุษไม่มีเชื้อไม่มีหนอแตกเหล่าแตกกอ สูญพันธุ์

มนุษย์ เศรษฐีคิดดูแล้วว่าจริง จึงเกิดความละอาย คิดอยากได้บุตรไว้สืบสกุลบ้าง จึงไปบวงสรวงต่อพระอาทิตย์ พระจันทร์ แต่ก็ไม่มีประภรรณา จนในปีหนึ่งเมื่อถึงเดือน 4 คนทั้งหลายมีการละเล่นรื่นเริงกันทั่วชมพูทวีป เศรษฐีจึงพาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำ เอาข้าวสารล้างน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหุงบูชารุกขเทวดา ณ ต้นไทรนั้น ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรต่อรุกขเทวดา ต่อมาธรรมบาลกุมารได้ลงมาปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาของเศรษฐีเมื่อคลอดแล้วได้ชื่อว่า “ธรรมบาลกุมาร”

เมื่อคิดดูแล้ว จนกว่าจะให้กำเนิดสงกรานต์ได้นี้ต้องอาศัยส่วนประกอบหลายอย่างทั้ง ถานที่ บุคคล เวลา โอกาส ซึ่งจะลำดับเหตุการณ์ให้ชัดได้ว่า เริ่มจากเศรษฐี 2 ตัวเมียแต่งงานแล้วไม่มีบุตร จึงทำการขอบุตรกับต้นไทร ได้บุตรสมปรารถนาในเดือน 4 ตั้งชื่อว่า ธรรมบาลกุมาร เป็นเด็กที่เก่งสามารถเรียนรู้ภาษาสัตว์โดยเฉพาะนกตั้งแต่อายุ 7 ขวบ รับทำตอปัญหา 3 ราศีโดยมีเศียรเป็น นเดิมพันกับกบิลพรหมผู้มีชื่อเสียง เป็นอาจารย์บอกมนต์แก่ชาวชมพูทวีป ผลปรากฏว่าธรรมบาลกุมารตอบปัญหานั้นได้ กบิลพรหมจึงต้อง ตัดเศียรของตน ปัญหาเมื่อเศียรนั้นตัดแล้วจะทิ้งที่ไหนไม่ได้ในโลกมนุษย์ จึงให้ธิดานำพานมา รองรับนำไปบรรจุไว้ที่ค้ำคนธลีภูเขาสุเนรุมาศ เมื่อวันทีราศีมีนกับราศีเมษเสวยฤกษ์กันโดยการโคจรทับกัน วันนี้อยู่กันว่าวันสงกรานต์ ทำให้ธิดาทั้ง 7 นั้นเปลี่ยนวาระกันเป็นนางสงกรานต์นำเศียรบิดาของตนมาสร้างน้ำและเวียนประทักษิณรอบภูเขาสุเนรุมาศ 60 นาที

ประเพณีสงกรานต์ นอกจากเป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ของไทยแล้วยังพบว่าประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสภาพพม่า ประเทศกัมพูชา ตลอดจนกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทยหลายกลุ่มก็มีประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ด้วย เช่น ไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองพันนา และไทเหนือในเขตปกครองตนเองได้คัง มณฑลยูนนานสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทซิ่นและไทใหญ่ในสภาพพม่า ไทพ่าเก ไทอ้ายตอนและไทคำตี้หรือไทคำตี้ในรัฐอัสสัมและรัฐอรุณาจัลประเทศ ประเทศอินเดียนำเสนอสังเกตว่า สังคมที่มีประเพณีสงกรานต์ล้วนเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน

ความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยมีเรื่องเล่าเป็นตำนานเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายคือ เรื่องของธรรมบาลกุมารและกบิลพรหม สำนวนลายลักษณ์ชื่อ “เรื่อง มหาสงกรานต์” จารึกบนแผ่นศิลาประจำรูปเขียนที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(นิพภูธร อินทรสมบัติ,2554 : 4) ตำนานเรื่องนี้จารึกบนแผ่นศิลาจำนวน 7 แผ่น5 ตอนต้นมีคำอธิบายว่า ตำนานเรื่องนี้มีอยู่ในคัมภีร์ภาษาบาลีของฝ่ายรามัญ ตำนานมหาสงกรานต์มีเนื้อเรื่อง ดังนี้ เมื่อต้นภัทรกัลป์ เศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตร ตั้งบ้านอยู่ใกล้กับนักเลงสุรานักเลงสุรานั้นมีบุตร 2 คน มีผิวเนื้อดุจทอง วันหนึ่งนักเลงสุราได้เข้าไปสู่บ้านเศรษฐี กล่าวคำหยาบซ้ำแก่เศรษฐีต่างๆ เศรษฐีได้ฟังก็กล่าวว่าเรามีสมบัติเป็นอันมาก ไฉนท่านจึงหมิ่นเรา นักเลงสุราตอบว่า ท่านมีสมบัติมากก็จริง แต่หาไม่มีบุตรไม่ ถ้าท่านถึงแก่ความตายแล้วสมบัติก็จะเสื่อมสูญเปล่า เรามีบุตรชาย 2 คนมีผิวดุจทอง เห็นว่าประเสริฐกว่าท่าน เศรษฐีได้ฟังมีความละอาย จึงบวงสรวงต่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ และอธิษฐานขอบุตร เวลาผ่านไปถึง 3 ปีก็ไม่มีบุตร อยู่มาวันหนึ่งในเดือนห้า เป็นช่วงเวลาที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษถือว่าเป็นวันมหาสงกรานต์ คนทั้งหลายมีงานฉลองการตั้งต้นปีใหม่ทั่วชมพูทวีปเศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรริมฝั่งน้ำซึ่งมีนกจำนวนมากอาศัยอยู่ ได้เอาข้าวสารล้างน้ำ 7 ครั้งแล้วหุงบูชารุกขเทวดาประจำต้นไทร พร้อมด้วยอาหารหลายอย่าง มีการประโคมดุริยางคนดนตรี แล้วตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรจากรุกขเทวดาประจำต้นไทร รุกขเทวดามีความกรุณาหေးไปขอบุตรจากพระอินทร์ให้แก่เศรษฐีพระอินทร์จึงให้ธรรมบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี เมื่อคลอดจากครรภ์ บิดามารดาตั้งชื่อว่าธรรมบาลกุมาร และปลูกปราสาท 7 ชั้นให้อยู่ที่ใต้ต้นไทรริมฝั่งน้ำนั้น ทำให้กุมารรู้ภาษานก เมื่อเติบโตขึ้นอายุ 7 ขวบเรียนไตรเพทจบ ก็ได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่างๆ แก่มนุษย์ทั้งหลายในชมพูทวีปก็ได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่างๆ แก่มนุษย์ทั้งหลายในชมพูทวีปต่อมาพรหมองค์หนึ่งชื่อว่ากบิลพรหมได้ลงมาถามปัญหา 3 ข้อแก่ธรรมบาลกุมาร และพูดกับธรรมบาลกุมารว่า ถ้าท่านแก้ได้เราจะตัดศีรษะเราบูชาท่าน ถ้าท่านแก้ไม่ได้เราจะตัดศีรษะท่านเสีย ธรรมบาลกุมารขอผิด 7 วันกบิลพรหมกลับไปยังพรหมโลก ฝ่ายธรรมบาลกุมารพิจารณาปัญหานั้นเวลาผ่านไปได้ 6 วันแล้วยังไม่ทราบคำตอบ คิดว่า

วันรุ่งขึ้นจะตายด้วยอาชญาทำวกบิลพรหมนั้น คิดจะหนีไปซ่อนตัว จึงลงจากปราสาทไปนอนอยู่ใต้ต้นตาลสองต้น ขณะนั้นมีนกอินทรีสองตัวผัวเมียทำรังอยู่บนต้นตาลนั้น ธรรมบาลกุมารได้ยินนกอินทรีเมียถามนกอินทรีผัวว่า พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารที่ไหนกัน นกอินทรีผัวตอบว่าพรุ่งนี้ครบ 7 วันที่ทำวกบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลกุมาร ถ้าธรรมบาลกุมารแก่ไม่ได้ ทำวกบิลพรหมก็จะตัดศีรษะเสีย เราจะได้กินมนุษย์เป็นอาหาร นางนกอินทรีเมียถามว่า เจ้ารู้จักปัญหานี้หรือไม่ นกอินทรีผัวตอบว่ารู้ แล้วก็เล่าให้นกอินทรีเมียฟังแต่ต้นจนจบ ธรรมบาลกุมารนอนอยู่ใต้ต้นไม้ได้อีกจำได้ มีความโสมนัสเป็นอันมากจึงกลับมาสู่เรือนของตน ครั้นครบ 7 วัน ทำวกบิลพรหมลงมาถามปัญหาธรรมบาลกุมารตอบปัญหาตามนกอินทรียกว่านั่นทำวกบิลพรหมจำเป็นจะต้องตัดศีรษะของตน จึงเรียกธิดา 7 นาง ซึ่งเป็นบริจาริกาของพระอินทร์ให้มาพร้อมกันแล้วก็บอกว่า เศียรของตนซึ่งจะตัดออกบูชาธรรมบาลกุมารนั้น ถ้าตั้งไว้บนแผ่นดินก็จะเกิดไฟไหม้ทั่วโลกธาตุ ถ้าทิ้งขึ้นไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง ให้ธิดาทั้ง 7 เอาพานมารับเศียรของตน แล้วทำวกบิลพรหมก็ตัดเศียรส่งให้นางทุงษะบุตรคนโต ในขณะที่นั้นโลกธาตุก็เกิดโกลาหลยิ่งนัก เมื่อนางทุงษะมหาสงกรานต์เอาพานรับเศียรทำวกบิลพรหมผู้เป็นบิดาแล้วให้เทพทั้งหลายแห่งประทักษิณเวียนรอบเขาพระสุเมรุราช 60 นาทีแล้วก็เชิญเข้าประดิษฐานในมณฑป ณ ถ้ำคันทูลีเขาไกรลาศ กระทำบูชาด้วยเครื่องทิพย์ต่าง ๆ พระเวศกรรมได้นฤมิตรโรงประดับด้วยแก้ว 7 ประการชื่อภักควดีให้เทพดาและนางฟ้าต่าง ฝ่ายเทพดาก็นำถาดนุมนาคมาล้างน้ำในโอโนดาตสระ 7 ครั้ง แล้วแจกกันสังเวททุก ๆ องค์ ครั้นถึงกำหนดครบ 365 วัน มนุษย์สมมติว่าเป็นปีหนึ่ง เป็นวันสงกรานต์ นางเทพธิดาทั้ง 7 องค์ ก็ทรงเทพพาหนะต่าง ๆ ผลัดเวรกันมาเชิญเศียรทำวกบิลพรหมออกแห่พร้อมด้วยเทวดาจำนวนแสนโกฏิประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุแล้วก็กลับไปเทวโลกเป็นเช่นนี้ทุกปี

ในสำนวนที่เป็นเรื่องเล่าบางสำนวนเล่าว่า มีการใช้น้ำชำระล้างศีรษะทำวกบิลพรหมทุกครั้งก่อนจะนำไปประดิษฐานไว้ในถ้ำ ตำนานสงกรานต์จากจารึกแผ่นศิลาวัดพระเชตุพนไม่ได้ให้รายละเอียดว่า กบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลกุมารว่าอย่างไร สำนวนมุขปาฐะที่เล่ากันมีใจความตรงกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือน กล่าวคือ ปัญหาที่ว่า เวลาเช้า เวลากลางวัน และเวลาเย็นศรีอยู่ที่ไหน และคำตอบคือ ตอนเช้าศรีอยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงล้างหน้าเวลากลางวันศรีอยู่ที่อกมนุษย์ทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อกหลังพระอาทิตย์ตกแล้วศรีอยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชาธิบายว่า ในฎีกาสงกรานต์อย่างเก่าซึ่งโหรถวาย มีความอธิบายยืดยาวออกไป เช่นถาดนุมนาคนั้นเมื่อเอาไปล้างน้ำในสระโอโนดาต 7 ครั้งแล้ว ก็ละลายออกเป็นเหมือนน้ำมันเนย เทวดาทำบุญ เลี้ยงดูกันด้วยน้ำจากถาดนุมนาคจึงได้คุ้มครองอันตรายอันจะเกิดแต่สงกรานต์ได้ และโหรมอญภายหลังแต่งตำราเพิ่มคำอธิบายให้ละเอียดขึ้น และสมมติธิดา 7 นางของกบิลพรหม เทียบกับวันทั้ง 7 ในสัปดาห์ ปีไหนพระอาทิตย์ยกขึ้นสูราศีเมษ เกลิงศกปีใหม่ตามสุริยคติในวันใด ก็กำหนดว่าเป็นเวรของธิดาที่มีชื่อสมมติเข้ากับวันนั้นทำหน้าที่เชิญศีรษะกบิลพรหม โดยเหตุที่ธิดากบิลพรหมทั้ง 7 นางผลัดเวรกันมารับหน้าที่เชิญศีรษะของบิดาออกแห่ในวันสงกรานต์ทุกปี จึงเรียกทั้ง 7 นางว่า “นางสงกรานต์” และมีรายละเอียดว่าเรื่องการแต่งกายและพาหนะของแต่ละนางดังนี้

วันอาทิตย์ นางสงกรานต์คือ นางทุงษะ ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับปัทมราค ภัักษาหารผลมะเดื่อ หัตถ์ขวาทือจักร หัตถ์ซ้ายถือสังข์ มีครุฑเป็นพาหนะ วันจันทร์ นางสงกรานต์คือ นางโคราค ทัดดอกปีบ เครื่องประดับมุกดา ภัักษาหารน้ำมัน หัตถ์ขวาทือพระขรรค์ หัตถ์ซ้ายถือไม้เท้า มีเสือเป็นพาหนะ วันอังคาร นางสงกรานต์คือ นางรากษหรือรากษส ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภัักษาหารโลหิต หัตถ์ขวาทือตรีศูล หัตถ์ซ้ายถือธนูมีสุกรเป็นพาหนะ วันพุธ นางสงกรานต์คือ นางมณฑา ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภัักษาหารนมเนย หัตถ์ขวาทือเข็ม หัตถ์ซ้ายถือไม้เท้า มีลาเป็นพาหนะ วันพฤหัสบดี นางสงกรานต์คือ นางกรณิณี ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภัักษาหารถั่ว งา หัตถ์ขวาทือขอช้าง หัตถ์ซ้ายถือปิ่น ข้างเป็นพาหนะ วันศุกร์ นางสงกรานต์คือ นางกิมิทา ทัดดอกจงกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภัักษาหารกล้วยน้ำว้า หัตถ์ขวาทือพระขรรค์ หัตถ์ซ้ายถือพิณ กระบือเป็นพาหนะ วันเสาร์

นางสงกรานต์คือ นางมโหทร ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัคษาหารเนื้อทราย หัตถ์ขวาลือจักร หัตถ์ซ้ายถือตรีศูล มินกยุงเป็นพาหนะ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2516 : 231-232)

ตำนานสงกรานต์เป็นตำนานที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นมาของกรรตนน้ำ ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญในประเพณีสงกรานต์ สัญลักษณ์ในตำนานมีดังนี้คือพระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์ ความร้อนและความแห้งแล้งเพราะช่วงที่มีประเพณีสงกรานต์เป็นช่วงที่อากาศร้อนจัดน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความมีชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ ดังภาษิตไทยที่ว่า “ดินก่อเกิด น้ำก่อเป็น (ดินเป็นแหล่งที่ให้พืชพันธุ์เกิดและน้ำทำให้มีชีวิตอยู่ได้) น้ำยังเป็นสัญลักษณ์ของความเย็น ความสดชื่นและความสะอาด จึงเหมาะที่จะใช้เพื่อแสดงความปรารถนาดีต่อกัน และใช้แสดงถึงความสะอาดผ่องแผ้วของกายและใจที่จะเริ่มชีวิตใหม่ในโอกาสขึ้นปีใหม่นางสงกรานต์ เป็นผู้ดูแลไม่ให้ศีรษะตกถูกพื้นดิน ทำให้ไม่เกิดภัยพิบัติ น่าจะเป็นเพราะสตรีเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นแม่ เลี้ยงดูและคอยปกป้องคุ้มครองลูก จึงเหมาะที่จะช่วยคุ้มครองโลกให้ร่มเย็น และอุดมสมบูรณ์ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีของสังคมเกษตรกรรม คนไทยในภาคกลางมีประกาศสงกรานต์ซึ่งแสดงให้เห็นคติความเชื่อทางโหราศาสตร์โดยนำเรื่องธิดาท้าวกบิลพรหมซึ่งเรียกกันว่านางสงกรานต์มาทำนายเกี่ยวกับผลผลิตทางเกษตรกรรมและเหตุการณ์บ้านเมือง ในประกาศสงกรานต์แต่ละปีจะบอกชื่อของนางสงกรานต์ซึ่งผลัดเปลี่ยนกันมาถือพานที่รองรับศีรษะพอมิรายละเอียดเกี่ยวกับการแต่งกาย สัตว์พาหนะ ลักษณะการนั่งนอนบนพาหนะซึ่งจะทำนายถึงความอุดมสมบูรณ์หรือความขาดแคลนของพืชพรรณธัญญาหารความสงบเรียบร้อยหรือความยุ่งยากของบ้านเมือง (นิพนธ์ อินทรสมบัติ, 2554 : 9-10)

เนื่องจากคนไทยให้ความสำคัญแก่บรรพบุรุษ และเคยมีการเซ่นไหว้ผีดำหรือผีเรือน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษในหลายโอกาส โดยเฉพาะเมื่อขึ้นปีใหม่ ดังที่ยังพบการปฏิบัตินี้ในกลุ่มชนชาติไทที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาและรับประเพณีสงกรานต์เข้ามาเป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่จึงมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญต่อการแสดงความกตัญญูและความปรารถนาดีต่อกัน เป็นเวลาที่ลูกหลานรำลึกถึงญาติที่ล่วงลับไป และแสดงคารวะต่อญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีในสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงมีการบำเพ็ญกุศลทางศาสนา เพื่อให้ใจผ่องแผ้วก่อนการขึ้นปีใหม่ ในขณะเดียวกันก็เป็นประเพณีที่ผู้คนมีโอกาสนอกสนาม มีการเล่นสาดน้ำและการละเล่นเพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ประเพณีสงกรานต์ที่สืบทอดมาในประเทศไทยมี 2 แบบ คือ ประเพณีสงกรานต์ของหลวง ซึ่งจัดเป็นการพระราชพิธีเรียกว่า “การพระราชกุศลสงกรานต์” และ ประเพณีของราษฎรที่จัดกันในห้องถิ่นต่าง ๆ การพระราชกุศลสงกรานต์เป็นการพระราชพิธีบำเพ็ญกุศลส่วนพระองค์ และเป็นการพระราชพิธีเพื่อความปรสันนคของบ้านเมืองด้วย ในจดหมายเหตุ คำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงพระราชพิธีเล็งศก สรุปลความได้ว่า พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาจะเสด็จทรงน้ำพระพุทธปฏิมากรศรีสรรเพชญ์ เทวรูปพระพิฆเนศวร และโปรดฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ พระราชาคณะมาทรงน้ำและรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตและจตุปัจจัยไทยทานในพระราชวังทั้ง 3 วัน ทรงก่พระเจดีย์ทรายที่วัดพระศรีสรรเพชญ์และมีการฉลองพระเจดีย์ทราย โปรดฯ ให้ตั้งโรงทานเลี้ยงพระและราษฎร มีเครื่องโภชนาหารคาวหวาน น้ำกิน น้ำอาบ และยารักษาโรคพระราชทานทั้ง 3 วัน

การพระราชกุศลสงกรานต์ในสมัยรัตนโกสินทร์มีลักษณะดังนี้ ในวันก่อนหน้าสงกรานต์วันหนึ่ง เจ้าพนักงานจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระปริตร เพื่อเสกน้ำที่จะทรงมูรธาภิเษกในวันเถลิงศก พระสงฆ์จะสวดพระปริตรเป็นเวลา 3 วันและมีการสวดมนต์ฉลองพระทรายบรรดาคักดีในตอนเย็น ในวันมหาสงกรานต์ตอนเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธาน เจ้าพนักงานจัดการถวายภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินทรงประพรมน้ำหอมพระเจดีย์ทรายทั่วไป แล้วเสด็จ ถวายของไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ในวันเนาทรงถวายไตรจีวรแด่ พระสงฆ์ หลังจากพระสงฆ์ทรงน้ำและเปลี่ยนผ้าครองไตรจีวรใหม่แล้วกลับเข้าไปรับพระราชทานภัตตาหารฉันข้าวแช่ในห้องพระโรง ในวันเถลิงศกเสด็จพระราชดำเนินออกทรงบาตร แล้วเสด็จทรงน้ำหอมทรงพระ

บรมอัฐิและพระอัฐิซึ่งประดิษฐานอยู่ในหอพระอัฐิ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันทน์แล้วสดับปกรณ์ ในวันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จทรงน้ำมูรธาภิเษก แล้วจึงทรงสดับปกรณ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเสด็จออกทรงน้ำพระพุทธรูปที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วย และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงทรงน้ำและนมัสการพระพุทธรูปสำคัญเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น ที่หอราชกรมานุสรณ์ หอราชพงศานุสรณ์ เป็นต้น

ประเพณีสงกรานต์ของราษฎรในแต่ละภาคส่วนใหญ่มักมีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน มีแตกต่างกันในรายละเอียดดังนี้ ภาคกลาง ก่อนถึงวันสงกรานต์มีการทำความสะอาดบ้านเรือน เตรียมผ้าห่มผ้าห่มใหม่สำหรับใช้นุ่งในวันสงกรานต์ ก่อนถึงวันสงกรานต์หนึ่งวันถือเป็นวันสุกดิบมีการเตรียมอาหารและข้าวของเพื่อถวายพระสงฆ์ในวันสงกรานต์ พอถึงวันสงกรานต์ตอนเช้าตรู่มีการตักบาตรหรือนำอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัด ประเพณีสงกรานต์จึงมีส่วนทำให้เกิดการรวมญาติ เพื่อช่วยกันเตรียมอาหาร เตรียมของถวายพระและร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่ล่วงลับ บางแห่งมีการทำบุญกลางบ้านเป็นการทำบุญร่วมกันของสมาชิกในชุมชนในวันเนาบางแห่งก็มีการทำบุญเลี้ยงพระเพล เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์รับน้ำสงจากชาวบ้าน

ในวันเถลิงศกขึ้นปีใหม่ มีการทรงน้ำพระพุทธรูป และรดน้ำผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อเวทียุติของที่ข้าวของที่ใช้ในการรดน้ำโดยทั่วไปมักเป็นผ้าห่มหรือผ้าเช็ดตัว มีดอกไม้ หรือมาลัยดอกไม้สดและน้ำอบน้ำหอม ก่อนจะรดน้ำจะแสดงการระงับแล้วจึงขออนุญาตรดน้ำลงที่มือหลังจากนั้นจึงมอบผ้าหรือข้าวของที่เตรียมไปให้แล้วนั่งพนมมือไหว้ขณะผู้ใหญ่กล่าวคำให้พรวันเถลิงศกนี้ถือว่าเป็นวันมงคลต้องระมัดระวังการพูดจา ให้พูดแต่สิ่งที่ดี ๆ จะได้เป็นมงคลแก่ตัว ชาวบ้านไปวัดเพื่อทรงน้ำพระพุทธรูปในโบสถ์และวิหาร สมัยก่อนนิยมปล่อยนกปล่อยปลา หลังจากนั้นจึงเป็นการเล่นสาดน้ำและมีการละเล่นรื่นเริงกัน ที่กรุงเทพมหานครประชาชนนิยมไปตักบาตรที่สนามหลวง ทางภาคใต้ให้มีการแห่พระพุทธรูปจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไปถึงวงเวียนใหญ่แล้วให้วันกลับนำมาประดิษฐานที่สนามหลวง เพื่อให้ประชาชนนมัสการและสงฆ์นอกจากนี้ยังมีแหล่งเล่นสาดน้ำสงกรานต์ที่จัดสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บริเวณถนน

ข้าวสาร เป็นต้น

ภาคเหนือ ชาวล้านนา เรียกประเพณีสงกรานต์ว่า ปะเวณีปีใหม่ ปฏิทินโหราศาสตร์ของชาวล้านนา ถือเอาวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษเป็น “วันสงกรานต์ล่อง” (ออกเสียงว่า วันสังขารล่อง) ในวันนี้จะมีการทำความสะอาดบ้านเรือนให้สะอาด บรรดาสตรีนิยมสระผมโดยหันศีรษะไปทางทิศที่กำหนดในแต่ละปี นิยมสวมเสื้อผ้าใหม่ มีการนำพระพุทธรูปและเครื่องรางของขลังต่างๆ มาชำระและสงฆ์น้ำอบน้ำหอม โดยใช้ผ้าขี้ผึ้งสั้มป่อย ในบางจังหวัดมีการแห่พระพุทธรูปสำคัญไปให้ประชาชนนมัสการและสงฆ์น้ำ เช่น จังหวัดเชียงใหม่มีการแห่พระพุทธรูปสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปสี่พระเจ้าฝางแสนหา พระเสด็จคณิน พระดับไฟ พระอุคุต จากวัดต่างๆ รวมทั้งรูปปั้นครูบาศรีวิชัยแห่ไปตามถนนสายต่างๆให้ประชาชนนมัสการและสงฆ์น้ำ

วันต่อมาคือวันเนา ทางล้านนาเรียกว่า “วันเนา” ห้ามการดำทอทะเลาะวิวาท เชื่อว่าจะทำให้เกิดอัปมงคล วันเนานี้เป็นวันเตรียมงาน เรียกกันว่า “วันดา” ชาวบ้านจะซื้อของกินของใช้เพื่อใช้ในวันเถลิงศก ตอนบ่ายมีการขนทรายเข้าป่าก่อเป็นเจดีย์ทรายที่วัด มีการตักกระดาษเป็นธงสีต่าง ๆ เรียกว่า “ตุง” สำหรับปักที่เจดีย์ทรายในวันรุ่งขึ้น

วันเถลิงศกซึ่งเรียกว่า “วันพญาวัน” เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนา ผู้คนจะนำสำหรับอาหารคาวหวานไปทำบุญถวายพระที่วัดเรียกกันว่า “ทานขันข้าว” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว มีการนำธงที่ทำจากกระดาษสีต่างๆ ไปปักตามเจดีย์ทรายนิมนต์น้ำมนต์ไปค้ำต้นโพด้วย ถือเป็นการค้าจุนศาสนาให้ยืนยาวต่อไปในวันนี้พระสงฆ์จะแสดงธรรมเทศนาเมื่อถวายภัตตาหารเพลเสร็จแล้วมีการทรงน้ำพระพุทธรูป พระเจดีย์รวมทั้งสงฆ์น้ำพระภิกษุเจ้าอาวาสด้วยตอนบ่ายจึงไปคารวะผู้ใหญ่ ได้แก่บิดามารดา ปู่ย่าตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนเคารพนับถือ

เรียกกันว่าไป“ดำหัว” ผู้ใหญ่ ทางล้านนาถือว่าเป็นการไปขอขมาลาโทษหรือขออโหสิกรรม เนื่องจากอาจได้ประพาศติดอันไม่สมควรต่อผู้ใหญ่ดังกล่าวผู้ใหญ่จะรับเอาของที่นำมามอบให้ใช้มือ จุ่ม ลง ใน น้ำ ขมิ้น ส้ม ป่อย แล้วลูบที่ศีรษะของตน แล้วกล่าว อโหสิกรรมให้ก่อนแล้วจึงให้พรในวันนี้นี้มักจะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนและน้ำขมิ้นส้มป่อยไปดำหัวพระพุทธรูปสำคัญของเมือง และไป “ดำหัวกู” คือ ไปไหว้สถูปที่บรรจุอัฐิบรรพบุรุษ หลังจากนั้นจึงเป็นการเล่นสาดน้ำกัน ในวันที่สี่เรียกว่า “วันปากปี” ถือเป็นวันเริ่มต้นของปีใหม่มีการไปดำหัววัด คือเจ้าอาวาสวัดอื่นที่อยู่ใกล้เคียงบางแห่งอาจมีพิธีสงเคราะห์บ้าน หมายถึงส่ง เเคราะห์หมู่บ้าน วันที่ห้าเรียกว่า “วันปากเดือน” ถือเป็นวันเริ่มเดือนใหม่ การไปดำหัวผู้ใหญ่และการเล่นสาดน้ำยังมีอยู่ในวันปากปีและวันปากเดือน

ภาคอีสานเรียกประเพณีสงกรานต์ว่า “บุญสงกรานต์” หรือ “บุญเดือนห้า” เรียกวันที่ 13 เมษายนว่า “มือสงกรานต์ล่อง” หรือ “มือสงกรานต์พาย” เรียกวันที่ 14 เมษายนว่า “มือเนา” และเรียกวันที่ 15 เมษายนว่า “มือสงกรานต์ขึ้น” ชาวอีสานนิยมฉลองสงกรานต์ต่อเนื่องไป 7 วัน บางแห่งถึง 15 วัน ถือว่าการรื่นเริง มีใจเบิกบานสนุกสนานร่วมกันทำบุญทำกุศลในวันสงกรานต์ เป็นนิมิตอันดีที่จะได้รับโชคชัย ประสบความสำเร็จในปีใหม่ ก่อนถึงงานบุญสงกรานต์จะมีการเตรียมสถานที่ล่วงหน้า เช่น จัดทำหอสง โดยสร้างเป็นศาลาขนาดย่อมเพื่อนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้บางแห่งมีการทำรางรินน้ำสำหรับให้ชาวบ้านรดน้ำไปสรงพระพุทธรูป ในมือสงกรานต์ล่อง ชาวอีสานจะทำความสะอาดบ้านเรือน ตลอดจนหิ้งบูชาผีประจำบ้านซึ่งเรียกกันว่า “ของรักษา” การปิดกวาดทำความสะอาดในวันนี้ถือว่าเป็นการปิดกวาดสิ่งอัปมงคลออกไปด้วย หากผู้ใดไม่ทำมักถือกันว่าจะไม่โชคดีลาภทำมาหากินไม่ขึ้นตลอดปีใหม่

ในมือเนาชาวบ้านจะแต่งกายสวยงามและนำอาหารไปตักบาตรที่วัด เมื่อถวายภัต ตาหารพระสงฆ์เสร็จแล้วต่างขอพรจากพระภิกษุผู้ใหญ่ สรงน้ำพระพุทธรูปด้วยน้ำอบน้ำหอม โดยรดไปตามรางริน หม่อมสาวมักรวมกลุ่มไปรดน้ำขอพรผู้ใหญ่บางที่มีการจัดทำบายศรีสู่ขวัญผู้ใหญ่ด้วย หลังจากนั้นก็เล่นรดน้ำกันเอง กลางคืนมีการมาร่วมกันสวดมนต์เย็นและฟังธรรม หม่อมสาวอาจจับกลุ่มเล่นกีฬาพื้นบ้านเช่น สะบ้า บางที่มีมหรสพ เช่น หมอลำ ในมือสงกรานต์

ชาวบ้านไปทำบุญตักบาตรอีก หลังจากนั้นก็เล่นสาดน้ำกัน บางหมู่บ้านจัดงานรื่นเริง บางกลุ่มแข่งไปตามหมู่บ้านเพื่อเรียไ้ปัจจัยไทยทานถวายวัดงานบุญสงกรานต์จึงมีกิจกรรมดังกล่าวทุกวัน คือ มีทั้งงานบุญกุศลและงานรื่นเริงสนุกสนานระหว่างชาวบ้าน การสรงน้ำพระพุทธรูปนิยมทำต่อเนื่องจนกว่าจะสิ้นสุดงานบุญสงกรานต์ แต่ละท้องถิ่นอาจกำหนดระยะเวลาไม่ตรงกัน

ภาคใต้ มีประเพณีการขึ้นปีใหม่ในช่วงสงกรานต์เรียกกันว่า “วันว่าง” ถือว่า ต้องว่างเว้นจากการทำการทำงานทุกชนิด เช่น ว่างเว้นจากการซื้อสินค้าอาหารการอุปโภคบริโภค ห้ามตัดผมตัดเล็บ ตัดรานต้นไม้กิ่งไม้ ห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิดห้ามขึ้นต้นไม้ ห้ามเขียนตีสลงโทษคนหรือสัตว์ นอกจากนี้ ต้องประกอบกรกุศลมีการตักบาตร ฟังธรรมเทศนา สรงน้ำพระพุทธรูป ปล่อยนกปล่อยปลา แสดงความกตัญญูทเวทิต่อผู้ใหญ่ จัดหาผ้าใหม่ให้ผู้ใหญ่และอาบน้ำ “สระหัว” ให้ผู้ใหญ่ และขอพรจากผู้ใหญ่ ประเพณีวันว่างกระทำกัน 3 วัน ตรงกับวันที่ 13-15 เมษายน

ก่อนถึงวันว่างการงานสิ่งใดที่ค้างค้างต้องเร่งทำให้เสร็จ เตรียมข้าวของสำหรับทำบุญ จัดหาเสื้อผ้าใหม่สำหรับใส่ในวันว่าง ก่อนถึงวันที่ 13 เมษายนประมาณ 2-3 วัน มีการทำความสะอาดบ้านเรือน จัดเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ไถ คราดจอบ เสียม วางให้เป็นระเบียบเป็นที่เป็นทาง ต้องตัดผมตัดเล็บให้เรียบร้อย เมื่อถึงวันว่างทุกคนต้องทำจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส พยายามประกอบกรรมดีทั้งทางกาย วาจาและใจ ตื่นแต่เช้าตรู่ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าใหม่ตักบาตรเสร็จแล้ว เตรียมสำหรับกับข้าวไปทำบุญถวายภัตตาคารเพลที่วัด นอกจากสำหรับกับข้าวสิ่งที่นำไปวัดด้วยคือ มีตรงข้าวที่จะนำไปทำขวัญข้าวร่วมกันที่วัด เรียกว่า “ทำขวัญข้าวใหญ่” เพื่อเป็นสิริมงคลแก่การทำมาหากินภายหน้าสืบไป เมื่อทุกครัวเรือนนำสำหรับกับข้าวและรวงข้าวมาพร้อมกันที่วัดแล้ว จึงเริ่มพิธีทางศาสนา ร่วมกันสวดมนต์รับศีล ฟังเทศน์ ถวายภัตตาคารเพล เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลกระดูกปู่ตายาย ถ้าไม่มีกระดูกของบรรพบุรุษ

ก็ใช้วิธีเขียนชื่อของบรรพบุรุษใส่กระดาษแทนเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ แล้วนิมนต์พระประกอบพิธีทำขวัญข้าว ถ้ามีการสร้างที่บรรจุอัฐิสำหรับเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ ซึ่งเรียกว่า “บัว” ไว้ในวันนั้น ก็จะแยกย้ายกันไปเคารพสักการะ ต่อจากนั้นมีการสรงน้ำพระพุทธรูป โดยอัญเชิญมาประกอบพิธีร่วมกันในบริเวณวัด ประเพณีการสรงหัววันว่างแก่พระภิกษุหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีผู้เคารพนับถือมากๆ มักจัดทำสถานที่เป็นพิเศษ ผู้ที่จะไปแสดงความเคารพจะเตรียมน้ำผสมเครื่องหอมไปด้วยคนละขัน เมื่อเสร็จพิธีสรงหัววันว่างก็จะเป็นเรื่องของการละเล่นสนุกสนานรื่นเริง อาจมีการเล่นสาดน้ำกันบ้าง แต่ไม่เล่นกันมากมายอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสาน

ประเพณีสงกรานต์ยังเป็นประเพณีสำคัญของชาวไทยเชื้อสายรามัญหรือมอญด้วย ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ในภาคกลางหลายแห่ง เช่น อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลบางกระดี่ อำเภอบางขุนเทียน ตำบลบางไส้ไก่อำเภอบางกอกใหญ่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดปทุมธานี ก็มีประเพณีสงกรานต์สืบทอดมาแต่โบราณด้วย สิ่งที่ชาวไทยเชื้อสายรามัญ หรือ มอญนิยมปฏิบัติในประเพณีสงกรานต์ คือ การทำข้าวแช่เป็นอาหารพิเศษสำหรับถวายพระสงฆ์และบูชาเทวดามีการเล่นสาดน้ำและมีการละเล่นรื่นเริงเช่น เล่นสะบ้า เป็นต้น

ปัญหาของประเพณีสงกรานต์ในสมัยปัจจุบัน

เมื่อเวลาเปลี่ยน สังคมย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ประเพณีสงกรานต์ในวันนี้ มีความแตกต่างจากในอดีตเป็นอย่างมาก เรามักจะเห็นภาพของโคโยตี้ กับซีเมา ที่ออกมาเต้นฉลองตามถนนต่าง ๆ จนชินตา บางปีมีโคโยตี้เต้นแก้ผ้าโชว์จนเป็นข่าวครึกโครม บางรายถูกลวนลามถึงกับต้องแจ้งความเอาผิด พฤติกรรมเหล่านี้ ทำให้เกิดคำถามว่า (สงกรานต์ยุคใหม่, ออนไลน์)

ความสนุกสนาน และการเฉลิมฉลอง หนีไม่พ้นการตีเครื่องตีแอลกอฮอล์ ยิ่งบรรยากาศคึกคัก ยิ่งทำให้คนขาดสติ เกิดการทะเลาะวิวาท มีความสูญเสียตามมา นอกจากนี้ วัยรุ่นก็มักจะสรรหาความแผลง ความวิปริต นำกระบอกพืชีมาฉีด เอาน้ำแข็งใส่ถุงขว้างกันหัวแตก จนได้รับบาดเจ็บ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเองก็พยายามกวดขัน ออกกฎหมายห้ามปราม แต่ก็ยังไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ วัฒนธรรมโคโยตี้ที่กระทรวงวัฒนธรรมเป็นห่วงนั้น เกิดขึ้นทั่วทุกหัวระแหง ทุกตรอกซอกซอยทั้งในเมืองหลวงและในชนบท เด็กระดับประถมและมัธยมต้นเต้นโคโยตี้กันอย่างไม่ยั้งพาดิน บางปีมีโคโยตี้แก้ผ้าโชว์เต้น จนเป็นข่าวครึกโครม ทำภาพลักษณ์สงกรานต์ยิ่งเสื่อมหนักพฤติกรรมเหล่านี้ เราควรจะทำอย่างไรในประเพณีอันดีงามนี้ได้โดยสนทนใจอีกต่อไปได้หรือไม่ เราคนไทยควรจัดการเรื่องนี้อย่างไร แน่นนอนว่ากาลเวลาเปลี่ยนไป หากจะให้กลับไปใสใจกระเบน ราชปะแตน ไ่ว้ผมมหาดไทยคงเป็นไปไม่ได้ แต่สิ่งสำคัญก็คือ จะทำอย่างไร ให้รักษาแก่นแท้ของสงกรานต์ ให้ประเพณีงามอันดี สืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน โดยไม่ให้ผิดเพี้ยนไปมากกว่านี้

ปัจจุบันการจัดงานสงกรานต์ในหลายๆพื้นที่ที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนกลับเน้นให้ความสำคัญไปกับความรื่นเริงใจ โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอีกต่อไป ทั้งยังมีผลพวงนำมาซึ่งความเสี่ยงอันตรายทั้งตัว บุคคล และทรัพย์สิน (ไทยรัฐเซียร์ไทยแลนด์, ออนไลน์) การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน มีทั้งจากการรณรงค์น้ำพรมน้ำ ก็ได้เปลี่ยนเป็นการสาดน้ำหรือใช้ปืนฉีดน้ำที่มีความดันแรงสูง ใช้น้ำสกปรก และน้ำแข็งขว้างปา โดยเฉพาะกับรถโดยสารที่ผ่านเส้นทางนั้นๆ การแต่งกายจากเดิมที่นุ่งผ้าถุง นุ่งซิ่น หรือชุดไทยสุภาพสวยงาม กลายเป็นแต่งกายแบบนุ่งน้อยห่มน้อย รวมถึงยังมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมอีกมากมาย อาทิ การตีศีรษะและขอมินเมา การเต้นโคโยตี้ ซึ่งเป็นเหตุนำไปสู่การทะเลาะวิวาท การลวนลามทางและปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ยิ่งล่าสุดก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอย่างกว้างขวางถึงความไม่เหมาะสมของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ที่ประเทศสิงคโปร์ โดยมีบริษัทคนไทยเข้าไปรับทั้งตั้งใจนำประเพณีสงกรานต์ของไทยไปสร้างจุด

ขายทางการตลาด ด้วยการนำเสนอกิจกรรมที่เน้นเรื่องความบันเทิง อาทิ การออกร้านขายของ การจัดคอนเสิร์ต เพื่อหวังผลดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าประเทศสิงคโปร์เท่านั้น

“แม้ว่าปัจจุบันหลายๆประเทศไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีสงกรานต์ไว้ได้อย่างดีเหมือนเดิมแล้ว แต่ลาว เขมร พม่า ยังคงมีแบบแผนการเล่นสงกรานต์ที่ดี มีการแต่งกายมิดชิด เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดังนั้นผมจึงหวังทุกอย่างของประเพณีไทย เพราะมันเปลี่ยนไปจนมองไม่เห็นของเดิม เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ก็หวังว่ายังไม่สายที่คนไทยจะช่วยกันอนุรักษ์ และรักษาประเพณีสงกรานต์ที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อสืบทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้นำไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะควรเริ่มต้นด้วยการ ทำบุญ ขอพรผู้ใหญ่ก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนการเล่นน้ำนั้น ก็ขอให้มีการยาทและสุภาพ ตลอดจนคำนึงถึงความประหยัด ไม่ใช้ตักสาดกันโครมๆ จะทำให้เกิดความชุ่มชื้นหอมใจกัน เป็นการเริ่มต้นชีวิตที่ไม่ดีด้วย” นายสมบัติ พลายน้อย (ส.พลายน้อย) ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ สะท้อนความรู้สึกห่วงใยประเพณีสงกรานต์ของไทยอย่างชัดเจน

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ กล่าว ด้วยว่า ประเพณีสงกรานต์ หรือวันปีใหม่ของไทย มีเอกลักษณ์ของความดีงาม ดังนั้นคนส่วนใหญ่จะทำบุญเข้าวัด แสดงความกตัญญูรู้คุณแก่ผู้มีพระคุณ ทำให้จิตใจสงบ นอกจากนี้มีความเชื่อกันมาแต่โบราณว่า ไม่ควรพูดคำหยาบคายเพราะจะเป็นการเริ่มต้นที่ไม่ดี ซึ่งเมื่อก่อนจะมีการสั่งสอนกันมา แต่ปัจจุบันนี้ห่างหายไปหมดแล้ว ทั้งยังปล่อยปละละเลยจนทำให้ประเพณีสงกรานต์ไทยเลอะเลือนไปหมด ส่วนการจัดงานสงกรานต์ของประเทศสิงคโปร์นั้น นายสมบัติ พลายน้อย ให้ความคิดเห็น ว่าการจัดงานที่มุ่งแต่กิจกรรมความบันเทิงนั้น ไม่ใช่ประเพณีสงกรานต์แล้วแถมยังเป็นการทำลายวัฒนธรรมไทยอย่างสิ้นเชิง ส่วนหนึ่งต้องโทษคนไทยยุคนี้ที่ทำตัวอย่างให้เห็นวัฒนธรรมเพียงด้านเดียวคือ การเล่นสาดน้ำ แต่ไม่แสดงวัฒนธรรมที่ดีงามที่แท้จริงของประเพณีให้เห็น โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญการเคารพผู้ใหญ่ จึงเป็นเหตุให้คิดกันไปว่าสงกรานต์เป็นเพียงแค่การฉีบน้ำเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดมาก เหลืออีกเพียง 4 วัน ก็ถึงช่วงเทศกาลสงกรานต์ของไทยแล้ว ทีมข่าววัฒนธรรม ขอฝากคนไทยทุกคน รวมถึงภาครัฐและเอกชน ไว้ว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องร่วมด้วยช่วยกันอนุรักษ์ สืบสาน สาระคุณค่าประเพณีสงกรานต์ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ และเป็นต้นแบบให้กับชาติอื่นๆให้คงอยู่ พร้อมกับสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวต่างชาติได้ทราบคุณค่าที่แท้จริงของประเพณีสงกรานต์เพราะหากคนไทยเองยังคงมองข้ามสิ่งเหล่านั้น แล้วกลับเห็นแก่ผลทางธุรกิจหรือมองแต่ในเรื่องของการสร้างมูลค่าโดยไม่คำนึงถึงคุณค่ากันแล้ว อีกไม่นานความดีงามของประเพณีสงกรานต์ก็จะสูญสิ้น หรือกลายเป็นเรื่องที่มีแต่ในตำนานเท่านั้น ชำร่วยอาจจะถูกต่างชาติฉกประเพณีอันดีงามไปใช้ในทางผิดเพี้ยน จนสร้างความเข้าใจผิดแก่ประชาคมโลก

แนวทางการส่งเสริมประเพณีสงกรานต์อย่างสร้างสรรค์

การเล่นรดน้ำกันซึ่งถือเป็นสีสันที่สำคัญอีกประการของประเพณีสงกรานต์ ก็ควรที่จะเล่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวลเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างญาติพี่น้องต่อเพื่อนพ้อง และคนที่รู้จัก ถ้าไม่รู้จักกัน ควรกล่าวคำขออนุญาตก่อน ถ้าเขาเต็มใจเล่นด้วยก็จะเป็นการสร้างมิตรภาพใหม่ ที่ดีกว่าการสร้างความไม่พอใจ ป้องกันการทะเลาะวิวาท ไม่เล่นน้ำสาดน้ำด้วยความรุนแรง หรือเกินขอบเขต ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น สตรีควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ไม่โป๊เปลือย เพื่อให้เพศตรงข้ามมีความเกรงใจไม่เข้ามาลวนลาม ควรรักษาวนสรวงตัว รักษาคุณค่าของความเป็นหญิงไทย

การเล่นน้ำสงกรานต์ให้สร้างสรรค์นั้นควรเล่นใน 8 วิธี คือ

1. พรมน้ำแบบพองาม สืบสานวิถีไทยไทย
2. รดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่
3. เล่นชาดน้ำสงกรานต์แต่พองาม

4. ดินสอพองปะแก้มพอสสมควร
5. เล่นสงกรานต์ในสระว่ายน้ำส่วนตัวหรือส่วนครอบครัว
6. เล่นสงกรานต์ในสวน
7. เล่นสงกรานต์ในแหล่งน้ำ
8. กลับบ้านไปฉลองสงกรานต์กับครอบครัว

ทั้ง 8 วิธีนี้คือการแสดงออกทางวัฒนธรรมช่วงสงกรานต์ที่ทำให้คุณได้ใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ทั้งได้อยู่กับครอบครัว ได้เล่นน้ำสงกรานต์แบบประหยัดน้ำ ช่วยรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญ สำหรับคนอื่น ๆ เราเชื่อว่าทุกคนต่างมีวิธีการเล่นสงกรานต์อย่างสร้างสรรค์

การอภิปรายผล

ประเพณีสงกรานต์เป็นหนึ่งใน แหล่งรายได้ที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาเที่ยวเพื่อเล่นน้ำสงกรานต์มากมาย ช่วยให้ชาวบ้าน หรือ ประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ ได้มีรายได้ เช่นร้านค้า ร้านอาหาร ธุรกิจบริการต่างๆ ฯลฯ

กลุ่มชนชั้นกลาง และผู้มีรายได้สูง ก็ได้รับความความสนุกเพลิดเพลิน จากการร่วมงานเทศกาล ช่วยให้เกิดเงิน หมุนเวียน ทำให้ผู้คนจากหลายกลุ่มชนชั้น ได้มีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดความสนุกสนานโดยไม่รับรู้ถึงความแตกต่างของกลุ่มชนชั้นแต่เนื่องด้วยความต้องการเงิน รายได้ต่างๆ ทำให้ผู้จัดงาน หรือ กลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ มีการตัดแปลงสินค้า หรือวิธีการจัดงาน เพื่อล่อลวงให้กลุ่มเด็กและวัยรุ่น เข้าร่วมและซื้อสินค้าโดยไม่ได้นิ่งนอนใจตามที่ตามมาว่าจะทำให้รูปแบบการละเล่นเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงด้านเศรษฐกิจค่านิยมจากต่างชาติ

เนื่องจากชาวต่างชาติเป็นกลุ่มคน ที่มีอิทธิพลต่อทั้งสภาพเศรษฐกิจ ค่านิยม วัฒนธรรม ชาวไทยเองก็รับอิทธิพลเหล่านั้น ส่งผลให้การละเล่นสงกรานต์เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งวิธีการเล่น และความรุนแรงของการเล่น อาจเป็นเพราะคนไทยได้เห็น หรือรับรู้วิธีการ สังสรรค์ที่รุนแรง และ ไม่มีจริต ซึ่งที่วัฒนธรรมไทยได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ ต่างกับชาวต่างชาติบางกลุ่มที่เปิดกว้าง ในสิทธิของประชาชนมากกว่า

เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการละเล่นสงกรานต์มากที่สุดในบรรดาวัยต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุเช่น คุณภาพของการศึกษาที่ตกต่ำ ผู้ปกครองไม่ได้มีการดูแลบุตรหลานอย่างเต็มที่ การละเล่นตามเพื่อน ค่านิยมจากชาวต่างชาติ ฯลฯ ซึ่งส่งผลให้เกิดกิจกรรม ที่ขัดแย้งกับประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่คนไทยได้ยึดถือสืบต่อมา

ค่านิยมของวัยรุ่น สาเหตุหลักของการพัฒนาและถดถอยของประเพณีสงกรานต์เกิดจากการที่มีผู้แสวงหาประโยชน์ จากการละเล่นสงกรานต์ นำเอาความคึกคะนอง และความรู้เท่าไม่ถึงการ ของวัยรุ่น นำมาหาผลกำไร ทั้งประประติธูรูปการเล่นน้ำรูปแบบที่รุนแรงขึ้น อุปกรณ์ผสมสีต่างๆ ที่ใช้กับน้ำสาด ฯลฯ รวมถึงการจัดงานที่สื่อให้เกิด การลวนลามทางเพศ และการมั่วสุมเสพ อบายมุขต่างๆ เช่น บาร์ดีโฟม การเล่นน้ำตึกๆข้ามคืน การขายเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ในสถานที่เล่นน้ำ ฯลฯ โดยวัยรุ่นเองก็ได้รับความสนุกและความพึงพอใจในการเล่น กลุ่มคนที่ขายบริการและสินค้าก็ได้รับประโยชน์ กลุ่มชาวต่างชาติก็ได้รับความสนุกสนาน จึงส่งผลให้การละเล่นสงกรานต์ลักษณะนี้ยังคงได้รับความนิยม กันต่อไป และเชื่อว่าในอนาคต จะยังคงเกิดการละเล่นลักษณะนี้อยู่ เพราะไม่มีใคร ที่จะเสียผลประโยชน์ใดๆ นอกจากประเทศชาติ ที่สูญเสียภาพลักษณ์ และประเพณีที่ดั้งเดิมไป ซึ่งผลเสียเหล่านี้จะยังไม่แสดงผลให้เห็นในปัจจุบัน แต่จะมีผลให้เห็นในอนาคตต่อไป ผู้ได้รับและเสียผลประโยชน์ หลังจากเกิดความเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เกิดกิจกรรมที่รุนแรง โหดโหด ดุชดกับประเพณีของไทยที่เป็นมา เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมากมายว่า สมควรแล้วหรือไม่ ซึ่งมีกลุ่มคนที่ทั้งได้รับผลประโยชน์ และได้รับผลเสียจากกิจกรรมเหล่านี้ เรียกว่า

ศึกษากันทุกปีกับการเวียนมาถึงของเทศกาลวันสงกรานต์ ที่แต่ละบ้านต่างตระเตรียมอุปกรณ์เพื่อตระเวนสาดน้ำกันอย่างพร้อมเพรียง ไม่ว่าจะเป็นถังน้ำ ปืนฉีดน้ำ รถกระบะ แต่ทั้งนี้ เราคงต้องยอมรับด้วยว่า ช่วงเวลาแห่งความสนุกยังคงมีภัยและอันตรายแฝงอยู่รอบด้าน ซึ่งมีทั้งที่คาดการณ์ได้และไม่ได้ วันนี้นับเป็นโอกาสอันดีของ ทีมงาน Life & Family ที่จะขอรวบรวม 10 เรื่อง “ไม่ควรทำ” ในวันสงกรานต์เพื่อให้ปีใหม่ไทยปีนี้เต็มไปด้วยภาพแห่งความสุขปราศจากความเศร้า เริ่มจาก

1. ไม่ดื่มเหล้า เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าเครื่องดื่มมีเมาทุกชนิดก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ และจิตใจ ทำให้คนกลายเป็นฆาตกรได้โดยไม่รู้ตัว ทั้งยังเป็นสาเหตุทำให้ประสิทธิภาพในการขับขี่ยานพาหนะลดลง ไม่แปลกที่เราจะเห็นภาพข่าวอุบัติเหตุบนท้องถนนทุกปี และมีสถิติเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น ควรลด ละ และเลิก เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของตัวเอง และครอบครัว โดยเฉพาะลูกๆ ที่กำลังมองดูต้นแบบจากคุณอยู่

2. ไม่สาดน้ำบนรถกระบะ ท้ายกระบะ ถือเป็นชัยภูมิที่ดี เพราะสามารถเคลื่อนที่ไปเล่นสนุกตามจุดต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้การเล่นบนรถกระบะเป็นเรื่องปกติไปแล้วในการเล่นน้ำสงกรานต์ กระนั้น คงต้องระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้นตามมาด้วย เพราะการชนน้ำของคนขึ้นกระบะอาจพลัดตกลงมาได้ นอกจากนี้ยังเสี่ยงที่ชิ้นหรืออุปกรณ์เล่นน้ำจะหลุดมือไปถูกผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ ซึ่งในกรณีนี้เคยมีคนขับจักรยานยนต์ท่านหนึ่งต้องเย็บปากไป 6 เข็ม เพราะชนสแตนเลสใบเตียวมาแล้ว

3. ไม่สาดน้ำเย็น แม้ว่าวันนี้ “น้ำ” คือ พระเอก แต่การเล่นน้ำควรมีมารยาทกันด้วย หลายคนเลือกสาดน้ำเย็นเพื่อความสนุก และความสะใจ แต่การสาดน้ำเย็นจัดๆ อาจทำให้ผู้เล่นหนาวสั่น และไม่สบายกันได้ นอกจากนี้การสาดน้ำ ควรเล่นกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่ควรสาดกันแรงๆ เพราะอาจก่อให้เกิดปัญหากับผู้เล่นท่านอื่นๆ ทั้งหูอื้อและแก้วหูทะลุได้ โดยอันตรายจากเยื่อแก้วหูทะลุ นั้น หากน้ำที่ใส่เล่นไม่สะอาด อาจมีเชื้อโรคเข้าไปในหูชั้นกลางผ่านทางเยื่อแก้วหูที่ทะลุ ทำให้เกิดการอักเสบ มีอาการหูน้ำหนวก และเกิดโรคแทรกซ้อนตามมาได้

4. ไม่เปิดเพลงเสียงดัง การเปิดเพลงจังหวะเร็วๆ เพื่อสร้างสีสันในการเล่นน้ำ เป็นอีกหนึ่งมารยาทที่ไม่ควรเปิดลำโพงเสียงดังจนรบกวนผู้อื่น โดยเฉพาะในยามวิกาล เพราะอาจเป็นการรบกวนบ้านใกล้เคียงได้ ซึ่งการเปิดเพลงเสียงดังๆ นี้เองที่เป็นตัวจุดชนวนให้เกิดการใช้ความรุนแรงกันขึ้น ดังนั้น ควรดูถึงความเหมาะสมของสถานที่ด้วย หากจำเป็นต้องเปิดเพลง เป็นไปได้หรือไม่ที่จะเปิดเสียงในระดับที่ไม่สร้างปัญหาให้แก่ผู้อื่น

5. ไม่เล่นแป้ง การเล่นแป้งเป็นอีกหนึ่งสีสันที่จะมีให้เห็นกันทุกๆ ปี โดยตามปกติจะใช้น้ำออบไทยมาประพรมกัน แต่ปัจจุบันมีการนำแป้งดินสอพองมาใช้ ซึ่งบางชนิดเป็นดินสอพองที่ใช้ในอุตสาหกรรม มีส่วนผสมของสารโพแทสเซียม ตะกั่ว ปรอต เป็นต้น หรือเป็นดินสอพองที่มีการผสมสี ล้วนมีอันตรายต่อร่างกายทั้งชนิดเฉียบพลันและเรื้อรัง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงแป้งเย็นชนิดต่างๆ ด้วย ไม่ควรนำมาใช้ หากมีการเล่นที่รุนแรง หรือพลาดปลั่งเข้าตาเข้าปากก็อาจเกิดอันตรายได้

6. ไม่ตั้งวงพนัน เทศกาลดีๆ แบบนี้ หลายๆ บ้านเลือกที่จะนั่งล้อมวงรับประทานอาหารกันที่บ้าน เป็นความน่ารักที่ฉายภาพความสุขออกมาได้อย่างดี แต่บ้านที่ล้อมวงนั่งเล่นการพนันโดยไม่สนใจเด็กๆ ที่วิ่งเล่น หรือกำลังมองพฤติกรรมการเล่นของผู้ใหญ่อยู่ ถือเป็นภาพที่ไม่น่ารักเอาเสียเลย โดยการเล่นพนัน นอกจากจะดูเงินจากกระเป๋าแล้ว ยังนำไปสู่การก่ออาชญากรรมประเภทต่างๆ เช่น ลักขโมย ได้อีกด้วย ที่สำคัญ ทำให้ความสุขในวันรวมญาติค่อยๆ หายไป เพราะต่างฝ่ายต่างวนอยู่กับวงพนันจนลืมที่จะหันมาพูดคุยหรือนั่งกินข้าวพร้อมหน้าลูกหลาน

7. ไม่แต่งตัวยั่วตัวหนา ถึงแม้จะมีหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องออกมานำเสนอแนวคิดต่างๆ รวมถึงการห้ามแต่งตัวเซ็กซี่หรือเปลือยในบางเขต แต่เรื่องเสื้อผ้าในการเล่นน้ำ โดยเฉพาะผู้หญิง ความบาง รัดรูป และนุ่งสั้น ยังคงเป็นภาพที่มีให้เห็นกันอยู่มาก และกลายเป็นภาพชินตาในวันสาดน้ำไปแล้ว และแค่เรื่องเสื้อผ้านี่เองที่เป็นตัวการ

ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายทั้งการถูกลวนลาม หรือแม้แต่การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ดังนั้น เพื่อเซฟความปลอดภัย เสื้อผ้าควรจะมีสีเข้มๆ เช่น สีดำ สีน้ำเงิน เพราะสีเหล่านี้เมื่อโดนน้ำแล้วจะไม่ทำให้ดูโป๊ หรือมองเห็นรูปร่างภายในของผู้หญิงได้อย่างชัดเจน

8. ไม่พูดคำหยาบ คำหยาบ เป็นคำที่สื่อถึงความไม่สุภาพ สื่อความหมายในแง่ที่ไม่ดี หรือฟังไม่ไพเราะ ซึ่งรวมถึงคำที่สื่อเรื่องเพศ การตำหนิ การดูหมิ่น โดยคำเหล่านี้ นอกจากไม่น่าฟังแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทตามมาอีกด้วย ทางที่ดี การเล่นน้ำควรเล่นกันอย่างสุภาพ ที่สำคัญ คุณพ่อคุณแม่ควรเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับลูกด้วย เพราะบางคนอาจเผลอพูดคำหยาบออกไปโดยไม่รู้ตัว เช่น หลุดพูดคำไม่สุภาพกับผู้เล่นน้ำ หรือตะโกนตำหนิที่ปาดหน้า เป็นต้น

9. ไม่ฉวยโอกาส การเล่นสาดน้ำในเทศกาลวันสงกรานต์ นอกจากจะเล่นกันเพื่อความสนุกสนานคลาไคร์แล้ว ยังถือเป็นวันฉวยโอกาสของใครหลายๆ คน โดยเฉพาะหนุ่มๆ ที่มีกจะเล่นแสบโดยพุ่งเป้าไปที่แก้มของสาว ๆ หรือบางคนเข้าชายลูบลำทำอนาจาร ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเข้าชายทำอนาจารมีความผิดปรับ 500 บาท ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้นด้วย ดังนั้น ควรเล่นกันอย่างสุภาพ เพราะบางคนก็ไม่ชอบให้เล่นในลักษณะดังกล่าว

10. ไม่เดินโชว์ ปฏิเสธไม่ได้ว่า บ้านคือฐานที่มั่นที่คนจำนวนไม่น้อยใช้เล่นน้ำสงกรานต์ และมักจะมีการเปิดเพลงกระหึ่มเพิ่มความมั่นใจในการเล่นด้วย ไม่แปลกที่เราจะเห็นภาพผู้ใหญ่ และเด็กๆ ลูกขึ้นมาเดินกันอย่างสนุกสนาน แต่ที่น่าห่วงคือ ภาพเด็กสาวตัวเล็กๆ นุ่งน้อยห่มน้อยอวดลีลาโยกย้ายสายสะโพกโดยที่พ่อแม่ก็สนุกไปกับลูกด้วย แต่นั่นหารู้ไม่ว่าพฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นความเคยชิน และไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องน่าเกลียด ซึ่งเรื่องแบบนี้ พ่อแม่ควรใส่ใจ และปลูกฝังค่านิยมการแสดงออกที่เหมาะสมให้แก่ลูกตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะไม่เช่นนั้น อาจส่งผลให้เด็กเติบโตเป็นวัยรุ่นที่ไม่อาย และชอบโชว์ตัวที่เห็นตามข่าวได้ ทั้ง 10 เรื่อง “ไม่ควรทำ” ข้างต้น เราคงไม่มีสิทธิ์ไปห้ามหรือออกคำสั่งให้ต้องปฏิบัติตาม แต่อย่างน้อย ๆ หากตระหนักกันสักนิด เราเชื่อว่าวันสงกรานต์คงจะเต็มไปด้วยภาพแห่งความสนุก และความสงบสุขที่มีความสร้างสรรค์อย่างแน่นอน

บทสรุป

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีฉลองการขึ้นปีใหม่ของไทย ซึ่งโดยทั่วไปจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ตรงกับเดือนห้าตามจันทรคติ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยมีประเพณีสงกรานต์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วดังมีปรากฏในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดฯ ให้ตราขึ้น โดยได้กล่าวถึงพระราชพิธีเผด็จศึก และพระราชพิธีลดแจตร พระราชพิธีเผด็จศึกเป็นพิธีการเกี่ยวกับการตัดจากปีเก่าขึ้นสู่อปีใหม่ ส่วนพระราชพิธีลดแจตรนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงสันนิษฐานว่า น่าจะหมายถึงพระราชพิธีรดน้ำเดือน 5 ซึ่งหลักฐานข้อมูลดังกล่าวนี้แสดงว่าประเพณีสงกรานต์ของหลวงมีมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในสมัยก่อนประเทศไทยใช้จุลศักราช การขึ้นปีใหม่จึงเป็นการขึ้นจุลศักราชใหม่ ประเพณีสงกรานต์มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เป็นหนึ่งของประเพณีที่สำคัญประจำปีทีโดดเด่นกว่าประเพณีอื่นๆ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนา จึงเรียกประเพณีสงกรานต์นี้ได้ว่า “แหล่งจริยธรรม” นอกจากนี้ที่สำคัญคือ จำนวน 3 วันของประเพณีสงกรานต์ถือว่าเป็นช่วงขึ้นปี ใหม่ของไทยมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงสุโขทัย จนถึง พ.ศ. 2483 จากนั้นเปลี่ยนเป็นวันที่ 1 มกราคม เพื่อให้เข้ากับหลักสากลนิยมที่นานาประเทศปฏิบัติกัน

การเล่นรดน้ำหรือสาดน้ำกันอันเนื่องด้วยประเพณีสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นสีสันที่สำคัญอีกประการของประเพณีนี้ ก็เพื่อเป็นการรักษาและสืบต่อประเพณีอันดีงามของชาวไทย ผู้เล่นสาดน้ำสงกรานต์ก็ควรที่จะเล่นด้วยความ

สุขภาพมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างเครือข่าย ระหว่างเพื่อนพ้อง และระหว่างคนที่รู้จัก หรือหากเป็นบุคคลที่ไม่รู้จัก ผู้ต้องการรดน้ำสรงกรานต์ควรกล่าวคำขออนุญาตก่อน ถ้าเขาเต็มใจเล่นด้วยก็จะเป็นการสร้างมิตรภาพใหม่ ซึ่งจะมีผลดีว่าการสร้างความไม่พอใจ ป้องกันการทะเลาะวิวาท และไม่ควรถูกเล่นน้ำสรงน้ำด้วยความรุนแรง หรือเกินขอบเขต ทั้งนี้ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น สุขภาพสตรีควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สุภาพและถูกกาลเทศะ ทั้งนี้เพื่อทำให้ไม่เป็นจุดสนใจของเพศตรงข้ามและเป็นการรักเนื้อสงวนตัว รักษาคุณค่าของความเป็นหญิงไทย ประเพณีสรงกรานต์จึงเป็นหนึ่งในประเพณีที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ไทย ซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาเที่ยวเพื่อเล่นหน้าสรงกรานต์มากมาย ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้าน หรือประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ต่ำได้มีรายได้ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ธุรกิจบริการต่างๆ ฯลฯ กลุ่มชนชั้นกลางและผู้มีรายได้สูง ก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน จากการร่วมงานเทศกาล ช่วยให้เกิดเงินหมุนเวียน ทำให้ผู้คนจากหลายกลุ่มชนชั้น ได้มีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดความสนุกสนานโดยไม่รับรู้ถึงความแตกต่างของคนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

1. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเถปิฎก 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **เทศกาลและประเพณีไทย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2527.

ธนาภิต เรียบเรียง, **วันสำคัญของไทย**, กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, 2541.

นิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม, **ประเพณีสรงกรานต์** , ครั้งที่ 2, โรงพิมพ์ชุมนุมพิมพ์, 2554.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, พิมพ์ครั้งที่ 14, กรุงเทพมหานคร : ศิลปบรรณาการ, 2516.

(2). ข้อมูลออนไลน์

สงกรานต์ยุคใหม่ วัฒนธรรมไทยกำลัง ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ,[ออนไลน์], [แหล่งที่มา] : <https://news.mthai.com/webmaster-talk/322575.html> [28/9/2560].

ไทยรัฐเชียร์ไทยแลนด์ ,อนุรักษ์ หรือ ทำหลาย ,[ออนไลน์], [แหล่งที่มา] : <https://www.thairath.co.th/content/415067> [29/9/2560].

สื่อออนไลน์สาธารณะ : ประโยชน์หรือว่าโทษตามทัศนะพุทธศาสนา

Public Online Media: Benefits or Hazard according to the Buddhist Perspective

พระพรชาติ พุทธโสโร

พระสมชิต กตธมโม

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ 7 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระมหาธนรัฐ ฐฎฐเมโธ

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการฉบับนี้มี 3 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของสื่อออนไลน์สาธารณะ 2) เพื่อศึกษาประโยชน์และโทษของสื่อออนไลน์สาธารณะตามทัศนะพุทธศาสนา 3) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาโทษของสื่อออนไลน์สาธารณะตามทัศนะพุทธศาสนา จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องนั้นพบว่า ปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในทุกระดับ ทุกเพศและทุกวัย นอกจากนั้นการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สาธารณะยังมีผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของประชาชนเพิ่มขึ้น แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชนิดของสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ไปตามกระแสความนิยมของกลุ่มผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สื่อสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษ รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ อาญากรรมคอมพิวเตอร์ และความมั่นคงทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาทำให้เข้าใจกระบวนการของที่มาของการสื่อสารด้วยการพูดของบุคคล ซึ่งมีแบบจำลองของนักวิชาการตะวันตกท่านหนึ่งคือ เบอร์โล ที่ได้กล่าวถึง กระบวนการสื่อสารของมนุษย์ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) เรียกย่อ ๆ ว่า S-M-C-R Model ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยการสื่อสารนี้ คือ กระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การสื่อสารในทัศนะทางพระพุทธศาสนายังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย ซึ่งช่วยให้บุคคลมีปัญหา และมีหลักการในการรับสาร มีความสัมพันธ์ที่ดีที่ยั่งยืนกับบุคคลอื่น ๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับ ทั้งในครอบครัว ชุมชน ประเทศ รวมถึงระดับโลก ทำให้สังคมเกิดสันติสุขในการอยู่ร่วมกันได้

คำสำคัญ: สื่อออนไลน์, สังคมออนไลน์, สื่อออนไลน์สาธารณะ, ทัศนะ

Abstract

The focus of this academic article is the area of Public Online Media: Benefits or Hazard according to the Buddhist Perspective. There were 3 objectives of this article:- 1 (to study the background of public Online Media 2(to study Benefits or Hazard in the perspective of Buddhism and 3(to study the guidelines to solve the problem of hazard of the public Online Media in the perspective of Buddhism. The findings from this article provide evidence that in nowadays, social network has become an important role for Thai people of all levels and also all genders of all ages. Moreover ,the uses of public social network has many impacts, that is; the role of social network gets involved more and more in people’s daily lives. But, somehow, there might be changes in the types of social network according to the popularity of the users and also the

advancement of the information and communications technology. Social network has its own benefit and hazard which has both positive and negative impacts to the social, economic, computer crimes and stability of the nation .In the perspective of Buddhism, this makes it easy to understand the way people communicate by speaking, similar to the model of the Western scholar named Berol 1960 which stated that the process of human communication consisted of 4 components; they are the sender ,the message, the channel and the receiver or we call it S-M-C-R Model .Which regard to the communication in perspective of Buddhism, the process of communication, the principle of speaking, the principle of listening, the principle of the screening information and the principle of personnel analysis are all great principles to create such effective communication .Communication in perspective of Buddhism, also cover the ethics for communication and it could enhance people to have intellectual ability and also have the principle for receiving information as well .Moreover, it helps people to have good relationships with others and it helps people in every level of family, community ,country and even the world to live together in society peacefully in the world

Keywords: Media Online, Social Media, Public Online Media, Perspective

บทนำ

ในโลกยุคใหม่ที่ไร้พรมแดน ผู้คนสามารถเดินทางข้ามพรมแดน ข้ามกาลเวลาไปพบปะพูดคุยกับใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ เวลาใดก็ย่อมได้ เพียงแค่ปลายนิ้วสัมผัส โดยเริ่มจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มี อัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีผลต่อระบบการศึกษาโดยตรง ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรอบรู้ จัดระบบประมวลผล ส่งผ่านและสื่อสารด้วยความเร็วสูงและปริมาณมาก นำเสนอและแสดงผลด้วยระบบสื่อต่าง ๆ ทั้งทางด้านข้อมูล รูปภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว และวิดีโอ อีกทั้งยังสามารถสร้างระบบการมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบทำให้การเรียนรู้ในยุคใหม่ประสบผลสำเร็จด้วยดี ซึ่งในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ความเจริญก้าวหน้าและการเติบโตอย่างก้าวกระโดดด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) และเทคโนโลยีการสื่อสารได้เปลี่ยนวิถีทางการดำเนินชีวิต การดำเนินธุรกิจ และการสื่อสารของคนในสังคมไปอย่างมากมาย โดยงานวิจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารได้ บ่งชี้ว่าสื่อหรือเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมในแต่ละช่วงเวลาจะมีอิทธิพลต่อความคิดของคนและจะเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดกรอบความคิดและความเข้าใจในการมองโลกรอบ ๆ ตัวเราด้วย

ความเป็นมาของสื่อออนไลน์สาธารณะ

การสื่อสารในพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงประโยชน์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องอาศัยปัญญา ดังนั้น วิธีการสื่อสารจึงต้องเป็นวิธีการที่สามารถทำให้ชนทั้งหลายเกิดปัญญา เพื่อสามารถเข้าถึงประโยชน์ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาได้ การสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดปัญญานั้นมีรูปแบบวิธีการสื่อสารที่ต้องพิจารณาทั้งจากผู้ส่งสารและผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสาร ต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้รับสาร โดยสื่อสารด้วยรูปแบบวิธีต่างๆ ทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะและเชิงอวัจนะ ที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ซึ่งสามารถนำรูปแบบวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกมาเป็นแนวทาง ในส่วนของผู้รับสารก็ต้องคำนึงถึงการรับสารอย่างไร ประพฤติปฏิบัติอย่างไรให้เกิดปัญญาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง

และผู้อื่น ซึ่งมีวิธีการที่สำคัญ คือ มีกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้อง ด้วยการตั้งใจฟังด้วยดี ทำการสื่อสารกับตนเองอย่างมีสติในทิศทางที่ดี เช่น โยนิโสมนสิการ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้รับสารยังต้องมีการประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องดีงามที่รวมลงในศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขาควบคู่กันไปด้วย โดยการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของไตรสิกขานั้น มีแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ แนวทางที่ให้ปฏิบัติ และแนวทางที่ให้ละเว้น ซึ่งการปฏิบัติตามแนวทางของไตรสิกขานี้เป็นการฝึกฝน หรืออบรม หรือพัฒนาตนเองให้เกิดปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่ทำให้มนุษย์สามารถดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์ในระดับโลกุตระ มนุษย์เป็นสังคมที่ต้องมีการสื่อสารข้อมูลถึงกันและกัน ซึ่งในสมัยโบราณมนุษย์สื่อสารข้อมูลด้วยวิธีการที่ไม่ซับซ้อนนัก เช่น ปากเปล่า ม้าเร็ว และนกพิราบสื่อสาร ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนการสื่อสารข้อมูลเป็นจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ วิทยุ จากนั้นเมื่อเข้าสู่ยุคที่มีเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้อง การสื่อสารข้อมูลของมนุษย์มีการปรับเปลี่ยนเป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น เช่น บริการ IRC (Internet Relay Chat) โปรแกรมพูดคุย (Chat programs) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic mail หรือ Email) และเว็บบอร์ด (Web board) จวบจนถึงปัจจุบัน มนุษย์เริ่มมีการสื่อสารข้อมูลในชีวิตประจำวันถึงกันและกันด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ความเป็นมาของสื่อออนไลน์สาธารณะ

นับแต่มีการพัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์ความเร็วสูงขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ทำให้เกิดเว็บไซต์ที่อนุญาตให้ผู้ใช้สร้างและนำเสนอเนื้อหาได้ด้วยตนเองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เช่น ในปี 1997 Six Degrees.com เป็นเว็บไซต์แรกที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่มีให้บริการ และตั้งแต่ปี 2002 เป็นต้นมา ได้มีการสร้างและขยายจำนวนสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น โดยมีทั้งสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดกว้างแก่ทุกกลุ่มเป้าหมายและเฉพาะกลุ่มผู้สนใจเฉพาะด้าน เช่น Friendster และ Hub culture ต้นทศวรรษ 2000 สื่อสังคมออนไลน์มีการขยายตัวการใช้งานหลากหลายมากขึ้น บางสื่อมีจำนวนผู้ใช้เป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น เช่น Facebook ในเดือนกันยายน 2556 พบว่ามีจำนวนผู้ใช้ทั่วโลก 1.19 พันล้านคน Twitter เดือนกันยายน 2556 มีจำนวนผู้ใช้ มากกว่า 230 ล้านคน เป็นต้น (Facebook.com, 2013 และ twitter.com, 2013) (แสงเดือน ผ่องพุ่ม, 3 (20): 2)

ความหมายของสื่อออนไลน์สาธารณะ

คำจำกัดความของสื่อออนไลน์ก็คือ สื่อของสังคมที่เปิดโอกาสให้ไม่ว่าใครก็สามารถนำเสนอข่าวสารและข้อมูลเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลอื่นๆ ได้รับรู้ ซึ่งมีอยู่ในหลากหลายรูปแบบเช่น เว็บไซต์บล็อก เว็บบอร์ด YouTube, Hi5, Facebook, Twister, My Space วิทยุออนไลน์ ทีวียออนไลน์ เป็นต้น โดยอาจจะมีการนำเอาเรื่องราวของตัวเองหรือประสบการณ์สิ่งที่ได้พบ การสอนความรู้ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่ตัวเองมีความรู้หรือมีความถนัด และแน่นอนว่าเมื่อคนได้เจอ “คนคอเดียวกัน” ความสนุกที่ได้รู้จัก แชร์ประสบการณ์ร่วมกัน หรือได้ขยายวงเพื่อนฝูงที่ชอบเหมือน ๆ กันออกไป และยังสามารถรับชม รับฟังวิทยุออนไลน์และทีวียออนไลน์ ได้ทางอินเทอร์เน็ตที่สะดวกสบาย โดยไม่ต้องเปิดทีวีหรือเปิดวิทยุ สิ่งเหล่านี้ก็กลายเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้สื่อออนไลน์ได้รับความนิยมอย่างล้นหลามตลอดหลายปีที่ผ่านมา

สื่อออนไลน์ ไม่เพียงแต่จะใช้ในการนำเสนอข่าวสารและข้อมูลเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลอื่น ๆ ได้รับรู้เท่านั้น ปัจจุบันยังมีความสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ธุรกิจโฆษณา ที่ธุรกิจโฆษณานิยมใช้สื่อออนไลน์ เพราะว่าใช้งบน้อย ไม่สิ้นเปลือง และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี ซึ่งตอนนี้ตลาดสื่อออนไลน์กำลังเติบโต สื่อออนไลน์จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นักโฆษณาเลือกใช้

ฉะนั้นจึงรวมความได้ว่า สื่อออนไลน์สาธารณะ หมายถึง สื่อหรือช่องทางในการติดต่อในลักษณะของการสื่อสารแบบสองทางผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นสื่อรูปแบบใหม่ (new media) ที่บุคคลทั่วไปสามารถนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ด้วยตนเองออกสู่สาธารณะโดยใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสารประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของสื่อออนไลน์สาธารณะ

ปัจจุบันผู้คนเริ่มหันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์แทนสื่อแบบเดิม ๆ กันมากขึ้น ในการสื่อสารข้อมูลถึงกัน ซึ่งในช่วงเริ่มแรก การใช้สื่อสังคมออนไลน์ มักใช้ในลักษณะของงานอดิเรก สื่อสารกันระหว่างตนเองกับคนรู้จักใกล้ชิด จากนั้นได้มีการขยายการประยุกต์ใช้สู่ภาคธุรกิจ ซึ่งได้รับการตอบรับจากผู้คนอย่างกว้างขวาง สาเหตุสำคัญที่ทำให้สื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อย ๆ มาจากการใช้งานที่ง่ายเข้าถึงกลุ่มคนได้รวดเร็ว มีการแสดงความคิดเห็นไปมาและสื่อที่นำมาแบ่งปันมีลักษณะหลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาตลอดเวลาของเทคโนโลยีการ สื่อสารและอินเทอร์เน็ต ทำให้มีแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนว่าสื่อสังคมออนไลน์จะเป็นสื่อหลักของผู้คนในโลกอนาคตอย่างแท้จริง

ประเภทของสื่อออนไลน์สาธารณะ

สื่อสังคมออนไลน์สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ที่ใช้กันบ่อย ๆ คือ บล็อก (Blogging) ทวิตเตอร์และไมโครบล็อก (Twitter and Micro blogging) เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Networking) และการแบ่งปันสื่อทางออนไลน์ (Media Sharing) โดยแต่ละประเภทมีลักษณะการสื่อสาร ดังนี้

1) บล็อก (Blogging) บล็อกมาจาก Web + Log แล้วย่อเหลือ Blog คือ ประเภท ของระบบการจัดการเนื้อหาที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เขียน บล็อกเผยแพร่และแบ่งปันบทความของตนเอง โดยบทความที่โพสต์ลงบล็อก เป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน บล็อก ซึ่งจุดเด่นของบล็อก คือ การสื่อสารถึงกันอย่างเป็นกันเอง ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านบล็อกผ่าน การแสดงความคิดเห็น (Comment) ซึ่ง Blogger (<http://www.blogger.com>) และ Word Press (<http://wordpress.com>) เป็นสองเว็บไซต์ที่ผู้คนนิยม เข้าไปสร้างบล็อกของตนเอง

2) ทวิตเตอร์และไมโครบล็อก (Twitter and Micro blogging) ไมโครบล็อก คือ รูปแบบหนึ่งของบล็อกที่มีการจำกัด ขนาดของการโพสต์ในแต่ละครั้ง ซึ่งทวิตเตอร์เป็นไมโครบล็อกที่จำกัดการโพสต์แต่ละครั้งพิมพ์ได้ไม่เกิน 140 ตัวอักษร ในปัจจุบัน ทวิตเตอร์ เป็นที่นิยมใช้งานของผู้คน เพราะใช้งานง่ายและใช้เวลาไม่มากนัก รวมทั้งเป็นที่นิยมขององค์กรต่าง ๆ ที่ใช้ทวิตเตอร์ในการแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ และความเคลื่อนไหวของธุรกิจเพื่อไม่ให้ขาดการติดต่อกับสังคม ซึ่งหากต้องการมีเลขที่บัญชี (Account) สำหรับทวิตเตอร์สามารถเข้าไปสมัครได้ที่เว็บไซต์ของ Twitter (<http://twitter.com>)

3) เครือข่ายสังคมออนไลน์ คือเว็บไซต์ที่ ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารกับเพื่อนทั้งที่รู้จักมาก่อน หรือรู้จักภายหลังทางออนไลน์ ซึ่งเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์แต่ละแห่ง มีคุณลักษณะแตก ต่างกันออกไป แต่ส่วนประกอบหลักที่มีเหมือนกัน คือ โปรไฟล์ (Profiles - เพื่อแสดงข้อมูลส่วนตัวของเจ้าของบัญชี) การเชื่อมต่อ (Connecting - เพื่อสร้างเพื่อนกับคนที่รู้จักและไม่รู้จักทาง ออนไลน์) และการส่งข้อความ (Messaging - อาจเป็นข้อความ ส่วนตัว หรือข้อความสาธารณะ) เป็นต้น โดยมี Facebook (<http://www.facebook.com>) เป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคม ออนไลน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในปัจจุบัน

4) การแบ่งปันสื่อทางออนไลน์ (Media Sharing) เว็บไซต์ที่เกี่ยวกับการแบ่งปันสื่อทางออนไลน์ เป็นเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้งานสามารถทำการอัปโหลด (Upload) ไฟล์สื่อผสม (Multimedia) ขึ้นสู่เว็บไซต์ เพื่อแบ่งปันข้อมูลแก่ผู้ใช้ทั่วไป ซึ่งใน ปัจจุบันได้รับความนิยมมาก เพราะด้วยความที่เป็นสื่อผสมเอง ไม่ ว่าจะจะเป็น รูป สไลด์ หรือวิดีโอ รวมทั้งการใช้งานง่ายขึ้นของกล้อง ดิจิตอล และกล้องวิดีโอ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่นำมาสู่การได้ไฟล์สื่อ ผสมแบบต่าง ๆ

ออกมา เว็บไซต์ประเภทนี้ที่ได้รับความนิยม คือ YouTube (<http://www.youtube.com> – สำหรับแบ่งปันไฟล์วิดีโอ) Flickr (<http://www.flickr.com> – สำหรับแบ่งปันไฟล์รูป) และ slide share

นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์มีหลายรูปแบบ ทั้งประเภทเครื่องมือ และการประยุกต์ใช้งานที่หลากหลาย ซึ่งอาจแบ่งได้ ดังนี้ (แสงเดือน ผ่องพุ่ม, 3 (20) : 3)

ชนิดของสื่อสังคมออนไลน์	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
เครือข่ายสังคม (Social networking site)	เป็นเว็บไซต์ที่บุคคลหรือหน่วยงานสามารถสร้างข้อมูลและเปลี่ยนข้อมูล (สถานะของตน) เผยแพร่รูปภาพภาพเคลื่อนไหว โดยที่บุคคลอื่นสามารถเข้ามาแสดงความชอบหรือส่งต่อ หรือเผยแพร่ หรือแสดงความคิดเห็น ได้ตอบการสนทนา หรือ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้	- Facebook - Badoo - Google+ - Linkdin - Orkut
ไมโครบล็อก (Micro-blog)	เป็นเว็บไซต์ที่ใช้เผยแพร่ข้อมูลหรือข้อความสั้น ในเรื่องที่สนใจเฉพาะด้าน รวมทั้งสามารถใช้เครื่องหมาย # (hashtag) เพื่อเชื่อมต่อกับกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันได้	- Twitter - Blauk - Weibo - Tout - Tumblr
เว็บไซต์ที่ให้บริการแบ่งปันสื่อออนไลน์ (Video and photo sharing website)	เป็นเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้งานสามารถฝากหรือนำสื่อข้อมูล รูปภาพ วิดีโอ ขึ้นเว็บไซต์เพื่อแบ่งปันแก่ผู้อื่น	- Flickr - Vimero - Youtube - Instagram - Pinterest
บล็อก ส่วนบุคคลและองค์กร (Personal and corporate blogs)	เป็นเว็บไซต์ที่ผู้เขียนบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เสมือนเป็นบันทึกไดอารีออนไลน์ สามารถเขียนในลักษณะไม่เป็นทางการและแก้ไขได้บ่อย ซึ่งบล็อกสามารถใช้ได้ทั้งส่วนบุคคลและกลุ่ม หรือองค์กร	- Blogger - Wordpress - Bloggang - Exteen
บล็อกที่มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นเจ้าของเว็บไซต์ (Blogs hosted by media outlet)	เป็นเว็บไซต์ที่ใช้ในการนำเสนอข่าวสารของสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีความเป็นทางการน้อยกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ แต่มีรูปแบบและความเป็นทางการมากกว่าบล็อก	theguardian.com เจ้าของคือหนังสือพิมพ์ The Gardian

วิกิ และพื้นที่สาธารณะของกลุ่ม (Wikis and online collaborative space)	เป็นเว็บไซต์ที่เป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อรวบรวมข้อมูลและเอกสาร	- Wikipedia - Wikia
กลุ่มหรือพื้นที่แสดงความคิดเห็น (Forums, discussion board and group)	เป็นเว็บไซต์หรือกลุ่มจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะ มีทั้งที่เป็นกลุ่มส่วนตัวและสาธารณะ	- Google Groups - Yahoo Groups - Pantip
เกมส์ออนไลน์ที่มีผู้เล่นหลายคน (Online multiplayer gaming platform)	เป็นเว็บไซต์ที่เสนอรูปแบบการเล่นเกมส์ออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สามารถเล่นได้คนเดียวหรือเป็นกลุ่ม	- Second life - World of Warcraft
ข้อความสั้น Instant messaging	การรับส่งข้อความสั้นจากมือถือ	- SMS (text messaging)
การแสดงตนว่าอยู่ ณ สถานที่ใด (Geo-spatial tagging)	เป็นการแสดงตำแหน่งที่อยู่พร้อมความเห็นและรูปภาพในสื่อสังคมออนไลน์	- Facebook - Foursquare

ประโยชน์ของสื่อออนไลน์สาธารณะ

ในโลกยุคใหม่ที่ไร้พรมแดน ผู้คนสามารถเดินทางข้ามพรมแดน ข้ามกาลเวลาไปพบปะพูดคุยกับใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ เวลาใดก็ยอมได้เพียงแค่ปลายนิ้วสัมผัส โดยเริ่มจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีผลต่อระบบการศึกษาโดยตรง ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศสื่อออนไลน์สาธารณะจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรอบรู้ จัดระบบประมวลผลส่งผ่านและสื่อสารด้วยความเร็วสูงและปริมาณมากนำเสนอและแสดงผลด้วยระบบสื่อต่าง ๆ ทั้งทางด้านข้อมูล รูปภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว และวิดีโอ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น สื่อออนไลน์สาธารณะจึงมีประโยชน์หลายอย่าง สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกันได้ เป็นคลังข้อมูลความรู้ เพราะเราสามารถเสนอแนะแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ หรือตั้งคำถามในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลอื่นที่สนใจหรือมีคำตอบได้ช่วยกันตอบ ซึ่งในที่นี่พอจะสรุปประโยชน์ของสื่อออนไลน์สาธารณะได้ ดังนี้

- 1 ประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสารกับคนอื่น (
- 2 เป็นสื่อในการนำเสนอผลงานของตัวเอง เช่น งานเขียน รูปภาพ วิดีโอต่าง ๆ เพื่อผู้อื่นเข้ามา (รับชมและแสดงความคิดเห็น
- 3 ใช้เป็นสื่อในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ หรือบริการลูกค้าสำหรับบริษัทและองค์กรต่าง ๆ ช่วย (สร้างความเชื่อมั่นให้ลูกค้า
- 4 ช่วยสร้างผลงานและรายได้แก่ผู้ใช้งาน เกิดการจ้างงานแบบใหม่ ๆ ขึ้น (
- 5 คลายเครียดได้สำหรับผู้ที่ใช้ที่ต้องการหาเพื่อนคุยเล่นสนุก ๆ (
- 6) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีจากเพื่อนสู่เพื่อนได้

โทษของสื่อออนไลน์สาธารณะ

การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งในระดับของบุคคลและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่มนุษย์ต้องปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น การสื่อสารก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น หากบุคลากรในองค์กรขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิดหรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเสพติดอินเทอร์เน็ตออกเป็น 5 ประเภท คือ

1) ปัญหาทางการเรียน การใช้เวลาเล่นอินเทอร์เน็ตมาก ๆ จะทำให้นักเรียน นักศึกษา ไม่มีเวลาทำการบ้าน ศึกษาหาความรู้ และไม่สนใจการเรียน เพราะจิตใจมัวแต่จดจ่อกับการสนทนา ออนไลน์ และการเล่นเกมออนไลน์

2) ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็น ความสัมพันธ์กับเพื่อน หรือครอบครัว โดยผู้เสพติดจะไม่สนใจ ครอบครัว ละทิ้งหน้าที่ประจำวันเพื่อเข้าไปใช้อินเทอร์เน็ต ผู้เสพติดจะใช้เวลาอันน้อยลงกับบุคคลรอบข้างในชีวิต เพื่อที่จะมีเวลา เข้าไปใช้อินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น การปรับตัวเข้าสังคมคนจริง ๆ เริ่ม ถดถอยและอาจหายไปสู่อินเทอร์เน็ต นำไปสู่การถูกล่อลวงและ ละเมิดทางเพศ

3) ปัญหาทางการเงิน ผู้เสพติดจะสูญเสียค่าใช้จ่าย เป็นจำนวนมากไปกับกิจกรรมในอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นค่า บริการการใช้อินเทอร์เน็ตที่ต้องเสียที่ร้านอินเทอร์เน็ต ค่าโทรศัพท์ รวมถึงการติดพนันออนไลน์ เป็นต้น

4) ปัญหาด้านอาชีพการงาน การเสพติดอินเทอร์เน็ตนั้น ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง และการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่

5) ปัญหาด้านร่างกาย การใช้อินเทอร์เน็ตที่มากเกินไป ทำให้เกิดการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอ เกิดปัญหาทางด้านสายตาที่เกิด จากการมองจอคอมพิวเตอร์นาน ๆ กล้ามเนื้อแขนขาอ่อนแรง เพราะนั่งในท่าเดิมเป็นระยะเวลานานเกิดอาการเมื่อยล้า เสียความ สมดุลทางอารมณ์ เช่น อารมณ์แปรปรวน หงุดหงิดง่าย ศักยภาพ การสื่อสารทางสัมผัสทางตา หู จมูก ลดลง เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น จึงพอสรุปได้ว่าโทษของสื่อออนไลน์สาธารณะได้ดังนี้) <http://www.krui3.com/content/6847สืบค้น> .เมื่อ 10 กันยายน 2559)

1 เว็บไซต์ให้บริการบางอย่างอาจจะเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป (หากผู้ใช้บริการไม่ระมัดระวังในการกรอกข้อมูล อาจถูกผู้ไม่หวังดีนำมาใช้ในทางเสียหาย หรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้

2(Social Network เป็นสังคมออนไลน์ที่กว้าง หากผู้ใช้รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดวิจารณญาณ อาจโดนหลอกลวงผ่านอินเทอร์เน็ต หรือการนัดเจอกันเพื่อจุดประสงค์ร้าย ตามที่เป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์

3 เป็นช่องทางในการถูกละเมิดลิขสิทธิ์ ขโมยผลงาน หรือถูกแอบอ้าง เพราะ (Social Network Service เป็นสื่อในการเผยแพร่ผลงาน รูปภาพต่าง ๆ ของเราให้บุคคลอื่นได้ดูและแสดงความคิดเห็น

4 ข้อมูลที่ต้องกรอกเพื่อสมัครสมาชิกและแสดงบนเว็บไซต์ในรูปแบบ (Social Network ยากแก่การตรวจสอบว่าจริงหรือไม่ ดังนั้นอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับเว็บไซต์ที่กำหนดอายุการสมัครสมาชิก หรือการถูกหลอกโดยบุคคลที่ไม่มีตัวตนได้

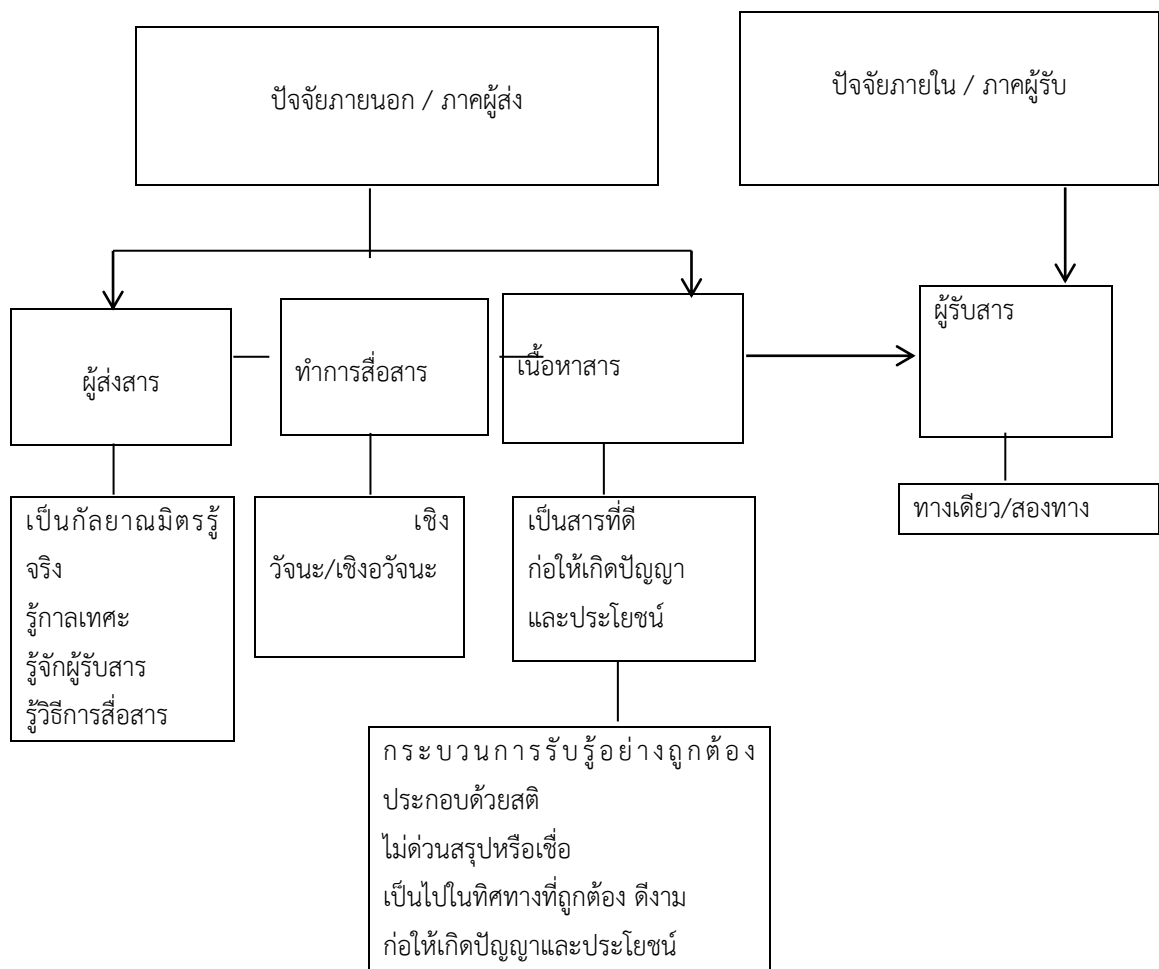
5 ผู้ใช้ที่เล่น (Social Network และอยู่กับหน้าจคอมพิวเตอร์เป็นเวลานานอาจสายตาเสียได้หรือบางคนอาจตาบอดได้

6 ถ้าผู้ใช้หมกมุ่นอยู่กับ (Social Network มากเกินไปอาจทำให้เสียการเรียนหรือผลการเรียนตกต่ำลงได้

7 จะทำเสียเวลาถ้าผู้ใช้ใช้อย่างไร้ประโยชน์ (

ประโยชน์ของสื่อออนไลน์สาธารณะตามทัศนะพุทธศาสนา

องค์ประกอบของการสื่อสารในทัศนะของพระพุทธศาสนา 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางหรือวิธีการสื่อสาร และผู้รับสาร (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2553: 255) ขั้นตอนหรือกระบวนการสื่อสารในทัศนะพุทธศาสนาจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในที่เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาเป็นขั้นตอนการสื่อสารในภาคผู้ส่ง ซึ่งอยู่ในส่วนของปัจจัยภายนอก คือ 1) มีสิ่งเร้ามากระทบ 2) สารหรือเนื้อหาสารปรากฏมาที่สิ่งเร้า 3) สารหรือเนื้อหาสารที่ดีถูกส่งออกมาจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสารที่ดี ส่วนในภาคผู้รับ ซึ่งอยู่ในส่วนของปัจจัยภายใน ได้แก่ 4) มีเครื่องรับรู้สิ่งเร้า 5) เกิดการรับรู้สิ่งเร้าด้วยกระบวนการรับรู้ภายในอย่างถูกต้อง 6) กระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้นดำเนินไปในลักษณะหรือทิศทางที่ดี ขั้นตอนที่ 5 และ 6 ก็คือ กระบวนการสื่อสารกับตนเองด้วยกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้องนั่นเอง นี่เป็นการพิจารณาขั้นตอนการสื่อสารที่เกิดขึ้นแบบทิศทางเดียว คือ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร กล่าวคือ 1) ผู้ส่งสาร (ที่ดี) 2) ทำการส่งเนื้อหาสาร (ที่ดี) 3) ด้วยช่องทางหรือวิธีการสื่อสารใดก็ตามไปยัง 4) ผู้รับสาร ผู้รับสารรับสารด้วยกระบวนการรับรู้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามในการสื่อสารเชิงพุทธแม้ผู้รับสาร จะรับสารโดยทั่วไปซึ่งอาจเป็นเนื้อหาสารที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ที่ถูกส่งออกมาจากผู้ส่งสารทั่ว ๆ ไป ผู้รับสารก็ต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้สารนั้นอย่างถูกต้อง และหากเป็นการสื่อสารกลับ หรือการสื่อสารสองทิศทางหรือสื่อสารกับบุคคลอื่นต่อไป ผู้รับสารนั้นจะสลับหน้าที่กลายเป็นผู้ส่งสาร ก็ต้องเป็นผู้ส่งสารที่ดีเป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2553: 257)

แผนภาพที่ 1.1 แสดงขั้นตอนและองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารตามทัศนวิทยาพุทธศาสนา

โทษของสื่อออนไลน์สาธารณะตามทัศนวิทยาพุทธศาสนา

กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักธรรมพระพุทธองค์ สรุปลง่าย ๆ ได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538 : 37)

อายตนะ + อารมณ + วิญญาณ = ผัสสะ = เวทนา

ช่องทางการรับรู้ สิ่งที่ถูกรับรู้ ความรู้ การรับรู้ ความรู้สึกต่ออารมณ์

ตามทัศนวิทยาพุทธศาสนาหลักในการเลือกเชื่อถือข้อมูลข่าวสาร พระพุทธองค์ได้ทรงมีคำสอนให้บุคคลเลือกเปิดรับและเลือกเชื่อ ดังนี้

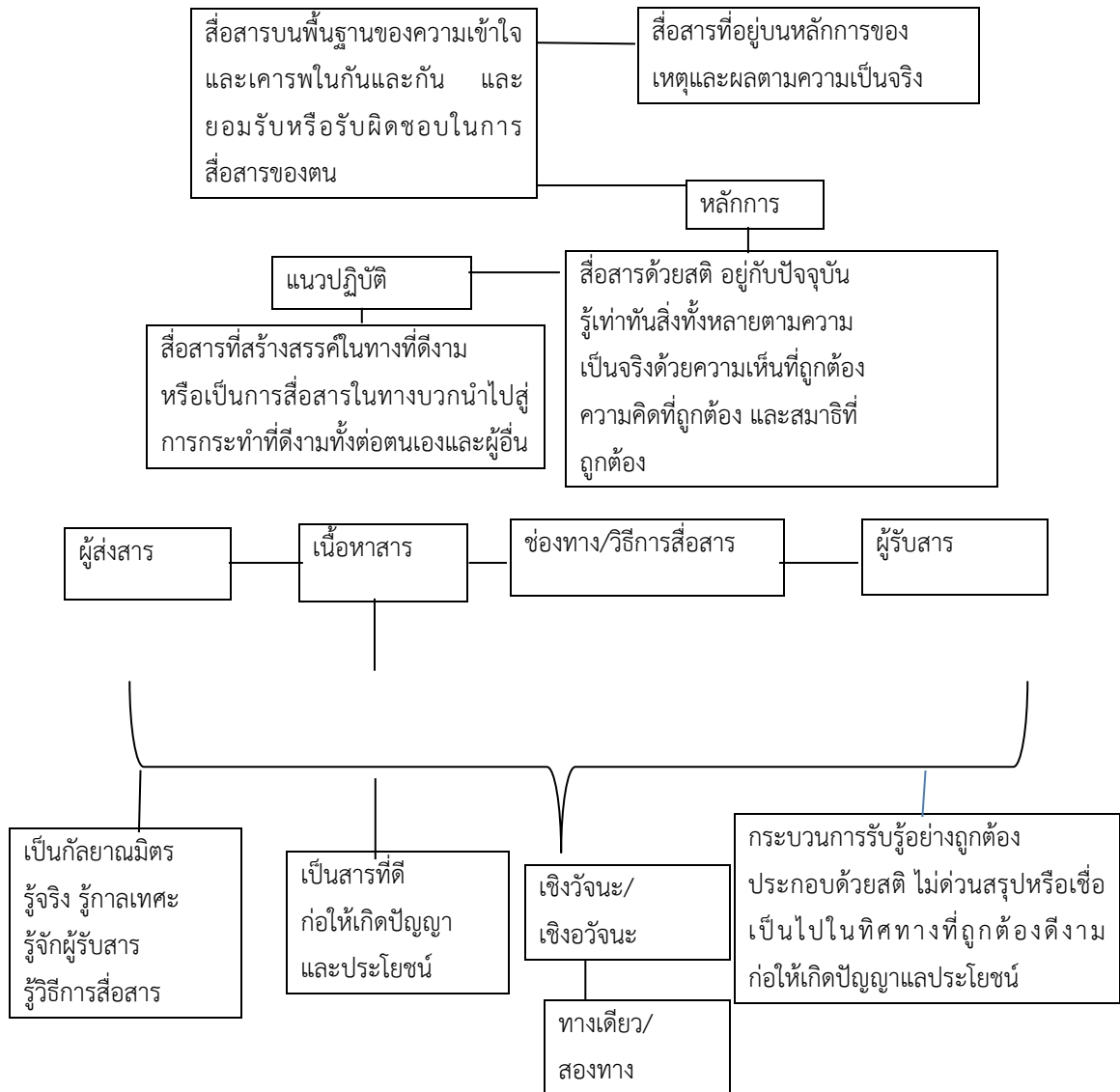
1. อย่าด่วนเชื่อเพราะฟังตาม ๆ กันมา
2. อย่าด่วนเชื่อเพราะเป็นประเพณีแต่โบราณ
3. อย่าด่วนเชื่อเพราะเป็นข่าวลือ
4. อย่าด่วนเชื่อเพราะมีในคัมภีร์
5. อย่าด่วนเชื่อเพราะเพียงมีเหตุผลตามตรรกวิทยา
6. อย่าด่วนเชื่อเพราะเห็นเพียงลักษณะภายนอก
7. อย่าด่วนเชื่อเพราะเพราะนึกเอาเอาด้วยตนเอง
8. อย่าด่วนเชื่อเพราะตรงกับทัศนคติเดิมของตน
9. อย่าด่วนเชื่อเพราะมีลักษณะน่าเชื่อ
10. อย่าด่วนเชื่อเพราะผู้พูดเป็นครูของตน

นอกจากนี้ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ ทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุข ก็ควรยอมรับ” เมื่อมาพิจารณาถึงโทษของสื่อออนไลน์สาธารณะว่าเป็นอย่างไรแล้ว ก็ควรเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์ งดสิ่งที่เป็นโทษโดยนัยแห่งทัศนวิทยาพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้

แนวทางแก้ปัญหาโทษของสื่อออนไลน์สาธารณะตามทัศนวิทยาพุทธศาสนา

ในทัศนวิทยาของพระพุทธศาสนา การสื่อสารที่จะก่อให้เกิดปัญหาเพื่อเข้าถึงประโยชน์ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาได้นั้น มิได้พิจารณาแต่เฉพาะองค์ประกอบด้านผู้ส่งสารเท่านั้น แต่ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านผู้รับสารด้วย โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้รับสารจะได้รับมิใช่ประโยชน์ที่ผู้ส่งสารจะได้รับ ดังนั้น ในทัศนวิทยาของพระพุทธศาสนา จึงได้มีหลักธรรมคำสอนและแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้รับสารเพื่อให้มีกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้อง โดยผู้รับสารสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง และการฝึกฝนในกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้องที่เนื่องกันกับการประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาที่ก่อให้เกิดปัญหา เกิดการพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นลำดับขั้นไป ที่ถือว่าเป็นประโยชน์เพื่อตน ทั้งนี้ในกระบวนการดังกล่าวของผู้รับสาร ย่อมต้องมีผู้ส่งสารเป็นกัลยาณมิตร ดังนั้น ในทัศนวิทยาของพระพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารโดยทั่วไป (มิใช่พระพุทธเจ้าหรือพระอรหันตสาวก) จึงเป็นไปในลักษณะที่ว่า ผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติอย่างไรและทำการสื่อสารอย่างไรที่จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้รับสาร ซึ่งถือว่าเป็นการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสื่อสารทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สลับกันทำหน้าที่ทั้งสองนี้อยู่ไปมาในระหว่างที่การสื่อสารกับบุคคลอื่นดำเนินไป และไม่อาจแยกจากกันได้โดย

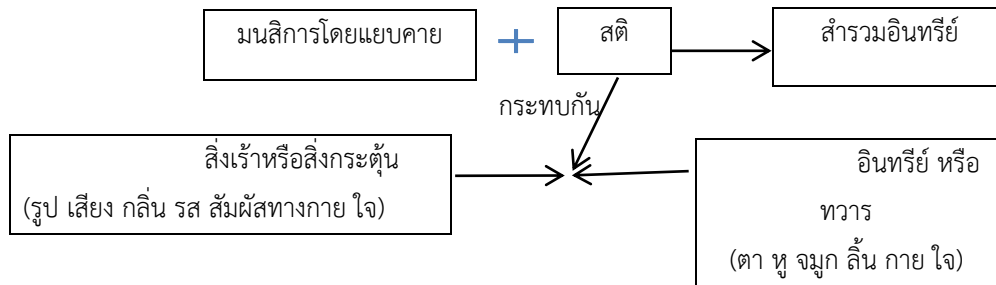
เด็ดขาด หากผู้ส่งสารเป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตน เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองได้แล้ว (บรรลุประโยชน์ตน) การทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นนั้นย่อมยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสารได้มาก ดังนั้นผู้ทำการสื่อสาร คือ ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์ทั้งที่เป็นประโยชน์เพื่อตนและประโยชน์เพื่อผู้อื่นควบคู่กันไปโดยมีรูปแบบวิธีการที่สำคัญ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมสะ/กัลยาณมิตร) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (สติ+โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา และด้วยเหตุนี้ การสื่อสารที่จะก่อให้เกิดสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เกิดประโยชน์สุข จึงต้องอาศัยทั้งการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น

แผนภาพที่ 1.2 หลักการและแนวทางปฏิบัติของการสื่อสารตามทัศนะพุทธศาสนาโดยภาพรวม

กระบวนการรับรู้สารที่ถูกส่งออกมาอย่างถูกต้อง ที่ประกอบด้วยสัมมาสมตินั้น มีวิธีการที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ ที่เป็นการฝึกฝนหรือเพิ่มพูนสติด้วยการ สำรวม กล่าวคือ สำรวมอินทรีย์ หรือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ ไม่ว่าจะสิ่งเร้านั้นจะอยู่ในลักษณะของ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์หรือเรื่องราวที่ปรากฏทางใจ ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องประกอบไปด้วยการคิด การมนสิการโดยแยบคายด้วย ซึ่งการรับรู้สารอย่างถูกต้อง

นี้ เมื่อกระทำอยู่บ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง และสมบูรณ์ ย่อมทำให้การสำรวมอินทรีย์เจริญขึ้นและสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการมนสิการโดยแยบคาย สติสัมปชัญญะ และการสำรวมอินทรีย์ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวพันกัน ดังที่ปรากฏในอริยสัจธรรมความตอนหนึ่งว่า “การมนสิการโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้สติสัมปชัญญะบริบูรณ์ สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมทำให้การสำรวมอินทรีย์บริบูรณ์” (อง.ทสก. (ไทย) 24/61/136) กระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้องนี้มีแนวปฏิบัติดังแสดงในแผนภาพ

แผนภาพที่ 1.3 แนวทางปฏิบัติในการรับรู้สารอย่างถูกต้องในการสื่อสารกับตนเองระดับปัจเจกในทัศนะพุทธศาสนา

การอภิปรายผล

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมีจุดเริ่มต้นมาจากโครงการวิจัยทางการทหารของกระทรวงกลาโหมของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 ซึ่งต้องการสร้างเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อการวิจัยที่สามารถหลีกเลี่ยงภัยจากระเบิดนิวเคลียร์ได้ และเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับสงครามนิวเคลียร์โดยเป็นการเปิดโอกาสให้กับศูนย์บัญชาการกลางได้กระจายอำนาจเพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแบบเครือข่าย ในเวลาต่อมารัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ผ่อนคลายกฎระเบียบการควบคุมจนส่งผลให้อินเทอร์เน็ตขยายตัวเข้าสู่วงการธุรกิจและมีบทบาทอย่างสูงเชิงพาณิชย์นับตั้งแต่ปี 1987 เป็นต้นมา

ในทศวรรษที่ 1990 โลกเกิดการปฏิวัติทางเทคโนโลยีครั้งใหญ่เรียกว่า การปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การส่งข้อมูลในระบบอนาล็อก (Analog) ที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีตได้ถูกเปลี่ยนเป็นดิจิทัล ซึ่งทำให้ข้อมูลทุกชนิดสามารถผลิตเก็บบันทึกและแลกเปลี่ยนสู่กันได้โดยใช้ภาษาร่วมกันคือภาษาคอมพิวเตอร์ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลนี้เมื่อผสานกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต จะทำหน้าที่เสมือนทางด่วนข้อมูล (Information Superhighway) ทำให้ทุกคนที่อยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ในโลกสามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างสะดวกรวดเร็วซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวนี้จะมีศักยภาพในการที่จะผลิตเนื้อหาสื่อรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างมากมายออกไปในวงกว้าง ผลของการผสมผสานเทคโนโลยีดิจิทัลกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสารโดยสื่อส่วนตัว (Personnel Media) เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องเล่นวิดีโอ สามารถนำมาต่อเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งเชื่อมกับโครงข่ายโทรคมนาคมและสามารถส่งสัญญาณข้อมูลออกไปได้ในวงกว้าง ทำให้ปัจจุบันเส้นแบ่งระหว่างสื่อส่วนตัวและสื่อสารมวลชนได้รับการตีกรอบแบ่งกลุ่มใหม่เป็นสื่อเก่า (Conventional Media) และสื่อใหม่ (New Media)

ปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในทุกระดับ ทุกเพศและทุกวัย นอกจากนั้นการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สาธารณะยังมีผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของประชาชนเพิ่มขึ้น แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชนิดของสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ไปตามกระแสนิยมของกลุ่มผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สื่อสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษ รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ อาญากรรม

คอมพิวเตอร์ และความมั่นคงทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แต่หากนำประโยชน์ที่เกิดขึ้นมาใช้ในการสื่อสารข้อมูลจากหน่วยงานราชการสู่สาธารณะ รวมทั้งหาแนวทางการป้องกันโทษที่อาจเกิดขึ้น สื่อสังคมออนไลน์จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนสื่อหลักที่มีอยู่เดิมได้เป็นอย่างดี สร้างโอกาสให้กับคนในสังคม หรือหน่วยงานราชการสามารถเชื่อมต่อสื่อสารกับสาธารณะและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาทำให้เข้าใจกระบวนการของที่มาของการสื่อสารด้วยการพูดของบุคคล ซึ่งมีแบบจำลองของนักวิชาการตะวันตกท่านหนึ่งคือ เบอร์โล ที่ได้กล่าวไว้ใกล้เคียงกันว่า กระบวนการสื่อสารของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า S-M-C-R Model โดยเฉพาะในส่วนของการสื่อสารในการสื่อสารของมนุษย์ ได้แก่ ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส ที่เป็นช่องทางสำหรับการรับเข้าและส่งออกของการสื่อสาร แต่แนวคิดของพระพุทธองค์เกิดขึ้นก่อนเบอร์โลนับ 1503 ปี แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนายังคงทันสมัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมนุษย์เราสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมากน้อยเพียงไร เท่านั้นเอง

บทสรุป

จากข้อมูลที่น่าเสนาะมาทั้งหมดทำให้เราทราบว่า แนวคิดของพระพุทธองค์ทรงล้ำลึกกว่ามาก โดยได้เสนอลึกไปถึงส่วนที่ไม่ใช่แต่เฉพาะส่วนของรูปธรรมเท่านั้น แต่ทรงเสนอล้ำไปถึงการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่การรับรู้ทางใจไว้ด้วย ในขณะที่เบอร์โลเสนอไว้เพียง ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส (เทียบได้กับกายในนัยของพระพุทธเจ้า) ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากทางมโนทวารหรือใจ นี้เองที่เรียกตามแนวอภิธรรมว่า ธรรมหรือธรรมารมณ์ ประกอบด้วยเวทนาขันธ์ (ความรู้ต่อเวทนา) สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ อนิสสนอัปปภิขรูป (รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบหรือถูกต้องไม่ได้) และอสังขตธาตุหรือนิพพาน

ดังนั้น การสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟังการเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้ำลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลักคำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ก็ยังคงครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคลอื่น ๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และโลกคงไว้ซึ่งสันติสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลปฐมภูมิ

(1) หนังสือ:

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2538.

ทัศนีย์ เจริญวิเศษ, “**ศึกษาการสื่อสารกับตนในพระพุทธศาสนา**”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

(2) ภาษาอังกฤษ:

Berlo, D.K., The Process of Communication: Introduction to Theory and Practice. San Francisco: Rinehart Press, 1960.

(3) เว็บไซต์:

<http://www.krui3.com/content/6847>. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2559.

วิธีพิจารณาคดีปกครองชั้นสูง

High Court Judicial Procedure

ศรศักดิ์ อินทะกันท์

อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

คดีที่ฟ้องและดำเนินคดีในศาลปกครอง ซึ่งได้แก่บรรดาข้อพิพาททั้งหลายระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายหนึ่งกับเอกชน หรือหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง โดยพิพาทกันในเรื่องเกี่ยวกับ กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย การละเลยต่อหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร การกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย คดีปกครองเป็นคดีที่มีข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำทางปกครองของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายและผู้ถูกระทบสิทธิอ้างว่าการกระทำดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย คดีปกครองเป็นข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่มีสถานะไม่เท่าเทียมกัน โดยคู่กรณีฝ่ายที่เป็นหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าคู่กรณีฝ่ายเอกชน และคดีปกครองเป็นคดีที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย ซึ่งการใช้อำนาจดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนได้

คำสำคัญ: วิธีพิจารณาคดีปกครองชั้นสูง

Abstract

Litigation and prosecution in the Administrative Court and include disputes between administrative agencies or government officials with one private party or the administrative or other government officials, disputes in respect of rules, orders or any other unlawful act. Neglect of duty or performance of undue delay Violation or other liability arising out of the exercise of legal power. A case is a dispute arising out of administrative action of an administrative agency or a government official. The lawyer and the affected person claim that the act is unlawful. Case law is a dispute between parties with unequal status. The parties to the administrative division or the government is in a better position than the private party. And the lawsuit is a case that protects the rights of the people. The administrative or government officials are authorized to use the law. The use of such powers may have an impact on the rights of the people.

Keywords: High Court Judicial Procedure

บทนำ

การดำเนินกระบวนการพิจารณา ระบบไต่สวน เป็นกระบวนการพิจารณาคดีที่ตกเป็นหน้าที่ของศาลแต่ผู้เดียวที่จะสืบค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดี พยานหลักฐานทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือวัตถุพยาน

ที่ผู้กรณินำไปสู่ศาลจะไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานของผู้กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะถือว่าเป็นพยานหลักฐานของศาลทั้งสิ้น

ตามหลักการในพระราชบัญญัติศาลปกครองและวิธีการพิจารณาคดีปกครองของประเทศไทยนั้น (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2548 : 17) จะดำเนินการในระบบไต่สวน วิธีพิจารณาคดีปกครอง มีกระบวนการพิจารณาคดีปกครองของศาลปกครองมีลักษณะเฉพาะ 2 ประการ คือ 1) กระบวนการพิจารณาคดีมักกระทำโดยลับ และพิจารณาจากพยานเอกสารเป็นหลัก 2) ศาลเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเอง

การไต่สวนพิจารณาคดีศาลปกครองในประเทศฝรั่งเศส ผู้กรณีที่เป็นเอกชน หรือเจ้าพนักงานของรัฐ อาจแต่งตั้งทนายความเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีได้ แต่การซักถามพยานบุคคลเป็นหน้าที่ของประธานคณะผู้พิพากษาศาลปกครอง คดีปกครองต้องมีคู่กรณีอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่อย่างไรก็ดี คดีปกครองอาจจะเป็นการพิจารณาระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเองก็ได้

ความหมายของ “คดีปกครอง”

คดีปกครอง (พีรพันธ์ วัฒนศิริ, 2557 : 17) หมายถึง คดีที่จะต้องฟ้องและดำเนินคดีในศาลปกครอง ซึ่งได้แก่บรรดาข้อพิพาททั้งหลายระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายหนึ่งกับเอกชน หรือหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง โดยพิพาทกันในเรื่องเกี่ยวกับ กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย การละเลยต่อหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร การกรทำละเมิดหรือความรับผิดชอบอันอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย

ขณะนี้ประเทศไทยมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดคกฏเกณฑ์ในการออก “นิติกรรมทางปกครอง” ที่เป็น “คำสั่งทางปกครอง” ไว้โดยตรงแล้ว คือ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 แต่ยังไม่มืบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดคกฏเกณฑ์ในการออก “นิติกรรมทางปกครอง” ที่เป็น “กฎ” ไว้โดยตรง (อำพน เจริญสินินทร์, 2545 : 337)

การโต้แย้งคัดค้านความชอบด้วยกฎหมายของ “กฎ” และของ “คำสั่งทางปกครอง” นั้น พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ได้บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการที่แตกต่างกันบ้างอยู่บางประการ พอสรุปได้ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ มิได้ใช้บังคับ “กฎ” แต่ใช้บังคับกับ “คำสั่งทางปกครอง” โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการโต้แย้งคัดค้าน “คำสั่งทางปกครอง” เอาไว้ว่า ผู้รับ “คำสั่งทางปกครอง” หรือผู้ซึ่งถูกกระทบสิทธิจากผลของ “คำสั่งทางปกครอง” มีสิทธิอุทธรณ์โต้แย้ง “คำสั่งทางปกครอง” ตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเฉพาะไว้ แต่ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการอุทธรณ์ “คำสั่งทางปกครอง” ไว้เป็นการเฉพาะ ผู้รับคำสั่งทางปกครองหรือผู้ซึ่งถูกกระทบสิทธิจากผลของ “คำสั่งทางปกครอง” จะต้องอุทธรณ์โต้แย้ง “คำสั่งทางปกครอง” ตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

(2) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการฟ้องคดีโต้แย้ง “คำสั่งทางปกครอง” และ “กฎ” ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

(ก) ผู้ซึ่งประสงค์จะฟ้องคดีโต้แย้ง “คำสั่งทางปกครอง” ต่อศาลปกครองในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอน หรือวิธีการสำหรับแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายในเรื่องใดไว้โดยเฉพาะ การฟ้องคดีต่อศาลปกครองใน

เรื่องนั้นจะกระทำได้อีกเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว และได้มีการส่งตามกฎหมายนั้นหรือมิได้มีการส่งการภายในเวลาอันสมควรหรือภายในเวลาที่กฎหมายนั้นกำหนด (มาตรา 42 วรรคสอง)

(ข) การฟ้องคดีต่อศาลปกครองโต้แย้ง “คำสั่งทางปกครอง” หรือ “กฎ” ที่มีใช้พระราชกฤษฎีกาหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองชั้นต้น จึงต้องยื่นฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนาหรือมีมูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลปกครองชั้นต้นนั้น (มาตรา 47) แต่ถ้าวินิจฉัยการฟ้องคดีต่อศาลปกครองโต้แย้ง “กฎ” ที่เป็นพระราชกฤษฎีกาหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองสูงสุด (มาตรา 11 (2)) จึงต้องยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุดโดยตรง

ลักษณะของคดีทางปกครอง (ธีรพล อรุณะกสิกรและคณะ, 2549 : 43)

จากความหมายของคำว่าคดีปกครองข้างต้น หากจะพิจารณาถึงลักษณะของคดีปกครองแล้ว จะเห็นได้ว่าคดีปกครองมีลักษณะดังนี้

2.1 คดีปกครองเป็นคดีที่มีข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำทางปกครองของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายและผู้ถูกกระทบสิทธิอ้างว่าการกระทำดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าวินิจฉัยการฟ้องคดีต่อศาลปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำไปโดยมิได้ใช้อำนาจตามกฎหมาย ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็มีใช้คดีปกครอง เช่น

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 27/2544 การเคหะแห่งชาติผู้ถูกฟ้องคดี เป็นรัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 316 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2515 ซึ่งถูกยกเลิกและใช้พระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2537 แทน มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2536 กำหนดวัตถุประสงค์ของผู้ถูกฟ้องคดีไว้หลายประการ บางวัตถุประสงค์ต้องใช้อำนาจรัฐดำเนินการ เช่น การปรับปรุง รื้อ หรือย้ายแหล่งเสื่อมโทรมเพื่อให้มีสภาพการอยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น เป็นต้น แต่วัตถุประสงค์ในการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารให้ประชาชนเช่า เช่าซื้อ หรือซื้อ ผู้ถูกฟ้องคดีสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกับเอกชนทั่วไป การที่ผู้ถูกฟ้องคดีในฐานะผู้ให้เช่าซื้ออาคารยินยอมให้ นายสีฟ้า นาวานิช ผู้เช่าซื้อเดิมโอนสิทธิตามสัญญาเช่าซื้ออาคารให้แก่ นางสาวสุภารัตน์ นาวานิช นั้น ผู้ถูกฟ้องคดีดำเนินการไปในฐานะเอกชนต่อเอกชน มิได้ใช้อำนาจรัฐกระทำการในทางปกครอง และสัญญาดังกล่าวก็มิได้มีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 คดีนี้จึงมิใช่คดีปกครองที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 112/2545 ตามที่ผู้ฟ้องคดีฟ้องว่า ผู้ถูกฟ้องคดี (ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน) ได้นำที่ดินเนื้อที่ 17 ไร่ ที่ผู้ฟ้องคดีได้มาจากการทำหนังสือยอมความต่อหน้านายอำเภอฝาง ในขณะที่ไปขอออกโฉนดที่ดินโดยให้การกับเจ้าหน้าที่ที่ดินสำรวจในแบบสำรวจว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ในที่ดินโดยปลูกข้าวโพดมาเป็นเวลา 10 ปี แล้วนำไปขายให้กับนางลัดดา ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงผู้ฟ้องคดีเป็นผู้ทำการไถเกรด ล้อมรั้ว และปลูกต้นไม้ในที่ดินแปลงดังกล่าวนั้น การกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีไม่ว่าจะเป็นการให้การกับเจ้าหน้าที่ที่ดินเพื่อขอออกโฉนดที่ดินในนามของตนเองก็ดี หรือการนำโฉนดที่ดินไปขายให้กับนางลัดดาก็ดี เป็นการกระทำผิดโดยส่วนตัวที่ผู้ฟ้องคดีจะต้องดำเนินคดีทางอาญาและทางแพ่งกับ ผู้ถูกฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม เพราะแม้ผู้ฟ้องคดีจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่การกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีก็มิใช่การกระทำในทางใช้อำนาจปกครองในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ศาลปกครองชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับฟ้องนี้ไว้พิจารณาชอบแล้ว

2.2 คดีปกครองต้องมีคู่กรณีอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่อย่างไรก็ดี คดีปกครองอาจจะเป็นการพิจารณาระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเองก็ได้ เช่น กรณีข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับหน่วยงานทางปกครองเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับคำสั่งลงโทษทางวินัยที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น หรือกรณีข้อพิพาทระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการใช้อำนาจควบคุมกำกับของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น เป็นต้น

2.3 คดีปกครองเป็นข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่มีสถานะไม่เท่าเทียมกัน โดยคู่กรณีฝ่ายที่เป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าคู่กรณีฝ่ายเอกชน เว้นแต่คดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง ดังนั้น ในคดีปกครองจึงใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวน ซึ่งศาลเป็นผู้มีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงในคดี

2.4 คดีปกครองเป็นคดีที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย ซึ่งการใช้อำนาจดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชน และเป็นการควบคุมการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนมิให้ถูกล่วงละเมิดโดยการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กรณีที่ศาลปกครองสูงสุดวินิจฉัยว่าคดีไม่เข้าลักษณะเป็นคดีปกครอง

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 13/2544 การขอให้ศาลพิพากษาให้กรมบังคับคดี ซึ่งเป็นผู้ถูกฟ้องคดีเงินมัดจำตามสัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทตามประกาศขายทอดตลาด เนื่องจากที่ดินที่ผู้ฟ้องคดีซื้อมิใช่เป็นแปลงเดียวกันกับที่ระบุไว้ในแผนที่แสดงที่ตั้งของที่ดินแนบท้ายประกาศ มีผลเท่ากับให้ศาลต้องก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัยถึงความสมบูรณ์ของสัญญาซื้อขาย ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการบังคับคดีให้เป็นผลไปตามคำพิพากษาของศาลแพ่ง ซึ่งผู้ฟ้องคดีอาจหวั่นภัยความสำคัญผิดและความเสียหายของตนไปว่ากล่าวในศาลแพ่งที่ได้พิจารณาและชี้ขาดดำเนินคดีตามมาตรา 296 และมาตรา 284 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น คดีนี้จึงไม่เข้าลักษณะคดีปกครอง

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 1/2545 โดยที่มาตรา 15 ตรี มาตรา 15 จัตวา และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2534 ได้กำหนดให้คณะสงฆ์อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้ เมื่อคดีนี้ผู้ฟ้องคดี (พระภิกษุพันธ์ รัตนา) อ้างว่าคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดี (เจ้าอาวาสวัดสะอาก พระภิกษุเกื้อกุล สุติธมโม) ที่ห้ามมิให้ผู้ฟ้องคดีปฏิบัติกิจทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับฆราวาสโดยไม่ให้เหตุผลและระบุความผิดเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และได้ร้องเรียนไปยังคณะตำบลห้วยเหนือแล้วแต่ไม่ได้รับความสนใจและไม่สั่งการ จึงเป็นเรื่องที่ผู้ถูกฟ้องคดีใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ในฐานะพระสังฆาธิการสั่งให้ผู้ฟ้องคดีปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของสงฆ์ อันเป็นการใช้อำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นคำสั่งในกิจการปกครองของคณะสงฆ์ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการดำเนินกิจการขององค์การทางศาสนาที่มีการวางแนวทางแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมทางการปกครองไว้เป็นระบบต่างหากแล้ว กรณีที่ผู้ฟ้องคดีนำมาฟ้องนี้จึงมิใช่ข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำทางปกครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจบริหารที่ศาลปกครองจะมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบได้

สรุปความ

สรุปความว่า คดีที่ฟ้องและดำเนินคดีในศาลปกครอง ซึ่งได้แก่บรรดาข้อพิพาททั้งหลายระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายหนึ่งกับเอกชน หรือหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง โดยพิพาทกันในเรื่องเกี่ยวกับ กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย การละเลยต่อหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร การกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย คดีปกครองเป็นคดีที่มีข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำทางปกครองของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมายและถูกระทบสิทธิอ้างว่าการกระทำดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย คดีปกครองเป็นข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่มีสถานะไม่เท่าเทียมกัน โดยคู่กรณีฝ่ายที่เป็นหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าคู่กรณีฝ่ายเอกชน และคดีปกครองเป็นคดีที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย ซึ่งการใช้อำนาจดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนได้

เอกสารอ้างอิง

ชาญชัย แสวงศักดิ์. การจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548.

ธีรพล อรุณะกสิกรและคณะ. รวมกฎหมายปกครอง : พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีศาลปกครอง พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการปกครอง พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติความรับผิดทางการละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

พีรพันธุ์ วัฒนศิริ. พ.ร.บ.จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, 2557.

อำพน เจริญชีวินทร์ . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีในศาลปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2545.

การศึกษาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา

A study of Using in English Terminology to Explain the Important
Places of Buddhism

สุทัศน์ อาสนาชัย อภิปัทธน์ วิศิษฎ์ใจงาม,

นายจุมพต อ่อนทรวง, นายจิรพนธ์ ขวัญคง

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา (2) เพื่อวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง โดยเก็บข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์มีคฤศก์จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการที่สอนทางด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวจำนวน 10 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญทางศาสนามีหลายศัพท์ ในแต่ละศัพท์มีการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษที่หลากหลาย ส่วนมากจะเป็นการให้ความหมายตามความหมายภาษาไทยเป็นหลัก และจากการวิเคราะห์แล้วพบว่า มีการให้ความหมายภาษาอังกฤษไว้หลากหลายขึ้นอยู่กับความเข้าใจความหมายและความเคยชิน ความหมายทางพุทธศาสนาเป็นไปในลักษณะใด ประกอบกับความเข้าใจทางด้านภาษาอังกฤษที่เกิดจากเปรียบเทียบความหมายของชาวตะวันตก

แนวทางการพัฒนาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ กล่าวโดยสรุปคือ การให้ความหมายหรือคำนิยามภาษาไทย จะต้องมีความถูกต้องชัดเจน ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย และให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปก่อน การให้ความหมายภาษาอังกฤษ ควรให้ถูกต้องตามความหมายในทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ต้องมีการเผยแพร่คำศัพท์ โดยการทำในรูปสารานุกรมศัพท์ทางพระพุทธศาสนา แล้วเผยแพร่ให้ทั่วถึงในรูปหนังสือ หรือ Website เป็นต้น และควรมีการจัดการฝึกอบรมทักษะการใช้ศัพท์ ให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา; ศัพท์ภาษาอังกฤษ; การวิเคราะห์การใช้คำศัพท์, แนวทางการพัฒนาการใช้

ABSTRACT

The research study is “A study of Using in English Terminology to Explain the Important Places of Buddhism” The purposes are; to study of using in English terminology to explain the important places of Buddhism; to analyze of using in English terminology to explain the important places; to study the process of development of using in English terminology to explain the important places to correct use of the English and the correct Buddhist meaning

This study is a documentary research and the research found that:

There are so many Buddhist terms that related to religious places, in each terms, there is a variety of English words are used. Mostly it is meant by Thai meaning, and from the analysis found that; the meaning of English is varied depending on the meaning, and familiarity of Buddhist

meaning in any way, with the understanding of English as a result of the comparison of the meaning of the west.

The guidelines for the development of English terms, in summary; the meaning or definition of Thai language must be clear according to the principles of Buddhism and Thai culture, and so it is generally known. English meaning or the name of English should be correct in accordance with the meaning of Buddhism; the vocabularies must be published by doing the Buddhist Encyclopedia and then propagates in a book or website. And the words and meanings of English should be provided for training the skill to use of vocabulary or interpretation to the person concerned.

Keyword: Buddhist terminology, English words; to analyze of using in English terminology; the process of development of using

บทนำ (Introduction)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศไทย และชาวไทยโดยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา สมัยโบราณวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย และนอกจากนั้นวัดยังเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่คนทั่วไป และวัดก็ยังเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนต่างๆของพระพุทธศาสนาไว้มากมาย นอกจากนี้วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมความเชื่อต่างๆทางไสยศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล ในปัจจุบันนี้ มีคำศัพท์ที่จำเป็นทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในสถานที่สำคัญๆทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนมากจะใช้ศัพท์ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนมาก อันอาจก็ให้เกิดการให้ความหมายเป็นภาคภาษาอังกฤษผิดแผกไปจากความหมายเดิมก็เป็นได้ และที่สำคัญ ศิลปกรรมต่างๆของไทยส่วนมาก ก็มาจากอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา เช่น ฝาผนังโบสถ์ ฝาผนังวิหาร ศาลาเป็นต้น หรือแม้กระทั่งจิตรกรรมต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ก็ล้วนแล้วแต่มาจากอิทธิพลทางด้านพระพุทธศาสนา แม้กระทั่งความหมายในภาษาไทยเอง ก็ยังก่อให้เกิดความสับสนในกลุ่มคนไทยด้วยกันเอง ด้วยเพราะความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีของพระหรือของพุทธศาสนาอันจะก่อให้เกิดการให้ความหมายที่ผิดแก่ชาวต่างชาติก็เป็นได้ ผู้ที่จะอธิบายความหมายทางพุทธศาสนาโดยการสื่อออกมาเป็นภาษาต่างประเทศ อย่างเช่น ภาษาอังกฤษให้ชาวต่างชาติเข้าใจในวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง จึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เพราะแม้แต่คนไทยเอง ก็ยังให้ความหมายที่ไม่ค่อยจะตรงกัน และอีกอย่างหนึ่ง ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การเป็นประชาคมอาเซียนก็ต้องมีภาษากลางในการสื่อสาร ก็คือภาษาอังกฤษ และในขณะที่สถานที่ที่เป็นที่เคารพสูงสุดของชาวไทย คือวัดวาอารามต่างๆ ยังมีสื่อที่เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อใช้ศึกษาหรืออธิบายให้ถูกต้องตามความหมายที่จริงยังมีน้อย ก่อให้เกิดการเผยแพร่ไม่ได้เต็มที่ และทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เข้าใจคลาดเคลื่อนกับหลักของพุทธศาสนา นำไปสู่การตีความหมายที่ผิด และอาจจะนำความเข้าใจทางหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ผิดไปด้วย

ดังนั้นจากเหตุผลที่กล่าวมานี้ คณะผู้วิจัยจึงมีแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ ภาษาอังกฤษที่จะนำไปใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและอธิบายถึงประเพณีวัฒนธรรมต่างๆให้ถูกต้องและก่อให้เกิดความเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้ง ให้เห็นความสำคัญของสถานที่เหล่านั้น หรือ สามารถอธิบายถึงศิลปกรรมประเพณีวัฒนธรรมต่างๆก่อให้เกิดความหวงแหนการรักษาหรือสืบทอดโดยครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา
 - 2) เพื่อวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา
 - 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา
- ให้ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาอังกฤษและถูกต้องตามความหมายทางพุทธศาสนาที่แท้จริง

วิธีการศึกษา (Methods)

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ต่างๆ วลี หรือประโยคภาษาอังกฤษสั้นๆ พร้อมทั้งมีการสัมภาษณ์ จากนักวิชาการด้านภาษาอังกฤษ และผู้ใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว เป็นอาชีพ

ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย คือ กลุ่มมัคคุเทศก์ จำนวน 5 ท่าน และกลุ่มนักวิชาการด้านภาษาอังกฤษ จำนวน 10 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราและงานวิจัย โดยการศึกษาจากการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือตามหัวข้อที่กำหนดเอาไว้ 2) จัดทำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ วลี หรือประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา 3) จัดทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในลักษณะเชิงลึก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษให้ถูกต้องตามความหมายทางพุทธศาสนา โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจำนวน 9 รูป/ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษา สืบค้นเอกสาร การรวบรวมข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา จากเอกสาร ตำราวิชาการ วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ จากท่านผู้รู้หรือผู้ที่สอนด้านภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางศาสนา หรือภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทั้งจากเอกสาร และจากภาคสนามมาจำแนกหาลักษณะ จำนวน คำศัพท์ วลีต่างๆ เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป รวมไปถึงข้อมูลด้านลักษณะการใช้ภาษาอังกฤษมาเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ หาความเหมาะสมด้านความหมาย ทางพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลในด้านคำศัพท์ วลี ประโยคต่าง ๆ ในการอธิบาย สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลคำศัพท์ต่างๆ ที่ได้มานั้น มาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมคำศัพท์ หรือวลี ประโยคภาษาอังกฤษต่างๆ ที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือเรียน สื่อต่างๆว่าในแต่ละคำศัพท์มีการใช้ภาษาอังกฤษอะไรบ้าง
2. นำผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มมัคคุเทศก์และจากนักวิชาการด้านภาษาอังกฤษ ในด้านการให้ความหมายการใช้คำศัพท์ วลี ประโยคต่างๆ ของภาษาอังกฤษ มาทำการศึกษาวิเคราะห์ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง
3. แล้วนำผลจากการวิจัยมาศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหาความเหมาะสม ด้านความหมายตามความหมายทางพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

4. นำผลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์มาแล้ว มาจัดทำการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีวิธีการอภิปราย สอบถาม เชิงลึก แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงแบบพรรณนา เป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และรายงานสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคำศัพท์ วลี หรือ ประโยคภาษาอังกฤษ ที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความหมาย หรือการให้ความหมายของนักวิชาการที่ได้เขียนไว้ในรูป หนังสือ ตำรา แผ่นพับประชาสัมพันธ์สถานที่ต่างๆหรือที่ปรากฏใน Web site และการอธิบายความหมายของมคฺคเทศกให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนจนถึงบทสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จากนักวิชาการด้านภาษาอังกฤษ นักวิชาการด้านพุทธศาสนา และมคฺคเทศก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ดังต่อไปนี้คือ

การศึกษาคำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัยคำศัพท์ไว้ทั้งหมด 32 คำศัพท์ พบว่า ศัพท์ที่สำคัญทางศาสนาในแต่ละคำศัพท์ มีการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายความหมายที่หลากหลาย ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังมีบางคำศัพท์ที่มีความหมายที่หลากหลายในภาษาไทย การนิยามความหมายในภาษาอังกฤษก็ให้มีความหลากหลายตามไปด้วย ซึ่งนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความสับสนในด้านความหมายก็เป็นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมตัวอย่างคำศัพท์บางคำศัพท์ที่อาจก่อให้เกิดความสับสนด้านความหมาย โดยมีดังต่อไปนี้

1) วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย (พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ศ. 9. 2548 : 869) ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำศัพท์ วลีภาษาอังกฤษ ที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ ดังต่อไปนี้

Wat	เป็นการเรียกชื่อในลักษณะทับศัพท์ภาษาไทย (transliterated word)
temple	หมายถึง สถานที่สำหรับทำพิธีทางศาสนาหรือจิตวิญญาณ และทำกิจกรรมต่างๆ เช่นการสวดมนต์ การทำพิธีกรรมต่างๆ
monastery	หมายถึง อาราม
temple-monastery	หมายถึง สถานที่ที่เป็นที่พักอาศัยและมีบริเวณ มีโบสถ์ วิหาร ศาลา เป็นต้น รวมอยู่ด้วย

2) อุโบสถ คือ อาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรม (พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ศ. 9. 2548 : 1390) ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำศัพท์ วลี ภาษาอังกฤษที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

Uposatha hall	หมายถึง ห้องโถงสำหรับทำพิธีในพระอุโบสถ
assembly hall	หมายถึง ห้องโถงสำหรับทำพิธีการประชุม
ordination hall	หมายถึง ห้องสำหรับทำพิธีการบวช
convocation hall	หมายถึง หอประชุม
chapel of ordination hall	หมายถึง ห้องสวดมนต์ที่ใช้สำหรับทำพิธีกรรมในการบวช

3) **วิหาร** หมายถึงที่อยู่ของพระสงฆ์ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คู่กับพระโบสถ์แต่ไม่มีวิสุคามเหมือนพระอุโบสถ (พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ. 9. 2548 : 933) พบว่ามีการใช้คำศัพท์ วลี ภาษาอังกฤษ ที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

a temple	หมายถึง	วัด
repository of Buddha images	หมายถึง	ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
Buddha-image hall	หมายถึง	ห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
shrine-hall	หมายถึง	ศาลเจ้า

4) **ศาลาการเปรียญ** หมายถึง สิ่งปลูกสร้างเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ในบริเวณวัด หรือเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา (พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ. 9. 2548 : 957) ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำศัพท์ วลี ภาษาอังกฤษ ที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

hall	หมายถึง	ห้องโถงเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยหลังคาและผนัง
pavilion	หมายถึง	ศาลา พลับเพา ปะรำ
hall	หมายถึง	ห้องโถงที่ใช้ศึกษาหรือทำบุญ
preaching hall	หมายถึง	ศาลาที่ใช้สำหรับอบรมสั่งสอน
multipurpose hall	หมายถึง	ศาลาอเนกประสงค์

5) **กุฏิ** หมายถึง อาคารที่เป็นโรงเรือนหรือตึกที่ที่เป็นที่อยู่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร ใช้เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและรวบรวมจากบทสัมภาษณ์นักวิชาการและมัคคุเทศก์ ได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ในการอธิบายความหมายหลายศัพท์ โดยสรุปมีดังต่อไปนี้คือ

monk or novice	หมายถึง	ที่พักรหรือที่พำนักของพระภิกษุสามเณร
a monk's cell	หมายถึง	กุฏิของพระ
a monk's lodging	หมายถึง	ที่พักของพระภิกษุสามเณร
dormitory,	หมายถึง	หอพักของพระ
monks	หมายถึง	ที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์
monk residence	หมายถึง	ที่อยู่อาศัยของพระ

6) **มณฑป** คือเรือนยอดขนาดใหญ่มีรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือเป็นรูปตัด มุม หรือย่อไม้แปด ย่อไม้สิบสอง ยอดหลังคาเป็นทรงจอมแห มีคำศัพท์ วลี ภาษาอังกฤษที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

a pavilion	หมายถึง	ศาลาเรือนยอด
temporary shed	หมายถึง	เพิงชั่วคราว
square spire pavilion	หมายถึง	ศาลาที่มียอดแหลมทรงสี่มุม
scripture hall	หมายถึง	หอไตรจตุรมุข (นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, 2551 : 73)

73)

7) **สถูปเจดีย์** หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งของที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่เคารพบูชาระลึกถึง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและรวบรวมจากบทสัมภาษณ์จากนักวิชาการและมัคคุเทศก์ ได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ในการอธิบายความหมาย โดยสรุปมีดังต่อไปนี้คือ

a sepulchral monument	หมายถึง	อนุสาวรีย์ที่เป็นที่ฝังศพ
pagoda	หมายถึง	เจดีย์ (Lertpron Parasakul, 2016. : 15)

shrine	หมายถึง ศาลเจ้า
bell-shaped stupa	หมายถึง สถูปที่เป็นรูปทรงระฆัง
tapering-spire stupa	หมายถึง สถูปที่มีรูปเรียวยาว
Phra Chedi	หมายถึง พระเจดีย์

8) พระธาตุ หมายถึง พระบรมสารีริกธาตุ คำศัพท์ หรือวลีภาษาอังกฤษ ที่ใช้แทนความหมายได้หลายศัพท์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้ Relics of Buddha หรือ Buddha Relics หมายถึง อัฐิของพระพุทธเจ้า แต่ถ้าหมายถึง เจดีย์ ใช้คำว่า Pagoda

9) ปราสาท หรือ พระปราสาท เป็นสิ่งก่อสร้างประเภทหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย เป็นหลักหรือเป็นสิ่งสำคัญในวัด ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและรวบรวมจากบทสัมภาษณ์นักวิชาการและนักคุุเทศก์ ได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษดังต่อไปนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2538 : 394) คือ

Phra Prang	หมายถึง พระปราสาท
stupa	หมายถึง พระสถูป
pagoda	หมายถึง ปะโกดะ ในภาษาอังกฤษ

จากศึกษาคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้พบว่า มีหลายศัพท์ที่สามารถใช้ในการอธิบายความหมายได้ ขึ้นอยู่กับขอบเขตที่เราต้องการจะศึกษา และยังเกี่ยวข้องกับการให้ความหมายภาษาไทยของคำศัพท์นั้นๆ ด้วย ศัพท์เฉพาะ (technical term) ทางพระพุทธศาสนาในแต่ละศัพท์อาจจะมีหลายความหมายที่หลากหลาย เพราะโดยส่วนมากแล้ว จะแปลความหมายมาจากภาษาบาลีและแปลความหมายที่ปรากฏเห็นเป็นเชิงประจักษ์ ดังนั้นการให้ความหมายภาษาอังกฤษ จึงมีความหลากหลายตามไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น คำว่า ศาลาการเปรียญ ถ้าหมายถึงห้องโถงเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยหลังคาและผนัง ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า hall ถ้าหมายถึงห้องโถงที่ใช้ศึกษาหรือทำบุญ ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า study and merit-making hall (ปริชา คณะตรนอก, 2558 : 182) ถ้าหมายถึง ศาลาที่ใช้สำหรับอบรมสั่งสอน ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า preaching hall ถ้าหมายถึงศาลาที่ใช้สำหรับการเทศน์สั่งสอนของพระสงฆ์ ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า sermon hall เป็นต้น และการวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ หลังจากที่ได้ศึกษาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษจากเอกสารตำรา งานวิจัย แล้วพบว่า คำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยส่วนมากแล้ว จะเป็นศัพท์จำเพาะทางพระพุทธศาสนา และมีความหมายเฉพาะในทางพุทธศาสนาเหมือนกัน ดังนั้นจึงมีการให้ความหมายภาษาอังกฤษไว้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเข้าใจความหมายและความเคยชินทางพุทธศาสนาเป็นไปในลักษณะใด ประกอบกับความเข้าใจทางด้านภาษาอังกฤษ ที่เกิดจากเปรียบเทียบความหมายของชาวตะวันตก ยกตัวอย่างเช่นคำว่า “วัด” บางครั้งมีการใช้คำว่า temple เพราะเปรียบเทียบกับคำว่า “Temple” ความหมายตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษของ Cambridge Advanced Learner’s Dictionary คือ a building used for worship of god or gods in some religions. (Cambridge Universit, 2005 : 1336) บางครั้งพบว่า มีการใช้คำว่า monastery เพราะเปรียบเทียบกับความหมายของพจนานุกรม Wikipedia สารานุกรมอิสระเช่น “A monastery is a building or complex of buildings comprising the domestic quarters and workplaces of monastic, monks or nuns, whether living in communities or alone (hermits).” หรือบางครั้งมีการใช้ทับศัพท์ว่า “Wat” เพราะต้องการรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาของวัฒนธรรมไทย ตลอดจนจนถึงการให้ความหมายตามความเข้าใจ หรือตามสภาพที่ตนเองเห็นเป็นเชิงประจักษ์ ยกตัวอย่างเช่นคำว่า “พระอุโบสถ” ถ้าผู้ให้ความหมายมีความเข้าใจว่า พระอุโบสถ คือสถานที่ที่ใช้ประกอบการทำสังฆกรรมของสงฆ์ ก็จะใช้คำว่า assembly hall ถ้ามีความเข้าใจว่า พระอุโบสถ คือสถานที่สำหรับการอุปสมบทให้บุคคลทั่วไปเป็นพระภิกษุสามเณร ก็จะใช้คำว่า ordination hall หรือบางครั้งก็จะ

ใช้ทับศัพท์ว่า Uposatha hall เพื่อเป็นรักษาศัพท์จำเฉพาะ (technical term) ในทางพระพุทธศาสนา แต่จากการสังเกตการใช้คำศัพท์ของนักวิชาการ พบว่ามีการให้ความหมายภาษาอังกฤษไว้หลากหลายมาก แต่จากการสัมภาษณ์ มัคคุเทศก์โดยส่วนมากแล้ว จะใช้ในลักษณะการแปลตามความหมายภาษาไทยมากกว่า เช่น คำว่า น้ำมนต์ หมายถึง น้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ ภาษาอังกฤษก็จะใช้คำว่า holy water อย่างนี้เป็นต้น

สำหรับแนวทางในการพัฒนาการใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในการอธิบายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา จากการทำการศึกษาในลักษณะการสนทนากลุ่ม (focus group) ร่วมกับนักวิชาการ มัคคุเทศก์ ซึ่งผู้วิจัยมีคำศัพท์ที่ต้องการพัฒนาในการใช้ภาษาอังกฤษ 32 ศัพท์ด้วยกัน เมื่อสรุปโดยภาพรวมแล้ว จะได้ประเด็นที่ต้องพัฒนาดังต่อไปนี้คือ

ประเด็นที่ 1 การให้ความหมายหรือคำนิยามภาษาไทยจะต้องมีความถูกต้องจน ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย และให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปก่อน เพราะบางครั้งคำศัพท์คำเดียวมีหลากหลายด้านความหมาย เช่นคำว่า “วัด” บางคนหมายถึง สถานที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร หรือแม่ชี บางคนหมายถึง สถานที่ทำบุญ บางคนหมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้น เมื่อมีความหมายที่หลากหลายเช่นนี้ เวลาให้ความหมายภาษาอังกฤษจะต้องมีความหมายภาษาอังกฤษที่หลากหลายตามไปนี้ และต้องให้ความหมายภาษาอังกฤษให้ครบทุกประเด็น เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือชาวต่างชาติมีความเข้าใจในหลักการทางพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

ประเด็นที่ 2 การให้ความหมายภาษาอังกฤษ หรือการเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษ ควรให้ถูกต้องตามความหมายในทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงเช่น พระพุทธรูป มาจากคำภาษาบาลีว่า พุทธปฏิรูป แปลว่า รูปเปรียบเหมือนพระพุทธเจ้า ดังนั้นในภาษาอังกฤษก็ควรจะใช้คำว่า Buddha image หรือถ้าศัพท์ไหนเป็นศัพท์เฉพาะก็ให้ใช้ในลักษณะทับศัพท์ เช่นคำว่า สลูป หรือ เจดีย์ ใช้คำว่า stupa หรือ Chedi เพื่อเป็นการเผยแพร่คำศัพท์ในพระพุทธศาสนา แล้วให้แปลหรืออธิบายความหมายเป็นภาษาอังกฤษไว้ด้วย

ประเด็นที่ 3 หลังจากที่ได้ทำการวิจัยการใช้คำศัพท์แล้ว ต้องมีการเผยแพร่คำศัพท์ โดยการทำให้เป็นรูปสารานุกรมศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Encyclopedia) แล้วเผยแพร่ให้ทั่วถึงในรูปแบบหนังสือ หรือ website เป็นต้น

ประเด็นที่ 4 หลังจากได้ทำการวิจัยได้คำศัพท์และความหมายภาษาอังกฤษตามที่ต้องการแล้ว ควรมีการจัดการฝึกอบรมทักษะการใช้ศัพท์หรือการอธิบายการให้ความหมายที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น มัคคุเทศก์หรือนิสิตนักศึกษาที่เรียนรายวิชา ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว รายวิชา สถานที่สำคัญทางศาสนาในประเทศไทย หรือรายวิชาพระพุทธศาสนาภาคภาษาอังกฤษ เป็นต้น เพื่อการนำไปใช้ได้ วัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

สรุปว่า คำศัพท์ที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนามีหลายศัพท์ ส่วนมากจะเป็นศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะในทางพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายลักษณะเด่นหรือความหมายเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นด้านการให้ความหมายภาษาอังกฤษก็ต้องให้สอดคล้องหรือตรงประเด็นกับความหมายในทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยด้วย และต้องมีการเผยแพร่ความหมายทั้งที่เป็นภาคภาษาไทยและภาคภาษาอังกฤษในรูปแบบของสื่อเทคโนโลยี เป็นต้น ให้มากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ Suggestion)

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐควรสนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานหรือสถาบัน เช่น สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (Office of the Royal Society) หรือหน่วยงานทางการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ได้จัดทำสารานุกรมศัพท์ทางพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อใช้เป็นหนังสือ

อ้างอิงในการอธิบายสถานที่สำคัญทางศาสนาภาคภาษาอังกฤษ หรือใช้เผยแพร่ให้แก่ชาวต่างชาติได้เข้าใจในหลักการทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทย

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า เพื่อให้การเรียนรู้หรือการใช้คำศัพท์ วลี ประโยคที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น ครั้งต่อไปควรมีการทำวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และ วัฒนธรรมในสังคมไทย (Development of English language training courses for Buddhist and Culture tourism in Thai society) เพื่อจะเป็นการต่อยอดงานวิจัยให้ประสิทธิภาพและคุณภาพ เป็นการตอบสนองการรับใช้สังคมอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ประกอบไปด้วย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำโดยท่านเจ้าคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้อนุมัติงบประมาณในการดำเนินการวิจัย กราบขอบคุณท่านเจ้าคุณ พระศรีรัตนมณี,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยทุกรูปทุกท่านที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษา ขอขอบคุณพระสันต์ทัศน์ คมภีรปณฺโญ อาจารย์ภูวเดช สันทับศาล อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ที่เป็นผู้แนะนำรูปแบบการทำวิจัยและการกรอกข้อมูลลงในระบบออนไลน์ จนทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง กราบขอบคุณนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และมีคฤศก์ทุกรูปทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ตลอดจนถึงที่ร่วมในการทำการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในด้านการใช้คำศัพท์และแนวทางในการพัฒนาการใช้คำศัพท์ จนทำให้การวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสำเร็จไปด้วยดี หากคุณงามความดีที่จะพึงเกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ขอยกให้เป็นปฏิการะคุณแก่ทุกท่านที่กล่าวมา ตลอดทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กร คณะบุคคล และส่วนบุคคลต่างๆไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์. *Tourist Guide to Thailand*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

ปรีชา เคนเตรนอก. รศ. ดร., “ภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์” กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

พระธรรมกิตติวงศ์ ป.ธ.9. *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. สำนักพิมพ์เลียงเวียง กรุงเทพมหานคร: 2548.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: 2538.

สุวัจน์ พาแรงคลิโอ, *ท่องเที่ยววัดดังทั่วไทย* หจก. นวสาส์นการพิมพ์, นนทบุรี 2549.

เสนอ นิลเดช. *ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา*. กรุงเทพมหานคร: : เมืองโบราณ, 2526

กฤตพร บุญการินทร์. *ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของมัคคุเทศก์ชาวไทย*

ในจังหวัดเชียงใหม่. รายงานวิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยบูรพา 2550.

อารี ลาภวงศ์ราษฎร์. การศึกษาคำศัพท์ภาษาฝรั่งเศสเกี่ยวกับตำรับอาหารไทย. รายงานการวิจัย โครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ, 2555.

จุฑามาส เพ็งโคณา, เบญจมาศ ณ ทองแก้ว อำนาง รักษาพลบุญศิลป์ จิตตะประพันธ์1 และ เทพินทร์ ภพทวี, การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว โดยชุมชน จังหวัดชุมพร รายงานการวิจัยโครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยของสำนักนักวิทยบริการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2560.

Lertpron Parasakul. **English for Tourist Guides**, Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2016.

Wannaporn Wanichanugorn. **English for Tourist Guides**, Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2009.

Snodgrass, Adrian. **The Symbolism of The Stupa**. New York : Cornell University, 2005.

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน

Comparative analysis about Four basic needs of Buddhism and Sustainable Agriculture.

ทวิวรรณ วรณทวี

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา เป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน และเพื่อเปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับหลักเกษตรกรรมยั่งยืน โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เอกสาร ผลงานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายสองระดับคือระดับสามัญ (โลกียะ) เพื่อบำบัดทุกข์ตามอาการทางกาย และระดับสูงสุด (โลกุตระ) เพื่อบำบัดทุกข์ตามอาการทางใจ ทำความสิ้นไปแห่งอาสวะที่ต้องละด้วยการใช้สอยตั้งอยู่บน 3 หลักการ คือหลักละชั่วในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ หลักทำดีในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่และหลักชำระจิตใจในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ มีวิธีการตั้งอยู่บนหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความรู้จักประมาณและการพิจารณาโดยแยบคาย

การดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน มีเป้าหมายสองระดับ คือ ระดับสามัญ ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรเพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของสังคมโลกโดยรวมและระดับสูงเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อยู่บน 3 หลักการร่วม คือ เพื่อความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนด้านสังคมมีวิธีการไม่เฉพะตายตัว อยู่ที่ความเหมาะสม บนวิถีคิดแบบองค์รวม เชื่อมโยง เกื้อกูล สมดุลกับบริบทอื่นๆ ระหว่างคน พืช สัตว์ และธรรมชาติ

เปรียบเทียบ 3 ด้าน ของการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน 1) เป้าหมายระดับสามัญไม่ต่างกัน คือ มีเป้าหมายให้ได้ผลผลิตในการดำรงชีพเพื่อใช้สอยบำบัดทุกข์ตามอาการทางกาย เป้าหมายระดับสูงต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนา การใช้สอยปัจจัยสี่ในการดำรงชีพมีเป้าหมายเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ ส่วนเกษตรกรรมยั่งยืนมีเป้าหมายการดำรงชีพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิได้เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ 2) หลักการ เหมือนกัน คือ ตั้งอยู่บนหลักละชั่วและหลักทำดี ต่างกันทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำหรับการดำรงชีพเพื่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามคติทางศาสนาเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหลักการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตร 3) วิธีการ เหมือนกัน คือ เป็นไปตามความพอประมาณ ความเหมาะสม ที่ได้จากการประมาณ และการพิจารณา ต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่มาจากคำสอนด้านศาสนา อยู่ในรูปของหลักธรรม การดำเนินตามวิธีการต้องอาศัยความเข้าใจในตนของผู้ปฏิบัติ ในวิธีการ(หลักธรรม) และในความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึงปัจจัยสี่เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นวิธีการที่มีจุดเริ่มจากความต้องการมีชีวิตรอดของคน พัฒนาและสืบต่อในรูปของภูมิปัญญาสู่ศิลาวิทยาตามยุคสมัย การดำเนินตามวิธีการให้ความสำคัญในสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับการเกษตรเป็นเบื้องต้นแล้วเชื่อมโยงสู่บริบทอื่นในระบบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

คำสำคัญ: การดำรงชีพ, ปัจจัยสี่, พระพุทธศาสนา, เกษตรกรรมยั่งยืน

Abstract

The purposes of this study were Principles and Methods of Living on the Four basic human needs of Buddhism, goals, principles, and methods of living on Sustainable Agriculture. and to compare the living of Four basic human needs of Buddhism and Sustainable Agriculture. By studying document from the Tipitaka (Thai) scriptures including academic papers and research papers associated. Then the data was analyzed for synthesis.

The study indicated that Living on the Four basic human needs of Buddhism. There are two levels to cure physical and psychological distress and to cure mental distress for the end of suffering. The result of nirvana is ultimately based on 3 principles: doing well, not doing badly and purify the mind. There are important ways to know how self-sufficient and not to neglect.

Sustainable livelihoods have three levels of achievement; basic level is for agricultural production, middle class for the well-being and survival of the global society as a whole and a high level of human well-being is based on three common principles, namely, for economic sustainability, Environmental sustainability, and social sustainability. There is no fixed method. Stay fit on a holistic approach, the link is balanced with other contexts between plant, animal, and nature.

Compare 3 aspects of living according to Four basic human needs of Buddhism and Sustainable Agriculture. 1) The same goal is the prerequisite to the effect of the physical properties of the factor. And most of the goal is to develop a complete human mind. For the sake of living in Sustainable Agriculture, to obtain the product (factor) of living. 2) The principle is the same is based on the principle do good, not do badly and purify the mind. Buddhism is the main for living for physical and mental development according to religious beliefs. Sustainable Agriculture is a principle set by the United Nations for agricultural development. 3) The same approach is to follow the modesty, appropriateness of estimation and consideration. The difference is that Buddhism is a religion based approach. In the form of principles, implementation of the method requires an understanding of the practitioner. In the way and in fact of that, in which this means Four basic human needs. Sustainable Agriculture starts with the needs of a person's survival develop and continue form wisdom into the arts according to the period. The implementation of a priority approach to agriculture is essential and then link to what is.

Keyword: Analysis, Four Basic needs, Buddhism, Sustainable Agriculture.

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นต้องอาศัยปัจจัยสี่ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับอุปโภค บริโภค เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ แต่ทว่าการจะให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยดีนั้น ไซ้จะประกอบด้วยปัจจัยสี่เพียงอย่างเดียวไม่ จำต้องอาศัยสิ่งอื่นเข้ามาส่งเสริมเกื้อกูลการทำงานและการบำเพ็ญความดีงาม

ด้านจิตและปัญญาที่สูงขึ้น ส่วนจะกล่าวระบุว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใด คงมีอาจจะบุเป็นเกณฑ์ได้เสียทีเดียว เนื่องด้วยแต่ละชีวิตต่างมีวิถีการดำเนินและความจำเป็นที่ต่างกัน

กระนั้นก็ดีก่อนจะได้นึกคิด พุดคุย หรือกระทำกิจอันเป็นการส่งเสริมเกื้อกูลสำหรับการบำเพ็ญความดีงาม ด้านจิตและปัญญาที่สูงขึ้น เบื้องต้นที่นับเป็นรากฐานอันจำเป็นก็คือการรู้จักพิจารณาอันนำมาปัจจัยพื้นฐานมาสู่ตัว เพื่อเวลาที่กิจและการบำเพ็ญความดีงามด้านจิตและปัญญาได้เริ่มและดำเนินไปจะได้มีเรี่ยวแรงและปัจจัยที่จำเป็น สำหรับปฏิบัติกิจดังกล่าว ไม่ตั้งอยู่ในความขาดเงินกินล้น อยู่ในความสมดุล พอเหมาะพอดี

การรู้จักพิจารณาน้อมนำมาสู่ตนในทางพระพุทธศาสนาคือการรู้จักประมาณ ประมาณในการบริโภค สอดคล้องกับฐานะและความสามารถตน ไม่ไหลตามกระแสนิยม พิจารณาให้เป็นไปตามความหมาย ประโยชน์ มิใช่ ประโยชน์ จำเป็น ไม่จำเป็น ไม่ยึดกับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย สัมผัสทางใจ พิจารณาได้จากบทพิจารณาก่อน ใช้ปัจจัยสี่ของพระภิกษุ ดังนี้ เราย่อมพิจารณาโดยแยกกายแล้วมุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัด ความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุงลมแดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายและเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะอันให้ เกิดความละอาย เราย่อมพิจารณาโดยแยกกายแล้วฉันบิณฑบาตไม่ให้เป็นไปเพื่อความเพลิดเพลินสนุก สนานไม่ให้ เป็นไปเพื่อความเมามัน เกิดกำลัง พลังทางกาย ไม่ให้เป็นไปเพื่อประดับ ไม่ให้เป็นไปเพื่อตกแต่ง แต่ให้เป็นไปเพียง เพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้ของอรรถภาพ เพื่อความสิ้นไปแห่งความลำบากทางกาย เพื่อ อนุเคราะห์แก่การประพาศพรหมจรรย์ ด้วยการทำอย่างนี้ เราย่อมระงับเสียได้ซึ่งทุกขเวทนาเก่าคือความทิว และไม่ ทำทุกขเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้น อนึ่ง ความเป็นไปโดยสะดวกแห่งอรรถภาพนี้ด้วย, ความเป็นผู้หาโทษมิได้ด้วย, และความ เป็นอยู่โดยผาสุกด้วย, จักมีแก่เรา, ดังนี้ เราย่อมพิจารณาโดยแยกกายแล้วใช้สอยเสนาสนะ เพียงเพื่อบำบัดความ หนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพียงเพื่อ บรรเทาอันตรายอันจะพึงมีจากดินฟ้าอากาศ, และเพื่อความเป็นผู้นอนดีอยู่ได้ในที่หลีกเร้นสำหรับภavana เราย่อม พิจารณาโดยแยกกายแล้วบริโภคเภสัช บริหารอันเกื้อกูลแก่คนไข้เพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาอันบังเกิดขึ้นแล้ว มี อาหารต่างๆ เป็นมูลเพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (วัดหนองป่าพง อุบลราชธานี, 2551:48-52) แต่ด้วยวิถีและความจำเป็นในการทำให้ชีวิตเป็นชีวิตที่ดีขึ้น บางทีเราอาจเห็นว่าปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ก็ เป็นสิ่งสำคัญที่มีอาจขาดได้เช่นกัน ที่เป็นวัตถุ เช่น เงินตรา เครื่องไม้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี การสื่อสาร ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ อีกมากมาย ที่ไม่เป็นวัตถุ เช่น การเข้าวัดฟังธรรม การปฏิบัติ ธรรม การปฏิบัติตามคำสอนของผู้ที่ตนเคารพนับถือ การถือศีลกินเจ หรือแม้แต่การถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสรณะ เป็น ต้น เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้คิดสร้างและผู้นำมาสู่ตนพิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งจำเป็น เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมเกื้อกูลการ รังสรรค์ชีวิต เห็นได้ว่าในการขวนขวายเพื่อชีวิตที่ดี ปัจจัยอื่นๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุอาจถูกมองว่ามีบทบาท และความสำคัญ กระทั่งสำคัญยิ่ง จนมีอาจขาดได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว หากกล่าวเฉพาะปัจจัยพื้นฐานด้านวัตถุ ปัจจัยสี่ยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่คนเราจะขาดมิได้ เราอาจไม่จำเป็นต้องสนทนาโทรศัพท์จนปากมีได้หยุด แต่เราก็มีอาจ หยุดปากเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย เราอาจไม่จำเป็นต้องอาศัยในคฤหาสน์หรูแต่เพียงน้อยเราก็ จำต้องมีที่พักพิงเพื่อคุ้มภัยอันตราย เราอาจไม่จำเป็นต้องประดับตกแต่งร่างกายแต่เราก็จำเป็นต้องห่มผ้าผ่อนเพื่อความ อบอุ่นและป้องกันมดแมลงที่จะมารังควาน และเมื่อยามที่สุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์เราอาจมีสำคัญถึงเภสัช แต่เมื่อใดที่เจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา หากต้องการให้ชีพนี้ดำรงอยู่เราก็จำเป็นต้องอาศัยยารักษาโรค ดังนี้จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยสี่ ยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่คนเราจะขาดมิได้ แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ขาดมิได้ ขาดแล้วชีวิตต้องจบลงไม่โดยตรรกก็ โดยอ้อม

ดังนั้นไม่ว่าร้อน ผน หนาว จะผ่านสักกี่ฤดู ปัจจัยสี่ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่และ เพื่อเป็นรากฐานในการประกอบกิจต่างๆ แต่ปัจจัยสี่ที่เดิมที่เราสามารถเสาะหาได้จากธรรมชาติโดยตรง บัดนี้กำลังค่อยๆ

ลดและมีแนวโน้มที่จะหมดลงในไม่ช้า ซึ่งจริงๆ แล้วทรัพยากรที่ธรรมชาติสรรขึ้นก็เพียงพอต่อทุกชีวิตที่ดำรงอยู่บนโลกใบนี้อยู่แล้ว ดังคำกล่าวของดั่งที่มหาตมา คานธี ที่ว่า “โลกให้ความพอใจแก่ความต้องการของคนอย่างพอเพียง เว้นแต่ความละโมภโภมากของคนบางคน” (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2554 : 184) อีกทั้งความเป็นไปในยุคบริโภคนิยมแบ่งบานการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จากถูกอ้างเพื่อความจำเป็นต่อการดำรงชีพ แต่ข้อเท็จจริงกลับพบว่าบริโภคนิยมได้นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เป็นธรรมหรือไม่สมเหตุสมผล เป็นเหตุให้ความยากจนยังดำรงอยู่ทั่วโลก

ความไม่สมเหตุสมผลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว พระไพศาล วิสาโลได้กล่าวในบทความเรื่องวิถีพุทธวิถีไทในยุคบริโภคนิยม ว่าทุกวันนี้มีคนถึง 2,600 ล้านคน(หรือเกือบครึ่งโลก) ขาดสารอาหารอุปโภคพื้นฐาน รวมทั้งน้ำสะอาด และเกือบพันล้านคนอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนชื่อตัวเองไม่ได้ ปัญหาเหล่านี้สามารถจัดได้หากใช้งบประมาณ 9,000 ล้านเหรียญเพื่อจัดหา น้ำสะอาดให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน และอีก 6,000 ล้านเหรียญสำหรับให้การศึกษาแก่คนทั้งโลก แต่ปรากฏว่างบประมาณเพื่อใช้ในการนี้กลับมีไม่เพียงพอ ในทางตรงข้าม ในยุโรปมีการบริโภคไอศกรีมถึงปีละ 11,000 ล้านเหรียญ และค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำหอมในยุโรปและสหรัฐอเมริกาสูงถึง 12,000 ล้านเหรียญ ค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องสำอางทั่วโลกสูงถึง 18,000 ล้านเหรียญ อีก 24,000 ล้านเหรียญเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อครีมบำรุงผิวทั่วโลก แต่ที่สูงกว่านั้นได้แก่ค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิว จำนวน 38,000 ล้านเหรียญ นอกจากนี้วิถีชีวิตและทัศนคติแบบบริโภคนิยมยังได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม (พระไพศาล วิสาโล, ออนไลน์) ทั้งความเหลื่อมล้ำระหว่างฐานะของประชากรก็ยังมีที่ท่าจะสมเหตุสมผลกันในเรื่องส่วนแบ่งของรายได้ บทความเรื่องคนไทยมีรายได้แตกต่างกันแค่ไหน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าระหว่างปี 2543 - 2554 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดมีส่วนแบ่งรายได้ประจำอยู่ระหว่างร้อยละ 48 - 51 ของครัวเรือนทั้งประเทศ ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งรายได้ประจำอยู่ระหว่างร้อยละ 4 - 6 ของครัวเรือนทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์) ในวันที่ทรัพยากรธรรมชาติกำลังหมดลงๆ แต่มนุษยชาติยังหวนหาที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ ในวันที่ปัจจัยสี่ที่มีตามธรรมชาติกำลังเริ่มขาดแคลน เกษตรกรรม สัมมาชีพหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น “ประมาณ 10,000 ปี ก่อนพุทธกาล” (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) คงเป็นอาชีพเดียวที่สร้างปัจจัยสี่และปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของมนุษย์โดยตัวของการเกษตรเอง แต่ด้วยความเป็นไปของโลกธรรมที่ผ่านมามีวิถีแห่งเกษตรกรรมอาจผันผวนแปรไปบ้าง เริ่มจากยุคที่เรียกกันว่า “ปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่ทำให้มนุษย์หลงตัวคิดว่า สามารถควบคุมและเอาชนะธรรมชาติได้ เกษตรแผนใหม่เริ่มทำการผลิตแบบกอบโกยและเกิดการทำลายล้างสภาพแวดล้อมขึ้นภายใต้คำขวัญ "การปฏิวัติเขียว" (Green Revolution)” (พันธ์จิตต์ สีเหนียง, 2556 : 14)

การพัฒนาการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นเฉพาะแต่การเพิ่มผลผลิต ใช้เทคโนโลยีเพื่อเอาชนะธรรมชาติ ใช้เครื่องจักรกล ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ ส่งผลให้ระบบนิเวศเกษตรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศตามธรรมชาติ ที่มนุษย์เข้าไปจัดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางส่วนหรือทั้งหมดของรูปร่างลักษณะคุณสมบัติขององค์ประกอบภายในทางด้านกายภาพและชีวภาพที่มีอยู่เดิมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว การผลาญใช้ทรัพยากรธรรมชาติการส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อสมดุลนิเวศ เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากพิษภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ตกค้างในดิน น้ำ และผลผลิตการเกษตรนี้เอง จึงส่งผลให้รากฐานการพัฒนาเกษตรเกิดขึ้นคลอน รวมทั้งความอยู่รอดของมนุษยชาติโดยรวม

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ปัญหาการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาการเกษตรของรัฐและข้อจำกัดของแนวทางการพัฒนาชนบทเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งได้พยายามแก้ปัญหาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมด้วยการคิดค้นเทคนิคและรูปแบบการเกษตรที่แตกต่างไปจากที่รัฐส่งเสริมและเกษตรกรทั่วไปปฏิบัติ โดยอาศัยแนวความคิด ประสบการณ์ และผลงานการทดลองของบุคคลกลุ่มต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งที่

เป็นนักวิทยาศาสตร์การเกษตร นักธรรมชาติวิทยา นักการแพทย์ นักปรัชญา รวมทั้งเกษตรกรแนวคิดและข้อเสนอของบุคคลดังกล่าวต่อมาจึงเป็นที่มาของเกษตรกรทางเลือก “อันเป็นระบบการเกษตรที่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม มีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ และมีความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งต่อมากลางเรียกกันใหม่ว่า เกษตรยั่งยืน” (พันธ์จิตต์ สีนีย์ง, 2556 : 14 – 15) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการนำเกษตรกรรมยั่งยืนมาใช้ในการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ก่อนเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติหมดลงมาถึง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าถ้าได้ศึกษาและทำความเข้าใจการดำรงชีพด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับเกษตรกรยั่งยืน จะทำให้เข้าใจหลักการดำเนินชีวิตในแง่การดำรงชีพด้วยปรัชญาที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตลอดจนมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว และสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน
3. เพื่อเปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทางพระพุทธศาสนากับหลักเกษตรกรรมยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน ฉบับนี้เป็นการศึกษาวินิจฉัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการเป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้คือ

สำรวจ/ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ทำการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

- 1) ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา
- 2) ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ฎีกา ปกรณวิเสส และวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์

รายงานการวิจัย เอกสาร และสิ่งพิมพ์ เช่น นิตยสาร เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ชั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา
- 2) ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ฎีกา ปกรณวิเสส และวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์

รายงานการวิจัย เอกสาร และสิ่งพิมพ์ เช่น นิตยสาร เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

เรียบเรียงข้อมูล

เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากด้านตำราเอกสาร งานวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด โดยการอธิบายความ ตีความ เปรียบเทียบประเด็นจัดเป็นหมวดหมู่

เขียนรายงานการวิจัย

เขียนรายงานการวิจัย โดยนำเสนอสาระสำคัญที่ได้เรียบเรียงไว้ พร้อมทั้งเสนอแนวการประยุกต์ใช้ให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา 3 ด้านคือ เป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา กับเกษตรกรรมยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ดังนี้

เป้าหมาย จากการศึกษาพบว่าทั้งการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยั่งยืนมีความเหมือนกันคือเป้าหมายระดับสามัญไม่ต่างกัน คือ มีเป้าหมายให้ได้ผลผลิตในการดำรงชีพเพื่อใช้สอยบำบัดทุกข์ตามอาการทางกาย เป้าหมายระดับสูงต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนา การใช้สอยปัจจัยสี่ในการดำรงชีพมีเป้าหมายเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ ส่วนเกษตรกรรมยั่งยืนมีเป้าหมายการดำรงชีพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิได้เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ (ม.ม. (ไทย) 12/23/22-23)

หลักการจากการศึกษาพบว่าการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยั่งยืนมีความเหมือนกันคือมีหลักการที่ตั้งอยู่บนหลักของการละจากการกระทำที่เป็นความชั่ว กระทำแต่สิ่งที่เป็นความดี ต่างตรงมุมมองที่อาจมองได้ว่าการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่มีหลักการที่เป็นไปสำหรับปัจเจกบุคคล ส่วนเกษตรกรรมยั่งยืนนั้นมีหลักการเพื่อสังคมโดยรวม แต่หากพิจารณาเนื่องต่อการประพฤติปฏิบัติตามหลักการแล้วจะพบว่าหลักการทั้งสองฝ่ายที่เห็นว่าเป็นไปสำหรับปัจเจกบุคคลหรือสังคมโดยรวมนั้นมีความเข้ากันได้อยู่ในตัว อาทิ “หลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเชื้อเพลิงฟอสซิล” การปฏิบัติตามหลักดังกล่าว ในมุมที่มองออกไปอาจเห็นว่ามีได้ปฏิบัติต่อตนเองแต่หากมองย้อนกลับคืนในลักษณะที่เรียกว่า ปฏิโลม จะเห็นว่าเป็นการปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งการละชั่ว การทำดี เพราะการหลีกเลี่ยงและปฏิเสธที่จะใช้สารเคมีต่อศัตรูพืช เช่น หนอน แมลง ย่อมถือว่าเป็นการละชั่วทำดีอยู่ในตัว หรือการ “ปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วยความเคารพ” ของเกษตรกรรมยั่งยืน แม้จะชัดว่าให้ปฏิบัติต่อผู้อื่น แต่ก็ถือว่าเป็นการ ละชั่ว ทำดี ส่วนของต้นนั้นก็ถือว่าการได้ลดตัวตนหรืออวดตา ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือหลักการละชั่ว ทำดี ในทางพระพุทธศาสนา และนับเป็นข้อที่อยู่ในหลักการเพื่อความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนด้านสังคมของเกษตรกรรมยั่งยืนด้วยความต่างกันด้านที่มา คือ ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำหรับการดำรงชีพเพื่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามคติทางศาสนาส่วนเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหลักการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตร

วิธีการ จากการศึกษาพบว่าการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยั่งยืนนั้นมีวิธีการที่มีความเหมือน คือ มีวิธีการตั้งอยู่บนหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความรู้จักประมาณและการพิจารณาโดยแยกกายต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่มาจากคำสอนด้านศาสนา อยู่ในรูปของหลักธรรม การดำเนินตามวิธีการต้องอาศัยความเข้าใจในตนของผู้ปฏิบัติ ในวิธีการ(หลักธรรม) และในความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึงปัจจัยสี่เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นวิธีการที่มีจุดเริ่มจากความต้องการมีชีวิตรอดของคน พัฒนาและสืบต่อในรูปของภูมิปัญญาสู่ศิลปะวิทยาตามยุคสมัย การดำเนินตามวิธีการให้ความสำคัญในสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับการเกษตรเป็นเบื้องต้นแล้วเชื่อมโยงสู่บริบทอื่นในระบบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน ผู้ศึกษาได้แยกข้อเสนอแนะเป็น 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ และประการที่สองข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาค้นต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปปฏิบัติ

ปัจจุบันกล่าวได้ว่าเป็นยุคสมัยของความรุ่งเรืองทางวัตถุ กล่าวถึงอาหาร จริงอยู่เรามีได้รับประทานอาหารเพียงแค่นี้ให้อยู่ท้อง แต่เราใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจในการรู้รูปรสอาหาร ซึ่งนั่นหมายถึงการยังชีพที่อยู่ในเงื่อนไข

เพื่อให้ได้ดุลทางกายและใจ แต่ปัจจุบันนอกจากความจำเป็นของอาหารตามกล่าว พบว่ามีการบริโภคอาหารเพื่อสนองตอบในเรื่องของ รูป เสียง กลิ่น รส และอารมณ์ด้านอื่นอีกมากมาย บริโภคเพื่อการประดับเฉยๆ ก็มี บริโภคเล่นเป็นเกมเพื่อความบันเทิงเฉยๆ ก็มี นอกจากอาหารแล้ว เครื่องนุ่งห่ม จากที่ผลิตเพียงเพื่อนุ่งห่ม ก็มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นๆ ในเรื่องของการประดับ ตกแต่ง ดูดีเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และเช่นกันกับยารักษาโรคที่แม้ว่าจะขวนขวายมาเพื่อเยียวยารักษาอาการเจ็บป่วยตามสมบัติของยา แต่หลายครั้งเราได้นำมาใช้ให้เป็นไปเพื่อความสวยงามงานของเรือนร่าง และความนิยมด้านอื่นๆ ตามยุคสมัย เป็นต้นว่า สูง ขาว ยาว ใหญ่ ซึ่งทั้งหมดนี้เองส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

เพื่อความประสงค์ในส่วนที่เกินกว่าความเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิตจึงกล่าวได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกใช้ไปอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็นในฐานะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานและจำเป็นต่อชีวิตจากผลการศึกษาเรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาก็ เกษตรกรรมยั่งยืนก็ดี และการเปรียบเทียบในสองสิ่งนี้ก็ดี ทำให้ได้เห็นว่ามีส่วนที่ตรงและสอดคล้องกันในข้อที่ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งในที่นี้ก็คืออาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งในส่วนที่ถูกใช้สอยไปอย่างสิ้นเปลือง และในฐานะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปปฏิบัติจึงอยู่ที่การปฏิบัติในความที่เห็นถึงความตรงกันและสอดคล้องกันนั้นอย่างเป็นธรรมทั้งตามวิธีการ บนหลักการ เพื่อเป้าหมายที่เป็นหนึ่งเดียวคือความพ้นจากทุกข์ทางร่างกายและจิตใจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่ายังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก จึงขอเสนอหัวข้อ/ประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปคือ

- 1) การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรมยั่งยืน
- 3) การประยุกต์หลักการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

วัดหนองป่าพง อุบลราชธานี. **คู่มือทำวัตร-สวดมนต์แปล**. พิมพ์ครั้งที่ 13. อุบลราชธานี : วิทยาออฟเซตการพิมพ์, 2551.

เฉษฎา ทองรุ่งโรจน์. **มหาตมา คานธี ชีวิตและความคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2554.

พันธ์จิตต์ สีหนึ่ง. **การส่งเสริมเกษตรยั่งยืน. นครปฐม** : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2556.

(2) สื่อออนไลน์ :

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระไพศาล วิสาโล. วิถีพุทธวิธีไทยในยุคบริโภคนิยม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/article/budVitheeBudVitheeThai.htm>[10 กุมภาพันธ์ 2558].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. เกษตรกรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/>[10 กุมภาพันธ์ 2560].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, คนไทยมีรายได้แตกต่างกันแค่ไหน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_income.jsp [22 ส.ค.2560].

การศึกษาบทบาทและหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า

A Study of Roles and Dhamma of Bodhisattava in the Birth of Merchant

พระครูสิริธรรมวรคุณ (วินัย วัฒนธมโม)

พุทธศาสนคหบดีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทและความเป็นมาของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า 3) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมและวิธีการของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า

ผลการวิจัยพบว่า

พระโพธิสัตว์ หมายถึงบุคคลที่บำเพ็ญบารมีหรือทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล พระโพธิสัตว์มีเป็นจำนวนมากตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และมหายาน พระโพธิสัตว์เป็นแบบอย่างแก่ทุกคนในการทำความดี ให้ชาวพุทธเอาอย่างพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เห็นแก่ตัวเอง การกระทำแบบนี้ก็เป็นภารกิจของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์เคยเกิดเป็นพ่อค้าเพื่อบำเพ็ญบารมีอยู่ 15 ชาติ หลักธรรมที่พบในชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพ่อค้าคือ ความเป็นผู้มีสติปัญญาดีในการทำการค้า รู้ถึงหลักการทำการค้าว่า สินค้าอย่างนี้ ซื้อง่ายนี้ ขายไปเท่านั้น จักได้กำไรเท่านั้น เป็นต้นทุนเท่านั้น เป็นผู้ฉลาดที่จะซื้อจะขาย ความซื่อสัตย์สุจริตในการทำการค้า ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น ทำการค้าอย่างตรงไปตรงมา

หลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้าประกอบด้วย หลักปัญญา (เหตุผล) หลักความซื่อสัตย์สุจริต และหลักความไม่ประมาท หลักธรรมทั้ง 3 ประการนี้ถือเป็นหลักธรรมที่โดดเด่นในชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพ่อค้า เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การทำการค้าได้

Abstract

The objectives of this thesis were to study role and historical background of Bodhisatta in Theravada Buddhism, to study principal virtues of Bodhisatta in the birth of merchant, and to study the application of principal virtues and methods of Bodhisatta in the birth of merchant.

The findings were as follows:

Bodhisattas meant the persons who practised perfection or did various good deeds to get an enlightenment and being the Buddha in the future. There were many Bodhisattas according to the belief in Theravada and Mahayana Buddhism. Bodhisattas were the splendid models to the Buddhists in cultivation of goodness i.e. helping others without selfishness. To cultivate principal virtues was the Bodhisattas' duties.

Bodhisatta used to be born a merchant for fifteen births. The principal virtues found in the birth of merchants were the knowledge of sincerely business running in terms of trading, purchasing, selling, profiting, and costing.

The principal virtues of Bodhisattas in the births of merchants consisted of the principle of intelligence (reasonableness), the principle of right conduct, and the principle of heedfulness. These principal virtues were the prominent virtues for the Bodhisattas in the births of merchants. And they could be applied to practise in life leading and in business running.

ความเป็นมาของปัญหาวิจัย

ชาตก เป็นเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงเวียนว่ายตายเกิด เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีและร้าย แต่ได้พยายามทำความดีมาโดยตลอด จนในที่สุดได้เป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายเรื่องราวชาตกต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกาย ชาตก เล่มที่ 27 และ เล่มที่ 28 มีทั้งหมด 547 เรื่อง โดยแบ่งออกเป็นนิบาตต่าง ๆ ได้ 22 นิบาต ชาตกที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก เล่มที่ 27 และเล่มที่ 28 นี้ มีปรากฏเฉพาะพระคาถาเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลต่าง ๆ อย่างชัดเจน เหมือนในชั้นนอร์รถกชาตก เช่น ข้อความใน วรรณูปถชาตกว่า “ชนทั้งหลายผู้ไม่เกียจคร้าน ขุดภาคพื้นที่ย่างไร ได้พบน้ำในทางทรายนั่น ณ ที่ลานกลางแจ้งฉันใด มุนีผู้ประกอบด้วยความเพียรและกำลัง เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบใจฉันนั้น.” ฉะนั้น เราจึงไม่สามารถที่จะทราบวาทะพระพุทธเจ้าตรัสไว้เมื่อใดและมีเนื้อความสมบูรณ์อย่างไรบ้าง ส่วนเนื้อหารายละเอียดของนิทานชาตกแต่ละเรื่องนั้น ปรากฏชัดเจนอยู่ในชั้นนอร์รถก เพราะมีการกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียด กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เรียกว่าอุปบัติเหตุ เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงแสดงนิทานชาตกประกอบอันเป็นเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธองค์บ้าง ของบุคคลที่เป็นต้นเหตุให้ทรงแสดงนิทานชาตกบ้าง หรือเรื่องราวของผู้ที่มีความต้องการอยากทราบประวัติในอดีตชาติของบุคคลนั้น แล้วสรุปว่ามีใครมาเกิดในสมัยพุทธองค์

ชนชั้นสังคมในชมพูทวีป (อินเดีย) ตามหลักศาสนาพราหมณ์ มีการแบ่งวรรณะไว้ 4 ประเภท (พระธรรมปิฎก, 2538 : 159) ที่กำหนดโดยชาติกำเนิด ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร แต่ละวรรณะมีหน้าที่แตกต่างกันไปอย่างชัดเจน คือ วรรณะกษัตริย์ ชนชั้นเจ้า ทำหน้าที่ปกครองประเทศหรือนักรบ วรรณะพราหมณ์ ชนชั้นเจ้าตำราเจ้าพิธี มีหน้าที่ให้การศึกษาและการศาสนา วรรณะแพศย์ชั้นพ่อค้าและกสิกรมีหน้าที่ในการค้าขายทำการเกษตร และวรรณะศูทรชนชั้นทาสกรรมกร มีหน้าที่ทำงานด้านแรงงาน การแบ่งชั้นวรรณะในชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียนั้น ยังยึดถือมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะไม่เคร่งครัดเหมือนสมัยพุทธกาลก็ตาม

อาชีพค้าขายหรือการพานิชเป็นหน้าที่ของกลุ่มวรรณะแพศย์ มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เช่น พระจักษุบาลเถระ (พระพุทธโฆสจารย์, 2541 : 5) อดีตของท่านก็เป็นพ่อค้าเกวียน ไปค้าขายต่างเมือง พบประชาชนชาวเมืองสาวัตถีพากันถือดอกไม้ธูปเทียน ไปวัดในเวลาเย็น เกิดความสงสัย สอบถามได้ความแล้ว ตามไปฟังธรรมที่วัด มีความเลื่อมใส ได้อุปสมบทและปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด พระมหากัปปิยะเถระก็เช่นกัน พระองค์ได้ข่าวจากพ่อค้า วาณิช จึงทราบว่า พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นแล้ว และได้ออกบวชพร้อมบริวาร จนได้บรรลุพระอรหันต์ จึงเห็นได้ว่า ในสมัยพุทธกาลมีเรื่องราวของพ่อค้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

ชาตก จำนวน 547 เรื่องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็น 1 ใน นวังกส์ตถุศาสน์ เป็นเรื่องราวในอดีตชาติ สมัยที่พระองค์ เป็นพระโพธิสัตว์ ขณะบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ โดยยกขึ้นมาเล่าให้ข้อคิด คติธรรม ให้กำลังใจในการปฏิบัติแก่พุทธบริษัท ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อสนับสนุนให้บุคคลนั้น ๆ ได้ก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เรื่องต่าง ๆ ในชาดก พระองค์ทรงเสวยชาติเป็นทั้ง สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดาและพระพรหมเป็นต้น ประกอบไปด้วยคติธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในพระชาติที่เป็นพ่อค้า ก็มีจำนวนไม่น้อย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่า น่าจะนำเสนองานวิจัยเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ในชาติที่พระองค์เกิดเป็นพ่อค้า เพื่อจะได้ทราบถึงจำนวนชาดกทั้งหมดและบทบาทของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาตินั้น เกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ อย่างไร และมีหลักธรรมอะไรบ้างที่สำคัญถึงกับที่พระองค์ทรงยกเป็นอุทาหรณ์เป็นแสดง ให้ผู้นั้นได้สติปรับปรุง คงปฏิเสศไม่ได้ว่า เรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธองค์มีจำนวนมากที่ไม่ได้ยกมาแสดง เพราะไม่มีมูลเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวข้องกัน แต่ชาดกจำนวน 547 เรื่องนี้ คงมีความสำคัญไม่น้อยจึงได้ยกมาแสดง ทำให้พุทธบริษัทได้ศึกษาและทรงไว้สืบทอดมาจวบปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและความเป็นมาของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมและวิธีการของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก
- 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยรวบรวมข้อมูลที่เป็นนิตยสาร ฎีกา และเอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) เรียบเรียงข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย
- 5) สถานที่ใช้ในการค้นคว้าหาข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

พระโพธิสัตว์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) หมายถึงบุคคลที่บำเพ็ญบารมีหรือกระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล พระโพธิสัตว์มีเป็นจำนวนมากตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และมหายาน แต่มีความแตกต่างกันไป พระโพธิสัตว์มีสองประเภท (ช.พุทธ.อ. (ไทย) 73/35/44) คือ 1) อนิยตโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ที่ยังไม่ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อนมาเลย เรียกว่า *อนิยตโพธิสัตว์* ความหมายคือยังไม่แน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะอาจจะเลิกล้มความปรารถนาเมื่อไรก็ได้ 2) *นิยตโพธิสัตว์* พระโพธิสัตว์ที่ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อนมาแล้ว เรียกว่า *นิยตโพธิสัตว์* ตามความหมายคือจะได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน เพราะถ้าถึงนิพพานต้องดำรงฐานะเป็นพระพุทธเจ้าอย่างเดียว แต่ถ้าบารมีและเวลายังไม่สมบูรณ์ แม้ว่าจะพยายามปฏิบัติอย่างยิ่งยวดบังเกิดปัญญาอย่างเยี่ยมยอด ก็ไม่สามารถถึงนิพพานก่อนได้ แม้จะทุกข์ท้อแท้ จนคิดว่าเลิกที่จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แต่แล้วในที่สุดมหากุศลที่เป็นอนุสัย ก็จะพุงกระจายขึ้นมาให้ตั้งมั่นและบำเพ็ญบารมีกันต่อ จนกว่าบารมีและเวลาสมบูรณ์ นอกจากนี้พระโพธิสัตว์ยังแบ่งได้อีกเป็น 3 ประเภทคือ

1) **ปัญญาธิกโพธิสัตว์** คือพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีโดยใช้ปัญญาเป็นตัวนำ ระยะเวลาการสร้างบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือตั้งความปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 7 อสงไขย หลังจากนั้นจึงออกปากกล่าววาจาต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 9 อสงไขย รวมเป็น 16 อสงไขย และได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกเป็น พระนิยตโพธิสัตว์ เมื่อเหลือเวลาอีก 4 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้าจนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน

2) **สัทธาธิกโพธิสัตว์** คือพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีโดยใช้ศรัทธาเป็นตัวนำ ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีทั้งหมด 40 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือตั้งความปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 14 อสงไขย หลังจากนั้นจึงออกปากกล่าววาจาต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 18 อสงไขย รวมเป็น 32 อสงไขย และได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกเป็น พระนิยตโพธิสัตว์ เมื่อเหลือเวลาอีก 8 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน

3) **วิริยาธิกโพธิสัตว์** คือพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีโดยใช้วิริยะเป็นตัวนำ ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีทั้งหมด 80 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือตั้งความปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 28 อสงไขย หลังจากนั้นจึงออกปากกล่าววาจาต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 36 อสงไขย รวมเป็น 64 อสงไขย และได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกเป็น พระนิยตโพธิสัตว์ เมื่อเหลือเวลาอีก 16 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน บารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญนั้นเรียกว่า บารมี 10 ทศน์ หรือ 30 ทศน์ประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ชันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี ในบารมีทั้ง 10 ประการนี้ แบ่งเป็นระดับขั้นของการบำเพ็ญออกเป็น 3 ขั้นคือ 1) การบำเพ็ญบารมีระดับต้น 2) อุปบารมี การบำเพ็ญบารมีขั้นกลาง เช่นการอุทิศอวัยวะน้อยใหญ่ในร่างกายของตน เพื่อพระโพธิญาณ 3) ปรมัตถบารมี การบำเพ็ญบารมีขั้นสูง อุทิศด้วยชีวิตของตนเอง เพื่อพระโพธิญาณ

หลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า จากการศึกษาพบว่า พระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา เถรวาทเคยเกิดเป็นพ่อค้าอยู่ 15 ชาติ คือ เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนผู้ฉลาดเดินทางไปค้าขายทางเดียวกันกับหัวหน้าพ่อค้าเกวียนผู้โง่เขลา ซึ่งออกเดินทางไปก่อนและถูกยักษ์หลอกจับกินจนหมดสิ้น พระโพธิสัตว์ไปทีหลังรู้ทันอุบายของยักษ์จึงพาบริวารรอดพ้นอันตรายไปค้าขายแล้วกลับมาถึงบ้านด้วยความสวัสดิ์ เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดินทางไปค้าขายผ่านทางกันดารในทะเลทรายขาดน้ำกลางทะเลทราย จึงค้นหาสถานที่ที่มีน้ำ แล้วให้บริวารขุดลงไป บริวารเกิดความท้อถอยจึงพูดให้กำลังใจ จนสามารถขุดได้น้ำขึ้นมาเลี้ยงทั้งโคและคน ทำให้รอดพ้นความตายได้ เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเครื่องประดับไปเที่ยวเร่ขายสินค้าตามหมู่บ้าน เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า ได้ตีเตียนลูกชายช่างไม้ผู้โง่เขลา ที่คิดจะฆ่ายุ้งแต่ใช้ขวานฟันศีรษะบิดาจนตาย เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน รู้ว่าต้นไม้ที่คล้ายกับมะม่วงแต่ไม่ใช่มะม่วง เป็นต้นไม้มีพิษเพราะอาศัยการสังเกต เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน ได้ดำหนีกำนันซึ่งร่วมมือกับพวกโจรปล้นชาวบ้านทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน ได้ช่วยบริวารให้พ้นจากความตายที่กินผลไม้มีพิษ เสวยพระชาติเป็นภุมณีพิศษายาขาวเปลือก รับฝากวานรฝึกรำของหอมงูไว้ แต่เจ้าของเป็นคนอันธพาลได้เขียนตีมัน มันจึงหนีขึ้นต้นไม้ เขาพยายามอ่อนน้อมให้มันลงมาแต่ไม่เป็นผล เสวยพระชาติเป็นพ่อค้ามา รู้ลักษณะม้ามืดและมืด ทดลองม้าสินธพเห็นว่าเป็นม้ามืด จึงซื้อไปถวายพระราชยา เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน เดินทางไปค้าขายทางกันดาร ห้ามพวกพ่อค้าไม่ให้ขุดหาทรัพย์ในบ่อน้ำเก่าลึกเกินไป แต่พ่อค้าเหล่านั้นไม่เชื่อ จึงถูกพญานาคพันพิษใส่จนตายหมด

การประยุกต์ใช้หลักธรรมและวิธีการของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้านั้นประกอบด้วย หลักปัญญา (เหตุผล) หลักความซื่อสัตย์สุจริต และหลักความไม่ประมาท หลักธรรมทั้ง 3 ประการนี้ถือเป็นหลักธรรมที่โดดเด่นในชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพ่อค้า เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การทำการค้าได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “บทบาทและหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้า” มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้านั้น เป็นหลักธรรมที่สูงส่งและทรงคุณค่าในสังคม สามารถสร้างให้เกิดมีขึ้นกับตนเองได้ และประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิต ทั้งในระดับปัจเจก และส่วนรวมได้ยังปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เพราะช่วยส่งเสริมให้บุคคลผู้ปฏิบัติได้รับผลอย่างดีและเกิดความสงบ สุขภายในใจ และลดความขัดแย้งกันในสังคมได้ เพราะการสะสมบารมี ถือว่าเป็นการสร้างคุณประโยชน์ในสังคมส่วนรวมด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาวิเคราะห์หลักบารมี 30 ทศของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเถรวาทในมิติทางสังคม เช่น การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นั้นมีประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร
- 2) ควรศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติที่เกิดเป็นพระราชานี้หรือผู้นำว่ามีหลักธรรมในการบำเพ็ญบารมีอย่างไร
- 3) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน โดยใช้ บุคคลตัวอย่างในสังคม เป็นข้อเปรียบเทียบ ว่าใครบ้างที่เข้าข่าย บำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อพุทธภูมิและโพธิญาณ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
พระธรรมปิฎก. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
พระพุทธโฆสจารย์. ธมมปทฎฐกถา ปฐโม ภาค. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541.
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2539.

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับนิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก

PRINCIPLES AND CONCEPT OF THE COMMUNICATION ARTS IN TIPITAKA

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ

พระครูปิยกิจบดินทิต

พระสมุห์เชษฐา ปิยสาธโน

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก คือศาสตร์แห่งการแสดงธรรมะที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น หลักการและแนวคิดนี้เป็นการกล่าวถึง พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้เผยแผ่ จุดมุ่งหมายของการสอน หลักการสอน สติการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งพบว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ถือกำเนิดมานานกว่า 2600 ปี หลักคำสอนในศาสนาพุทธได้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในการรับรู้ การพูด การฟัง การรับสารและการสื่อสาร การคิด และความเชื่อ ซึ่งหลักพุทธวิธียุทธศาสตร์การสื่อสารนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ใน การสื่อสารในยุคปัจจุบัน เป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ตลอดจนการส่งเสริมวิธีการสื่อสารตามแนวพุทธจริยศาสตร์ พุทธวิธีการสื่อสารนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือพุทธจิตวิทยาการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการพ้นทุกข์

คำสำคัญ : หลักการและแนวคิด, นิเทศศาสตร์, พระไตรปิฎก

ABSTRACT

The Communication in tipitaka is the Communication arts about Dhamma in Tipitaka and Atthakatha etc. This Communication arts in Tipitaka it's talk about Buddha's techniques for Dhamma propagation in Buddhism, for that had disseminated according to Buddha's techniques for Buddhism dissemination, either in terms of components of missionary, purpose for teaching, principle for teaching, style for teaching, method for teaching and technique in according to Tipitaka. The finding were as follows :- Buddhism is the religion of Buddha which was founded over 2600 years ago. The Buddha has taught the principles of human communication in many ways such as the principle of perception, talking, listening, exposing, thinking and believing. The Buddha's communication principles can be applied to many communication situations and can lead to effectiveness and Buddhist ethic in communication and communication arts in communication strategy, that is :- to communicate on the basic of the real of cause and effect which brings one to wisdom. The Buddhist communication is the way that brings society to the result that is:- the Buddhist Psychology between human interpersonal communication had influential factor to be away from the sufferings.

Keywords : Principles and Concept, Communication arts, Tipitaka

บทนำ

นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก เป็นศาสตร์ว่าด้วยเป็นหลักการ วิธีการ กระบวนการ และเป้าหมายการสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงใช้กระบวนการสื่อสารนี้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นผลมาจากการตรัสรู้สังขารธรรม เรียกพุทธวิธีการสื่อสารนี้ว่าการแสดงธรรม บ้าง การเผยแผ่ธรรม บ้าง การสนทนาธรรม บ้าง การตอบปัญหาธรรม บ้างดังนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นพุทธวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ในบางครั้งเรียกว่า ธัมมิกถา หรือธรรมเทศนา รูปแบบของพุทธวิธีการสื่อสารในสมัยพุทธกาลนั้นทรงใช้วิธีการแบบ “มุขปาฐะ” คือการพูดปากเปล่า หรือการสอนปากต่อปาก วิธีการนี้พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดพระชนมชีพ 45 พรรษา

เนื้อหา

พระพุทธองค์ทรงแสดงเทศนาครั้งแรกคือธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเรียกว่า “ต้นฉบับของนิเทศศาสตร์แนวพุทธ” [นิเทศศาสตร์ต้นแบบ] ซึ่งครอบคลุมทั้งแนวคิด เนื้อหาและเป้าหมายอย่างสมบูรณ์แบบ ต่อจากนั้นจึงมีการขยายผลไปยังพระสาวกอื่นๆ และสาวกต่างๆ ก็นำไปถ่ายทอดกันต่อๆ ไป ตามหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

ลักษณะทั่วไปของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธ พอสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1. แสดงหลักความจริงตามทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาธรรม ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสังขารธรรมด้วยวิถีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้น เพื่อความยึดมั่นหรือปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการเก็งความจริงทางปรัชญา
2. แสดงข้อปฏิบัติตามทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นหลักครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ให้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ และการปฏิบัติความสายกลางนี้ควรเป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่นสภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น
3. พุทธธรรมฝ่ายเถรวาทนั้น เน้นในเรื่องการกระทำ (กรรมวาท และกิริยวาท) เน้นความเพียร พยายาม (วิริยวาท) มุ่งผลในทางปฏิบัติไวของตนเอง ภายใต้อุปมาทธรรม และหลักแห่งกัลยาณมิตร พุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนน้อมปรารถนา หรือศาสนาแห่งความความหวังหวังกังวล หากจะถือว่า พุทธธรรมดังกล่าวเป็นปรัชญา ก็เป็นปรัชญาที่สอนให้มนุษย์พึงพึ่งตนเองแต่เพียงอย่างเดียว หากจะขยายความข้อต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างลึกซึ้งขึ้นก็พออธิบายได้ดังนี้ คือ

เป้าหมายสูงสุด เน้นในเรื่องอริยสัจ 4 เอกุณภาพของศาสนิกชนเป็นสำคัญ ยึดถือและคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัยแลสิกขาบททุกข้อ ที่พระพุทธองค์เคยบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด ฝ่ายเถรวาทถือว่า การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไม่ว่าด้วยเหตุผลใดใด ย่อมเป็นบาป ผิดหลัก เบญจศีล เถรวาทสอนแต่เพียงว่า ให้กล้าที่จะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาไว้ซึ่งสังขารธรรม เถรวาทไม่เชื่อและสอนให้เชื่อว่า ปาณาติบาต ไม่ว่ากรณีใดใด จะก่อให้เกิดกุศลกรรมต่อตนเองหรือต่อพระศาสนาไม่มีการเรียนการสอนพระธรรมเพื่อเพิ่มสมาชิกด้วยลัทธิและพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งการจัดธรรมสังคีตเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกาศพระศาสนา ชักล่อมชักจูงศรัทธาของประชาชน ยังยึดหลักปรัชญาพุทธตามที่ปรากฏในคัมภีร์ดั้งเดิมคือพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด จะมีเป็นเพียง อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา ที่มีผู้รู้แต่งขึ้นภายหลังเพื่อการขยายความเพิ่มเติมในอรรถรสที่ไม่ชัดเจน ในพระไตรปิฎก มีทัศนะต่อพระพุทธเจ้าดังนี้คือชาวเถรวาทเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นมนุษย์ มิใช่เทพผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติพระองค์คือผู้ที่ได้ทรมุขเสติปัญญา และความเพียรพยายามเพื่อให้ถึงจุดหมายที่ทรงมุ่งหวังคือนิพพาน ในทางรูปธรรมพระองค์ทรงมีเนื้อหนังร่างกาย ที่อยู่

ภายใต้กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับคนธรรมทั่วไป คัมภีร์เถรวาทกล่าวว่า ความเป็นพระพุทธเจ้ามิได้อยู่ในเนื้อหนังร่างกาย หากอยู่ที่ธรรม อันหมายถึงปรัชญาที่เป็นคำสั่งสอนของพระองค์ พุทธธรรมเท่านั้นคือแก่นหรือสาระของความเป็นพระพุทธเจ้า

แนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก

การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นผลมาจากพุทธองค์มีพระกรุณาในหมู่สัตว์และที่ต้องการให้เหล่าสรรพสัตว์ได้พ้นจากทุกข์ ดังพุทธพจน์ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวจดูโลก ด้วยพุทธจักขุ(ขุ.ป.(บาลี) 31/111/124,113/126) ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธูลีในตาน้อย มีธูลีในตามาก(ปัญญาจักขุ) มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่า น่ากลัวก็มี มีอุปมาเหมือนในกออุบล ในกอปทุม หรือในกออุบลหรือในกอปทุม ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกอุบลหรือในกอปทุม ดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกอุบลหรือในกอปทุม ดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ ฉันทใด พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธูลีในตาน้อย มีธูลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี ฉันทนั้น” (วิ.ม.(ไทย) 4/9/14-15) ดังนั้น แนวคิดพุทธวิธีการสื่อสารนอกจากที่กล่าวมาแล้วก็คือเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าอีกด้วย คือ (1) โลกัตถจริย การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชาวโลก (2) ญาติตถจริยา การบำเพ็ญเพื่อพระญาติ (3) พุทธัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะทำหน้าที่พระพุทธเจ้า (ธ.อ.(บาลี) 3/93)

พุทธจริยาในการบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้านี้เอง นำไปสู่โครงสร้างของการทำงานที่ยิ่งใหญ่ในพระพุทธศาสนาของงานด้านนิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก (1) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เนื่องด้วยการประกาศและประดิษฐานพระพุทธศาสนา (2) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เนื่องด้วยการบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อชาวโลก (3) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เกี่ยวกับการให้โอกาสเพื่อการเข้าถึงธรรม (4) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เกี่ยวกับการอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม (5) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เพื่อประกาศสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา (6) ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เพื่อการถ่ายทอดความเห็นผิด (6) ความสำคัญเนื่องด้วยนิเทศศาสตร์เพื่อดับทุกข์

พุทธนิเทศศาสตร์ว่าด้วยการประดิษฐานพระพุทธศาสนา : การทรงแสดงธรรมที่ประณีต ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจของคนทั่วไป นับได้ว่าเป็นก้าวอย่างที่สำคัญในตัดสินพระทัย ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาผู้รื่นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย(คือกามคุณ 5) ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอทิปปัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนักกล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ข้อนั้นก็พึงเป็นความเห็นตณหาของเรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา” (วิ.ม.(ไทย) 4/7/11) เหตุการณ์หลังจากนั้นพระพุทธองค์ได้รับแรงบันดานจากท้าวสหัมบดีพรหม และอาศัยพระมหากรุณาในพระองค์เองที่เล็งเห็นความแตกต่างของบุคคล ที่สามารถรับรู้ธรรมได้ ต่อจากนั้นจึงได้นึกถึง อาหารตบส กาลามโคตรและอุทกตบส รามบุตร แต่ทั้งสองก็ได้ทำกาลไปแล้ว จึงได้นึกถึงปัญจวัคคีย์ และเมื่อได้เสด็จไปถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวันอันเป็นที่พำนักของปัญจวัคคีย์แล้วจึงได้แสดงธรรมโปรด จนในที่สุดทำให้ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม (บรรลุเป็นพระโสดาบัน) เป็นพระอริยสาวกรูปแรกในพระพุทธศาสนา และต่อมาก็ทรงแสดงธรรมทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้งหมดได้บรรลุ

พระอรหันต์ และทรงประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาแก่บุคคลอื่นมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ยศกุลบุตร และพระสหายอีก 54 คน (รวมเป็น 55 คน) ชุดที่สาม ทรงแสดงแก่ภททวัคคีย์ 30 คน และทรงกลับมาที่พุทธคยาได้แสดงธรรมแก่ขุฎิล 3 พี่น้อง คืออุรุเวลากัสสปะ และ บริวาร 500 นทีกัสสปะ และ บริวาร 300 คยากัสสปะ และ บริวาร 200 รวมเป็น 1,003 คน และทรงแสดงธรรมพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และคณะ รวม 252 คน ในช่วงที่กล่าวมาทำให้เห็นว่านี่คือ นิเทศศาสตร์เพื่อประกาศพระศาสนาเป็นอันดับแรก

พุทธนิเทศศาสตร์เพื่อการประกาศศาสนา : เมื่อพระพุทธองค์ได้กองกำลังในการขับเคลื่อนพระสัทธรรมแล้ว เพื่อให้พระสาวกที่บรรลอรหันต์ แล้วได้ทำหน้าที่ประกาศพระพุทธรูปศาสนาไปพร้อมกันกับพระพุทธองค์ จึงตรัสแก่ ภิกษุทั้งหลาย ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้น แล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชน จำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกัน สองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟัง ธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม.(ไทย) 4/32/40)จาก พุทธพจน์นี้เองเป็นการจุดประกายในพระสาวกทั้งหลายได้ช่วยกันทำหน้าที่ประกาศพระพุทธรูปศาสนาพร้อมกับพระพุทธ องค์ตลอดเวลา 45 พรรษา และพระสาวกรุ่นต่อๆ มาก็ได้ทำหน้าที่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

พุทธนิเทศศาสตร์เพื่อเปิดโอกาสให้เข้าถึงธรรม ความสำคัญข้อนี้พิจารณาได้จากพุทธพจน์ที่ส่งพระสาวก 60 รูป ไปประกาศศาสนา โดยพระพุทธองค์ทรงย้ำว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงแสดงธรรมะ ที่มีความงามใน เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลาย ที่มีธุลีในนัยตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม” (วิ.ม. (บาลี) 4/32/27) นิเทศศาสตร์เพื่อเปิดโอกาสเข้าถึงธรรมในประเด็นนี้ ท่านพระพุทธโฆสจารย์ อธิบายรายละเอียด ไว้ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ว่า “อาทิกถยาณ” งามในเบื้องต้นด้วยศีลสิกขา [ปาริสุทธิศีล] “มชฌกถยาณ” งามใน ท่ามกลางด้วยจิตตสิกขา [สมาธิ/สมถกรรมฐาน] “ปริโยสานกถยาณ” งามในที่สุดด้วยปัญญาสิกขา [วิปัสสนาปัญญา] เป็นต้น (ที.สี.อ.(บาลี) 190/159)

พุทธนิเทศศาสตร์เพื่อการบำเพ็ญที่ยิ่งใหญ่ การความสำคัญในข้อนี้ ถ้ามองในมิติที่เป็นพระพุทธเจ้า ก็คือ พุทธกิจตลอดระยะเวลา 45 พรรษา หรือถ้ามองในภาพย่อยก็คือ พุทธกิจ 5 ที่เป็นพุทธกิจประจำวัน ในเวลา 24 ชั่วโมงต่อหนึ่งวัน โดยพระพุทธองค์ได้แบ่งออกไปเป็น “กิจ 5 ประการ” และ “ยาม 3 แห่งราตรี” คือปฐมยาม มัชฌิมยาม และ ปัจฉิมยาม พระอรธกถาจารย์พรรณนาไว้ว่า ขึ้นชื่อว่ากิจนี้มี 2 อย่าง คือ กิจที่มีประโยชน์ และ กิจ ที่ไม่มีประโยชน์ [กิจจถจ นามเต สาทถกั นีรตถกถนติ ทูริธั โหติ] บรรดากิจ 2 อย่างนั้น กิจที่ไม่มีประโยชน์ พระผู้มี พระภาคเจ้าทรงเพิกถอนแล้วด้วยอหัตมรรค ๓ โภธิบัลลังก์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีกิจแต่ที่มีประโยชน์เท่านั้น (ที.สี.อ.(บาลี) 1/71) กิจที่มีประโยชน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มี 5 อย่าง (ที.สี.อ.(บาลี) 1/71) คือ 1. กิจในปุโรภัต 2. กิจในปัจฉิมภัต 3. กิจในปุริมยาม 4. กิจในมัชฌิมยาม 5. กิจในปัจฉิมยาม

ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธเพื่อการประกาศหลักสัมมาทิฏฐิและอนมิจฉาทิฏฐิในพระพุทธรูปศาสนา ความสำคัญข้อนี้เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระพุทธรูปศาสนา เพราะ “สัมมาทิฏฐิ” นับได้ว่าเป็นก้าวแรก และก้าวที่สำคัญในการเดินทางต่อไปยังหลักธรรมข้ออื่นๆ “ถ้าบุคคลมีความเห็นผิด รู้ผิด เข้าใจผิด คิดเป็น สิ่งอื่นๆ ก็ ย่อมผิดตามกันไปทั้งหมด” ดังนั้น บทบาทสำคัญของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธเพื่อประกาศหลักสัมมาทิฏฐิ จึงเป็นสิ่งทำ ทายและใหญ่หลวง ในเรื่องนี้มีปรากฏมาแล้วตั้งแต่ครั้งสมัยก่อนพุทธกาล และเกิดร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าเช่น ครูทั้ง 6 มีปุณณกัสสปะ มักขลิโคศล นิครนธนาภูบุตร สัญชัยเวลัฏฐบุตร ปุกถกัจจายนะ อชิตเกสกัมพล เป็นต้น

ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธเพื่อการถ่ายทอดความเห็นผิด คือมิจฉาทิฏฐิ ในครั้งพุทธกาล มีอาจารย์ที่เรียกว่า “เดียรถีย์” (ผู้ข้ามไม่ถูกท่า : ดิตถิย) ก็ตกอยู่ในฐานะมีความเห็นผิดทั้ง 3 ประการนี้ ได้แก่ อาจารย์อชิตตเกสสัมพล เจ้าลัทธิที่มีความเห็นผิดชนิดที่เป็น นัตถิกิฏฐิ เห็นว่าการเวียนว่ายตายเกิดไม่มี อาจารย์มักขลิโคศาล เจ้าลัทธิที่มีความเห็นผิดชนิดที่เป็น อเหตุกิฏฐิ เห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นไปโดยมิได้อาศัยเหตุ และอาจารย์ปุณณกัสสปะ เจ้าลัทธิที่มีความเห็นผิดชนิดที่เป็น อกริยทิฏฐิ เห็นว่าการกระทำทั้งหลายไม่สำเร็จเป็นบุญหรือเป็นบาปได้ ดังนั้นยุทธศาสตร์ของพุทธนิเทศศาสตร์ก็เพื่อทำลายความเห็นผิดต่างๆ นั้นเอง

ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธเพื่อการประพาดิพรหมจรรย์ พระพุทธองค์ประทานอุปสมบทครั้งแรก เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” ดังพุทธพจน์ว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพาดิพรหมจรรย์ [รูปแบบความประพฤติที่ประเสริฐ] เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด (วิ.ม. (ไทย) 4/18/15)

ความสำคัญของนิเทศศาสตร์เชิงพุทธว่าด้วยเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงเรียกคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า “พรหมจรรย์” คือทางดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หรือเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 เช่น พุทธพจน์ในสมัยส่งพระสาวก 60 รูป ไปประกาศพระศาสนา ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและ

เป้าหมายของธรรมนิเทศเป็นไปเพื่อดับทุกข์เท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงจุดมุ่งหมายของการประพาดิพรหมจรรย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประพาดิพรหมจรรย์นี้ มิใช่เพื่อจะลวงคน มิใช่เพื่อเกลี้ยกล่อมคน มิใช่เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและชื่อเสียง มิใช่เพื่ออานิสงส์คือการอวดอ้างวาทะ มิใช่เพื่อให้คนรู้ว่า ‘คนทั้งหลาย จงรู้จักเราด้วยอาการอย่างนี้’ แท้จริง ตถาคตประพาดิพรหมจรรย์นี้ เพื่อสำรวมระวัง เพื่อละ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์” (อง.จตุกก.(ไทย) 21/25/41) คำว่า พรหมจรรย์ ที่เรียกว่ารูปแบบคำสอนเกี่ยวกับการประพฤติที่ประเสริฐ พระพุทธเจ้าได้ตรัสประทานอุปสมบท (เอหิภิกขุอุปสัมปทา) แก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ว่า “เธอจงเป็นภิกษุ มาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพาดิพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ โดยชอบเถิด” (วิ.ม.(ไทย) 4/18/25) ดังนั้น เป้าหมายสายตรงของนิเทศศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ก็คือมุ่งเป้าไปที่ปลายทางคือ “นิพพาน” [นิพพาน ปรมฺ สุขิ : นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง] (ม.ม.(ไทย) 13/217/256) [นิพพาน ปรมฺ วทนต์ พุทธา : พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม] (ขุ.ธ.(ไทย) 25/184/90)

นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก (นิทเทส+สาตถ+ติปิฎก) เป็นศาสตร์ว่าด้วยการแสดงหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา นิเทศ คือคำแสดง คำจำแนกออก ชี้แจง แสดง จำแนก นิเทศ (นิทเทส) หมายถึง การแสดงคำสั่งสอน หรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ดังนั้น โดยสรุปรวมความแล้ว นิเทศศาสตร์ หมายถึงการแสดง คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา หรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติ หรือการแสดงหลักธรรม มีการจำแนกแจกแจง อธิบายขยายความ เพื่อให้บุคคลอื่นคล้อยตาม หรือเห็นตามด้วย

พระพุทธศาสนากำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องมีเนื้อหาเรื่องที่จะนิเทศ มีตัวผู้รับการนิเทศ หรือผู้ฟัง และวิธีการนิเทศอย่างครบถ้วน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
2. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง
3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นมัทศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน (อง.ติก.(บาลี) 20/565/356)

สรุป

นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก คือการนำหลักการแนวคิดและทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์มาประยุกต์ใช้ และบูรณาการใช้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศาสตร์นี้เรียกชื่อได้หลายศัพท์ด้วยกัน แต่มีความหมายน้อยเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น “ธรรมนิเทศ นิเทศศาสตร์แนวพุทธ นิเทศศาสตร์เชิงพุทธ พุทธวิธีการสอน นิเทศศาสตร์ในพระพุทธศาสนา หรือนิเทศศาสตร์ในไตรปิฎก” รายวิชาดังกล่าวมาเหล่านี้ มีความเหมือน ความใกล้เคียง และเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ จะแตกต่างกันก็เพียงแค่ “ความลึกซึ้ง ความกว้างของเนื้อหาในรายวิชาเท่านั้นเอง”

นิเทศศาสตร์ตามแบบฉบับเต็ม ก็จะมีปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก ในรูปของพระสูตร [สูตร] ต่างๆ อาทิ ในช่วงปฐมโพธิกาล เช่น อัมมจักกัปปวัตตนสูตร อนัตตลักขณสูตร เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาครั้งแรก คือธรรมจักกัปปวัตตนสูตร จะเรียกว่า “ต้นฉบับของนิเทศศาสตร์แนวพุทธ” [นิเทศศาสตร์ต้นแบบ] ก็ได้ ซึ่งครอบคลุมทั้งแนวคิด เนื้อหา และเป้าหมายอย่างสมบูรณ์แบบ จากนั้นก็แสดงอนัตตลักขณสูตรฉบับเต็ม ต่อจากนั้นจึงมีการขยายผลเนื้อหาของพระสูตรเหล่านี้ไปยังพระสาวกอื่นๆ และพระสาวกก็นำไปบอกต่อ เทศน์ต่อ ถ่ายทอดกันต่อไป ตามหลักการ วิธีการและอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ส่วนขั้นตอนและวิธีการทำงานด้านนิเทศศาสตร์ของพระพุทธองค์ [พุทธนิเทศศาสตร์ : Buddhist Communication of Arts] ประมวลได้ดังนี้

- (1) ก่อนทำงานด้านพุทธนิเทศศาสตร์ต้องตัดป่วงคือกิเลสที่หยาบและละเอียด
- (2) พิจารณาแยกแยะผู้รับธรรมตามอุปนิสัยปัจจัยของแต่ละคนที่แตกต่างกัน
- (3) จาริกไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนจำนวนมาก [พหุชนิตาย] เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก [พหุชนุสหาย] เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก [โลกานุกมปาย] เพื่อประโยชน์สุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- (4) แสดงหลักการที่มีความงามในเบื้องต้น ความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์คืออวัจนวคัสตฤสสาสน์ทั้งหลักการและวิถีปฏิบัติ ให้สมบูรณ์ด้วยอรรถพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง
- (5) แยกย้ายกันทำงานตามหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ แม้พระพุทธองค์ก็จะเริ่มต้นไปยังอุรุเวลาเสนา นิคมเพื่อแสดงธรรม

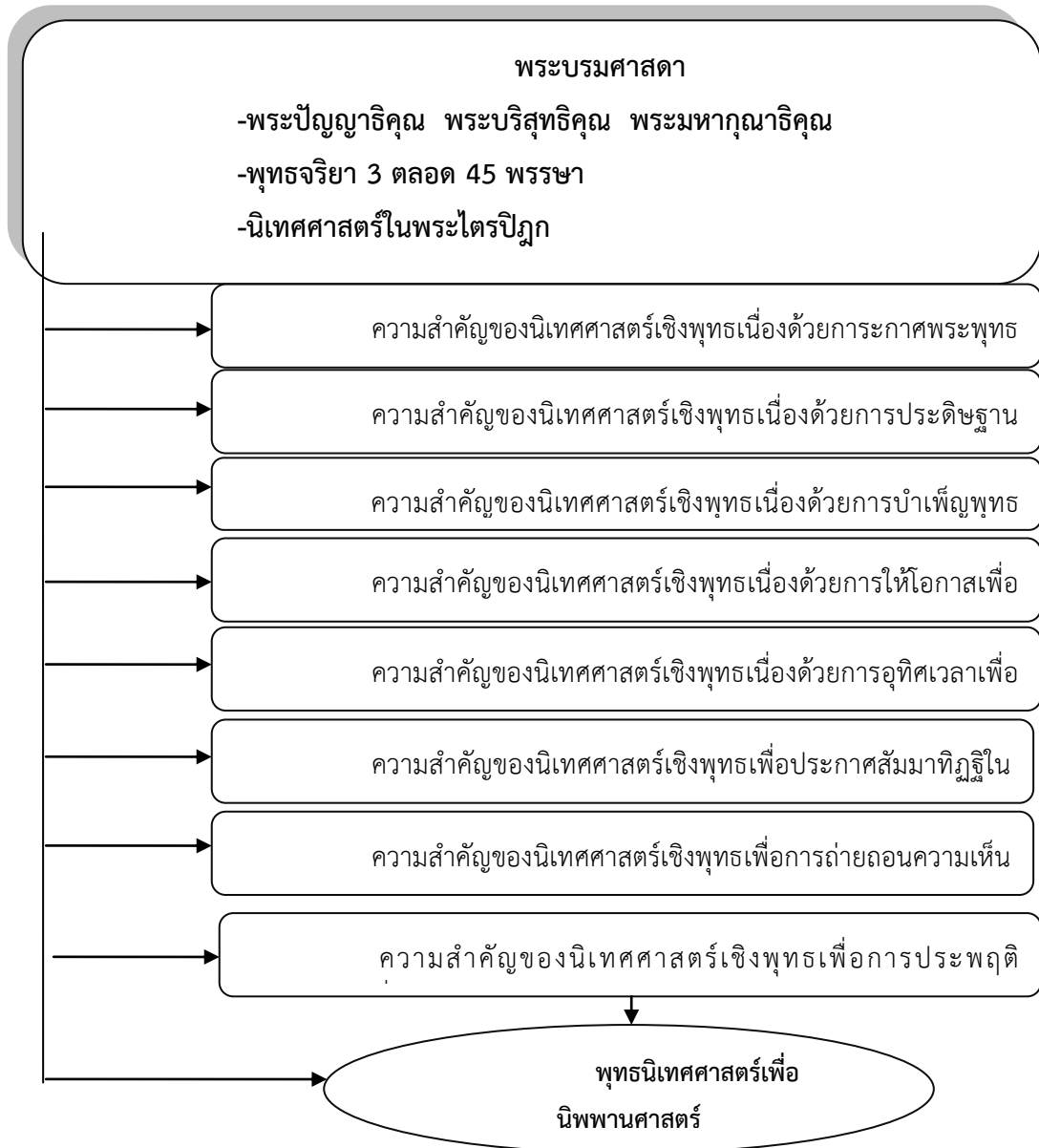
เมื่อกล่าวโดยสรุปความสำคัญของนิเทศศาสตร์ในพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ในพุทธโอวาท คือประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ [the Three Admonitions or Exhortations of the Buddha]

- (1) สพฺพปาปสฺส อภินิ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง [not to do any evil] เมื่อกล่าวโดยสาระแห่งองค์ธรรม การไม่ทำบาปทุกชนิดก็คือ “ศีลสมปันนบุคคล : ผู้มีศีลสมบูรณ์ มีศีลบริสุทธิ”

- (2) กุสลสฺสุปสมฺปทา ทำความดีให้ถึงพร้อม [to do good ; to cultivate good] เมื่อกล่าวโดยสาระของการประพฤติปฏิบัติตามหลักปฏิบัติศีลธรรม ขั้นนี้ได้แก่ การละจากอกุศลกรรมบถ สมบูรณ์ด้วยกุศลกรรมบถ มีจุดควัตรี ปฏิบัติตามไตรสิกขา มีพระกรรมฐานเป็นบุเรจาริก ทำให้มาก เจริญให้มาก เสพให้มาก การทำความดีให้สมบูรณ์นี้ ก็เรียกว่า “เป็นผู้มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตตั้งมั่น มีจิตเป็นเอกัคคตา มีจิตควรแก่การงาน จัดเป็นผู้สมบูรณ์สมาธิ” และ

- (3) สจิตตปริโยทปนํ การทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ [to purify the mind] ความบริสุทธิ์แห่งจิต หรือจิตขาวรอบนี้ก็คือ “จิตปราศจากกิเลสนิวรณ์” เป็นผลอันจะพึงเข้าถึง หรือบรรลุได้ด้วยการปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติธรรมในที่นี้ มิได้หมายถึง วิปัสสนาญาณอันเป็นโลกีย์ธรรม แต่หมายถึงการบรรลุธรรมขั้นพระอริยบุคคล ตั้งแต่พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี จนถึงพระอรหันต์ ดังนั้นคำว่า สจิตตปริโยทปนัง ในฐานะเป็นปฏิเวธศีลธรรมจึงหมายถึงโลกุตระธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2560). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. (2549). รมมปทฎฐกถา ตติโย ภาค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2561). นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก. บริษัท โฟกัสพริ้นติ้ง จำกัด.

การศึกษาจิตในคัมภีร์ธัมมสังคณีตามแนวปรมัตถธรรม

A Study of Consciousness in Dhammasangani According to the Principles of Paramatthadhamma

ราเชนทร์ พงษ์วิทยานุสรณ์

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาจิตที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมสังคณี (2) เพื่อศึกษาจิตที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาที่อรรถสาลินี (3) เพื่อวิเคราะห์จิตในคัมภีร์ธัมมสังคณี และอรรถสาลินีตามแนวปรมัตถธรรม วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า จิตคือธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ เป็นศาสตร์แห่งนามธรรม เพราะว่าจิตนี้เป็นธรรมชาติ ที่ตื่นนอน กวัดแก่วง รักษายาก ห้ามยาก ธรรมชาติของจิตนี้ ย่อมตื่นนอนไปมา เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวไปไกล เกี่ยวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในถ้ำคือร่างกาย และจิตนี้เป็นธรรมชาติที่วิจิตรและทำสิ่งอื่นๆ ให้วิจิตรด้วยจิตเมื่อกล่าวโดยชื่อ มี 10 ประการคือ จิต มโน มานัส หทัย ปันชระ มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ และมโนวิญญาณธาตุ คำว่าจิต มโน วิญญาณ โดยเนื้อความมีอย่างเดียวกันคือความรู้แจ้ง ว่าโดยชาติเป็น 3 อย่าง คือ เป็นกุศล อกุศล และอัพยาภฤต

จิตตามหลักปรมัตถธรรม มี 4 ประเภท (1) กามาวจรจิต (2) รูปาวจรจิต (3) อรูปาวจรจิต (4) โลกุตตรจิต ในจิต 4 ประเภทเหล่านี้ จำแนกตามหลักปรมัตถธรรม ได้ดังนี้ (1) อกุศลจิต 12 (2) อเหตุกจิต 18 (3) กามาวจร โสภณจิต 24 (4) รูปาวจรจิต 15 อรูปาวจรจิต 12 และ (5) โลกุตตรจิต 8 หรือ 40 รวมเป็นจิต 89 หรือ 121 โดยความเป็นกุศล อกุศล วิบากและกิริยา

คำสำคัญ : จิต ; ธัมมสังคณี ; ปรมัตถธรรม

ABSTRACT

The purposes of this research are : (1) to study of consciousness in Dhammasangani text (2) to study of consciousness in Atthasalini Atthakathā (3) to analyze a consciousness in Dhammasangani along the principles Paramatthadhamma. This study is a documentary research. The Result of research is found as following :

This mind is Knowles as a consciousness or thought, a state of consciousness. It's immateriality science. This mind is the flickering, fickle mind, Difficult to guard, difficult to control as an arrow. By the nature of consciousness, it's faring afar, solitary, incorporeal, lying in the body. This consciousness is nature of fineness. This mind make fine of our-self and the other thing. By name this mind it's 'Citta, Mano, Manus, Hadaya, Pandara, Manayatana, Manindriya, Vinnana, Vinnanakhandha and Manovinnanadhatu', However but that the 'Citta, Mano, Vinnana' etc. An essence of consciousness means to 'know' but by rebirth along in worlds 'skillful, unskillful and the indeterminate'.

The consciousness in the principles of Paramatthadhamma, it presents four points. There are consciousness of the sense-sphere, Form-sphere consciousness, Formless-sphere resultant consciousness and Supermundane consciousness. In these four consciousness, presents the mind as the follows : (1) twelve immoral consciousness (2) eighteen rootless consciousness (3) four twenty Sense-Sphere beautiful consciousness (4) fifteen form-sphere consciousness (5) twelve Formless-sphere resultant consciousness (6) eight or twenty Supermundane consciousness. The total there are eighty-nine or one hundred twenty-one along profitable states, unprofitable states, resultant and functional consciousness.

Keywords : Consciousness ; Dhammasangani ; Paramatthadhamma.

บทนำ

พระไตรปิฎกจัดว่าเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก (วิ.ป. (บาลี) 8/828/224) บรรดาพระไตรปิฎกนั้น พระวินัยปิฎก หมายถึงคัมภีร์ที่กล่าวถึงระเบียบ แบบแผน ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ช่มชื่นที่สอนยาก เพื่อให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ถาวร ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส (อง.ทสก. (บาลี) 24/31/74) เป็นต้น โดยสรุปพระวินัยปิฎก ได้แก่ข้อที่พระพุทธองค์ทรงห้ามและข้อที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตนั่นเอง พระสุตตันตปิฎก เป็นคัมภีร์ที่บันทึกเกี่ยวกับประวัติ เรื่องราว เหตุการณ์ของบุคคลต่างๆ ภายในพระพุทธศาสนา ตลอดจนพระธรรมเทศนาทั้งส่วนบุคคลอาชิวฐานหรือหลักทางสมมติบัญญัติเป็นสำคัญ และปิฎกส่วนที่สาม คือพระอภิธรรมปิฎกนั้น หมายถึงพระธรรมเทศนาที่เป็นส่วนของธรรมอาชิวฐาน เป็นปิฎกที่รวบรวมพระธรรมคำสอนซึ่งเป็นสภาวะธรรมล้วนๆ กล่าวถึงหลักการทางปรมัตถธรรมโดยเฉพาะ อภิธรรมเปรียบเหมือนกับแก่นของพระพุทธศาสนา (แก่นธรรม) เรียกว่า ‘ธรรมอันยิ่ง ธรรมอันประเสริฐ และธรรมอันวิเศษ’ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558: 2) นอกจากนั้นแล้วยังสามารถที่จะสงเคราะห์พระไตรปิฎกเข้าไปในปาพจน์ ได้อีกคือพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก จัดเป็นส่วนพระธรรม ส่วนพระวินัยปิฎก จัดเป็นพระวินัย(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2551 : 103-104) การศึกษาในพระอภิธรรมปิฎกจัดได้ว่า เป็นการศึกษาที่อำนวยความสะดวกมาก ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า การศึกษาในพระอภิธรรมปิฎกนั้นเข้าช่วยสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในปิฎกทั้ง 2 ขจัดความเข้าใจผิดเกิดความเข้าใจถูกกว่าความรู้ที่ตนได้รับมาจากการศึกษาเล่าเรียน พระสุตตันตปิฎกนั้น มิได้ทำให้เกิดประโยชน์เฉพาะแต่ในการตั้งตัวเป็นหลักฐาน ในปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น หากแต่เป็นการให้เข้าใจในความประพฤติปฏิบัติทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เพื่อจะได้ปลีกตัวจากความชั่วแล้วมาดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ดี นับตั้งแต่ขั้นต่ำตลอดจนขั้นสูงให้สำเร็จทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ทั้งในภพนี้และภพหน้า สำหรับความรู้ที่เกิดจากการศึกษาพระวินัยปิฎก ก็มีใช้เป็นแต่เพียงเพื่อให้มีระเบียบเรียบร้อยทางกาย และวาจาในการสมาคมที่สำคัญๆ เฉพาะหน้าเท่านั้นก็หามิได้ หากแต่มุ่งหมายให้กายและวาจาบริสุทธิ์ เพื่อมิให้ตนต้องได้รับความเดือดร้อน หรือผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน โดยอาศัยกายวาจาของตน ข้อนี้ เมื่อจะยกเปรียบเทียบแล้ว พระอภิธรรมปิฎกเหมือนรากแก้ว พระวินัยปิฎกเหมือนลำต้น พระสุตตันตปิฎกเหมือนกิ่งก้านสาขา หรือ อีกนัยหนึ่งถ้าจะเปรียบกับร่างกาย พระอภิธรรมปิฎกเหมือนกับหัวใจ พระวินัยปิฎกเหมือนกับชีวิต พระสุตตันตปิฎกเหมือนกับอวัยวะ (พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, 2556 : ค-ฆ)

พระอภิธรรมนั้นเป็นการศึกษาหลักปรมัตถธรรม มีทั้งหมด 42,000 พระธรรมชั้นเป็นเบื้องต้น เนื้อหาสาระโดยสรุป มีเพียง 7 คัมภีร์เท่านั้น คือคัมภีร์ธัมมสังคณี คัมภีร์วิภังค์ คัมภีร์ธาคูถา คัมภีร์ปุคคัลบัญญัติบัญญัติ คัมภีร์กถาวัตถุ คัมภีร์ยมก และคัมภีร์ปฎิฐาน (วิศิษย์ ชัยสุวรรณ, 2546 : 20) ธัมมสังคณี เป็นคัมภีร์แรกของพระอภิธรรม

ปิฎก เป็นคัมภีร์ที่แสดงหัวข้อธรรมอันเป็นแม่บทสำคัญของพระอภิธรรมปิฎกเรียกว่า มาติกา ไว้เป็นเบื้องต้น เป็นคัมภีร์แรกและเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดที่พระพุทธองค์ทรงแสดงก่อนเนื้อหาอื่นๆ ในบรรดาสภาวธรรมที่เรียกว่า “ปรมัตถธรรม” สภาวธรรมอันลึกซึ้ง สุขุมคัมภีร์ภาพและประเสริฐยิ่งกว่าธรรมทั้งปวงที่จะยังสัตว์ให้ไปสู่สวรรค์และนิพพาน อภิธรรมจึงเปรียบเหมือนกับฉัตรแก้วอันยิ่งใหญ่ที่ประเสริฐกว่าฉัตรทั้งหลาย เพราะเป็นคัมภีร์ที่ได้กล่าวถึงแสดงสัตว์ บุคคล สถานที่และเหตุการณ์ต่างๆ เข้ามาประกอบแต่อย่างใดสิ้น นับว่าเป็นวิชาการทางพระพุทธศาสนา ล้วนๆ โดยแบ่งออกเป็นลักษณะต่างๆ เช่นแสดงวิธีว่าด้วย “การรวบรวมหัวข้อหลักธรรมแม่บท การแจกแจงปรมัตถ์ การสังเคราะห์ธรรมที่เข้ากันได้และไม่ได้ การแสดงบัญญัติ การแสดงวิธีการโต้ตอบ การยกหลักธรรมมาเป็นคู่และการแสดงเหตุปัจจัยอย่างพิสดาร” ในบรรดาสัตตปปรณปกรณ์นั้น พระพุทธองค์ทรงเลือกแสดงหลักธรรมที่จัดเป็นกลุ่ม มาติกาอันเป็นแม่บทก่อน เพื่อจะได้เรียงลำดับความสำคัญและจัดหมวดหมู่ให้ชัดเจน โดยนำเอาสาระสำคัญของอัมมสังคณี นี้เป็นพื้นฐานและนำไปแจกแจงและวิเคราะห์สังเคราะห์ในคัมภีร์อภิธรรมที่เหลือทั้ง 6 ต่อไป

ธรรมสังคณีเป็นการรวมกลุ่มธรรมะคือจัดระเบียบธรรมะต่างๆ ที่กระจายกันอยู่มากมายมาไว้ในหัวข้อสั้นๆ เรียกว่า มาติกา อัญญาสาลินีเป็นคัมภีร์อธิบายความในอัมมสังคณีแห่งพระอภิธรรมปิฎก เป็นผลงานของพระพุทธโฆสะ แต่งขึ้นโดยอาศัยอรรถกถาภาษาสิงหลชื่อมหาปัจจุรีย์ ซึ่งนอกจากจะอธิบายคำและศัพท์เทคนิคทางจิตเจตสิก รูป นิพพาน ทางพระพุทธศาสนาในอัมมสังคณีแล้ว ยังให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์อีกด้วย ทั้งนี้ คัมภีร์อัญญาสาลินีเป็นที่นิยมศึกษากันมากในหมู่นักศึกษาพระอภิธรรม และเป็นหนึ่งในผลงานของพระพุทธโฆสะที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุด (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551 : 3)

อภิมมัตถสังคหะเป็นผลงานของพระอนุรุธาจารย์ ชาวอินเดียใต้ (บางแห่งกล่าวว่า เป็นชาวลังกา) ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า แต่งขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานว่า คงแต่งขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 ในสมัยเดียวกับที่ พระพุทธโฆสะจารย์ แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์พระอภิมมัตถสังคหะ เป็นคัมภีร์ที่ รวบรวมเนื้อความในพระอภิธรรมปิฎก มากกล่าวไว้ แต่โดยย่อ แบ่งออกเป็น 9 ปริเฉท ถือกันว่าอภิมมัตถสังคหะนี้ เป็นเพชรน้ำเอกเล่มหนึ่งในบรรดาคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท คือ นอกจากพระไตรปิฎกแล้ว หนังสือที่ถือว่าเป็นเพชรน้ำเอกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีอยู่ 3 คัมภีร์ คือ 1. มลีนทปัญหา 2. วิสุทธิมรรค 3. อภิมมัตถสังคหะ

อภิมมัตถสังคหะและอภิมมัตถวิภาวินีฎีกาเป็นคัมภีร์ที่อธิบายอภิธรรมโดยใช้หลักปรมัตถธรรม 4 คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ในการอธิบายรองรับสภาวธรรมที่เป็นองค์ธรรมต่างๆ

ดังนั้น การศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นศึกษาเฉพาะเรื่องจิต (จิตปรมัตถ์) จากลำดับเนื้อหาของคัมภีร์ดังกล่าวที่ยกมาข้างต้น เพราะผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการศึกษาเพื่อจัดหมวดหมู่ของจิตปรมัตถ์ให้กระจ่างและชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้วางแนวทางในการศึกษาประเด็นสำคัญที่เป็นพัฒนาการ คือศึกษาความหมายของจิต ธรรมชาติของจิต ประเภทของจิต ลำดับชั้นภูมิของจิต ในปรากฏคัมภีร์อัมมสังคณี อัญญาสาลินี อภิมมัตถสังคหะ อภิมมัตถวิภาวินี เป็นต้นอย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในงานวิจัยนี้สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตที่ปรากฏในคัมภีร์อัมมสังคณี
2. เพื่อศึกษาจิตที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาอัญญาสาลินี
3. เพื่อวิเคราะห์จิตในคัมภีร์อัมมสังคณีและอัญญาสาลินี ตามหลักปรมัตถธรรม

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

2.2 ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ โยชนา เป็นต้น

2.3 ศึกษาค้นคว้าหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ได้อธิบายเนื้อความ เรื่องจิตจากพระไตรปิฎกให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่นคู่มือการศึกษาพระอภิธรรม อภิธรรมโชติควิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คู่มือการศึกษาอภิธรรม วัดระฆังโฆสิตาราม อภิธรรมมหาวิทยาลัย ตำราเรื่องอภิธรรมปิฎก ตำราเรื่องจิตวิทยาธรรมสังคณี ตำราเรื่องจิตวิทยาในพระไตรปิฎก ตำราเรื่องจิตวิทยาแนวพุทธ ตลอดถึงตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 วิเคราะห์ข้อมูล จัดเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และหนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเรียบเรียง ให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2.5 เขียนบรรยายเนื้อหาที่ได้ทำการวิเคราะห์แล้ว และจัดทำข้อมูลเป็นรูปเล่มในแต่ละบทนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรายงานความก้าวหน้า และแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.6 สรุปการวิจัยผล และข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

อภิธรรมปิฎก เป็นการกล่าวถึงหลักธรรมล้วนๆ ไม่มีพาดพิงถึงบุคคล, เหตุการณ์ และเรื่องราวต่างๆ จะขออุปมาพอบเข้าใจเป็นการเปรียบเทียบ คือบุคคลคณะหนึ่งเดินทางไปโดยรถยนต์ วินัยปิฎก เปรียบเหมือนการกล่าวถึงจรรยา มารยาทของบุคคลเหล่านั้น สุตตันตปิฎกเปรียบเหมือนการกล่าวถึงเหตุการณ์ และบุคคล ตลอดจนข้อเตือนใจที่ได้พบปะระหว่างทาง ส่วนพระอภิธรรมปิฎก เลิกพูดถึงเรื่องบุคคล แต่ พูดถึงเครื่องยนต์กลไกในรถยนต์ หรือส่วนประกอบต่างๆ ในร่างกายจิตใจคน เป็นวิชาล้วนๆ ซึ่งไม่มีนิทานหรือเรื่องสนุกอื่นๆ ประกอบ โดยทั่วไปจึงรู้สึกกันว่าอภิธรรมปิฎกเข้าใจยาก แต่ถ้าสนใจศึกษาพิจารณาหรือทำความเข้าใจตาม ก็จะเกิดความเพลิดเพลินในธรรมในหลักวิชาผู้ศึกษาอภิธรรมก็จะติดใจเพลิดเพลินในความยาก แต่มีเหตุผลเกี่ยวโยงกันหลายแง่มุม เพราะฉะนั้น ในการย่อความต่อไปนี้จะพยายามทำให้เข้าใจง่ายเท่าที่สามารถจะทำได้ ข้อความใดไม่ชัด จะทำคำอธิบายไว้ในวงเล็บในเชิงอรรถเพื่อให้เข้าใจชัดเจน ความจริงคำว่า อภิธรรม ซึ่งหมายถึง ธรรมอันยิ่งนั้น มิใช่มีแต่ในอภิธรรมปิฎกเท่านั้น แม้ในสุตตันตปิฎกก็มีอยู่ทั่วไปคือตอนใดพูดถึงหลักธรรมล้วนๆ ไม่กล่าวถึงบุคคลและเหตุการณ์ ตอนนั้นย่อมเป็นอภิธรรม ตัวอย่างข้อความในกนิสสูตรว่า ถ้ามีภิกษุ 2 รูป พูดไม่ลงกันในอภิธรรม ภิกษุ (ผู้หวังจะระงับข้อโต้เถียง) พึงเข้าไปหาภิกษุที่ว่าง่ายกว่า พูดให้รู้ถึงความต่างกันโดยอรรถและพยัญชนะ เตือนอย่าให้วิวาทกัน อันไหนถ่อมมาผิดหรือเรียนมาผิด ก็พึงกำหนดไว้แล้วกล่าวแต่ที่ถูกธรรมถูกวินัย ดังพุทธพจน์ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จะพึงมีภิกษุ 2 พวก ที่มีวาทะต่างกันโดยอภิธรรม บ้าง ถ้าเธอทั้งหลาย มีความคิดในโพธิปักขิยธรรม (ธรรมอันเป็นปีกฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้) เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านเหล่านี้มีความขัดแย้งกันโดยอรรถและมีความขัดแย้งกันโดยพยัญชนะ (ม.อ.อ. (บาลี) 3/35/19,37/19) ธรรมใดที่แสดงไว้เป็นส่วน ล้วนแต่เป็นปรมัตถสัจจะ คือตามความเป็นจริงอันมีเนื้อความไม่เปลี่ยนแปลงผันแปร เพื่อจะได้เห็นแจ้งในสภาวะธรรมนั้นๆ โดยไม่กล่าวอ้างบุคคลมาเป็นสำคัญ

นั้น เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก มี 42,000 พระธรรมขันธ์ พระอภิธรรมนี้เป็นพื้นฐาน ในอันที่จะสร้างสรรค์ให้มีสติ
ว่องไว มั่นคง และมีปัญหาหลักแหลมพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งมี 42,000 พระธรรมขันธ์นี้ จำแนกเป็น 7 คัมภีร์มีชื่อว่า
ฉัมมสังคณี วิภังค์ ชาตูกถา บุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และมหาปิฎกฐาน (ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, 2558 : 20-23).

ในอรรถกถาอัฐสาสนี ท่านให้ความหมายของจิตไว้ว่า คำว่า “จิต” หมายถึง ธรรมชาติที่คิด หรือรู้แจ้ง
อารมณ์ ทั้งยังสั่งสมสันดานของตนไว้ด้วยอำนาจขวนวิติ โดยการเสพเสวยอารมณ์นั้น ๆ และยังถูกกิเลสทั้งหลายสั่งสม
วิบากเอาไว้ และเป็นธรรมชาติที่วิจิตร จิตนั้น เรียกชื่อต่างออกไปด้วยอำนาจกิเลสที่ประกอบ คือ มีโลภะ โทสะ โมหะ
ประกอบ เรียกชื่อว่า อกุศลจิต หรือ มีโลภะ อโทสะ อโมหะประกอบ เรียกชื่อว่า กุศลจิต และ เรียกแยกตามภูมิที่
เกิดเป็นกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต และโลกุตตรจิต พร้อมทั้งสภาวธรรม คือเจตสิกทั้งหลายที่สัมปยุตต์เข้า
ด้วย (อภิ.ส.อ. (ไทย) 1/28) โดยท่านอธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

คำว่าจิต (จิตต์ /จิตต์) มีวินัยดังนี้ว่า : สภาวะที่ชื่อว่าจิต เพราะอรรถว่า ย่อมคิด อธิบายว่า ย่อมรู้แจ้งซึ่ง
อารมณ์ อีกอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่าจิต นี้ทั่วไปแก่จิตทั้งปวง (คือวิญญาณขันธ์ทั้งหมด ที่ได้แก่ จิต 89 หรือ 121)
เพราะฉะนั้น ในบทว่า จิตต์ (จิตต์) นี้ จิตใดที่เป็นกุศล อกุศล และมหากิริยาจิตฝ่ายโลกิยะ จิตนั้นชื่อว่าจิต เพราะ
อรรถว่า ย่อมสั่งสมสันดาน (ความสืบทอดติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย) ของตน ด้วยสามารถแห่งขวนวิติ ๆ ชื่อว่า
จิต เพราะอรรถว่า เป็นธรรมชาติอันกรรมและกิเลสทั้งหลายสั่งสมวิบาก อีกอย่างหนึ่ง จิตแม้ทั้งหมด ชื่อว่าจิต เพราะ
ความเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร, ชื่อว่าจิต เพราะกระทำให้วิจิตร พึงทราบเนื้อความในบทว่า จิต (จิตต์) นี้ ดัง
พรรณนามาฉะนี้ บรรดาจิตเหล่านั้น จิตมีราคะก็อย่างหนึ่ง จิตมีโทสะก็อย่างหนึ่ง จิตมีโมหะก็อย่างหนึ่ง จิตเป็น
กามาวจรก็อย่างหนึ่ง จิตเป็นรูปาวจรเป็นต้น ก็อย่างหนึ่ง จิตมีรูปเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง จิตมีเสียงเป็นต้นเป็น
อารมณ์ ก็อย่างหนึ่ง บรรดาจิตแม้ที่มีรูปเป็นอารมณ์ จิตที่มีสีเขียวเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง จิตที่มีสีเหลืองเป็นต้นเป็น
อารมณ์ก็อย่างหนึ่ง แม้จิตที่มีเสียงเป็นต้น เป็นอารมณ์ก็ฉะนี้แหละ ในจิตเหล่านั้น แม้ทั้งหมด หินจิตก็อย่างหนึ่ง
มัจฉิมจิตก็อย่างหนึ่ง ปณิตจิตก็อย่างหนึ่ง ถึงในจิตที่เป็นหินจิต เป็นต้น จิตที่มีฉันทะเป็นอธิปัตก็อย่างหนึ่ง จิตที่มี
วิริยะเป็นอธิปัตก็อย่างหนึ่ง ฯลฯ จิตมีวิมังสาเป็นอธิปัตก็อย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบความที่จิตเหล่านี้
เป็นธรรมวิจิตร ด้วยสามารถแห่งสัมปยุตตธรรม ภูมิ อารมณ์ เป็นหิณะ มัจฉิมะ ปณิตะ และอธิปัต ก็บรรดาจิตเหล่านี้
เป็นจิตแต่ละดวง มิใช่จิตทั้งหลายเลย ถึงอย่างนั้น จิตนั้นก็ชื่อว่าจิต เพราะรวมอยู่ภายใน โดยเป็นความสภาวะวิจิตร
ทั้งหลาย บรรดาจิตเหล่านั้น จิตดวงใดดวงหนึ่งสมควรเรียกว่าจิต เพราะเป็นธรรมวิจิตร ชื่อว่าจิต เพราะความวิจิตร
อย่างนี้ก่อน (อภิ.ส.อ. (ไทย) 1/287-288)

ถามว่า ชื่อว่าจิต เพราะทำให้วิจิตร เป็นอย่างไร ตอบว่า จริงอยู่ ชื่อว่าความวิจิตรอื่น ยิ่งกว่าจิตกรรม ไม่มี
ในโลก ธรรมดาว่า ลวดลายแม้ในความวิจิตรนั้น ก็เป็นความวิจิตรคือความงดงามยิ่งนัก พวกจิตรกรเมื่อกระทำ
จิตรกรรมนั้นก็เกิดสัญญาอันวิจิตรว่า รูปมีอย่างต่างๆ เราควรทำอย่างนี้ ในที่นี้ ดังนี้ การทำอันวิจิตร อันสำเร็จแล้ว
ด้วยกิจ มีการเขียน การระบายสี การทำสีให้เรืองรอง และการสลักเป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยสัญญาอันวิจิตร รูปอัน
วิจิตรอย่างใดอย่างหนึ่ง ในความวิจิตรกล่าว คือ ลวดลาย ย่อมสำเร็จแต่จิตรกรรมนั้น การเกิดขึ้นแห่งศิลปะอันวิจิตร
อย่างใดอย่างหนึ่งในโลกอย่างนี้ ศิลปะทั้งหมดนั้น อันจิตเท่านั้นคิดว่า รูปนี้จึงมีข้างบนรูปนี้ รูปนี้จึงมีข้างล่างของรูปนี้
รูปนี้จึงมีที่ข้างทั้ง 2 ของรูปนี้แล้วจึงกระทำ จิตรกรรมนั้นอันช่างให้วิจิตรแล้ว ฉันทะ แม้จิตที่ให้สำเร็จความวิจิตร ก็ชื่อ
ว่าจิต ฉันทะเหมือนกัน เพราะกระทำให้วิจิตรด้วยอาการอย่างนี้ อีกอย่างหนึ่ง จิตนั้นแหละ ชื่อว่าวิจิตรกว่าจิตรกรรม
นั้น เพราะให้สำเร็จจิตรกรรมทุกชนิดตามที่คิด เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า
ลวดลายอันวิจิตรที่เขียนไว้ พวกเขาเห็นแล้วหรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เห็นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาค
เจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลวดลายอันวิจิตรที่เขาเขียนไว้เมื่อนั้นแล อันจิตนั้นเองคิดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย จิตเท่านั้น
วิจิตรกว่าภาพลวดลายอันวิจิตรเมื่อนั้นแล” (ส.ข. (ไทย) 17/100/191)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คำว่าจิต คือ (1) จิตคือธรรมชาติที่คิด หรือรู้แจ้งอารมณ์ (2) จิตเป็นธรรมชาติที่สัมผัสกัน (ความสืบทอด) ของตนด้วยขบวนการ โดยการเสวยอารมณ์ (3) จิตถูกรวมและกิเลสสังขมิวนิวกอบไว้ (4) จิตเป็นธรรมชาติที่วิจิตร ส่วน จิตมีชื่อเรียกต่างๆ ออกไป เพราะเจตสิกที่เข้ามาประกอบ ถ้ามีกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ โมหะ เข้าประกอบ ก็เป็นอกุศลจิต ถ้ามีกุศลมูลคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เข้าประกอบ ก็เป็นกุศลจิต อนึ่ง จิตมี 4 ประเภท เพราะเรียกตามภูมิที่เกิด คือ กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต พร้อมด้วยเจตสิกที่ประกอบ

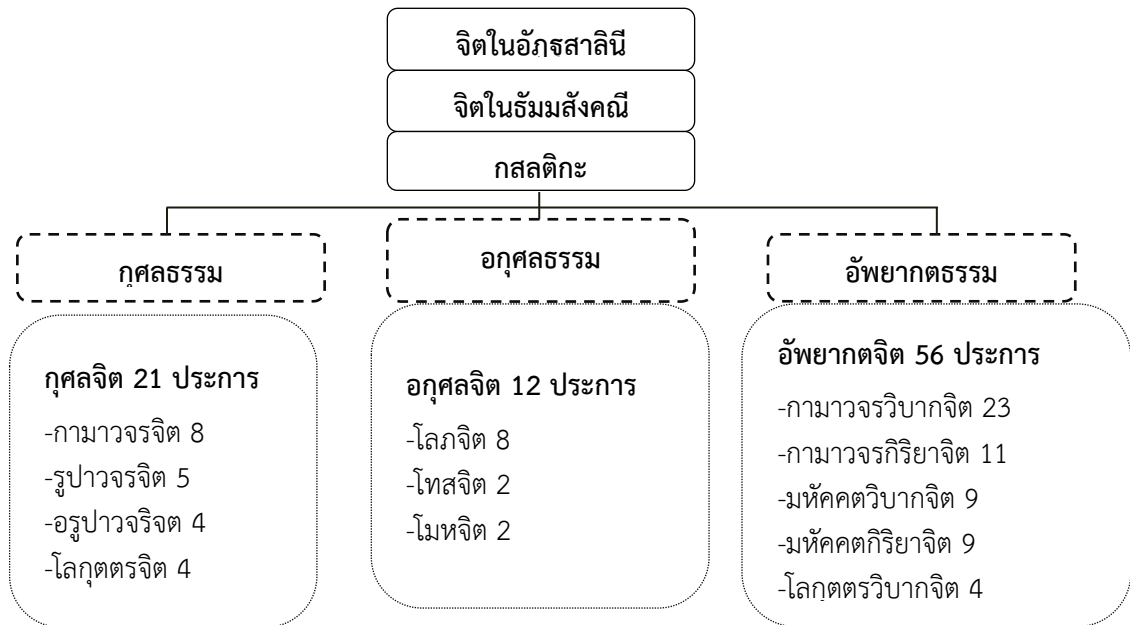
นอกจากนี้ในคัมภีร์อัฐสาลณี พระพุทธโสมพะ อธิบายลักษณะ 4 ประการคือ ลักษณะ รส ปัจจุบันฐาน ปัทมฐาน ไว้ดังนี้ (1) จิตมีการรู้แจ้งอารมณ์ เป็นลักษณะ (อารมณ์ณวิชานนลกขณ จิตต์) (2) จิตมีความเป็นหัวหน้า เป็นกิจ (บุพพจนมรส) (3) จิตมีความเกี่ยวข้องกันสืบทอดกัน เป็นปัจจุบันฐาน คืออาการปรากฏ (สนชานปัจจุบันฐาน) (4) จิตมีนามและรูป เป็นปัทมฐาน คือเหตุใกล้ (นามรูปปัทมฐาน) จจริงอยู่ จิตที่เป็นไปในภูมิ 4 ชื่อว่า ไม่มีมีการรู้แจ้งอารมณ์เป็นลักษณะก็หาไม่ จิตทั้งหมดมีการรู้แจ้งอารมณ์ทั้งนั้น (อภิ.ส.อ. (ไทย) 1/276)

ในจิตตูปาทกัณฑ์นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ 1. บทติกมาติกา 2. บทปทภาขณีย์ ในบทมาติกาและบทปทภาขณีย์นั้น ยังแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ ติกมาติกา และทุกมาติกา จัดเป็น 15 ปริจเฉท ติกมาติกา มี 1 ปริจเฉท ทุกมาติกา มี 14 ปริจเฉท โดยจัดตามลำดับปริจเฉท ดังนี้ 1. ติกมาติกา มี 22 ติกะ มีกุศลติกะเป็นต้น จัดเป็น 1 ปริจเฉท 2. ทุกมาติกา มี 100 ทุกะ จัดเป็น 14 ปริจเฉท (13+1) (อภิ.ส.อ. (ไทย) 1/17) ฯลฯ ในมาติกาทั้ง 22 ติกะ หมายถึง บทที่แสดงหมวดหัวข้อปรมัตถธรรม มี 22 หมวด ๆ ละ 3 ซึ่งในงานวิจัยนี้ ได้นำเอาหัวข้อแห่ง กุศลติกะเป็นต้น ขึ้นมาเป็นโครงสร้าง ดังนี้

กุศลติกะ กล่าวคือ หมวดธรรม 3 หมวด มีหมวดว่าด้วยกุศลเป็นต้น คือ (1) สภาวธรรมที่เป็นกุศล ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญาณขันธ ที่สัมปยุตต์ด้วยกุศลมูล 3 คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ได้แก่ กุศลจิตและเจตสิกที่ประกอบ เป็นธรรมฝ่ายดี เป็นสภาพทั้งบาปอันบัณฑิตเกลียดให้ไหว ให้เคลื่อนไป ให้พินาศไป (2) สภาวธรรมที่เป็นอกุศล ได้แก่ อกุศลจิต และเจตสิกที่ประกอบ เป็นธรรมฝ่ายชั่ว กรรมชั่ว คือ อกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อกุศล เป็นเหมือนอมิตรผู้เป็นข้าศึกต่ออมิตร (3) อภัยกตตะ (อภัยกตฤต) ได้แก่ วิบากแห่งสภาวธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล (กุศลวิบากจิต และอกุศลวิบากจิต และกิริยาจิต) ซึ่งเป็นระดับ กามาวจร รูปาวจร และ อรูปาวจร และที่มีนัยเนื่องในวิภูษทุกข์ เป็นต้น (อภิ.ส.อ. (ไทย) 1/17)

จากนัยดังกล่าวจะเห็นนัยแห่งการจัดหมวดหมู่ของกุศลติกะแบ่งออกเป็น 3 คือ กุศลธรรม (กุสลา ธมมา) อกุศลธรรม (อกุสลา ธมมา) อภัยกตธรรม (อภัยกตธา ธมมา) ขึ้นมาเป็นมาติกาแม่บทในการอธิบายสภาวธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมทั้งหมด

ผังแนวคิดเรื่องจิตที่ปรากฏในคัมภีร์อัฐรสาลี

จิตตามแนวปรมัตถธรรม เพื่อให้เห็นภาพการสงเคราะห์จิตปรมัตถ์ ที่ปรากฏในคัมภีร์อัมมสังคณีและอัฐรสาลี ท่านพระอนุรุทธาจารย์ และ ท่านพระสุมังคลมหาสามี จึงทำการสงเคราะห์จิตทั้งหมดลงเกณฑ์ ทั้ง 9 คือ “ชาติเภทนัย ภูมิเภทนัย โสภณเภทนัย โลภียเภทนัย เหตุเภทนัย ฌานเภทนัย เวทนาเภทนัย สัมปยุตเภทนัย สังขารเภทนัย” ดังนี้

สงเคราะห์จิตทั้ง 89 หรือ 121 ประการ โดยชาติเภท (นัยแห่งจิตที่มีความต่างโดยชาติคือการเกิด) มี 4 ชาติ คือชาติอกุศล 12 ชาติกุศล 21 ชาติวิบาก 36 และ ชาติกิริยา 20

จำแนกจิต 89 โดยภูมิเภทนัย (นัยแห่งจิต แต่ละระดับตามภูมิ) มี 4 ภูมิ คือ กามาวจรภูมิ 54 รูปาวจรภูมิ 15 อรูปาวจรภูมิ 12 และ โลกุตตรภูมิ 8

จำแนกจิต 89 โดยเวทนาเภทนัย (นัยแห่งจิตที่มีเสวยอารมณ์) ได้ดังนี้ (1) สุขเวทนา มี 1 คือ สุขกาย (2) ทุกขเวทนา มี 1 คือ ทุกข์กาย (3) โสมนัสเวทนา มี 30 คือ กามโสมนัส 18, ฌานโสมนัส 12 (กามโสมนัส 18 ได้แก่ โสมนัสโลกมุลจิต 4, โสมนัสสันตிரณะ 1, โสมนัสสทิตุปปาพะ 1, โสมนัสสมหาคุศล 4, โสมนัสสมหาวิบาก 4, โสมนัสสมหากิริยา 4 ส่วนฌานโสมนัส 12 นั้น ได้แก่ รูปาวจรปฐมฌาน 3, รูปาวจรทุติยฌาน 3, รูปาวจรตติยฌาน 3 และ รูปาวจรจตุตถฌาน 3) (4) โทมนัสเวทนา มี 2 คือ โทสมูลจิตทั้ง 2 ดวง (5) อุเบกขาเวทนา มี 55 คือ อุเบกขาลอกมุลจิต 4 , อุเบกขาโมหมูลจิต 2, อุเบกขาอเหตุกจิต 14, อุเบกขามหาคุศล 4, อุเบกขามหาวิบาก 4, อุเบกขามหากิริยา 4, รูปาวจรปัญจฌาน 3, อรูปาวจรจิต 12 และ โลกุตตรจิต 8

จำแนกจิต 89 โดยเหตุเภทนัย (จิตที่มีเหตุประกอบ และไม่มีเหตุประกอบ) มี 2 ประเภท คือ (1) เป็นอเหตุกจิต 18 ดวง (2) สเหตุกจิต 71 ดวง

จำแนกจิต 89 โดยสังขารเภทนัย (นัยแห่งจิตที่มีเหตุกระตุ้นเตือน และไม่มีเหตุชักจูง) มี 2 ประเภท คือ (1) อสังขาริก มี 37 ดวง คือ อกุศลจิตที่เป็นอสังขาริก 7, อเหตุกจิตซึ่งจัดเป็นอสังขาริกทั้ง 18 และ กามโสมณจิต ที่เป็นอสังขาริก 12 (2) สังขาริก มี 52 ดวง คืออกุศลจิตที่เป็นสังขาริก 5 กามโสมณจิตที่เป็นสังขาริก 12 มหัคคตจิต 27 และ โลกุตตรจิต 8

จำแนกจิต 89 โดยสัมปยุตต์เภทนัย (การประกอบพร้อมและไม่ประกอบพร้อมด้วย..) มี 2 ประเภท คือ สัมปยุตต์ และวิปยุตต์ ได้แก่ เป็นทวิภูมิจิตที่มี 4 คือ โลกมุขจิตที่เป็นทวิภูมิจิตสัมปยุตต์ 4 ดวง, เป็นปฏิฆสัมปยุตต์ มี 2 คือ โทสมุขจิตทั้ง 2 ดวง, เป็นวิจิภิจฉาสัมปยุตต์ มี 1 คือ โมหมุขจิตดวงที่ 1, เป็นอุทัจจสัมปยุตต์ มี 1 คือ โมหมุขจิตดวงที่ 2, เป็นญาณสัมปยุตต์ มี 47 คือ กามโสภณญาณสัมปยุตต์จิต 12 มหัคคตจิต 27 และ โลกุตตรจิต 8, เป็นทวิภูมิจิตวิปยุตต์ มี 4 คือ โลกมุขจิตที่เป็นทวิภูมิจิตวิปยุตต์ 4 ดวง, เป็นญาณวิปยุตต์ มี 12 คือ กามโสภณญาณวิปยุตต์จิต 12 ดวง, เป็นวิปยุตต์จิต มี 18 คือ อเหตุกจิต 18 ซึ่งไม่มีทวิภูมิจิต ปฏิฆะ วิจิภิจฉา อุทัจจจะ หรือ ญาณ (ปัญญา) มาสัมปยุตต์ ด้วยเลยแม้แต่อย่างเดียว

จำแนกจิต 89 โดยโสภณเภทนัย (นัยแห่งความงามและไม่งามของจิต) มี 2 ประเภท โสภณจิต และ อโสภณจิต ดังนี้ (1) เป็นโสภณจิต 59 ดวง คือ กามโสภณจิต 24 , มหัคคตจิต 27 และ โลกุตตรจิต 8 (2) เป็นอโสภณจิต 30 ดวง คือ อกุศลจิต 12 และ อเหตุกจิต 18

จำแนกจิต 89 โดยโลกเภทนัย (นัยแห่งจิตที่เป็นโลกียะและโลกุตระ) มี 2 ประเภท คือ โลภียะ และ โลกุตระ ดังนี้ (1) เป็นโลกียะ 81 ดวง คือ กามจิต 54 และ มหัคคตจิต 27 (2) เป็นโลกุตระ 8 ดวง คือ โลกุตตรจิต 8

จำแนกจิต 89 โดยฌานเภทนัย (นัยแห่งจิตที่มีฌานและไม่มีฌาน) มี 2 ประเภท คือ ฌานจิต และ อฌานจิต ได้ดังนี้ (1) เป็น ฌานจิต 27 ดวง คือ มหัคคตจิต 27 (2) เป็นอฌานจิต 62 คือ อกุศลจิต 12 , กามโสภณจิต 24 และ โลกุตตรจิต 8

ข้อเสนอแนะ

คัมภีร์อภิธรรมปิฎกเล่มแรก เรียกชื่อว่าธรรมสังคณี เป็นการอธิบายจิตเป็นหัวข้อเรียกว่า มาติกา มี 22 มาติกา มีกุสลติกะเป็นต้น คัมภีร์อภิธรรมปิฎกเล่มที่สอง เรียกชื่อว่าธรรมสังคณีให้มีความกระจ่างมากยิ่งขึ้น แบ่งเป็น 4 กัณฑ์ คือ หมวดจิตตูปาทกัณฑ์ (กัณฑ์ที่แสดงเรื่องจิตและเจตสิก) หมวดรูปกัณฑ์ (กัณฑ์ที่แสดงเรื่องรูป) หมวดนิคเขปกัณฑ์ (กัณฑ์ที่แสดงตีกะและทุกะรวมกันด้วยวิธีการไม่ย่อไม่พิสดารจนเกินไป) และหมวดอภิธรรมปิฎก (กัณฑ์ที่แสดงองค์ธรรมตีกะและทุกะทั้งหมด ยกเว้นสุดตันตีกะทุกะ)

การอธิบายจิตตามคัมภีร์ธรรมสังคณีและอภิธรรมปิฎก พระอนุจรุทธาจารย์สรุปลงใน “สังคหะ เรียกว่า อภิธรรมัตถสังคหะ” โดยมีเนื้อหากล่าวถึงปรมาตถธรรม 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เรื่องจิตที่ปรากฏในคัมภีร์วิภังค์ และสัมโมหวิโนทนี สงเคราะห์ตามชั้นอายุตนะชาติ สัจจะ อินทริย
2. ศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ของจิตและเจตสิกที่ปรากฏในคัมภีร์อภิธรรมปิฎก

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยเมตตาของที่ปรึกษาคือพระครูพิพิธธรรม, ดร., ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ ที่ได้อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาและให้แนะเสนอแนะมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีรัตนมณี (ขวัญรัก มหาวายาโม ป.ธ.9) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตลอดถึงผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าและเป็นกำลังใจ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมนุชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่ครูบาอาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย ที่เป็น

กำลังใจในทุกๆ เรื่องรวมทั้งบูรพาจารย์ และขออุทิศผลของกรรมอันดีงามจากความรู้ที่เกิดจากการวิจัยนี้แก่เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายทุกท่านเทอญ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2560). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). อภิธรรมปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2558). จิตวิทยาในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 3. พิษณุโลก : บริษัท โฟกัส พริ้นติ้ง จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2556). ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ 1-2-3. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์.

วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. (2546). สารานุกรมเกี่ยวกับพระอภิธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาการพูดของเดลคาร์เนกีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

THE STUDY OF THE SPEECH OF DALE CARNEGIE IN CONCEPT DOCTRINES BUDDHISM

บุญลือ โพธิ์ขำ

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาหลักการพูดในทัศนะเดลคาร์เนกี (2) เพื่อศึกษาหลักการพูดในทัศนะพระพุทธศาสนา (3) เพื่อวิเคราะห์หลักการพูดของเดลคาร์เนกีผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า เดลคาร์เนกี เป็นชื่อผู้ที่ได้ผลิตหลักสูตรด้านการพูด ชื่อว่าหลักสูตรเดลคาร์เนกี ซึ่งเป็นการนำหลักจิตวิทยาประยุกต์ใช้ในการศิลปะการฝึกพูด ส่วนการพูดในพระพุทธศาสนา เรียกว่าวจีสัจจัต 4 คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดเหลวไหล นอกจากนี้ยังมีคำอื่นๆ คือ วาจาสุภาสิต ปิยวาจา สัมมวาจา เป็นต้น

หลักการพูดของเดลคาร์เนกีผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา สรุปได้ดังนี้ คาร์เนกี นำวิธีการฝึกพูด ที่จะประสบผลสำเร็จ 4 อย่าง คือ (1) เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้อื่น (2) ตั้งจุดหมายไว้ตรงหน้า (3) กำหนดจิตไว้ที่ความสำเร็จ (4) จงฝึกพูดในทุกโอกาส และพูดด้วยคำไพเราะ จากประเด็นนี้สรุปได้ว่า ข้อแรก มีสอดคล้องกับหลักปรัตติยธรรม ข้อที่สอง มีสอดคล้องกับหลักธรรมคืออย่าสนใจอดีตมากจนเกินไป จงมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ข้อที่สาม มีสอดคล้องกับที่ว่า จงลงมือทำเสียตั้งแต่วันนี้ อย่าปลัดวันประกันพรุ่ง และข้อสุดท้าย มีสอดคล้องกับพุทธที่ว่า มนุษย์จะประเสริฐได้ด้วยการฝึก และความดีทำได้ทุกโอกาส

คำสำคัญ : หลักการพูด, เดลคาร์เนกี, คำสอนพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The purposes of this research are : (1) to study of speech and motivation in concept Dele Carnegie (2) to study of speech in Buddhism (3) to analyze of speech in concept Dele Carnegie according to principle of Buddhism. This study is a documentary research. The Result of research is found as following :

Dele Carnegie is the program in curriculum about public speaking technique, that is Dele Carnegie curriculum, and then his another curriculum. The Dele Carnegie of arts he applied to psychology for public speech training. The speech in Buddhism is ‘verbal action’ that so call ‘good conduct in word’. That is abstention from false speech, abstention from tale-bearing, abstention from harsh speech, abstention from vain talk or gossip. Besides important words is the ‘kindly speech, convincing speech, proverbs, well-spoken speech, right speech’ etc.

Dele Carnegie public speaking technique 4 points (1) experiential of others learning of cycle theory (2) set up destination in front (3) set a goal for success (4) When you speak of training an every opportunity and kindly speak be well-arranged. *The first* that is relationships

with Dhamma is ‘hearing or learning from others’. *The second* that is relationships with Dhamma is ‘whatever could have been or should have been, doesn't matter’. *The third* that is relationships with Dhamma is ‘just do this waiting for this day’. *The fourth* that is relationships with Dhamma is ‘Who is self-controlled. And thereby elevates one. the great sage, chances are there for those who could see them’.

Keywords : The Speech, Dele Carnegie, Buddhism

บทนำ

นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก เป็นศาสตร์ว่าด้วยเป็นหลักการ วิธีการ กระบวนการ และเป้าหมายการสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงใช้การสื่อสารนี้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นผลมาจากการตรัสรู้สังฆธรรม เรียกพุทธวิธีการสื่อสารนี้ว่าการแสดงธรรม บ้าง การเผยแผ่ธรรม บ้าง การสนทนาธรรม บ้าง การตอบปัญหาธรรม บ้างดังนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นพุทธวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ในบางครั้งเรียกว่า อัมมิกถา หรือธรรมเทศนา รูปแบบของพุทธวิธีการสื่อสารในสมัยพุทธกาลนั้นทรงใช้วิธีการแบบ “มุขปาฐะ” คือการพูดปากเปล่า วิธีการนี้พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการพูดและวิธีการจูงใจในทรรศนะของเดลคาร์เนกี
2. เพื่อศึกษาหลักการพูดในทรรศนะพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการพูดของเดลคาร์เนกีผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านข้อมูล

ภาษาไทย

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2559 และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2560

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักความสำเร็จด้านการพูดของเดลคาร์เนกี งานวิจัย และ บทความเกี่ยวกับความสำเร็จของเดลคาร์เนกี

ภาษาอังกฤษ

(1) Dale Carnegie. How to Win Friends & Influence people.

(2) Dale Carnegie. How to Stop worrying and Start Living.

(3) Napoleon Hill's. The Laws of Success.

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์หลักความสำเร็จเกี่ยวกับการพูดของ เดล คาร์เนกี วิธีชนะมิตรและจูงใจคน วิธีกระตุ้นให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสำเร็จ เคล็ดลับที่ยิ่งใหญ่ในการติดต่อกับผู้อื่น วิธีทำให้ผู้อื่นสนใจท่าน สูตรบันดาลผลมหัศจรรย์

วิเคราะห์ความสำเร็จเกี่ยวกับการพูดและการจูงใจของ เดล คาร์เนกี ผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา วิธีกระตุ้นให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสำเร็จกับการสื่อสารด้านการพูดและการพัฒนาบุคลิกภาพ เคล็ดลับที่ยิ่งใหญ่ในการติดต่อกับผู้อื่นกับอิทธิบาท และหน้าที่ต่อมิตร วิธีทำให้ผู้อื่นสนใจกับหน้าที่ของมิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา คัมภีร์ โยชนา เป็นต้น
2. ศึกษาค้นคว้าหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของเดล คาร์เนกีทั้งภาษาไทย เช่น การเสริมสร้างภาวะผู้นำ การนำเสนออย่างทรงพลัง ฯลฯ เดล คาร์เนกี เขียนหนังสือเรื่อง วิชชนะทุกข์และสร้างสุข วิชชนะมิตรและจูงใจคน และหนังสือการพูดในที่ชุมชน แปลโดยอุษา ขจรจิตต์เมตต์ ตลอดถึงตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์ข้อมูล จัดเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และหนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเรียบเรียง ให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
4. เขียนบรรยายเนื้อหาที่ได้ทำการวิเคราะห์แล้ว และจัดทำข้อมูลเป็นรูปเล่มในแต่ละบทนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรายงานความก้าวหน้า และแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา
- 5.สรุปการวิจัยผล และข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

การศึกษาวเคราะห์หลักความสำเร็จเกี่ยวกับการพูดของ เดล คาร์เนกีที่สอดคล้องตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนา ถือเป็นงานวิจัยที่ยังใหม่อยู่ ยังไม่เคยมีใครศึกษาเรื่องนี้มาก่อน ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังพอมิคุ้มกันหนังสือ และงานวิจัยที่พอจะเทียบเคียงได้ ซึ่งผู้วิจัยประมวลนำมาทบทวนเพื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องในการใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับศึกษาวเคราะห์ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (ป.อ. ปยุตโต). (2538 : 10-593). ได้แบ่งความจริงของภาวะธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือสังขธรรมส่วนหนึ่ง กับจริยธรรมส่วนหนึ่ง สังขธรรมเป็นส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะ และฝ่ายจริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด และฝ่ายข้อประพฤติปฏิบัตินั้น ท่านจัดเป็นประโยชน์หรือจุดหมายออกเป็น 3 คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์อนาคต และประโยชน์อย่างยิ่ง และที่สำคัญท่านสรุป มรรคในฐานะมรรคาสู่จุดหมายชั้นต่างๆ ของชีวิต ท่านได้ยกพุทธพจน์ขึ้นอ้างว่า ความมีกัลยาณมิตร มีกัลยาณสหาย ชอบคบกัลยาณชน นี้เท่ากับเป็นการประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร พึงหวังสิ่งนี้ได้คือ จักยังอริยอัชฎางคิมรรคให้เกิดมีและจงเป็นอยู่โดยใช้หลักธรรมอันเอก คือความไม่ประมาท

สิน วิวาทสุ (2542 : 42-49). ปรัชญาการดำรงชีพ สรุปความได้ว่า ความขยันหมั่นเพียรก็คือศิลปะการดำรงชีพที่สำคัญในการประกอบธุรกิจการงาน ไม่ว่าท่านจะอยู่ในฐานะเช่นไร ก็ควรจะทำให้ได้ ความอดทนอดกลั้น วาจาที่ไม่เป็นประโยชน์พูดให้น้อยลง เป็นหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดี

ไพฑูริย์ มณีไพโรจน์ (2551 : 14-33), ปรัชญาเกินได้ สรุปความเกี่ยวกับหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตไว้ว่า มนุษย์ควรศึกษาให้เข้าใจตนเองก่อนว่า อยู่เพื่ออะไร ประสบการณ์ใช้ชีวิตของคุณเปรียบเทียบกับได้กับ มา ตัวหนึ่งในโลกทุกๆ ไป แต่เราจะเข้าใจการดำรงชีวิตได้ดีขึ้น ถ้าเข้าใจปรัชญาในความเป็นมา หรือรูปแบบที่สมบูรณ์ของความ เป็นมา ในชีวิตประจำวัน หากมนุษย์มองและเข้าใจสิ่งรอบตัว โดยใช้ตาหรือประสาทสัมผัสจากภายนอกเพียงอย่าง เดียว ประสบการณ์ทั่วไปจะเห็นแต่เป็นสัตว์ที่เป็นมาเฉพาะตัวนั้น แต่ถ้าเราใช้สมองใช้ปัญญาพิจารณาญาณวิเคราะห์ เราจะเริ่มเข้าใจความเป็นมา หรือรูปแบบความเป็นมา การจะเข้าใจความดี ความยุติธรรม ก็เช่นเดียวกัน ต้อง พิจารณาให้เข้าใจ ถึงกิจกรรมทางความดี

รالف วอลโด อีเมอร์สัน (2543 : 139-169). แพล และรวบรวมโดย ปสงค์ อาสา ศาสตร์แห่งความสำเร็จ เพชร ปรัชญา เป็นหนังสือรวบรวมหลักความสำเร็จ คัมภีร์แห่งความสำเร็จ สรุปความว่า ท่านจะโชคดีที่เดียวที่ได้ เรียนรู้ความแตกต่าง ระหว่างความพ่ายแพ้ชั่วคราวและความล้มเหลว ท่านจะโชคดียิ่งกว่านั้นอีกถ้าท่าน ได้เรียนรู้ ความจริงว่าเมล็ดพันธุ์ที่แท้จริงของความสำเร็จนั้น ย่อมแฝงมากับความพ่ายแพ้ทุกครั้งที่ท่านได้รับ ข้า จะทักทายทุก คนด้วยความรักในดวงใจ ข้า จะมานะอดทนจนกว่าจะสำเร็จ ข้า จะควบคุมอารมณ์ของข้า วันนี้ข้า จะทวีคุณค่าของ ตัวเองขึ้นอีกหนึ่งร้อยเท่า

สมิต อาชวินิกุล (2552 : 11-42). คำปราศรัย สู่ความสำเร็จ เป็นหนังสือเกี่ยวกับหลักความสำเร็จ สรุป ความว่าความสำเร็จขั้นแรก ต้องมีความเชื่อมั่นในตัวเอง และอ้างคำพูดของ โซเครตีส ว่า จงรู้จักตนเอง มนุษย์เอ๋ย จง รู้จักตัวเจ้าเอง ฐานะอันสูงส่งที่บุคคลสำคัญได้บรรลุถึงและดำรงอยู่นั้น ไซว่าจะกระโดดที่เดียวถึงก็หาไม่แต่ท่าน เหล่านั้น ในระหว่างที่เพื่อนฝูงพากันหลับนอน ได้บากบั่นทำงานมิหลับนอน จงทำเดี๋ยวนี้ พยายาม สม่่าเสมอ อย่า ประมาท เกิดเป็นคนควรอย่าลลาด จงเก่งกาจกล้าหาญชาญชัย เราจะบังคับตัวเองและบังคับใจของเรา ไม่ยอมให้ เป็นไปในทางที่จะนำไปให้เราเดินออกนอกทางที่เรามุ่งหมาย และนอกหลักธรรมในใจของเรา การเสนอแนะเป็น หลักการทางจิตวิทยาอันหนึ่ง ที่ลึกลับและทรงอำนาจ ท่านเอามั่นไปใช้อยู่ตลอดเวลาในสิ่งที่กระทำ พูด และคิด แต่ จนกว่าท่านจะเข้าใจถึงการเสนอแนะในทางสร้างสรรค์ กับการเสนอแนะในการทำลายแล้วนั้นแหละ ท่านจึงจะ สามารถนำมาใช้สร้างความสำเร็จ แทนที่จะเป็นความล้มเหลว ความสงบอันแท้จริงแห่งจิตใจมาจากการยินดี ต้อนรับ สิ่งร้ายแรงที่สุดที่เกิดขึ้นแก่เรา ในทางจิตวิทยา ข้าพเจ้าเข้าใจว่ามันหมายถึง การปล่อยให้กำลังงานเป็นอิสระ

Napoleon Hill's, (1928 : 26-31). กล่าวถึง ปรัชญาแห่งชีวิต ศาสตร์แห่งความสำเร็จ ของ ดร. นโปเลียน ฮิลล์ สรุปความเกี่ยวกับหลักแห่งความสำเร็จ 15 หลักคือ (1) เป้าหมายสำคัญที่แน่นอน (2) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (3) นิสัยประหยัดอดออม (4) ความคิดริเริ่มและการเป็นผู้นำ (5) จินตนาการ (6) ความกระตือรือร้น (7) การควบคุม ตนเอง (8) นิสัยทำงานเกินเงินเดือน (9) บุคลิกต้องตาต้องใจ (10) ความคิดถูกต้องเที่ยงตรง (11) ความใจจดใจจ่อ (12) ความสามัคคี (13) ความล้มเหลว (14) ความใจกว้าง (15) กฎทองคำ

เดล คาร์เนกี (1982 : 120). กล่าวว่า ท่านไม่สามารถชนะการโต้แย้งเป็นอันขาด เพราะว่าการโต้แย้งมักจะ จบลงด้วย ต่างฝ่ายต่างเชื่อมั่นยิ่งขึ้นไปกว่าเก่าว่า ตนเองเป็นฝ่ายถูก เดล คาร์เนกี ยังได้อ้างถึงพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้า ตรัสว่า ‘เวร ย่อมไม่ระงับ ด้วยการจองเวร แต่ระงับด้วยความรัก’ ความสอดคล้องนี้แสดงให้เห็นว่า คาร์เนกี ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าและธรรมะที่พระองค์ตรัสถึง เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร ปัญหาอยู่ที่ว่า เดล คาร์เนกี ใช้หลักธรรมใดบ้างในพระพุทธศาสนา ในการบรรลุความสำเร็จ และการเรียกวิถีสู่ความสำเร็จตรงกับ หลักธรรมใดบ้างในพระพุทธศาสนา ข้อสำคัญแสดงให้เห็นว่า ในประเด็นนี้ใช้ขันติธรรมคือความอดทนอดกลั้นเมื่อถูก ผู้อื่นต่อว่าตำหนิติเตียน

เดล คาร์เนกี ยังกล่าวว่า เคล็ดลับยิ่งใหญ่ในการติดต่อกับผู้อื่น การที่จะให้ใครต่อใครทำทุกอย่าง มีอยู่ ทางเดียวเท่านั้นคือ การทำให้บุคคลผู้นั้น ต้องการที่จะทำ เดล คาร์เนกี ยังค้นพบอีกว่า มนุษย์เรานั้นหิวกระหายที่จะ

ได้รับการยกย่อง หรือความปรารถนาที่จะเป็นคนสำคัญ ในบางครั้งมนุษย์เรากลายเป็นคนป่วย ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ป่วย เพื่อหวังว่าจะได้รับความเห็นอกเห็นใจและความเอาใจใส่ และเพื่อจะได้รับความรู้สึกเป็นคนสำคัญ (เดล คาร์เนกี, 1982 : 120). ข้อนี้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า โลกธรรม 8 ประการ ในฝ่ายบวก คือฝ่ายที่เป็นอิฏฐารมณ์ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา อารมณ์ที่ต้องการ) มนุษย์ปุถุชนทุกคนต้องการการยกย่อง สรรเสริญ และสุขด้วยกันทั้งนั้น

นอกจากนี้ เดล คาร์เนกี ยังกล่าวอีกว่า ผู้ที่ทำได้เช่นนี้ โลกทั้งโลกจะอยู่ข้างเขา ผู้ที่ทำได้จะเดินไปตามหนทางอันอ่าว้างเปล่าเปลี่ยว การตกปลาย่อมจำเป็นที่จะใช้เหยื่ออันเหมาะสมกับปลานั้นๆ ทำให้เราจะต้องพูดถึงแต่สิ่งที่เราต้องการ การกระทำเช่นนั้นเป็นลักษณะของเด็กๆ นี่เอง วิธีเดียวในโลกที่เราจะจูงใจผู้อื่นก็คือ จงพูดถึงเรื่องสิ่งที่เขาต้องการ และบอกเขาว่าทำอย่างไรเขาจึงจะได้สิ่งที่เขาต้องการ (เดล คาร์เนกี, 1982 : 33). ส่วนกฎวิธีชนะมิตรและจูงใจเพื่อน เดล คาร์เนกี บอกว่า จงมีความปรารถนาแรงกล้า และตั้งใจจริงที่จะศึกษาจนเข้าใจ และแจ่มแจ้งต่อหลักมนุษยสัมพันธ์ วิธีปฏิบัติเพื่อทำให้ผู้อื่นชอบท่าน จงเอาใจใส่อย่างแท้จริงต่อผู้อื่น จงเป็นนักฟังที่ดี จงสนับสนุนให้อีกฝ่ายหนึ่งคุยถึงแต่เรื่องของเขาสนาทนาในเรื่องที่อีกฝ่ายหนึ่งสนใจ จงทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกเป็นคนสำคัญ และจงทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ (เดล คาร์เนกี, 1982). ข้อนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า ความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จนั้นเป็นหลักของอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) โดยเฉพาะข้อแรกคือ ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจที่จะลงมือทำด้วยใจรักอย่างจริงจัง เรียกว่า “กัตตุกัมมยาดฉันทะ” เพราะความพึงพอใจนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความสำเร็จข้ออื่นตามมา ส่วนข้อที่ว่าแจ่มแจ้งต่อหลักมนุษยสัมพันธ์ ในประเด็นนี้พระพุทธศาสนากล่าวไว้ชัดเจนว่า คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การเสียสละ) ปิยวาจา (การกล่าววาจาที่ไพเราะ) อตถจริยา (การทำประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) เป็นหลักธรรมยึดเหนี่ยวน้ำใจคน ประสานหมุนขึ้นให้รักและสามัคคีกัน ส่วนข้อที่ว่า การเป็นนักฟังที่ดี ข้อนี้ก็ชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาเน้นการฟัง คือ สุตะ เพราะการฟังเป็นบ่อเกิดของความรู้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สุสุสุ สลภเต ปญญ” ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา (ส.ส.(ไทย) 15/246/353) การฟังข้อมูลต่างๆ จะทำให้เราได้รับสิ่งที่ประโยชน์ในการตัดสินใจทั้งในแง่จะต้อยอดในประเด็นอื่นๆ ได้

เดล คาร์เนกี ยังกล่าวไว้อีกว่า มีกฎอยู่ข้อหนึ่งเกี่ยวกับมรรยาทของมนุษย์ซึ่งสำคัญกว่ากฎใดๆ ทั้งสิ้น เขาบอกว่า ถ้าเราปฏิบัติตามกฎนี้ เราเกือบจะไม่พบกับความเดือดร้อนยุ่งยาก เราจะมีมิตรสหายอย่างล้นหลามและมีความสุขอยู่เป็นนิจ กฎข้อนี้ก็คือ *จงทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกเป็นคนสำคัญ* เพราะว่าความปรารถนาที่จะเป็นคนสำคัญเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนอย่างรุนแรงที่สุดแห่งธรรมชาติของมนุษย์ (Dale, 1982 : 100). กฎมนุษยสัมพันธ์เหล่านี้ ไม่ได้เป็นของใหม่แต่เก่าแก่เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ (Dale, 1982 : 100-101). นักปราชญ์ทั้งหลายได้วางกฎมนุษยสัมพันธ์เหล่านี้ไว้แล้ว ซโรแอสเตอร์ สอนเรื่องนี้แก่สานุศิษย์ซึ่งเคารพไฟในเปอร์เซียเมื่อ 3000 ปีก่อน ขงจื้อ เทศนาเรื่องนี้ในประเทศจีน 2400 ปีมาแล้ว พระพุทธเจ้าเทศนาเรื่องนี้ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ 500 ปีก่อนพระเยซูเกิด คัมภีร์ของลัทธิฮินดูสอนเรื่องนี้มาก่อนนั้นอีก 1000ปี (Dale, 1982 : 100-101). แน่นนอนว่ากฎข้อนี้เป็นธรรมดาของสัตว์โลก พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธกฎข้อนี้ เพราะการให้เกียรติ ให้ความเคารพผู้อื่นเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า “ความอ่อนน้อมถ่อมตน” (อปจายนธรรม) หรือ “คารวธรรม” นอกจากนี้ถ้าจะมองให้กว้างออกไปการให้เกียรติผู้อื่นก็คือการปฏิบัติตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนานั้นเอง เป็นพุทธวิธีการมองการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้คนในสังคมนั้นๆ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพูด เดล คาร์เนกี ได้แนะนำหลัก 4 ประการ เพื่อให้เกิดประโยชน์และนำไปสู่การบรรลุผลแห่งการเป็นนักพูดที่ดีอย่างรวดเร็ว คือ

1. เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น จะช่วยให้เรามีความเข้าใจว่า สิ่งไหนเป็นสิ่งที่ควรทำแล้ว จะได้รับความสำเร็จ และสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำอย่างยิ่งในการพูดต่อหน้าสาธารณชน เราสามารถเลือกนำเทคนิค หลักการดีๆ ของผู้อื่นมาปรับใช้ในการพูดของเราได้

2. ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ตรงหน้า สิ่งหนึ่งที่เราจะปฏิบัติ เพื่อเป็นการจูงใจมุ่งไปสู่ความสำเร็จในการเป็นนักพูดชั้นเยี่ยมได้นั้น ก็เพราะตัวเราเองต้องการทำในสิ่งต่างๆ เหล่านั้น และต้องการทำก็เพราะเรามองเห็นตัวเอง ในฐานะนักพูดประสบความสำเร็จ เรามีการวางแผนอนาคตไว้ให้แก่ตนเอง และบากบั่นฟันฝ่าเพื่อให้แผนการนั้น กลายเป็นความจริงขึ้นมา ดังที่ คาร์เนกี ได้ยกคำกล่าวที่ว่า “จงพยายามอย่างดีที่สุด เพื่อพัฒนาความสามารถที่จะ ทำให้ผู้อื่นเข้าใจคุณได้อย่างกระจ่างชัด จงเรียนรู้ที่จะตีแผ่แนวความคิดของตัวเองให้ผู้อื่นเห็นอย่างแจ่มชัด ไม่ว่าจะ ต่อใครคนหนึ่ง ต่อกลุ่มคน หรือต่อที่สาธารณชน แล้วคุณจะพบว่า ขณะที่คุณพยายามทำให้ดีขึ้นนั้น จริงๆ แล้วคุณ กำลังสร้างความประทับใจ และอิทธิพลต่อผู้คน อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน” คาร์เนกี แนะนำให้เราวาดภาพตัวเองว่า ประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่เราเองหวาดหวั่นพรันกลัว และตั้งมั่นอยู่กับประโยชน์ที่จะได้ จากการพูดให้เป็นที่ยอมรับ ต่อกลุ่มคนนั้น ถ้าหากว่าเราใส่ใจต่อผลที่จะตามมาอย่างเพียงพอ เราก็จะประสบผลสำเร็จในการพูดอย่างแน่นอน

3. กำหนดจิตใจไว้ที่ความสำเร็จ คาร์เนกี ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “บทเรียนที่ยิ่งใหญ่ ก็คือการให้ ความสำคัญอย่างใหญ่หลวงต่อสิ่งที่เราคิดคำนึง ถ้าหากเราทราบถึงสิ่งที่ผู้อื่นคิด เราก็จะทราบได้ว่าผู้ นั้นเป็นคน อย่างไร เพราะว่าความคิดของแต่ละคนจะทำให้ตัวเขาเป็นไปตามความคิดนั้น และโดยการเปลี่ยนแปลงความคิด เราก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของเราได้” ในการพูดเราจึงต้องหมายตาไว้ที่จุดมุ่งหมายแห่งการเพิ่มพูนความ เชื่อมั่น และการสื่อความหมายกับผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ ความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จนั้น เป็นส่วน สำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการฝึกฝนให้กลายเป็นนักพูดที่น่าเชื่อถือ “ขณะที่คุณต่อสู้ เพื่อให้ได้ชัยชนะต่อความ หวาดหวั่นพรันกลัวที่มีต่อผู้ฟัง จงโยนความคิดในทางลบ เข้ากองไฟให้หมดสิ้น และปิดประตูไม่ให้ตัวเองถอยหลังไปสู่ ความล้มเหลวได้อีกเป็นอันขาด”

4. ฝึกพูดในทุกโอกาส การจะพูดในที่สาธารณชนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการฝึกพูด เพราะไม่มีใครที่ สามารถหัดด้วยน้ำ ได้โดยไม่ต้องลงน้ำ การพูดก็เช่นกัน เราจะไม่สามารถทราบได้ว่าตัวเองก้าวหน้าไปขนาดไหน หากเราไม่มีการฝึกฝน ฝึกพูดในที่สาธารณชน โอกาสในการที่จะฝึกพูดนั้นมีอยู่ทั่วไป เช่นการเข้าร่วมสมาคม หรือ อาสาสมัครต่างๆ จงยืนขึ้น และแสดงตัวเองต่อที่ประชุม แม้จะเพียงแค่มิถุนานที่ก็ตาม จงอย่าเลือกที่นั่งหลังสุด จง พูด..พูด และพูดทุกครั้งที่มีโอกาสเมื่อเราเรียนรู้หลักที่จะสามารถนำเราไปสู่เส้นทางการเป็นนักพูดที่ดีได้แล้ว วิธีการที่ เราจะพูด ก็เป็นเรื่องสำคัญที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก คาร์เนกี ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างน่าประทับใจ โดยอธิบายไว้ว่า ในการที่เราติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นบนพื้นโลกนี้ เราถูกวิจารณ์ ประเมิน และถูกจัดแบ่งจำพวก โดยวิธีการติดต่อกับผู้อื่น 4 วิธี นั่นคือสิ่งที่เรากระทำ รูปลักษณ์ภายนอกของเรา สิ่งที่เราพูด และวิธีที่เราพูดมันออกไป (ประพันธ์ ศรีกุลกิจ, 2557 : 40-50). จากหลักการ 4 ประการดังกล่าวนี้สามารถสรุปได้ว่า *ประการแรก* การเรียนรู้วิธีการพูดจาก ประสบการณ์ของผู้อื่น ในมุมมองพระพุทธศาสนามีที่ชัดเจนนว่า “ปรโตโฆสะ” แปลว่าเสียงจากผู้อื่น หรือการได้ยิน ได้ฟังจากผู้อื่น เพราะการเรียนรู้ศึกษาจากผู้อื่นที่เป็นกัลยาณมิตรมีประสบการณ์มากลองผิดลองถูกมาแล้วนับได้ ว่า เป็นสิ่งที่จะเกิดให้เกิดความเจริญองงามแก่ผู้ นั้น เพราะการเรียนรู้จากผู้อื่นมีประสบการณ์สำเร็จแล้วเปรียบ เหมือนกับการเดินทางลัด เป็นการย่นระยะทางให้สำเร็จยิ่งขึ้น *ประการที่สอง* การตั้งจุดมุ่งหมายไว้ตรงหน้า ใน มุมมองนี้พระพุทธศาสนา การตั้งจุดมุ่งหมาย หรือการตั้งจิตไว้เฉพาะหน้านั้นเป็นการดี เรียกว่า “อิตตสัมมาปณิธิ” คือ การตั้งตนไว้ชอบ (ช.ช. (ไทย) 25/4/7) ตนที่นี้ก็คือจิต หรืออรรถภาพทั้งหมดนั้นเอง (มงคลดลที่ปณี.(บาลี) 1/106/117) เพราะการตั้งจิตไว้ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จอื่นๆ อีกมากมาย *ประการที่สาม* กำหนดจิตใจไว้ที่ความสำเร็จ ใน มุมมองพระพุทธศาสนามีที่ศนะว่า การกำหนดจิตใจไว้ที่ความสำเร็จเป็นเหมือนกับการอธิษฐาน คือความตั้งใจที่จะเดิน

ไปสู่เป้าหมายสูงสุด ความตั้งใจที่แน่วแน่แล้วลงมือทำตามนั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่าอธิษฐานบารมี แต่ในประเด็นของเดลคาร์เนกี เป็นการสร้างกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ ปลุกใจตนเองเกิดมีขวัญกำลังใจต่อความวิตกกังวล ความคิดด้านลบเพื่อพัฒนาตนเอง และประการสุดท้าย คือจงฝึกพูดในทุกโอกาส ในมุมมองพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า “การฝึก” หรือ “ทัมมะ” เป็นสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คนเราจะประเสริฐได้ก็ด้วยการฝึก และการฝึกฝนตนเองจนถึงที่สุด พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า “ผู้ประเสริฐ” ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ฝึกตนได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/321/113.)

สรุปผลการวิจัย

หลักการพูด หมายถึงหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการพูดเพื่อการสื่อสาร รูปแบบการพูด กระบวนการพูด วิธีการพูด เทคนิคการพูด จิตวิทยาในการพูด ภาษาในการพูด บุคลิกภาพในการพูด ศิลปะในการพูด คุณสมบัติของนักพูด จุดมุ่งหมายในการพูด ฯ เดลคาร์เนกี หมายถึงชื่อบุคคลที่ได้ผลิตหลักสูตรเกี่ยวกับการพูดชื่อว่า หลักสูตรเดลคาร์เนกี และหลักสูตรอื่นๆ ตามมาจากหลักการอันทรงคุณค่าของเขา เช่น การเสริมสร้างภาวะผู้นำ การนำเสนออย่างทรงพลัง ฯ เดล คาร์เนกี เขียนหนังสือเรื่อง วิธีชนะมิตรและจูงใจคน การพูดในที่ชุมชน และวิธีชนะทุกข์และสร้างสุข หนังสือได้รับการตีพิมพ์กว่า 38 ภาษา นอกจากนี้เขาได้เขียนคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์และมีรายการวิทยุประจำวันของตนเองปัจจุบัน เดล คาร์เนกี เป็นชื่อศูนย์ฝึกอบรมซึ่งมีสำนักงานต่างๆ กว่า 80 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1888 ในเมืองแมริวิลล์ รัฐมิสซูรี ประเทศสหรัฐอเมริกา เดลคาร์เนกี ได้ตั้งศูนย์ฝึกอบรมด้านการพูด โดยให้สมาชิกได้ศึกษาหลักการพูด วิธีการพูด วิธีการพูดจูงใจและหลักจิตวิทยาในการพูด เพื่อเป็นการเตรียมตัว เตรียมพร้อม ฝึกฝนตนเอง ก่อนที่จะได้นำการพูดที่ได้ฝึกฝนแล้วไปใช้ปฏิบัติจริงกับอาชีพของตน

การพูดในพระพุทธศาสนา คือเป็นพฤติกรรมทางวาจา เรียกว่าวจีกรรม ในมิติทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าการพูดนั้นต้องเป็นวจีสัจจัต คือการประพฤติกกรรมทางวาจา วจีสัจจัต ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล กล่าวคือแม้ว่าจะเป็นความจริง แต่หากว่าเป็นคำส่อเสียดก่อให้เกิดความแตกร้าง เช่นนำความข้างนี้ไปบอกข้างนั้น นำความข้างนั้นมาบอกข้างนี้ เพื่อจะยู่ให้ทั้งสองฝ่ายแตกกัน แม้จะเป็นความจริงที่ไม่ควรพูด เพราะทำให้เขาแตกกัน เข้าในพวกส่อเสียด หรือแม้ว่าเป็นคำหยาบ ไม่ได้มุ่งจะหลอกลวงให้เข้าใจผิด แต่ว่าเป็นคำหยาบคาย เช่นเป็นคำด่าว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉานอย่างโน้นอย่างนี้ อะไรเป็นต้น หรือแม้ว่าจายอย่างอื่นซึ่งเป็นการกล่าววดให้เลวลง ซึ่งทุกคนก็รู้ว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้น และก็ไม่ได้มุ่งที่จะหลอก แต่กล่าวด้วยความโกรธ ด้วยความเหยียดหยาม ต้องการจะกดเขาให้เลว ก็ไม่ควรพูด และแม้ว่าเป็นคำที่เพ้อเจ้อเหลวไหล ไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย ไม่มีขอบเขตจำกัด หาสาระแก่นสารมิได้ หรือว่ามีสาระแก่นสารน้อยเกินไป ก็เป็นคำไม่ควรพูด คำที่ตรงกันข้ามกับวจีสัจจัต ได้แก่ วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วทางวาจา หรือการพูดชั่ว) การพูด หรือวาจา เช่นที่กล่าวมานี้ คือการพูดเท็จก็ดี การพูดส่อเสียดก็ดี การพูดคำหยาบก็ดี การพูดเพ้อเจ้อเหลวไหลก็ดี ก็นับว่าเป็นวจีทุจริต คือการพูดที่เป็นทุจริตนั่นเอง เพราะฉะนั้น แม้เป็นความจริง ก็ไม่ใช่ว่าเป็นข้อที่ควรพูดเสมอไป ต้องอยู่ในขอบเขตอันสมควร

ในประเด็นที่ว่าเหลื้อมมองหลักการพูดของเดลคาร์เนกีผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา พบว่า หลักการพูดของเดลคาร์เนกี มีหลายข้อหลายประเด็นที่สอดคล้องกับหลักการพูดในพระพุทธศาสนา กรณีตัวอย่างเช่น การเรียนรู้วิธีการจากผู้อื่น สอดคล้องกับหลักปรโตโฆสะ การหมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับหลักทัมมะ (ทัมมี แปลว่า ฝึกตน) กำหนดจิตใจไว้ที่ความสำเร็จ สอดคล้องกับหลักอธิษฐานหรือความตั้งใจ ฝึกพูดในทุกโอกาส สอดคล้องกับหลักกัตตุกัมมยตาฉันทะ การเป็นนักฟังที่ดี สอดคล้องกับหลักฟังด้วยศรัทธียมเกิดปัญญา จงเริ่มการเป็นมิตรด้วยการ

พูดจาไพเราะอ่อนหวาน สอดคล้องกับหลักปียวาจา มธฺรสุวาจา อีกประการหนึ่ง ที่เดลคาร์เนกี ได้กล่าวถึงหลักมนุษยสัมพันธ์ในการพูดว่า อย่างพูดแบบต่าหนี หรือประณาม สอดคล้องกับหลักจีสูจจริต 4 จงยกย่องผู้อื่นจากใจจริง สอดคล้องกับหลักข่มคนที่ควรข่ม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง การพูดแบบอหิเมคือหน้ายิ้ม ไม่บูดบึ้ง สอดคล้องกับหลักหน้าตาอิมแย้มแจ่มใส (อุตตนามุขี) หน้าหงายหน้าตาจับแก่นั่นเอง จงเป็นนักฟังที่ดี สอดคล้องกับหลักสุตามยปัญญา และจงทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลสำคัญ สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่ว่าอุปายนธรรม หรือหลักคารวธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

หลักการและวิธีการพูดของเดลคาร์เนกี เป็นหลักการฝึกพูดในที่สาธารณะ เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาบุคลิกภาพให้เกิดความกล้าในการพูด การแสดงความคิดเห็น โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้อย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากหลักการละลายความประหม่า หลักการฝึกพูดในสิ่งที่ตนเองรู้ดีที่สุด การให้กำลังใจ การฝึกฝนการพัฒนาบุคลิกภาพและการพูด

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง แนวคิดการพัฒนาตนเองของเดลคาร์เนกี ตามหลักจีสูจจริต 4
2. ควรศึกษาเรื่อง มุมมองพระพุทธศาสนากับหลักการและแนวคิดเรื่องความสำเร็จในชีวิตของเดลคาร์เนกี
3. ควรศึกษาเรื่อง แนวคิดการเอาชนะความทุกข์ของเดลคาร์เนกี ผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาและการดูแลอย่างดียิ่ง ของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร., ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดีเสมอมา ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีรัตนมณี (ขวัญรัก มหาวาโย ป.ธ.9) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตลอดถึงผู้บริหารคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าและเป็นกำลังใจ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่ครูบาอาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนในทุกๆ เรื่องรวมทั้งบูรพาจารย์ และขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น หลักสูตรพุทธศาสนามหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจนงานวิจัยเล่มนี้ประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2560). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2560). **นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัท โฟกัสพริ้นติ้ง จำกัด.
- _____. (2557). **วาทกรรม ฉบับคู่มือนักพูด**. พิมพ์ครั้งที่ 3. พิษณุโลก : บริษัท โฟกัส พริ้นติ้ง จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ มณีไพโรจน์. (2551). **ปรัชญาเกินได้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ The knowledge Center.
- รอล์ฟ วอลโด อีเมอร์สัน แพล และรวบรวม โดย ปสงค์ อาสา. (2543). **ศาสตร์แห่งความสำเร็จ เพชร ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- สิน วิภาวสุ. (2542). **ปรัชญาการดำรงชีพ**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด ,.
- สมิต อาชวินิกุล. (2552). **คำปราชญ์ สู่ความสำเร็จ**. กรุงเทพฯ : ผู้พิมพ์ บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด.
- Dale Carnegie. (1982). **How to Win Friends & Influence people**. U.S.A : Simon & Schuster.
- Napoleon Hill's. (1928). **The Laws of Success**. (U.S.A. : Ralston University Press.

ศึกษาบทบาทของพระโสภณพัฒนอดม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

A STUDY OF THE ROLE OF PHRASOPHONPATTANODOM (SRI LAO AGGAPANÑO) ON THE NATURAL FOREST CONSERVATION

พระไชยยันต์ ปณฺญาวชิโร (กำรินทร์)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระโสภณพัฒนอดม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดของพระโสภณพัฒนอดม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ 3) เพื่อศึกษาบทบาทของพระโสภณพัฒนอดม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยค้นคว้าพระไตรปิฎก และเอกสารตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการลงพื้นที่โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้พบว่า พระพุทธศาสนากับทรัพยากรป่าไม้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีแนวคิดที่เอื้อต่อการต่อธรรมชาติ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติมีความสำคัญและมีความจำเป็น ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พระพุทธศาสนาสอนให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงามน่ารื่นรมย์ เป็นปัจจัยหนึ่งของความสุข มองในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนา รวมถึงมองธรรมชาติเป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว อีกทั้งพระพุทธเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทต่างๆ ซึ่งปรากฏในพระวินัยปิฎก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายและเอาเปรียบธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมเกี่ยวกับป่าไม้ อาทิ ความกตัญญู ความเคารพยำเกรง

คำสำคัญ: การบวชต้นไม้, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, การสืบชะตาแม่น้ำ, การทอดผ้าป่าต้นไม้

ABSTRACT

Thesis entitled "A Study of the Role of PhraSophonPattanom(SriLaksakakPornno) in Forest Resource Conservation" aimed (1) to study the Buddhist concept of forest resource conservation, to (2) explore the idea of PhraSophonPattanom (Sri laoAggapanno) in preserving and restoring forest resources, and to (3) study the role of PhraSophonPattanom forest conservation and restoration. This research is a documentary research on which Buddhist scriptures (Tipitaka) are based including related academic documents and texts together with fieldwork for interview and participator observation. Findings indicated Buddhism and forest resources are closely related with concept of caring for nature believing that man is a part of nature and nature is important and necessary. In human life Buddhism teaches human beings to look at nature as a beautiful, pleasant environment and as one factor of happiness contributing factor to the development, including looking at nature as a horrendous thing. It is clear that the Buddha himself laid down different rules and regulations as shown in Vinayapitaka(Disciplinary codes) to prevent the destruction and exploitation of nature. There are also teachings related to forest such as gratitude, respect, veneration etc.

Keywords: Tree ordination, Folk wisdom, River Prolonging, Tree Phapa

บทนำ

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าไม้ในประเทศไทย ถูกบุกรุกทำลายจากมนุษย์จนเหลือเนื้อที่น้อยลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาตามมาตามมา อาทิเช่น พื้นดินปราศจากสิ่งปกคลุมเกิดความแห้งแล้ง ดินตื้นถูกน้ำพัดพา ลำห้วย ลำธารเหือดแห้งในฤดูแล้ง เกิดน้ำท่วมรุนแรงในฤดูฝนสัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลว ประชาชนชาติที่พักผ่อนหย่อนใจ ผลิตผลทางเกษตรตกต่ำ ทำลายความอยู่ดีกินดีของประชาชน และส่งผลโดยตรงต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ ซึ่งถ้ามองโดยภาพรวมของการบุกรุกทำลายป่าไม้จะเห็นได้ว่า มนุษย์อาจทำไปเพราะขาดความรู้ คิดไม่ถึงว่าการกระทำจะส่งผลกระทบต่อตามมามากมาย ไม่เห็นคุณประโยชน์ ของป่าไม้ ประกอบกับมนุษย์เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ซึ่งถ้าปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินไปอย่างนี้ โดยไม่รีบหามาตรการแก้ไข สักวันหนึ่งคงไม่เหลือพื้นที่ป่าไม้แม้แต่ตารางวาเดียวไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลัง มันอาจจะสาบสูญไป ถ้าหากจะบอกว่าพรุ่งนี้จะเริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงต้องหันมาดูแลป่าไม้ที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดให้คงไว้ แล้วร่วมมือกันฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมไปให้กลับคืนสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปลูกป่า ไม้ตัดไม้ ทำลายป่า แล้วจะเรียกน้ำ เรียกความชุ่มชื้น เรียกความอุดมสมบูรณ์มาได้เหมือนเดิม (ปฐภูฏาง จันทรบุณยเรือง, 2541)

บริเวณป่าไม้ในเขตพื้นที่ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็นป่าต้นน้ำลำธาร ที่ชาวบ้านขนานนามว่า “ห้วยขุนน้ำแม่ใจ” ลำน้ำนี้เป็นต้นน้ำของแม่น้ำอิงและไหลลงสู่กว๊านพะเยาในปี พ.ศ. 2516 รัฐบาลได้ทำสัญญาสัมปทานกับบริษัทเอกชน คือ บริษัทเชียงรายทำไม้ตามสัมปทานบัตร เลขที่ 170/2516 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2516 โครงการไม้กระยาเลย แม่ปืม-แม่พุง (ขร.12) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ในเขตตำบลศรีถ้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำทั้งหมด ในสัญญานั้นจะมีระยะเวลาสัมปทาน 30 ปี ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง และการลักลอบตัดไม้ของชาวบ้านและนายทุนมีจำนวนเพิ่มขึ้นจนส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในลำห้วย ทำให้ไม่มีน้ำเพียงพอกับความต้องการในการอุปโภคบริโภคจึงเป็นปัญหาที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลและองค์กรหลายฝ่าย โดยการนำแนวคิดและวิธีการที่หลากหลายมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งตามหลักวิชาการและหลักความเชื่อทางศาสนา โดยการนำหลักพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยผนวกเข้ากับความเชื่อทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อจะสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีให้คงอยู่ตลอดไป

จากจุดเริ่มต้นบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท่านเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2526 เมื่อเกิดเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน อันสืบเนื่องมาจากกรณีฝนไม่ตกต้อง ตามฤดูกาลชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจึงเชื่อว่าพระพุทธรูปที่วัดดงอินตา เป็นพระอริยวงศา เป็นเหตุทำให้ฝนไม่ตกเป็นกาลกนิบ้านเมืองบันดาลให้ฝนแล้งจะต้องทำลาย แต่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งไม่ยินยอม ท่านจึงต้องหาทางแก้ไข เจริญใจไกลเกลี่ย ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ แม้จะได้รับภารกิจงานจากกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วย แต่ท่านก็ได้แก้ไขปัญหาคคลี่คลายและได้รับการยอมรับในที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคคฺปญฺโญ) เป็นผู้รู้ ผู้เข้าใจปัญหาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนเข้ากับธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากการเป็นผู้ที่เข้าใจวิถีชุมชน และเป็นพระนักอนุรักษ์ จึงได้สร้างสายสัมพันธ์ระหว่าง คนพื้นที่ราบกับพื้นที่สูงเข้าด้วยกัน โดยผ่านพิธีกรรมการบวชป่า และการสืบชะตาแม่น้ำ อันเป็นกุศโลบายในการนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมพื้นเมืองทางภาคเหนือ สร้างขวัญกำลังใจและปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เผยแพร่ และสร้างจิตสำนึกผู้คนด้วยธรรมะ อาศัยบารมีธรรมเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ฝ่าฟันอุปสรรคนานับการจนได้รับการยอมรับจากสังคมในวงกว้าง

พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) เป็นผู้สนใจรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาป่าไม้ และแม่น้ำมาโดยตลอด โดยคำนึงอยู่เสมอว่า “วัดคือบ้าน งานคือชีวิต ศิษย์คือลูกหลานชาวบ้านคือญาติพี่น้อง”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. เพื่อศึกษาแนวคิดของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้
3. เพื่อศึกษาบทบาทของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา :มุ่งเน้นศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ของพระพุทธศาสนา และแนวคิดรวมถึงบทบาทของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

ขอบเขตด้านประชากร :เมื่อศึกษาภาคเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น และผู้วิจัยได้สำรวจเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยสัมภาษณ์พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) และบุคคลอื่น ๆ ที่มีความใกล้ชิด ที่เคยร่วมงานด้านอนุรักษ์ป่าไม้กับพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) ประกอบด้วย พระครูสิริจันทระโชติ พระครูกิตติปัญญาวุฒิ พระครูภัทรกิจไพศาล พระครูศรีปิโยภสส นายสายดิ่ง สุกุลนา และนายพีระพันธ์จันทร์เที่ยง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมอีกด้วย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ บทบาทด้านการปลูกฝังจิตสำนึก การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาทด้านการเป็นผู้นำ บทบาทด้านการประชาสัมพันธ์ บทบาทการประสานงานภาครัฐกับประชาชน บทบาทการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่า และบทบาทด้านการฟื้นฟูสภาพป่า ซึ่งในแต่ละบทบาทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทบาทด้านการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ) (สัมภาษณ์, 2559) ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นในบทบาทด้านการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน คือ การเข้าไปปลูกฝังจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในชุมชน ทั้งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขาและพื้นที่ราบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลตามพื้นฐานของแต่ละท้องถิ่น และใช้เทคนิคการพูดสื่อสารแตกต่างกันออกไปโดยมีจุดหมายเดียวกันคือเพื่อให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกและเห็นความสำคัญของป่าไม้ แนะนำให้ชาวบ้านรู้ว่าป่าไม้มีคุณค่าต่อชีวิตทุกชีวิตอย่างไร เช่น ป่าเป็นแหล่งเกิดของน้ำ ป่าทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และที่จะเน้นเป็นพิเศษก็คือป่าเป็นแหล่งให้ชีวิตแก่มนุษย์ทุกคนตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน กล่าวคือ ถ้าไม่มีป่า ก็ไม่มีมนุษย์ท่านมักจะเปรียบเทียบให้ชาวบ้านเห็นว่า “ในเมื่อป่ามีคุณค่าและให้ทุกอย่าง แก่เรา แล้วเหตุใดเราจึงไม่เห็นคุณค่าของป่าบุญคุณของพ่อแม่ ญาติพี่น้องเรารับรู้หมด แต่ป่าไม้ซึ่งมีบุญคุณยิ่งกว่าญาติผู้ใหญ่ของเรา แต่ทว่าเรากลับไม่รู้บุญคุณเลย ชีวิตของเราอาจขาดญาติผู้ใหญ่ได้ แต่เราขาดป่าไม่ได้ หรืออาจขาดครูอาจารย์ได้แต่เราขาดจากป่าไม่ได้” ท่านได้แสดงบทบาทของพระนิกออนุรักษ์อย่างเต็มตัว ได้อุทิศตนในการพัฒนาชุมชนและ

สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพิทักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ซึ่งได้ใช้วิธีการที่หลากหลายรูปแบบในการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทำให้ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแก่สังคม อาจสรุปได้ดังนี้

- 1) กำหนดเขตวัดให้เป็นเขตอภัยทาน และพัฒนาบริเวณวัดให้มีบรรยากาศร่มรื่น สวยงามเป็นธรรมชาติด้วยร่มเงาของต้นไม้ เพื่อเป็นแบบอย่างในการดูแลรักษาต้นไม้
- 2) ศึกษาถึงปัญหาเพื่อดำเนินการแก้ไข และเทศนาสั่งสอนชาวบ้านให้หยุดการทำลายป่าพร้อมทั้งอธิบายถึงโทษของการตัดไม้ทำลายป่า และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการรักษาป่าให้คงความสมบูรณ์ไว้พร้อมกับให้คำปรึกษาแนะนำ
- 3) สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่อยู่รอบตัว และให้มีการอนุรักษ์ไว้เพื่อลูกหลานของตนต่อไป
- 4) ฟื้นฟูศักยภาพป่าไม้ที่ถูกทำลาย ด้วยการร่วมมือกันปลูกป่าเพื่อทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายไป โดยจัดโครงการป่าไม้ในวันสำคัญ ๆ ของชาติและศาสนาจัดตั้งกองผ้าป่าต้นไม้ และการอนุรักษ์พันธุ์ไม้
- 5) ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการอนุรักษ์ป่าในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นแกนนำและแนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่ต่อไป
- 6) เป็นแกนนำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้ชาวบ้านและประยุกต์ใช้พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ ซึ่งพิธีดังกล่าวถือว่าเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งส่งผลดีต่อระบบนิเวศวิทยา นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้วิถีชีวิต ในการรักษาป่าต้นน้ำให้คงอยู่ตลอดไป

บทบาทด้านการเป็นผู้นำ

พระโสภณพัฒนโนดม (ศรีเหลา อคคปญโญ) เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่ต้องการพัฒนาสร้างสรรค์ให้ชุมชน สังคม และบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง เมื่อสังคมอยู่ดีมีความสุข ชาวบ้านต่างมีความสุขเช่นกัน เมื่อชาวบ้านอยู่ดีกินดี มีอาชีพ มีวิถีชีวิตที่ดี ย่อมยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้นได้มีบทบาทในด้านการเป็นผู้นำทางศาสนา เป็นพระนักพัฒนา นักต่อสู้เพื่อปกป้องผืนป่า อันเป็นต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านจึงทำให้ท่านได้รับการยอมรับเคารพนับถือท่านจากชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำ เป็นนักบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สุขของชาวบ้าน สังคม และประเทศชาติอย่างแท้จริง

บทบาทด้านการประชาสัมพันธ์

พระโสภณพัฒนโนดม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ได้มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการสร้างความรู้ความเข้าใจ เพราะท่านเชื่อว่าความไม่เข้าใจต่อทรัพยากรป่าไม้ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และไม่รู้ว่าผลกระทบที่จะตามมาหลังจากป่าไม้หมดสภาพไปแล้วจะมีสภาพเป็นอย่างไร ท่านจึงเป็นสื่อบุคคลที่นำความรู้ ข่าวสาร เกี่ยวกับป่าไม้ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้มาถ่ายทอด ให้ชาวบ้านได้รับรู้กัน ซึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ของท่านมักจะใช้การพูดบรรยายผสมผสานกับการเทศน์ ท่านยังได้สร้างเครือข่ายของชาวบ้าน ทั้งที่อยู่ในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อขยายแนวคิดให้แก่ผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ ทำให้แนวคิดการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้นแบบสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนได้แผ่ขยายกว้างไกลปกป้องผืนป่าและสายน้ำทั่วผืนแผ่นดินไทย จะเห็นได้ว่าท่านได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานงานในการติดต่อระหว่างกลุ่มสังคม ทั้งในด้านระดับความรู้ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ทัศนคติ ความเชื่อ เพราะปัจจัยเหล่านี้ อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

บทบาทด้านการประสานงานภาครัฐกับประชาชน

พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ได้มีบทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่เห็นได้ชัดมาตลอดระยะเวลาหลายสิบปี การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐไม่เฉพาะแต่นักปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ หรือองค์กรในพื้นที่เท่านั้น แต่หมายรวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ส่วนการประสานงานในภาคประชาชน ท่านก็ได้ขอความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดตัวอย่างกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ประชาชนในพื้นที่และในพื้นที่ใกล้เคียง กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่ รวมถึงกลุ่มบุคคลภายนอก นายทุน ตลอดจนภาคเอกชน โดยท่านได้ใช้วิธีการประสานงาน ทั้งการเชิญชวน ขอความร่วมมือ การประกาศประชาสัมพันธ์ด้วยคำพูด การเป็นกระบอกเสียงของผู้แทน การทำหนังสือแจ้ง ด้วยวิธีการประสานงานที่หลากหลาย ความเป็นกันเอง จริงจังตั้งใจ และการรู้จักเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของท่านอย่างตรงจุด เหมาะสม จึงส่งผลให้การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนในการร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และประสบผลสำเร็จมาโดยตลอด

บทบาทด้านการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่า

บทบาทด้านการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่า นั้น พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ได้เริ่มจากการชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ที่อาศัยอยู่บนภูเขาและอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบเข้ามามีบทบาทนี้ด้วย เพราะท่านเชื่อเสมอว่า หากสามารถทำความเข้าใจให้กับพวกเขาในพื้นที่ได้ เราก็จะได้พวกเขาเหล่านั้นมาเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นการหยุดยั้งพวกเขาไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่าแล้ว ยังก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และความสงบสุขของประชาชนการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่าของท่านอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่าท่านเป็นผู้ริเริ่มทำเป็นบุคคลแรกของโลกก็ได้ คือ พิธีกรรมการบวชต้นไม้ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติที่นำเอาความคิดและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การเคารพต่อวิญญาณ อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ มาเป็นเครื่องกำหนดความหมายทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับป่าไม้ ความคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนา ที่เข้ามาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและความสัมพันธ์ดังกล่าว ได้แก่ ความคิดเรื่องความมีบุญคุณ และความกตัญญูรู้คุณ การตอบสนองสิ่งที่มีคุณโดยเชื่อกันว่า ต้นไม้ เป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาอยู่ ส่วนผ้าเหลือง (ผ้ากาสาพัสตร์) เป็นสัญลักษณ์ของผู้มีศีลที่มีความสว่างและมีความสุข ผู้ครองผ้าเหลืองจึงเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์เพียบพร้อม ต้นไม้ที่ถูกมัดด้วยผ้าเหลืองจึงเสมือนว่าเป็นต้นไม้ที่ถูกบวชแล้ว เป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่ควรตัดทำลาย จึงได้มีพิธีกรรมการบวชต้นไม้ขึ้นซึ่งถือว่าเป็นกุศโลบายที่ชาญฉลาดของท่านในการป้องกันการตัดต้นไม้ที่ผิดผล(สัมภาษณ์ พระครูศรีปิโยโกศล, 2559)

บทบาทด้านการฟื้นฟูสภาพป่า

จากบทบาทของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 6 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาทด้านการเป็นผู้นำ บทบาทด้านการประชาสัมพันธ์ บทบาทด้านการประสานงานภาครัฐกับประชาชน บทบาทด้านการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่า และบทบาทด้านการฟื้นฟูสภาพป่า ล้วนแสดงให้เห็นว่าพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ได้ทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจ เพื่อที่จะรักษาผืนป่าของอำเภอแม่ใจไว้ด้วยชีวิตด้วยจิตวิญญาณ ผลงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ทั้งหลายได้ถูกเผยแพร่ไปทั่วทุกพื้นที่ของประเทศไทยอย่างเป็นที่ประจักษ์ จนเป็นที่ยอมรับนับถือในความมุ่งมั่นของท่าน และถูกนำไปเป็นแบบอย่างในการปรับใช้ในแต่ละพื้นที่ ด้วยคุณงามความดีของท่านทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงได้เชิดชูประกาศเกียรติคุณ โดยการมอบรางวัลต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องยืนยันความเป็นสุดยอดของพระนักอนุรักษ์ อาทิ รางวัลคนดีศรีสังคม จากสถาบันพัฒนาชนบทมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และน้ำมันพืชมรกต, รางวัลครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2 (สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) จากสำนักงาน

คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, รางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทบุคคลดีเด่น ในด้านความคิดสร้างสรรค์ การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ จากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และการได้รับหนังสือรับรองการจดทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเภทผสมผสาน (ใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษา) เป็นสื่อ เรื่อง พิธีบวชต้นไม้ จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น นี่เป็นเพียงรางวัลส่วนหนึ่งที่ท่านได้รับ นอกจากนี้หน่วยงานจากต่างประเทศยังได้เดินทางมาศึกษาเรียนรู้แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้จากท่าน และท่านก็ได้เดินทางไปให้ความรู้เล่าประสบการณ์แก่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาโดยตลอด แม้ระยะเวลาจะผ่านมาหลายสิบปี แต่เจตนาของท่านยังคงดำเนินมาอย่างสม่ำเสมอและจะคงดำเนินตลอดไป (สัมภาษณ์, นางสาวดิ่ง สุกุลนา, 2559)

ข้อสรุปจากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนากับทรัพยากรป่าไม้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมีแนวคิดที่เอื้ออาทรต่อธรรมชาติ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติมีความสำคัญและมีความจำเป็น ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พระพุทธศาสนาสอนให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงามน่ารื่นรมย์ เป็นปัจจัยหนึ่งของความสุข มองในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนา รวมถึงมองธรรมชาติเป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว นอกจากนั้นแล้วพระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญต่อธรรมชาติทรงบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ 1) ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ 1 ภูตคามสิกขาบท ว่าด้วยการพรากภูตคาม 2) ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ 9 มหัลลภิวารสิกขาบทว่าด้วยการสร้างวิหารใหญ่ 3) ปาทุกาวรรค สิกขาบทที่ 14 และ 4) ขุททกวัตถุ ว่าด้วยเรื่องพระฉัพพัคคีย์จุดไฟเผาองหญ้าเพื่อป้องกันไม่ให้เบียดเบียนทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ รวมถึงหลักธรรมคำสั่งสอนต่างๆ ของพระพุทธองค์ ที่ทรงแสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกที่ดีและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อาทิ ความกตัญญู ความเมตตา ความเคารพยำเกรง ความเพียร ความสุข และความรู้จักประมาณในการบริโภคทรัพยากรป่าไม้

แนวคิดของพระโสภณพัฒน์นอม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

ผลการวิจัยพบว่า มีอยู่ 5 แนวคิดหลัก ซึ่งในแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ พระโสภณพัฒน์นอม (ศรีเหลา อคคปญโญ)มองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลกโดยเฉพาะมนุษย์ ป่าไม้เป็นที่อยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธาร น้ำช่วยให้ต้นไม้เติบโต ป่าไม้ช่วยรักษาอุณหภูมิของโลก ป่าไม้มีความสัมพันธ์กับสายน้ำและสรรพชีวิตอย่างแนบแน่น ธรรมชาติประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ความสมดุลทางธรรมชาตินี้ คือการที่ธรรมชาติทรงไว้ซึ่งความพอดีของธาตุทั้ง 4 ผืนป่าจึงเป็น ต้นกำเนิดของชีวิต และเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต

2) แนวคิดในการวิเคราะห์สาเหตุของการทำลายทรัพยากรป่าไม้ พระโสภณพัฒน์นอม (ศรีเหลา อคคปญโญ) ได้สังเกตเห็นว่า ความแห้งแล้งที่ได้เข้ามาแทนที่ความอุดมสมบูรณ์ในอดีตเกิดจากชาวบ้านบุกรุกถางป่าเพื่อทำมาหากิน ส่วนชาวเขาได้บุกรุกถางป่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ทำไร่ ทำสวน ส่วนมากแล้วคนเหล่านี้จะทำลายป่า เพราะความยากจนและไม่มีทางเลือกที่จะประกอบอาชีพอื่น อีกทั้งยังมีนกรูกรักได้อาศัยชาวบ้านเป็นเครื่องมือ ให้มีการทำลายป่าเพื่อใช้พื้นที่ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฯลฯ การทำลายป่าเป็นไปตามยะถากรรม ไม่เลือกที่ไม่ว่าจะเป็นต้นน้ำลำธารหรือภูเขา

3) แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหารัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลาย พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) มองว่ารัพยากรป่าไม้มีความสำคัญต่อมนุษยชาติ เพราะเป็นแหล่งรวมของปัจจัยสี่ เป็นศูนย์รวมของสิ่งมีชีวิต เมื่อรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย หรือมีจำนวนลดลง ก็จะส่งผลให้สิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก ดังนั้นจึงต้องหาวิธีที่จะฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้สมบูรณ์ดังเดิม เพื่อให้ทุกชีวิตสามารถพึ่งพาอาศัยและอยู่รอดได้ แนวทางการแก้ไขปัญหาคือให้ผู้อยู่อาศัยทุกระดับ โดยเฉพาะพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชน ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติจึงจะประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะการสอนให้คนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าและความหมาย ของสิ่งต่างๆ ที่มีต่อชีวิต รวมทั้งการกตัญญูรู้คุณ และการมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกสำนึกถึงบุญคุณและไม่ทำลายรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้คุณต่อชีวิต

4) แนวคิดในการดำเนินงานแก้ไขปัญหารัพยากรป่าไม้ พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) มองปัญหาที่เกิดขึ้นว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เนื่องจากท่าน ได้เห็น ได้สัมผัส และคลุกคลีอยู่กับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตลอด ดังนั้นแนวคิดและความตั้งใจในการที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหารัพยากรป่าไม้นั้น จำเป็นต้องแก้ไขที่มนุษย์ รวมทั้งทัศนคติ ทัศนคติ และความต้องการ ท่านจึงต้องเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์รัพยากรป่าไม้ให้เกิดกับคนทุกระดับ

5) แนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรัพยากรป่าไม้ พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้คิดหาวิธีการหลายรูปแบบที่จะรักษารัพยากรป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่า การจัดงานทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ รวมถึงการอาศัยพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูรัพยากรป่าไม้ อย่างพิธีการบวชป่า และพิธีการสืบชะตาแม่น้ำ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอด และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ใกล้เคียง และทั่วทุกภูมิภาค

บทบาทของพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรัพยากรป่าไม้

ผลการวิจัยพบว่า สามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ซึ่งในแต่ละบทบาทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) บทบาทด้านการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์รัพยากรป่าไม้ พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้เข้าไปปลูกฝังจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในชุมชน ทั้งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขา และพื้นที่ราบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล และใช้เทคนิคการพูดสื่อสารแตกต่างกันออกไป โดยมีจุดหมายเดียวกันคือ เพื่อให้ชาวบ้านมีจิตสำนึก และเห็นความสำคัญของป่าไม้ในการเทศนา การจัดอบรมสัมมนา หรือการบรรยายธรรมสั่งสอนชาวบ้านเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

2) บทบาทด้านการเป็นผู้นำ พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้ดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะบูรณปฏิสังขรณ์ทั้งภายในวัด และสาธารณะประโยชน์แก่สถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาชุมชนในด้านจิตใจ ด้านการเผยแผ่ ท่านได้ดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วไปโดยออกอบรมแบบพระธรรมทูต นอกจากนั้นแล้วยังออกเผยแผ่ธรรมให้แก่ชาวเขา แนะนำให้รู้จักโทษของยาเสพติด และภัยจากการตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย ด้านการศึกษาท่านได้สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยได้มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียนชั้นต่าง ๆ ในเขตอำเภอแม่ใจ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ หลวงพ่อให้ความสำคัญแก่ชุมชนเป็นอย่างมาก

3) บทบาทด้านการประชาสัมพันธ์ พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ท่านจึงเป็นสื่อบุคคลที่นำความรู้ ข่าวสาร เกี่ยวกับป่าไม้ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้รับรู้กัน ซึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ที่ท่านมักจะใช้การพูดบรรยายผสมผสานกับการเทศนา ทั้งในโอกาสสำคัญที่มีคนจำนวนมาก คนบางกลุ่ม หรือพูดคุยระหว่างบุคคลเมื่อพบปะตลอดจนการเรียกประชุมคณะสงฆ์ ประชุมผู้นำชุมชน ประชุมชาวบ้าน การจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้กับคนใน

ท้องถิ่น และคนทั่วไปไปตามแต่วาระโอกาส โดยในการประชาสัมพันธ์เรื่องดังกล่าวท่านก็มักจะยกตัวอย่างรูปภาพ ภาพฉาย สื่อวิดีโอ เพื่อใช้ประกอบในการให้ความรู้แก่ผู้ฟังให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นด้วยมีการจัดบอร์ดนิทรรศการเคลื่อนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เมื่อมีงานสำคัญ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่วัดโพธาราม เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของท่านให้ผู้ที่สนใจทั่วไปมาศึกษาดูงาน

4) บทบาทด้านการประสานงานภาครัฐกับประชาชน พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้มีการปรึกษาทาริอกับผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นกระบอกเสียงแทนท่านไปพูดคุยกับชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง ผ่านทางหอกระจายข่าว และการบอกปากต่อปาก ทำให้ชาวบ้าน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี การทำงานร่วมกับกลุ่มฮักป่าศรีถ้อย ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนในการรักษาป่าในตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ที่เกิดจาก การรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องป่า ในขบวนการคัดค้านการสัมปทานทำไม้ การประสานงานกับพระภิกษุสามเณรในการช่วยเป็นกระบอกเสียงและร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยท่านได้ใช้วิธีการชักชวนพระสงฆ์รูปอื่น ๆ มาช่วยเหลืองานด้านนี้อยู่เสมอ

5) บทบาทด้านการป้องกันการรุกรานตัดไม้ทำลายป่า พระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้เริ่มจากการชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ทั้งที่อาศัยอยู่บนภูเขาและอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบให้เข้ามามีบทบาทนี้ด้วย เนื่องจากในอดีตชาวบ้านมักจะบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อประกอบอาชีพทำการเกษตรตัดไม้ทำลายป่า ถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย จนป่าเสื่อมโทรมไปมาก ท่านจึงได้เข้าไปพูดคุย ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของป่าไม้ แม่น้ำลำธาร พร้อมกับช่วยแนะนำอาชีพการทำเกษตรที่ยั่งยืนให้กับผู้นำชุมชน และชาวบ้าน

6) บทบาทด้านการฟื้นฟูสภาพป่าพระโสภณพัฒนาคม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) ได้เกิดขึ้นหลังจากป่าไม้ในพื้นที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย ขาดความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา เมื่อเกิดภาวะความแห้งแล้งท่านจึงได้คิดแก้ปัญหา โดยการนำพาคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนนักเรียนไปปลูกป่าเสริมทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลาย เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าเร่งปรับสภาพให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ ให้สภาพป่ามีความสมดุลกัน และให้เกิดร่มรื่นเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเหมือนดังอดีต และได้มีการกำหนดว่าควรจะมาปลูกป่าอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งเพื่อเป็นการฟื้นฟูป่า

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำวิจัยต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรมีการอบรมพัฒนาเกี่ยวกับการปลูกฝังแนวคิด ตลอดถึงทักษะและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกวิธี ให้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป

2) ควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในสังคมเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3) ควรให้การสนับสนุน ยกย่องเชิดชูเกียรติแก่หน่วยงานหรือบุคคล ที่มีผลงานในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ปรากฏต่อสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาในลักษณะการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2) ควรศึกษาในลักษณะการเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของศาสนาต่าง ๆ กับพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมชาติและ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเน้นการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิของศาสนานั้น ๆ

4) ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของราชการและประชาชนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ปฤษฎางค์ จันทร์บุญเรือง. “พฤติกรรม การเปิดรับสื่อ ความรู้ จิตสำนึกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของประชาชนในจังหวัดเลย”.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย:สถาบันราชภัฏเลย, 2541.

สัมภาษณ์. นายสายดิ่ง สุกุลนา. กำนันตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 19 กุมภาพันธ์ 2559.

สัมภาษณ์. พระครูศรีปิโยโกศล. เจ้าคณะตำบลแม่สุก เจ้าอาวาสวัดตาลถ้อย ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 23 กุมภาพันธ์ 2559.

สัมภาษณ์. พระโสภณพัฒน์โนดม (ศรีเหลา อคฺคปณฺโญ). รองเจ้าคณะจังหวัดพะเยากิตติมศักดิ์เจ้าอาวาสวัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 ภาคเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ครู สภาลาดพร้าว, 2545.

การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ

Buddhist Elderly Management in Northern Zone

พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวิโร

รวีโรจน์ ศรีคำภา, ชลธิชา จิรภักพงค์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ 2) ศึกษากระบวนการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธ 3) ศึกษาผลการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ในจังหวัด แพร่ ลำปาง สุโขทัย และอุตรดิตถ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการหาค่าความสัมพันธ์ โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการสัมภาษณ์ใช้วิธีการบรรยายผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการสัมภาษณ์พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการสนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรม เป็นพระวิทยากรให้ความรู้ การปลูกฝังผ่านคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำความสุขสู่ผู้สูงอายุ

2. กระบวนการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ที่ทำงานจะมีจิตอาสาในการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยอาศัยพื้นฐานความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาในการทำงาน เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

3. ผลการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการสนทนากลุ่ม พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันกิจกรรมของผู้สูงอายุ มีกิจกรรมภายในวัด ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดการสังคมผู้สูงอายุให้มีความรู้อย่างยั่งยืน ผ่านหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุซึ่งได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ ได้แก่ หลักภavana 4 ภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา

คำสำคัญ : การจัดการ, สุขภาวะเชิงพุทธ, ผู้สูงอายุ

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) Study the role of monks in promoting the health of the elderly in the Northern Zone, 2) Study on health management process Buddhist. and 3) Study on health management process Buddhist of monks in the Northern Zone. This research is a Survey Research; Data were collected using questionnaires and focus groups. In Phrae, Lampang, Sukhothai and Uttaradit Province. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, median, Standard deviation and Pearson Product Moment Correlation. Interview results use descriptive methods.

The results are followed:

1. The role of monks in promoting the health of the elderly in the Northern Zone. At a high level in all aspects. From the group discussion, Monks have a role

In location support to organize activities. Was the guest speaker to educate. Indoctrination through the teachings of Buddhism. To bring the joy to the elderly.

2. On health management process Buddhist. At a high level in all aspects it was found that. Those who work there are volunteers to work together. By relying on the fundamental belief and faith in Buddhism to work. Because most elderly used as a meeting place and knowledge sharing, Including Buddhist activities together regularly.

3. On health management process Buddhist of monks in the Northern Zone. Body health, Mental health, Social and environmental. At a high level in all aspects it was found that. Monks played a key role in driving the activity of the elderly. There are activities within the temple. Partnerships with government agencies and the private sector. To manage the elderly society to have sustainable knowledge. Pass courses for seniors. The teachings of Buddhism to apply to learn. The Main Phawna 4 physical development moral development emotional development and intellectual development.

Keywords: Management, Buddhist health process, The elderly

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเห็นได้จากจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่าสามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ คือตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นในปัจจุบันย่อมเป็นผลให้สังคมมีภาระที่ต้องดูแลรักษาพยาบาล สุขภาพอนามัย เงินสวัสดิการ เงินบำเหน็จบำนาญ การจัดการด้านที่พักอาศัย การจัดการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีความสุข มีสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม รักษาสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกให้เอื้อต่อภาวะสุขภาพโดยรวม อีกทั้งการดำเนินชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุนั้นถือว่าเป็นวัยที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิต ผู้สูงอายุเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าของสังคมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ องค์ความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำมาพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาได้อย่างมากมาย การจัดการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและสังคมอย่างเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุทุกด้านเพื่อให้เกิดสุขภาวะที่เป็นปกติตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสาระสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันสร้างให้ปรากฏเป็นรูปธรรมในสังคมไทย การนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม โดยหลักการนี้สามารถนำไปพัฒนา ในด้าน 4 ด้าน คือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ดังนั้น คณะผู้วิจัย มีความสนใจพระพุทธศาสนาในฐานะที่วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางนั้นจะสามารถเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุได้ จึงได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธ
3. เพื่อศึกษาผลการจัดการสุขภาพเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

เป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดสุโขทัย

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนผู้สูงอายุ ใน 4 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดสุโขทัย

3. กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เนื่องจากผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในรูปแบบของพื้นที่กรณีศึกษาวัดที่จัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดสุโขทัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามผู้ตอบแบบสอบถามจากจังหวัดที่อยู่ในภาคเหนือตอนบน 2 จังหวัด คือ แพร่ ลำปาง และจังหวัดที่อยู่ในภาคเหนือตอนล่าง 2 จังหวัด คือ สุโขทัย อุตรดิตถ์ รวม 4 จังหวัด จังหวัด 100 คน รวม 4 จังหวัด รวมจำนวน 400 คน เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เรียงตามลำดับอายุ พบว่า มีอายุ 61 ปีขึ้นไปรองลงมา อายุต่ำกว่า 50 ปี อายุตั้งแต่ 80-89 ปี และมีอายุ 90 ปีขึ้นไป 4 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ ด้านกายภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรกด้านสรีระร่างกาย รองลงมาคือ ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญาภาวนาตามลำดับ จากการดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์จากเจ้าอาวาส ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนผู้สูงอายุ ในเขตจังหวัดแพร่ ลำปาง อุตรดิตถ์ และสุโขทัย เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพ พบว่า 1) ด้านกายภาพ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนสถานที่ โดยการสร้างลานวัด ลานวัฒนธรรม ลานกีฬา ให้มีพื้นที่ในการบริเวณหรือใกล้เคียงวัดเพื่อให้ผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปได้มีสถานที่ในการออกกำลังกาย ในการให้ความรู้โดยการอบรมจากวิทยากร เช่น แพทย์ประจำตำบล นักโภชนาการ การให้อุปกรณ์ และงบประมาณบางส่วน เช่น อุปกรณ์

กีฬา น้ำดื่ม น้ำสมุนไพร เครื่องจักรสาน งานฝีมือ เป็นต้น การปลูกฝังเรื่องพระพุทธศาสนาผ่านหลักธรรมคำสอน ความเชื่อ และหลักธรรมคำสอน การติดต่อ ประสานงานเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีส่วนร่วมในการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข 2) ด้านสื่อกาชา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้นำหลักศีลมาเทศน์ในโอกาสเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อมีศาสนพิธีต่าง ๆ ก็จะมีการไหว้พระ อาราธนาศีล และรับศีล ก่อนเสมอ เพื่อเป็นการทบทวนให้ตระหนักในศีล 5 และบางแห่งก็มีการ สมาทานอุโบสถศีลในช่วงฤดูกลางพรรษา การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ในรูปแบบเอกสาร ป้ายประชาสัมพันธ์ตาม นโยบายของมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ และส่วนราชการที่กำหนดให้วัดและหมู่บ้านทุกแห่งทั่วประเทศเข้าร่วม โครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่บูรณาการของคณะสงฆ์และส่วนราชการที่มีลักษณะ ให้คนทำความดี และเว้นความชั่วทางกาย 3) ด้านจิตกาชา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกใน พุทธศาสนิกชนมีจิตใจที่สะอาด สว่างและสงบ โดยการเผยแผ่ การปฏิบัติสมถและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การสร้างสื่อธรรมในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น นิทรรศการ การเขียนพุทธสุภาษิต คำสอนที่ให้จิตใจผ่องคลาย ปล่อยวาง และมีความสุขในการดำเนินชีวิต และการ สันทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่วัดในกิจกรรมทั่วไป ที่มีความเป็นกันเอง พบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ 4) ด้านปัญญา กาชา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดเสนาสนะ วัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการส่งเสริมด้านสติปัญญาของผู้สูงอายุ เช่น มุมอ่านหนังสือธรรมะ วารสารสุขภาพ เอกสาร หนังสือพิมพ์ พุทธศิลป์ และพิพิธภัณฑ์ของโบราณเพื่อให้ผู้สูงอายุมี ความรู้ทั่วไป การจัดโปรแกรมเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถ และ ประสบการณ์มาถ่ายทอด เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประชาชนท้องถิ่นด้านต่างๆ เจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ (รพสต.) และแพทย์ประจำตำบล รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) เป็นต้น การใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน โดยเน้นให้ผู้สูงอายุมี สติปัญญา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

3. ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธ พบว่า กระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกายกาชา อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับแรก รองลงมา ด้าน สื่อกาชา ด้านจิตกาชา และ ด้านปัญญากาชา จากการสัมภาษณ์ พบว่า 1) ด้านกายกาชา พบว่า มีพัฒนาการ ที่ต้องอาศัยตนเอง วัดและชุมชนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมเป็นการทำงานในลักษณะด้านจิตอาสา เช่น การเข้าร่วม กันกำหนด หรือออกแบบกิจกรรมการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพด้วยอาหารพื้นฐานที่มุ่งเน้นพืชผักและสมุนไพร ไกล่ตัว การบริหารร่างกายด้วยดนตรี การนวดแผนไทย-แผนโบราณ ตลอดถึง การทำงานฝีมือต่าง ๆ ในลักษณะของที่ ระลึก อาชีพเสริม ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ร่างกายได้เคลื่อนไหว ไม่ให้เป็นภาระหนักหรือเบาจนเกินไป 2) ด้านสื่อกาชา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้พื้นที่วัดในการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มี ความสัมพันธ์กับสื่อกาชาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสมาทานศีล การปล่อยปลา เครื่องดื่มชูกำลัง การงดเว้นจาก เครื่องทองของเมา และสิ่งเสพติดให้โทษอื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม 3) ด้านจิตกาชา พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ใช้ เวลาส่วนใหญ่ในการทำวัตรเช้า-เย็นแปลเป็นภาษาไทย มีการสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะเพื่อสรรเสริญพระรัตนตรัย และมีการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์รูปที่ได้รับ มอบหมายคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ ซึ่งแต่ละที่มักจะเน้นจัดกิจกรรมด้านจิตกาชานี้ในวันธรรมสวนะเป็น สำคัญ และอยู่ในช่วงเข้าพรรษาตลอดระยะเวลา 3 เดือน แต่เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ยังปฏิบัติเช่นนี้อยู่แต่จำนวนสมาชิก ของผู้สูงอายุลดน้อยลง 4) ด้านปัญญากาชา พบว่า ผู้สูงอายุมีการรู้จักเลือกบริโภคอาหาร ข้อมูลข่าวสาร และ เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็นสำหรับชีวิต การไม่สัมผัสเสี่ยงกับสิ่งอันตราย เช่น การปีนป่ายที่สูง การใช้ชีวิตที่หักโหม การ

ตระหนักรู้และป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ นี้เป็นเรื่องของสติปัญญาที่ผู้สูงอายุมีความเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นสิ่งที่จะเป็นเกราะกำบังไม่ให้เกิดปัญหาทางร่างกายและจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อมในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างดี

4. ผลการวิเคราะห์ผลการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่า ผลการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพร่างกาย อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านสุขภาพจิต ด้านสุขภาพทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม ตามลำดับจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัยกับตัวแทนผู้สูงอายุ ทั้ง 4 พื้นที่ เพื่อศึกษาถึงผลการจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า 1) ด้านสุขภาพกาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพกายหลักโภชนาการ การออกกำลังกาย เป็นต้น เป็นเบื้องต้น แต่ขาดการนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น รู้ว่าการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่ในชีวิตจริงกลับพบว่า บางคนมีพฤติกรรมในการบริโภคไม่เหมาะสม เช่น รับประทานอาหารไม่ถูกสุขอนามัย มีรสเค็มจัด หวานจัด มีไขมันสูง เป็นต้น จึงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุขหรืออาสาสมัครแพทย์ประจำหมู่บ้านหรือผู้ที่มีความรู้เข้าไปตรวจสอบสุขภาพร่างกายผู้สูงอายุ เพื่อตรวจเช็คสุขภาพและให้ความรู้ในด้านนี้ให้เหมาะสมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน 2) ด้านสุขภาพจิต พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพจิตที่ดีและเข้มแข็ง เนื่องจากอาศัยอยู่ในสังคมมีเป็นลักษณะพุทธวัฒนธรรม มีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งภาพลักษณะเหล่านี้ยังหลงเหลืออยู่ และเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดี อีกประการหนึ่ง กิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดและชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุได้จัดขึ้นแต่ละอย่าง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเพลิดเพลินและมีส่วนร่วมนับเป็นสัมพันธ์ภาพที่ดี 3) ด้านสังคม พบว่า ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของสังคมจากอดีตที่มีความเป็นารพึ่งพาอาศัยกันแบบครอบครัวเครือญาติที่มีความใกล้ชิดและคุ้นเคยไปเป็นเห็นห่างด้วยความจำเป็นบางอย่างเช่นหน้าที่การงาน เศรษฐกิจที่ต้องแข่งขัน เร่งรีบ และเป็นสังคมสมัยใหม่ ผู้สูงอายุ ก็ได้รับผลกระทบด้วย เพราะลูกหลานต้องรับหน้าที่หาเลี้ยงชีวิต ครอบครัวและครอบครัว แต่ถึงกระนั้น ผู้สูงอายุก็มีความเข้าใจและสามารถปรับสภาพการดำเนินชีวิตของตนเองให้อาศัยอยู่ในสังคมได้ไม่ยากนัก สังคมผู้สูงอายุที่เข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นทางออกที่ดีในการสร้างพื้นที่สังคมของผู้สูงอายุเหล่านั้นอีกแห่งหนึ่งด้วย 4) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ในภาพรวมของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อมในมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตร น่าอยู่อาศัย และส่วนที่เป็นสิ่งแวดล้อมมิติทางวัฒนธรรมมีความสมัครสมานสามัคคีมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างเข้มแข็ง

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ

1) ด้านกายภาพ พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนสถานที่ โดยการสร้างลานวัด ลานวัฒนธรรม ลานกีฬา ให้มีพื้นที่ในการบริเวณหรือใกล้เคียงวัดเพื่อให้ผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปได้มีสถานที่ในการออกกำลังกาย ในการให้ความรู้โดยการอบรมจากวิทยากร เช่น แพทย์ประจำตำบล นักโภชนาการ การให้อุปกรณ์ และงบประมาณบางส่วน เช่น อุปกรณ์กีฬา น้ำดื่ม น้ำสมุนไพร เครื่องจักรสาน งานฝีมือ เป็นต้น การปลูกฝังเรื่องพระพุทธศาสนาผ่านหลักธรรมคำสอน ความเชื่อ และหลักธรรมคำสอน การติดต่อ ประสานงานเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีส่วนร่วมในการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และเป็นที่พึ่งขอประชาชน เป็นผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของ เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ ที่ได้

ศึกษาวิจัยเรื่อง วัดพุทธศาสนากับความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ พบว่า วัดมีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายและพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในระดับมาก ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและด้านการส่งเสริมสุขภาพในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่ทำให้วัดมีความพร้อมแตกต่างกัน ได้แก่ ศักยภาพของเจ้าอาวาส จำนวนและคุณสมบัติของพระในวัด ความรู้ของพระ การสนับสนุนจากชุมชนรอบวัด และการทำงานเป็นเครือข่าย แนวทางการสนับสนุนความพร้อมของวัด

2) ด้านศิลปกรรม พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้นำหลักศิลปมาเทศน์ในโอกาสเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อมีศาสนพิธีต่าง ๆ ก็จะมีการไหว้พระ อาราธนาศีล และรับศีล ก่อนเสมอ เพื่อเป็นการทบทวนให้ตระหนักในศีล 5 และบางแห่งก็มีการสมานทานอุโบสถศีลในช่วงฤดูกาลพรรษา การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ในรูปแบบเอกสาร ป้ายประชาสัมพันธ์ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ และส่วนราชการที่กำหนดให้วัดและหมู่บ้านทุกแห่งทั่วประเทศเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่บูรณาการของคณะสงฆ์และส่วนราชการที่มีลักษณะให้คนทำความดี และเว้นความชั่วทางกาย แสดงให้เห็นว่าถ้าพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการพัฒนาด้านศีลของผู้สูงอายุแล้วโอกาสที่ผู้สูงอายุจะไปทำผิดศีล เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง การลักขโมย ประพฤติในกาม การกล่าวเท็จ และยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดนั้น เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุทั้งหลายมีความเสี่ยงน้อยกว่าวัยรุ่นและวัยทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากการที่ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดวาอารามและศาสนพิธีในแต่ละครั้งจึงเป็นเสมือนเครื่องเตือนใจให้มีความยั้งคิด พุศ และทำในสิ่งที่ดีงาม สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ศิลปกรรม หรือ การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบ เพื่อให้การตอบสนองความต้องการของตนนั้น ไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและเกื้อกูลกันได้ด้วยดี

3) ด้านจิตภาวนา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึกในพุทธศาสนิกชนมีจิตใจที่สะอาดสว่างและสงบ โดยสอดแทรกในคำสอนตามสถานที่และโอกาสต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งถือเป็นพันธกิจด้านการเผยแผ่ การปฏิบัติสมถและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในวันธัมมัสสวนะและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของการสร้างสื่อธรรมในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่นนิทรรศการ การเขียนพุทธสาธุภาพ คำสอนที่ให้จิตใจผ่อนคลาย ปลดปล่อย และมีความสุขในการดำเนินชีวิต และการสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่วัดในกิจกรรมทั่วไป ที่มีความเป็นกันเอง พบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้ง การใช้สถานที่วัดจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกจิต เช่น การทำวัตรสวดมนต์-ปฏิบัติธรรม แสดงให้เห็นว่าถ้าพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการพัฒนาด้านจิตใจของผู้สูงอายุแล้วถึงแม้ผู้สูงอายุที่เป็นหญิงและชายไม่ได้เข้ามาอุปสมบทหรือเป็นเนกขัมม ศีลจารีณี แต่ก็มีภารกิจจิตภาวนาทั้งในรูปแบบที่ปฏิบัติธรรมรวมกันที่วัด เมื่อออกจากวัดไปอาศัยอยู่ที่บ้านก็สามารถประยุกต์ใช้หลักภาวนาในชีวิตประจำวัน ทำให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องมีความพึงพอใจและให้การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มาปฏิบัติหน้าที่ทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาด้วยความสมัครใจ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงผลสำเร็จของการเจริญจิตภาวนาที่ส่งผลต่อตัวผู้สูงอายุเองและต่อบุคคลรอบข้าง

4) ด้านปัญญาภาวนา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดเสนาสนะ วัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการส่งเสริมด้านสติปัญญาของผู้สูงอายุ เช่น มุมอ่านหนังสือธรรมะ วารสารสุขภาพ เอกสาร หนังสือพิมพ์ พุทธศิลป์ และพิพิธภัณฑ์ของโบราณเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ทั่วไป การจัดโปรแกรมเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์มาถ่ายทอด เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ปราชญ์ท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ (รพสต.) และแพทย์ประจำตำบล รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) เป็นต้น การส่งตัวแทนผู้สูงอายุเพื่อเข้าอบรมเป็นแกนนำในการใช้ทักษะและประสบการณ์ทางชีวิตเพื่อมาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกในชุมชนให้เหมาะสม โดยเน้นให้ผู้สูงอายุมี

สติปัญญา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา เช่น การดูแลสุขภาพกายและจิตของตนเอง การปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น การเรียนรู้กับข้อมูลจากข่าวในสังคมปัจจุบัน ผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ขั้นพื้นฐาน เช่น โทรศัพท์มือถือ โลกโซเชียล ธรรม แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาด้านปัญญาของผู้สูงอายุแล้ว เมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งที่จะมากระทบจิตใจให้เกิดความรู้สึกละอาย หดหู่ สิ้นหวัง และฟุ้งซ่าน ผู้สูงอายุมิถุนมีจิตใจที่ดี ไม่ตระหนกตกใจ มีความเป็นกลาง รู้สึกปลอดภัย วางหรือปลงกับสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น หลักภวณานาปัญญานี้จึงเป็นสิ่งที่คณะผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ และบุคคลทั่วไปที่จะได้นำมาเป็นแบบอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของอรอุมา เลหาพิบูลกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการบำบัดรักษาสุขภาพเชิงบูรณาการ พบว่า การบำบัดรักษาสุขภาพในพระพุทธศาสนาเน้นทั้งทางด้านกายและจิตใจ การรักษาโรคทางกายของผู้สูงอายุเป็นไปตามอาการและสมุฏฐาน ส่วนการรักษาสุขภาพใจโดยใช้สมณะและวิปัสสนาด้วยการอบรมและการปฏิบัติสมาธิ เช่นเดียวกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ปัญญาภวณานา หรือ การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ อย่างเป็นนายความคิด และการหยั่งรู้ความจริง รู้เห็นเท่าทันโลกและชีวิตตามสภาวะจริง

2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธ

1) ด้านกายภวณานา พบว่า มีพัฒนาการที่ต้องอาศัยตนเอง วัดและชุมชนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมเป็นการทำงานในลักษณะด้านจิตอาสา เช่น การเข้ามาร่วมกันกำหนด หรือออกแบบกิจกรรมการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพด้วยอาหารพื้นฐานที่มุ่งเน้นพืชผักและสมุนไพรปลอดตัว การบริหารร่างกายด้วยดนตรี การนวดแผนไทย-แผนโบราณ ตลอดจน การทำงานฝีมือต่าง ๆ ในลักษณะของที่ระลึก อาชีพเสริม ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ร่างกายได้เคลื่อนไหว ไม่ให้เป็นภาระหนักหรือเบาจนเกินไป สอดคล้องกับ ยุพา อภิโกมลกร ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ : การจัดการสุขภาพชุมชนเพื่อผู้สูงอายุ” พบว่า ผู้สูงอายุริเริ่มทำกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดของสมาชิก มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นประโยชน์ มีการทำบายศรี การฟ้อนเล็บ ไทเก๊ก กิจกรรมลานโพธิ์ ลานธรรม เพราะเป็นกิจกรรมที่ชุมชนทำเองทั้งหมด เป้าหมายในอนาคตของชมรมผู้สูงอายุ คือ ทศนศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องประสบความสำเร็จ ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการฟ้อนเล็บ การทำบายศรี สู่เยาวชน พัฒนารูปแบบการออกกำลังกายแบบไท่เก๊กประยุกต์ ฟันฟุนดนตรีพื้นเมือง และ ส่งเสริมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรม โดยเน้นการจัดการสุขภาพตามความสนใจของกลุ่ม

2) ด้านสติภวณานา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้พื้นที่วัดในการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับสติภวณานาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสมาทานศีล การปล่อยปลา เครื่องดื่มชูกำลัง การงดเว้นจากเครื่องทองของเมา และสิ่งเสพติดให้โทษอื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญของการดูแลสุขภาพกาย และสุขภาพจิตว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งจะช่วยให้ชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขสมบูรณ์และมีคุณภาพที่ดี ควบคู่ไปกับการเข้าวัดปฏิบัติธรรม ชำระจิตใจให้เข้มแข็งดีงาม โดยวัดควรจัดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการเจริญจิตตภาวนาของผู้สูงอายุ เช่น วัด หรือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สงบร่มเย็น กิจกรรมฟังเทศน์มหาชาติสำหรับผู้สูงอายุ มีแผนด้านการเจริญจิตตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุ และพระสงฆ์มีบทบาทด้านจิตตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุแต่ละปี การมีจิตที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ความดีงามสมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพ มีความเข้มแข็งมั่นคง และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพ มีความเบิกบานผ่องใส สงบสุขได้เป็นอย่างมาก

3) ด้านจิตภวณานา พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำวัตรเช้า-เย็นแปลเป็นภาษาไทย มีการสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะเพื่อสรรเสริญพระรัตนตรัย และมีการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์รูปที่ได้รับมอบหมายคอยให้คำแนะนำในการปฏิบัติ ซึ่งแต่ละที่มักจะเน้นจัดกิจกรรมด้านจิตภวณานานี้ในวันธัมมัสสวนะเป็นสำคัญ และอยู่ในช่วงเข้าพรรษาตลอดระยะเวลา 3 เดือน

แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทางจิตใจเป็นผู้ที่มีคุณธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติ จิตใจผ่องใส สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับ จิตภาวนาว่าเป็นการพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็ง มั่นคง และความเบิกบานผ่องใส สงบสุขสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งามงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสรรพภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง หมั่นขยัน เพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น อิม โปรังโล่ง ผ่องใส และสงบเป็นสุข

4) ด้านปัญหาภาวนา พบว่า มีพัฒนาการที่ดีและมีความเหมาะสมกับสภาพสังคม ง่ายต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดถึงเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน ผู้สูงอายุมิมีความตื่นรู้และมีลักษณะที่เรียนรู้ในสิ่งที่อยู่รอบตัวได้ดี เช่น การรู้จักเลือกบริโภคอาหาร ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีเท่าที่จำเป็นสำหรับชีวิต การไม่สู้เสี่ยงกับสิ่งอันตราย การตระหนักรู้และป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ นี้เป็นเรื่องของสติปัญญาที่ผู้สูงอายุมิมีความเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นสิ่งที่จะเป็นเกราะกำบังไม่ให้เกิดปัญหาทางร่างกายและจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อมในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการสุขภาพเชิงพุทธดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทางปัญญาเป็นผู้ที่รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา ด้วยปัญญา สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับ ปัญหาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเสริมปัญญาเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจให้รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัยมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือตามที่มันเป็นปราศจากอคติ

3. ผลการวิเคราะห์ผลการจัดการสุขภาพเชิงพุทธของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ

1) ด้านสุขภาพกาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพกายหลักโภชนาการ การออกกำลังกาย เป็นต้น เป็นเบื้องต้น แต่ขาดการนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น รู้ว่าการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่ในชีวิตจริงกลับพบว่า บางคนมีพฤติกรรมในการบริโภคไม่เหมาะสม เช่น รับประทานอาหารไม่ถูกสุขอนามัย มีรสเค็มจัด หวานจัด มีไขมันสูง เป็นต้น จึงต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุขหรืออาสาสมัครแพทย์ประจำหมู่บ้านหรือผู้ที่มีความรู้เข้าไปตรวจสุขภาพร่างกายผู้สูงอายุ เพื่อตรวจเช็คสุขภาพและให้ความรู้ในด้านนี้ให้เหมาะสมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นั่นแสดงว่าภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยต้องให้มีการอบรมความรู้ การประชาสัมพันธ์ความรู้ที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพให้แก่มุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลต่อการสุขภาพกายของคนในชุมชนให้มีความสมบูรณ์ ปราศจากโรคร้ายมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้กล่าวว่า พฤติกรรมที่ดี จะต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูล กินแต่พอดี ได้สัดส่วนครบถ้วน สะอาด จะช่วยป้องกันโรคต่าง ๆ สอดคล้องกับ อมร นนทสูต ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยอาหารและโภชนาการที่เหมาะสม

2) ด้านสุขภาพจิต พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพจิตที่ดีและเข้มแข็ง เนื่องจากอาศัยอยู่ในสังคมมีเป็นลักษณะพหุวัฒนธรรม มีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและชุมชนอย่างใกล้ชิด เป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงให้ผู้สูงอายุมิสุขภาพจิตที่ดี กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดและชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุได้จัดขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุมิรู้สึกเพลิดเพลินนับเป็นสัมพันธภาพที่ดี ผู้สูงอายุมิมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนแล้วจะส่งผลต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุมิเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ สิงหา จันทริยวงษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบที่เหมาะสมสำหรับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบทโดยใช้ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมิในชนบทโดยใช้ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง เป็นข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมิในชนบทประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนา 5 ด้าน คือ การเตรียมความพร้อม การส่งเสริมโดยครอบครัว ระบบคุ้มครอง

สวัสดิการโดยครอบครัว การพัฒนาบุคลากรด้านครอบครัว การจัดการความรู้และการวิจัยโดยครอบครัว เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดำรงคุณค่าแห่งบุขนิยบุคคลของสังคมอย่างยั่งยืนสืบไป

3) ด้านสังคม พบว่า เศรษฐกิจที่ต้องแข่งขัน เร่งรีบ และเป็นสังคมสมัยใหม่ ผู้สูงอายุ ก็ได้รับผลกระทบด้วย เพราะลูกหลานต้องรับหน้าที่หาเลี้ยงชีวิต ครอบครัวและคนรอบข้าง แต่ถึงกระนั้น ผู้สูงอายุก็มีความเข้าใจและสามารถปรับสภาพการดำเนินชีวิตของตนเองให้อาศัยอยู่ในสังคมได้ไม่ยากนัก สังคมผู้สูงอายุที่เข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นทางออกที่ดีในการสร้างพื้นที่สังคมของผู้สูงอายุเหล่านั้นอีกแห่งหนึ่งด้วย แสดงให้เห็นว่า การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบ ไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น สภาวะของจิตใจที่มีความสดชื่น แจ่มใส จะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูลได้ด้วยดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี สามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีและปราศจากความขัดแย้งหรือความสับสนภายในจิตใจตลอดจนสามารถควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงเป็นปกติ

4) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ในภาพรวมของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตร น่าอยู่อาศัย และส่วนที่เป็นสิ่งแวดล้อมมิติทางวัฒนธรรมมีความสมัครสมานสามัคคีมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างเข้มแข็ง แสดงให้เห็นว่าการเสริมสร้างสภาวะของพระสงฆ์ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีดำรงชีวิตอยู่ในสภาพของสังคมที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะเพื่อนมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)” พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

มีข้อจำกัดที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการขับเคลื่อนการจัดการสภาวะของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ เช่น หน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบผู้สูงอายุโดยตรงควรจัดกิจกรรม ต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมและให้มีควรต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการจัดเวทีนำเสนอกลุ่มผู้สูงอายุแต่ละจังหวัดที่มีผลการดำเนินงานที่โดดเด่นเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่จังหวัดอื่น ๆ ได้เป็นแบบอย่าง

เอกสารอ้างอิง

กองสุศึกษา. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 10 แนวทางสร้างสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุม

สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2549.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. การพยาบาลผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ, 2524.

คณาจารย์ภาควิชาการประเมินผลและการวิจัย. วิจัยและสถิติทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3,

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2553.

ทวีร์สมิ์ ธนาคม. **ถึงจะยากก็ต้องทำ**. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, 2533.

บรรลุ ศิริพานิช. **ผู้สูงอายุไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย, 2542.

บุญเต็ม แสงดิษฐ. **คู่มือสร้างเสริมสุขภาพและวันสำคัญในการรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยามปริ้นติ้ง, 2546.

ประเวศ วสี. **บนเส้นทางสร้างเสริมสุขภาพ อภิวัดน์ชีวิตและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บ้านหมอ, 2541.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

_____ . **ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น** แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร จำกัด, 2546.

_____ . **อายุยืนอย่างมีคุณค่า**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. ม.ป.ป..

พระธรรมสิงหบุราจารย์ หลวงพ่อจรัญ ฐิตธัมโม. **หลักประกันชีวิต ทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม. ม.ป.ป..

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. **สุขภาพองค์รวมแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2551.

_____ . **หลักแม่บทของการพัฒนาคน**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

พระพิจิตรธรรมพาที ชัยวัฒน์ ธรรมวณฺเณ. **แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2536.

พระไพศาล วิศาโล. **แลขอบฟ้าเขียว ทางเลือกสำคัญสำหรับอนาคตที่กำลังปรากฏเป็นจริง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2549.

_____ . **สัมมทนิยกลา “ธรรมะ”**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2555. วันอังคารที่ 25 ธันวาคม 2555.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. **พระพุทธศาสนากัยการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ประชาธรรม, 2544.

พิสมัย จันทวิมล. **นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทไชด์ จำกัด, 2541.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น. 2546. หน้า 347.

เล็ก สมบัติ. **โครงการภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี้. ประเทศไทย, 2549.

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. **นโยบายสาธารณสุขเพื่อสุขภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สถาบันระบบสาธารณสุข, 2541.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กร ตามรัฐธรรมนูญและ**

หน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ศุภชัย คมนารัตนพุกษ์. แนวทางการตรวจสอบสุขภาพของประชาชนไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเอเอ็นเอส, 2543.
- สมเจตน์ ผิวทองงาม. พุทธทาสภิกขุกับการแนะแนวทางการดำเนินชีวิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี, 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: สหพัฒน์ ไทศาล, 2550.
- _____ . คู่มือหลักประกันสุขภาพแห่งชาติปีงบประมาณ 2549. นนทบุรี : สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2549.
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545. นนทบุรี : สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2545.
- สุรกุล เจนอบรม. วิทยาการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ. วัดพุทธศาสนากับความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2555.
- อรอุมา เลหาพิบูลกุล. วิธีการบำบัดรักษาสุขภาพเชิงพุทธบูรณาการ. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- อำพล จินดาวัฒน์. การสร้างเสริมสุขภาพ : แนวคิด หลักการ และบทเรียนของไทย. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2543.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2551.
- _____ . หลักแม่บทของการพัฒนาคน. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมมวณโณ). แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียง เชียง, 2536.
- ศุภชัย คมนารัตนพุกษ์. แนวทางการตรวจสอบสุขภาพของประชาชนไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเอเอ็นเอส, 2543.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) :

บทบาทนักวิจัยกับการพัฒนาชุมชน

Participatory Action Research-PAR: Researcher Role and Community Development

พระมหาไกรสร โชติปัญญา (แสนวงศ์)

อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็นงานวิจัยที่พยายามสร้างกระบวนการทัศนคติการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินการวิจัยนับเป็นที่นิยมของนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไป ในการทำวิจัยแต่งงานวิจัยหลายเรื่องที่ไม่สามารถนำมาแก้ไขและพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินการวิจัยในยุคปัจจุบัน ด้วยงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในมิติของการร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน รวมทั้งร่วมรับผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน และที่สำคัญบทบาทของนักวิจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมนี้ ย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายดังที่นักวิจัยผู้มีประสบการณ์ภาคสนามหลายท่านสะท้อนความเห็นและข้อสังเกตเอาไว้ โดยเฉพาะประเด็นของการสร้างส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนอันจะเป็นแนวทาง และคำแนะนำที่น่าสนใจ รวมทั้งช่วยให้นักวิจัยที่สนใจใช้รูปแบบนี้ในการทำวิจัยปัญหาของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development)

Abstract

This research is Participatory Action Research (PAR) it is the research that tries to create a paradigm of research in order to solve the problem and community development truly. At present, the research is popular with academicians, students and common people. In the research, but many researches cannot solved and developed community in concrete. Participatory action research has an important role in the current with research starting from the community, community has participated in the dimension of mutual learning, seeking problems and think of the way out to solve the problem or develop a matter of the community consensus, including the results of the development that has an external researchers acts as a facilitator or an expert. The process and the community researchers who are villagers and the significant role of researchers is important to conduct action research. The key is to participate that is not easy as many experienced field researchers reflect and comment. In particular, the issue of make participation in each step of the research process will be guided and an interesting suggestions. It also helps researchers who are interested in using this model to research on social problems, economy and politics, especially the research for development.

ทำไมต้องวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม?

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ให้ ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพอีกด้วย (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 : 67)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแผนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการดำเนินการประเมินผล โดยที่ทุกขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาตนเอง ในการทำงานพัฒนา(ชนิษฐา กาญจนสินนท์, มปป) ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย (สุริยา วีรวงศ์, 2538 : 89) โดยทั่วไปแล้ว ข้อกำหนดของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่แตกต่างไปจากแนวคิดของการวิจัยแบบเดิมอยู่มาก แนวคิดในการวิจัยแบบเดิมนั้นยังอยู่บนฐานของปรัชญาปฏิฐานนิยมเชิงตรรก (Philosophy of Logical Positivism) และพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ซึ่งมีข้อกำหนดว่า นักวิจัยทุกคนจะต้องรักษาความเป็นกลาง (Neutrality) โดยแยกตัวเองโดยสิ้นเชิงออกจากสิ่งที่ศึกษาเพื่อมิให้เกิดอคติ (bias) ต่อการศึกษา อันจะทำให้ผลของการศึกษาเบี่ยงเบนและไม่น่าเชื่อถือ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย และนักพัฒนาหรือนักปฏิบัติการ (Practitioners) ตลอดกระบวนการศึกษาค้นคว้า กมล สุตประเสริฐ (2537 : 7) จึงให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการ

แก้ไขปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็นหมู่คณะร่วมกันขยายความอีกได้ว่าเป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวนสอบสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะลำเอียงไปในทางทางกระบวนการประชาธิปไตย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏกระทรวงศึกษาธิการ, 2545 :231)

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544 : 61-62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

โดยหลักการนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือด้วยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด พันธุ์ทิพย์ รามสูตร อธิบายไว้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย (พันธุ์ทิพย์ รามสูตร, 2540 : 33-35)

1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์

2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม

3) สนใจปรีดิ์ศรัทธของชาวบ้าน โดย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา

4) การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านแต่ละคนยากจนด้วยโอกาสสามารถมองเห็นความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

จะวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่ออะไร ?

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏฯ กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2545 :241) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- 1) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามาร่วมศึกษาค้นคว้า หาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตน มีเครือข่ายคณาจารย์และนักพัฒนามาดำเนินการให้
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น
- 3) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน

เป้าหมายและประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุทิพย์ รามสูต (2540 : 35) กล่าวไว้ว่า เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลายประการประกอบด้วย

- 1) ค้นหาความรู้พื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย
- 2) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
- 3) สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการและความรู้พื้นฐาน
- 4) ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

ส่วนเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น อรุณรุ่ง บุญธนนตพงศ์ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้ (อรุณรุ่ง บุญธนนตพงศ์, 2549 : 25)

- 1) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชน
- 2) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากร ต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน
- 3) มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง
- 4) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่โครงการที่ดำเนินการอยู่

ถ้าจะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องทำอย่างไร?

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบ มีสังกัดประการใดนั้น สามารถพิจารณาได้จากทัศนะของทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ซึ่งมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจน ได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จาก

การพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้อง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย มิติแรก *ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา* ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย มิติที่สอง *ร่วมวางแผน* เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย มิติที่สาม *ร่วมดำเนินการ* เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น มิติที่สี่ *ร่วมรับผลประโยชน์* โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมเสมอภาคกัน และมิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไปการเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ ชลารักษ์ อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้ (ไพโรจน์ ชลารักษ์, 2548 : 20-21)

1) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคมโดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วม และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมอดถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น/ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

3) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4) ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

5) ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

จันทวานิช (2531) อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นการผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยของนักวิจัย และวัตถุประสงค์ของนักวิจัยและนักพัฒนา ควบคู่ไปกับความต้องการความรู้และประสบการณ์ของผู้ถูกวิจัย ดังนั้นการดำเนินการและผลของการวิจัยจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ มักจะประกอบไปด้วยบุคคล 3 ฝ่ายประกอบด้วย (1) บุคคลเป้าหมาย อาจเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย หรือชุมชนที่จะทำการศึกษา ซึ่งถือว่าคนในชุมชนหรือกลุ่มนั้น ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับตนเองดีที่สุด (2) นักวิจัย เป็นผู้แทนของนักวิชาการที่มีความสนใจในการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นคนนอก นักวิจัยนี้ เป็นฝ่ายผู้รู้และเชี่ยวชาญเรื่องแนวความคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัย และ (3) นักพัฒนา เป็นกลุ่มผู้มีความรู้และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา ซึ่งมักจะเป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งแม้ว่าเป็นคนนอก แต่ก็นับว่าเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกับบุคคลเป้าหมายของการพัฒนาหรือบุคคลกลุ่มแรกมากที่สุด ซึ่งบางครั้งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยและนักพัฒนาอาจเป็นบุคคลเดียวกันก็ได้

การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากแผนภาพดังกล่าวข้างต้น สุภางค์ จันทวานิช อธิบายไว้ว่า วงกลมแต่ละวง คือโลกทัศน์หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งวิธีการมองนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่แต่ละบุคคลยึดถือ ซึ่งภายหลังจากที่มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว บุคคลทั้งสามกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัย ชาวบ้านหรือบุคคลกลุ่มเป้าหมายและนักพัฒนา จะมีความเข้าใจถึงปัญหาและความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนาซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการพัฒนา และเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการต่าง ๆ ของชุมชนและปฏิบัติงานสามารถเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 : 31)

นักวิจัยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างไร?

นักวิชาการได้ให้มุมมองในเรื่องขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งผู้เขียนขอหยิบยกมากล่าวถึงดังนี้

1) ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase)

ในระยะนี้ เป็นการเตรียมชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแก่นแกนหลักของการวิจัยแบบนี้ โดยการดำเนินงานขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งเน้นสำคัญที่จะให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้อง ในขั้นเตรียมการนี้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยกล่าว (สุรียา วีรวงศ์, 2538) คือ

1.1) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Build-up Rapport) โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตัวของนักวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้เห็นนักวิจัยสามารถทำความเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านได้ดีมากขึ้น โดยทั่วไปแล้ว ผู้วิจัยจะลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พุดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความต้องการส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการวิจัย อันจะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถทำการวิเคราะห์คாதหมายสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น และสามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2) การสำรวจ ศึกษาชุมชน (Surveying and Studying Community) เป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลที่เป็นลักษณะทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง ซึ่งโดยมากแล้ว ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกต สมุดบันทึก และถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการหรือจากองค์กรพัฒนาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีบางโครงการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน หรือผู้สูงอายุเพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนด้วย ส่วนการจัดเลือกชุมชนนั้น

1.3) คัดเลือกชุมชน (Selecting Community) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า โดยทั่วไปแล้ว การคัดเลือกชุมชนจะยึดหลักการเลือกชุมชนที่ด้วยโอกาสในการพัฒนา (Disadvantage Community) เพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสความเท่าเทียมในการพัฒนากับชุมชนอื่น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยจำนวนมากคัดเลือกชุมชนโดยยึดเอาประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วน หรือบางกรณี

การวิจัยมุ่งหมายกระทำต่อชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของการทำวิจัย และการพัฒนาให้กับชุมชนอื่นด้วยเช่นกัน (อรุณรุ่ง บุญรัตน์ตพงศ์, 2549 : 23).

1.4) การเข้าสู่ชุมชน (Entering Community) ข้อมูลชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจกำหนดพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลที่มีรอบด้านสำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจมาจากส่วนราชการเช่นข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลจำนวนประชากรและบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และอาจเป็นข้อมูลที่องค์กรพัฒนาเอกชนรวบรวมไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลเองโดยการสำรวจชุมชน (Community Surveying) ก็ได้

1.5) การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ในขั้นตอนนี้ มักถูกกำหนดให้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของระยะก่อนการวิจัย โดยมุ่งหมายให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการวิจัยซึ่งเป็นระยะต่อไปและก่อให้เกิดการประสานงานที่ดีเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย ในส่วนของการเตรียมคนนั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว มักจะมีการเตรียมคน 3 กลุ่ม คือ เตรียมคนในชุมชน คณะนักวิจัยมักจะลงพื้นที่เพื่อจัดประชุมในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและรวดเร็ว เตรียมนักพัฒนา ด้วยการประชุมร่วมกับนักพัฒนาซึ่งโดยทั่วไปแล้วคนกลุ่มนี้หมายถึง ผู้นำชุมชน พัฒนาการอำเภอหรือพัฒนาการอำเภอประจำตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรพัฒนาภายนอกที่มีความสนใจศึกษาร่วมกันกิจกรรมสำคัญของการดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือการประสานความร่วมมือ การสร้างความเข้าใจในกรอบของการทำงานวิจัย และการหาหรือแนวทางพัฒนาชุมชน ซึ่งมักจะรวมถึงการประสานงานเรื่องการใช้สถานที่ดำเนินการประชุมด้วย และ เตรียมนักวิจัย ด้วยการประชุมปรึกษากันเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการทำงานวิจัย

ส่วนการเตรียมเครือข่ายความร่วมมือนั้น งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหลายชั้นได้ใช้วิธีการให้ครูผู้วิจัย/นักวิจัยทำการประสานกับองค์กรภาครัฐและหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานวิจัย (อรุณรุ่ง บุญรัตน์ตพงศ์, 2549 : 24) การเตรียมเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี

ในขั้นนี้ ปัญหาของการวิจัยมักเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายรวมถึงการสื่อสารการทำวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เช่นขั้นตอนและผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับของคณะนักวิจัย พึงทำความเข้าใจว่าโดยทั่วไปนั้น งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมมักจะเป็น “ของใหม่” ที่ในสายตาของชาวบ้านแล้วชวนให้เข้าร่วมไม่น้อย และชาวบ้านส่วนมากก็มักจะตื่นเต้นกับการเข้ามาทำงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของเขาจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก แต่กระนั้น ชาวบ้านก็มักจะไม่มีเวลามากนัก การดำเนินกระบวนการวิจัยจึงต้องเป็นไปอย่างกระชับ เพราะยิ่งกระบวนการทอดออกยาวมากเท่าใดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านก็จะลดลงไปตามส่วนเท่านั้น นอกเหนือไปจากนี้แล้ว การจัดเวทีที่ง่ายต่อความเข้าใจและสะท้อนความต้องการของประชาชนที่มีบรรยากาศสบาย ๆ หรือการศึกษาชุมชนประกอบ ยังจะช่วยให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่กว้างขวางมากขึ้น และบางกรณีจะช่วยให้คณะนักวิจัยสามารถสร้างคำถามที่แหลมคมต่อการกำหนดปัญหาของการวิจัยได้ อีกประการหนึ่ง การขาดความชัดเจนในประเด็นที่ต้องการนำเสนอเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหานั้น รวมทั้งการขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมวิจัยของชาวบ้าน ยังอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมชาวบ้านคิดตามผู้นำชุมชน หรือชาวบ้านส่วนใหญ่ในแบบ “ว่ายังไงก็ว่าตามกัน” ซึ่งบางกรณีผู้นำชุมชนอาจขาดความเป็นกลางหรือมีแนวโน้มฝักใฝ่ฝ่ายการเมือง กระทั่งส่งผลให้ตัวชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ และการตัดสินใจของชาวบ้าน สร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐ

2) ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ

2.1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis) ในขั้นนี้ เน้น การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education Participation-CEP) โดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการจะใช้การอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) พร้อมไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อที่จะนำทรัพยากรมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดโครงการต่อไป

2.2) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal and Identification) เมื่อมีการวิเคราะห์โครงการโดยการประเมินความต้องการของชุมชน หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ในความเป็นจริงมักจะมีหลายแนวทาง ชาวบ้านและนักวิจัยจะต้องพิจารณาร่วมกันว่าวิธีการแก้ไขปัญหานั้นใดที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หรือมีความเป็นไปได้ โดยชาวบ้านควรรับบทบาทหลักเข้ามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น และกำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.3) การกำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (Planning Phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ ดังนั้น เพื่อความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือก เป็นโครงการและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ดังนั้น หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอน 2.1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องใช้วิธีการกระตุ้นให้ชาวบ้านมีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญห การกำหนดโครงการ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.4) การปฏิบัติตามโครงการ (Implementation Phase) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยคำถามที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือในคณะทำงานเพื่อการดำเนินการในขั้นนี้คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร

ในแง่ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยทั่วไปมักเป็นประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย จากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่า ความไม่สนใจเข้ามีส่วนร่วมของชาวบ้านจำนวนมาก นอกเหนือไปจากการขาดความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการและผลประโยชน์ของการทำวิจัยแล้ว ยังปรากฏด้วยว่า ชาวบ้านมักมองเห็นการวิจัยเป็นเรื่องทางเทคนิคที่ต้องอาศัยความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะ และไม่เกี่ยวข้องอะไรนักกับปากท้องที่จะต้องทำมาหากินเป็นประจำวัน ประกอบกับธรรมชาติของการวิจัยแบบนี้ที่มักไม่มีการจ่ายตอบแทนเป็นเงินให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยด้วยแล้ว การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลของการวิจัยไปสู่การปฏิบัติแล้วก็ยังห่างไกลจากบริบทชีวิตประจำวันของเขาออกไปมากขึ้นการเข้าร่วมงานวิจัยของชาวบ้าน จึงเป็นไปโดยเน้นการรับฟังสิ่งที่ผู้วิจัย และนักพัฒนาพูดเป็นหลักผลสืบเนื่องประการต่อมาคือ บุคคลที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ก็มักจะได้ชาวบ้านที่เป็นพวก “ขาประจำ” ที่มีอยู่ในวงข่ายอิทธิพล (Sphere of Influence) ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือการเมืองท้องถิ่น มาเข้าร่วมกิจกรรม และส่งผลให้สุดท้ายแล้ว ผลของการวิจัยเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐตั้งที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

3) ระยะการติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการวัดผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งหากโครงการมีสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและอย่างต่อเนื่อง ก็อาจจะเป็นข้อพิสูจน์ถึงความไม่ประสบความสำเร็จของโครงการได้ ในขั้นตอนนี้ โดยมากแล้วคณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัย ทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอ

ผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาของการทำวิจัยและขั้นตอนของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดหรือถูก หากแต่เป็นความเหมาะสมในบริบทของการดำเนินงานวิจัยที่อาจมีข้อจำกัดที่คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมไว้ดำเนินการในในคาบเวลาที่ใกล้เคียงกัน หรือเป็นความต้องการของชุมชนเองที่จะกระชับขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย เพื่อมิให้กระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยจะสั้นหรือยาว มีรายละเอียดมากหรือน้อยเพียงใดจึงอาจไม่ใช่เรื่องใหญ่ หากแต่การมุ่งตอบสนองความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแท้จริงและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้นนั่นเอง นับเป็นเรื่องที่สำคัญมากกว่า

ในขั้นตอนนี้ยังคงต้องอาศัยการมีเข้าใจที่ถูกต้อง และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และกระตือรือร้นของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าขั้นตอนก่อนหน้าการมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การสร้างช่องทางการตรวจสอบงานวิจัยและการมีเครื่องมือประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้างนี่เอง จะทำให้ทุกฝ่ายคาดหมายได้ว่า ผลลัพธ์ของการวิจัยจะปรากฏออกมาสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาหรือสามารถใช้ได้กับการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่องและบังเกิดผลประโยชน์ในภาพรวม

ตัวแบบของบทบาทนักวิจัยกับการพัฒนาชุมชน

บทบาทนักวิจัยกับการพัฒนาชุมชน ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ได้แสดงตัวแบบของชุมชนบ้านสามขา ในการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG44N0019) ซึ่งมีนายจันงค์ จันทรจอม นักวิจัยทั่วไครงการวิจัย ที่มีบทบาทสำคัญในการบูรณาการหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนบ้านสามขา กล่าวคือ

บ้านสามขา หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนาทำไร่ เลี้ยงสัตว์ หาของป่า แกะสลักไม้ และรับจ้างทั่วไป ชุมชนมีจำนวนประชากรประมาณ 656 คน หรือ 154 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยมีประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีป่า ผีบ้าน มีการเซ่นไหว้ผี ตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้ววิถีชีวิตของชาวบ้านสามขาก็ไม่ต่างจากชุมชนในชนบททั่วไป ที่ดำเนินชีวิตอยู่บนความเรียบง่าย ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปในแนวราบ และมีลักษณะของความเป็นเครือญาติ ยึดหลักการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นสำคัญ แม้ว่าในชุมชนบ้านสามขาจะมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันอยู่บ้าง แต่ปัญหาสำคัญที่ชุมชนประสบอยู่คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนกว่าร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ต้องซื้อหามาจากภายนอกชุมชน ทำให้การลงทุนสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตที่ขายได้มีราคาไม่แน่นอน ประกอบกับผลผลิตที่ออกจำหน่ายไม่มีการแปรรูป ทำให้ขายได้ราคาต่ำ ภาวะการเป็นหนี้เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ทบทวีขึ้นไปตามฤดูกาลเพาะปลูก และเมื่ออยู่นอกฤดูกาลเพาะปลูก ประชากรในชุมชนกลับไม่มีรายได้จากอาชีพเสริมที่แน่นอน ทำให้ถูกปัญหาหนี้สินรุมเร้าอย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด ผลพวงจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขาดดุลยภาพเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่กระหน่ำซ้ำเติมให้สถานการณ์ปัญหาในชุมชนบ้านสามขาเลวร้ายขึ้นเรื่อยๆ เนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นในเรื่องของการแข่งขันและการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุ ส่งผลให้สังคมไทยให้ความสำคัญกับเรื่องของวัตถุนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แม้แต่ชุมชนในชนบทอย่างบ้านสามขาที่ไม่อาจต้านกระแสแห่ง

วัตถุประสงค์ที่แพร่ระบาดเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็วเอาไปได้ สิ่งก็ตามมาคือปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัว และแน่นอนที่สุดคือ ปัญหาเศรษฐกิจ ที่เป็นเหมือนบ่วงที่ร้อยรัดให้ชุมชนไม่อาจขยับเขยื้อนตัวได้

ชุมชนบ้านสามขาได้พยายามแก้ไขปัญหานี้สิ้นมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกลุ่มเงินทุนต่างๆ ในหมู่บ้านเมื่อสิบปีก่อน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกให้มีแหล่งเงินกู้ยืมในยามจำเป็น ต่อจากนั้นชุมชนพยายามหาทางออกโดยการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ดีปาละสามขาขึ้น แต่ก็ยังไม่อาจคลี่คลายปัญหานี้สิ้นลงได้ จากการประเมินตัวเลขโดยภาพรวมเมื่อต้นปี 2543 พบว่า ภาวะหนี้สินรวมภายในหมู่บ้านยังไม่ลดลง อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนเริ่มจะได้คิดและรู้สึกตัวเองถึงภาวะหนี้สินที่มีอยู่และมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้เองทำให้คนในชุมชนเริ่มให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ด้วยการมีผู้นำชุมชนด้านกระบวนการวิจัย ที่พยายามแสดงบทบาทสำคัญในการดำเนินการวิจัย โดยมีนักวิชาการด้านการวิจัยให้ความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพและทบทวนสถานะหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา 2. เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักในปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นและร่วมกันหาแนวทางป้องกัน และ 3. เพื่อค้นหาปัจจัย เงื่อนไข ของการก่อเกิดและเพิ่มพูนของหนี้สินในชุมชน

เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนแล้วจึงได้ร่วมวางแผนและกำหนดกิจกรรมในระยะเวลา 3 ปี ซึ่งในระยะแรกก็เน้นกระบวนการ “กลุ่ม” โดยมองจากข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ทีมงาน กรรมการหมู่บ้าน เช่น การจัดตั้งกลุ่ม กองทุนต่างๆ และพยายามที่จะจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านในรูปแบบของกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ด้าน คือ 1) เพื่อให้ชาวบ้านมีหลักประกันในการดำเนินชีวิตเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) เพื่อให้ชาวบ้านเริ่มรู้ในการทำงานระบบกลุ่มซึ่งเอื้อประโยชน์มากมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน และเพื่อดึงดูดคนของอีกคนไปช่วยลดจุดด้อยของอีกคน ที่สำคัญเป็นการคละแคล้าศักยภาพของคนหลายๆคนมารวมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงส่งผลให้หมู่บ้านสามขามีรูปธรรมของความเชื่อดังกล่าว โดยก่อให้เกิดกลุ่มขึ้นถึง 40 กลุ่มตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง

จะเห็นได้ว่าตัวแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมข้างต้น นอกจากให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน บทบาทสำคัญประการหนึ่งคือนักวิจัย ที่เป็นคนในชุมชน มีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา จึงทำให้กระบวนการดำเนินการวิจัยเป็นไปด้วยเป้าหมายที่ประสบความสำเร็จ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็นรูปแบบการวิจัยที่นักวิชาการในประเทศไทยหลายท่านได้ให้แนวคิดและหลักการในการดำเนินการวิจัย แต่ผู้เขียนให้ความสนใจและความสำคัญเกี่ยวกับผู้วิจัย เพราะผู้วิจัยหรือนักวิจัยมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนบรรลุวัตถุประสงค์หลักและกระบวนการสำหรับผู้วิจัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อประยุกต์ใช้ในการดำเนินการวิจัย จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ตรงของนักวิจัยหลายท่านได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย ไม่จะเป็นการมีส่วนร่วมในชั้นการศึกษาบริบท และกำหนดปัญหาของการวิจัย ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง และขั้นการสรุปผลการวิจัย ซึ่งจำเป็นที่คณะผู้วิจัยจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการ เห็นความสำคัญ มีจิตสำนึกตระหนักเห็นความสำคัญ และมีความต้องการที่จะเข้ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มองเห็นผลประโยชน์ของการทำวิจัยที่จะมีต่อตัวเขา ในขณะที่เขาเองก็จำต้องยอมเสียสละบางส่วนเช่น เวลาในการประกอบอาชีพหรือหารายได้ไปบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานและผลบั้นปลายของการวิจัยตกลงสู่ชาวบ้านที่เป็น

กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง พร้อมไปกับการที่ผู้วิจัยพึงระมัดระวังบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน แบบแผนความคิดและการปฏิบัติ ค่านิยมร่วม รวมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ยังมีอิทธิพลครอบงำคนในชุมชนอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะชุมชนที่ชาวบ้านมีพื้นฐานการศึกษาที่ยังไม่ดีเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงบทบาทสำคัญในการดำเนินการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)

เอกสารอ้างอิง

- กมล สุดประเสริฐ. (2537). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ชินชญา กาญจนสินนท์. (2536). โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบในชนบทวิทยานิพนธ์พัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- ทิวทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527) การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2 : 7 (กรกฎาคม-ธันวาคม): หน้า 61-71.
- พันธ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
- ไพโรจน์ ชลารักษ์. (2549). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.” วารสารราชภัฏตะวันตก 1 : 1 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : หน้า 17-23.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรียา วีรวงศ์. (2538). การศึกษาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง
- อมรา พงศาพิชญ์. (2531). รวบรวมบทความการวิจัยเชิงคุณภาพ (อัดสำเนา)
- อรุณรุ่ง บุญธนนตพงศ์. (2549). ไม่ใช่เรื่องง่ายกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร 1 : 1 (มกราคม-มิถุนายน) : หน้า 19-26.
- Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planner*. Melbourne: Deakin University Press.
- [Online]. Available from : http://dcms.thailis.or.th/object2/36/html_metadata/36_268.xml [access 22 September 2006]

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย

Political Communication Process of Monks in Thai Society.

สายัณห์ อินันใจ

อาจารย์ประจำวิทยาเขตแพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก 2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย 3. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การรวบรวมข้อมูล เอกสารที่เป็นแหล่งการศึกษาประกอบด้วย ประเภทสิ่งตีพิมพ์ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสาร ตำราวิชาการทางด้านพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก มุ่งศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ใน 3 ประเทศที่มีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า และประเทศกัมพูชา การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศศรีลังกามุ่งเน้นนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปสวดเคราะห์ประชาชนให้เกิดความสุขสันติในชีวิต การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศพม่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยาวนาน การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศกัมพูชา มุ่งเน้นให้เกิดความร่มเย็นให้แก่พระศาสนา และประชาชนชาวกัมพูชา

2. ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย พบว่า วิธีการสื่อสารของพระพุทเจ้า มีหลากหลายวิธีที่ทรงใช้ ที่เรียกว่ารูปแบบวิธีการนั้น เช่น การใช้วิธีสนทนา เรียกว่าธรรมสภาจจา การบรรยาย การตอบปัญหา การสื่อสารเกิดจากภาษาแห่งภพจินตนาการ สรุปกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์มุ่งเน้นทางด้านการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายทั้งวิธีการเทศน์ การบรรยาย การอบรม การเขียนหนังสือ สิ่งพิมพ์

3. ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย สรุปได้ว่า สิทธิการสื่อสารทางการเมืองทางการเมืองของพระสงฆ์อาจจะไม่ชัดเจน สิทธิทางการเมืองการปกครองนั้นได้รับการยอมรับมา พระวินัยหรือสิกขาบท เป็นธรรมนูญการปกครองที่พระพุทองค์ทรงบัญญัติขึ้นใช้กับคณะสงฆ์ การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ต้องอยู่ในขอบเขต ที่เรียกว่าเข้าไปตักเตือนสั่งสอน ไม่เข้าข้างพรรคใดพรรคหนึ่ง ไม่ตำหนิฝ่ายค้าน ไม่ชื่นชมฝ่ายรัฐบาล สรุปได้ว่าพระสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูหลัก ศีลธรรมและจริยธรรม และสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในการลดความขัดแย้ง และยุติการใช้ความรุนแรง” ถึงกระนั้น เชื่อมั่นว่า ต้นทุนทางสังคมผนวกกับศักยภาพของพระสงฆ์ จะนำไปสู่การเสริมสร้างพลังสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทยในปัจจุบันและ อนาคต

ABSTRACT

The title of research is “Political communication process of Monks in Thai society” and the Qualitative Research. The objectives of this are 1) to study the Political communication of Monks in world society, 2) to study the Political communication process of Monks in Thai society, and 3) to analysis the impact of the Political communication process of Monks in Thai society.

The results showed that:

1. The results of the Political communication process of Monks in world society showed the Political communication process of Monks in world society focus on 3 Srilanka Burma and Cambodia. The Political communication process of Monks in Srilanka focus on helping people by using Buddhist principal, Monks in Burma focus on protecting Buddhism, But four monks in Cambodia interested on Buddhist activity.

2. The result of the Political communication process of Monks in Thai societies that the several types of communication Buddha i.e. Discuss with person or more, speech with crowd, question and answer. The communication needs the new tools to help the people in more knowledge and good attitude. According to the Political communication process of Monks in Thai societies were used talking, speech, seminar, and writing books.

3. The result of the impact of the Political communication process of Monks in Thai societies flowed that the politicians should be act in good moral and Dharma of Buddha for develop the people in societies. Monks are two statuses that they are Buddhist monks, and citizen of Thailand.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยมานานกว่าสองสหัสวรรษ จากการมาของสมณะทูตแห่งพระเจ้าอโศกมหาราช วัดในประเทศไทย มีหน้าที่หลักในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านจิตใจ และการสืบทอดอนุรักษ์ศิลปะประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน บทบาทมากมายของวัดจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน วัด เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญบุญกุศล อบรมสั่งสอนศีลธรรม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทาง วัดโดยทั่วไปมีพื้นที่กว้างขวางสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสวยงามแต่ก็มีปัญหาในการปลูกสร้างอาคารเพิ่มเติม เช่นศาลา วิหาร ที่จอดรถ โรงทาน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ปยุตโต(ป.อ.ปยุตโต), 2546 : 4-5)

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่ช่วยจรรโลงสังคมและชาติบ้านเมืองมาเป็นเวลานานเป็นที่พึ่งพิงพึ่งพาของคนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและชี้แนะแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคนไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนจึงยกย่องนับถือกราบไหว้และเชื่อฟังพระสงฆ์ (วินัย วีระวัฒน์นนท์, 2541 : 210) สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ก็คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนานั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้น นับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชาติและยังแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็น

ที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคม และพระภิกษุสงฆ์ กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย มีวัดเป็นศาสนสถานมีพระสงฆ์เป็น ศาสนบุคลลที่จะทำให้อุบาสกอุบาสิกาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง ทั้งการพัฒนาการศึกษา พัฒนาอบรมด้านจิตใจของประชาชน แต่ปัจจุบันมีสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรกุลธิดา มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วย มีโรงมหรสพที่ให้ความบันเทิง มีเครื่องจักรกลผ่อนแรง ทำให้การพึ่งพาแรงงานชาวบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้นและมีปัญหาตามมา ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ได้ลดน้อยลงและกำลังจะสูญหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองนั้นอาจสูญหายไปเกือบหมดสิ้น ส่วนในชนบทบางแห่งยังพอรักษาให้อยู่ในสภาพที่น่าพอใจได้บ้าง แต่ถ้าไม่มีการเคลื่อนไหวในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ สิ่งเหล่านี้ก็จะเสื่อมลงได้เพราะชุมชนชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามชุมชนเมือง

สังคมในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้โลกนี้กลายเป็นโลกไร้พรมแดนประเทศไทยเราก็เป็นส่วนหนึ่งของโลกที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเมืองการปกครองเป็นเหตุให้สังคมในยุคปัจจุบันได้รับความกดดันจากสภาพทางเศรษฐกิจและอื่นๆตลอดจนความขัดแย้งทางความคิดทำให้หน่วยงานภาครัฐเอกชนและศาสนาจำเป็นต้องปรับบทบาทหน้าที่ตัวเองให้ทันกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผู้ที่มิบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์การคือผู้นำหรือผู้บริหารเพราะผู้นำมีคุณสมบัติเช่นสติปัญญาความดีงามความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและกันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2550 : 9)

เมื่อมีการพัฒนาประเทศทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ความเจริญนั้นไม่อาจทำให้เกิดขึ้นในทุกๆ ที่ของประเทศ จึงเกิดสภาพพื้นที่ที่มีความไม่เท่าเทียมในการพัฒนา มีความขัดแย้งทางความคิดทางการเมือง มีการแสดงออกทางการเมืองโดยการประท้วงหน่วยงานของรัฐพัฒนาจนเป็นความขัดแย้งในระดับประเทศ พระสงฆ์ในฐานะเป็นสมาชิกในสังคมไทย มีอาจอยู่อย่างสงบนิ่งได้ จึงเข้ามาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ โดยแสดงบทบาทให้เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และเพื่อสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้ถึงทางออกของปัญหาความขัดแย้งโดยไม่สนับสนุนความรุนแรง หรือโดยสันติวิธีตามรูปแบบพระพุทธศาสนา ตามวิถีแห่งธรรม วิธีการที่เอกลักษณ์เฉพาะของพระสงฆ์ที่เน้นสันติวิธีตามการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน และแก้ปัญหาด้วยหลักปัญญาตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในที่ต่างๆ ในพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์ล้ำค่าของชาวพุทธ

ฉะนั้นพระสงฆ์มีอาจรักษาบทบาทที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของพระสงฆ์ที่มุ่งเน้นการเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนอย่างเดียว พระสงฆ์เองจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมืองในปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนบทบาทเข้ามาช่วยการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองผ่านการเทศน์ สั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสต่างๆ หรือรูปแบบของการสื่อสารแบบใหม่คือ การเขียนบทความวิชาการในเอกสาร ตำรา หรือนิตยสารวิชาการ ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบนี้ทางสังคมยอมรับในบทบาทของสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลได้

จากประเด็นดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย” ประเด็นการวิจัยก็คือ มุ่งเน้นแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก และสังคมไทยมีอย่างไรบ้าง

มีผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยอย่างไรบ้างเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวไว้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ การปกครองเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรสงฆ์ และในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อการจัดการบริหารจัดการขององค์กรสงฆ์ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังต่อไปนี้

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาแนวคิดกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เน้นการศึกษาเอกสารที่เป็นแหล่งการศึกษาประกอบด้วยประเภทสิ่งตีพิมพ์ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสาร ตำราวิชาการทางด้านพุทธศาสนา ส่วนกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย และผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย จากเอกสารตำราของพระเถระผู้ทรงความรู้ อาทิเช่น พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) พระราชาธรรมนิเทศ(พยอม กลฺยาโณ) เป็นต้น มุ่งศึกษาจากเอกสารผลงาน ถึงการยึดหลักการทำงานการสื่อสารทางการเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย วิธีการดำเนินการวิจัย และเก็บข้อมูล ดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจากเอกสาร พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ วารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์เป็นหลักในการค้นคว้าข้อมูลทั้งหมด
- 2) ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารทางวิชาการผลงานทางวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ
- 3) ศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล และของพระสงฆ์ในสังคมไทย
- 4) ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ศึกษาพระไตรปิฎกภาษาไทย เอกสารทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผลงานทางวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้อง
 - 2) วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล และของพระสงฆ์ในสังคมไทย
- 3) ว่ามีผลเป็นอย่างไร ศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย (ต่อสังคม เป็นประโยชน์ต่อการบริหารบ้านเมือง

ผลการวิจัย

1. ผลการการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก มุ่งศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ใน 3 ประเทศที่มีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ประเทศศรีลังกา ประเทศพม่า และประเทศกัมพูชา

การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศศรีลังการุ่งเน้นนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปสังเคราะห์ประชาชนให้เกิดความสุขสันต์ในชีวิต พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในสื่อสารเกี่ยวกับการเผยแผ่และรักษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์จึงสืบทอดรักษาบทบาทการสื่อสารด้านนี้เรื่อยมา มีหลักฐานเชิงประจักษ์มากมายโดยเฉพาะวรรณคดีน้อยใหญ่ของศรีลังกา เป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทการสื่อสารด้านนี้ของพระสงฆ์ชาวศรีลังกามีปัจจัยหลายอย่างคอยกเกื้อหนุนส่งเสริมกันอยู่ การดำรงอยู่ของสถาบันสงฆ์มิใช่แยกตัวเป็นเอกเทศต่างหากจากบ้านเมือง ฐานะอันใดแม้เป็นของสงฆ์ย่อมอนุวัตรเข้ากับบ้านเมืองเป็นสำคัญ อีกบทบาทหนึ่งคือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือบ้านเมือง การจะรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้ โดยการดำเนินการทุกอย่างต้องอนุวัตรตามบ้านเมือง หากขัดแย้งกันและกันย่อมสร้างความเสียหายเป็นภัยแก่หมู่คณะและพระพุทธศาสนาโดยรวม

สรุปการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศพม่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยาวนาน พระสงฆ์กับบทบาทการสื่อสารด้านการเมืองการปกครองสถานะปัจจุบันที่พม่า พระสงฆ์เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลายประการเช่นเพื่อปกป้องพุทธศาสนาจากผู้ปกครองเบียดเบียน ปกป้องชาวพุทธจากการเบียดเบียนของคนต่างศาสนา คัดค้านการผ่านร่างกฎหมายที่เห็นว่าจะนำความเสียหายมาแก่สังคมหรือศาสนาเป็นต้น ในปี พ.ศ.2550 การประท้วงเรียกว่า การปฏิวัติผ้ากาสาพัตร์ (Saffron Revolution) เรื่องน้ำมันและราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่พุ่งสูงขึ้นอย่างหนักจนประชาชนเดือนร้อนกันทั่วประเทศ ผลปรากฏว่า ถูกปราบปรามจากรัฐบาลทหารพม่าอย่างหนักจนมรณภาพไปหลายพันรูปจะสังเกตเห็นว่าในเบื้องต้นการประท้วงของพระสงฆ์จะจำกัดการประท้วงไปที่มีผลกระทบกับพุทธศาสนา แต่ต่อมาเริ่มเข้าสู่การเมืองเต็มตัว

สรุปการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ประเทศกัมพูชา มุ่งเน้นให้เกิดความร่มเย็นให้แก่พระศาสนา และประชาชนชาวกัมพูชา ในกัมพูชาพระสงฆ์อย่างท่านพระเฮม เจียว ที่นารมรงค์ต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส ในคราวที่ฝรั่งเศสได้พยายามจะเปลี่ยนอักษรเขมรแบบเดิมไปเป็นโรมัน นับตั้งแต่พุทธศักราช 2536 พระสงฆ์กลายเป็นส่วนหนึ่งกับระบบการเมือง คือพระสงฆ์มีสิทธิ์เลือกตั้งในการกำหนดทิศทางทางการเมือง ในการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา นับตั้งแต่ภายหลังสงครามกลางเมือง ในการเลือกตั้ง ค.ศ.1993/1999/2003/2008/2013 พระยุวสงฆ์หนุ่มซึ่งได้รับการศึกษาภายใต้สถานการณ์ใหม่หลังการเลือกตั้ง มีความรู้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากการศึกษา และหวังผลเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเลือกตั้ง ภายหลังการเลือกตั้ง ใน ค.ศ.1999 พระหนุ่มได้ร่วมกับการนักรบฝ่ายค้านอย่าง สม ริงสี ซึ่งเป็นเคยอยู่ร่วมกับพรรคพุนซินเป็ค ได้ทำการนำประท้วง ผลการเลือกตั้งทำให้เกิดการปะทะกัน

ระหว่างกลุ่มผู้ประท้วงที่นำโดยพระสงฆ์ และทหาร รวมไปถึงการจับนักโทษทางการเมืองในครั้งนั้น ทำให้สม ริงสี นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับพรรคประชาชน ต้องลี้ภัยทางการเมือง

ดังนั้นบทบาทการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในกัมพูชากับการเมืองการปกครองมีมานับแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน ที่ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้รับสารจากสถาบันกษัตริย์ในการปกครองประชาชน รวมทั้งเป็นศูนย์กลาง ความเชื่อความนับถือของประชาชน และในประวัติศาสตร์ของการเลือกกษัตริย์นับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน พระสงฆ์ ระดับสังฆราชจะมีบทบาทในการเลือกตั้งพระเจ้าแผ่นดินในทุก ๆ ครั้งด้วยเช่นกัน

2. ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย พบว่า วิธีการสื่อสารของ พระพุทธเจ้า มีหลากหลายวิธีที่ทรงใช้ ที่เรียกว่ารูปแบบวิธีการนั้น เช่น การใช้วิธีสนทนา หรือเรียกว่าธรรมสาส์กัจฉา ใช้สำหรับพบปะบุคคลที่จะทรงสอนคนเดียวหรือกลุ่มคนไม่มาก, การบรรยาย ใช้สำหรับสอนคนเป็นจำนวนมาก, การ ตอบปัญหา ใช้สำหรับสอนคนที่เข้ามาถามปัญหา หรือโต้ตอบปัญหา, และการวางกฎข้อบังคับ ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่ง ที่ ทรงใช้สำหรับ บังคับควบคุม หรือสอนบุคคลที่ไม่มีระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังทรงมีวิธีการ ลีลา เทคนิค และกุศโลบาย ในการสอน ต่าง ๆ อีกมากมาย ดังปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ฎีกา, อนุฎีกา เป็นต้น ตลอดถึงวรรณกรรมงานเขียนของท่านผู้รู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาอภิปราย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประทานอนุญาตให้ สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แทนพระองค์แล้ว พระองค์จึงทรงดกกิจกรรมบางอย่างซึ่ง เคยทรงทำด้วยพระองค์เองเช่น การรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของสังฆมณฑลคือ การประทานอุปสมบทซึ่งเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา และทรงเลิกการให้อุปสมบทของสาวกซึ่งเรียกว่า ดิสรณคมนุปสัมปทา ด้วยเนื่องจากทรงอนุญาต ให้สงฆ์ทำการอุปสมบทด้วยวิธีซึ่งเรียกว่า “ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา” แล้ว ซึ่งเป็นการอุปสมบทที่สำเร็จด้วยอำนาจ สงฆ์ แต่ก็ยังทรงอนุญาตให้เอาวิธีบวชด้วยดิสรณคมนุปสัมปทา มาใช้บวชกุลบุตรผู้มีอายุยังไม่ครบกำหนดเป็นภิกษุให้ เป็นสามเณรได้

องค์กรหรือหน่วยงานพระภิกษุซึ่งทำหน้าที่ปกครองและบริหารกิจการภายในศาสนจักรเพื่อจัดระเบียบและ ดำเนินการรักษามลประโยชน์ของศาสนิกชน เป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผนทางให้กับศาสนจักร รวมทั้งเป็น ตัวแทนของศาสนจักรในการติดต่อกับศาสนจักรอื่น ๆ มีหน้าที่ในการสร้างและรักษาภูมิลำเนาของศาสนิกชนเพื่อความ ดินงามและความสงบสุขของศาสนิกชน ดังเมื่อครั้งพุทธกาลคณะผู้ปกครองที่มีส่วนสำคัญในการช่วยแบ่งเบาภาระการ บริหารและการปกครองจากพระพุทธองค์เช่น พระอัครสาวกทั้งสองคือพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ตลอดจนถึงพระเถระผู้ใหญ่ เช่นพระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระอุบาลี พระมหากัจจายนะ ฯลฯ เป็นต้น ท่าน เหล่านี้ล้วนมีส่วนในการปกครองและบริหารกิจการพระศาสนาในสมัยพุทธกาล

การสื่อสาร (Communication) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เนื่องจากการสื่อสารถือได้ ว่าเป็นตัวนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการ พัฒนา เพราะเป็นกระบวนการที่จะนำเอาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว หรือ นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น มาสู่ ประชาชน เป็นเครื่องมือกระตุ้นเร้าให้ประชาชนเกิดความรู้ เกิดความเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับข้อมูล ข่าวสาร อันจะเป็นผลให้ประชาชนมีการยกระดับจิตใจของตนให้สูงขึ้น มีคุณภาพ และมีความสุขมากยิ่งขึ้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้ความหมายว่า การสื่อสารเกิดจากภาษาแห่งภาพจินตนาการ ที่จำได้ จากสัญญา (Concept) แล้วแปลงมาเป็นภาษา ถ้อยคำ ภาษาก็จะโยงไปหาประสบการณ์ที่เคยพบเคยเห็น (ภาพ ภายใน) แล้วก็เกิดลักษณะการสื่อสารกันขึ้นมา เพื่อบอกจุดประสงค์หนึ่ง บอกความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ

ท่านพุทธทาสจึงพิวรรถภาษาสื่อสารออกมา สองแบบ คือ ภาษาธรรมะ หมายถึงภาษาที่ลึกซึ้ง ที่สื่อความ จริงเชิงปรมัตถ์ เทียบเท่ากับคำว่าภาษาMeta-physics ส่วนภาษาคน หมายถึง ภาษาที่ชาวบ้านชาวโลกสื่อกันง่าย ๆ เทียบเท่าภาษา Physics

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตโต) ยังกล่าวว่า การสอนต้องมีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็น ระดับชั้น เป็น ขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ ลุ่มลึก ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์มุ่งเน้นทางด้านการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายทั้ง วิธีการเทศน์ การบรรยาย การอบรม การเขียนหนังสือ สิ่งพิมพ์

3. ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย สรุปได้ว่า จากการศึกษาผลกระทบ การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ทำให้ทราบถึงสิทธิการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์อาจจะไม่ ชัดเจน สิทธิทางการปกครองนั้นได้รับการยอมรับมายาวนาน โดยอาจจะมองเห็นภาพการปกครองตนเอง การ ปกครองของสงฆ์เอง รวมถึงการได้รับความไว้วางใจในการให้คำปรึกษาทางด้านคุณธรรมทางการปกครองให้แก่ผู้นำ ผู้ปกครองทางบ้านเมือง สิทธิการเมืองการปกครองของพระสงฆ์ เริ่มจากการบัญญัติสิกขาบทในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติให้เสร็จในคราวเดียวกัน แต่จะบัญญัติต่อเมื่อมีพระภิกษุกระทำความผิดจากหลักการที่ ทรงวางเอาไว้ พระพุทธองค์จะทรงประชุมคณะสงฆ์ทุกครั้ง เพื่อพิจารณาความผิดที่เกิดขึ้น เมื่อที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบ อย่างไร พระพุทธองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบทและโทษตามความผิดนั้นๆ

พระวินัยหรือสิกขาบท เป็นธรรมนูญการปกครองที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นใช้กับคณะสงฆ์ แต่ก็สามารถ เทียบเคียงได้กับหลักกฎหมายทางอาณาจักร อย่างน้อยก็สะท้อนแนวความคิดที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า กฎหมายมีความจำเป็นในการปกครอง ไม่ว่าจะในส่วนของคณะสงฆ์หรือฝ่ายบ้านเมือง

พระสงฆ์เองต้องวางบทบาททางการสื่อสารทางการเมืองให้เหมาะสมกับพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง รวมทั้งจารีตประเพณี

ระบบการเมืองที่ถูกต้อง คือ สามารถทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำญา ไม่ต้องใช้อำนาจ หาก ใช้ศีลธรรม คำนึงถึงความถูกต้องเป็นเกณฑ์ (เป็นธรรมาธิปไตย) อดมิกำสัจนิยม กล่าวคือ เป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่ บนพื้นฐานของธรรมะ สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ เคารพชีวิตและมีความเมตตากรุณาต่อกัน

การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ต้องอยู่ในขอบเขต ที่เรียกว่าเข้าไปตักเตือนสั่งสอน ไม่เข้าข้างพรรคใด พรรคหนึ่ง ไม่ตำหนิฝ่ายค้าน ไม่ขึ้นชมฝ่ายรัฐบาล อย่าให้เสียความเป็นกลาง พระสามารถเทศน์ตำหนิ ตักเตือน นักการเมืองให้อยู่ในกรอบของศีล เหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ แต่พระสงฆ์ควรมีสติและหน้าที่ คือสิทธิและหน้าที่ใน การทำให้ประชาชนรู้จักเลือกคนเข้าไปรักษาผลประโยชน์ของชาติ โดยบอกลักษณะคนดี ลักษณะสัปปุสที่ดำรงความ เป็นสภาวไว้ได้ เพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ

สรุปได้ว่าพระสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูหลัก ศีลธรรมและจริยธรรม และสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเข้ามามี บทบาทในการลดความขัดแย้ง และยุติการใช้ความรุนแรง” ถึงกระนั้น เชื่อมั่นว่า ต้นทุนทางสังคมผนวกกับศักยภาพ ของพระสงฆ์ จะนำไปสู่การเสริมสร้างพลังสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทยในปัจจุบันและ อนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) จากการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ในบริบทสังคมโลก เน้นการศึกษาเอกสารที่เป็นแหล่ง การศึกษาประกอบด้วยประเภทสิ่งตีพิมพ์ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราช วิทยาลัย เอกสาร ตำราวิชาการทางด้านพุทธศาสนา โดยสรุปพบว่า พระสงฆ์สามารถสื่อสารทางการเมืองได้ในแนว ทางการแนะนำสั่งสอน ให้ประชาชนเคารพกฎหมาย เชื่อฟังผู้ปกครอง ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทด้านนี้มาก ขึ้น จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง

2) ผลกระทบของการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย มีผลทางการเมืองเป็นอย่างยิ่งเพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพของประชาชน ฉะนั้นพระสงฆ์ต้องระมัดระวังการวางตัวเป็นกลางเป็นอย่างยิ่งถึงจะเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

- 1) นำผลการศึกษามาปรับประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และวิธีการสื่อสาร การใช้ภาษาเพื่อการเข้าใจอย่างถูกต้องต่อบทบาทของพระสงฆ์การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์
- 2) ส่งเสริมทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์โดยการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ร่วมการพัฒนสถานบันทางการเมือง โดยหลักการ วิธีการ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ ปยุตโต(ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, 2546.

_____ . **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 82. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, 2550.

วินัย วีระวัฒนานนท์. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครปฐม: สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน, 2541.

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

The Development of Learning process and nurturing (wellbeing) of the novice according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn

ฐิติพร สดสม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณร และ 3) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัย แบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methods) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) โดยมีประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 15 รูป ผู้อำนวยการ จำนวน 15 รูป ครูประจำการ จำนวน 204 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. กระบวนการพัฒนาสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ด้านการบริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียน ด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ และด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน สำหรับสุขภาวะของสามเณรแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการ งบประมาณ กิจกรรมและอุปกรณ์ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วย การวางแผนร่วมกันกระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณร การจัดการสุขภาวะของสามเณรเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประเภทกิจกรรมและปริมาณอาหารตามความต้องการและการประสานงานอย่างต่อเนื่องในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3. วิเคราะห์การเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งในการจัดพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรพบว่ามีปัญหา อุปสรรคในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรายละเอียด คือ ด้านงบประมาณ ร้อยละ 40.0 บุคลากรที่มีความรู้ 33.3 ร้อยละและผู้ปกครองไม่ให้การสนับสนุน ร้อยละ 26.7 สำหรับ ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณร โดยมีรายละเอียด คือ ราคาวัสดุสูง ร้อยละ 66.7 สถานที่เก็บอุปกรณ์ไม่เหมาะสม ร้อยละ 53.3 บุคลากร ร้อยละ 53.3 สถานที่รับประทานอาหาร ร้อยละ 46.7 สถานที่ซักล้างทำความสะอาด ร้อยละ 40.0 ซึ่งปัญหาด้านนโยบายโรงเรียน

พระปรีดิธรรมา ที่ยังขาดการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักด้านนโยบายให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานอย่างจริงจัง ปัญหาด้านงบประมาณ แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมากพอสมควร แต่เนื่องจากสภาพของโรงเรียนพระปรีดิธรรมา ไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพและต้องลงทุนในการพัฒนามาก ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์พบว่า ยังขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์เป็นจำนวนมาก ปัญหาด้านแรงงาน ในที่ยังต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐ และคนในชุมชนส่วนด้านอนามัยโรงเรียนและการตรวจสอบสุขภาพก็ยังคงให้สถานีนอนามัยและโรงพยาบาลเข้ามาให้ความช่วยเหลือและปัญหาด้านวิธีการ พบว่า วิธีการจัดการสอน ยังผลสัมฤทธิ์ที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการและความคาดหวังของนักเรียนและผู้ปกครอง เนื่องด้วยเป็นโรงเรียนที่มีบุคลากรน้อยและมีภาระงานเยอะ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะนำไปประยุกต์ใช้ต้องมีการพิจารณาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการทำประโยชน์ให้กับประชาชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป

ABSTRACT

A study entitled “The Development of Learning process and nurturing (wellbeing) of the novice according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn”. The objectives of the study are: 1) to study of the Development of Novices process in PhraPariyattidhamma Schools according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn. 2) to study the Development of Learning process and nurturing (wellbeing) of the novice according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn and 3) to analyze Learning process and nurturing (wellbeing) of the novice in PhraPariyattidhamma Schools according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn. The research is Mixed Methods Research; it consisted of Quantitatives Methods and Qualitatives Methods. Using the populations of the study consisted of 15 Principal of schools, 15 of Director and 204 of regulation Teachers.

The results of research found that:

1. The Novices Development Process in PhraPariyattidhamma Schools according to ‘Children and Youth Development in Wilderness Area Project’ was following the Royal idea of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn. It consisted of curriculum development and learning process, learning contents administrative group and students development activities, management of quality of education, library and sources development, and network of curriculum development and learning process. The nurturing (wellbeing) of the novice divided into 4 groups i.e., the management, budget, activities and equipment of datas analysis’ results.

2. The development of learning process and nurturing (wellbeing) of the novice according to the guidelines of the Royal Commission on Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, Siam Princess. It consists of planning, sharing, learning and novices’ nurturing (wellbeing) processes. Nurturing

the novice's wellbeing to improve the learning process type of activity and food required as well as continuous coordination in developing learning process.

3. To analyze the novices' learning and wellbeing of, The Buddhist School according to the Office of the Royal Family of Her Royal Highness Princess MahaChakriSirindhorn Siam Princess, In the development of the process of novices' learning and well-being was found the obstacle to organizing the lunch program in Buddhist School as follows: 40.0 percent of the budget, educated personnel was 33.3 percent, parents' supporting were 26.7 percent. The obstacle developments and the nurturing and learning process of the novice as following; the material cost was high at 66.7 percent, 53.3 percent was inadequate, 53.3 percent was in staff, 53.3 percent was in canteen, 46.7 percent in cleaning places, 40.0 percent in washing facilities. The problems of school policy was lack of understanding and the policy of awareness for personnel involved in serious operations, budget problem although it is supported by government agencies due to the school was not conducive to quality education and requires substantial development capital and still need material shortage a lot. The equipment's' problems were found that the school needs materials and a lot of equipment, labors from government agencies as well as people in the community. The health check of students at the school still need the health centers and hospitals to help. The problems of teach methods was not fulfil with students and parents' expectations because the staff of school was not enough and their own the over workload. All parties involved must adhere to the objectives and goals as well as consistent with the situation at that time. To achieve most productive to benefit the people, society and the nation so on.

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 1 ที่จัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ทั้งต่อทางฝ่ายศาสนจักร คือ ได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าและยังเป็นประโยชน์ต่อทางฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ หากพระภิกษุสามเณรลาสิกขาบท ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือสามารถประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติต่อไปได้ (พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดาษ), ๒๕๕๖) ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงมีภารกิจในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบควบคู่กับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม ให้แก่พระภิกษุสามเณร โดยรับเด็กผู้ชายที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าบรรพชาเป็นสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นโดยวัดในพระพุทธศาสนา มีเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้ขอจัดตั้ง ดำเนินการสอนโดยครู ซึ่งเป็นทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ จำนวน 414 โรงเรียน (พระมหาพรชิต ฆอดแก้ว, ๒๕๕๘) การจัดการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจนบางส่วนเป็นชนกลุ่มน้อยหรือเป็นเด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู และบางส่วนเป็นเด็กที่มีปัญหาทางสังคม ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไปได้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยนั้นมี 3 แผนก ได้แก่ 1) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี 2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม 3) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จากการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา ซึ่งในจังหวัดน่านมีทั้งหมด 15 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 1,700 รูป ครูผู้สอนมีจำนวน 120 รูป/คน การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นเพราะจะเป็นแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในเชิง สร้างสรรค์และจะทำให้เกิดความสำเร็จของการจัดการศึกษาได้อย่างยั่งยืน เท่าที่ผ่านมากองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้สรุปสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน พระปริยัติธรรมจังหวัดน่าน แผนกสามัญศึกษา พบว่า ยังมีปัญหาอีกหลายอย่างที่ควรได้รับการแก้ไข เช่น จำนวนครูสอนไม่เพียงพอ จำนวนงบประมาณในการตอบแทนครูไม่เพียงพอ รวมไปถึงไม่มีงบประมาณซ่อมแซมอาคารเรียน ค่าภัตตาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันสามเณรที่อยู่ไกล การเดินทางไม่สะดวก จึงต้องมาพำนัก ณ สำนักเรียน จึงทำให้วัดที่เป็นสำนักเรียนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ เหล่านี้ด้วย

จากที่กล่าวถึงการศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ในครั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยอาศัยข้อกำหนด ด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการและปัจจัยผลิตผล เพื่อให้การพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 และ พ.ศ. 2553 และแนวคิดของพระปลัดสนชัย ภูมีปาโล (หามนตรี) (2558) ได้กล่าวไว้ในพุทธวิธีบริหารในหลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ และด้านปัจจัยผลิตผล รวมถึงการ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และพุทธธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมในอนาคต

ในการแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างสอดคล้องกับปัญหาอย่างแท้จริงนั้นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นขั้นตอนแรกในการพัฒนาการศึกษาอันจะนำไปสู่การดำเนินการ ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการพัฒนาการศึกษาทั้งหมด คือ การศึกษาถึงสภาพปัญหา และอุปสรรค ในด้านของอุปสรรคด้าน ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการและปัจจัยผลิตผลของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดน่าน เพื่อช่วย วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไข สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม การศึกษาถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคมีวัตถุประสงค์ เพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลิตผล โดยกำหนดขั้นตอนการศึกษา คือ การศึกษาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งผลการ วิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบ ถึง สภาพปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามหลัก กพด.อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสภาวะของสามเณรตามหลัก กพด.อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี
3. เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้และสภาวะของสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรมตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขอบเขตการวิจัย

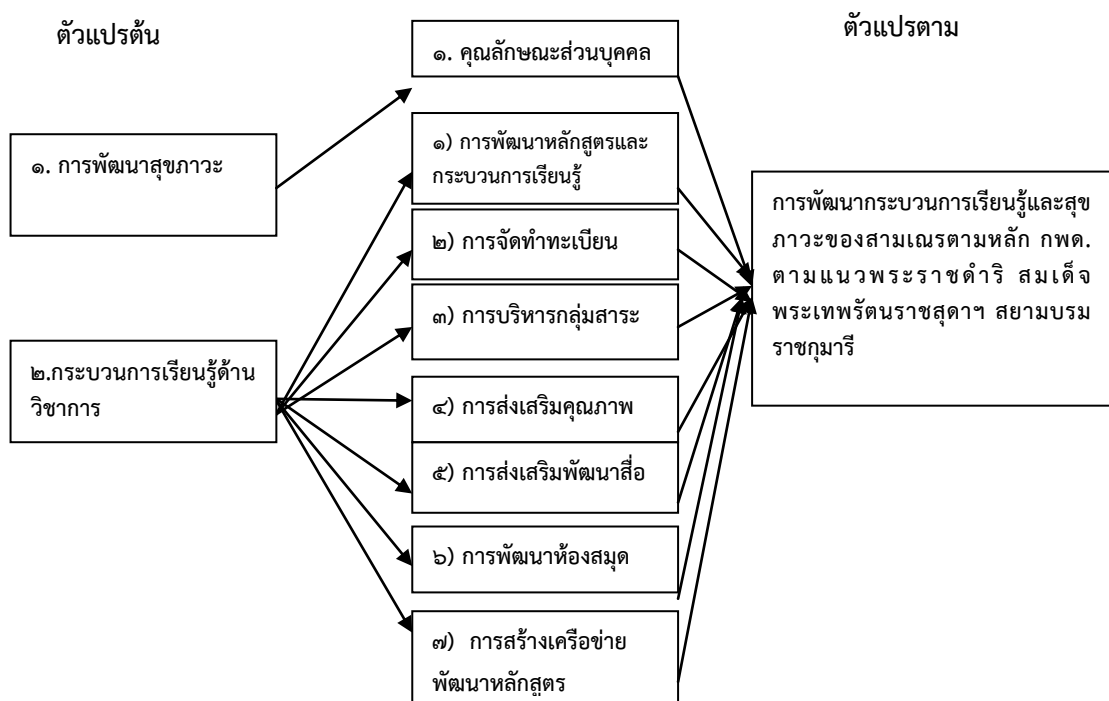
การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัย แบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methods) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

เชิงปริมาณ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 15 รูป ผู้อำนวยการ จำนวน 15 รูป ครูประจำการ จำนวน 204 รูป/คน

เชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดน่าน จำนวน 15 โรงเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” นี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เป็นเทคนิคการวิจัยที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกและเป็นจริงในสถานะสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้จะเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 15 รูป ผู้อำนวยการ จำนวน 15 รูป ครูประจำการ จำนวน 204 รูป/คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในพื้นที่การศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดน่าน จำนวน 15 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2. สร้างข้อคำถามเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปตรวจสอบหาค่าคุณภาพของเครื่องมือโดยมี 2 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญโดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและความ 3.2 การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยการนำไปทดลองใช้เก็บข้อมูล (Try-out) จำนวน 30 คน กับผู้ที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha) โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ต้องมีมากกว่า 0.7 ขึ้นไป ถ้าน้อยกว่านั้น ควรปรับปรุงแบบสอบถามหรือตัดบางข้อทิ้ง (ศิริชัย พงษ์วิชัย, ๒๕๕๐)

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

ศึกษาองค์ความรู้

1. การทบทวนวรรณกรรม จากแนวคิด ทฤษฎี ของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

2. การศึกษาดูงาน ผู้วิจัยไปศึกษาดูงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจำนวน 15 แห่ง ในจังหวัดน่าน เพื่อศึกษากระบวนการบริหารงานวิชาการและสนทนากับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีว่าเป็นอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สัมภาษณ์ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามกับผู้เชี่ยวชาญ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์สรุปด้วย วิธีการจัดกลุ่ม/หมวดหมู่ แล้วนำเสนอในลักษณะของการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยจะทำการวิเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามหลัก กพต. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ สรุปผลในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์ด้านการบริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียน สรุปผลในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89

ผลการวิเคราะห์ด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา สรุปผลในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97

ผลการวิเคราะห์ด้านการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ สรุปผลในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91

ผลการวิเคราะห์ด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน สรุปผลในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92

ภาพรวมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากการสำรวจและประเมินคุณภาพด้านการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั่วประเทศ ได้แก่

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 400.
2. ด้านการบริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 389.
3. ด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39.7
4. ด้านการส่งเสริมพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 388.
5. ด้านการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39.1
6. ด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39.2

ในส่วนของผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการ งบประมาณ กิจกรรม และ อุปกรณ์ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำแนกตามรายละเอียดดังนี้

1. การเริ่มดำเนินงานโครงการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ ด้านการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ การมอบหมายงาน การให้ความรู้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการและการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ร้อยละ 100

2. การมอบหมายงานของโครงการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ ด้านการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ การมอบหมายงาน การให้ความรู้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการและการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ร้อยละ 100

3. การประชาสัมพันธ์ ของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ ประชุมชี้แจงนักเรียน ประชุมชี้แจงผู้ปกครอง ออกเสียงตามสายและทำเอกสารเผยแพร่ คิดเป็นร้อยละ 100 ตามลำดับ

4. ผู้มีส่วนร่วมในการเขียนแผนปฏิบัติโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรายละเอียด คือ ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน ร้อยละ 100 หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูในโรงเรียน ร้อยละ 60, 53.3 และ 46.7 ตามลำดับ

5. การสรุปผลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือการรายงานประจำเดือน การจัดทำนิตยสารประจำปี และประชุมประเมินผลประจำเดือน ร้อยละ 100

6. การบันทึกการปฏิบัติงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ เพื่อรายงานหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อเป็นข้อมูลในปีต่อไปและเพื่อทราบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ร้อยละ 100

7. การเข้าร่วมของผู้ปฏิบัติงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน นักเรียน คณะครูในโรงเรียนและจ้างบุคคลภายนอก ร้อยละ 100

8. การเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ นักเรียนเป็นสื่อกลาง การจัดป้ายนิเทศและแจกเอกสารความรู้ ร้อยละ 100

9. การปฏิบัติงานอาหารกลางวันของบุคลากรในโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรายละเอียด คือ

ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ วางแผนการปฏิบัติงาน ร้อยละ 100 การจัดรายการอาหาร การบันทึกปัญหา อุปสรรคและการจัดซื้อจัดหาววัสดุในแต่ละวัน ร้อยละ 93.3 ส่วนการถนอมอาหาร การประกอบอาหารและการจัดทำทั้ง 7 ขั้นตอนทุกวัน ร้อยละ ตามลำดับ

ครูเวรประจำวัน ได้แก่ การประกอบอาหารและการจัดซื้อวัสดุในแต่ละวัน ร้อยละ 60.0 ส่วนการจัดการและเสนอแนะข้อคิดเห็น ร้อยละ 53.3

นักเรียน ได้แก่ การถนอมอาหาร ร้อยละ 100 ส่วนการเก็บล้างและการเตรียมอาหาร ร้อยละ 80.0

บุคคลภายนอก ได้แก่ การจัดทำทั้ง 7 ขั้นตอน ร้อยละ 26.7

10. แหล่งงบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำแนกตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้หน่วยงานต้นสังกัด ร้อยละ 100 ส่วนเอกชนและชุมชน และรายได้จากผลผลิต ร้อยละ 86.7 และ 80.0 ตามลำดับ

11. การจัดการงบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีรายละเอียด คือ ดำเนินการตามระเบียบการเงิน ร้อยละ 100 ประเภทการจัดแบ่งงบประมาณเป็นค่าอุปกรณ์ เงินหมุนเวียนโครงการอาหารกลางวัน และเงินยืมโครงการ ส่วนวิธีการได้รายได้เพิ่มเติม จากการบริจาค อื่นๆ ร้อยละ 100

12. ความเพียงพอของอุปกรณ์ประกอบอาหารในโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรายละเอียด คือ กระจ้อน ท็อปพี ตะหลิว ช้อนและครก ส่วนหม้อหนึ่งอาหาร และถาดหลุม หม้อหุงข้าวไฟฟ้าและกระทะ ชามและจาน หม้อและมิด ร้อยละ 100

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สรุปผลผลของความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีระหว่างการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้แก่

1. การวางแผนร่วมกันระหว่างระหว่างการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร้อยละ 100

2. กระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร้อยละ 100

3. การจัดการสุขภาวะของสามเณรเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ร้อยละ 100

4. ประเภทกิจกรรมที่เป็นตามความต้องการของโครงการอาหารกลางวัน ร้อยละ 100

5. ปริมาณอาหารตามความต้องการของโครงการอาหารกลางวัน ร้อยละ 100

6. การประสานงานอย่างต่อเนื่องทำให้โครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสภาวะของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีให้ประสบผลสำเร็จ ร้อยละ 100

ด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาในการพัฒนาด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดระบบและดำเนินงานเกี่ยวกับการประกันคุณภาพงาน ซึ่งมีกระบวนการ ได้แก่

1. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสามเณรจัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน โดยการจัดหาผู้นิเทศ เครื่องมือการนิเทศ และมีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับงานวิชาการพัฒนาครูให้มีความรู้ มีผลงานทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน

2. ควรจัดครูผู้สอนให้ตรงกับกลุ่มสาระวิชา เพิ่มเติมครูในกลุ่มสาระวิชาที่ขาดแคลน หากครูพิเศษมาช่วยสอนเพื่อให้มีมาตรฐานทางวิชาการตรงตามตัวชี้วัดของการประกันคุณภาพการศึกษา

3. ควรบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการโดยปรับปรุงให้มีความทันสมัย มีอัตลักษณ์ควบคู่กับพระพุทธศาสนา เพื่อความดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของศาสนาพุทธ

4. ควรส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการจัดระบบและดำเนินงานเกี่ยวกับการประกันคุณภาพงานวิชาการตามมาตรฐานของโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการรวมทั้ง สมศ.

5. ควรแก้ไขปัญหาการเรียน จัดสอนซ่อมเสริมหรือจัดเรียนซ้ำสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาการเรียนหรือไม่ผ่านการวัดและประเมินผล

6. ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา

7. ควรส่งเสริมเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางวิชาการของโรงเรียนและนำไปปฏิบัติ โดยผู้บริหารโรงเรียน ครู พระอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ควรร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานให้ได้รับความศรัทธา เชื่อมั่นจากผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนเพื่อได้ศึกษาต่อในระดับสูง

ด้านการส่งเสริมพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาในการพัฒนาด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีกระบวนการ ได้แก่

1. ควรจัดทำสื่อดิจิทัลและสื่อไอทีที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด บรรลุตามจุดหมาย

2. ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนผลิต ใช้อุปกรณ์การสอนให้ตรงกับจุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนครูให้มีความสามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

3. ควรควบคุมการเบิกจ่าย ให้บริการยืม-คืน สื่อและสื่อดิจิทัลวางแผน จัดการควบคุมดูแล ประเมินผลการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

4. ควรแก้ไขปัญหาและเป็นที่ปรึกษาในการใช้เทคโนโลยีและระบบเครือข่ายภายในโรงเรียน ทั้งการใช้ อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต สื่อสังคมออนไลน์”

5. ควรพัฒนาครู ผู้เรียนและบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งส่วนที่เป็นฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ จัดโครงการให้ครูได้ประชุมสัมมนาเพื่อหาวิธีการพัฒนาตนเองให้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น

6. ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการส่งเสริมพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

7. ในด้านเทคโนโลยี มีการใช้โปรเจกเตอร์ สื่อการสอนด้วยอินเทอร์เน็ต WIFI ในกลุ่มสาระ เช่น ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และคณิตศาสตร์เพื่อคุณภาพการเรียนการสอนสนับสนุนฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ต่อการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอน

ด้านการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ในการพัฒนาด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งมีกระบวนการ ได้แก่

1. ควรจัดทำแผนปฏิบัติการของงานห้องสมุดให้เป็นไปตามนโยบายของโรงเรียนควรส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการศึกษาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน
2. ควรจัดให้มีการส่งเสริมและสนับสนุน การใช้ห้องสมุดหรือหนังสือ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนการสอน จนเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน
3. ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาการวัดประเมินผลด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลากหลายมิติและวิธี ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มผู้เรียน พัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่ให้เหมาะสมกับเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ได้ตลอดเวลา
4. ควรจัดให้มีวัสดุ ครุภัณฑ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่เพียงพอกับจำนวนสมาชิก ควรสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน และสนับสนุนให้ครูมีการนิเทศกันเองระหว่างชั้นเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
5. ควรจัดหาเอกสารวารสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าหาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการค้นหาข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุด โดยใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้ อย่างแท้จริง
6. ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนควรจัดให้มีห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ จัดหา เอกสาร หนังสือ สำหรับค้นคว้าหาความรู้ ให้เพียงพอ มีคุณภาพและทันสมัย เหมาะสม เพียงพอกับจำนวนนักเรียน รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมให้มินิสัยรักการอ่านที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
7. ควรมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำวัสดุท้องถิ่นเพื่อผลิตสื่อการเรียนการสอน โดยมีการจัดฝึกอบรมครูเพื่อการผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน

ด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในการพัฒนาด้านวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีกระบวนการ ได้แก่

1. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการพัฒนาหลักสูตรโดยพิจารณาตามความต้องการของทั้งองค์กรศาสนา ชุมชน และการเมืองเพื่อกระชับความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายระดับกรมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ประสานงานและจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการกับกลุ่มโรงเรียนเครือข่าย
2. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายวิชาการในกลุ่มสาระต่าง ๆ ทั้งกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนและเครือข่ายอื่นๆ
3. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีส่วนร่วม เป็นสมาชิกเครือข่าย สถาบัน สมาคม องค์กร ต่างๆ ควรเปิดเวทีหรือกิจกรรมให้ครูและผู้เรียนเพื่อตรวจสอบหลักสูตรมวณีย์ที่เป็น ค่าของพระพุทธเจ้าโดยตรงให้ข้อเสนอแนะหรือดำเนินงานเพื่อการพัฒนากิจกรรมของกลุ่มโรงเรียน
4. ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

การพัฒนาสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นโครงการที่ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีโครงการเสริมสร้างสุขภาพที่ดี สำหรับสามเณรภายใต้การสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาพเด็ก เยาวชนและ

ครอบครัว สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดี (สสส.) ด้วยการนำองค์ความรู้เรื่องสุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้วยกิจกรรม 4 อ. ได้แก่ อ.อาหาร อ.ออกกำลังกาย อ.อารมณ์ และ อ.อนามัย ซึ่งพบว่าสามเณรมีสุขภาพที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการดูแลสุขภาพส่วนตัว โดยเน้นการพัฒนาเฉพาะเรื่องอนามัยส่วนตัวและสภาพแวดล้อมของวัด ซึ่งสามเณรที่มาบวชจะมีอายุ 12-13 ปี ช่วง ม.1-ม.3 จะมีทั้งอยู่ประจำและกลับวัดที่จำพรรษา ซึ่งพบว่าเป็นโรคผิวหนัง กลากเคลื่อน เพราะความไม่สะอาดของจีวร ผ้าห่ม และที่ปักอาศัย เนื่องจากมีจีวรรูปละ 2 ชุด ผ้าจีวรก็จะมีขนาดใหญ่ ด้วยวัย 12-13 ปี หากเป็นเด็กปกติก็จะอยู่ในการดูแลของพ่อแม่ ครอบครัว แต่สามเณรจะมีเจ้าอาวาสและพระที่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล ซึ่งไม่ทั่วถึงเพราะมีจำนวนมาก จึงทำให้เมื่อสามเณรอยู่ร่วมกันก็จะเล่นชน ตามวัย และมีวิถีพฤติกรรมประจำวันเหมือนเด็กวัยรุ่นผู้ชายทั่วไปดังนั้นการดูแลอนามัยส่วนตัวและ ที่ปักอาศัยจึงไม่ค่อยดีนัก ดังนั้น โครงการดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการสร้างสุขภาพที่ดีแก่สามเณรให้เกิดเป็นนิสัยและนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้และสุขภาพของสามเณร โรงเรียน พระปริยัติธรรมตามหลัก กพต. อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราช สุตฯ สยามบรมราชกุมารี

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ ปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีพบว่า ปัญหา อุปสรรคในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรายละเอียด คือ ด้านงบประมาณ ร้อยละ 40.0 บุคลากรที่มีความรู้ 33.3 ร้อยละและผู้ปกครองไม่ให้การสนับสนุน ร้อยละ 26.7 สำหรับ ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีรายละเอียด คือ ราคาวัสดุสูง ร้อยละ 66.7 สถานที่เก็บอุปกรณ์ไม่เหมาะสม ร้อยละ 53.3 บุคลากร ร้อยละ 53.3 สถานที่รับประทานอาหาร ร้อยละ 46.7 สถานที่ซักล้างทำความสะอาด ร้อยละ 40.0

ในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพ นั้นผลการวิเคราะห์สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งสามารถแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านนโยบายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่ยังขาดการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักด้านนโยบายให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานอย่างจริงจัง
2. ปัญหาด้านงบประมาณ แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมากพอสมควร แต่เนื่องจากสภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพและต้องใช้ทุนในการพัฒนามาก
3. ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์พบว่า ยังขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์เป็นจำนวนมาก
4. ปัญหาด้านแรงงาน ในที่ยังต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐ และคนในชุมชนส่วนด้านอนามัยโรงเรียน และการตรวจสุขภาพก็ต้องให้สถานอนามัยและโรงพยาบาลเข้ามาให้ความช่วยเหลือ
5. ปัญหาด้านวิธีการ พบว่า วิธีการจัดการสอน ยังผลสัมฤทธิ์ที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการและความคาดหวังของนักเรียนและผู้ปกครอง เนื่องด้วยเป็นโรงเรียนที่มีบุคลากรมีน้อยและ มีภาระงานเยอะ

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี มีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผล จากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการหาแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมเกี่ยวกับอาหารกลางวันของนักเรียนเป็นการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีการมอบหมายภาระหน้าที่ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำงาน

ผลการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐาน แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีของเป็นการดำเนินการโดยทุกฝ่ายประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีให้ได้ตามกำหนดมาตรฐานของโรงเรียนที่สอดคล้องกับมาตรฐานในการประเมินคุณภาพการศึกษา ไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารบุคคล การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณและการบริหารงานทั่วไป ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีในเชิงระบบผลการศึกษามาจากการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งจากเอกสาร การสังเกต จากสรุปการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ถึงผลสำเร็จของ ในการดำเนินงาน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการทำให้ประชาชนมีคุณภาพซึ่งทุกรัฐบาล ได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารจึงได้ทำการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวัน อิ่มทุกวันเป็นนโยบายสำคัญ โดยเห็นชอบให้มีความร่วมมือในการส่งเสริม และสนับสนุน ให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารอิ่มทุกวัน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานและได้จัดงบประมาณค่าอาหารกลางวันไปให้และกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้จนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดน่าน บางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อเท่าที่ควร ประชากรมีรายได้ต่ำ ส่งผลให้ผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจน และส่งผลกระทบต่อภาวะทุพโภชนาการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลายฝ่ายก็พยายามแก้ไขปัญหาย่าง ต่อเนื่อง กระทั่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม ไว้ในโครงการตามพระราชดำริโรงเรียนพระปริยัติธรรม ก็ได้ดำเนินโครงการเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี มาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้โรงเรียนมีอาหารกลางวันของนักเรียน ตลอดจนการแก้ปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียนให้ดีขึ้น ซึ่งโรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่างๆซึ่งทุกของโรงเรียนในจังหวัดน่าน ถือเป็นนโยบายสำคัญและยึดปฏิบัติตามตลอดมา

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับความร่วมมือกับหลายฝ่ายโดยเฉพาะงบประมาณจากส่วนราชการ เช่น สำนักพระราชวัง เป็นต้น ซึ่งผลการประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการทั้ง 15 โรง กับผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง ทุกฝ่ายมีความกระตือรือร้นมากขึ้นในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีและมีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้บริหารมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยให้เป็นไปตามเป้าหมาย นักเรียนสนใจตั้งใจและมีความสุขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ตลอดจนให้ความสนใจในเรื่องนี้มากขึ้น ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีเน้นให้โรงเรียนใช้แผนปฏิบัติการเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน เวลาปฏิบัติตามแผนและบันทึกผลการปฏิบัติงานเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป

ผลสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู นักการภารโรง นักเรียน และผู้ปกครอง นักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับดีเพราะ เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญและเกิดประโยชน์ต่อนักเรียน เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน มีความเหมาะสม ช่วยลดภาวะทุพโภชนาการได้อาหารกลางวันมีปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการดีขึ้นกว่าในอดีต การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ มีแนวโน้มที่ดีขึ้นทำให้การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี มีมากขึ้นด้วยนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาการดูแลสุขภาพของสามเณร โดยอาศัยความร่วมมือจากพระอาจารย์และบุคลากรบรรพชิต ครูฆราวาสและกลุ่มสามเณรสามารถร่วมกันจัดการปัญหาในโรงเรียนโดยวางแผนและดำเนินการการใช้แหล่งประโยชน์ทางสังคมและส่วนบุคคลในโรงเรียนที่เกิดจากการประชุมร่วมรวมทั้งมีการคิดต่อยอดและแสวงหาแหล่งช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น อีกทั้งสามเณรที่เข้าร่วมตลอดโครงการและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเข้มแข็ง ได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพและสามารถคิดดำเนินโครงการเพื่อทำให้เกิดการพึ่งตนเองด้านสุขภาพและดูแลซึ่งกันและกันในหมู่สามเณร สำหรับปัจจัยสู่ความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมาจากการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาสามเณร พระอาจารย์และบุคลากรบรรพชิตและครูฆราวาส มีกระบวนการ พัฒนาความรู้และความเข้าใจด้านการสร้างเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ มีการวางกรอบเวลาติดตามงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ และการได้รับคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและตลอดขั้นตอนการดำเนินงาน ภายใต้การใช้ทรัพยากรต่างๆเท่าที่มีอยู่ นอกจากนั้นพบว่าพระและสามเณรในโรงเรียนมีการเคารพและปฏิบัติตามข้อแนะนำทำให้เกิดความร่วมมือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ข้อค้นพบของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีเหมาะที่จะนำมาพัฒนาสถานศึกษา เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม
2. โรงเรียนสามารถนำแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาพของสามเณรตามหลัก กพต. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปประยุกต์ใช้พัฒนางานด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนางานวิชาการ การพัฒนาครู การพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอนในโรงเรียน เป็นต้น
3. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถนำความรู้และเทคนิคการพัฒนา การบริหารจัดการเพื่ออาหารกลางวันไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. โรงเรียนพระปริยัติธรรมควรจัดให้มีการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอเพื่อช่วยเหลือบุคลากรในการปฏิบัติงานและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินโครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรมบรรลุเป้าหมาย

5. ในการพิจารณาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีควรให้ความสำคัญ การออกแบบ ยุทธศาสตร์และ กิจกรรมของแผนงานที่เสนอไว้ในโครงการให้มีความเป็นไปได้และสามารถจะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในช่วงเวลาที่กำหนด

6. ในเรื่องงบประมาณควรพิจารณาให้ทุนสนับสนุนมีความเหมาะสมกับศักยภาพของกระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเพื่อนำไปใช้ดำเนินงานให้มีความเพียงพอ ต่อไปในแผนงานอื่นต่อไป

7. การตั้งเป้าหมายและกิจกรรมในการดำเนินงานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของสามเณรตามหลัก กพด. ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ควรต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง ที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมและยุทธศาสตร์ต้องมีความเหมาะสม

8. ควรปรับปรุงวิธีการหรือกิจกรรมของแผนงานให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในแต่ละโรงเรียน แต่ควรจัดกิจกรรมแบบยืดหยุ่นกับความต้องการของแต่ละแห่ง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยประเภทนี้กับโรงเรียนอื่นๆต่อไป
2. ควรมีการจัดทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกโรงเรียนที่เปิดสอน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีการพัฒนางานที่ตนเองรับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และสุขภาวะของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในพื้นที่อื่นๆรวมทั้งมีการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

1. ภาษาไทย

พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดาซ). “การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.**

พระมหาวรชิต ขอดแก้ว. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดแพร่”. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2558.**

วิจิต บุญเลิศ. “ปัญหาการบริหารงานวิชาการระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.**

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2559. **แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11. เข้าถึงเมื่อ 30 กันยายน พ.ศ.2559จาก http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/**

2.ภาษาอังกฤษ

Kimbrough, Ralph B. and Nunnery, Michael Y. (1988). **Educational Administration: An Introduction. 3rd ed.** New York: Macmillan Publishing Company.

Marzano, R. J., Waters, T., & McNulty, B. A. (2005). **School leadership that works: From research to results.** Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum.

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย

An Analysis of the Cultural Tourism Management of Nine Pagodas in Chiang Rai

พระมหาณรงค์ วิจิตตธมโม (เพิ่มกลาง)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา คุณลักษณะและความสำคัญพระธาตุ 9 จอม การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมและวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอม รูปแบบการวิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม และแบบบันทึกภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย และร้านค้าบริการ ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

พระธาตุ 9 จอม เป็นโบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาหลายยุคสมัย ซึ่งคุณลักษณะตามตำนานเชื่อว่าเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และมีความโดดเด่นด้านพุทธศิลป์ไม่ซ้ำแบบกัน มีความสำคัญในฐานะเป็นปูชนียวัตถุที่ทรงคุณค่าต่อจิตใจ เป็นศูนย์รวมแห่งความรักความสามัคคีของคนในท้องถิ่น ควรค่าแก่การศึกษา การนำทรัพยากร คือ พระธาตุทั้ง 9 แห่งมาจัดการในรูปแบบส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นการประกาศคุณค่ามรดกวัฒนธรรมและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม เศรษฐกิจ จากวิเคราะห์ ส่วนใหญ่การบริหารจัดการจะมีลักษณะที่เป็นปัจเจกชนซึ่งสั่งการดำเนินงานตามทักษะ ความรู้ ความสามารถของเจ้าอาวาส ซึ่งการจัดการลักษณะนี้ มีข้อดีคือ สามารถขับเคลื่อนกิจการงานได้อย่างรวดเร็วตามความประสงค์ แต่ข้อด้อยคือ ขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกับชุมชน ภาครัฐ เอกชน ในจัดทำแผนการจัดการและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น อาจไม่เท่าทันต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวหรือไม่สอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวของทางภาครัฐ ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอันจะอำนวยประโยชน์มาสู่ประชาชนในท้องถิ่น สังคม ประเทศชาติ

คำสำคัญ : พระธาตุ 9 จอม, พุทธศิลปกรรม, ล้านนา, โบราณวัตถุ, โบราณสถาน,

Abstract

Research on "An Analysis of the Cultural Tourism Management of nine Pagodas in Chiang Rai" with the objectives to study the history, attribute and importance of the nine pagodas, to study the cultural tourism management of the nine pagodas and to analyze the cultural tourism management of the nine pagodas. The study method was through documentation and interview with the abbots, community leaders, professionals, tourists, Chiang Rai tourist officer and shop owners.

The research result found that the nine pagodas are archeological sites with long history. They are believed to enshrine relics of the Buddha. The pagodas are very outstanding with regards to Buddhist arts. They are valued as sacred objects for their spiritual significance. They are regarded as the centers of love and unity of local people. Therefore they are worthy studying and

promoting for tourism. The utilization of the nine pagodas for the purpose of tourism by the ways of promotion management will bring into light the value of their cultural heritage and will benefit to the development of local communities both in terms of society and economics. Analytically, most of their management was through the skill, knowledge and capability of individuals, i.e. abbots of the temples. Such individuals' management is positively beneficial as it moves fast according to their needs. However, its weakness is the lack of working integration and co-operation with communities, government and private sectors. Management and development plans are needed to fit well with the contexts of local areas, traditions and cultures. In addition, it needs to keep pace with tourism situation and government's policy in order to create greater benefit for local people, society and the country.

Keywords : the nine pagodas, Buddhist arts, Lanna, antiquities, archaeological site,

บทนำ

แดนดินถิ่นล้านนาได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้เห็นอย่างเช่น นครโยนกไชยบุรีศรีเชียงแสน นครหริภุญไชย เป็นต้น อาณาจักรเหล่านี้มีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนามาก่อน และหลักฐานที่เหลือปรากฏชัดมาจนถึงปัจจุบันนี้อย่างหนึ่ง คือ พระธาตุหรือพระสถูปเจดีย์ แสดงว่า แดนดินถิ่นนี้มีการสร้างพระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุอยู่ตามตัวเมืองสำคัญๆ ซึ่งพระธาตุจะได้รับการเคารพสักการบูชาจากชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชน และได้รับการดูแลรักษาบูรณะซ่อมแซมสืบมาเป็นลำดับ จึงดำรงอยู่มาได้ถึงปัจจุบัน ซึ่งอนุชนรุ่นหลังได้สักการบูชา และยังเป็นต้นแบบการสร้างพระธาตุในยุคสมัยต่อมา มากอีกด้วย เช่นนี้ทำให้ทราบถึงพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ศรัทธาความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากอดีตพุทธกาล คือ หลังจากถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว สิ่งปรากฏแก่พุทธศาสนิกชนในชั้นหลังจะได้น้อมระลึกถึงพระองค์ นอกจากหลักธรรมคำสอนแล้ว ยังมีพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นส่วนแห่งพระวรกายอันประเสริฐที่บรรจุไว้ในพระสถูปเจดีย์หรือพระธาตุเจดีย์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสเกี่ยวกับการสร้างสถูปเจดีย์และการบูชาไว้ในมหา ปรีณิพานสูตรว่า กุลบุตรผู้มีศรัทธา ควรเห็น ตามระลึกถึงพระองค์ มาด้วยความเชื่อ เทียวจาริกไปยังเจดีย์ มีจิตเลื่อมใส ทำกาละลงแล้ว ชนเหล่านั้นทั้งหมด จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (ที.ม. (ไทย) 10/202/150-151) และทรงตรัสว่า พึงสร้างสถูปของพระตถาคตไว้ที่หนทางใหญ่ 4 แพร่ง ชนเหล่าใดบูชาด้วยมาลัยของหอมหรือฉุนถวาย อภิวาทหรือทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปเจดีย์นั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน นอกจากนี้ทรงตรัสถึงบุคคลที่ควรสร้างสถูปเจดีย์ไว้ 4 จำพวก คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ (ที.ม.(ไทย) 10/205/152)

หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพานถวายพระเพลิงพระสรีระแล้ว จึงได้มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่เมืองต่างๆ โดยพระราชทานเมืองนั้นๆก็ทรงโปรดให้มีการสร้างพระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชาตามแคว้นแคว้นของตนๆ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงสร้างพระสถูปและทำการฉลองในกรุงราชคฤห์ พวกเจ้าลิฉวี ทรงสร้างพระสถูปและทำการฉลองในเมืองเวสาลี พวกเจ้าศากยะ ทรงสร้างพระสถูปและทำการฉลองในกรุงกบิลพัสดุ์ (ที.ม.(ไทย) 10/208/155) เป็นต้น

ดังนั้น คติการสร้างพระสถูปเจดีย์หรือพระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ก็ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อมาสู่ประเทศไทยเช่นกัน เช่น ทางภาคเหนือ มีพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคกลาง มีพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ภาคใต้ มีพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ มีพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น พระธาตุหรือสถูปเจดีย์เหล่านี้ ล้วนทรงคุณค่าและมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนตลอดมา ด้วยอาศัยศรัทธาและความเคารพศรัทธา พระพุทธองค์ประกอบกับความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นที่มีกนิยมไหว้ภูเข่า ต้นไม้ จอมปลวก เทพยาคา โดยเฉพาะในดินแดนล้านนา จะนิยมสร้างพระธาตุประดิษฐานไว้บนยอดดอยแล้วกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดมีธรรมเนียมปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับและกลายมาเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของชาวพุทธในแต่ละพื้นที่สืบมานับเป็นการสืบทอดความเชื่อความเลื่อมใสในเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงบริบททางศีลธรรมและความศรัทธาในพระรัตนตรัยที่มีอยู่ในจิตใจอย่างมั่นคง

พระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงรายเป็นโบราณสถานที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยทั้งสิ้นและเป็นปูชนียสถานที่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ให้ความเคารพกราบไหว้บูชาด้วยความศรัทธาและเชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์จึงมีการเดินทางท่องเที่ยวแสวงบุญบูชาพระธาตุ 9 จอมขึ้นโดยอาศัยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาประกอบกับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลสิริมงคลต่างๆ ดังกล่าวนับว่าเป็นกุศโลบายให้คนได้เข้าถึงธรรมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นบ่อเกิดแห่งคุณค่าและความสำคัญหลายประการ เช่น เกิดความรักสามัคคี สร้างวิถีชุมชนให้มีความเข้มแข็งมั่นคงทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เกิดการหลอมรวมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันโดยอาศัยศรัทธาความเชื่อที่มีต่อพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในจิตใจและเป็นพื้นฐานคติในการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยอย่างมั่นคงต่อไป

จากสถานะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ไหลเวียนเชื่อมโยงมาสู่ดินแดนล้านนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และศิลปวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะการเปลี่ยนมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่เชื่อมโยงกับธุรกิจท่องเที่ยวและพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย ก็ได้ถูกหยิบขึ้นมาเสนอในบทบาทแนวคิดสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อทางศาสนาและที่ปรากฏตามตำนานโดยมีเป้าหมายส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการพัฒนาเมืองและการกระจายรายได้สู่ชุมชน ด้วยอาศัยศรัทธาความเชื่อทางศาสนาแต่ด้วยปัจจุบันพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาเดินทางมาเคารพกราบไหว้พระธาตุ โดยมากยังไม่ทราบประวัติความเป็นมาหรือตำนานความเชื่อต่างๆที่มีมาแต่เดิมบางครั้งยังขาดการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งปูชนียสถานทางศาสนาและข้อปฏิบัติตามหลักประเพณีวัฒนธรรมที่เหมาะสมอย่างแท้จริง โดยมากเพียงสักการะกราบไหว้ตามประเพณีความเชื่อเท่านั้น ซึ่งขาดองค์ความรู้อันจะเป็นส่วนเสริมกำลังศรัทธาให้มากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ ศักยภาพภาพด้านการจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และมรดกทางวัฒนธรรมพระธาตุทั้ง 9 แห่ง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมพื้นที่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น และสอดคล้องกับแผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวของทางภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและการกระจายรายได้สู่ชุมชน แบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมได้ตระหนักรู้คุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ร่วมกันอนุรักษ์พลิกฟื้นพื้นที่ให้กลับมามีชีวิตและเป็นที่พักทางจิตวิญญาณของชาวพุทธ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา คุณลักษณะ และความสำคัญของพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย” โดยการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้โดยตรง การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ดำเนินการวิจัยแบบสำรวจข้อมูล (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้มีการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอนมาเป็นลำดับ ซึ่งสามารถนำเสนอรายละเอียดได้ ดังนี้

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือผู้รับผิดชอบวัด 9 รูป ผู้นำชุมชนท้องถิ่น 9 คน ประชาชนท้องถิ่น 7 รูป/คน นักท่องเที่ยว 27 รูป/คน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย 3 คน และผู้ประกอบการร้านค้าบริการภายใน 5 คน รวมทั้งสิ้น 60 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย (2) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของชุมชน แบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย และเรื่องบันทึกเสียง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย สังเกตการณ์มีส่วนร่วมของชุมชน ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่ได้จากหนังสือ บทความ เอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความแบบความเรียง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาประวัติ คุณลักษณะ และความสำคัญของพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาพบว่า พระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตธาตุของพระเจ้าจกพุทธเจ้า และพระอริยสงฆ์สาวก มีคุณลักษณะและความสำคัญในฐานะเป็นมรดกทางศาสนธรรมและศาสนสมบัติที่บรรพชนชาวพุทธได้สร้างขึ้นไว้ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอันเกิดจากความเคารพศรัทธาเลื่อมใส ประกอบกับความเชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระธาตุที่มีผู้ประสบพบเจอด้วยตนเองหรือฟังจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาอีกทีจากประชาชนในแดนดินถิ่นเมืองนั้นๆ ฉะนั้น ชาวพุทธส่วนใหญ่จึงถือว่าพระธาตุเป็นปูชนียวัตถุและศาสนวัตถุที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นเครื่องช่วยเสริมกำลังใจในการดำรงชีวิต และยังพบว่า พระธาตุ ยังมีคุณค่าและความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ศาสนาท้องถิ่นและชาติด้วย

พระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในพระธาตุทั้ง 9 จอมในจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นตำนานหรือประวัติ โดยมากจะรับมาจากพระมหาเถระธรรมทูตแล้วนำมาบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุอีกที ซึ่งแต่ละองค์จะมีรูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรมที่แตกต่างกันไปทั้งแบบล้านนา หรือแบบเชียงแสนโบราณ ผสมผสานศิลปะแบบพุกาม อาจเป็นเพราะนายช่างที่ทำการก่อสร้างพระธาตุได้มีการพลิกแพลง งานศิลป์เพื่อให้เกิดความโดดเด่นตามเอกลักษณ์ของตนเอง อีกอย่างอาจเป็นเพราะความเคลื่อนไหวทางศาสตร์งานศิลปะที่มีการเปลี่ยนแปลงความนิยมไปตามยุคสมัย รูปทรงแบบลวดลายทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม มักเกิดจากแนวคิด

เชิงสร้างสรรค์และจินตนาการของ แต่ละศิลปินสกุลช่างซึ่งล้วนไม่ให้ซ้ำแบบกัน และลักษณะโดยมากจะเป็นรูปแบบ ย่อมุมไม้สิบสองแม้พระธาตุแต่ละองค์จะมีการบูรณะกันมาหลายครั้ง แต่โดยรวมแล้วรูปแบบของพระธาตุทั้ง 9 จอม จะมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ผสมผสานกันอยู่ คือ จะมีลักษณะศิลปะแบบล้านนาผสมผสานกับ ศิลปะแบบพุกามเป็นส่วนใหญ่

2. ผลการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย พบว่า ทุกวัด จัดการบริหารภายในวัดโดยเจ้าอาวาสเป็นหลัก และมีคณะกรรมการวัดเข้าร่วมในบางกรณี ส่วนการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่าทุกวัดมีแผนกลยุทธ์ในการจัดการและการพัฒนา รวมถึงการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวและการสร้าง กิจกรรมเพื่อดึงดูดใจความสนใจ และเกิดความรู้สึกดีในกิจกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงเกิดความเข้าใจในคุณค่าและเห็น ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาวัดของพระธรรมราชาวัตร (สุทัศนสุตฺตโน กล่าวไว้ว่า วัดเป็นพุทธสถาน เป็นเสมือนหลักชัยในการ “ลงหลักปักฐาน” พระพุทธศาสนาในท้องถิ่น นั้น บรรพชนได้ช่วยกันเสียสละหยาดเหงื่อแรงงาน และทรัพย์สินช่วยกันสร้างขึ้น เพื่อจุดศูนย์รวมทางจิตใจของ ลูกหลาน สมควรที่พวกเราทั้งหลาย ที่ได้รับ “มรดก” นี้จากบรรพชนได้ช่วยกันสร้างและจรรโลงวัดให้เป็นปูชนียสถาน เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นที่ภาคภูมิใจ เป็นสถานที่น่ายินดี สมกับคำว่า “อาราม” การบริหารจัดการวัดจะว่ายากก็ยาก จะ ว่ายาง่ายก็ง่าย เพราะการบริหารจัดการต้องมี “ศาสตร์” และ “ศิลป์” คือมีระเบียบแบบแผน มีภูมิทัศน์ และ แนวทางสำหรับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัดผู้บริหารต้องใช้หลัก “คุณธรรม ” หรืออีกวิธีหนึ่งที่กำลังนิยมใช้กัน อยู่ในปัจจุบันนี้ก็คือ “หลักธรรมมาภิบาล” การกระทำงานทุกอย่างที่มาของความสำเ็จ จะต้องมืองค์ประกอบ คือ 1) มีเจ้าอาวาสดี มีศีลธรรม และขยัน 2) ใช้หลักคุณธรรมในการบริหาร 3) มีพระภิกษุสามเณรที่ดี 4) มีการบริหารจัดการที่ดี

สรุปการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุทั้ง 9 จอมในจังหวัดเชียงรายก็คือ การบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การท่องเที่ยวโดยวัดและพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการ หลัก และมีสภานาคี เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาช่วยในการวางแผนจัดรูปแบบการ พัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาสักการะกราบไว้ขอพร เสริมสิริมงคล โดยยึดวัดเป็น ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ดึงดูดให้ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสเรียนรู้ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม และให้เกิดตระหนักรู้อนุรักษ์หวงแหน ทรัพยากรอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

3. ผลการวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอม ในจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาวิจัย วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย พบว่าพระธาตุทั้ง 9 แห่งที่ประดิษฐานอยู่ใน 9 วัดในจังหวัดเชียงราย มีประวัติความเป็นมาและมีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ของล้านนาไทย มีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุที่สวยงาม และมีลักษณะทางภูมิศาสตร์และลักษณะทาง สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่นแตกต่างกันไป ฉะนั้น พระธาตุทั้ง 9 จอม จึงถือเป็นแหล่งเรียนรู้ทาง พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญ จึงมีการส่งเสริมการเรียนรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวตามคติ ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ สังคม เสริมสร้างความสามัคคีระหว่างวัดและคนในชุมชน อีกทั้ง ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุ ทั้ง 9 แห่ง จึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป ประกอบกับการท่องเที่ยวเป็น

อุตสาหกรรมที่สามารถสร้างรายได้เข้าประเทศเป็นลำดับต้นๆ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยมากมายเช่น ธุรกิจโรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก รวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนต่างๆ ด้วย เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวมีการแข่งขันสูงมากทั้งในประเทศรวมถึงต่างประเทศ เพราะปัจจุบันมีการพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวได้ อีกประการพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของยุคสมัย เช่น มีการท่องเที่ยวในลักษณะโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ที่ตนสนใจโดยตรง เพื่อเน้นประสบการณ์ที่ได้จากการท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง แต่ด้วยประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจึงยังมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตของคนไทยจึงมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา เราจึงมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัตถุอารามมากมาย จึงมีความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ประเพณี และวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวสักการะพระธาตุ 9 จอม ที่ผ่านมามีผู้มาสัมผัสขอสถานที่สืบเนื่องกันมา พอมาถึงยุคที่มีการยกให้วัดพระธาตุทั้ง 9 แห่ง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเรื่อยมา ผู้นำมีการจัดการด้านต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจากการวิเคราะห์ศักยภาพในด้านการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุทั้ง 9 จอมของผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบ ในภาพรวมยังไม่ค่อยมีความพร้อมเท่าที่ควร บางแห่งไม่มีแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการและแผนพัฒนาทรัพยากร บุคคล ศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ สภาพแวดล้อม และงบประมาณ รวมถึงแนวทางการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับนโยบายทางภาครัฐที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ ประเพณี วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น เพื่อทำให้เกิดคุณค่า เกิดความรัก ความสามัคคี สร้างวิถีชุมชนให้มีความเข้มแข็งมั่นคงทั้งในเรื่องจิตใจ ศาสนา สังคม ประเพณีวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

อภิปรายผล

การศึกษาวีจยเรื่อง วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุ 9 จอมในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบประเด็นที่ควรอภิปราย ดังนี้

ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์และศึกษาจากกลุ่มนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวที่มาไหว้พระธาตุ 9 จอมนั้น ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ซึ่งผู้ที่มาจะมี 2 กลุ่มหลักๆ คือ มากันแบบครอบครัวและเพื่อนๆ และมากันเป็นคณะทัวร์เหมารถตู้ ส่วนตำแหน่งงาน/อาชีพของผู้ที่มานั้น โดยมากจะเป็นผู้ที่ทำอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัว และผู้ที่นิยมเดินทางมาไหว้พระธาตุนั้นจะเป็นคนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายเป็นส่วนใหญ่

จากประเด็นการสัมภาษณ์ในการเดินทางมาที่พระธาตุ 9 จอม พบว่า โดยมากจะรู้จัก พระธาตุ 9 จอมอยู่ก่อนแล้วจากคำบอกเล่าของพ่อ แม่ ญาติๆ และเพื่อนๆ ส่วนผู้ที่รู้จักข่าวสารประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวนั้นจะเป็นผู้ที่อยู่ต่างจังหวัด นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุ 9 จอม โดยมากมีวัตถุประสงค์ เพื่อบูชาสักการะขอพรตามความเชื่อ เพื่อทำบุญ และเพื่อศึกษาเรียนรู้เยี่ยมชมแหล่งประวัติศาสตร์ / โบราณสถาน / โบราณวัตถุบางท่านยังกล่าวว่า การได้เดินทางไปไหว้พระธาตุทั้ง 9 จอมนั้น บางแห่งยังมีสิ่งที่สำคัญอื่นๆ อยู่ภายในวัดอีก เช่น มาไหว้พระธาตุดอยจอมทอง ยังได้ไหว้เสาสะตือเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ บางท่านแสดงความคิดเห็นว่า การได้เดินทางไปต่างสถานที่ต่างอำเภอนั้น จะทำให้ได้เห็นสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ได้เปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยวได้เปิดหู เปิดตา เก็บเกี่ยวประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน แผนนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุ 9 จอมนั้น พบว่า ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสต้องการปรับปรุงองค์พระธาตุและพื้นที่บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุ รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมภายในบริเวณวัดให้มีความสวยงาม สะอาด สงบ และร่มรื่น เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามจะต้องมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ตลอดถึงสิ่งสำคัญต่างๆ ที่มี

อยู่ภายในวัด เพื่อสืบสานองค์ความรู้และเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความรักหวงแหนและเข้าใจความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ตนเองมากขึ้น มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรม มีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

ประเด็นสำคัญ คือ ผู้บริหารจัดการภายในวัดจะต้องเปิดใจให้กว้างรับฟังเสียงสะท้อนจากภายนอก และเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่บริเวณชุมชนนั้น รวมถึงหน่วยงานองค์กรอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมพัฒนาและดูแลทรัพยากรที่ทรงคุณค่าทางด้านจิตใจ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาพร พัฒนาผล (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรีพบว่า หลักการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นแบ่งเป็น (1) การท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่าประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ข้อมูลที่ได้เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการเที่ยวชมเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจในทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งชุมชนยังภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน (2) การท่องเที่ยวที่ปลูกฝังคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษาทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์ตอบแทนที่ยุติธรรมจากการท่องเที่ยว อาทิ การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น (3) การท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและ (4) การท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/การนำไปใช้ประโยชน์

รัฐบาล หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบ ควรนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการวางแผนงานยุทธศาสตร์ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สนับสนุนด้านการศึกษาวิชาการ/องค์ความรู้ เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคีเครือข่ายตั้งแต่ระดับท้องถิ่น และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นมรดกของจังหวัดเชียงรายและของชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นส่วนงานที่รับผิดชอบ ควรนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการวางแผนงานในการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นมรดกของจังหวัดเชียงรายและของชาติต่อไปและส่งเสริมให้พระธาตุ 9 จอมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงรายอย่างจริงจัง โดยระหว่างการเดินทางสักการะพระธาตุจะต้องเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ เห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงคติธรรมที่แฝงอยู่มากกว่าการเดินทางกราบไหว้เพื่อขอพรหรือเพื่อความบันเทิงส่วนตัวเท่านั้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาบูรณาการสู่การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและชุมชนในจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับชาวพุทธยุคไทยแลนด์ 4.0

3. ศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดเชียงรายเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

4. ศึกษารูปแบบและแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของจังหวัดเชียงรายในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะความอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ขออนุโมทนาขอบคุณรองศาสตราจารย์ วันชัย พลเมืองดีและขอกราบขอบพระคุณพระครูศรีวรพินิจ, ดร. ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำข้อคิดเห็น ช่วยเอาใจใส่ในการจัดทำข้อมูลในส่วนต่างๆ และช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการทำวิจัยครั้งนี้จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตพะเยาทุกรูป/คน และขอกราบขอบพระคุณพระคุณพระครูวิมลศิลป์กิจ ผศ. และขออนุโมทนา ดร.ฤทธิชัย แกมนาค รวมถึงคณาจารย์วิทยาลัยสงฆ์เชียงรายที่ช่วยให้คำปรึกษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณพระมหาเถระในเขตปกครองจังหวัดเชียงราย และขออนุโมทนา ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญและให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้วิจัย รวมถึงเพื่อนนิสิตปริญญาโท มจร.วิทยาเขตพะเยาทุกรูป/คน ที่ได้เมตตาให้ความช่วยเหลือแนะนำในการเขียนวิทยานิพนธ์และให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

กระผม/อาตมภาพ ขอขอบพระคุณโยมพ่อ โยมแม่ และผู้มีอุปการคุณตลอดถึงบุคคลอันเป็นที่รักทุกท่านที่คอยสนับสนุนเป็นกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนด้วยดีตลอดมา และกราบขอบพระคุณ/อนุโมทนา พระคุณเจ้าพุทธศาสนิกชนที่ได้เมตตาตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก คุณประโยชน์อันเกิดจากการทำวิจัยฉบับนี้ ขอน้อมถวายบูชาพระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพชนที่เคยสร้างบ้านแปงเมืองทำนุบำรุงบวรพระพุทธศาสนาสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่มาจวบถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้ จักเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยและเป็นข้อมูลสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในการสืบสานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ให้ดำรงคงอยู่กับชาวล้านนาตลอดไป และขอให้ผู้ที่มีอุปการคุณทุกๆ ท่านจงมีแต่ความสุขสวัสดิ์และประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าในการประกอบสัมมาการกิจใหญ่น้อยยิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ.

บรรณานุกรม

ปรัชญาพร พัฒนผล. “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร

บัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์. 2554.

พระครูประสิทธิ์บุญญาคม เจ้าอาวาสวัดกิ้วีร์ราว เจ้าคณะตำบลจันจว้าใต้ เขต 1 อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2560.

พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ สุทฺตฺสโน). เจ้าคณะภาค 6 เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย.คู่มือการบริหารและจัดการวัด. เชียงราย : เชียงรายไพศาลการพิมพ์ 2552.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีพุทธเพื่อประสิทธิภาพการบริหารงานในองค์กร

Human Resource Management in the Buddhist Way for Effective Management in Organizations

สิขรุฬ พล กุลพรม

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

สุภัทรชัย เชื้อบุญมี

ผู้ช่วยผู้จัดการวิศวกรรมประจำบริษัท โตเกียวคอลลีเอชันอินจิเนียร ประเทศไทยจำกัด จ.ลำพูน.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามวิถีพุทธ หมายถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาบริหารจัดการทั้งด้านตัวบุคคล และหลักการบริหารด้านอื่นๆในองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากทุกองค์กรต้องการบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาร่วมงาน จึงจำเป็นที่ทุกองค์กรจะต้องมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในด้านการบริหารจัดการ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และผู้บริหารควรยึดหลักจริยธรรมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรอีกด้วยเพื่อให้การบริหารงานในองค์กรเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพตามมา

ความสำคัญ: การบริหารทรัพยากรมนุษย์, หลักประสิทธิภาพในองค์กร, หลักพุทธธรรม

Abstract

This article aims to point out the principles of human resource management in organizations based on Buddhist principles. Means the application of Buddhist principles to manage the individual. And other management principles in the organization to achieve the efficiency of work. All organizations require quality personnel to attend. It is imperative that all organizations have the most effective human resource management in management. Therefore, it is necessary to set the guidelines for human resource management in the same way. And management should be ethical in the management of human resources in the organization as well. To manage the organization in accordance with the objectives or goals. And to achieve the following.

Keywords: Human Resource Management, Corporate Efficiency, Buddhist Principles

บทนำ

การบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่าง ๆ นั้นได้กำหนดเอาบุคคลเป็นจุดศูนย์กลางและได้บูรณาการหลักธรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เป็นส่วนประกอบในการพัฒนาซึ่งส่วนมากจะเน้นเรื่องของ การบริหารตน บริหารคน บริหารงาน และหลักธรรมหลักที่นำมาใช้ในการบริหารดังกล่าวในบทความนี้คือได้นำหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ผู้นำองค์กร หรือบุคลากรในองค์กรให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น

บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้ได้ เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเป็นธรรม ความมีประสิทธิภาพในการบริหารองค์กร สืบไป หลักดังต่อไปนี้

ทาน (ทาน) คือ การให้

ศีล (ศีล) คือ ความประพฤติที่ติงาม ทั้ง กาย วาจา และใจ

บริจาค (บริจาค) คือ การเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวม

ความซื่อตรง (อาชชว) คือ การสุจริตต่อหน้าที่การงานของตน ต่อมิตรสหาย ต่อองค์กรหรือหลักการของตน

ความอ่อนโยน (มททว) คือ การมีอัธยาศัยอ่อนโยน

ความเพียร (ตป) คือ ความเพียร

ความไม่โกรธ (อกุโกธ) คือ การไม่แสดงอาการโกรธ

ความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) คือ การดำเนินชีวิตไปตามทางสายกลาง การผลิต การบริโภคที่สมดุลไม่เน้น

ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ซึ่งนำไปสู่การแข่งขันแย่งชิงจนเป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและทำลายสิ่งแวดล้อม

ความอดทน (ขนติ) คือการรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นไม่หวั่นไหว

ความเที่ยงธรรม (อวิโรชน) คือ ความหนักแน่น ถือความถูกต้อง เที่ยงธรรมเป็นหลัก

เนื่องจากทุกองค์กรต้องการบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาร่วมงาน จึงจำเป็นที่ทุกองค์กรจะต้องมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวปฏิบัติในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และผู้บริหารควรจะมีหลักจริยธรรมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรนั้นด้วย

แนวคิด และ ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการบริหารองค์การให้มีความเจริญก้าวหน้า ประสบผลสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายขององค์การ เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้สร้างมูลค่า เพิ่มให้กับทรัพยากรอื่น ๆ ขององค์การที่อยู่อย่างจำกัด โดยวิธีการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) มีผู้ให้ความหมายไว้ มากมาย ทั้งนักวิชาการชาวต่างชาติและชาวไทย ในส่วนของนักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมาย ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไว้ดังนี้

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การวางแผน การพัฒนา และการควบคุม กระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเชิงระบบ มีผลต่อสมาชิกทุกคนในองค์การ กระบวนการ ต่างๆได้แก่ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การออกแบบงาน การจัดบุคลากรเข้าทำงาน การพัฒนา และการฝึกอบรม การประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทนและการให้รางวัล การธำรงรักษาและการคุ้มครองบุคลากร ตลอดจนรวมถึงการพัฒนาปรับปรุงองค์การ (Wendell French, 1994 :6)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การวางแผน การจัดองค์การ การ อำนวยการ และการควบคุม เกี่ยวกับการสรรหา การพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทน การประสาน ประโยชน์ การธำรงรักษาและการพ้นจากงานของทรัพยากรมนุษย์ โดยมี จุดหมายให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของทั้งส่วนบุคคล องค์กรและสังคมโดยรวม หลักการที่

สำคัญของการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ คือ การจัดบุคลากรเข้าทำงานให้เหมาะสมกับงาน โดยมุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ หลัก คือ การใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด(ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ,2538 :181)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการตัดสินใจและการปฏิบัติที่ เกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกระดับ ในหน่วยงานเพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ที่จะ ส่งผลสำเร็จต่อเป้าหมายขององค์การ กระบวนการต่างๆที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง ได้แก่ การวางแผน ทรัพยากรมนุษย์ การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การ ประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทน สวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูล สุขภาพและความปลอดภัย พนักงานและแรงงานสัมพันธ์ การพัฒนาองค์การตลอดจนการวิจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ สุนันทา เลานันทน์, 2546 : 5)

กล่าวได้ว่า จากการใช้ความหมายการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุป ได้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารต้องใช้ศิลปะและกลยุทธ์ในการ กำหนดนโยบาย การปฏิบัติและการตัดสินใจ เกี่ยวกับบุคคลในองค์การ ซึ่งครอบคลุมภารกิจต่างๆ ได้แก่ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการ พัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทน สวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูล สุขภาพและความปลอดภัย พนักงานและแรงงานสัมพันธ์ การวิจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนการ อารงรักษาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้้องค์การได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถมีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี สามารถปฏิบัติงานในองค์การร่วมกับบุคคลอื่นได้ อย่างมีความสุข อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ การบรรลุตามเป้าหมายขององค์การ อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลนั่นเอง

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ ที่จะช่วยให้ องค์การประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายองค์การ เพราะทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพ จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับทรัพยากรการบริหารอื่นๆ เช่นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี มีคุณภาพนั้น จะใช้คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดประโยชน์กับองค์การอย่าง คุ่มค่า โดยการมีวิธีการจัดการ (Management) ที่ดี ซึ่งมีนักวิชาการด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์หลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการ บริหารทรัพยากรมนุษย์ว่า

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีจะช่วยให้องค์การเจริญเติบโต ซึ่งเป็นผลมาจากการได้ บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาทำงานกับองค์การ ช่วยให้บุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์การมีขวัญและ กำลังใจที่ดี เกิดความจงรักภักดี ในองค์การและลดความขัดแย้งระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับองค์การ ส่งผล ให้สังคมส่วนรวมมีความสุข อย่างไรก็ตาม การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้อง สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการต่อไปนี้ (1) ความต้องการขององค์การ โดยมีส่วนทำให้องค์การเติบโตก้าวหน้ามีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ โดยอาศัยกลไก วิเคราะห์งาน การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุ การปฐมนิเทศ การฝึกอบรม การ ประเมิน และการจ่ายค่าตอบแทน ทั้งนี้เพื่อให้ ้องค์การได้คนที่ที่ดีที่สุดเข้ามาทำงาน (2) ความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน โดยการบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องสามารถ ตอบสนองความต้องการต่างๆของผู้ปฏิบัติงานในเรื่องของการดำรงชีวิต การมีความมั่นคง ความรู้สึก ปลอดภัย การได้รับการยอมรับ และการประสบความสำเร็จโดยใช้กลไก การขึ้นค่าจ้าง การให้ ตำแหน่ง การแก้ไขปัญหาข้อร้องทุกข์ การจัดกิจกรรมสังคมและการทำงานร่วมกันเป็นทีม (วิชัย โสสุวรรณจินดา,2551 : 2)

จากการที่นักวิชาการได้กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรจำเป็นต้องมีการบริหาร และพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานของพนักงาน หรือบุคลากรนั้นมีประสิทธิภาพในด้านการทำงาน

หลักการมาภิบาลสำหรับการบริหารทรัพยากรมนุษย์

จริยธรรมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น ส่วนหนึ่งมาจากจริยธรรมของผู้บริหาร หากผู้บริหารมีจริยธรรม และมีคุณธรรมแล้วก็จะนำไปสู่การบริหารงานภายในองค์กร รวมถึงจริยธรรมในตัวของพนักงาน ซึ่งผู้บริหารต้องมีจริยธรรมในการบริหารงานภายในองค์กรโดยยึดหลักคุณธรรมและความเท่าเทียมกัน ซึ่งหลักการที่นิยม คือ หลักธรรมาภิบาล มี 6 ประการ คือ

ความรับผิดชอบ คือ ผู้บริหารต้องตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อองค์กร สังคม และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ตลอดจนสนใจในปัญหาของสังคมและประเทศ มีความกล้าหาญที่จะรับผิดชอบผลจากการกระทำ

หลักคุณธรรม คือ ผู้บริหารต้องยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน และมีระเบียบวินัย

หลักการมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมตัดสินใจในการพัฒนาหรือดำเนินการในงานต่างๆขององค์กร

หลักความคุ้มค่า คือ ผู้บริหารต้องมีการจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีการใช้อย่างประหยัด คุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักความโปร่งใส คือ ผู้บริหารต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบหรือเข้าถึงได้สะดวก และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตรวจสอบความถูกต้องในการบริหารและการดำเนินงาน

หลักนิติธรรม คือ ผู้บริหารต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ และต้องมีการออกกฎระเบียบในการบริหารงานในองค์กรที่ทันสมัย เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง

คุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้นำองค์กรตามหลักพุทธธรรม

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมควรประกอบด้วยอะไรบางอย่างว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำองค์กรพระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับภาวะผู้นำองค์กรซึ่งควรประกอบเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้นำองค์กร ควรประกอบด้วยหลักธรรมที่จะทำให้เป็นผู้นำที่ดีได้นั้น ควรประกอบด้วยหลักธรรมตามที่ปรากฏในธรรมมิกสูตรว่า ขมา ซาคริยฐานสรีภาโค ทยิกขณา นายกสสคณา เอเต อิจฉิตพพา หิตตถิโน แปลความว่า ผู้บริหารหรือว่า ผู้นำ ผู้เห็นประโยชน์แก่กุลควรมีคุณธรรม ความอดทน 1 ความตื่นตัว 1 ความขยัน 1 ความเอื้อเฟื้อ 1 ความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น 1 การตรวจสอบติดตามผลงาน 1 (ที่.ปา.(ไทย) 11/255/230) ส่วนประกอบของภาวะผู้นำต่างๆดังที่กล่าวข้างต้นนั้นสามารถนำมาแสดง ออกเป็นส่วนๆได้ดังต่อไปนี้

ขมา แปลว่า อดทน ผู้บริหารหรือว่าผู้นำสังคมนั้น จะต้องมีความอดทนอดกลั้นเป็นเลิศ เพราะว่า ผู้นำนั้น จะต้องพบปะ หรือว่า ถูกกระทบกระทั่งได้รอบด้าน ย่อมเกิดความชอบใจหรือไม่ชอบใจ ซึ่งเกิดจากโลกธรรม ฉะนั้นผู้นำจะต้องมีความอดทน อดกลั้น

ซาคริยะแปลว่า ตื่นตัว หมายถึงเป็นผู้นำมีความไหวทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่จะหมุนเข้ามาหา จะต้องมีความสติปัญญา และมีวิจรรณญาณ ตื่นตัว อยู่เสมอ

อุฏฐานะ ผู้บริหารต้องมีความขยัน ไม่ท้อแท้ ไม่ท้อถอย ไม่ท้อเหี่ยว เป็นผู้ที่มีอุตสาหะวิริยะ ตั้งใจ และไฟต้องงานหนักเอาเบาสู้ ไม่ใช่ว่าหลบเลี่ยง เบี่ยงบาย

สังวิภาคะ มีความเอื้อเฟื้อ ผู้บริหารต้องมีความเอื้ออาทร รู้จักแบ่งงาน กระจายงาน หาผู้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ไม่หวังงานไว้คนเดียวโดยยึดการทำงานเป็นทีม ถือตำรา กระจายงานตาย กระจายงานรอด

ทยา หมายถึง มีเมตตากรุณา ต่อผู้อื่น มีความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงาน ยกย่องให้ปรากฏเมื่อมีความดีความชอบ ลงโทษ ตำหนิติเตียน เมื่อทำผิดโดยรู้จักให้ออกโอกาส และให้อภัย

อีกขณกั แปลว่า มีการตรวจสอบติดตามผลงาน ของผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาของตน ถือคติว่า งานดีนั้นสำคัญอยู่ที่ใจ งานจะยิ่งใหญ่ขึ้นได้นั้นสำคัญที่คน เมื่อนำเป็นผู้ที่ต้องปกครองผู้บังคับบัญชากันจำนวนมาก โอกาสที่ผู้นำนั้นจะทราบได้ว่า ผู้ใต้บังคับบัญชานั้นเขาคิดอย่างไร หรือว่าเขาต้องการผู้นำ การปฏิบัติงาน การประพฤติอย่างไร และมีลักษณะอย่างไร ที่ผู้ใต้บังคับบัญชา ที่เขาจะให้เป็นผู้นำเขา ถ้าผู้นำทราบ และสามารถแสดงออกถึงลักษณะพฤติกรรมที่ ผู้ตาม ฟังประสงค์แล้วผู้นำก็จะสามารถนั่งอยู่ในท่ามกลาง ใจ คนผู้ใต้บังคับบัญชาของตนได้แน่นอน ซึ่งข้อนี้ท่านพระมหาภูติชัย วชิรเมธี (2556) พระนักคิด นักเขียนได้กล่าวว่า ผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ถ้าผู้นำไม่มีธรรมะก็ยากที่จะเป็นผู้นำที่ดี พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ผู้นำเปรียบเสมือนโคจำฝูง เวลาว่าน้ำขำแม่ น้ำ ถ้าโคจำฝูงว่าตรง โคตัวอื่นก็ว่าตรง ถ้าโคจำฝูงว่าคด โคตัวอื่นก็ว่าคด คนเป็นผู้นำถ้ามีผู้นำถ้ามีธรรมะประชาชนก็มีธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะประชาชนก็ไม่มีธรรมะเห็นไหมว่า ผู้นำกับธรรมะมีเกี่ยวข้องกันพูดง่าย ๆ ว่า ผู้นำจะเป็นคนดีหรือไม่ดีก็ขึ้นอยู่กับระดับธรรมะในหัวใจผู้นำเป็นสำคัญ

วิเคราะห์หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ

ทศพิธราชธรรม เป็นข้อปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ปกครองพระราชอาณาจักร และเป็นหลักธรรมของผู้นำทุกระดับ ที่จะพึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม เป็นคุณธรรมที่โบราณบัณฑิตได้บัญญัติไว้ก่อนสมัยพุทธกาล ซึ่งพระมหากษัตริย์ในอดีตได้ทรงถือปฏิบัติมาเป็นพระราชกรณียกิจ แม้บุคคลผู้มีใช้พระเจ้าแผ่นดินก็ควรเจริญรอยตาม โดยนำเอาหลักธรรม 10 ประการนี้มาปฏิบัติในการบริหารการปกครอง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเกิดความสามัคคีในสังคมตามอุดมการณ์แห่งการปกครองยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันว่าคุณสมบัติของผู้นำหรือนักปกครอง หรือ ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ ตลอดจนผู้นำหรือนักปกครองทั่วไป ผู้นำยังสามารถใช้หลักธรรม 10 ประการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรทุกระดับชั้น เพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และสำเร็จตามเป้าหมาย หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือ

1. ทาน ผู้นำ ที่มีหน้าที่บังคับบัญชาที่ยึด และนำหลักธรรมข้อนี้มาประพฤติปฏิบัติกับผู้ตาม มีลักษณะที่เห็นได้ดังต่อไปนี้ท่านนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 อย่าง

1.1 วัตถุทาน ได้แก่ การให้สิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง ที่พอจะให้ได้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาของตน เพราะว่าหากผู้นำเรียกรับสินไหม หรือว่าเงินทองจากผู้ใต้บังคับบัญชาในการปรับสลดตำแหน่งแล้ว ก็จะสร้างความเดือดร้อนใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก เพราะว่าจกกลายเป็นวงจรทุจริตเกิดขึ้น ซึ่งปัญหาแบบนี้มักเกิดขึ้นในวงราชการ หากผู้นำไม่เรียกรับสินไหม เงินทอง แต่ว่าเป็นผู้ให้เสียเองแล้ว ก็จะช่วยลดปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวงได้อีกทางหนึ่ง

1.2 อภัยทาน คือการให้อภัยแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิด หรือว่าเคยเป็นเป็นบุคคลที่ไม่ชอบกันมาก่อน อภัยทานนี้นับว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก เพราะว่าผู้นำบางคนมักผูกใจเจ็บกับผู้ตาม มักจะไต่ยื่นปัญหาการกลั่นแกล้งกันหรือลงโทษกันอย่างปราศจากคุณธรรมข้อนี้ หากมีการให้อภัยซึ่งกันและกันแล้วไม่เห็ดร้าย รู้จักผิดพลาดรู้จักให้อภัย การให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย แต่ได้กำไรมหาศาล คือการรู้จักให้อภัย ดังบทกวีที่ว่าถ้าไม่มีการให้อภัยผิดและไม่คิดที่จะลืมซึ่งความหลังจะหาความสามัคคียากลำบากยิ่ง ความพลาดพลั้งย่อมมีทั่วทุกตัวตน

- 1.3 ธรรมทาน พระพุทธเจ้าท่านทรงชี้ให้เห็นว่า ในบรรดาทานที่กล่าวมา ไม่มีทานใดที่เหนือกว่า ธรรมทาน (การให้ความรู้ที่ถูกต้อง) ผู้นำที่ชี้แนะคำสั่งสอนงาน ให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง ทั้งความรู้ทางโลก ทางธรรม ตลอดจนถ่ายทอดทักษะ ทักษะคติที่ดีแก่ผู้ตามก็จะสามารถผูกใจผู้ตามได้อย่างมากทีเดียว
2. ศิล การรักษาความปกติทางกาย วาจาของตน ไม่ละเมิดสิ่งที่ไม่ควรประพฤติ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ตามได้ ก็จะสามารถนำไปสู่ความเคารพนับถือของผู้ตาม ส่วนผู้ตามก็ต้องมีศีลด้วยเช่นกัน
3. ปริจาคะ การเสียสละของผู้นำ อาจจะเสียสละความสุขส่วนตัว ความสำราญ ผลประโยชน์ของตนแก่ผู้ตามและองค์กรที่ตนทำงานอยู่
4. อาชวะ ผู้นำต้องมีคุณธรรมข้อนี้อยู่ในจิตใจ เพราะความซื่อตรงนั้น นำไปสู่ความซื่อสัตย์ ต่อผู้ตามอย่างยุติธรรม ในเวลาปรียศ ลดเลือนตำแหน่ง พิจารณาฐานเงินเดือน ใครที่ควรจะได้รับพิจารณามากหรือน้อยนั่นเอง
5. มัททวะ ผู้นำต้องอ่อนโยนเข้าถึงบุคคลชั้นล่างคือผู้ตามมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี รวมไปถึงภรรยา ญาติมิตรของผู้ตาม ปราศจากความเย่อหยิ่งจองหองไม่หยาบคายหรือกระด้าง มีท่วงท่าที่สุภาพนุ่มนวล ต่อผู้ตาม
6. ตปะ ผู้นำต้องมีให้อกุศลมูล คือความโลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำกิเลสปล่อยให้ จิตใจของตนเองหลงใหลอยู่กับความสุขสำราญ และควรที่จะมีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ และสม่ำเสมอ ไม่มากเกินไปบำเพ็ญเพียรกิจหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์
7. อักโกธะ ผู้นำต้องมีเหตุผล ไม่มโห โกรธง่ายเพราะว่าบางครั้งการสั่งงานไม่ได้ตั้งใจ ไม่ถูกต้อง สื่อสารไม่ดี ผู้นำบางทีก็โมโห ผู้ตามอย่างไรเหตุผลไม่วินิจฉัยให้ดี ดังคำกลอนที่ว่า ถ้าพูดไปไม่รู้อย่าว่าเขา ว่าโง่งม งามเงาะ เขาเขานักหนา ตัวของเขาทำไม ไมโครธา ว่าพูดจาให้เขา ไม่เข้าใจ
8. อวิหิงสา ผู้นำต้องไม่เบียดเบียนลงโทษทัณฑ์ ผู้ตาม หรือผู้บังคับบัญชา ช่มเหรงรังแกผู้ตามของตนแม้จะไม่ชอบพอกันมาก่อนและกระทำด้วยอำนาจของความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ ไม่หลงอำนาจหัวโชนที่ตนสวมอยู่ ผู้มีอำนาจ มียศแล้วอย่าประมาท ได้อนาจอย่าไปเมา อันยศศักดิ์มิใช่เหล่า หรือสิ่งมีนเมา ยศศักดิ์ตำแหน่งหรือว่าหัวโชนแต่พอถอดหัวโชนแล้วก็เหมือนกัน ดังคำกลอนที่ว่า หัวโชนสวมหัวคนเดิน หมายถึงลึงค์ยักษ์สักครู ถอดหัวโชนแล้วคนเดิมดู ไซ่ยักษ์ลึงส์ลึงสง
9. ขันติ ผู้นำต้องมีขันติธรรม อดทน อดกลั้น ต่อสิ่งต่างๆเช่น อดทนต่อความยากลำบาก ในหน้าที่การงาน แม้จะลำบากยุ่งยาก อดทนต่อความตรากตรำ แม้สภาพภูมิอากาศ ประเทศ จะไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน ประการสุดท้าย อดทนต่อความเจ็บใจนี้สำคัญที่สุดเพราะว่าจะมีสิ่งต่างๆเข้ามาช่วย จิตใจ
10. อวิโรธนะ ผู้นำต้องหนักแน่นในธรรม ปราศจากความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีหรือว่าคำร้าย ลากสักการะหรือ อนิฏฐารมณ คืออารมณ์ที่ไม่ชอบใจ หรือว่า อิฏฐารมณ อารมณ์ที่ชอบใจ

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าการบริหารงานในองค์กร หากทรัพยากรในองค์กรไม่จะเป็นผู้นำและบุคลากรผู้ได้บังคับบัญชา ยึดมั่นหลักในการดำรงตน ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมตามที่กล่าวมา เพื่อการบริหาร นำพาหน่วยงาน องค์กร ชุมชน หรือว่า หน่วยราชการอย่างไม่ขาดตกบกพร่องแล้ว ก็จะได้ชื่อว่า เป็นบุคลากรที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ มีทักษะ และทัศนคติได้อย่างเกิดผลอย่างจริงจัง ระบบหรือว่าองค์กรก็จะไม่เสียหายเพราะว่ามีผู้นำ นำไปในทางดี สอดคล้องกับนโยบายและแผนการพัฒนาข้าราชการดั่งเจตนารมณ์ของรัฐบาลและเลขาธิการ ก.พ.ได้อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะว่าเป็นปัจจุบันนี้การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นระบบย่อยของระบบใหญ่ที่สำคัญๆหลายระบบด้วยกัน และได้รับการพัฒนามาก เพราะว่ามีภาวะผู้นำนั้น ถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการใช้อิทธิพล ด้วยการสั่งการ

กิจกรรมที่สัมพันธ์เพราะมีความสำคัญที่จะต้องติดต่อกับสมาชิกในองค์กรเพื่อการบริหารจัดการ กับสมาชิกในกลุ่มหลายคนอาจจะยกย่อง หรือว่าอาจจะเกรงกลัวกับภาวะผู้นำหรือ ไม่ยอมรับศักยภาพของภาวะผู้นำของตัวเอง ผู้นำหลายคนประสบความสำเร็จโดยการทำที่ปราศจากทักษะการเป็นผู้นำนั้น น้อยที่จะไม่มีเลย ที่ผู้นำจะปราศจากความสามารถหรือว่า ความเชี่ยวชาญ พฤติกรรมที่น่า เชื่อถือได้ และการไม่ไหว้วลจนเกินไป ประเทศไทยนั้นโชคดีที่มีพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมประเพณี แห่งความดีงามในสังคมที่สอนให้ผู้คนเคารพกันตามลำดับความอาวุโส ผู้นำที่ดีนั้นควรประกอบด้วยคุณสมบัติ ตามที่กล่าวมาผู้นำหรือว่า บุคคลที่ได้อ่านบทความนี้ ควรเลือกรูปแบบของพฤติกรรมภาวะผู้นำ ที่สัมพันธ์เข้ากับบุคลิกภาพส่วนตัวของตัวเอง ให้มากที่สุด ที่จะสามารถปฏิบัติได้สามารถนำมาบูรณาการให้เข้ากับองค์กร ในการทำงานร่วมกันของทุกหน่วยงานหรือองค์กร จำเป็นจะต้องมีผู้บริหารและพนักงานหรือบุคลากรในหน่วยงานนั้นๆ เพื่อที่จะดำเนินงานในหน่วยงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารต้องมีการปฏิบัติต่อบุคลากรในองค์กรของตนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยยึดหลักจริยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนารายอย่างสูงสุดและงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้น

หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหาร และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก็คือหลักในการที่นักบริหาร จะต้องมิไว้ในตัวเอง นั่นคือ นักบริหารจะต้องมีการเสียสละทรัพย์สินของตนเองเพื่อบำรุงเลี้ยงผู้อื่น เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม งามกาย งามวาจา และงามพร้อมด้วยจิตใจ มีการเสียสละหรือบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ต้องเป็นบุคคลผู้ที่ชื่อตรง คือการมีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติภารกิจหน้าที่โดยสุจริต มีความจริงใจ มีอหยาศัยไมตรี อ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่งในตน และในงานนั้น เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งเดช คือการแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำยับยั้งจิตใจ โดยการใช้เมตตาธรรม คือความไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน การให้อภัยบุคคลอื่น เป็นผู้ที่มีความอดทนในการทำงาน อดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย และอดทนต่อการกล่าววาติเตียนของผู้อื่นและคนรอบข้าง และข้อสุดท้ายควรเป็นผู้ไม่คลาดธรรม คือมีความหนักแน่นในธรรม ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว สถิตมั่นในธรรม จะเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์โรงพยาบาลเสียงเซียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่กับธรรมชั้นตรี,โท,เอก. กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์เสียงเซียง, 2551.
- กัลยารัตน์ ธารณชัยกุล. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. โรงพิมพ์ปัญญาชน : กรุงเทพมหานคร, 2557.
- พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี. เรียบเรียงจากปาฐกถาภาวะผู้นำในทัศนะของท่าน ว.วชิรเมธี. ในหัวข้อพุทธบริหาร, ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วันที่ 27 มีนาคม 2556.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. พุทธโคตมในบริบททางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมอินเดียในสมัยพุทธกาล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์ openbooks, 2555.
- วรภัทร ภูเจริญและคณะ. พระไตรปิฎก ฉบับธรรมทาน. (ซีดีรอม). เล่ม 17.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2544.
- พันเอก ปิ่น มุกกันต์. แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี. พระนคร;โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.ครั้งที่ 2.2539.
- สุนันทา เลานันท์. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ธารณาการพิมพ์, 2546.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : ดวง กมลสมัย, 2538.

Wendell French. **Human Resources Management**. 3rded. Boston, Massachusetts : Houghton Mifflin, 1994), p.6

อ้างอิงออนไลน์

นิตยา เจริญประเสริฐภาคการจัดการ คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล :<https://www.gotoknow.org/posts> “หลักจริยธรรมกับบริหารทรัพยากรมนุษย์ [20 ธันวาคม 2559].

การเมืองไทยที่ต้องปฏิรูป

Thailand to political reform

กิตติคุณ ดวงสงค์

เศรษฐพร หนูนชู

พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์ ญาณธีโร

พระครูสุธรรมกิจโกศล สุภโท

พระปลัดสุระ ญาณโร

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์พยายามที่จะพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาการเมืองของประเทศไทยเพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปการเมืองในสังคมไทยจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของการการปฏิรูปการเมืองไทยในฐานะที่เป้าหมายหลักของการปฏิรูปการเมือง สาเหตุที่สังคมไทยต้องปฏิรูปการเมืองเพื่อไปให้พ้นจากประชาธิปไตยเชิงอำนาจนิยมที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยโดยการเลือกตั้งและความสำคัญของรัฐธรรมนูญและเงื่อนไขต่างๆในสังคมที่มีต่อความสำเร็จในการสร้างระบอบเสรีประชาธิปไตยที่มั่นคง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปฏิรูปการเมืองจะทำให้พัฒนาระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งจำเป็นต่อสังคมไทย แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขกันในระยะยาว ปัญหาเฉพาะหน้าของสังคมไทยที่จะต้องหาทางยุติเป็นลำดับแรกในขณะนี้คือ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ดังนั้นการปฏิรูปการเมืองไทยจึงมีความสำคัญอย่างมากเพื่อที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีแต่ความสุขตลอดไป

คำสำคัญ:การเมือง,ปฏิรูปการเมือง

Abstract

Thailand to political reform By pointing out the concept with the goal of political reform in Thailand as a major goal of political reform. The reason is that society needs political reform to Thailand to democracy from an authoritarian to a democratic system with elections. It is a problem that must be solved in the long term. Thailand immediate problems of society to find a way to end the first priority now is. Conflict political Thailand, so political reform is extremely important for society to make Thailand a society where happiness forever

Keywords : politics , political reform.

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปทางสังคมหลายด้าน รวมถึงการปฏิรูปทางการศึกษา การปฏิรูประบบราชการและการบริหารภาครัฐ โดยเฉพาะกระแสการตื่นตัวของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญและที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็คงหนีไม่พ้นคำว่า “การเมือง”

ระบบการเมืองและการบริหารปัจจุบันเป็นระบบที่มีข้อบกพร่องที่สร้างปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยดังนั้นการปฏิรูปทางการเมืองของไทยจึงเป็นทางออกที่ดีเพื่อลดความขัดแย้งทางการเมืองของหลายๆฝ่ายเพื่อให้สังคมไทยน่าอยู่ยิ่งขึ้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “การเมือง” แม้จะเป็นคำที่ผู้คนโดยทั่วไปมีความคุ้นเคยกันดี แต่เมื่อตั้งคำถามว่าการเมืองมีความหมายอย่างไร พบว่า คำตอบนี้มีความหลากหลายมาก และหาข้อสรุปของนิยามความหมายที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจงจริง ๆ ได้ยาก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาทบทวนเอกสารพบว่า “การเมือง” (Politics) มีความหมายในหลายนัยยะตามความเห็นของนักวิชาการหลายท่าน ดังกล่าวต่อไปนี้

ความหมายของ “การเมือง” ว่า ในความหมายที่ผูกติดกับระบบการเมืองและ/หรือรัฐ การเมือง คือ การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือการเมืองเป็นเรื่องของการที่มีคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในที่นี้มีได้หลายอย่าง เช่น อำนาจ ความศรัทธา นับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบ ความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรอบรู้ ทักษะ เป็นต้น ในความหมายนี้ การเมืองจะถูกตีกรอบเอาไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบการเมือง ซึ่งสามารถแยกออกจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบย่อยอื่นๆ ของสังคมได้ โดยที่ระบบการเมืองจะมีเป้าหมายในตัวเองที่แตกต่างจากระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เช่น ระบบวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา

การปฏิรูป หรือ Reform คือการทำให้สิ่งที่เราเห็นว่าเป็นปัญหา หรือผิดไปจากสภาพที่เหมาะสม มาจัดรูปแบบใหม่ ดังนั้นการปฏิรูป จึงไม่ใช่ “การพัฒนา” แต่เป็นการทำสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น (ชลธิศ ธีระจิตติ, 2551 : 278-280)

การเมืองไทยที่ต้องปฏิรูปโดยต้องอาศัยการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญ ดูเหมือนจะเป็นการพยายามแสวงหาทางออกที่ดีที่สุดให้กับวิกฤตการณ์ทางการเมืองของประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกัน การดำเนินการดังกล่าวกลับนำไปสู่การตั้งข้อสงสัยโดยบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวกับเป้าหมายและวิธีการในการปฏิรูปทางการเมืองไทยว่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้หรือไม่และเพียงใด คำว่า “การเมือง” เราต้องทำความเข้าใจในความหมายกว้างว่า หมายถึง การที่สมาชิกในสังคมต่อรองและตกลงกันในการหาวิธีการจัดการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ดังนั้น เรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ฯลฯ จึงเป็นเรื่องการเมืองในความหมายกว้างนี้ทั้งสิ้น ซึ่งการเมืองไม่ได้หมายถึงเฉพาะเรื่องการเลือกตั้งผู้แทนระดับต่างๆเท่านั้น ส่วนคำว่า “ปฏิรูปการเมือง” ในทัศนะของนักการเมือง (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) หลายคนมักจะเข้าใจ หรือตั้งใจจะหมายความแต่การแก้ไขรัฐธรรมนูญบางมาตรา เพื่อปรับปรุงระบบการเลือกตั้งให้มีการแข่งขันกันซื้อเสียงน้อยลง และเป็นประโยชน์แก่พวกเขาในแง่ที่ว่าพวกเขาจะได้ไม่ต้องใช้เงิน ใช้ทองมากเกินไป และหรือจะได้ไม่ต้องพึ่งพา เป็นหนี้บุญคุณ ต้องเอาใจนักธุรกิจ นายทุนที่สนับสนุนพวกเขามากเกินไป แต่ความหมายที่แท้จริง “การปฏิรูปการเมือง” คือ การผ่าตัดปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจัดองค์กรทางการเมือง และเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง เพื่อให้การพัฒนาทางการเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยชนิดที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีบทบาทได้มากขึ้น เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ มีวุฒิภาวะในการที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆได้อย่างสันติวิธี การปฏิรูปการเมืองมีเป้าหมายที่จะทำให้โครงสร้างการจัดองค์กรทางการเมืองแบบใหม่ สามารถมีบทบาทในการพัฒนาประเทศเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ในระยะยาวได้มากกว่าที่แล้วมา ซึ่งเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อยในระยะสั้น (วิทยากร เชียงกุล, 2540)

แก่นสารการเมืองไทยที่ต้องปฏิรูป

จากความล้มเหลวในการปฏิรูปการเมืองของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญที่มีเป้าหมายในการปฏิรูปการเมืองอย่างชัดเจนและมีเนื้อหาซึ่งครอบคลุมหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้งและหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการจำกัดอำนาจรัฐอย่างครบถ้วน ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงคาดหวังว่าระบอบการปกครองในสังคมไทยน่าจะพัฒนาไปเป็นประชาธิปไตยเต็มรูปแบบภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ อย่างไรก็ตาม หลังจากสังคมไทยมีรัฐบาลใหม่ที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจตามรัฐธรรมนูญปี 2540 ด้วยการมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรอย่างท่วมท้น ผู้คนในสังคมนี้ก็ได้เห็นรัฐบาลที่ใช้กลยุทธ์ประชานิยม (populist strategy) ในการดำเนินนโยบายด้านต่างๆอย่างเต็มที่จนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมาก แต่ขณะเดียวกันก็มีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางที่ไม่ค่อยโปร่งใส ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และต่อต้านการตรวจสอบการใช้อำนาจมากขึ้นเรื่อยๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้จึงนำไปสู่การก่อตัวของกระแสการสนับสนุนและการต่อต้านรัฐบาลขึ้นในเวลาเดียวกัน ก่อนที่จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองติดตามมา จากการพิเคราะห์ย้อนรอยสถานการณ์อดีตมาโดยสังเขป คงพอจะช่วยให้มองเห็นถึงความหมายและแก่นเงื่อนของขบวนการปฏิรูปการเมืองและรัฐธรรมนูญได้ชัดเจนพอสมควร

ข้อสรุป เห็นจะไม่มีอะไรเหมาะสมไปกว่าจะนำเอาถ้อยคำข้อสังเกตของคนสองคนมาอ้างไว้ ณ ที่นี้คนหนึ่งเป็นนักวิชาการรัฐศาสตร์ทำหน้าที่วิเคราะห์และวิพากษ์สังคม อีกคนหนึ่งเป็นถึงบรรณาธิการอาวุโสหนังสือพิมพ์ ทำบทบาทเป็นปากเสียงให้กับส่วนหนึ่งของขบวนการปฏิรูปการเมือง กล่าวคือ จากคนแรกที่ว่า

เนื้อแท้ของปัญหาปฏิรูปการเมืองคือ ปัญหาขัดแย้งในหมู่ชนชั้นปกครองระหว่างทุนใหญ่และทุนขุนนางฝ่ายหนึ่ง กับทุนหัวเมืองท้องถิ่น อีกฝ่ายหนึ่ง

เคล็ดลับกลวิธีที่เหลื่ออยู่จึงต้องอาศัยพลิกแพลงด้วยกระบวนทำยืมพลังถ่ายทอดพลัง ไม่ว่าจะเป็นปฏิรูปการเมืองสูตร คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย(คพป.) หรือสภาร่างรัฐธรรมนูญ

อย่าพูดภาษากฎหมายมหาชน และนิติปรัชญานักเพราะมันกินไม่อิ่ม นุ่งไม่อุน..... ที่เราขาดที่สุด ไม่ใช่ความรู้ตรรกวิทยา สังคมวิทยา และกฎหมายมหาชน แต่คือเศรษฐศาสตร์การเมือง (เกษียร เตชะพีระ, 22 กรกฎาคม 2539)

และจากคนต่อมาที่ว่า:.....ประการสำคัญที่ชัดเจน ประการหนึ่ง คือการต่อสู้อันระหว่างทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น กับทุนชาติ ที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ หรือ Mature Capital Force ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาด เพราะถึงที่สุดแล้วข้อเสนอการปฏิรูปการเมือง ก็คือ ทางออกของสิทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ และปัญหาเฉพาะการณ์ในระยะไม่เกิน 5 ปี มานี้ของบ้านนี้เมืองนี้ ก็คือ สภาพที่ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น เริ่มยึดกุมอำนาจรัฐ ได้ด้วยระบบรัฐสภาแล้ว แต่ไม่สามารถที่จะบริหารรัฐได้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นอยู่เองที่ Mature Capital Force จะต้องพยายามรุกชิงพื้นที่ในปริมาตรอำนาจรัฐให้มากกว่าเดิมที่ครึ่งครึ่งกลางกลาง,กรอบกติกากันเมืองใหม่ ก็ต้องเปิดโอกาสให้นักบริหารอาชีพ เข้าไปเป็นรัฐมนตรี มากขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่อาศัยวิถีเกาะหลังนักเลือกตั้งเข้าไปเหมือนเดิม (ผู้จัดกรารายวัน 29 สิงหาคม 2539)

ข้อสรุปจึงนับว่าตรงกัน ทั้งจากฝ่ายที่หนุนและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางปฏิรูปการเมืองที่กำลังผลักดันกันอยู่ แล้วก็เป็นความจริง ที่ว่าการเผชิญหน้าและต่อสู้อันระหว่างพลังเศรษฐกิจการเมืองทั้งสอง คือ “ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น” กับ “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ” ไม่ใช่เรื่องประหลาดอันใด รวมถึงการกดดัน ผลักดัน และเรียกร้องให้ “ต้องเปิดโอกาสให้นักบริหารอาชีพ เข้าไปเป็นรัฐมนตรีมากขึ้น” ทั้งหลายทั้งปวง เป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมการเมืองไทย ดังที่ได้ย้ำมาโดยตลอด แต่ทว่าในฐานะขบวนการ “ปฏิรูปการเมือง” จะคิดกันได้แค่นี้หรือ? ถ้าจะเจาะจงกันเพียงแค่นี้ คำถามก็มีตามมาทันทีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

“นักบริหารอาชีพ” ที่ว่าเหล่านี้ เป็นใคร มาจากไหน?

“นักบริหารอาชีพ” ที่ว่าเหล่านี้ เป็นกลางปลอดจากอิทธิพลผลประโยชน์จริงหรือ? แล้วมิใช่ด้วยฝีมือ ทักษะ ความชำนาญการของเหล่า “นักบริหารมืออาชีพ” ที่ว่าเหล่านี้หรือที่ เศรษฐกิจการเมืองไทยต้องถูกผนวกให้ผูกโยงผูกเป็นอาณานิคมขึ้นต่อศูนย์อำนาจเศรษฐกิจภายนอก (เกษียร เตชะพีระ, มติชน 20 มีนาคม 2540) และปฏิบัติการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมจนก่อปัญหาวิกฤตสังคมและสภาพแวดล้อม เรือร้างอยู่ทุกวันนี้ แล้วถ้าเป็นเช่นนั้นที่ว่า “การปฏิรูปการเมืองก็คือ ทางออกของลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ” จะเป็นไปได้เพื่อใคร หรืออะไรกันแน่?

การตั้งคำถามเหล่านี้ ไม่ใช่เพื่อกลบบเลื้อน หรือหลีกเลี่ยงปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อันเกิดแต่ความฉ้อฉลปลิ้นปล้อน และทุจริตคอร์รัปชันของเหล่า “นักการเมืองอาชีพ” ผู้ได้รับสมญาใหม่ว่า “นักเลือกตั้ง” คนเหล่านี้สมควรแล้วที่จะได้รับความชิงชัง ดูหมิ่นดูแคลนจากมหาชน และพึงถูกขจัดให้หมดสิ้นไป ข้อนี้เป็นที่ชัดเจนกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว แต่ข้อที่น่าห่วงใย ในกระแสขบวนการปฏิรูปการเมือง ซึ่งรวมถึงสื่อมวลชนประเภทที่เจริญมั่งคั่งถึงอันดับ “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ” ก็อยู่ที่ว่าได้แต่พยายามโหมกระพือสร้างภาพปัญหาการเมืองให้เป็นเพียงเรื่องทางเลือกหรือแบ่งขั้ว ระหว่าง คนดี/ คนไม่ดี ระหว่าง เทพ/มาร เท่านั้น ซึ่งหลายๆเหตุการณ์ที่ผ่านมาในประเทศไทยที่เกิดจากความขัดแย้งของมวลชน ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นถ่องแท้แล้วว่าไม่ใช่เป็นเช่นนั้น เรื่องปัญหาขัดแย้งต่อสู้อะหว่าง “ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น” กับ ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ” ก็กำลังเป็นไปในทำนองเดียวกัน นี่เป็นจุดบอดใหญ่หลวงในหมู่ขบวนการปฏิรูปการเมืองขณะนี้ ด้วยการชี้ขาดในหมู่ชนชั้นกลางเองว่า “นายกรๆ ต้องมาจากการเลือกตั้ง การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ณ บัดนี้ กลายเป็นภาพลักษณ์ของการซื้อสิทธิขายเสียง การทุจริตคดโกง และความไร้คุณธรรม และประสิทธิภาพของระบอบรัฐสภาไปเสียแล้ว ตลอดจนประชาชนคนไทย โดยเฉพาะในชนบทที่ต้องพลอยถูกตราหน้าว่าไร้การศึกษาในเรื่องการใช้สิทธิเสียงในระบอบประชาธิปไตย เข้าทำนองสุภาษิตที่ว่า “ประชาชนเป็นอย่างไร ผู้ปกครองก็เพียงแค่นั้น” ทั้งหมดนี้โดยพฤติกรรมก็ไม่ผิดอะไรสักอย่าง แต่ทว่าไม่ถูกต้องและทั้งไม่เป็นจริงทั้งหมด ความคิดอ่านปฏิรูปครึ่งๆ กลางๆ สุกๆ ดิบๆ นั้นเป็นอันตราย แล้วก็พลอยให้สาธารณชนคนไทยเป็นจำนวนมากต้องถกเถียงประเด็นปัญหาที่กวนกวนจุกจุกพวยเรือในอ่าง สร้างความลักลั่น สับสนในประเด็นปัญหาการเมืองและรัฐธรรมนูญหลายๆ อย่างโดยไม่จำเป็น

ความจริงก็คือว่า เรายังขาดทัศนวิสัยกว้างไกลพอที่จะมองถึงประเด็นการปฏิรูปอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะเข้าใจความหมายของการปฏิรูปกันเพียงใดและอย่างไรเท่านั้น ถ้าจะคิดอ่าน “ปฏิรูป” กันเพียงเพื่อ “เปิดโอกาสให้นักบริหารอาชีพเข้าไปเป็นรัฐมนตรีมากขึ้น “ แล้วไซ้ ก็ดูไม่มีความจำเป็นอันใดเลยที่จะต้องกระทำการกันใหญ่โตถึงขั้นสร้าง “กรอบกติกาบ้านเมืองใหม่” เพราะทั้งกลุ่มท้องถิ่นและกลุ่มทุนชาติต่างก็มีเป้าหมายตรงกันคือ เรื่องของเงินตราและการชักจูงให้เศรษฐกิจไทยสงบ ขึ้นต่อกระแสโลกาภิวัตน์/โลกาภิวัตน์ อันเป็นช่องทางของการสร้างความมั่งคั่งและอำนาจ จะแตกต่างกันก็ตรงที่ทำที่วิธีการเท่านั้น ทั้งสองต่างไม่ได้มีความชอบธรรมอะไรเหนือกว่ากัน จะอย่างไรก็ตามในที่สุดแล้ว พลังทั้งสองย่อมจะต้องรวมขอมกันโดยวิถีทางแห่งตรรกะของตนเอง ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้กรอบกติกาบ้านเมืองอะไรก็ตาม ทั้ง คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย(คปป.) และสภาร่างรัฐธรรมนูญ ก็จะพยายามกันการครหาในเรื่องนี้ ถึงได้เน้นกันหนักหนา ถึงการกำหนดบทบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญแยกแยะระหว่าง “การเมืองของพลเมือง” และ “การเมืองของนักการเมือง” เพื่อเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ถ้าจะอักษรวินิจฉัยแล้วต้องนับว่าก้าวหน้าไปไกลทีเดียว ครอบคลุมตลอดไปถึงสิทธิชุมชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่จะไม่มีผู้ใดใส่ใจเอาเสียเลยว่า สิทธิเสรีภาพอันปราศจากสมรรถนะทางเศรษฐกิจนั้น จะบังเกิดผลอย่างไรในทางความเป็นจริง

อันที่จริง การรวมขอมระหว่างทุนท้องถิ่นกับทุนชาติ ก็ได้มีสัญญาณให้เห็นเป็นเค้าอยู่แล้ว จากการที่พรรคการเมืองต่างๆ พยายามโอนอ่อนเชื่อเชิญกลุ่มทุนชาติ และนักบริหารมืออาชีพ ให้เข้ามาร่วมสังฆกรรมบนเวที

การเมืองรัฐสภา เดียวนี้ “ครีมีทิมเศรษฐกิจ” จึงเป็นที่กล่าวขวัญและหมายป้องกันนักหนา ในหมู่ผู้นำพรรคการเมืองทั้งหลายเพียงเพื่อให้ได้หน้าตาว่าเป็นผู้นำมีวิสัยทัศน์ ทัดเทียมการเปลี่ยนแปลงของโลกแล้วก็ไม่ใช่เพียงให้เข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษาอยู่เบื้องหลังอย่างในสมัยรัฐบาลเปรม และรัฐบาลชาติชายเท่านั้น หากยังตั้งกันเป็นรัฐมนตรีรับผิดชอบภาระหน้าที่ในทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ โดยจะสมัครใจลงเลือกตั้งหรือไม่ ก็ตามอัยยาศัย ส่วนจะมีสถานะเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับเชื่อถือภายในพรรค หรือคณะรัฐบาลเพียงใด ก็เป็นเรื่องของแต่ละกรณีไป แต่ก็อาจเป็นเพราะความลุ่มๆ ดอนๆ ในสถานะ “รัฐมนตรีชั่วคราวนอกนา” เช่นนี้เองถึงได้เกิดความคิด “ปฏิรูปการเมือง” เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจกันอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด กล่าวคือ “ไม่ใช่เพียงแค่วิธีเกาะหลังนักเลือกตั้งเข้าไปเหมือนเดิม”

วิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของผู้นำประเทศ ย่อมเป็นที่พึงปรารถนาอย่างแน่นอน แต่ “วิสัยทัศน์” ของผู้นำ กลุ่มทุนและนักบริหารมืออาชีพที่เอาแต่ผูกพันผลประโยชน์ของตนเป็นสัญญาจำนองอธิปไตยของชาติตามสำนวนของ ดร.เกษียร เตชะพีระ (มติชน 20 มีนาคม 2540) เพียงเพื่อสร้างความมั่งคั่งและอำนาจของตัวเองและพวกพ้องนั้น จะพึงเป็น “วิสัยทัศน์” และทางเลือกที่พึงปรารถนาหรือไม่ก็นั้นวิญญูชนพึงต้องโยนโสมนสิการให้ถ่องแท้

คำตอบ ก็คือว่า เผด็จการรัฐสภาไม่ว่าจะเป็นภายใต้อำนาจของกลุ่มทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่นก็ดี หรือกลุ่มทุนชาติและนักบริหารมืออาชีพก็ดี หรือแม้แต่ระบอบรวมขอมระหว่างพลังทั้งสองก็ดี ไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนา และระบอบรัฐสภาไทย จะไม่มีวันเป็นอิสระปลอดจากเผด็จการและทุจริตคอร์รัปชันตราบเท่าที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังถูกละเลยขาดการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมืองอย่างจริงจัง ฐานการปฏิรูปการเมืองจริงๆ แล้วอยู่ที่ตรงนี้ โลกาภิวัตน์/โลกาภิวัตน์ เป็นปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่เราจำเป็นต้องปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงในระดับเศรษฐกิจการเมืองไม่ใช่เพียงแต่ตัวบทกฎหมายรัฐธรรมนูญและกลไกบริหารจัดการ เราจำเป็นต้องปฏิรูปเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน โดยขจัดปัญหาความยากจน ความด้อยพัฒนาของชนบทไทยอย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนและตลาดภายในประเทศเราจำเป็นต้องสร้างฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบอย่างแท้จริง ซึ่งมีช่องทางที่ทรัพยากร และภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นสามารถอำนวยให้ได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก่อนอื่นทีเดียว เราจำเป็นต้องขจัดกระบวนทัศน์และวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบเอาแต่ลอกเลียนพิมพ์และสงบต่ออำนาจภายนอกให้ลดน้อยถอยลงไป ไม่ใช่ปล่อยให้ปมด้อยทางวัฒนธรรมและความคิดอย่างเช่นที่เป็นอยู่ แนวทางปฏิรูปที่กล่าวมา อาจฟังดูเป็นอุดมคติเอามากๆ และยากที่จะกระทำการให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่อต้านขัดขวางจากพลังอำนาจที่เป็นอยู่ ทั้งที่เห็นได้และแอบแฝง แต่เมื่อพิเคราะห์ดูโดยถ่องแท้แล้วแนวทางปฏิรูปเช่นว่านี้จะเป็นหนทางเดียวของความอยู่รอด และการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมการเมืองไทยในท่ามกลางวิกฤตถดถอยและเสื่อมทรามทางเศรษฐกิจ และความล่มสลายของบรรดาสถาบันการเงินการธนาคารทั้งหลาย ดังที่กำลังวิวัฒนาการอยู่ในเวลานี้ การที่จะปล่อยให้การเผชิญหน้าและต่อสู้ระหว่างทุนท้องถิ่นกับทุนชาติ ดำเนินไปโดยปราศจากความคิดอ่านจริงจังถึงทางเลือกที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้น นับเป็นมิฉลาดและเป็นเครื่องสะท้อนถึงความล้มเหลวทางภูมิปัญญาของเราเองโดยแท้

มองไปข้างหน้า

ธรรมเนียมการเมืองเป็นหัวใจสำคัญอย่างแน่นอน ทั้งเรื่องของคนกับระบบก็จะต้องสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างจริงจังแต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับฐานความคิดและกระบวนทัศน์เป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดความหมายและเป้าหมาย ตลอดจนวิธีการมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เรื่องของการปฏิรูปการเมืองและรัฐธรรมนูญเป็นปัญหากว้างใหญ่ไพศาลเกินกว่าที่จะคิดอ่านกระทำกันง่ายๆ ผิดผืน ด้วยการแบ่งขั้ว คนดี/คนไม่ดี หรือเทพ/มาร อย่างที่บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิต และสื่อมวลชนระดับทุนชาติกำลังประโคมกันอยู่ทุกวันนี้ การแยกแยะแบ่งขั้วเช่นนี้ ในท่ามกลางการเมือง เงินตรา อันพกเอาแต่ความอหังการ ก้าวร้าวรุนแรงนั้น รังแต่จะสร้างความอลวนสับสน ไม่

อาจเรียนรู้และเข้าใจอะไรที่เป็นแก่นสาร แล้วก็มักจะลงเอยกันด้วยระบอบอำนาจนิยม แล้วก็มักจะลงเอยกันด้วยระบอบอำนาจนิยม และเผด็จการอยู่เสมอ ไม่ว่าจะจำเป็นในระบอบทหารหรือรัฐสภาก็ตาม

พฤติกรรมเป็นไปในสังคมการเมืองไทยยุคนี้สมัยนี้ ทำให้ต้องนึกไปถึงยุคโซฟิสต์ ของกรีกโบราณ ซึ่งเต็มไปด้วย เจ้าปัญญาอรูซึ่งไม่ต้องคิดทำอะไรมากไปกว่าขายวาทศิลป์ พูดเก่ง ความมคคา ยใช้ศัพท์แสงหรูๆ อย่างเช่น คุณธรรมความดี ความโปร่งใส ความบริสุทธิ์ยุติธรรม ปฏิรูปวิสัยทัศน์ ตลอดจนสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย แต่ทว่าทั้งหลายทั้งปวง ก็เป็นแต่เพียงลงปากอันปราศจากเนื้อหาสาระอุปมา ดวงตาที่เห็นธรรม แต่ก็ได้เป็นธรรมจักขู ที่ไม่อาจมองเห็นคนอื่นเป็นแก่นสารของชีวิตสังคมการเมืองได้อย่างถ่องแท้เรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญ และการปฏิรูปการเมืองที่กำลังเสียงครึกโครมกันอยู่ในขณะนี้ ก็ตกอยู่ในสภาวะชะงักงันทางปัญญาในทำนองเดียวกัน

จำเป็นต้องกล่าวย้ออีกครึ่งหนึ่งว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้มีความหมายเป็นเพียงเพื่อส่งเสริมคนดี และสกัดกั้นคนไม่ดี อันเป็นเรื่องของปลายเหตุ หากแต่โดยสาระเป็นไปเพื่อสรรค์สร้างความสมดุล และเป็นธรรมภายในสังคมการเมืองโดยรวม และในขณะเดียวกัน สำหรับกรณีของทุนนิยมไทยก็เพื่อจำกัดขอบข่ายความก้าวร้าวสุดโต่งของการเมืองเงินตรา ไม่ว่าจะจำเป็นในระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติก็ตามจะต้องหมายเหตุเพิ่มเติมในที่นี้ด้วยว่าในท่ามกลางกระแสปฏิรูปการเมืองเพื่อจัดการกับปัญหาการแบ่งขั้วต่อสูระหว่างทุนท้องถิ่น กับทุนชาตินี้เอง ก็เริ่มมีการกล่าวขวัญกันบ้างแล้ว ถึงการแบ่งชั้นกันระหว่าง ส.ส.ระดับท้องถิ่น ถึงการแบ่งชั้นกันระหว่าง ส.ส.ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งๆที่ท้องถิ่นนับเป็นรากฐาน และรากแก้วของระบอบประชาธิปไตย ทั่วโลกแสดงให้เห็นว่าฐานความคิดและกระบวนการตัดสินใจในการปฏิรูปการเมืองขณะนี้มุ่งหมายเพียงเพื่อการช่วงชิงเข้าสู่อำนาจธุรกิจการเมืองของกลุ่มทุนใหม่ พร้อมด้วยนักบริหารมืออาชีพ เท่านั้น ไม่ใช่เป็นไปเพื่อสถาปนาระบอบประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเช่นที่เชนที่เอ่ยอ้างกันไว้

ในสภาวะความคับแคบและอหังการทางความคิดเช่นนี้ เราผู้เป็นสามัญชนจะคิดอ่านกันอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่จำเป็นจะต้องคิดค้นแสวงหากันให้กว้างและไกลออกไปจากเรื่องของ คนดี/คนไม่ดี และเรื่องทุนท้องถิ่น/ทุนชาติ ในสภาวะวิกฤตของบ้านเมืองทั้งในทางความคิด และเศรษฐกิจการเมืองขณะนี้ บางทีข้อคิดจากปราชญ์กรีก อริสโตเติล อาจจะเป็นข้อสะกิดเตือนใจอะไรได้บ้าง กล่าวคือที่ว่า ณ บัดนี้เราจะต้องพิจารณาว่าอะไรเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุด และอะไรเป็นวิถีชีวิตที่ดีที่สุด สำหรับ รัฐ และคนส่วนใหญ่ ในการนี้เราจะไม่ใช่มาตรฐานของความเป็นเลิศเกินระดับของคนธรรมดาสามัญ หากแต่เราจะสนใจแต่เฉพาะประเภทของชีวิตที่คนส่วนมากสามารถมีส่วนร่วม วิถีชีวิตที่ดีที่สุด ก็คือ วิถีชีวิตที่ประกอบอยู่ในสายกลาง และเป็นสายกลางชนิดที่คนทุกคนบรรลุถึงได้

และนี่ก็คือฐานความคิด และกระบวนการที่คนอันแสดงถึงวิสัยทัศน์กว้างไกล และศรัทธาส่งต่อมวลมนุษย์ในอันที่จะบรรลุถึง “วิถีชีวิตที่ดีที่สุด” ไม่ใช่เพียงสำหรับเฉพาะบางหมู่เหล่า วิสัยทัศน์ และศรัทธาทำนองเดียวกันนี้ไม่ใช่จะหาไม่ได้ในสังคมวัฒนธรรมไทย แต่ก็นานมาแล้วและค่อนข้างเลือนรางเต็มที่ ท่านผู้นั้น ก็คือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้เป็นนักศึกษารัฐบุรุษแท้ ซึ่งผู้เขียนมักนำมากล่าวอ้างถึงเสมอๆ และก็ขอนำเสนออีกในที่นี้อย่างน้อยก็เพื่อผลประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เป็นบทเรียนสำหรับบรรดาผู้สนใจคิดอ่านทำการปฏิรูปต่อไป ไม่ว่าจะจำเป็นในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมหรือการเมือง ซึ่งทั้งหมดจริงๆ แล้วย่อมมีส่วนเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกันและกันทั้งสิ้น กล่าวคือ:

การจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับหมู่คณะ ถึงจะจัดให้สูงสุดเพียงใด ก็ไม่ใช่กำลังอันแท้จริงของชาติ บรราวนึ่ง กวีผู้ขึ้นชื่อ ได้กล่าวไว้ว่า “อย่าเพียงสร้างแต่ยักษ์และเทวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด” เมื่อสถานะแห่งชาติหรือคนทั้งหมดได้เขยิบขึ้นสูงแล้วย่อมมีกำลังที่จะต่อสู้กับชาติอื่นๆ ได้ทุกวิถีอาชีพ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร 6 ศ 1/1 รายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล พ.ศ. 2562)

เมื่อพิเคราะห์จากทัศนวิสัย และระดับความศรัทธาในสามัญชนเช่นนี้แล้วจึงเป็นการยากที่จะสรุปลงไปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่กำลังเป็นไปอยู่ในขณะนี้ เป็นเรื่องของการปฏิรูปการเมืองโดยแท้จริง จุดใหญ่ใจความจะเป็นเรื่องของขบวนการเคลื่อนไหวจัดตั้งกลุ่มหรือพรรคการเมืองโดยแท้จริง จุดใหญ่ใจความจะเป็นเรื่องของขบวนการเคลื่อนไหวจัดตั้งกลุ่มหรือพรรคการเมืองใหม่เสียมากกว่าอะไรอื่น นั่นก็คือเป็นเรื่องของกลุ่มทุนและชนชั้นกลาง ที่ไต่เต้าฐานะขึ้นมาสู่ความเป็นอภิสิทธิ์ชน ดังที่ศาสตราจารย์เฮนรี เกรย์สัน แห่งมหาวิทยาลัยแมริแลนด์ เคยตั้งข้อสังเกตไว้นานมาแล้ว (Henry Grason, 1956) เป็นเรื่องของการเผชิญหน้า และต่อสู้ระหว่างกลุ่มอภิสิทธิ์ด้วยกัน และเจ้าตัว “อภิสิทธิ์” นี้เอง ที่เป็นต้นตอแห่งปัญหายุ่งยากทั้งปวงในบ้านเมือง

สรุป

สังคมไทยปัจจุบัน ต้องการการปฏิรูปการเมืองก็เพราะระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในปัจจุบันของไทย มีข้อบกพร่องเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยากจน การศึกษาและการรับรู้ข่าวสารต่ำ จึงมักนิยมเลือกคนที่เป็นผู้อุปถัมภ์ มีบุญคุณ คนรวยที่มีอำนาจบารมี คนที่พูดเก่ง หาเสียงเก่งเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าไปเป็นรัฐบาลและฝ่ายค้าน โดยหวังจะได้พวกเขาเป็นที่พึ่ง เพื่อแก้ปัญหาส่วนตัว หรือแก้ปัญหาในท้องถิ่นมากกว่ามุ่งเลือกคนที่ไม่ทำหน้าที่ยกกฎหมาย และบริหารประเทศ โดยที่เมื่อพวกนักหาเสียงเลือกตั้งเก่งเหล่านี้ได้รับเลือกเข้าไปแล้ว ประชาชนก็ไม่มีสิทธิในการควบคุมดูแลถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงได้ ไม่มีสิทธิในการควบคุมดูแลตรวจสอบราชการบริหารประเทศอย่างซื่อสัตย์ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ได้ เพราะทั้งรัฐธรรมนูญ ตัวบทกฎหมาย โครงสร้างทางการเมือง การบริหารราชการไม่เปิดช่องให้ และประชาชนก็มีอำนาจต่อรองทางการเมืองน้อยกว่าพวกนักการเมืองและข้าราชการมากมายหลายเท่า ระบบการเมืองและการบริหารปัจจุบันเป็นระบบที่มีข้อบกพร่องที่สร้างปัญหาความ ชัดแย้งและทำลายตัวเองในระยะยาว ระบบนี้ส่งเสริมให้การพัฒนาการเมืองและเศรษฐกิจผูกขาดอยู่ในมือคนกลุ่มน้อยที่ทำเพื่อประโยชน์ตัวเองและพรรคพวกมากกว่าประชาชนส่วนใหญ่และเป็นกลุ่มคนที่ เล่นพรรคเล่นพวก ขาดความรู้ความสามารถ ขาดการมองการณ์ไกลในการบริหารประเทศ ทำให้การกระจายทรัพย์สินและรายได้มีความไม่เป็นธรรมมากขึ้น การพัฒนาเป็นไปอย่างไม่สมดุล ธรรมชาติแวดล้อมถูกทำลาย เกิดปัญหาทางสังคมมากขึ้น แม้ในบางช่วงพวกเขาจะทำให้เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศเจริญเติบโตในอัตราสูงได้ แต่เป็นการเติบโตแบบฟองสบู่ที่เกิดจากการลงทุนของต่างชาติ การส่งออกสินค้าที่ใช้ทุน วัตถุดิบจากต่างประเทศหลายๆ การเก็งกำไรที่ดิน หุ่น การเติบโตของสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือย แต่ประชาชนส่วนใหญ่กลับยิ่งเผชิญปัญหาค่าครองชีพสูง มีงานที่ให้ผลตอบแทนต่ำและไม่มั่นคงมีปัญหาด้านสุขภาพ (กายและใจ) และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาอาชญากรรม ความเสื่อมโทรมทางสังคม ฯลฯ เพิ่มมากขึ้น ชนิดที่กำลังกลายเป็นวิกฤติการณ์ของสังคมไทยมาก ขึ้นทุกขณะและอาจจะนำไปสู่หายนะ ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ความรุนแรงทางการเมืองและสังคมได้ หากไม่มีปฏิรูปการเมืองในความหมายกว้าง คือ การปฏิรูปโครงสร้างของเศรษฐกิจ การเมืองสังคมไทยอย่างจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

ชลธิศ ชีระจิตติ, คำกล่าวความจำเป็นในการปฏิรูป วนท. ต่อ สปช.: อ่านที่นี้ (2551, น. 278-280)

วิทยาการ เชียงกุล. ปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพมหานคร : มิ่งมิตร, 2540.

เกษียร เตชะพีระ. ผู้จัดการรายวัน. 22 กรกฎาคม 2539

“รามบุตรี 516”. ผู้จัดการรายวัน . 29 สิงหาคม 2539 เน้นขีดเส้นใต้เป็นของเดิม

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดอ่าน เกษียร เตชะพีระ. ในคอตัมน์ การเมืองวัฒนธรรม 2540 เรื่อง “ลวดโลกาภิวัตน์รัดคอ”.

มติชน 20 มีนาคม 2540 หน้า 13

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร 6 ศ 1/1 รายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล พ.ศ. 2562.

แผนกกระทรวงศึกษาธิการ

Henry Grason. *The Crisis of the Middle Class*, New York. Rinehart & Company, Inc.,

1956 Preface.

ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน
ในจังหวัดสุรินทร์

The Satisfaction of Administrators, Teachers, Learners to the Project of Buddhist Monks
Teaching in Schools : A Case Study in Surin Province

พระครูสุนทรศีลวัฒน์ (บัญญัติ สีสสาโร)

พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์ 2) เปรียบเทียบ ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์จำแนกสถานภาพ ตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา 3) ศึกษาข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาพบว่า

1. ระดับความพึงพอใจของผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์สอนศีลธรรมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า โดยภาพรวม ผู้บริหาร ครูและนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจต่อพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และประเมินผล ด้านสื่อการสอน ด้านการกำหนดเนื้อหาวิชา และด้านวิธีการสอน

2. เปรียบเทียบสมมติฐานความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา พบว่ามีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน และจากผลการวิเคราะห์ตัวแปรรายด้าน พบว่าด้านคุณลักษณะทั่วไปของครู และด้าน การวัดผลประเมินผล นักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างน้อยนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านการกำหนดเนื้อหาวิชา ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียน 6 ด้าน วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเหมือนกัน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็ผลลัพท์ที่ดีและน่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ยังมีบางสวนในแต่ละด้านที่ผู้บริหาร ครูและนักเรียนสวนน้อยใดให้ขอคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข มีดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรค คือ ครูไม่เป็นกลาง มีความสนิทสนมกับนักเรียนมากเกินไป ไม่มีคุณภาพขาดความน่าเชื่อถือ ไม่มีความพร้อมในการสอน ไม่สร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน สอนเนื้อหามากเกินไปไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ครอบคลุมไม่ชัดเจนไม่เข้ากับปัจจุบันมีสื่อประกอบน้อยสอนไม่ค่อยเข้าใจ ไม่สนุกสนานกิจกรรมไม่ค่อยมี

2) แนวทางการสอนศีลธรรม คือ ครูควรจะทำตัวให้เป็นกลาง อยาสนิทสนมกับนักเรียนมากเกินไป หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทำตัวให้น่าเชื่อถือ เตรียมความพร้อมก่อนที่จะสอน ทักทายสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน สอนเนื้อหาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ให้ครอบคลุมและชัดเจน เนื้อหาให้เข้า กับปัจจุบัน ควรจะมีสื่อประกอบ หาแนวทางสอนให้เข้าใจ สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน กิจกรรมต้องหลากหลาย

Abstract

The purpose of this thesis is to study (1) the level of satisfaction of school administrators, teachers, and students with the roles of the moral teaching in school. In group 2) compare the satisfaction of school administrators, teachers and students, with the roles of the moral teaching in the school. In Surin classified status by gender, age and education. 3) to study the comments. Suggestions for the development operations of the moral teaching in schools in the province.

The study found that

1. The satisfaction level of management. Teachers and students with its around the role of the moral teaching in Surin Province, find its overall administrators, teachers and students consumer answered the questionnaire. Satisfaction ratings with the moral teaching in the school is its high ranked from high to find its, is its characteristics of teachers. Its activities. Its measurement and evaluation of its educational work its work determining the content and its the way of teaching.

2. Compare the assumption satisfaction of administrators, teachers and students of the Bible ' moralistic in Surin province, classified by sex, age, educational qualifications were not satisfied with the different quantities. The results of the analysis of the Translation of the the Chad found that the characteristics of the teacher. And the evaluation result Students differ the satisfaction' statements are statistically significant at the 0.05 level determining the content. The teaching methods. The medium of instruction. And the activity of teaching. No differences were satisfied different.

3. recommendations of administrators, teachers and students with the ' the role of morality in schools. The research study analyzed the satisfaction of the management. Teachers and students in the role of morality in schools the analysis of information was to determine the frequency percent of the Average (Mean) and standard deviation' (Standard Deviation) found that' both overall and in the the in much the same. The researchers considered the result of the great secret and the less satisfactory is the most'. However, there are some in different parts of the executives. Teachers and students of the digestibility to comment on the issue obstacles. And solutions to solve the following.

1) Problems and obstacles: Biased treatment to students, excessive familiarity to students, unreliable personality, lack of teaching readiness, lack of acquaintance with students, appropriate teaching of overwhelming contents, unsuitability of time, lack of teaching aid, lack of teaching skill and activities.

2) The guideline solutions were as follows: Impartiality to their students, appropriate acquaintance, all time-learning, reliability, Good preparation before teaching, being close to students, suitable covered and clear teaching of contents, response of students' need, update contents, preparation of good teaching aids, teaching application for good understanding, pleasant class atmosphere, various activities

บทนำ

จากสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม คือละเลยคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต ให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาไตร่ตรอง มีจิตใจใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็ง โดยนัยนี้ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่าง กระทรวงวัฒนธรรมกับ กระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ อาชีวศึกษา

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับผิดชอบดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาเป็นเวลา 6 ปีแล้ว (พ.ศ.2551 – พ.ศ.2557) โดยมีพระสอนศีลธรรมในความรับผิดชอบดูแลจำนวนทั้งสิ้น 910 รูป แบ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 428 รูป ใน 385 โรงเรียน และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 482 รูป ใน 453 โรงเรียน (ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, 2556)

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงอุปสรรค ปัญหาและแนวทางการดำเนินการตามโครงการฯ ผู้วิจัยเห็นว่าจะมีความจำเป็นที่จะต้องทำการวิจัยถึงความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ที่มีต่อพระสงฆ์ที่เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเฉพาะในเขตจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผลของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ในด้านการปรับปรุง และพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์จำแนกสถานภาพ ตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่มุ่งศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ในโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรม ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ในโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมในเขต จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 385 โรงเรียน มีประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 41,645 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 385 คน ครู จำนวน 385 คน และผู้เรียน จำนวน 40,872 คนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ในโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดสุรินทร์ สุ่มตัวอย่างโดยวิธีแบ่งชั้น (Stratified Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของฮานินท์ ศิลป์จารุ อาจารย์ประจำสาขาวิชาธุรกิจอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (ฮานินท์ ศิลป์จารุ, 2551 : 57-59) ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95 % ค่าความคลาดเคลื่อน 5 % ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 381 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 70 คน ครู 70 คน และผู้เรียน 241 คน

ผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากแต่ละกลุ่ม ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดมา 70 คน ครู กำหนดมา 70 คน ผู้เรียน กำหนดมา 241 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรม 2) ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน 3) ด้านวิธีการสอน 4) ด้านการใช้สื่อการสอน 5) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ 6) ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-Ended) ให้แสดงข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจ ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปในเชิงบรรยาย วิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจ โดยการทดสอบค่าที (T-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One - way Analysis of variance (ANOVA) ด้วยการทดสอบแบบเอฟ (F-test) และเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ้ (Scheffe)

ผลการวิจัย

สรุประดับความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือการแต่งกายเรียบร้อย การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การเป็นตัวอย่างในด้านกิริยามารยาทและความประพฤติ ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน เอาใจใส่ต่อนักเรียน ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา มาสอนตรงเวลา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับ มาก

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความพึงพอใจด้านเนื้อหาวิชาที่สอนอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมาก

ไปหาน้อยดังนี้ คือเนื้อหาที่มีความถูกต้องด้านวิชาการ เนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายวิชา เนื้อหาที่น่าสนใจ เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับเวลา เนื้อหาที่มีความทันสมัย เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านเนื้อหาวิชาที่สอนอยู่ในระดับ มาก

ด้านวิธีการสอน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านวิธีการสอนอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ การใช้วิธีการสอนแบบยกอุทาหรณ์เล่านิทานประกอบ การใช้วิธีสอนแบบทำเป็นตัวอย่าง การใช้วิธีสอนเปรียบเทียบกับข้ออุปมา การใช้วิธีสอนแบบการใช้อุปกรณ์การสอน การใช้วิธีการสอนแบบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านวิธีการสอนอยู่ในระดับ มาก

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการใช้สื่อการสอนอยู่ในระดับมาก 4 ตัวชี้วัดและในระดับปานกลาง 1 ตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือการใช้สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย การใช้สื่อการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหา การใช้สื่อการสอนดึงดูดความสนใจ การใช้สื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่จะตั้งคำถาม การใช้สื่อการสอนมีความทันสมัย เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการใช้สื่อการสอนอยู่ในระดับ มาก

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ที่มีบทบาทต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความพึงพอใจด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ พระสอนศีลธรรมมีการนำนักเรียนบริหารจิตเจริญปัญญาก่อนเข้าเรียน พระสอนศีลธรรมนำจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมนำนักเรียนทำโครงการคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสา พระสอนศีลธรรมนำนักเรียนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด พระสอนศีลธรรมนำจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับ มาก

ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ที่มีบทบาทต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความพึงพอใจด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ มีพระพุทธรูปหน้าบริเวณโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิต วาทะธรรมติดตามที่ต่างๆ มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอนอยู่ในระดับ มาก

สรุปการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์จำแนกสถานภาพ ตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตาม สถานภาพโดยรวม มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อการแต่งกายเรียบร้อยและมาสอนตรงเวลา มีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ศึกษาที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านเนื้อหาวิชาที่สอนโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อ เนื้อหาที่ความถูกต้องทางวิชาการ มีความพึงพอใจแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ .01

ด้านวิธีการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามสถานภาพ ด้านวิธีการสอน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามสถานภาพ ด้านการใช้สื่อการสอน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน มีความพึงพอใจต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ข้อพระสอนศีลธรรมมีการนำนักเรียนบริหารจิตเจริญปัญญาก่อนเข้าเรียน พระสอนศีลธรรมนำนักเรียนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด และพระสอนศีลธรรมนำจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านการจัดสภาพการเรียนการสอนโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่แตกต่าง

จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตาม เพศ

เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกันเปรียบเทียบรายด้านพบว่า

ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรม โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านวิธีการสอน พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน ด้านวิธีการสอน โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน ด้านการใช้สื่อการสอน โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน โดยรวมมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตาม อายุ พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามอายุ โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มี อายุ ต่างกันเปรียบเทียบรายด้านพบว่า

ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรม พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามอายุ ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การแต่งกายเรียบร้อยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านวิธีการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามอายุ ด้านวิธีการสอน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามอายุ ด้านการใช้สื่อการสอน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำแนกตามอายุโดยภาพรวมมีความแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อพระสอนศีลธรรมนำนักเรียนทำโครงการคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียน ต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามอายุ ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียน ที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตาม ระดับการศึกษา พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนก ระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มี ระดับการศึกษาต่างกัน เปรียบเทียบรายด้านพบว่า

ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรม พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเนื้อหาวิชาที่สอนโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านวิธีการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ด้านวิธีการสอนโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการใช้สื่อการสอน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่างกัน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำแนกตามระดับการศึกษาโดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อไม่มีความแตกต่างกัน

ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และผู้เรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอนโดยภาพรวมไม่แตกต่าง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าไม่แตกต่าง

สรุปข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดสุรินทร์

สรุปข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมเมื่อเข้าไปสอนในโรงเรียนแล้วไม่ควรทำตัวสนิทสนมกับนักเรียนคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่าง แต่ควรวางตัวให้เหมาะสมกับการเป็นพระสงฆ์และเป็นครู

ด้านเนื้อหาวิชาที่สอนสะท้อนให้เห็นว่าครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเตรียมตัวในการสอนไม่พร้อมไม่ได้ศึกษาเนื้อหาวิชาที่สอนเท่าที่ควร ควรปรับปรุงในด้านนี้ให้มาก เพราะเนื้อหาที่จะสอนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากในการเรียน

ปัญหาด้านวิธีการสอนและข้อเสนอแนะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับปัญหาด้านเนื้อหาวิชาที่สอนเพราะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ถ้ามีวิธีการสอนที่ดีสามารถทำให้นักเรียนสนใจที่จะเรียนรู้ได้ประกอบกับมีเนื้อหาที่ดีแล้วการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนย่อมประสบความสำเร็จ

ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการใช้สื่อการสอนเป็นสิ่งสำคัญทำให้เข้าใจได้ว่าครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการใช้สื่อในการสอนน้อย เมื่อมีการใช้สื่อน้อยทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน หรือไม่สนใจที่จะเรียนเพราะไม่สนุก ครูพระสอนศีลธรรมจึงควรฝึกสร้างสื่อในการสอน เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการสอน

การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับครูในปัจจุบันนี้ เพราะกิจกรรมทำให้เด็กสนใจในการเรียน เช่นกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมเล่านิทานประกอบเรื่องในเนื้อหาวิชาที่สอน เป็นต้น ฉะนั้นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อบูรณาการในการเรียน

ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนถือเป็นครูคนหนึ่งในโรงเรียน เมื่อเข้าชั้นเรียนสอนนักเรียน จึงควรเอาใจใส่ห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้บรรยากาศเหมาะสมในการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนมีความเคารพ เชื่อฟังครูสอนได้

การอภิปรายผลของการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ดังนี้

ระดับความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยรายด้านพบว่า มีระดับความพึงพอใจจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านคุณลักษณะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพการเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านเนื้อหาวิชาที่สอน และด้านการใช้สื่อในการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ “พระชาติ สิริจันโท (ศรีราชา) เปรียบเทียบทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียน เขตธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรศึกษาคุณลักษณะของครูให้เข้าใจ นำไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสม จะเปนแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน เพื่อที่จะทำให้นักเรียนมีความประพฤติปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้นไป
- 2) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรทำความเข้าใจในการกำหนดเนื้อหาวิชา ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิชาที่สอน ก่อนที่จะนำไปใช้ เพื่อที่จะทำให้นักเรียนที่เรียนนั้นไม่สับสนในเรื่องที่จะสอน และจะทำให้นักเรียนมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น
- 3) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรจะค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอเกี่ยวกับเรื่องของวิธีการสอน เพราะว่าการสอนนั้นจะต้องสอนอย่างหลากหลายวิธีจะสอนวิธีเดียวไม่ได้ การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายนั้น จะทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเรียน และจะทำให้เด็กสนใจที่อยากจะเรียนมากขึ้น
- 4) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรจะสรรหาสื่อการสอน ใหม่ๆอยู่เสมอ และก็นำไปใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและตัวของนักเรียน เพราะวาสื่อนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสอนจะเป็นตัวเรียกความสนใจจากนักเรียนได้อย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่จะเรียนงายขึ้น
- 5) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูควรจะมีกิจกรรมการเรียนการสอนไปให้เด็กได้ทำได้ปฏิบัติทุกครั้ง เพราะกิจกรรมจะเป็นตัวนำเขาสู่การเรียนการสอนอย่างที่ดีทีเดียวและครูจะมีไหวหลาย
- 6) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรจะมีการวัดผลและประเมินผล หลาหลายรูปแบบหลายด้านเพราะการวัดผลนั้น จะทำให้เรารู้ว่า นักเรียนแต่ละคนนั้นมีความสามารถในด้านใดเพื่อที่จะทำให้ผู้สอนนำมาแก้ไขข้อบกพร่องการสอนของผู้สอนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
- 2) ศึกษาความพึงพอใจที่มีการใช้สื่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
- 3) ศึกษาความพึงพอใจที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
- 4) ควรเนงานงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์. **คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ ร้านเล็กดีไซท์-กราฟิค, 2556.

ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, 2551.

ปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทย

The Problem of Democracy Learning in Thailand

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา

พระครูวิจิตรธรรมโชติ

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ฯ

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีความมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจและปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยเพราะความเบื่อหน่ายทางการเมืองของประชาชน ขาดแรงจูงใจการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การซื้อสิทธิ์ขายเสียง ความอ่อนด้อยของสถาบันทางการศึกษา ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง คนไทยขาดจิตสำนึกรักประชาธิปไตย ความรู้เรื่องกฎหมาย ความบกพร่องการทำหน้าที่ของสื่อ ประชาชนยอมรับในชะตากรรมของตนเอง และ รู้เรื่องสิทธิแต่ไม่รู้หน้าที่ของตนเอง ทำให้เป็นปัญหาที่จะต้องรับแสวงหาทางเพื่อการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจกับประชาชนอย่างเร่งด่วน รัฐบาลจึงควรมองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้าถึงเนื้อหาและนัยยะประชาธิปไตยให้มากขึ้นด้วยการสร้างกระบวนการประชาธิปไตยตั้งแต่วัยเด็กผ่านสถาบันทางการศึกษาเพื่อปลูกฝังค่านิยม อุดมการณ์ และวัฒนธรรมประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ปัญหาการเรียนรู้. ประชาธิปไตย. ประเทศไทย.

Abstracts

This article aims to analyze the knowledge and problems of democratic learning in Thailand. According to studies, it has been found that People lack knowledge of democracy because of the boredom of the people. Lack of motivation to participate in political activities. Purchasing Voice Permissions Inferiority of Educational Institutions Lack of promotion from the government seriously. Thai people do not love democracy. Legal knowledge Defective media act People accept their fate and know their rights but do not know their duties. It is a problem that will be seeking to promote the knowledge to the people urgently. The government should recognize the value of learning to give people access to the content and democratic notions by creating a democratic process from childhood through educational institutions to cultivate ideological values and democratic culture.

Keyword: Learning problems. democracy. Thailand

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา หลังจากนั้น ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงมีการขอพระราชทานพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองประเทศไทย ฉบับ พ.ศ. 2475 ซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญแต่เรียกว่าพระราชบัญญัติ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พ.ศ. 2550 ในมาตรา 87 บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน” ดังต่อไปนี้ 1)

ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนรวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ 5) ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน (นรนิติ เศรษฐบุตร, อ้างใน ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว, 2559 : 91)

เพราะฉะนั้น ประชาธิปไตย คือ รูปแบบการปกครองที่เชื่อในคุณค่าและความเท่าเทียมของบุคคล โดยมีประชาชนเป็นหัวใจสำคัญในการปกครอง อันหมายถึง “การปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” สำหรับรูปแบบของประชาธิปไตยที่รับรู้กันทั่วไปมีสองรูปแบบคือ ประชาธิปไตยทางตรง และประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่ในปัจจุบันด้วยเหตุผลเรื่องจำนวนประชากรที่มีมาก จึงไม่อาจนำประชาธิปไตยทางตรงของนครรัฐเอเธนส์มาใช้ได้ ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันจึงเป็นรูปแบบตัวแทน ซึ่งปวงชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านผู้แทนที่ตนเลือกตามวาระ โดยผู้แทนและรัฐบาลจากประชาชนนั้น ใช้อำนาจในการบริหารประเทศเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมภายใต้หลักกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมือง (citizenship) และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ไม่ใช่เพียงการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือปล่อยให้การบริหารปกครองประเทศเป็นธุระของสถาบันการเมืองในรูปแบบตัวแทนเท่านั้น (อรณิช รุ่งธิปานนท์, มปป)

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2540 และรัฐธรรมนูญฉบับ 2550 ได้ให้สิทธิและสร้างกลไกให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างมาก แต่การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับก็ยังไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร ด้วยมีข้อจำกัดในการน ากฎหมายไปสู่การปฏิบัติ และประชาชนโดยทั่วไปยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสและช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดได้ เช่น ปัญหาเรื่องแนวคิดและการไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความล่าช้าในการดำเนินงานและการออกนโยบายของรัฐบาลที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความไม่พร้อมของประชาชน ความไม่พร้อมของภาครัฐ (อรณิช รุ่งธิปานนท์, มปป) เพราะฉะนั้น ความรู้ความเข้าใจและปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนจะมีฐานการศึกษาที่สูงแต่อุปนิสัยโดยส่วนยังมองประเด็นประชาธิปไตยเป็นเพียงส่วนของนักการเมืองเท่านั้นทำให้แรงจูงใจที่การประกอบอาชีพเพื่อการรายได้ยังคงได้รับอิทธิพลมากกว่ามาสนใจประเด็นทางการเมืองซึ่งผู้เขียนเห็นว่าปัญหาดังกล่าวน่าจะมีแนวทางสำหรับการส่งเสริมองค์ความรู้ประชาธิปไตยให้กับประชาชนได้มากขึ้น หากรัฐบาลมีความตั้งใจที่จะให้ประเทศเข้าถึงซึ่งนัยยะความหมายของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีแนวคิดหลักสำคัญ คือ หลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักนิติธรรม หลักการใช้เหตุผล และหลักการยอมรับเสียงข้างมากที่ต้องเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย ประเทศไทยมีระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คนไทยจึงต้องเข้าใจเรื่องสิทธิ

เสรีภาพให้ต้องแท้ จึงจะสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยได้ ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ก็ได้กำหนดให้นักเรียนทุกคนมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องประชาธิปไตยของประชาชนที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย (ชินภัทร ภูมิรัตน, 2554 : คำนำ)

ประชาธิปไตยว่า หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยมีลักษณะที่สำคัญ (กรมการปกครอง, 2538), หน้า 18) ดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ และเป็นผู้ปกครองประเทศ
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง หรือโดยอ้อม
3. เป็นการปกครองที่มุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุดนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลจะต้องมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่
4. ยึดเสียงข้างมากเป็นหลักในการปกครอง
5. ประชาชนมีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด
6. ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

จรรยา สุภาพ (2535 : 17) กล่าวว่า “ประชาธิปไตยนั้น อาจมีความหมายแคบกับความหมายกว้าง ดังนี้ *ความหมายแคบ* หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจในการปกครอง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการปกครอง เพื่อประโยชน์ของประชาชน นั่นเอง *ความหมายกว้าง* หมายถึง “การดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีการยอมรับสิทธิและเสรีภาพ ความสำคัญและประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน โดยมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทางเพื่อความผาสุกร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้บุคคลมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง มีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การใช้ทรัพย์สิน การศึกษาการสัมพันธ์ติดต่อกัน การเลือกนับถือศาสนา และการใช้ชีวิตตามความพอใจของตนเอง”

เพราะฉะนั้น หากมองแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย จะมีความหมายสามลักษณะ คือ ประชาธิปไตยในฐานะอุดมคติ หรือในฐานะที่เป็นแนวความคิดทางการเมือง ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตและประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง” (กระมล ทองธรรมชาติ, 2531 : 117 – 122) และคณะกรรมการปกครองที่อำนาจอธิปไตยทั้งอำนาจบริหารอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ เป็นของประชาชน ที่ใช้ทั้งโดยผ่านผู้แทนของตน ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสามารถสรุปความหมายโดยภาพรวมออกเป็น 3 ความหมาย ได้แก่

1. ความหมายเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นระบบความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นระบบความคิดทางการเมืองชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญกับหลักการ 3 ประการ ได้แก่ หลักมนุษย์เป็นผู้มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุผล รู้ตัว รู้ชั่ว หลักสิทธิเสรีภาพ และหลักความเสมอภาคความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน

2. ความหมายเชิงรูปแบบการปกครอง แนวคิดพื้นฐานรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาจากความเชื่อที่ว่าประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การปกครองตนเองจะดำเนินการโดยผ่านผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเลือกเข้าไปเป็นรัฐบาลโดยกรอบแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งถ้อยฉันทานุมัติจากประชาชน หลักการที่สำคัญของประชาธิปไตย ได้แก่ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หลักอำนาจอธิปไตยโดยปวงชน หลักอำนาจอธิปไตยเพื่อปวงชน หลักเหตุผลประชาธิปไตย หลักเสียงข้างมาก หลักความยินยอม หลักประนีประนอม หลักความเสมอภาค และ หลักเสรีภาพสังคม

3. ความหมายเชิงวิถีชีวิตของประชาชน หมายถึง การดำเนินชีวิตของประชาชน ในสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องเข้าใจในกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขโดยการเรียนรู้ถึงบทบาทหน้าที่และ เสรีภาพของตนเอง ตลอดจนการเคารพ ในเสรีภาพของผู้อื่นด้วยความเชื่อในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนเท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคน มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ มีอิสรภาพ และร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้เกิดความถูกต้องและประโยชน์สุขเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ วิธีการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยจะยึดหลักความเสมอภาค เสรีภาพ ภารดรภาพ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยใช้เหตุผลในการตัดสินใจหรือข้อขัดแย้งระหว่างกัน รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีสติสัมปชัญญะปราศจากอคติ มีน้ำใจ สนใจกิจการบ้านเมืองและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง รู้จักประนีประนอมมากกว่าที่จะตั้งต้นเอาชนะกัน มองโลกในแง่ดี มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (สัญญา เคนาภูมิ และกชพร ประทุมวัน, 2558 : 183-184)

กล่าวได้ว่า คำว่าประชาธิปไตยที่ประชาชนจะเข้าใจได้ง่ายที่สุดก็คือจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองในฐานะพลเมืองของรัฐที่มีความเป็นเจ้าของพื้นที่ภายในรัฐย่อมมีสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างด้วยความสมัครใจที่ไม่กระทบต่อการละเมิดสิทธิของผู้อื่นไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามก็เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุด นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลจะต้องมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ผ่านความคิดเห็นที่มีพลังจากกลุ่มประชาชนจำนวนมากๆ เพราะฉะนั้น แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยประชาชนจะมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อปกป้องเสรีภาพของตนเอง และปฏิบัติตามกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ไม่ขัดแย้งกับกลุ่มประชาชนที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องนั้นๆ

ปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมาตั้ง 2475 ซึ่งหมายถึงเมื่อ 85 ปีที่แล้วหากมองด้านระยะเวลาที่ประชาชนมีวิถีทางประชาธิปไตยน่าจะมีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยมีใช้น้อยแต่คำถามว่าทำไมในเมื่อประเทศไทยแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเกือบ 100 ปีแล้วประชาชนในประเทศจึงเรียนรู้ประชาธิปไตยได้น้อยมากหรือขาดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจนกลายเป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งในรอบ 85 ปีมีการรัฐประหารไม่ต่ำกว่า 20 ครั้งและมีรัฐธรรมนูญไม่ต่ำกว่า 20 ฉบับ และมีการเปลี่ยนตัวของผู้นำประเทศมีความถี่สูงมากในขณะเดียวกันหากไปเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ แล้วประเทศไทยอยู่ในอันดับต้นๆ ของโลกในเรื่องการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ของประชาชนจึงอยู่ในวงจำกัดที่มองการเมืองการปกครองเป็นของนักการเมืองหรือเป็นของคนเพียงบางกลุ่มจึงไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นมุ่งหน้าประกอบอาชีพดีมากกว่าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยที่สลับซับซ้อนอย่างมาก หากศึกษาข้อมูลในรอบหลายปีที่ผ่านมาก็ยังมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงให้เห็นกันอยู่ทั่วไปและหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการใช้สิทธิที่เกินกว่าคำว่าประชาธิปไตยโดยเฉพาะผู้ที่มีอำนาจ มีตำแหน่ง มีศถาบรรดาศักดิ์เดิม และมีเงินทอง เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ใช้สิ่งที่ตนเองมีอยู่ไปในทางมิชอบกันมากขึ้นจนกลายเป็นความเบื่อหน่ายของประชาชนในเรื่องประชาธิปไตย และหากมองให้ลึกลงไปผู้ที่การศึกษาแม้ว่าจะมีความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยก็ไม่สามารถปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยได้ ยิ่งมีความพยายามในการปกปิดกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทำให้การเรียนรู้ประชาชนกลับมีปัญหาในหลายๆ ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ความเบื่อหน่ายทางการเมืองของประชาชน เพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองบ่อยๆและมากจนเกินไปจนกลายเป็นความเคยชินในการวิถีทางแบบซ้ำๆซึ่งแม้ว่าจะไม่ถูกต้องก็ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นที่ประชาชนยอมรับและทำใจกับการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

เช่น เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจะต้องไปเลือกตั้งใหม่ เป็นต้น จนในที่สุดสถิติการใช้สิทธิในการเลือกตั้งน้อยลงไปทุกๆ ครั้ง

ประเด็นที่สอง ขาดแรงจูงใจการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง หากมองในเชิงผลประโยชน์ของประชาชนจะทำให้เห็นสภาพของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองที่อาศัยประชาชนเป็นฐานที่สำคัญ เช่น เมืองพรรคหนึ่งได้อำนาจไว้ก็ฝ่ายหนึ่งก็พยายามใช้ฐานของประชาชนในการปลุกปั่นให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองจนกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งซึ่งเมื่อประชาชนรับรู้ว่าเป็นประชาชนถูกหลอกอยู่ร่ำไปจึงไม่ยอมเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกจนกลายเป็นว่าประชาชนจะต้องดำรงชีวิตภายใต้อาชีพคิดว่าไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองที่มองไม่เห็นผลประโยชน์ของตนเอง

ประเด็นที่สาม การซื้อสิทธิ์ขายเสียง รอบของการเลือกตั้งแต่ละครั้งพรรคการเมืองต่างฝ่ายก็พยายามใช้กลยุทธ์เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนที่ชนะคู่แข่งเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการเมืองจนกลายเป็นประเด็นที่มีของการซื้อสิทธิ์ขายเสียงให้เห็นอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองโดยเฉพาะในพื้นที่รอบนอกหรือพื้นที่ชนบท บางครั้งก็มีการเปลี่ยนที่บัตรเลือกตั้งหลายพรรคการเมืองก็ใช้เงินจำนวนเพื่อซื้อเสียง บางพรรคก็ใช้นโยบายขายฝันแบบลมๆแล้งๆสร้างวิมานในอากาศให้กับประชาชนที่จะร่ำรวยทางการเงิน บางพรรคก็มอบถนนบ้าง ศาลาบ้าง การจัดทำโครงการต่าง ๆ ให้บ้าง ผลประโยชน์ประเภทอื่นๆ บ้าง เป็นต้น ซึ่งฝ่ายประชาชนจะปฏิเสธก็ยากผู้ที่ได้รับก็คือหัวหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียเองที่เอื้ออำนวยการเลือกตั้งให้กับพรรคการเมือง เป็นต้น ทำให้เห็นว่าการซื้อสิทธิ์ขายเสียงจะรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปฝ่ายประชาชนจึงคิดว่าได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลยเพราะเมื่อหมดฤดูกาลเลือกตั้งการเมืองจะไม่ค่อยสนใจประชาชนอีกแล้ว

ประเด็นที่สี่ ความอ่อนด้อยของสถาบันทางการศึกษา ในรอบ 80 ปีมีบางช่วงเท่านั้นที่บทบาทของสถาบันการศึกษาและนักศึกษาสามารถเข้ามาสร้างเข้มข้นให้การต่อสู้ทางการเมืองจนกลายเป็นการเสียเลือดเสียเนื้อของนักศึกษาไปจำนวนมากและในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาจึงเป็นเรียนที่สำคัญในการผลักดันให้นักศึกษาหลงประเด็นไปกับความทันสมัยของสังคมที่ไม่ต้องมาสนใจกิจกรรมทางการเมืองจนกลายเป็นความอ่อนของสถาบันทางการศึกษาที่ไม่พยายามปลุกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองให้กับนักศึกษาอีกแล้วซึ่งดูได้จากการเข้าร่วมการต่อสู้จะมีเพียงประชาชนบางส่วนแต่ยังขาดจิตสำนึกรักประชาธิปไตยที่ถูกต้องโดยเฉพาะการสิทธิ์ทางการเมืองจนกลายเป็นความรุนแรง

ประเด็นที่ห้า ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง แน่นนอนว่าการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยมากเท่าไรจะกลายเป็นปัญหาเชิงการบริหารงานโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการสั่งการโดยไม่เป็นธรรมหากประชาชนมีความรู้ในการใช้สิทธิมากขึ้นภาครัฐจะทำงานที่ไม่ถูกต้องได้ยากขึ้นตามไปด้วย แม้ว่าจะมีส่งเสริมประชาสัมพันธ์แต่ก็อยู่ในวงจำกัดยังไม่เข้าถึงทุกพื้นที่ของประเทศโดยเฉพาะในชนบทที่ยังมีการศึกษาที่ยังน้อย อีกทั้งงบประมาณจำนวนถูกใช้ไปเพื่อการพัฒนาประเทศที่มีค่าคอมมิชชั่นมากกว่าใช้ไปเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้เรื่องประชาธิปไตย

ประเด็นที่หก คนไทยขาดจิตสำนึกรักประชาธิปไตย เพราะการเปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้หมายความว่า จะเปลี่ยนค่านิยมและทัศนคติของคนไทยได้ เช่น แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้วไม่ต่ำกว่า 80 ปีแต่ประเทศไทยยังมีเรื่องระบบอุปถัมภ์อยู่ ยังมีเรื่องเจ้าขุนมูลนายอยู่ ยังมีเรื่องไพร่อยู่ ยังมีเรื่องชนชั้นอยู่ ยังมีเรื่องอำนาจมีอยู่ ยังมีเรื่องอิทธิพลอยู่ เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ย่อมทำลายจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนจนกลายเป็นการสร้างค่านิยมในการส่งบุตรหลานให้เป็นใหญ่เป็นโตเพื่อเข้าไปมีอำนาจหรือเป็นข้าราชการที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดีอยู่อย่างนั้นสุดท้ายก็กลายเป็นผู้รับประโยชน์จากนายทุนหรือนักการเมืองต่อไป

ประเด็นที่เจ็ด ความรู้เรื่องกฎหมาย จนกลายเป็นปัญหาในระดับประเทศโดยเฉพาะผู้ที่ใช้กฎหมายต่อประชาชนผู้ไม่รู้จักกฎหมายที่สามารถกลั่นแกล้งประชาชนให้เกิดโทษได้ในลักษณะต่างๆ อีกทั้งการเข้าถึงประเด็นการใช้สิทธิเพื่อการต่อสู้ที่รัฐใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมก็ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายเมื่อใช้นักกฎหมายก็ต้องมีเงินในการว่าจ้างซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะไม่สามารถกระทำได้ในกรว่าจ้างทนายเพื่อการต่อสู้เพื่อไม่มีเงินมากพอ ซึ่งหากเปรียบเทียบผู้ที่รู้กฎหมายกับผู้ที่ไม่รู้จักกฎหมายอย่างไหนมีมากกว่าก็จะตอบได้ว่า ผู้ที่รู้จักกฎหมายมีจำนวนมากมายักทำให้ประชาชนจึงตกอยู่ในสภาพจำยอมต่อการตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมมาตลอดแม้ว่าจะมีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยในการดูแลแต่หน่วยเหล่านั้นกลับมีศักยภาพที่ขึ้นอยู่กับผู้ที่มีเงินหรือมีอำนาจทางการเมืองจนกลายเป็นว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่ไกลจากประชาชนอย่างมากไม่ว่า 80 ปี หรือ 100 ปีก็ตาม

ประเด็นที่แปด ความบกพร่องการทำหน้าที่ของสื่อ การเกิดขึ้นของกระบวนการของสื่อมาจากนายทุนที่มีเงินและผลประโยชน์ร่วมกันเพราะหากไม่มีเงินก็ไม่สามารถสร้างหรือผลิตสื่อได้ทำให้นักการสื่อจำนวนมากไม่น้อยที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของนายทุนระดับประเทศหรือตกอยู่ภายใต้พรรคการเมือง นอกจากนี้แม้ว่าสื่อของรัฐจะมีอยู่บ้างแต่ถูกควบคุมด้วยพรรคการเมืองในฝ่ายรัฐบาลจึงเท่ากับว่าการทำหน้าที่ของสื่อจะขาดความอิสระในการนำเสนอข่าวสารบ้านเมืองไปตามความเป็นจริง ซึ่งแม้ว่าหลายสถานการณ์จะสามารถช่วยเหลือประชาชนได้ก็เพื่อสร้างความหวังว่าสื่อยังมีความชอบธรรมแต่หากเป็นเรื่องผลประโยชน์ใหญ่สื่อจะไม่ค่อยมองประชาชนมากนักแต่จะมองถึงการเอาตัวรอดในเชิงธุรกิจของตนเองมากกว่า

ประเด็นที่เก้า ประชาชนยอมรับในชะตากรรมของตนเอง ที่ถูกผูกติดอยู่ความเชื่อทางศาสนาถึงแม้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นกับตนเองเมื่อหมดหนทางต่อสู้แล้วจึงยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นหรือยอมรับในการชะตาที่ตนเองเป็นผู้ก่อหรือไม่ได้ก็ก็ตามอันเป็นสภาพการจำยอมต่อการเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีอำนาจมากกว่าที่เห็นกันโดยทั่วไปซึ่งประเด็นดังกล่าวด้วยอุปนิสัยของคนไทยที่ไม่ชอบการแข่งขันหรือการต่อสู้เพื่อหวังการเอาชนะแม้ว่าตนเองจะรู้ว่าไม่ชอบธรรมก็ตามยอมที่รับสิ่งต่างๆ ไว้ด้วยตนเอง เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีอำนาจจึงเอาดีใส่ตัวเอาชั่วให้กับประชาชนมาโดยตลอด อ่างความต้องการของประชาชนมาตลอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมของประชาธิปไตยในประเทศไทยและสุดท้ายประชาชนก็ต้องยอมรับในชะตากรรมมาตลอดด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่สิบ รู้เรื่องสิทธิแต่ไม่รู้หน้าที่ของตนเอง เป็นประเด็นใหญ่ที่นักวิชาการพยายามบอกกล่าวถึงทัศนคติและค่านิยมของคนไทยที่ไม่ได้อาศัยความรู้เรื่องประชาธิปไตยแต่อาศัยความชอบส่วนบุคคลมาใช้ในการดำเนินชีวิตไปตามสิทธิทางประชาธิปไตยมากกว่าการปฏิบัติหน้าที่ทางประชาธิปไตยที่มีหลายต่อหลายที่ประชาชนและพรรคการเมืองจะอ้างสิทธิของตนเองเพื่อให้ได้มากซึ่งประโยชน์แต่ขาดซึ่งการทำหน้าที่ในความเป็นพลเมืองที่ดีที่เหมาะสมกับรูปแบบการปกครอง เช่น หน้าที่ในการรับใช้ชาติแต่หนีทหารโดยเฉพาะกลุ่มคนรวยๆ สิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้งแต่กลับไม่ไปใช้สิทธิแต่กลับมาเรียกร้อง สิทธิในการเรียกร้องทางกฎหมายแต่ใช้ศาลเตี้ยจัดการปัญหาสิทธิในการประกอบอาชีพอย่างสุจริตแต่กลับไปประกอบอาชีพผิดกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

ตลอดระยะเวลา 85 ปี ของการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองของประเทศไทยมิได้ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันและเอื้อประโยชน์ต่อสิทธิ เสรีภาพ และภราดรภาพให้กับประชาชนมากนักทำให้ความรู้สึกของประชาชนภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยดูห่างเหินไปจากความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตตามหลักการ ตามอุดมการณ์ที่ถูกต้องหรือในทางกลับกันปัญหาการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทยยังคงมีอย่างต่อเนื่องและยากต่อการเสริมสร้างให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ซึ่งเมื่อศึกษาและวิเคราะห์แล้วจะพบถึง 10 ประเด็น ได้แก่ ความเบื่อหน่ายทางการเมืองของประชาชน ขาดแรงจูงใจการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การซื้อสิทธิขายเสียง ความ

อ่อนด้อยของสถาบันทางการศึกษา ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง คนไทยขาดจิตสำนึกรักประชาธิปไตย ความรู้เรื่องกฎหมาย ความบกพร่องการทำหน้าที่ของสื่อ ประชาชนยอมรับในชะตากรรมของตนเอง และ รู้เรื่องสิทธิ แต่ไม่รู้หน้าที่ของตนเอง ทำให้เป็นปัญหาที่จะต้องรับแสวงหาทางเพื่อการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนอย่างเร่งด่วน

การส่งเสริมความรู้เข้าใจของประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยจะต้องมองไปที่สาเหตุและพฤติกรรมจำเจของประชาชน รวมไปถึงพฤติกรรมของภาครัฐ และพรรคการเมืองที่แม้ว่าจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เรื่องประชาธิปไตยแต่กลับมีพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามมาตลอด ดังนั้น การปฏิรูปค่านิยม อุปนิสัยและวัฒนธรรมทางประชาธิปไตยควรจะต้องเริ่มด้วยความรู้สึกร่วมกันจากประเด็นการพัฒนาประเทศทุกมิติที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมอย่างเห็นได้ชัดประเด็นใดที่ถูกนำเสนอจากประชาชนจะต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ เช่น ประเด็นการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ประเด็นความเหลื่อมล้ำและความเท่าเทียม ประเด็นการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมโดยตรง ประเด็นการใช้สิทธิและหน้าที่ไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้จะต้องสร้างบรรทัดทางกฎหมายระหว่างคนจนกับคนรวย ผู้ที่อำนาจกับประชาชน ที่ไม่มองตัวเงินเป็นใหญ่แต่มองประชาชนเป็นใหญ่ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยจะต้องอาศัยองค์ความรู้จากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่มีประชาธิปไตยที่เข้มแข็งจะทำให้ปัญหาการเรียนรู้อำนาจประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศไทยลดน้อยลงไป และยังสามารถเพิ่มความเข้มข้นและพลังจากประชาชนในการปกป้องประชาธิปไตยได้

บรรณานุกรม

- กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. **หลักประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- กรมการปกครอง. **เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย, 2538.
- ชินภัทร ภูมิรัตน. **การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมค่าย**. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554.
- จรรยา สุภาพ. **ระบบการเมืองเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิวัฒนาการ, 2535.
- ยุทธพงษ์ เชื้อนแก้ว. **ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยกาฬสินธุ์**. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. ปีที่ 3. ฉบับที่ 2. พฤษภาคม - สิงหาคม 2559 : 91.
- สัญญา เคนาภูมิ และกชพร ประทุมวัน. **วิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. วารสาร **วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. ปีที่ 5. ฉบับที่ 2. กรกฎาคม-ธันวาคม 2558 : 183-184.
- อรณิชา รุ่งธิพานนท์ วิทยากรชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ. **ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่กับการเมืองภาคประชาชน**. มปป. (เอกสารอัดสำเนา).

วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ : องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Phrae Provincial's Morhom Fabrics Enterprises: Knowledge and Net work's Management for Sustainable Development

รวีโรจน์ ศรีคำภา, พระมหาสิทธิชัย ปัญญาไวย,
พระศักดิ์ธัช แสงธง และศกานัญญา คำจตุ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม ระหว่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ กับวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อเสนอองค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับตอบแบบสอบถามตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ ได้แก่ พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี แกนนำในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์หม้อห้อมสู่ตลาด และประชาชนทั่วไปที่เป็น จำนวน 100 รูป/คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานใช้สัมภาษณ์เชิงลึก ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หม้อห้อม จำนวน 2 คน ตัวแทน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท. ผู้นำในตำบลทุ่งโฮ้ง จำนวน 6 คน พระสงฆ์ จำนวน 6 รูป และประชาชนที่เป็นเจ้าของร้านค้าปลีกค้าส่ง จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 คน สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หม้อห้อม จำนวน 4 คน ตัวแทน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และผู้นำ ในตำบลทุ่งโฮ้ง จำนวน 4 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และประชาชนที่เป็นเจ้าของร้านค้าปลีกค้าส่ง จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 รูป/คน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า 1.ด้านบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม พบว่า ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้อห้อมส่วนใหญ่อยู่ติดกับถนนทำให้สถานที่จอดรถของลูกค้าไม่สะดวก ร้านค้าส่วนใหญ่ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าของร้าน มีที่ทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ภูมิทัศน์หน้าร้านและสภาพแวดล้อมไม่ได้ตกแต่งให้สวยงาม น่าสนใจและดึงดูดใจลูกค้าเท่าที่ควร ขาดวัตถุดิบ คือต้นหม้อซึ่งเป็นพืชที่จะต้องนำมาหมักเพื่อเป็นสีในการย้อมผลิตภัณฑ์หม้อธรรมชาติ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมไม่เท่ากัน ขาดการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อม เป็นต้น 2.ด้านองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามทฤษฎี 5 M พบว่า 1. หากมีการรวมกลุ่มของ บุคคลในกลุ่มสมาชิกผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้อห้อมให้เป็นรูปธรรม ร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จะส่งผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าหม้อห้อม 2. ขาดมาตรฐานด้านขนาด ซึ่งแต่ละร้านมีการผลิตที่ไม่เท่ากัน 3. สินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมยังขาดการส่งเสริมให้มีคุณภาพสู่มาตรฐานที่เป็นระดับสากล 4. การเปิดเวทีในการแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อให้มองเห็นบริบท สภาพปัญหา และการจัดการเชิงเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัน เวลา และสถานที่เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง 5. ควรสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีเป็นกิจจะลักษณะ เป็นต้น 3.ด้านระบบความสัมพันธ์ ผลสำเร็จ และองค์ความรู้ของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสีหม้อห้อมที่ได้จากต้นหม้อธรรมชาติ เพื่อรักษาอัตลักษณ์มากกว่าการใช้สีย้อมจากเคมีภัณฑ์ ควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้

ความสามารถและประสบการณ์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างวิสาหกิจที่ร่วมกับสมาชิกวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม ควรทำการตลาดในเชิงรุกแต่ต้องร่วมมือกันเป็นสิ่งสำคัญต้องขยายตัวออกจากพื้นที่ในต่างจังหวัดและต่างประเทศ ยังไม่เป็นเอกภาพ ต่างคนต่างค้า คุณภาพสินค้า ขนาด และราคาไม่เป็นไปในทิศทาง ควรมีการร่วมมือกันในลักษณะที่เป็นสหกรณ์ ควรมองให้เห็นว่าเป็นธุรกิจครอบครัวใหญ่ และควรมีการปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณีวัฒนธรรม 4.องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ พบว่า หากมีการร่วมมือกันในมิติทางด้านกิจกรรมด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณีวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้งการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าเชิงลบการปฏิสัมพันธ์เชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม และการปฏิสัมพันธ์เชิงปฏิบัติมากกว่านโยบายจะเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในอันที่จะบูรณาการการจัดการเครือข่ายสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: วิสาหกิจ, ผ้าหม้อห้อม, องค์ความรู้, การจัดการเชิงเครือข่าย, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract:

The objectives of this study were 1) to study about the present condition context and the problem of Morhom Fabrics Enterprises's complementation, 2) to study the body of knowledge and Network's Management of Morhom fabrics Enterprises participatory for sustainable development, 3) to analysis the relational system and the successful result of Network's Management of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development and 4) to present knowledge and Network's Management system of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development. This study was a qualitative research. The populations and sample used by the Buddhist monk, leader in the community who was driven the Morhom fabrics to market and people were 100 persons. The samples were selected by using purposive sampling. The data were collected by using in-depth interviews from the agency of production the Morhom fabrics about 3 persons, the officer of the local government organization and the leader in the Thung Hong sub-district about 4 persons, Buddhist monk about 2 persons, and people who was the shopkeeper for retailing about 3 persons. It concluded about 12 persons. The focus group discussion the administrators and the officers about 12 persons. The researcher team was gather data on the essence of the interview, and then content analyzed.

The results of the research were found as follows;

The present condition context and the problem of Morhom Fabrics Enterprises's complementation found that the most of the Morhom Fabrics shop was beside the road which was the main occupation and extra money. They had no sufficient material especially the Hom tree which was brought produce the blue dye for Morhom Fabrics from the nature, the quality of the production of Morhom Fabrics was not equal. They were not cluster really of the member of Morhom Fabrics Enterprises.

On the Network's Management of Morhom fabrics Enterprises participatory for sustainable development found that on the personal aspects, it had not crowd in their group production and distribution the Morhom fabrics clearly that was not stability and stable of members, on the

material, it had not size standard, on the measurement for going to standard, it had not support to international standard, on the reasoning to development, they had a few idea discussion of management for problem the solve and Network's Management of Morhom fabrics Enterprises participatory continuously, on the readership, it had not clearly reader for making good management systems and best practice.

In term of relations systems, the successful result and body of knowledge of Network's Management of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development found that on relation systems of Network's Management of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development had not good relation. In term of the successful result and body of knowledge of Network's Management of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development had not succeeded because the producer was not crowd seriously that was lose crowd. Therefore, they should increase crowd and use the original Morhom color from natural Hom tree for preserving characteristic more using chemical color, give opportunity the subject who has more experience and facility both in community and outside community for making vision together of member, make proactive marketing and more extent both internal and external trade, make more network for making the machinery in setting goods quality, size and cost in the same direction, work together in character of co-operative and be the busyness that can be grow on the way of life style, culture and tradition of community. In term of body of knowledge of Network's Management of Morhom fabrics Enterprises for sustainable development were production, distribution and marketing systems aspects that they can be increase well-being in these areas.

Keywords : Fabrics Enterprises, Morhom, Knowledge, Net work's Management, Sustainable Development

บทนำ

การดำรงของชีวิตของมนุษย์ที่สำคัญและจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แม้ในหลักการทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าก็ยังทรงบัญญัติให้ภิกษุปฏิบัติศาสนกิจให้แสวงหาปัจจัยสี่ เรียกว่า นิสสัย เพื่อยังคงอรรถภาพให้เป็นไปตามสมควรแก่สมณภาวะและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานะเภสัช (พ.ธ.25/54/77-78) ในที่นี้จะขอกกล่าวเฉพาะการแต่งกายที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยโดยตรง ถึงแม้ความจำเป็นของเครื่องนุ่งห่มจะมุ่งประโยชน์ใช้สอยเพื่อปกปิดร่างกายไม่ให้ อุจาดตา ป้องกันเหลือบ ยุง รื่น แมลงต่าง ๆ และป้องกันอากาศร้อน หนาว เป็นต้น การแต่งกายยังบ่งบอกถึง ภูมิอากาศ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อีกทั้งสถานภาพทางการศึกษา เศรษฐกิจ ตำแหน่ง ยศศักดิ์ และชาติพันธุ์ อีกด้วย การนุ่งห่มจึงมีมิติที่มากกว่าการเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตเท่านั้น ผ้าหม้อห้อมของจังหวัดแพร่ ซึ่งสามารถนำมาเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น กระเป่า ผ้าห่ม รองเท้า ผ้าปูโต๊ะ ผ้า màn เป็นต้น ซึ่งมีกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนอยู่ที่จังหวัดแพร่แห่งนี้ การศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับห้อมจึงมีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน กับประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ และพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2557-2560 (ฉบับทบทวน) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการศึกษา พัฒนาอาชีพ

และยกระดับคุณภาพชีวิตในสังคม ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในข้อที่ 2 คือการวิจัยและพัฒนา ข้อที่ 4 การทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, รายงานประจำปี 2558) อีกด้วย

ในจังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพื้นที่จังหวัดหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนบนในเขตล้านนา ซึ่งมีสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมีสินค้าชุมชนที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ ผลิตภัณฑ์หม้อห้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายขนาดใหญ่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป จนกลายมาให้เป็นคำขวัญของจังหวัดแพร่ คือ “หม้อห้อมไม้สัก ถิ่นรักพระลอ ช่อแฮศรีเมือง ลือเลื่องแพะเมืองผี คนแพร่นี้ใจงาม” หม้อนี้จึงเป็นการบูรณาการโดยนำเอาสีจากต้นครามหรือต้นห้อมมาเป็นสีย้อมตามกระบวนการของท้องถิ่น นอกจากนี้จะช่วยจรรโลงส่งเสริมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชนแล้ว ยังเป็นการรักษาสีแกวล้อมและการลดปัญหาการใช้สารเคมีในชีวิตประจำวันอีกทางหนึ่งด้วย โดยทางชุมชนที่มีอาชีพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หม้อได้มีการจัดการองค์ความรู้ที่หลากหลายตั้งแต่การผลิตจนถึงการจำหน่ายสู่ผู้บริโภคอย่างครบวงจร โดยอาศัยภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนเป็น คณะผู้วิจัย ในฐานะเป็นบุคลากรในพื้นที่ที่มีความตระหนักในสิ่งที่จะมีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผลิตภัณฑ์หม้อห้อมได้รับการเอาใจใส่ในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทรงคุณค่าเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่สร้างความเข้มแข็งมาก่อนหน้าที่ไม่让他ต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวอีกต่อไป ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยงานของรัฐที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา เรื่อง วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่บุคคล องค์กร และหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับผ้าหม้อห้อมในเชิงการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. เพื่อเสนอองค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดแพร่ ได้แก่ ชุมชนตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ
บริบท และสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการ

เชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ และองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนที่มีอาชีพหรือหน้าที่เกี่ยวกับการผลิต จำหน่าย และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมในจังหวัดแพร่

3.1 กลุ่มประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดแพร่ที่มีบทบาทในการให้หลักธรรมในการสร้างอาชีพสร้างรายได้ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี แกนนำในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์หม้อห้อมสู่ตลาด และประชาชนทั่วไปที่เป็นเจ้าของร้านค้าปลีกในชุมชนตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ พระสงฆ์ในตำบลทุ่งไธ้งที่มีบทบาทในการให้หลักธรรมในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี แกนนำในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์หม้อห้อมสู่ตลาด และประชาชนทั่วไปที่เป็นจำนวน 100 รูป/คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้ 1.รูปแบบการวิจัย 2.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 3.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4.การเก็บรวบรวมข้อมูล 5.การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม แนวคิด องค์ความรู้ การมีส่วนร่วมและระบบความสัมพันธ์ของการจัดการเชิงเครือข่าย และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเครือข่ายผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ก. เชิงปริมาณ

1) ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่ลงทะเบียนวิสาหกิจชุมชนผ้าหม้อห้อมในเขตอำเภอเมืองแพร่ทั้งหมด จำนวน 300 คน

2) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ บ้านทุ่งไธ้ง ตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 100 คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง เพื่อศึกษาส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนในจังหวัดแพร่

ข. เชิงคุณภาพ

การวิจัยเรื่อง วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ ผู้นำชุมชน/ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) ในจังหวัดแพร่จำนวน 32 รูป/คน โดยมีประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมของจังหวัดแพร่และกลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสนทนา

กลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่กรณีศึกษาในตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ดังนั้น ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หม้อห้อม จำนวน 4 คน ตัวแทน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และผู้นำ ในตำบลทุ่งโฮ้ง จำนวน 4 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และประชาชนที่เป็นเจ้าของร้านค้าปลีกค้าส่ง จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน เพื่อศึกษาวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามเชิงปริมาณ (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยดำเนินการดังนี้

ก. เชิงปริมาณ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาวิจัย นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของผู้เชี่ยวชาญ นำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item-Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปทุกข้อ นำข้อแก้ไขที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป วิธีการจดบันทึก (Field Note) และบันทึกเสียงโดยใช้แท็บเล็ตเสียงและสังเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร และเครื่องมือทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับบริบท สภาพปัจจุบันของวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม แนวคิดและการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนในจังหวัดแพร่

2) กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจากตัวแทนสมาชิกกลุ่มผ้าหม้อห้อมตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน 100 คน โดยวิธีแบบเจาะจง เพื่อศึกษาการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่สำคัญ เช่น ด้านบริบท ด้านองค์ความรู้ และด้านการจัดการเชิงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 18 รูป/คน

4) ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หม้อห้อม จำนวน 4 คน ตัวแทน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และผู้นำ ในตำบลทุ่งโฮ้ง จำนวน 4 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และประชาชนที่เป็นเจ้าของร้านค้าปลีกค้าส่ง จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5) ดำเนินการจดบันทึก (Field Note) และบันทึกเสียงโดยใช้แท็บบันทึกเสียง เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Stan Dard Deviation) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping)ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง และสรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion) ระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หม้อห้อม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับได้ 0.80 โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ ครอนบาค (Cronbach) และ สถิติพื้นฐานค่าร้อยละ (Percentage) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการวิสาหกิจหม้อห้อมจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเชิงปริมาณโดยภาพรวม พบว่า

ภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.37, s.d = 0.703$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน ($\bar{x} = 3.44, s.d = 0.653$) รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\bar{x} = 3.38, s.d = 0.791$), ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน ($\bar{x} = 3.37, s.d = 0.717$) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ($\bar{x} = 3.37, s.d = 0.742$) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ($\bar{x} = 3.35, s.d = 0.660$) ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ($\bar{x} = 3.34, s.d = 0.653$) และ ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน ($\bar{x} = 3.33, s.d = 0.692$) ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมทำให้เห็นได้ชัดว่า การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการวิสาหกิจหม้อห้อมจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกันมาก และแสดงผลการดำเนินการว่าอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการวิสาหกิจหม้อห้อมจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเชิงคุณภาพโดยภาพรวม พบว่า

1. ด้านบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม พบว่า มีบางประเด็นที่เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานทั่วไป เช่น สถานที่จอดรถมีจำกัดและไม่สะดวกสำหรับลูกค้าและนักท่องเที่ยวเนื่องจากจำกัดด้วยพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับถนนสายหลัก ทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไม่เต็มที่ การประดับตกแต่งบริเวณห้างร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่สะดุดตา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดลูกค้าและนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร การประชาสัมพันธ์ยังไม่เป็นระบบและทำให้ภาพลักษณ์ของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมให้เป็นที่รู้จักในช่องทางที่หลากหลาย เป็นต้น

2. จากองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมยังไม่มี ความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพียงแต่มีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นเอง หากมีกระบวนการหรือวิธีการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบและเข้มแข็งจะเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนหรือพัฒนาวิสาหกิจหม้อห้อมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. จากผลการวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพบว่า หากมีการร่วมมือกันเป็นรูปแบบเหมือนสหกรณ์และมีการให้บริการควบคู่กับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจะสร้างรายได้ให้วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมหาศาล

4. องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ พบว่า หากมีการรวมกลุ่มกันในมิติทางด้านกิจกรรมด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณีวัฒนธรรม และการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้งการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าเชิงลบการปฏิสัมพันธ์เชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม และการปฏิสัมพันธ์เชิงปฏิบัติมากกว่านโยบาย จะเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในอันที่จะบูรณาการจัดการจัดการเครือข่ายสู่การพัฒนาที่และควรเพิ่มความชัดเจน ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายได้มีส่วนร่วมนับตั้งแต่การวางแผนงานจนถึงจุดสิ้นสุดของการสรุปและประเมินผลของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม

อภิปรายผล

1. จากบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าหม้อห้อม พบว่า มีบางประเด็นที่เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานทั่วไป เช่น สถานที่จอดรถมีจำกัดและไม่สะดวกสำหรับลูกค้าและนักท่องเที่ยวเนื่องจากจำกัดด้วยพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับถนนสายหลัก ทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไม่เต็มที่ การประดับตกแต่งบริเวณห้างร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่สะดุดตา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดลูกค้าและนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร การประชาสัมพันธ์ยังไม่เป็นระบบและทำให้ภาพลักษณ์ของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมให้เป็นที่รู้จักในช่องทางที่หลากหลาย เป็นต้น ซึ่ง สอดคล้องกับรายงานวิจัยของวงศ์ธิดา สุวรรณิน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า วัดส่วนใหญ่ต้องปรับปรุงคือจุดประชาสัมพันธ์ที่ยังมีน้อยทั้งในบริเวณวัดและนอกวัด เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนกิจการงานทุกประเภทให้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้รับทราบข้อมูลอย่างทั่วถึง

2. จากองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมยังไม่มี ความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพียงแต่มีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นเอง หากมีกระบวนการหรือวิธีการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบและเข้มแข็งจะเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนหรือพัฒนาวิสาหกิจหม้อห้อมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของปวีณา โทณแก้ว ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าลีซอ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า รูปแบบประกอบการในลักษณะ

วิสาหกิจเครือข่ายมี 3 แบบ คือ ภาครัฐและชุมชนร่วมดำเนินการเครือข่ายและชุมชนร่วมกันดำเนินการ มีการกำหนดที่ตั้งตลาดถนนคนเดินที่สามแยก และมีการสร้างเครือข่ายโดยร่วมกับชุมชนบ้านเล้าลือและชุมชนบ้านเล้าแ่งและศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 38 ทั้งนี้ ผลจากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงว่า การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นพลังสำคัญมากที่จะขับเคลื่อนภารกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

3. จากผลการวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพบว่า หากมีการร่วมมือกันเป็นรูปแบบเหมือนสหกรณ์และมีการให้บริการควบคู่กับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจะสร้างรายได้ให้วิสาหกิจผ้าหม้อห้อมอย่างมหาศาลสอดคล้องกับรายงานวิจัยของชุดีมา สัจจานันท์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ พบว่าความสำเร็จของการก่อตั้งและดำเนินงานอุทยานการเรียนรู้เกิดจากการตกผลึกความรู้และประสบการณ์ของทีมงานเครือข่ายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติบนรากฐานของการบูรณาการองค์ความรู้ทุกขั้นตอนของการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นถึงขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นผลดีในภาพรวมอีกประการหนึ่งด้วย และสอดคล้องกับรายงานวิจัยของชินศรีสวัสดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีวัฒนธรรมของชุมชนชาวกายในเขตอีสานใต้และชาวใต้ พบว่า แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกายอาจทำได้โดยการสำรวจสภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมและขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นทางการในรูปแบบของฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์แล้วเผยแพร่ให้กับธุรกิจการท่องเที่ยวโดยผ่านการประชุมสัมมนาในรูปแบบของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ตได้รับรู้และเข้าใจในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

4. องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่ พบว่า หากมีการร่วมมือกันในด้านกิจกรรมด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณีวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้งการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าเชิงลบการปฏิสัมพันธ์เชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม และการปฏิสัมพันธ์เชิงปฏิบัติมากกว่านโยบาย จะเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในอันที่จะบูรณาการการจัดการเครือข่ายสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของวีรพล ทองมา และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่กลุ่มแม่ฮ่องสอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนชาวจีนยูนนานนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมาก มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต โดยการมุ่งเน้นให้ชุมชนและคนภายในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญา ความรู้ และประสบการณ์ผ่านทางนิทรรศการ วัตถุโบราณที่สะสมมาจากอดีต เป็นต้น ซึ่งเป็นการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมและเป็นการแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสมตามศักยภาพของแต่ละบุคคล สำหรับประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อผ้าหม้อห้อมจังหวัดแพร่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

วิสาหกิจผ้าหม้อห้อม บุคคล หรือหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดแพร่ควรร่วมมือกันสนับสนุนให้มีการปลูกต้นห้อมเป็นอาชีพ เพื่อส่งเสริมการใช้วัตถุดิบในการผลิตสีเขียวธรรมชาติ

ข้อเสนอในการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการจัดเวทีนำเสนอกลุ่มวิสาหกิจทุกสาขาเพื่อขับเคลื่อนสู่การบริหารจัดการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. มิติใหม่การปกครองท้องถิ่นวิสัยทัศน์กระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร :
เสมาธรรม, 2550.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท. (2547). “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยองค์กรเครือข่าย”.วารสารพัฒนาชุมชน,
38 (9).
- ชุติมา สัจจานันท์ และคณะ. “การสังเคราะห์องค์ความรู้ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้”. รายงานการวิจัย,
สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอร.): มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554.
- ชิน ศรีสวัสดิ์, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีวัฒนธรรมของชุมชนชาวกว๋ายในเขตอีสานใต้และลาวใต้”. รายงาน
การวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2550.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพลสโปรดักส์, 2554.
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 2543.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศ. “กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน,”ในการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนในการพัฒนา, บรรณาธิการโดยทวีทองหงส์วิวัฒน์, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษา
นโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

แนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา

The Guidelines for Career Development of Women in Man Khong Village,

Tom Sup-district, Mueang District, Phayao Province

พระครูภาวนาโสภิต วิ.

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

นน้อม ไชยวงศ์

รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง จ.เชียงใหม่.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ศึกษาอาชีพที่ต้องการได้รับการพัฒนาและเสนอแนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ 10 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง คือขาดความรู้ทางการศึกษา ภาระในการดูแลบุตรและบ้านเรือน ขาดเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ 2. อาชีพที่ต้องการได้รับการพัฒนาของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง คือ การผลิต ผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน การปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ งานเย็บเสื้อผ้า เย็บกระเป๋า และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์จากผ้า การทำอาหาร การแปรรูปอาหาร และขนม งานจักสาน การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ 3. สำหรับแนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ควรดำเนินการผ่านแนวทางต่าง ๆ คือ ประเมินสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบันของสตรี สร้างความเข้าใจของความจำเป็นในการพัฒนาอาชีพแก่สตรี รวบรวมจำนวนสมาชิกที่ต้องการรับการพัฒนาอาชีพ จัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพ จัดโครงการฝึกอาชีพระยะสั้น และฝึกการประกอบอาชีพอย่างครบวงจร จัดหาแหล่งเงินทุนกู้ยืม เพื่อช่วยเริ่มต้นการทำธุรกิจของกลุ่มสตรี ควบคุมการผลิต จัดหาสถานที่จำหน่ายสินค้า จัดระบบการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลโครงการ

คำสำคัญ : แนวทาง, พัฒนาอาชีพ, สตรี

Abstract

This research is to study the problems and obstacles in the occupation, to study the profession that needs to be developed, and to propose the guidelines for career development of women in Man Khong, Tom sub-district, Muang district, Phayao Province. This study is a qualitative research based on in-depth interviews and the researcher selected 10 interviewees. It was found that 1. The problems and obstacles of women's career in Man Khong, Tom sub-district, Muang district, Phayao Province, including the lack of educational knowledge, the shouldering of children and homes, the lack of investment in occupation and the lack of management knowledge. 2. The career needs to develop of women in Man Khong village those are the production of household products, growing vegetables and organic garden, sewing, sewing the bag and utensils that made from fabric, cooking, food processing and dessert, basketry, fish farming, frog farming. 3. The guidelines for career development of women in Man Khong, Tom sub-district, Muang district, Phayao Province should be proceeded through various approaches, including to assess the

problems and obstacles to current occupation of women, understanding the need to career development of women, collecting the number of members who need professional development, provide the source of funding for career development projects, short-term vocational training, the practice of the entire occupations, Loan Fund source in order to help to start the business of women, production control, provide the place for selling products, manage career development system in succession and evaluate the project.

Keywords : Way, Career Deployment and Women

บทนำ

ประเทศไทยมีประชากรทั้งประเทศ จำนวน 65,931,550 คน เมื่อจำแนกตามเพศแล้วเป็นเพศชายจำนวน 32,357,808 คน และเป็นเพศหญิง จำนวน 33,573,742 คน คิดเป็นร้อยละ 50.92 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 14 ธันวาคม 2560). จะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรครึ่งหนึ่งของประเทศเป็นผู้หญิง ขณะเดียวกัน ด้านบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในปัจจุบันมีความสำคัญมากขึ้นกว่าในอดีตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ผู้หญิงมีชั่วโมงการทำงานที่เป็นเพียงภรรยาและมารดาที่เลี้ยงดูบุตรภายในบ้านเท่านั้น มีหลายคนประกอบอาชีพการทำงานที่มึความรู้ความสามารถไม่แตกต่างไปจากผู้ชาย ผู้หญิงจึงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยผลักดันพัฒนาสังคมและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม จากการพัฒนาสตรีของไทยพบว่า ยังมีปัญหาอุปสรรคมาก ทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของสตรี ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของสตรีจะเป็นการมุ่งสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาสังคมและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ การส่งเสริมศักยภาพของสตรีผ่านโครงการการฝึกอบรมอาชีพ จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะส่งเสริมให้สตรีได้เกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย มีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ และเกิดทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจะเกิดประโยชน์แก่กลุ่มสตรีอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันอันจะส่งผลให้การแก้ไขปัญหาในระดับเศรษฐกิจรากหญ้า ให้มีประสิทธิภาพความเข้มแข็งต่อชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ตลอดจนให้สตรีที่ไม่มีอาชีพ ให้มีรายได้เสริม อันจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวให้อยู่อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งมีทิศทางมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้โดยสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 : 65-66). แม้ว่ารัฐบาลจะมีแผนการดำเนินงานในด้านของการพัฒนาสตรีอย่างชัดเจน แต่ในภาคส่วนของการปฏิบัตินั้น ยังพบว่า มีกลุ่มของสตรีที่ด้อยโอกาสทางสังคมและเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐได้อย่างเต็มที่ ยังคงเฝ้ารอความช่วยเหลือจากภาครัฐบาล ดังเช่นสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

หมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เป็นหมู่บ้านภายใต้โครงการบ้านมั่นคงชนบท เป็นรูปแบบของการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของคนยากจน หมู่บ้านมั่นคงแห่งนี้ จึงเป็นพื้นที่ที่ภาครัฐจัดสรรเพื่อแก้ปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย และสร้างชุมชนที่มั่นคง น่าอยู่ของคนจนในชนบท โดยสร้างโอกาสให้ผู้ใช้ที่ดินทำกินในชนบทได้มีที่อยู่อาศัยและมีที่ดินทำกิน ที่มั่นคง รวมทั้งเพิ่มโอกาสให้ได้รับ

หลักประกันด้านความมั่นคงในชีวิต โดยมีการคัดเลือกสมาชิกจากสมาชิกเครือข่ายเกษตรทางเลือกที่ไม่มีที่ทำกิน มาทำโครงการร่วมกัน โดยซื้อที่ดินเอกชน จำนวน 15 ไร่ ได้จัดสรรเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ส่วนรวม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ อาทิ พื้นที่สวนเกษตร และพื้นที่สำหรับทำนา ปลูกข้าวเพื่อการยังชีพแก่สมาชิกในหมู่บ้านมั่นคง อย่างไรก็ตาม ด้วยจำนวนสมาชิก 10 ครัวเรือน จำนวน 31 คน ส่งผลให้ทรัพยากรที่รัฐจัดสรรให้จึงไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของสมาชิก ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีการนำเสนอแนวทางการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับสภาท้องถิ่น แต่ไม่ผ่านการพิจารณาและไม่ได้รับการอุดหนุนงบประมาณ อีกทั้งไม่ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค อาทิ ไฟฟ้า ประปา ถนน และการพัฒนาอาชีพ รวมถึงไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ป้อมเพชร กาพิง, 2560 : อัดสำเนา). สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในปัจจุบันจึงยากจนและขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ แม้ว่าหัวหน้าครอบครัวหรือผู้ชาย จะไปรับจ้างเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว ด้วยสตรี แม่บ้าน เด็ก และผู้สูงอายุ และคนป่วยในครอบครัว ไม่มีความรู้และกำลังเพียงพอที่จะออกไปรับจ้าง จึงเป็นสาเหตุให้รายได้ต่อครัวเรือนของสมาชิกในหมู่บ้านมั่นคงอยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้เฉกเช่นคนในสังคมทั่วไป ด้วยเหตุผลดังกล่าว อาตมภาพจึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ที่เพียงพอให้แก่ครัวเรือน เป็นการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และเป็นการวางฐานรากทางเศรษฐกิจเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาอาชีพที่ต้องการได้รับการพัฒนาของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการศึกษา

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

1) ด้านความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ พบว่า สตรีในหมู่บ้านมั่นคงขาดความรู้ทางการศึกษา ซึ่งจากการสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และบางคนไม่ได้เรียนหนังสือ จึงอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ ด้วยปัญหาอุปสรรคดังกล่าวทำให้ไม่สามารถไปประกอบอาชีพที่มีรายได้สูง ขณะเดียวกันบางคนไม่มีอาชีพ และไม่มีรายได้เลย

2) ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว พบว่า ด้วยสภาพของความเป็นสตรี จึงได้รับภาระหน้าที่ในการดูแลบุตรและบ้านเรือน จึงเป็นเหตุให้ต้องพึ่งพาแต่หัวหน้าครอบครัวในการอุปการะเลี้ยงดูแต่ผู้เดียว

3)ด้านการเงิน พบว่า จากรายได้ในครัวเรือนที่ต่ำกว่าปีละ 30,000 บาท ทำให้ไม่มีเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ หรือกิจการที่สนใจได้ และประกอบกับการขาดการศึกษาจึงไม่มีความรู้ในการสรรหาแหล่งเงินทุน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพได้

4) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ ขาดความรู้ทางการตลาด ขาดความรู้การวางแผนระบบการเงิน และขาดความรู้ด้านหลักการบัญชีเบื้องต้น ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า แต่ละครัวเรือนไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ด้วยสภาพปัญหาต่าง ๆ นี้ จึงไม่สามารถที่จะสร้างอาชีพให้แก่ตนเองให้ประสบความสำเร็จได้

2.อาชีพที่ต้องการได้รับการพัฒนาของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

1) การผลิต ผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน ได้แก่ การผลิตน้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก สบู่ ทั้งนี้ กลุ่มผลิตนี้ สามารถนำมาใช้ในครัวเรือน อันเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน และยังสามารถนำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นี้ ไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้ในอีกทาง

2)การปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินในระบบของส่วนรวม ซึ่งปัจจุบันได้จัดทำเป็นแปลงนา ใช้ปลูกข้าวปีละ 1 ครั้ง จึงทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ดังนั้น ช่วงระยะเวลาการว่างวันจากการทำนาแล้ว ที่ดินแปลงดังกล่าวควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันการ ปลูกพืชหมุนเวียนหรือการปลูกพืชผักสวนครัวจะเป็นการช่วยบำรุงดินให้มีสารบำรุงดินเพิ่มขึ้น และพืชผักที่ปลอดสารพิษจะช่วยให้ผู้บริโภคได้บริโภคอาหารที่ดี ส่งผลให้มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรค และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

3) งานเย็บ อาทิ เย็บเสื้อผ้า, เย็บกระเป๋า, และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์จากผ้า เนื่องจากมีสตรีที่ต้องเลี้ยงดูบุตร ผู้พิการ และคนชราภายในครอบครัว จึงไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ ดังนั้น อาชีพที่เหมาะสมกับสตรีกลุ่มนี้คือ การเย็บ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า หรือเครื่องใช้อื่นๆ เช่น ผ้าม่าน พรมเช็ดเท้า ผ้าเช็ดมือ ซึ่งในรายที่ไม่สามารถมีจักรเย็บก็สามารถใช้มือสร้างงาน ซึ่งการใช้มือเย็บจะเป็นอีกแนวทางที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าในลักษณะของงานแฮนด์เมท

4) การทำอาหาร การแปรรูปอาหาร และขนม ด้วยกลุ่มสตรีมองว่า อาชีพการทำอาหารเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยสร้างอาชีพให้เกิดแก่ตนเองได้ อาทิ การผลิตขนม การทำน้ำเต้าหู้ การทำขนมสาकु

5) งานอื่น ๆ จากการวิจัย ยังพบว่า อาชีพอื่น ๆ ที่กลุ่มสตรีให้ความสนใจ อาทิ งานจักสาน การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบเพื่อบริโภคและจำหน่าย

3. แนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ตำบลต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง ควรดำเนินการผ่านแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

1) ประเมินสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบันของสตรี เพราะการประเมินสภาพปัจจุบันจะทำให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเกี่ยวกับปัญหาด้านตัวบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านสภาพท้องถิ่น และปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอาชีพของสตรีในหมู่บ้านมั่นคง พร้อมสำรวจความต้องการหรือความสนใจในอาชีพเป็นรายบุคคล เพื่อให้เกิดความชัดเจน และเข้าถึงความต้องการของอาชีพที่สตรีต้องการจะทำ

2) สร้างความเข้าใจของความเป็นในการพัฒนาอาชีพแก่สตรี ให้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่สตรีต้องมีอาชีพที่ตนเองจะสามารถกระทำได้

3) รวบรวมจำนวนสมาชิกที่ต้องการรับการพัฒนาอาชีพ

4) จัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพ เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด ทั้งนี้ ควรประสานงานกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพให้แก่สตรีได้อย่างยั่งยืน อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถช่วยเหลือในด้านของการจัดสถานที่จัดจำหน่าย ส่วนของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานสามารถช่วยสนับสนุนในการฝึกอาชีพ ภาคเอกชนสามารถสนับสนุนผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารกิจการมาช่วยฝึกอบรม และภาคประชาชน สามารถมีส่วนร่วมรับรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อีกทั้ง ยังสามารถเป็นผู้กระจายข่าวสาร เป็นผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต

5) จัดโครงการฝึกอาชีพระยะสั้น และฝึกการประกอบอาชีพอย่างครบวงจร เริ่มตั้งแต่ การผลิต การจำหน่าย การบริการลูกค้า การจัดทำบัญชี ซึ่งวิทยากรผู้อบรมต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง เป็นรูปธรรมและปฏิบัติให้เกิดผลได้ อาทิ การผลิต ควรจัดวิทยากรที่มีความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ การจัดทำบัญชี ควรจัดสรรวิทยากรที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดทำบัญชี มาให้ความรู้ การบริการลูกค้า ควรจัดวิทยากรให้ความรู้ในด้านงานบริการ และด้านบัญชี ควรให้วิทยากรที่มีประสบการณ์ในการตรวจสอบและควบคุมบัญชีมาช่วยกำกับดูแล ให้คำปรึกษา เสนอแนะรูปแบบการทำบัญชี การลงบัญชี และการตรวจสอบความถูกต้องของการลงบัญชี

6) จัดหาแหล่งเงินทุนกู้ยืม เพื่อช่วยเริ่มต้นการทำธุรกิจของแก่กลุ่มสตรี ทั้งนี้ เพื่อผ่านการฝึกอบรมแล้ว สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้อาชีพนั้น ๆ เกิดผลสัมฤทธิ์ได้คือ การลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ซึ่งการปฏิบัตินั้น บางอาชีพต้องใช้เงินลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมวัตถุดิบเพื่อการผลิต การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สิ่งของเครื่องใช้ อาทิ การผลิตนํ้ายาล้างจาน สิ่งที่ต้องจัดเตรียมคือ วัตถุดิบอันเป็นส่วนประกอบของการทำนํ้ายาล้างจาน รวมถึงขวดบรรจุนํ้ายาล้างจาน และสลากข้อมูลของผลิตภัณฑ์ ขณะเดียวกัน ต้องมีค่าดำเนินการทางการตลาด ค่าพาหนะขนส่งไปจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

7) การผลิต ในขั้นตอนการลงมือปฏิบัตินั้น ควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้ฝึกอบรม เพื่อช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นขณะลงมือปฏิบัติในการสร้างอาชีพ

8) จัดหาสถานที่จำหน่ายสินค้า อาทิ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และการจัดจำหน่ายผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งการจัดจำหน่ายนี้ จะเป็นขั้นตอนสำคัญในการจะสื่อสารกับผู้บริโภคเพื่อให้เกิดการซื้อไปทดลองและ และเกิดการซื้อซ้ำ ดังนั้น ต้องมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อให้ลูกค้าได้รับรู้ข้อมูลของผลิตภัณฑ์และตัดสินใจซื้อ

9) จัดระบบการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง อาทิ ในกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ต้องได้รับการมาตรฐานความปลอดภัยและสาธารณสุข ควรมีการตรวจสอบตามมาตรฐานที่ควบคุมอยู่เสมอ

10) ประเมินผลโครงการ การประเมินผลโครงการจะช่วยให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งหากพบปัญหาจะสามารถดำเนินการแก้ไขได้ ซึ่งระบบการประเมินผลอาจใช้ระบบ PDCA เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ นโยบายภาครัฐควรส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มสตรีที่ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างจริงจัง ควรเข้าถึงและพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพ และทุกภาคส่วนควรประสานความร่วมมือในการเข้าช่วยเหลือกลุ่มสตรีทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอาชีพแก่สตรี

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ต้องขอเจริญพรนายป้อมเพชร กาพิง ปราชญ์ท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมทางเลือก ผู้ประสานงานดูแลสมาชิกหมู่บ้านมั่นคง และขอเจริญพรต่อกลุ่มสตรีหมู่บ้านมั่นคงที่อำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพแก่ผู้ที่สนใจ และต่องานด้านวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

1) หนังสือ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
ป้อมเพชร กาพิง. (2560). ข้อมูลทั่วไปบ้านมั่นคง. (อัสสำเนา).

2) เว็บไซต์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. [14 ธันวาคม 2560]. สถิติประชากรศาสตร์ ปี 2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nso.go.th>

3) สัมภาษณ์

แก้วตา (นามแฝง). (14 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
คำน้อย (นามแฝง). (13 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
จันดา (นามแฝง). (17 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
นันทภรณ์ (นามแฝง). (12 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง สัมภาษณ์.
ป้อมเพชร กาพิง, (15 ธันวาคม 2560). ปราชญ์ท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมทางเลือก ผู้ประสานงานดูแลสมาชิกหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
มีกอ (นามแฝง). (15 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
ศรีจันทร์ (นามแฝง). (16 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
สมปอง (นามแฝง). (14 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
สายทอง (นามแฝง). (16 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.
อารีย์ (นามแฝง). (12 ธันวาคม 2560). สตรีในหมู่บ้านมั่นคง. สัมภาษณ์.

ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลเจริญราษฎร์

อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัตถุ 4

AN ANALYTICAL STUDY OF THE LOCAL GOVERNMENT ADMINISTRATION IN CHAROENRAT SUB-DISTRICT, MAE CHAI DISTRICT, PHAYAO PROVINCE ACCORDING TO THE SANGAHAVATTHU

พระครูสังฆรักษ์วัชรวิศ อุดตมลีโล (สมยงค์)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำแนกปัจจัยตามส่วนบุคคลและ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิ์ลงประชามติในเขตเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำนวน 346 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการศึกษาการบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอสังกริยา ด้านสมานัตตตา พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านปิยวาจา 2) ด้านทาน 3) ด้านสมานัตตตา 4) ด้านอสังกริยา

คำสำคัญ : สังคหวัตถุ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การบริหารงาน

Abstract

This study aimed (1) to study the work management according to Sangahavatthu, the principle of Four Principles of Service of Charoenrat Sub-district Municipality, Mae Chai District, Phayao, (2) to investigate problems in the management based on the Four Principles of Service classified by personal factors, and (3) to study the guidelines in work administration in accordance with the principle of Sangahavatthu.

The study is the Mixed Methods Research employing Quantitative Research by which questionnaire with a checklist and a 5-level valuation scale and open-ended question was used for data collection distributed to 346 people who had right to the referendum in the Charoenrat municipality, Mae Chai district, Phayao obtained by Cluster Sampling and interview. The statistics used included Frequency, Percentage, Mean, and Standard Deviation.

Results of the study on work management by Chareonrat sub-district Municipality based on the principle of Four Services; the aspect of Dana (generosity), Piyavaca (kindly speech,

Atthacariya (beneficial actions, and Samanattata (impartiality) showed that the public had opinions on the administration based on the Sangahavattu in average in four aspects of Sangahavattu when considering each aspect, public had views on work management based on the principle of Sangahavattu at an average level in four aspects viz., the aspect of Piyavaca (kindly speech), Dana (generosity), Samanattata (impartiality), and Atthacariya (beneficial actions).

Keywords: Sangahavattu, Local Government, Administration

บทนำ

ปี พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ยังคงให้ความสำคัญในการปกครองท้องถิ่นทุก ๆ ด้าน หลักการเพื่อให้ส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานจัดการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล และให้ตระหนักถึงการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงาน หลักสังคหวัตถุ 4 ก็เป็นหลักธรรมอันหนึ่งซึ่งช่วยในการบริหารงานในองค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตนา เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี เป็นธรรมที่จะช่วยให้องค์กรมีการบริหารงานที่ดี เพราะเมื่อคนในองค์กรมีการใช้สังคหวัตถุ 4 ในการปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง มีการร่วมมือกันด้วยความเต็มใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสมอภาคกัน ขยันขันแข็งในการทำงาน สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่จะทำให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์จึงเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ

เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ได้รับการยกฐานะมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจริญราษฎร์ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2552 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย มีพื้นที่ 33.42 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 20,887.50 ไร่ ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม และมีภูเขาตอยหลวงเป็นแนวยาวทางทิศตะวันตก

เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ เป็นเทศบาลตำบลขนาดกลาง มีสภาเทศบาล ตำบลเจริญราษฎร์ นายกเทศมนตรีตำบลเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารงานเทศบาล ตำบลเจริญราษฎร์และมีพนักงานประจำที่เป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ทำงานประจำวัน โดยมีปลัดเทศบาลเป็นหัวหน้างานบริหาร ภายในองค์กรมีการแบ่งออกเป็นหน่วยงานต่าง ๆ ตามภาระหน้าที่ของเทศบาลตำบล เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ เช่น สำนักงานปลัดเทศบาล กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุข มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานของเทศบาลให้มีประสิทธิภาพทั่วถึงทุกพื้นที่ เพื่อแสดงศักยภาพในการทำงานให้กับองค์กร เพื่อสร้างสมดุลระหว่างงานกับชีวิต ความพอใจให้กับบุคลากรในการทุ่มเทกำลังกาย และกำลังใจในการทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเขตการปกครองในเขตเทศบาล มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ซึ่งมีจำนวนประชากรรวม 1,556 ครัวเรือนมีทั้งหมด 3,949 คน แยกเป็นชาย 1,933 คน หญิง 2,016 คน มีวัดในเขตเทศบาลจำนวน 5 วัดและ 1 สำนักสงฆ์ ประชากรทั้งหมด 100 % นับถือศาสนาพุทธ (เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์, 2559) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ว่ามีแนวทางการบริหารงานองค์กร และนำแนวทางดังกล่าวมาพัฒนาการบริหารงานองค์กรให้มีประสิทธิภาพตามแนวนโยบายการบริหารงานของรัฐบาล สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบล เจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำแนกปัจจัยตามส่วนบุคคล

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางในพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา” เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ประชากร (Population) ผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในเขตตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 3,298 คน (สรุปจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ, 2559)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ จำนวน 3,298 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 346 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ด้วยการจับสลาก

ผลการศึกษา

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.39$, S.D.=0.934)เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 สามารถเรียงลำดับการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ได้ดังนี้ ด้านปิยวาจา มีระดับสูงสุด ($\bar{X}=3.50$, S.D.=0.940) รองลงมา คือ ด้านทาน ($\bar{X}=3.50$, S.D.=0.904) ด้านสมานัตตตา ($\bar{X}=3.45$, S.D.=0.999) และที่อยู่ในระดับสุดท้ายคือ ด้านอิตถจริยา ($\bar{X}=3.15$, S.D.=0.893)

การบริหารงาน ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านทาน	3.50	0.904	ปานกลาง
2. ด้านปิยวาจา	3.50	0.940	ปานกลาง
3. ด้านอิตถจริยา	3.15	0.893	ปานกลาง
4. ด้านสมานัตตตา	3.43	0.999	ปานกลาง

ภาพรวม	3.39	0.934	ปานกลาง
--------	------	-------	---------

จะสังเกตเห็นว่าเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา ด้านสมานัตตตา โดยจะเห็นว่าด้านปิยวาจา มีระดับสูงสุด ซึ่งอาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการแก่ประชาชนมีการควบคุมอารมณ์เมื่อโกรธหรือไม่พอใจ ไม่ให้พูดส่อเสียด เสแสร้งหรือพูดด้วย ถ้อยคำสุภาพ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า

4.1 การบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ด้านทาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.50$, $S.D.=0.904$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนเมื่อได้รับการร้องขอหรือพบเห็น เช่น สงเคราะห์ผู้ยากไร้ คนพิการหรือคนด้อยโอกาส ($\bar{X}=3.65$, $S.D.=0.869$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ($\bar{X}=3.62$, $S.D.=0.926$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ การนำผลการประเมินการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนไปปรับปรุงและพัฒนาในปีงบประมาณถัดไป ($\bar{X}=3.35$, $S.D.=0.927$) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านทานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนเมื่อได้พบการร้องขอหรือพบเห็น เช่น สงเคราะห์ผู้ยากไร้ คนพิการหรือคนด้อยโอกาสซึ่งในบางโครงการที่เร่งด่วนทางผู้บริหารขององค์กรได้มอบหมายให้ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้คัดสรรผู้ที่จะเข้ารับการช่วยเหลือซึ่งมีความจำกัดด้วยระยะเวลาจึงคัดสรรบุคคลที่เห็นสมควรว่าควรต้องได้รับการช่วยเหลือก่อนจึงไม่ได้แจ้งในรายละเอียดของโครงการให้ประชาชนในหมู่บ้านให้รับทราบอย่างชัดเจนจึงทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเป็นสาเหตุให้ประชาชนบางส่วนเกิดการไม่พอใจซึ่งประชาชนส่วนนั้นคิดว่าตัวเองก็มีสิทธิ์ที่จะได้รับสิทธิ์นั้นเหมือนผู้อื่น

4.2 การบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.50$, $S.D.=0.940$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์มีการบริหารจัดการโดยให้ผู้บริหารและพนักงานได้แนะนำ พูดคุย หรือให้คำปรึกษาหารือกับประชาชนด้วยกิริยา วาจาสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ($\bar{X}=3.69$, $S.D.=0.909$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ผู้บริหารและพนักงานไปพบปะประชาชนโดยการให้คำแนะนำ พูดคุยอย่างเป็นกันเอง ไม่ถือตัว ($\bar{X}=3.67$, $S.D.=0.888$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ มีกิจกรรม/โครงการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนเกี่ยวกับทักษะด้านภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่น ($\bar{X}=3.19$, $S.D.=1.097$) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านปิยวาจา ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการที่ผู้บริหารและพนักงานได้แนะนำ พูดคุย หรือให้คำปรึกษาหารือกับประชาชนด้วยกิริยา วาจาสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตนซึ่งบุคคลที่เข้ามาใช้บริการในหน่วยงานนั้นมีการศึกษาหลายระดับจึงทำให้ในบางกรณีการมาติดต่อนั้นไม่เข้าใจในขั้นตอนและลำดับการมาติดต่องานในเรื่องของเอกสารเมื่อพนักงานอธิบายก็ยังไม่เข้าใจ ซึ่งทำให้เกิดการเสียเวลาในการเดินเอกสารจนบางครั้งทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา จึงเป็นเหตุให้ประชาชนที่มารับบริการนั้นเกิดการไม่พอใจ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ในด้านปิยวาจา นี้อยู่ในระดับปานกลาง

4.3 การบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ด้านอรรถจริยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.15$, $S.D.=0.893$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์มีการบริหารจัดการให้ผู้บริหารและพนักงานให้การช่วยเหลือแก่ผู้พลประชาชนด้วยความเต็ม ตั้งใจ และจริงใจที่จะให้ความช่วยเหลือ ($\bar{X}=3.65$, $S.D.=0.902$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ผู้บริหารและพนักงานปฏิบัติ

ตนให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่มาใช้บริการอยู่เสมอ ($\bar{X}=3.58$, S.D.=0.872) ซึ่งอยู่ในระดับมาก และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ ผู้บริหารและพนักงาน มีความเสียสละตามกำลังทรัพย์ กำลังกายในการให้ความช่วยเหลือประชาชนอยู่เสมอ ($\bar{X}=3.43$, S.D.=0.886) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านอัตถจริยาของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจจังหวัดพะเยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในกรณีเช่นการเกิดภัยพิบัติซึ่งการให้การช่วยเหลือนั้นมีการจำกัดด้วยงบประมาณ และระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานจึงทำให้การให้ความช่วยเหลือเป็นไปล่าช้าเพราะต้องผ่านกระบวนการ ระเบียบข้อบังคับ แต่ประชาชนนั้นยังไม่เข้าใจถึงระเบียบเหล่านั้นจึงคิดว่าเทศบาลนั้นยังมีการช่วยเหลือที่ล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์

4.4 การบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.43$, S.D.=0.999) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์มีการบริหารจัดการให้ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตนที่เป็นกันเองต่อประชาชน และสามารถปรึกษาหารือได้อย่างเท่าเทียมกันเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ($\bar{X}=3.57$, S.D.=0.946) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานในปัจจุบันขององค์กร มีประสิทธิภาพและให้ความเป็นธรรม แก่ประชาชน ($\bar{X}=3.47$, S.D.=0.960) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กร ($\bar{X}=3.34$, S.D.=1.049) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านสมานัตตตา ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการให้ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตนที่เป็นกันเองต่อประชาชน และสามารถปรึกษาหารือได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ

บทสรุป

การบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องให้บริการต่อสังคม และประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารงานและทราบถึงปัญหา ดังนี้

1. ด้านทาน

นโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตยังไม่มีแผนปฏิบัติการรองรับหรือให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน กิจกรรมโครงการต่างๆ ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน เช่น ทุนการศึกษา การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ หรือผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์

2. ด้านปิยวาจา

ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ไม่สามารถตอบข้อซักถาม หรือชี้แจงแนะนำประชาชนที่เข้ามาปรึกษาปัญหาต่างๆ ได้ อย่างชัดเจน เนื่องจากความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ต่อการบริหารงานของเทศบาลมีความเข้าใจที่ไม่เหมือนกัน เพราะระดับการศึกษาของประชาชนในพื้นที่มีความหลากหลาย

3. ด้านอัตถจริยา

ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ยังขาดการประเมินผลและติดตามผลของโครงการต่างๆ อย่างเป็นระบบ ขาดการรายงานผลการปฏิบัติงานให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในด้านสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ

4. ด้านสมานัตตตา

ประชาชนในพื้นที่ที่มองถึงการดำเนินงานของเทศบาลยังไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากงบประมาณที่จัดสรรให้แต่ละหมู่บ้านไม่เท่ากัน และการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่างๆ เทศบาลจะให้ความสำคัญกับหมู่บ้านที่มีประชากรมากที่สุดเป็นสำคัญ จึงให้ประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่าเกิดความไม่พอใจในการทำงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์

อุปสรรคในการบริหารงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4

1. ด้านทาน

นโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนในการช่วยเหลือประชาชน การชี้แจงหรือการชี้แนะของเจ้าหน้าที่ไม่ชัดเจน ไม่กระจ่างเท่าที่ควร ความช่วยเหลือ และการเสียสละ เอื้อเฟื้อยังมีข้อจำกัดในเรื่องระเบียบข้อบังคับของเทศบาลระดับตำบลซึ่งเกี่ยวข้องกับจำนวนงบประมาณที่มีจำกัดจึงเป็นเหตุให้การช่วยเหลือประชาชนเป็นไปด้วยความล่าช้า ไม่ทันเหตุการณ์ (สัมภาษณ์ นายพิรตณย์ อินจันทร์, 2560)

2. ด้านปิยวาจา

กิจกรรม/โครงการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนเกี่ยวกับการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร อบรมพนักงานให้มีอัธยาศัย การพูดจาควรมีการชี้แนะให้ประชาชนและพนักงานเข้าใจในสิ่งที่พูด การจัดอบรมเพื่อปรับปรุงทัศนคติของการสื่อสาร (สัมภาษณ์ นายเกษม ใจบุญทา, 2560)

3. ด้านอัตถจริยา

นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนด้านการบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชน หรือสาธารณประโยชน์ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนยังไม่มีครบทุกด้าน การให้ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ยังไม่เต็มประสิทธิภาพ ยังไม่มีการติดตามและประเมินผล (สัมภาษณ์ นายประเทือง ทองดี, 2560)

4. ด้านสมานัตตตา

การเลือกปฏิบัติกับผู้นำใช้บริหาร ไม่เท่าเทียมกันและไม่เสมอภาค ประชาชนคนธรรมดา และกับคนที่มีฐานะจะพูดไม่เหมือนกันกับบริการต่างกัน (สัมภาษณ์ นายสำราญ จักป้อ, 2560)

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามประเด็นจึงได้สรุปความเห็นของประชาชนที่ใช้บริการที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ผลการศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้ศึกษาวิจัยได้แยกประเด็นการอภิปรายประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ดังนี้

1) ด้านทาน พบว่า ด้านทานของการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ภาพรวมในด้านทานอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของ (\bar{X}) เท่ากับ 3.50 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีความเห็น ต่อการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อยู่ในระดับปานกลาง โดยเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ ให้บริการด้านให้คำปรึกษาด้านกฎหมายและให้ความรู้คำแนะนำอย่างถูกต้อง ยุติธรรมเสมอภาค มีป้ายบอกโครงสร้างที่ระบุผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วนงานภายในเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์แก่ประชาชน

2) ด้านปิยวาจา พบว่า ด้านปิยวาจาของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ภาพรวมในด้านปิยวาจาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ 3.50 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีความเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อยู่ในระดับปานกลาง โดยเจ้าหน้าที่ ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ ครอบคลุมโดยให้บุคลากรของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ มีการควบคุมอารมณ์เมื่อโกรธหรือไม่พอใจ ไม่ให้พูดส่อเสียด เสแสร้งหรือพูดถ้อยคำที่ไม่สุภาพต่อผู้ใช้บริการ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ ให้บุคลากรใช้คำพูดต่อเพื่อนร่วมงาน ด้วยวาจาสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ พูดเจรจารับแจ้งความ ไม่กล่าววาจาล่วงเกินหรือดูถูกหรือไม่สุภาพเหมาะสมต่อผู้ใช้บริการ

3) ด้านอรรถจริยา พบว่า ด้านอรรถจริยา เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ภาพรวมในด้านอรรถจริยาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของ (\bar{X}) เท่ากับ 3.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์มีการประสานงานการให้บริการที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ได้อย่างรวดเร็ว เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์คอยอำนวยความสะดวกและชี้แนะขั้นตอนในการดำเนินการ หรือติดต่อกับเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์

4) ด้านสมานัตตตา พบว่า ด้านสมานัตตตาของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ภาพรวมในด้านสมานัตตตาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของ (\bar{X}) เท่ากับ 3.43

การบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อรรถจริยา และ 4) สมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือช่วยทางการบริหาร ซึ่งเป็นการนำเอาหลักธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะด้านการให้บริการที่ดีแก่ผู้มาติดต่อใช้บริการขององค์กรการที่จะสามารถดำเนินการได้ครบถ้วน มากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้บริหารในเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์นั้นเป็นผู้ดำเนินการบริหาร โดยอาศัยทัศนะส่วนบุคคลของผู้บริหาร ทัศนคติต่อหลักธรรม และการมีวิสัยทัศน์ในการนำองค์ความรู้ ด้านพุทธธรรมมาปรับประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของผู้บริหาร การอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของบุคลากร จากการบริหารเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จะพบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 คือ ด้านทาน (การให้บริการและการช่วยเหลือด้วยความเสียสละด้วยความเต็มใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดจนให้คำแนะนำและชี้แนะ) ด้านปิยวาจา (การพูดด้วยวาจาสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง พูดจาเหมาะสมกับประชาชนที่ใช้บริการหรือติดต่อ) ด้านอรรถจริยา (การทำประโยชน์ชวนช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไข ปรับปรุงการสงเคราะห์ทุกชนิด) ด้านสมานัตตตา (ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติต่อผู้ที่มาติดต่อเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์อย่างยุติธรรมเท่าเทียม) โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีข้าราชการบางท่านที่ปฏิบัติและข้าราชการบางท่านที่ยังไม่ได้ปฏิบัติอย่างเข้มข้น จากการวิจัยจะพบว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่เมื่อต้องไปติดต่อกับข้าราชการ ดังนั้น ในการบริหารองค์กรผู้บริหารจึงต้องปรับประยุกต์หลักการบริหารคู่ขนานไปกับหลักพุทธธรรม อันจะส่งผลให้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์เป็นไปอย่างมีระบบระเบียบและมีการบริหารจัดการที่ดี

ผลจากการศึกษาและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในด้านทาน พบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จะต้องเพิ่มความเข้มข้นและเพิ่มประสิทธิภาพในการในงานด้านบริการ คือ 1) เน้นการบริการที่รวดเร็วประทับใจ 2) มีการจัดทำโครงการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้กับประชาชน 3) โครงการรับแจ้งเรื่องต่าง ๆ ของประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน 4) โครงการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ซึ่งทานหรือการให้บริการแก่ประชาชนที่มาใช้บริการของข้าราชการ พนักงานของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติควรระลึกเสมอว่า เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติและควรคิดว่าเป็นการช่วยเหลือ

ประชาชนผู้มาขอรับใช้บริการ ดังนั้นจึงควรต้องตั้งใจ และเสียสละอย่างยิ่งที่จะให้บริการประชาชน ทั้งนี้ให้ประชาชนเกิดความสุข ความพึงพอใจสูงสุด นั่นคือ อานิสต์ที่ได้รับทันทีเพราะในการบริการให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มารับบริการ ย่อมส่งผลถึงความสุขของผู้ให้บริการ ด้วยเช่นกัน

ผลจากการศึกษาและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในด้านปิยวาจา พบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา มีการให้ค่าระดับประเมินอยู่ในระดับปานกลาง ควรจะต้องปรับปรุงเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่บางท่านที่มีการพูดจาที่ไพเราะ แต่บางคนยังขาดความตระหนักรู้ในการพูดจาที่ดีต่อประชาชน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนตลอดเวลา ประชาชนที่มาติดต่อที่เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ มักจะเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจึงมาขอพึ่ง ซึ่งผู้บังคับบัญชาได้กำชับข้าราชการ พนักงานในองค์กรของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ ในเรื่องการพูดจากับประชาชนที่มาใช้บริการโดยใช้วาจาที่อ่อนหวาน และสุภาพ เพราะต้องปฏิบัติงานเกี่ยวกับประชาชนโดยตรง ประชาชนเหมือนกับผู้ที่หนีร้อนมาพึ่งเย็น คือ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาลิงมาเพื่อให้เจ้าหน้าที่ช่วยแนะนำหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือเสนอแนะแนวทางที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกสบายใจ คลายความทุกข์ และมีกำลังใจข้าราชการ พนักงานในองค์กร ควรจะต้องรู้จักการพูดจาที่ไพเราะ จริใจ ไม่หยาบคาย ไม่รุนแรงต้องรู้จัก “อ่อนนอก แข็งใน” ปราศจากอคติต่อประชาชนผู้มาใช้บริการ

ผลจากการศึกษา และการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในด้านอัตถจริยาพบว่า เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา สำหรับในด้านนี้อยู่ในเกณฑ์ดี เนื่องจากเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา มีโครงการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ เช่น โครงการสายตรวจเดินเท้าชุมชน ให้คำแนะนำชาวบ้านในชุมชน, ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านผู้ได้รับบาดเจ็บ, ผู้สูงอายุส่งโรงพยาบาล เมื่อได้รับแจ้งเหตุทางโทรศัพท์หรือทางไลน์ รวมถึง โครงการรับแจ้งเรื่องร้องทุกข์นอกสถานที่ นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการเพื่อให้เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ และข้าราชการ พนักงานในองค์กร กระทำตนให้เป็นประโยชน์อีกด้วย

ผลจากการศึกษาและการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในด้านสมานัตตตา พบว่าเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา ในด้านนี้อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากมีการควบคุมและตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นสม่ำเสมอ ยึดหลักคุณธรรม โดยบังคับใช้ กฎหมายอย่างเคร่งครัดและเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ จะต้องเน้นไปอย่างแนวทางการปฏิบัติตนตามหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้เกิดความเสมอภาค ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง หากแต่การที่จะยังความเสมอภาค ความยุติธรรม เราต้องทำเป็นกิจวัตรทำเป็นจรรยาบรรณอย่างแท้จริง ไม่ถือว่าใครจะมีอำนาจ รวย หรือ จน เมื่อเขาหวังพึ่งพาเราซึ่งต้องทำตัวเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และหากมีความจำเป็นที่จะไกลเกลี่ยปัญหาที่ควรมีให้ใช้หน้าที่ได้เพื่อรับหรือเรียกร้องเอาสิ่งใดจากคู่กรณี

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการเทศบาล ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา ดังนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ควรดำเนินการจัดฝึกอบรมบุคลากรของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์อำเภอมะเข จัหวัดพะเยา ในด้านโครงการต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ การให้บริการ ด้วยหัวใจ (Service Mind) เพื่อให้เข้าใจหลักการบริการแก่ประชาชน

2. ควรดำเนินการพัฒนาบุคลากรของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาในด้านทักษะการพูด และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพูด และการสื่อสารกับประชาชนในเชิงบวก

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรนำหลักพุทธธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ กับบุคลากรของเทศบาล ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เช่น ด้านปณิธาน เพื่อการสื่อสารที่ดีกับประชาชนที่ใช้บริการ

2. ควรจัดระบบลำดับคิวเพื่ออำนวยความสะดวกและเกิดความรวดเร็วในการให้บริการของเทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ หลังจากมีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลอื่น ๆ

2. ควรทำการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการโดยเพิ่มตัวแปรต้นเป็นระยะเวลาการปฏิบัติงาน เพราะระยะเวลาการปฏิบัติงานจะส่งผลถึงความรัก ความพอใจ และความเพียรในการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน

3. ควรทำการวิจัยผลที่เกิดจากการนำหลักธรรมอื่นมาใช้ร่วมกับสังคหวัตถุ 4 โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเป็นหลัก เช่น หากต้องการให้องค์กรมีความเป็นเลิศ ในด้านการบริการควรใช้หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.charoenrat.go.th>. 6 สิงหาคม 2559.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต**, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

สรุปจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ. อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. 7 สิงหาคม 2559.

สัมภาษณ์ นายเกษม ใจบุญทา. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5, 23 มิถุนายน 2560.

สัมภาษณ์ นายประเทือง ทองดี. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4, 23 มิถุนายน 2560.

สัมภาษณ์ นายพีรตณย์ อินจันทร์. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2, 19 มิถุนายน 2560.

สัมภาษณ์ นายสำราญ จักป้อ. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3, 19 มิถุนายน 2560.

ศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการให้ทานในการส่งเสริมการจัดกองทุน

สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

A STUDY OF CHARITY (DANA) AND PROMOTION OF COMMUNITY WELFARE FUND IN MAE SUK
SUB-DISTRICT, MAE CHAI DISTRICT, PHAYAO PROVINCE

พระนรินทร์ภัทร นีรุตติเมธี (ตาคำ)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาเรื่องทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก (2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักการให้ทาน (3) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการให้ทานในการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ทานเป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา จัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในกิริยาวัตถุ 3 คือ บุญสำเร็จด้วยการให้ การให้ทานถือว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมพึงปฏิบัติ เพราะทานมุ่งช่วยทำลายความตระหนี่ของผู้ให้เองแล้ว ยังเป็นการอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของ 2) ธรรมทาน ได้แก่การให้ธรรมเป็นทาน โดยการแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่ว ทั้ง 2 ประเภทนี้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญธรรมทานว่าให้ผลอันเลิศ ผลการประยุกต์ใช้หลักการให้ทานในการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก ทำให้ได้ช่วยเหลือและสร้างหลักประกันชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน เกิดเป็นความรัก ความเอื้ออาทรช่วยเหลือในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน แสดงถึงความสามัคคี มีน้ำใจ การเสียสละเพื่อส่วนรวม เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน ปลูกฝังและสร้างเจตคติที่ดีต่อเยาวชนเพื่อนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

คำสำคัญ : ทาน, หลักการให้ทาน, สวัสดิการชุมชน, กองทุนสวัสดิการชุมชน, รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน

ABSTRACT

This study has three purposes: (1) to study the *Dana* in the *Tipitaka*, (2) to study the model of Community Welfare Fund according to the principle of *Dana* in Mae Suk sub-district, Mae Chai district, Phayao province, and (3) to analyze the application of the principle of *Dana* to the Community Welfare fund of Mae Suk Sub-district, Mae Chai District, Phayao.

The findings revealed that *Dana* is the basic principle in Buddhism and is one of the merits in the three bases of meritorious actions. Giving is considered to be the basic virtue of human beings living together in society because it eradicates to the miserliness of the provider itself and it is also helpful to help others. They are classified into 2 types: 1) *Amissadana*, a charity done by giving objects and 2) *Dhammadana*, meritorious action by instructing people to know good and bad. The Buddha praised the Dhamma as the excellent act which results in the outstanding result. The results of the application of the principle of *Dana* in the managing of the Mae Suk Community Welfare Fund leads to assisting and creating a good life for people in the community and also initiates love and helpfulness in living together in the society. This also shows

human's unity, generosity, sacrifice for the public and by the principle of *Dana* people learn to live together and the community can cultivate a positive attitude to the youths who can follow this good exemplary practice and they can create a good culture for living together in the society.

Keyword : Dana, Principle of Dana, Community Welfare, Community Welfare Fund, Model for Community Welfare

บทนำ

คุณธรรมข้อหนึ่งที่ยังมีอยู่บริบูรณ์ในจิตใจของคนไทยก็คือ การให้ การให้นี้ไม่ว่าจะให้สิ่งใด แก่ผู้ใด โดยสถานใดก็ตาม เป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างยิ่งเพราะเป็นเครื่องประสานไมตรีอย่างสำคัญระหว่างบุคคลกับบุคคลและให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นด้วยสามัคคีธรรม

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่ต้องทำโดยตรงคือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุนั้นจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงให้ผู้อื่นนำสิ่งของหรือบริการมาแบ่งปันให้ผู้อื่นที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน สงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยาก ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตของคนในชุมชน เมื่อรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิต บนพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล การสงเคราะห์ของคนในชุมชนแล้ว ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันหลายฝ่ายทั้งองค์กรชุมชน วัด หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานท้องถิ่น หลักการของกองทุนมีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมได้คือหลักของท่านได้อย่างเหมาะสม ในระยะเริ่มแรกในการก่อตั้งกองทุนพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำในชุมชนได้กล่าวถึงการที่คนในชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่จะได้รับจากกองทุนก็เป็นเรื่องยากที่จะจัดตั้งได้เพราะคนจะให้หรือเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ก็ต่อเมื่อได้ฟังธรรม จนรู้ว่าประโยชน์ของการให้หรือการเสียสละว่าดีอย่างไรเสียก่อน จึงจะให้และเสียสละได้ จึงมีกุศโลบายเบื้องต้นที่ทำให้คนในชุมชนเชื่อว่าเมื่อเขาเข้าไปร่วมเป็นสมาชิกแล้วเขาจะได้อะไรบ้าง จึงนำหลักธรรมใกล้ตัวที่คนในชุมชนปฏิบัติบ่อยๆในชีวิตมาใช้เป็นหลักในการชักนำคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกคือหลักของการให้ทาน โดยคณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการจึงได้นำหลักการนี้เป็นตัวนำและได้อธิบายประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกองทุนสวัสดิการชุมชนในเบื้องต้นสามารถก่อตั้งและเปิดรับสมัครสมาชิกกองทุนได้

กองทุนสวัสดิการตำบลแม่สุกได้ดำเนินงานร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ภาคประชาชนต่างๆ ในรูปแบบของคณะกรรมการทำงานประสานกัน ร่างระเบียบการกองทุนโดยมีทุนคือเงินที่สมาชิกร่วมกันจ่ายเงินสหทบจัดเป็นสวัสดิการด้านต่างๆ คือ การเสียชีวิต การรักษาพยาบาล การคลอดบุตร ทูพพลภาพ ตลอดจนการช่วยเหลือชุมชนในด้านสาธารณประโยชน์ สาธารณะสงเคราะห์ และงานพัฒนาสังคม โดยนำหลักของการให้ทานมาช่วยแบ่งปันความช่วยเหลือคนในชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ตามศักยภาพของกองทุนโดยมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ดำเนินงานดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมคือจัดสวัสดิการเพื่อมุ่งให้ประชาชนทุกคนมีส่วนช่วยในการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม เต็มไปด้วยความสุขเกิดความสุขุมธรรม ความมีน้ำใจ มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกันเสมอมา โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุกเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักโดยตรงและจัดตั้งสำนักงาน

การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก ประกอบด้วยผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนคัดสรรกันเอง ได้แก่ ผู้นำชุมชน, สมาชิกสวัสดิการจากแต่ละหมู่บ้าน, ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ผู้แทนจากสถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น วัด

โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น มีบทบาทหน้าที่ร่วมกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน จัดระบบการบริหาร เชื่อมประสานและทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เสนอโครงการเพื่อสนับสนุนงบประมาณ ตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน และรายงานผลดำเนินงานต่อสมาชิกและสาธารณะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างหลักประกันความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน เกิดการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัย สงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชนอันสอดคล้องกับหลักการให้ทานและ สร้างความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น องค์กรชุมชนและประชาชนในการสนับสนุนระบบสวัสดิการและ เกิดระบบบำนาญภาคประชาชน โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก มีภารกิจในการ สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน ในเรื่องการให้คำแนะนำ การประสานงานกับหน่วยงาน งบประมาณ จัดงบประมาณ บุคลากรในการบริหาร และส่งเสริมเรียนรู้และเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการชุมชนกับการจัด สวัสดิการและการพัฒนาอื่นๆ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกได้รับสมัครสมาชิกกองทุนฯ รุ่นแรก จนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกกองทุนทั้งหมด 2,863 คน มีแผนงานกิจกรรมโครงการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนครอบคลุม ทั้งตำบลด้วย ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหลักการให้ทานในพระพุทธศาสนา รูปแบบกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกที่นำหลักการให้ทานไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน และผลการประยุกต์หลักการให้ ทานในการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อ การพัฒนาประสิทธิภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และกองทุนสวัสดิการใน ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักการ ให้ทาน
3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการให้ทานในการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

งานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ หลักการให้ทานในพระไตรปิฎก โดยใช้เอกสารอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ บทความ เอกสาร เอกสารวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สาร นิพนธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) และหนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชน

รวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการจัด สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมี โครงสร้าง โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง คือพระสงฆ์ในพื้นที่ตำบลแม่สุก จำนวน 4 รูป คณะกรรมการกองทุน

จำนวน 21 คน เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลกองทุนกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก จำนวน 1 คน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่สุก 10 หมู่บ้าน จำนวน 35 คน รวม 61 คน

วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล : โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลที่สัมภาษณ์ได้ในภาคสนาม จากนั้นจึงประมวลความ สรุปผลและนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก เป็นกองทุนที่จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกภายในชุมชน บนพื้นฐานของความเมตตา การช่วยเหลือเกื้อกูล การดูซึ่งกันและกัน โดยเริ่มจากผู้นำภายในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงและความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชน เกิดการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยและการสงเคราะห์กันภายในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกเปิดรับสมัครสมาชิกกองทุนด้วยความสมัครใจ โดยย้าให้สมาชิกทุกคนเข้าใจในหลักการและหัวใจสำคัญของกองทุนว่า กองทุนเกิดจากการรวมตัวของคนในตำบลแม่สุกด้วยความสมัครใจ มีเป้าหมายสูงสุดคือ การดูแลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันของคนทุกเพศ ทุกวัย อย่างไม่เลือกหน้า และกำหนดให้สมาชิกจ่ายเงินสหทบกองทุนปีละ 200 บาท เพื่อเป็นทุนทรัพย์ในการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการจ่ายเงินสหทบจำนวนดังกล่าวนี้ ซึ่งสมาชิกทุกคนได้ปฏิบัติสอดคล้องกับหลักของทาน คือการให้ การสละทรัพย์สิ้นของตน ประโยชน์ส่วนตน ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์เพื่อคนอื่น เพื่อคนหมู่มาก อันแสดงถึงความมีจิตใจที่เป็นกุศลที่จะช่วยเหลือกันภายในชุมชน ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะการให้นั่นเอง (สัมภาษณ์ นางจตุ วงศ์ไชย, 2560)

1. การจัดสวัสดิการ

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก จัดสวัสดิการมุ่งเน้นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ความอยู่ดีกินดีของประชาชน การพึ่งพาตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ได้นำหลักพุทธธรรมที่จำเป็นต่อการให้สวัสดิการแก่สมาชิก โดยถือหลักปฏิบัติ คือ หลักการให้ทาน ซึ่งสอดคล้องกับการให้การช่วยเหลือแก่สมาชิกในชุมชน แนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คือ การให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกด้วยการสนับสนุนการเงินในการรักษาพยาบาล ยามเจ็บป่วยใช้ การคลอดบุตร และการให้สวัสดิการในกรณีที่สมาชิกเสียชีวิต การให้ความช่วยเหลือนี้เป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกทั้งหมดที่พร้อมใจกันให้ความช่วยเหลือกับเพื่อนสมาชิก (สัมภาษณ์ นายจักร เขื่อนแก้ว, 2560) ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การจัดสวัสดิการนี้เป็นการสงเคราะห์กันด้วยหลักการให้ทาน คืออามิสทานและธรรมทาน กล่าวคือ อามิสทาน การให้ด้วยวัตถุ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุ คือการสนับสนุนด้วยเงินแก่สมาชิกเมื่อประสบปัญหา ส่วนธรรมทานนั้น พบว่า มีการสอบถามสารทุกข์ต่าง ๆ เมื่อสมาชิกมีปัญหา โดยให้คำแนะนำที่ดี ไม่ถือพวกพ้อง เห็นแก่ประโยชน์ของสมาชิกมากกว่า

สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก จัดสวัสดิการขึ้นมาได้ปฏิบัติสอดคล้องกับวิธีการให้ทานในสัปบุรุษทานสูตร (อง.ปญจก (ไทย) 22/148/244-245.) ที่กล่าวถึงวิธีการให้ทาน คือ 1) ให้ทานด้วยใจศรัทธาว่าการให้ความช่วยเหลือกันเป็นสิ่งดี เป็นบุญ เป็นกุศล 2) ให้ทานด้วยความเคารพ คือสวัสดิการนั้นเป็นของที่มีคุณค่า มีประโยชน์ 3) ให้ทานด้วยกาลสมควร เหมาะสม คือ เมื่อเวลาสมาชิกเดือดร้อนต้องช่วยเหลือกัน ดูแลกัน 4) มีจิตอนุเคราะห์ โดยไม่เสียตาย สมาชิกสละทรัพย์ช่วยเหลือผู้อื่น และ 5) ให้ทานแล้วไม่กระทบผู้อื่น คือ ทุกคนเห็นพ้องร่วมกันที่จะช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และพ้นจากความทุกข์นั้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกได้จัดสวัสดิการต่างๆ บนพื้นฐานการดำรงชีวิตด้วยปัจจัยสี่ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้

คือ หลักของทานหรือการให้ กล่าวคือการจัดสวัสดิการต่างๆ โดยมีจุดหมายคือ 1) ให้เพื่อเป็นการสงเคราะห์ คนในชุมชนโดยวัตถุประสงค์ของ ปัจจัยสี่ เป็นการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปันแจกจ่ายให้กับผู้อื่นให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จัดเป็นอามิสทาน 2) ให้เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะคนในชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยเจตนาอันงดงาม เป็นแบบอย่างที่ถูกต้องให้กับคนในสังคม เป็นการชี้หรือแนะนำผู้อื่นให้เห็นว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้นมิมีประโยชน์อย่างไร สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้ จัดเป็นธรรมทาน และ 3) ให้เพื่อเป็นเมตตาจิตกับคนในชุมชนด้วยกัน ประารถนาให้ทุกคนสามารถมีความสุข มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตในสังคม โดยไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันละกัน ช่วยเหลือกัน จัดเป็นอภัยทาน

2. ด้านกิจกรรมสาธารณะ

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก ได้เข้าไปมีส่วนผูกพันกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และกิจกรรมของชุมชนให้มากที่สุด โดยการทำกิจกรรมสาธารณะช่วยเหลือชุมชนร่วมกับคณะสงฆ์ และหน่วยงานต่างๆ ตามศักยภาพของกองทุน (สัมภาษณ์ นายจำเนียร แข็งแรง, 2560) โดยมีการร่วมทำบุญหรือบริจาคทาน การออกโรงทาน เป็นการกุศลให้กับวัดต่างๆ ตามเทศกาลประเพณีท้องถิ่น การออกหน่วยปฐมพยาบาล ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล การจัดงานวันกตัญญูผู้สูงอายุ วันสงกรานต์ การร่วมพัฒนาที่สาธารณะประโยชน์ การปลูกป่า การบวชป่า การทำฝายกั้นน้ำในชุมชน เป็นต้น ในนามของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก ทั้งนี้กิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการปลูกจิตสำนึกแก่สมาชิกและคนในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าพุทธธรรมเรื่องการให้ทาน การเสียสละที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานร่วมกัน

3. ด้านการพัฒนาสังคม

นอกจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องสวัสดิการแก่สมาชิกแล้ว ยังมีกิจกรรมการพัฒนาสังคม ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกให้ความสำคัญ โดยได้ดำเนินการควบคู่กับการสวัสดิการหลักโดยร่วมกับองค์กรต่างๆ ในชุมชน คือ วัด องค์กรการบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มเยาวชน ทำกิจกรรมที่ให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนคือ ออกเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ที่สอดคล้องกับหลักการให้ทาน ในอรรถกถา คือ 1) มีการให้อามิสทาน การให้โดยนำสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ เสื้อผ้า ยารักษาโรคหรืออื่นๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตออกแจกจ่าย 2) การให้ธรรมทาน โดยการออกเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง หรือกรรมการบางคนเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) ได้ทำการตรวจวัดสุขภาพ ช่วยทำกายภาพบำบัด แนะนำการดูแลร่างกาย การรับประทานอาหารของผู้สูงอายุ เป็นต้น และ 3) การอภัยทาน ส่งความปรารถนาดีให้แก่กันและกัน การให้กำลังใจเพื่อให้คนในชุมชนมีความสุข ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก นอกจากจะให้ผลประโยชน์กับสมาชิกของกองทุนแล้ว ยังเผื่อแผ่ผลประโยชน์ไปยังคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกอีกด้วย โดยให้สมาชิกทุกคนรับรู้ว่าการให้เป็นการดี เป็นการทำบุญ การสงเคราะห์ การเสียสละ การให้ผู้อื่นมากกว่าตนเอง ทำให้สมาชิกและคนในชุมชนมีความศรัทธาและยอมรับในการรวมตัวเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน และการจ่ายค่าสมาชิกของทุกคนมีความสำคัญต่อการดูแลคนทั้งชุมชน ซึ่งจัดเป็นธรรมทานอีกด้วย

4. การมีส่วนร่วม

การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก เกิดขึ้นจากคนในชุมชนมีความเห็นพ้องร่วมกันว่า สภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น สมาชิกในสังคมบางคนไม่สามารถที่จะแสวงหาทรัพยากรอย่างเพียงพอ จึงทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากร จนเกิดเป็นช่องว่างและเป็นปัญหาทางสังคม ระหว่างผู้ที่มีโอกาสย่อมได้รับผลประโยชน์ และได้เปรียบมากกว่าผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางสังคมนั้นได้ กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสเกิดความแตกต่างของฐานะและชนชั้นในชุมชน

ข้อสรุปจากการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า หลักการให้ทานมีความสอดคล้องวัตถุประสงค์ของการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คือ

1. ด้านสวัสดิการ

สวัสดิการเกิดขึ้นจากทุกคนที่เป็นสมาชิกได้สละทรัพย์ของตน รวมกันก่อตั้งเป็นกองทุนขึ้นมา โดยหาวิธีการที่จะช่วยเหลือกันด้วย โดยจัดเป็นรูปแบบสวัสดิการวิธีการต่างๆ โดยนำหลักการให้ทานมาประยุกต์ใช้ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คือตั้งแต่เริ่มมีการรวมตัวในการก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา คือหากทุกคนไม่รู้จักรับการเสียสละปัจจัยหรือทรัพย์ แรงกายแรงใจ ความคิดหรือแนวทางที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์กันแล้ว การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อมีกองทุนเกิดขึ้นสามารถทำให้คนในชุมชนรู้จักการให้เอื้อเพื่อเอื้อแม่ แบ่งบัน ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน และเกิดประโยชน์สูงสุดคือทำให้ สังคม มีความมั่นคง มีความสามัคคี มีน้ำใจต่อกัน บรรดาคนในสังคมทุกคนมีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน รู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ นอกจากนั้นแล้ว สวัสดิการชุมชนของตำบลแม่สุกจะประสบความสำเร็จและเติบโตได้นั้นคือ 1) ต้องเกิดจากความเข้มแข็งของคนในชุมชน คือ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและเน้นการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และบริหารจัดการองค์กรให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในชุมชน 2) คณะกรรมการดำเนินงานมีความเป็นผู้นำสูงรวมทั้งเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นอย่างมาก คณะกรรมการของกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลนั้น ส่วนใหญ่คือ ผู้นำในชุมชน ซึ่งแต่ละคนก็มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ดังนั้น การทำงานให้กับชุมชนจึงเป็นการแบ่งปันเวลาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกด้วยกันนอกจากการทำงานให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก เป็นการทำด้วยใจ โดยไม่ได้รับผลตอบแทนทางด้านการเงิน จึงกล่าวได้ว่า เป็นการทุ่มเทแรงกายและแรงใจเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง 3) สวัสดิการชุมชนเป็นการทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสุขกายสุขใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสวัสดิการชุมชนไม่ได้เป็นการช่วยเหลือสมาชิกยามเกิด แก่ เจ็บ และตายในรูปของตัวเงินเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการที่ไม่ได้เป็นตัวเงินอีกมากมาย แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และเกิดการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือกล่าวได้ว่า “เงินเป็นเครื่องมือ มิใช่เป้าหมาย” ดังนั้น การรูปแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนจากเล็กไปใหญ่อย่างค่อยเป็นค่อยไป

2. ด้านกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ และพัฒนาสังคม

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก นอกจากจะจัดสวัสดิการกับสมาชิกของกองทุนแล้ว ยังเพื่อแม่ผลประโยชน์ไปยังคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกอีกด้วย โดยสร้างความรู้จักเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ทำร่วมกับองค์กรในชุมชน กิจกรรมที่มีการดำเนินการในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คือกิจกรรมมีลักษณะหลากหลาย ที่สามารถทำร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ วัด องค์กรบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน วัยทำงาน ผู้พิการ ผู้ติดเชื้อ ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่มีงบประมาณช่วยเหลือ และกิจกรรมที่ทำด้วยใจที่เสียสละ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกทุกคนรับรู้ว่าการให้ การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการดี เป็นการทำบุญ การสงเคราะห์ การเสียสละ การให้ผู้อื่นมากกว่าตนเอง ทำให้สมาชิกและคนในชุมชนมีความศรัทธาและยอมรับในการร่วมตัวเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ยังถือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลานอีกด้วย

3. ด้านการมีส่วนร่วม

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจที่จะหาแนวทางในการช่วยเหลือกันในสังคม และร่วมกันปฏิบัติและรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องต่างๆ อันเป็น

ผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาหรือหาทางช่วยเหลือนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีของคนในสังคมได้นั้น ทุกคนต้องใช้ความเสียสละ อดทน รู้จักให้โดยเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

คนในชุมชนต้องมีความเข้าใจเป้าหมายของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คือการดูแลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันของคนทุกเพศทุกวัย เน้นการทำเพื่อให้ผู้อื่น มากกว่าตนเอง โดยคณะกรรมการกองทุนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องพยายามสื่อสาร โดยสร้างทัศนคติ เช่น คนอยู่ช่วยคนตาย คนสบายช่วยคนเจ็บ หรือทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นสมบัติของชุมชนที่พวกเขาควรภาคภูมิใจและช่วยกันรักษาให้ดำรงอยู่ต่อไปให้นานที่สุด เพราะนั่นหมายถึงพี่น้องคนในชุมชนทุกคนมีหลักประกันในด้านเกิด เจ็บ และเสียชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง

1. ต้องมีการขยายฐานจำนวนสมาชิกให้ครอบคลุมทั้งชุมชนเพื่อให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนให้มากขึ้น
2. ควรมีสวัสดิการให้ความช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบปัญหาด้านภัยพิบัติ เช่น อัคคีภัย
3. ควรมีการวิเคราะห์เพื่อการบริหารความเสี่ยงทางการเงินของกองทุน เพื่อจะได้สามารถวางแผนการจัดสวัสดิการต่อไปในอนาคตได้อย่างมั่นคง ควรมีการลดการจัดสวัสดิการหรือการคิดการจ่ายเงินช่วยเหลือแก่สมาชิกในยามเจ็บป่วย หรือตาย ให้น้อยลงเพื่อความมั่นคงทางการเงินของกองทุนสวัสดิการชุมชนในอนาคต
4. ควรมีการสอนเรื่องการให้ การช่วยเหลือผู้อื่น แก่เด็ก เยาวชน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กมีจิตสำนึกในเรื่องการให้ เพื่อเป็นแบบอย่างต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการประยุกต์ใช้หลักการให้ทานกับการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลอื่นๆ
- 2) ควรศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอื่นๆ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น สังคหวัตถุ 4 ความสามัคคี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์ นางจตุติ วงศ์ไชย, อายุ 48 ปี. ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 22 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์ นายจักร เขื่อนแก้ว. ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 30 มิถุนายน 2560.

สัมภาษณ์ นายจำเนียร แข็งแรง. อายุ 48 ปี. ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา, 20 พฤษภาคม 2560.

ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 ชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

A STUDY OF THE ACHIEVEMENT OF THE PROJECT OF THE FIVE PRECEPTS VILLAGE IN 1TH - 2RD
PHASES IN MAE SAI, CHIANG RAI PROVINCE

พระใบฎีกาสองเมือง อธิมุตโต (จอมพล)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

จากศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านศีล 5 จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านศีล 5 จังหวัดเชียงราย และ 3) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดเชียงรายกับการส่งเสริมความปรองดองของชุมชน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านบริบทโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประกอบด้วย ด้านสังคม เนื่องจากประชาชนเข้าใจผิดถึงการดำเนินการเป็น “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ว่าจะต้องปฏิบัติตนให้ครบทั้ง 5 ข้อ จึงไม่กล้าที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการฯ โดยประธานแต่ละชุมชน และคณะกรรมการชุมชน มีหน้าที่สร้างเสริมจิตสำนึกความเสียสละต่อส่วนรวม เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ภายใต้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยอาศัยความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) 3. ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดเชียงรายกับการส่งเสริมความปรองดองของชุมชนผลจากการณรงค์ขับเคลื่อนโครงการ มีผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในระดับจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 67.11 ในระดับอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 54.00 และในระดับตำบลแม่สาย คิดเป็นร้อยละ 69.57 ตำบลโป่งงาม คิดเป็นร้อยละ 89.59 และตำบลเกาะช้าง คิดเป็นร้อยละ 92.46 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา และในระดับตำบลในระยะที่ 2

คำสำคัญ : หมู่บ้านรักษาศีล 5, ผลสัมฤทธิ์

ABSTRACT

This study aimed to (1) study the implementation of the Village of the Five Precepts Project, to (2) investigate the factors affecting the implementation of the project, and to (3) analyze the achievement of the implementation of the project and the promotion of community reconciliation. This is a documentary and qualitative research through study and interview groups of informants in Maesai District, Chiangrai.

Findings can be summarized as follows: 1) Contextual factors consisted of society, as people misunderstood that the project needs people to observe all 5 precepts, so they did not dare to be the member of the project. In this regard, each the president of each community and community committee encourage the community to create to raise awareness of sacrifice to the public with being leadership in community activities under the project of five precepts observation by the cooperation among village, school, and temple (Bowon), 2) For an accomplishment of project to promote community reconciliation and campaign to steer the project, there were participants from the provincial level, that was 67.11%, 54.00% at district level, 69.57% at Maesai

sub-district level, 89.59% in Pong Ngam sub-district, and 92.46 % in Koh Chang in comparison with the Buddhist population and at the sub-district level in the phase 2.

Keyword: Village of the Five Precepts, Achievement

บทนำ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภารกิจในการส่งเสริมให้สังคมไทยมีศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทาง ของพระพุทธศาสนาจึงได้กำหนด กิจกรรมในการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทุกเพศทุกวัย ได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนา ชีวิต ครอบครัวยุคใหม่ และสังคม โดยเน้นการรณรงค์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มี “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ขึ้นในทุกส่วนของประเทศ ตามดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ความว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ มอบหมายภารกิจให้ส่วนราชการ สร้างความปรองดองสมานฉันท์แก่ประชาชนในชาติ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพร้อมกันทั้ง 76 จังหวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2556)

ดังนั้นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว ในการดำเนินงานภายในจังหวัดเชียงราย ได้ยึดแนวทางการปฏิบัติงานโครงการตาม “แนวทางการดำเนินงานโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล 5 : ชาวประชาเป็นสุข ในดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช” (ศาสตราจารย์อภิรักษ์ โกษะโยธินันท์ โปษยานนท์, 2557) โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 2 สาย ดังนี้

ในส่วนฝ่ายราชการหรือฝ่ายฆราวาสในจังหวัด จะเริ่มจากผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน วัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด เป็นเลขานุการร่วม จากนั้นจะมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธานมีนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ และมีผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการซึ่งทางฝ่ายราชการจะมี นายอำเภอ อบจ. อบต. เทศบาล กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมให้มีการรักษาศีล 5 เพื่อให้กำลังใจผู้ที่ขับเคลื่อนโครงการของฝ่ายคณะสงฆ์ ในส่วนของฝ่ายคณะสงฆ์ในจังหวัด จะเริ่มจากเจ้าคณะจังหวัดเป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด และมีผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดทั้ง 2 ภูมิภาคเป็นกรรมการร่วมบริหารโครงการ จากนั้นจะเป็นคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน มีเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลเป็นที่ปรึกษาเจ้าอาวาสเป็นประธาน พระผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส จะเป็นผู้ช่วยเลขานุการทำหน้าที่ประสานงาน มี อบต. (หน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล) เป็นคณะทำงาน

จากการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในจังหวัดเชียงราย ได้ดำเนินการเข้าสู่ระยะที่ 3 เป็นระยะที่สร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งในการดำเนินการในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ได้เสร็จสิ้นไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะศึกษาถึงสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในจังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 ชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 กับการส่งเสริมความปรองดองของชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ผู้วิจัยจะทำการศึกษาคำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานโครงการ และผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระยะที่ 1-2 ของชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านเอกสาร : โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการและผลสัมฤทธิ์ของหมู่บ้านศีล 5 ระยะที่ 1-2 และหลักธรรมศีล 5 จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือบทความ เอกสารวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่นักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทยได้รจนาเขียนบันทึกศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet)

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ด้านพื้นที่ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต คือ ชุมชนในอำเภอ แม่สาย จำนวน 3 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลแม่สาย ตำบลโป่งงาม และตำบลเกาะช้าง จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านเวลา

ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน-เดือนสิงหาคม 2557 รับนโยบายการดำเนินงานโครงการฯ จากพระดำริของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการประกาศนโยบายการขับเคลื่อนโครงการฯ การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการโดยรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการ

ระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2557-เดือนกันยายน 2558 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามนโยบายโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชนตำบลแม่สาย ตำบลเกาะช้างเขต 1 และตำบลโป่งงาม จำนวน 13 คน คัดเลือกด้วยวิธีการเจาะจงเลือก (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion criteria) ประกอบด้วยเป็นผู้นำชุมชนในสนามวิจัย อนุญาตให้เก็บข้อมูลวิถีชีวิตและอยู่จริงในสนามวิจัย

ผลการศึกษา

การดำเนินงานตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นการดำเนินงานขับเคลื่อนในลักษณะการประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และราชการทุกภาคส่วน เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ส่งเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

ผลสัมฤทธิ์ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการโครงการฯ

โครงสร้างการบริหารจัดการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” จังหวัดเชียงรายได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เป็นไปตามโครงการสร้างการดำเนินงานตามรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานในระดับประเทศ นั่นคือ คณะกรรมการระดับจังหวัด ประกอบไปด้วย คณะกรรมการอำนวยการ โดยมีเจ้าคณะภาค 6 เป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการ ประกอบด้วย รองเจ้าคณะภาค 6 ทั้ง 2 รูป เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย และเลขาธิการเจ้าคณะภาค 6 เป็นกรรมการและเลขาธิการ ฝ่ายฆราวาส มีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เป็นประธานกรรมการ นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธาน คณะกรรมการจากส่วนราชการ องค์กรผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการและเลขาธิการ

ในระดับอำเภอแม่สาย ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการฯ ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอแม่สาย เป็นประธานกรรมการ รองเจ้าคณะอำเภอแม่สาย เป็นรองประธานกรรมการ กรรมการ ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบล 10 ตำบล และเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอแม่สาย เป็นกรรมการและเลขาธิการ

ในระดับตำบลแม่สาย ตำบลโป่งงาม และตำบลเกาะช้าง ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการฯ ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบล ทั้ง 3 ตำบล เป็นประธานคณะกรรมการ กรรมการประกอบด้วย เจ้าอาวาส ทั้ง 3 ตำบล และเลขาธิการเจ้าคณะตำบล เป็นกรรมการและเลขาธิการ ฝ่ายฆราวาส มีกำนันทั้ง 3 ตำบล เป็นประธานกรรมการ กรรมการประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง 3 ตำบล และสารวัตรกำนันเป็นกรรมการและเลขาธิการ โดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุน คณะกรรมการระดับตำบลได้ดำเนินการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการระดับจังหวัด จากนั้นคณะกรรมการระดับตำบลได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯ (สัมภาษณ์ พระครูอดุลย์ศิลาจาร, 2560)

ผลสัมฤทธิ์ด้านการบริหารจัดการโครงการฯ

กระบวนการบริหารโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” การดำเนินงานตามนโยบายโครงการปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล 5” ที่ได้ดำเนินการในจังหวัดเชียงรายยึดโครงสร้างการบริหารงานตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการดำเนินงาน ในรูปของคณะกรรมการ อย่างไรก็ตามคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย โดยการขับเคลื่อนของเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย ร่วมกับ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดยขอความร่วมมือคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงรายช่วยกันรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการให้ดำเนินการไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คณะสงฆ์จะเป็นแกนนำในการขับเคลื่อน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นฝ่ายสนับสนุน โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนการขับเคลื่อนโครงการร่วมกัน มีการจัดองค์การโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล ปฏิบัติงานร่วมกันดำเนินกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ไปพร้อมๆ กัน มีการประสานงานกันโดยมีสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเชียงรายมอบหมายให้พระรัตนมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงรายเป็นผู้ประสานงาน มีการกำกับติดตาม

และมีรายงานผลการดำเนินงานโครงการในแต่ละพื้นที่ของระดับตำบลมีผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการโครงการฯ ดังนี้

1) **ขั้นตอนการประกาศนโยบาย** คณะสงฆ์ตำบลแม่สาย ตำบลโป่งงาม และตำบลเกาะช้าง ตลอดจนภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในตำบล ได้ร่วมกันดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และได้ประกาศนโยบายการดำเนินการโครงการฯ ในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านและการประชุมพระสังฆาธิการในระดับตำบล ดังนี้

(1) เจ้าคณะตำบลทั้ง 3 ตำบล ดำเนินการประชุมชี้แจงพระสังฆาธิการในแต่ละตำบล ภายใต้โครงการการประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นโครงการต่อเนื่องทุกปี

(2) ส่วนฆราวาส นำโดยกำนันในแต่ละตำบล เป็นประธานการประชุมขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และรักษาศีล ที่ศาลาประชาคมตำบล เพื่อสนองนโยบายเร่งด่วน ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และการคืนความสุขให้กับคนในชาติ ประกอบกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

จากขั้นตอนการประกาศนโยบายดังกล่าว พบว่า มีการร่วมกันพิจารณาถึงการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรในแต่ละตำบลมีชาติพันธุ์อย่างหลากหลาย ประกอบด้วย คนไทยเชื้อสายไทยยวน จีน ไทยใหญ่ ไทยลื้อ อาข่า ไทยจีน ไทยหย่า ลัวะ หรือ ละว้า ปะดอง เป็นต้นจึงมีการพิจารณาเพิ่มชื่อโครงการโดยเพิ่มคำว่า และรักษาศีล ต่อท้ายชื่อโครงการ เนื่องจากเห็นว่า จังหวัดทั้ง 3 ตำบล มีบางหมู่บ้านที่นับถือศาสนาอื่นๆ ด้วย

2. ชาววิทยากรในการอบรม และเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการโครงการ จึงต้องหาวิทยากร และเจ้าหน้าที่ ร่วมส่งเสริมให้ความรู้ และทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจของหลักศาสนามากยิ่งขึ้น

2) **ขั้นตอนการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการ** ขั้นตอนการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทั้ง 3 ตำบล พบว่า ในการดำเนินการการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จำเป็นต้องอาศัยบุคคลในพื้นที่ ดำเนินการร่วมรณรงค์ขับเคลื่อนเป็นด้านหลัก ได้แก่ เจ้าคณะตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสในแต่ละวัด ได้ดำเนินการรณรงค์ขับเคลื่อนในแต่ละวัดในช่วงการเข้าพรรษา โดยดำเนินการทำความเข้าใจ และให้ประชาชนสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกโครงการฯ โดยอาศัยการจัดกิจกรรมในช่วงเข้าพรรษา เช่น การปฏิบัติธรรม รักษาศีล ในวันธรรมสวนะ ส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น ส่วนปัญหาด้านงบประมาณดำเนินงานโครงการ คณะสงฆ์และคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ ได้ร่วมกันรณรงค์หางบประมาณสนับสนุนจากองค์กรคณะสงฆ์ หน่วยงานของภาครัฐ และหน่วยงานท้องถิ่น

3) **ขั้นตอนการประชาสัมพันธ์โครงการ** การดำเนินงานในการประชาสัมพันธ์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีหลายรูปแบบ ได้แก่ คู่มือการดำเนินงาน แจกจ่ายคณะกรรมการ ผู้ร่วมโครงการ หน่วยงาน องค์กร และหมู่บ้าน/ชุมชนทุกแห่ง จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ การดำเนินการพบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน เชิญชวนกับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมโครงการ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายภายในหมู่บ้าน จัดแสดงนิทรรศการหมู่บ้านศีล 5 และการมอบป้ายหมู่บ้านศีล 5 ต้นแบบในแต่ละตำบล อย่างไรก็ตามการดำเนินการในด้านนี้ ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่สามารถชี้แจงให้ประชาชนได้เข้าร่วมโครงการได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะไม่สามารถอธิบายถึงแนวคิดในการเข้าร่วมโครงการ การใช้ศีล 5 ในการดำเนินชีวิต และความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับวัดพระธรรมกาย

เจ้าคณะตำบลจึงต้องดำเนินการใช้รถประชาสัมพันธ์ผ่านโครงการธรรมสัญจร ในช่วงฤดูแล้ง เพื่อรณรงค์ให้ทั้งประชาชน ช่างราชการ และนักเรียนได้เข้าร่วมโครงการได้อย่างทั่วถึง

4) **ขั้นการติดตามและประเมินผลโครงการ** ในขั้นตอนการประเมินโครงการของคณะทั้ง 3 ยังไม่มีการดำเนินการที่เป็นไปตามเกณฑ์ของการประเมินโครงการฯ ได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่มีการประชุมคณะสงฆ์ให้รายงานการดำเนินงานของโครงการในแต่ละหมู่บ้าน เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าคณะอำเภอแม่สาย และคณะอนุกรรมการได้ดำเนินการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมการดำเนินงานโครงการฯ ภายในตำบล และการติดตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการดำเนินการประชุมติดตามผลการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เพื่อสรุปผลการดำเนินโครงการ และเสนอแนวทางการขับเคลื่อนโครงการ พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนโครงการฯ ในระยะเร่งด่วน รวมถึงการประชุมทำความเข้าใจ และเตรียมจัดกิจกรรม เพื่อสนับสนุนโครงการ ในระยะยาว และจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนของโครงการ

4.3 ผลสัมฤทธิ์ด้านการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ

ในการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในระดับตำบลในระยะที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ในการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ ได้ให้แต่ละอำเภอสรุปจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 ต่อที่ประชุมคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ณ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย สรุปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 สถิติผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบลแม่สาย (เอกสารประกอบการประชุมคณะสงฆ์, 2559)

หมู่ที่	ประชากร	ศาสนาอื่น	ศาสนาพุทธ	ประชาชนเข้าร่วมโครงการ	เทียบประชากรร้อยละ	เทียบนับถือศาสนาพุทธร้อยละ
1	948	7	941	721	76.05	76.62
2	2,554	150	2,404	893	34.96	37.15
3	1,182	10	1,171	998	84.43	85.15
4	888	3	885	661	74.44	74.69
5	552	10	542	442	80.07	81.55
6	2,872	350	2,522	2,062	71.80	81.76
7	2,447	600	1,847	1,326	54.19	71.79
8	2,811	50	2,561	1,976	70.30	77.16
9	869	50	819	624	71.81	76.19
10	3,406	40	3,366	1,599	46.95	47.50
11	1,116	8	1,108	941	84.32	84.93
12	2,617	170	2,447	2,072	79.17	84.68
รวม	22,262	1648	20,607	14,315	64.30	69.47

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากตารางที่ 4.1 พบว่า จำนวนประชากรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบลแม่สาย เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 64.30 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 69.47 เมื่อพิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านที่เข้าร่วมมากที่สุด คือหมู่ที่ 3 เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 84.43 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็น ร้อยละ 85.15 และหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 น้อยที่สุด คือหมู่ที่ 2 เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 34.96 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็น ร้อยละ 37.15

ตารางที่ 4.2 สถิติผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบลโป่งงาม

หมู่ที่	ประชากร	ศาสนาอื่น	ศาสนาพุทธ	ประชาชนเข้าร่วมโครงการ	เทียบ ประชากร ร้อยละ	เทียบนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ
1	860	-	860	773	89.88	89.88
2	733	150	583	400	54.57	68.61
3	899	-	899	681	75.75	75.75
4	908	120	788	622	68.50	78.93
5	733	-	733	513	69.99	69.99
6	508	-	508	457	89.96	89.96
7	794	-	794	578	72.80	72.80
8	675	-	675	634	93.93	93.93
9	928	-	928	800	86.21	86.21
10	479	476	3	3	0.63	100.0
11	180	174	6	6	3.33	100.0
12	850	-	850	700	82.35	82.35
รวม	8,547	920	6,839	6,127	71.69	89.59

จากตารางที่ 4.2 พบว่า จำนวนประชากรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบล โป่งงาม เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 71.69 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 89.59 เมื่อพิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านที่เข้าร่วมมากที่สุด คือหมู่ที่ 6 เทียบกับประชากรทั้งหมด และเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 89.96 และหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 น้อยที่สุด คือ หมู่ที่ 2 เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 54.57 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็น ร้อยละ 68.61

ตารางที่ 4.3 สถิติผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบลเกาะช้าง

หมู่ที่	ประชากร	ศาสนาอื่น	ศาสนาพุทธ	ประชาชนเข้าร่วมโครงการ	เทียบ ประชากร ร้อยละ	เทียบนับถือ ศาสนาพุทธ ร้อย ละ
1	969	-	969	861	88.85	88.85
2	1,037	-	1,037	770	74.25	74.25
3	510	-	510	438	85.88	85.88
4	711	-	711	442	62.16	62.16
5	1,008	-	1,008	909	90.18	90.18
6	653	-	653	522	79.94	79.94
7	644	-	644	566	87.89	87.89
8	787	-	787	651	82.72	82.72
9	1,085	-	10,85	879	81.01	81.01
10	378	338	40	40	10.58	100.0
11	822	-	822	716	87.10	87.10
12	503	-	503	499	99.20	99.20
13	520	-	520	440	84.62	84.62
รวม	8,658	338	8,320	7,693	88.85	92.46

จากตารางที่ 4.3 พบว่า จำนวนประชากรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตำบล เกาะช้าง เทียบกับ ประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 88.85 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 92.46 เมื่อ พิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านที่เข้าร่วมมากที่สุด คือหมู่ที่ 5 เทียบกับประชากรทั้งหมด และเทียบกับประชากร ที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 90.18 และหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 น้อยที่สุด คือหมู่ที่ 4 เทียบกับประชากรทั้งหมด และเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็น ร้อยละ 62.16

4.4 ผลสัมฤทธิ์ด้านบริบทของโครงการฯ

การดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้ง 3 ตำบล พบว่า ผลสัมฤทธิ์ด้านบริบทในการดำเนินงานโครงการฯ ดังนี้

จากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ พบว่าสภาพเศรษฐกิจของประชาชนทั้ง 3 ตำบล มีรายได้ต่อครอบครัวสูง และ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา ส่งผลต่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อดำเนิน กิจกรรมภายใต้โครงการหมู่บ้านศีล 5 หรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้มีศรัทธาถวายปัจจัยในจำนวนที่ ค่อนข้างมาก รวมทั้งเมื่อขอบริจาคก็มีจิตศรัทธาสูง ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประสบความสำเร็จไปด้วยดี ปัจจัยด้านสังคม การบริหารจัดการของประชาชนใน 3 ตำบล อยู่ในรูปของชุมชน โดยแต่ ละชุมชนจะมีประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ดังนั้นการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 คณะสงฆ์ทั้ง 3 ตำบลจะขอการสนับสนุนและความ ร่วมมือจากชุมชน โดยผ่านประธานชุมชน ซึ่งคณะสงฆ์ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

4.5 ผลสัมฤทธิ์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนทั้ง 3 ตำบล ภาคประชาชนมีส่วนร่วมนั้น เริ่มต้นจากการปรับความเห็นในเรื่องของทัศนคติในการรักษาศีล เนื่องจากประชาชนเข้าใจผิดถึงการดำเนินการเป็น “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ว่าจะต้องปฏิบัติตนให้ครบ จึงไม่กล้าที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการฯ ซึ่งการรักษาศีล 5 เป็นสิ่งสำคัญและเป็นเรื่องที่ไม่ลืมหืม และควรได้รับการส่งเสริมและความร่วมมืออย่างจริงจังในหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนสังคม เป็นสังคมที่สันติสุข และเป็นต้นแบบให้กับเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติได้เห็นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้ การขับเคลื่อนโครงการฯ ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมถึงเยาวชน ให้มีส่วนร่วมในความคิด การระดมความเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาศีล 5 ในชุมชน อีกทั้งยังต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ กระบวนการต่างๆ เหล่านี้ ควรขับเคลื่อนผ่าน บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญของการอยู่ร่วมกันในชุมชน เรียกว่า “บวร” ในการวางแผนขับเคลื่อนโครงการฯ ควรใช้หลักแกนความคิดการมีส่วนร่วมซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้า หมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ต้องตัดสินใจด้วย ตนเอง 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบ ในการจัดสรรและควบคุมเงินงบประมาณ 3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำ กิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งพาตนเอง 4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้อง ได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม การมี ส่วนร่วมของ บ้าน วัด และโรงเรียน

4.6 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการฯ เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการฯ

ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” คณะเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ และคณะสงฆ์ทั้ง 3 ตำบล ได้ดำเนินการประเมินผลการดำเนินการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ โดยเข้ามาเป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และการเข้าทำกิจกรรม โดยมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนในตำบล ปฏิบัติตนตามแนวศีล 5 อย่างเคร่งครัดให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกอำเภอ ในจังหวัดเชียงราย โดยเห็นว่า ศีล 5 เป็นพื้นฐานทางจริยธรรม และจะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต ครอบครัว และสังคม ให้เป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุข และมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

- (1) เพื่อรณรงค์ ส่งเสริมให้หมู่บ้าน ชุมชน สถานศึกษา สถานประกอบการต่างๆ องค์กรทางศาสนา ร่วมกันสร้าง “หมู่บ้านรักษาศีล 5” โดยใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
- (2) เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ให้กับประชาชน และสังคม
- (3) เพื่อสร้างแรงจูงใจให้หมู่บ้าน/ชุมชน ได้ร่วมใจกันทำความดีถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบุชา และสังฆบุชา ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
- (4) เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนัก รักและเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศอย่างมั่นคง

การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมผ่าน
ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละพื้นที่ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นมีพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมโครงการผ่าน
กิจกรรมอำเภอ ผ่านผู้นำชุมชน ผ่านคณะกรรมการโครงการฯ เป็นกรรมการโครงการ เป็นผู้นำชุมชน ผ่านการ
ประชาสัมพันธ์โครงการ และเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สัจจกรกิจกรรรมที่ได้เข้าร่วม ประกอบด้วยพิธีกรรม
ทำบุญตักบาตร ท้าวต๋นเข้า-เย็น สวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติธรรมทุกวันพระ ถวายเทียนพรรษา เป็นต้น ส่งผลให้การ
รักษาศีล โดยบางคนปฏิบัติตามศีล 5 ทุกวันพระ บางคนปฏิบัติตามศีล 5 ในช่วงเข้าพรรษา และบางคนปฏิบัติตามศีล
5 ตลอดชีวิต และมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ ในภาพรวมทั้ง 3 ตำบล เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ
74.95 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็น ร้อยละ 83.84 ดังนั้นจะเห็นว่า การดำเนินงาน
โครงการฯ มุ่งทุกส่วนงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในตำบล

ในการดำเนินการโครงการฯ เป้าหมายเชิงปริมาณบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด นั่นคือ จังหวัดเชียงราย
กำหนดเป้าหมายที่ ร้อยละ 80 ของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ เป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 พบว่า เมื่อเทียบกับประชากรชาว
พุทธ มีผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในภาพรวมทั้ง 3 ตำบล ร้อยละ 83.84 แต่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด คิดเป็น
ร้อยละ 74.95 ยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายตำบล พบว่า ตำบลแม่สาย เทียบกับประชากรทั้งหมด
คิดเป็นร้อยละ 64.30 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 69.47 ถือว่ายังไม่บรรลุตาม
เป้าหมาย ตำบลโป่งงาม เทียบกับประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 71.69 ยังไม่บรรลุเป้าหมาย เมื่อเทียบกับ
ประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 89.59 ถือว่าบรรลุเป้าหมาย ส่วนตำบลเกาะช้าง เทียบกับ
ประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 88.85 เมื่อเทียบกับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 92.46 ถือว่า
บรรลุตามเป้าหมาย

ข้อสรุปจากการวิจัย

ในการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้าน
รักษาศีล 5” จังหวัดเชียงราย

1) ผลสัมฤทธิ์ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการโครงการฯ จังหวัดเชียงรายมีการดำเนินการแต่งตั้ง
คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด มีการ
กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน

2) ผลสัมฤทธิ์ด้านการบริหารจัดการโครงการฯ มีกระบวนการบริหารโครงการ โดยมีการวางแผน การจัด
องค์การ การประสานงาน การควบคุม และการรายงานผลการดำเนินงาน มีการประกาศนโยบายในระดับจังหวัด
ระดับอำเภอ และระดับตำบล การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้ทุกภาค
ส่วนได้รับทราบ และมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ

3) ผลสัมฤทธิ์ด้านการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ ผลจากการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ มีผู้เข้าร่วม
โครงการฯ ในระดับจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 67.11 ในระดับอำเภอ คิดเป็น ร้อยละ 54.00 และในระดับตำบลแม่
สาย คิดเป็นร้อยละ 69.57 ตำบลโป่งงาม คิดเป็นร้อยละ 89.59 และตำบลเกาะช้าง คิดเป็นร้อยละ 92.46 เมื่อเทียบ
กับประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนา และในระดับตำบลในระยะที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ในการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการฯ
เป็นการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล 5 ในรูปของโครงการคุณธรรมสัจจกรกิจกรรรม สร้างความปรองดองสมานฉันท์โดย
ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ทั้ง 3 ตำบล

4) ผลสัมฤทธิ์ด้านบริบทของโครงการฯ ผลสัมฤทธิ์ด้านบริบทของโครงการฯ เป็นผลมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน

5) ผลสัมฤทธิ์ด้านการการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ได้ดำเนินการโดยมีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก ในทุกหมู่บ้าน โดยมีการมุ่งเน้นให้นักเรียน ให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ และอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ รวมทั้งการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ซึ่งคณะสงฆ์เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นคนดีของชาติบ้านเมืองต่อไป ส่วนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมปล่อยส่างลอง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะสอดแทรกแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คติธรรมความเชื่อต่างๆ เพื่อปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม และเกิดความรักความสามัคคีของชุมชน ได้อย่างแน่นแฟ้น คณะสงฆ์ได้กล่าวย่ำว่า ทุกศาสนาและทุกเผ่าพันธุ์ในตำบล สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

6) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการฯ เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการฯ การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละพื้นที่ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับประชากรชาวพุทธ มีผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในภาพรวมทั้ง 3 ตำบล ร้อยละ 83.84 ถือว่าบรรลุตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะจากการค้นพบการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย ในการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” จังหวัดเชียงราย ในการกำหนดนโยบายเป็นนโยบายที่ดี แต่พบว่า เมื่อนำมาสู่ภาคปฏิบัติทำให้การดำเนินงานมีอุปสรรคในการขับเคลื่อนรณรงค์ให้ประชาชนสมัครเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากขาดความเข้าใจในการดำเนินงานตามนโยบาย การเข้าใจผิดของประชาชนในการเข้าร่วมโครงการ และปัญหาด้านงบประมาณดำเนินงาน

2) ข้อเสนอแนะระดับองค์กร ในการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” จังหวัดเชียงราย การดำเนินงานในระดับจังหวัดขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องระหว่างระยะที่ 1 กับระยะที่ 2 ส่งผลให้การดำเนินงานในระดับอำเภอ และระดับตำบล ขาดความต่อเนื่องเช่นกัน รวมทั้งในระยะที่ 2 มีความไม่ชัดเจนในการดำเนินงานในระดับจังหวัด ดังนั้นในระดับตำบลการดำเนินงานจึงเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ และการจัดกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดำเนินการตามปกติและเป็นประจำ

3) ข้อเสนอแนะระดับบุคคล ในระยะแรกๆ ประชาชนไม่เข้าใจการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านศีล 5 จึงไม่กล้าสมัครเข้าร่วมโครงการฯ ดังนั้นควรมีการอบรมพระวิทยากรหรือมีพระวิทยากรในระดับจังหวัด และระดับอำเภอ มาให้ความรู้กับพระสงฆ์ และคณะกรรมการขับเคลื่อนในระดับตำบล จะส่งผลให้การดำเนินการตามนโยบายเป็นไปอย่างบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ในปัจจุบันการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการดำเนินงานในระยะที่ 3 ดังนั้นควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานโครงการฯ ในระยะที่ 3 โดยมีการกำหนดรูปแบบการติดตามผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการฯ ที่แท้จริง โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพ
- 2) ควรมีการดำเนินการวิจัยที่เจาะลึกไปถึงผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยเฉพาะการติดตามประเมินผลด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการรักษาศีล 5 สภาพครอบครัวเข้มแข็ง สภาพสังคมสงบสุข เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ศาสตราจารย์อภิรักษ์ โกษะโยธิน. “แนวทางการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : ชาวประชาเป็นสุข ในตำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช”. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุณธรรมจริยธรรม, 2557.
- สัมภาษณ์ พระครูอดุลย์ศีลาจารย์. รองเจ้าคณะอำเภอแม่สาย ฝ่ายเผยแผ่, 4 สิงหาคม 2560.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล 5”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2556.
- เอกสารประกอบการประชุมคณะสงฆ์. รายงานสรุปผลผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อำเภอแม่สาย. เชียงราย: วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, 2559.

สุจริตธรรมกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่

Sucaritdharma with The New Public Management

พระนฤพันธ์ ญาณิสโร

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

วิรัตน์ พันกันทะ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนด้านเทคนิค บริษัท Front End engineer จำกัด จ.ลำพูน

บทคัดย่อ

สุจริตธรรม เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานในการบริหารจัดการทั้งในส่วนของตนเองและการบริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงาน การประพฤติตนตามหลักสุจริตนั้นเป็นการทำให้เป็นคนดีด้วยการทำดี พูดดี และคิดดี ซึ่งเป็นหลักการหรือคุณธรรมขั้นพื้นฐานของการบริหารงานในปัจจุบัน

การบริหารงานภาครัฐเราจะเห็นได้ว่ามีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย หนึ่งในนั้นคือปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันประพัตติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินโดยตรง การทุจริตในภาครัฐต่างๆ ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและมีความสลับซับซ้อนในการทุจริตประพัตติมิชอบมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการนำเอาแนวคิดการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว แต่ดูเหมือนว่าก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมเสียที ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่รัฐที่ประพัตติมิชอบนั้นขาดคุณธรรมพื้นฐานนั่นก็คือ ความสุจริต ซึ่งหมายถึง การประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม และความคิดแต่สิ่งที่ดีงาม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐโดยรวม เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐประพฤติตนด้วยความสุจริตแล้วก็จะทำให้รู้จักหน้าที่ของตนเองที่พึงทำและทำหน้าที่ดังกล่าวให้เป็นไปด้วยความสุจริต เพื่อยังประโยชน์โดยรวมให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติสืบต่อไป

คำสำคัญ : สุจริตธรรม, การบริหาร, การบริหารงานภาครัฐยุคใหม่

Abstract

It is a basic principle of management in both their own and organizational or organizational management. Conduct to Sucarita or good conduct it is a good person to do good, say good and think well. This is the basic or basic moral of the current administration.

Government administration, we can see that there are many problems. One of them is a corruption problems of state officials who is the responsibility of the government. The Corruption in the public, it has caused many problems from the past to present. And there is a tendency to intensify and complicate the misconduct even more. To solve this problem effectively, it has taken the concept of modern government administration as a tool to deal with such problems. However, it seems that it is not possible to solve a concrete problem. Because of the misconduct of government officials there are a lack of basic virtue there is Sucarita. That means doing the right thing, to say good things And to think good things. This will benefit the public sector as a whole. When government officials behave in Sucarita, that will know their duties and to do it in good conduct for the benefit to the nation to continue.

Keyword : Sucaritdharma, Administration, New Public Management

บทนำ

การบริหารเป็นเรื่องของการทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีกระบวนการและวิธีการในการทำงานที่เป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นการใช้ศาสตร์ คือความรู้ และศิลป์ คือเทคนิคในการทำงานนั้นเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ การบริหารงานเป็นเรื่องของการทำงานที่ผู้บริหารเองอาจไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำโดยตรง แต่เป็นการใช้ให้ผู้อื่นทำงานแทนผ่านกระบวนการบริหารงานบุคคล การบริหารต่างๆ เกิดขึ้นกับทุกกระบวนการของการทำงาน เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินการต่างๆ ประสบผลสำเร็จ

การบริหารงานภาครัฐ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน การบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การกำหนดนโยบายและทิศทางว่าจะจัดการปกครองประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การต่างประเทศ ไปในแนวทางใดและใช้วิธีการใด จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจ และทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการจัดทรากร่างคำสั่งเจ้าหน้าที่ งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ และออกกฎ ระเบียบต่าง ๆ มารองรับ ตลอดจนการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายตามที่อำนาจนิติบัญญัติคือรัฐสภาให้ความเห็นชอบตราขึ้นใช้บังคับ (สุเทพ เอี่ยมคง, ออนไลน์) ซึ่งการบริหารงานภาครัฐในปัจจุบันมุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นสูงสุดในกระบวนการบริหารงาน ซึ่งส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น กระบวนการทางการบริหารทุกกระบวนการ จำเป็นต้องอาศัยทั้งหลักการทางการบริหาร ทฤษฎีการบริหาร และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การจะสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นกับผลลัพธ์ทางการบริหารได้มากน้อยเพียงใดนั้น แนนอนว่าย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพด้วย การบริหารงานภาครัฐที่ผ่านมาเราพบว่ามุ่งเน้นในเรื่องของโครงสร้างและระเบียบปฏิบัติมากจนเกินไป และมากจนละเลยความเป็นตัวตนทางการบริหารที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจะยึดถือปฏิบัติในแนวทางที่สร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับประชาชน ซึ่งก็คือผู้รับบริการนั่นเอง แต่ในขณะเดียวกัน การยึดติดกับระบบโครงสร้างและระเบียบปฏิบัติมากจนเกินไปได้ก่อให้เกิดความล่าช้าทางการบริหารเป็นอย่างมาก หลากๆ หน่วยงานเราจะสังเกตได้ว่ามีระบบในการให้บริการประชาชนที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและยุ่งยากอยู่พอสมควร เช่น ระบบการให้บริการสาธารณสุขในโรงพยาบาลของรัฐ ระบบการให้บริการของสำนักงานที่ดิน เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวส่วนมากแล้วมุ่งเน้นในเรื่องของระเบียบและขั้นตอนในการให้บริการ ทั้งนี้อาจไม่ได้เป็นความต้องการของหน่วยงานดังกล่าวที่จะให้บริการในรูปแบบนั้น แต่ด้วยภาระความจำเป็น และอัตราของผู้รับบริการที่มีจำนวนมาก จึงจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่รัดกุมจนนำไปสู่ระบบและระเบียบการบริหารจัดการที่ยุ่งยากและสลับซับซ้อน

ปัญหาสำคัญของการบริหารงานภาครัฐประการหนึ่งคือ ความสุจริตต่อหน้าที่ อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการบริหารงานภาครัฐ ความสุจริตต่อหน้าที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารงานภาครัฐเป็นไปอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการบริหารงานอย่างสุจริตนั้นก็คือประชาชนผู้มารับบริการ ความสุจริตต่อหน้าที่จึงเป็นเรื่องสำคัญที่การบริหารงานภาครัฐยุคใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามมา

ปัญหาการทุจริตในภาครัฐและแนวคิดการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่

ประเด็นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขัดขวางความไม่ความเท่าเทียมกันในสังคมซึ่งวัดโดยความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของคนในสังคม (Chansarn, S., 2013 : 37) ปัจจุบันปัญหาคอร์รัปชันถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก การคอร์รัปชันได้กลายมาเป็นปัญหาที่มีความสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งและยังไม่มีทีท่าว่าจะหมดไป อีกทั้งยังคงทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ แม้ว่าจะมีระบบการบริหารราชการสมัยใหม่เข้ามาบริหารจัดการ

ภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาที่ตามมา แต่ยังคงดูเหมือนว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันจะมีกลวิธีที่ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ และนำไปสู่ปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายมากขึ้น

ปัญหาของการเกิดคอร์รัปชันเกิดขึ้นจากปัจจัยหลักๆ อยู่ 3 ประการ (พิชญ์ณัฐา พรรณศิลป์, ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2560) : 335 – 336) คือ

1. ทศนคติของคนไทยกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีต่อการคอร์รัปชันนั้น มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง สำหรับกลุ่มข้าราชการ ทหารและตำรวจนั้น พบว่าประเพณีนิยมปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม ยังคงมีอิทธิพลต่อความคิด และการให้ความหมายของคำว่าคอร์รัปชันอยู่ค่อนข้างมากฉะนั้นพฤติกรรมการปฏิบัติของข้าราชการที่ไม่สอดคล้องกับแนวความคิดของการเป็น “บุคคลสาธารณะ” หรือ “ข้าราชการสมัยใหม่” จึงปรากฏให้เห็นอยู่โดยทั่วไป การฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการด้วยความไม่รู้ หรือด้วยความบริสุทธิ์ใจจึงยังคงดำรงอยู่ค่อนข้างมาก

2. ระบบราชการ มากกว่าอยู่ที่ตัวข้าราชการในฐานะปัจเจกบุคคล ฉะนั้นการแก้ไขปัญหาจะต้องวางน้ำหนักไปที่การแก้ไขปัญหาความคิด ความเชื่อของตัวระบบ ความไม่มีประสิทธิภาพของตัวระบบ ควบคู่ไปกับการแก้ไข ปัญหาของตัวข้าราชการในฐานะปัจเจกบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ สวัสดิการ จริยธรรมในการทำงาน ความคาดหวังและโอกาสในชีวิตของตัวข้าราชการในระยะยาว ฯลฯ

3. ประสิทธิภาพของตัวระบบราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการเกิดการคอร์รัปชันในวงราชการ อันนำไปสู่การสูญเสียเงินรายได้ของรัฐบาลการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลอย่างไม่มีประสิทธิภาพ มีความล้าช้าในการให้บริการของข้าราชการแก่ผู้ที่มาติดต่อ ประชาชนผู้เสียหายไม่ได้รับบริการที่มีคุณภาพ นักธุรกิจต้องใช้จ่ายเงินในการติดต่อกับหน่วยราชการมากขึ้น และธุรกิจต้องมีทุนในการประกอบกิจการสูงขึ้น ในการแก้ไขปัญหา ฉ้อราษฎร์บังหลวง จึงมีคำกล่าวที่ว่า หัวกระดิก หางจึงส่าย หากรัฐมนตรีเป็นผู้ซื้อตรงสุจริตไม่หาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเอง พรรคพวกและพรรคการเมืองของตนเองแล้ว การแก้ปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวงในระบบราชการจึงจะพอมีทางเห็นผลได้ แต่ถ้ารัฐมนตรีเป็นผู้ทุจริตเสียเองแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะแก้ปัญหา หากมีการตรวจสอบฟ้องร้องกันขึ้นจนปรากฏแก่สาธารณะ ผู้รับผิดชอบคงเป็นข้าราชการระดับต่างๆ ที่เป็นแพะ จะเอาผิดผู้อยู่ระดับสูงได้เพียงใดก็อยู่ที่อำนาจและอิทธิพล ในกรณีนั้นๆ ย่อมเป็นการยากที่จะสอบสวนหาหลักฐานเอาผิดไปถึงนักการเมือง สภาพการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการเอาพรรคพวกเข้าสวมตำแหน่งต่างๆ จึงสวมกันเข้าต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ของความเลวร้าย

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กล่าวว่า ปัจจุบันมีคดีคอร์รัปชันค้างพิจารณา 3,657 คดี แยกเป็นคดีทุจริตทำลายทรัพย์สินสาธารณะและสิ่งแวดล้อม 371 คดี ผู้ทำผิดเป็นลูกจ้างของรัฐ กระทำการทุจริตและประเภทการทุจริตการจัดทำบริการสาธารณะ 34 คดี ผู้ทำผิดเป็นข้าราชการและลูกจ้างของรัฐ พนักงานรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน ส่วนทุจริตการก่อสร้างสถานที่ราชการ 26 คดี ผู้ทุจริตส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ และลูกจ้างของรัฐ ขณะที่การทุจริตการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ 293 คดี พบข้าราชการและลูกจ้างของรัฐทำผิดมากที่สุด 256 คดี โดยมีข้าราชการระดับสูง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และรัฐมนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องถึง 14 คดี นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ยังมีการทำทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น 2,632 คดี โดยแยกเป็นการทุจริต 2,054 คดีทุจริตและร่ำรวยผิดปกติ 36 คดี ฮั้วและทุจริต 542 คดี ขณะที่การทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในเขตกรุงเทพฯ พบว่า มีการทุจริต 132 คดี แยกเป็นทุจริต 106 คดี ทุจริตและร่ำรวยผิดปกติ 2 คดี ฮั้วและทุจริต 24 คดี การทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นในเขตเมืองพัทยาพบการทุจริต 4 คดี เช่นเดียวกับการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล มีมากกว่า 1,000 คดี ซึ่งจะเห็นได้มีปริมาณเพิ่มขึ้น จากการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (พิชญ์ณัฐา พรรณศิลป์, ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2560) :330)

เมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคเดียวกันพบว่า คะแนนเฉลี่ยนับตั้งแต่พ.ศ. 2555 ภายหลังจากให้สัตยาบันในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 สถานการณ์การบริหารจัดการการทุจริตคอร์รัปชันของประเทศไทยจัดอยู่ในลำดับที่ 3 ที่ระดับค่าคะแนนเฉลี่ยที่ 37.00 จากข้อสังเกตดังกล่าวข้างต้น สะท้อนปัญหาของการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยเป็นปัญหาที่ยังคงฝังลึก และต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แม้ว่าแนวโน้มภาพลักษณ์คอร์รัปชันจะดีขึ้น แต่การป้องกันและปราบปรามต้องเท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วในยุคปัจจุบัน รวมทั้งต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในการสร้างสังคมที่มีความโปร่งใส คานิยมในความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งกระแสการต่อต้านทางสังคม (Social Sanction) ในการทุจริตคอร์รัปชัน ข้อสังเกตดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการทุจริตของประเทศไทยมีแนวโน้มทวีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จากเดิมที่เป็นการทุจริตทางตรง เช่น การรับสินบน การทุจริตต่อตำแหน่งราชการ การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง มีการเปลี่ยนเป็นรูปแบบทุจริตเชิงนโยบายมากขึ้น มีกระบวนการกฎหมายเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง การใช้อำนาจและอิทธิพลในการแทรกแซงกลไกทางกฎหมาย หรือกลไกในกระบวนการยุติธรรม การทำลายการตรวจสอบอำนาจรัฐ รวมทั้งยังมีการทุจริตในระดับประเทศผ่านข้อตกลงความร่วมมือ การให้สินบนเจ้าหน้าที่ไทยในการทำธุรกิจระหว่างประเทศของบริษัทข้ามชาติ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, มปป : 5-6)

สถานการณ์ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันดังกล่าว เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ภาพลักษณ์การบริหารงานภาครัฐของไทยดูแย่และไม่ได้รับความไว้วางใจจากภาคธุรกิจเอกชนทั้งประเทศและต่างประเทศ รวมถึงความเชื่อมั่นในภาพรวมของการบริหารประเทศด้วย ซึ่งการคอร์รัปชันในทัศนะของคนไทยส่วนใหญ่อาจมองเป็นเรื่องปกติไม่เป็นเรื่องใหญ่อะไร แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้น ปัญหาการคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนคนไทยมากยิ่งขึ้น เพราะส่วนใหญ่การคอร์รัปชันจะเป็นการคอร์รัปชันในระบบราชการ เพราะงบประมาณในการพัฒนาประเทศจะต้องถูกใช้โดยหน่วยงานต่างๆ จึงมีช่องว่างให้กับข้าราชการที่จะคอร์รัปชันเพราะงบประมาณที่จะนำมาพัฒนาประเทศนั้นเป็นจำนวนมาก จึงล่อตาล่อใจให้ข้าราชการคิดคอร์รัปชันเงินของประเทศชาติ ซึ่งบ่งชี้ที่ถูกรับคอร์รัปชันไปนั้น หากนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านพื้นฐานหรือด้านอื่นๆ ก็จะทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบาย ประโยชน์จากตรงนั้นที่ขาดไปเพิ่มขึ้น ในบางครั้งบ่งชี้ได้ไปในการดำเนินงานกับงานที่ได้กลับคืนมานั้นมาไม่สมดุลกัน งบประมาณว่างที่ได้รับไปเยอะแต่ผลงานที่ได้มานั้น

มันไม่เป็นไปตามความเป็นจริง ถ้าเราแก้ไขปัญหานี้ได้หรือไม่แค่ลดการคอร์รัปชันให้น้อยลง ประเทศของเราจะมีการพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน (พิชญ์ณัฐา พรรณศิลป์, ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2560 : 330)

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวจึงนำมาสู่แนวคิดในการบริหารจัดการภาครัฐยุคใหม่ที่มุ่งเน้นในเรื่องของระบบคุณธรรมจริยธรรม หรือระบบธรรมาภิบาลมากขึ้น หลักใหญ่ของการจัดการภาครัฐยุคใหม่ คือ การเปลี่ยนระบบราชการที่เน้นระเบียบและขั้นตอนไปสู่การบริหารแบบใหม่ซึ่งเน้นผลสำเร็จและความรับผิดชอบ รวมทั้งใช้เทคนิคและวิธีการของเอกชนมาปรับปรุงการทำงาน Hood เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า “การจัดการภาครัฐแนวใหม่” มีหลักสำคัญ 7 ประการ (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553 : 238-239) คือ

1. จัดการโดยนักวิชาชีพที่ชำนาญการ (Hands-on professional management) หมายถึง ให้ผู้จัดการมืออาชีพได้จัดการด้วยตัวเอง ด้วยความชำนาญ โปร่งใส และมีความสามารถในการใช้ดุลพินิจ เหตุผลก็เพราะเมื่อผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแล้ว ก็เกิดความรับผิดชอบต่อการตรวจสอบจากภายนอก
2. มีมาตรฐานและการวัดผลงานที่ชัดเจน (Explicit standards and measures of performance) ภาครัฐจึงต้องมีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของผลงาน และการตรวจสอบจะมีได้ก็ต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

3. เน้นการควบคุมผลผลิตที่มากขึ้น (Greater emphasis on output controls) การใช้ทรัพยากรต้องเป็นไปตามผลงานที่วัดได้ เพราะเน้นผลสำเร็จมากกว่าระเบียบวิธี

4. แยกหน่วยงานภาครัฐออกเป็นหน่วยย่อยๆ (Shift to disaggregation of units in the public sector) การแยกหน่วยงานใหญ่ออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ ตามลักษณะสินค้าและบริการที่ผลิต ให้เงินสนับสนุนแยกกัน และติดต่อกันอย่างเป็นอิสระ

5. เปลี่ยนภาครัฐให้แข่งขันกันมากขึ้น (Shift to greater competition in the public sector) เป็นการเปลี่ยนวิธีทำงานไปเป็นการจ้างเหมาและประมูล เหตุผลก็เพื่อให้ฝ่ายที่เป็นปรปักษ์กัน (rivalry) เป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ต้นทุนต่ำและมาตรฐานสูงขึ้น

6. เน้นการจัดการตามแบบภาคเอกชน (Stress on private sector styles of management practice) เปลี่ยนวิธีการแบบข้าราชการไปเป็นการยืดหยุ่นในการจ้างและให้รางวัล

7. เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีวินัยและประหยัด (Stress on greater discipline and parsimony in resource use) วิธีนี้อาจทำได้ เช่น การตัดค่าใช้จ่าย เพิ่มวินัยการทำงาน หยุดยั้งการเรียกร้องของสหภาพแรงงาน จำกัดต้นทุนการปฏิบัติ เหตุผลก็เพราะต้องการตรวจสอบความต้องการใช้ทรัพยากรของภาครัฐ และ “ทำงานมากขึ้น โดยใช้ทรัพยากรน้อยลง” (do more with less)

นอกจากนั้น แนวคิดในการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ ยังต้องมุ่งเน้นไปที่การบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนซึ่งมีทางเลือกหลายทางไม่ใช่เพียงการออกกฎระเบียบหรือให้งบประมาณไปดำเนินการ แต่เป็นบริการเพื่อคนจำนวนมาก เป็นการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชน ซึ่งรัฐพยายามเน้นหาคะบวนการให้บริการประชาชนในรูปแบบและช่องทางใหม่ๆ เป็นต้นว่า การสร้างนวัตกรรมการให้บริการประชาชน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริการประชาชนทางเว็บไซต์ต่างๆ หรือที่เรียกว่า “รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์” (E-government) ซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงบริการ ภาครัฐมีความตื่นตัวอย่างมากในการให้บริการประชาชน เนื่องจากเหตุปัจจัยหลายประการ ทั้งส่วนที่เป็นแรงผลักดันที่เกิดจากประชาชนที่ต้องการให้มีการให้บริการจากภาครัฐที่มีคุณภาพการให้บริการที่ดี มีความเหมาะสม เป็นธรรม ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ และเห็นคุณค่าของประชาชนในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของอำนาจในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ภาครัฐจะดำเนินการในแบบเดิมที่อาจเรียกว่า “การทำงานเชิงรับ” ไม่ได้อีกต่อไป หากแต่ต้องค้นหาวิธีการให้บริการประชาชนให้หลากหลาย สะดวกรวดเร็วในการเข้ารับบริการในหลากหลายช่องทางที่สามารถทำได้ เปิดเผย โปร่งใสตรวจสอบได้ในลักษณะ “การทำงานเชิงรุก” อีกทั้งองค์ความรู้และวิธีการให้บริการใหม่ๆ ได้เผยแพร่ไปในวงกว้าง บุคลากรภาครัฐมีความรู้ความสามารถทันต่อเหตุการณ์ ทันสมัย ให้ความสำคัญและให้ความเคารพประชาชนมากขึ้นกว่าเดิม (ไพโรจน์ วัลย์ เคนพรม, 2558 : 126)

ดังนั้นแล้ว การบริการสาธารณะจึงเป็นกระบวนการที่รัฐจะต้องสร้างประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นในการบริหารงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนที่มีฐานะเป็นพลเมืองที่ไม่ได้รอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว บทบาทสำคัญคือการกระตุ้นจิตสำนึกการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับพลเมือง เพื่อให้เขาตระหนักรู้ว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการบริการสาธารณะของภาครัฐนั้นจำเป็นต้องดำรงชีวิตมากเพียงใด

สุจริตธรรมกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่

หลักสุจริต เป็นหลักทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจริยธรรม คุณธรรม หรือความซื่อสัตย์ต่อกัน (Fidelity) ของบุคคล และเป็นหลักที่ยึดคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจของบุคคล นักกฎหมายได้มีความพยายามที่จะพัฒนาหลักสุจริตโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กฎหมายระบบลายลักษณ์อักษรที่มีลักษณะเคร่งครัด มีความยืดหยุ่นและสามารถนำไปปรับใช้กับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสลับซับซ้อนและ

เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องกำกับความประพฤติของบุคคลในสังคมในระดับมาตรฐานที่สังคมยอมรับได้ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย และเป็นกำบังไม่ให้สมาชิกในสังคมเอาเปรียบซึ่งกันและกันโดยไม่มี ความชอบธรรม (ก่อเกียรติ พิมพ์ทอง, 2550 : 13-14)

คำว่าสุจริต ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการประพฤติตนเป็นคนดี ไม่คดโกง ไม่เอาเปรียบผู้อื่นเพียงเท่านั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสุจริตไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถามากมาย พระพุทธองค์ถือว่าความสุจริตนั้น เป็นเครื่องหมายของคนดี ซึ่งหลักสุจริตนั้นเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการเสริมสร้างความดีและเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมือง และหลักสุจริตยังมีความสำคัญมากเกี่ยวกับการดำรงตนของบุคคลในสังคมทางจริยธรรมและความซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นคุณธรรมของบุคคลในสังคมที่เรียกว่า “To be faithful in one of their standard principle of life” (ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, 2548 : 78) ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงหลักสุจริตไว้ในพระไตรปิฎกว่า ความสุจริตว่ามีอยู่ ๓ ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/305/260) ได้แก่

- ๑) กายสุจริต ความประพฤติชอบด้วยกาย
- ๒) วาจาสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา
- ๓) มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจ

การบริหารงานภาครัฐยุคใหม่จำเป็นต้องอาศัยหลักสุจริตธรรมเป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐ ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวงการบริหารงานภาครัฐของไทยนับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ได้ประพฤติตนตามหลักสุจริตธรรม การบริหารงานต่างๆ จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมได้นั้นจะต้องใช้หลักสุจริตธรรมเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน โดยเฉพาะการขจัดระบบอุปถัมภ์ที่นำมาซึ่งการติดสินบาทคาดสินบนหรือการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ที่มุ่งเน้นความสุจริตและโปร่งใสในการบริหารงาน การประยุกต์ใช้หลักสุจริตธรรมในการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่นั้นจะต้องมุ่งเน้นให้บุคลากรภาครัฐเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนด้วยความซื่อสัตย์ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ยึดเอาการทำงานของตนเองเป็นหน้าที่ที่จะต้องพึงปฏิบัติ รู้จักตระหนักในหน้าที่ของตนเองแล้วประพฤติตนตามหลักสุจริตธรรม ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ธัมมัง จะเร สุจจริตัง” แปลความว่า “บุคคลควรประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่ควรประพฤติธรรมนั้นให้ทุจริต” ในพุทธพจน์นี้ คำว่า “ธรรม” หมายถึง “หน้าที่” ใครมีธรรมคือหน้าที่อะไรควรทำหน้าที่นั้นให้สุจริตด้วยลักษณะ ๓ ประการ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2559 : 3-4) ได้แก่

- ๑) ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ ด้วยการทุ่มเทอุทิศตนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ใด ก็จะทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องเสียหายแก่งานในหน้าที่
- ๒) ไม่ละเว้นหน้าที่ ด้วยการเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เขาจึงไม่ละทิ้งหน้าที่ หรือผลภาระหน้าที่ของตนไปให้คนอื่น
- ๓) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ เพราะเขาไม่ปฏิบัติหน้าที่ไปในทางที่มีชอบด้วยกฎหมายและหลักศีลธรรม หมายถึงเขาไม่ใช้อำนาจหน้าที่ไปในการแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองหรือคนอื่นในทางที่ผิดกฎหมายและผิดทำนองคลองธรรม ประโยชน์ในที่นี้หมายรวมทั้งทรัพย์สินเงินทอง ตำแหน่งหน้าที่ ชื่อเสียงเกียรติยศหรือสิทธิอื่นใดที่ไม่สมควรได้มา แต่ก็ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมีชอบจนกระทั่งได้มาตามที่ต้องการ นี้เรียกว่าการทุจริตต่อหน้าที่

ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคลากรของรัฐซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการบริหารงานภาครัฐรู้จักหน้าที่ของตนและประพฤติตนตามหลักสุจริตธรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบแล้วนั้น ก็ย่อมที่จะทำให้การบริหารงานภาครัฐเป็นไปตามแนวคิดของการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ที่มุ่งเน้นการสร้างการบริหารที่ดี ในเรื่องของการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ต้องเน้นในเรื่องของความโปร่งใส ตรวจสอบได้ อาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการ

บริหารงานตามกฎหมายที่ยุติธรรม โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และมีผลลัพธ์เป็นที่น่าพึงพอใจด้วยกระบวนการบริการประชาชนที่เป็นเลิศ มุ่งสร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชนและสังคม

สรุป

หลักการของการบริหารภาครัฐแนวใหม่มุ่งเน้นไปที่ประสิทธิภาพในการบริหารงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการบริหารงาน เพื่อให้การให้บริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน ช่วยลดการควบคุมจากส่วนกลางและเพิ่มอิสระในการบริหารให้แก่หน่วยงาน เพื่อช่วยให้หน่วยงานสามารถทำงานได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ และยังเปิดกว้างต่อแนวคิดในเรื่องของการแข่งขัน ทั้งการแข่งขันระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของภาคเอกชน

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการที่ภาครัฐได้นำเอาแนวคิดการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่มาใช้นั้นก็เนื่องมาจากปัญหาในการทุจริตคอร์รัปชันที่นับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญมาอย่างยาวนาน ปัญหาการทุจริตในภาครัฐนั้นส่วนหนึ่งมาจากระบบอุปถัมภ์ที่คอยเกื้อกูลผู้มีอำนาจและมีผลประโยชน์แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ และปัญหาในเรื่องของการขาดคุณธรรมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ การไม่รู้จักหน้าที่ของตนเองในการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่ดี รวมถึงการไม่มีหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ย่อมแก้ไขได้ด้วยหลักคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนย่อมมีประจำตนประจำใจอยู่แล้ว นั่นก็คือหลักสุจริตธรรม อันเป็นการประพฤติในสิ่งที่ดีงามทั้งในทางกาย หรือกายสุจริต คือการเป็นคนดี ทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ทุจริตคดโกงหรือคอร์รัปชัน กินสินบาทคาดสินบน การเป็นผู้ที่พูดจาดีมีประโยชน์ หรือจิตสุจริต การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่หักหาญน้ำใจผู้อื่น พูดจากับผู้อื่นด้วยความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน และการเป็นผู้ที่มีความดีงามในจิตใจ หรือมีโนสุจริต คิดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง ต่อประโยชน์ส่วนรวม จิตนึกคิดแต่สิ่งที่ดีงาม ประการสำคัญคือ การเป็นผู้ที่รู้จักหน้าที่ของตนเอง บริหารงานไปตามหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบและได้รับมอบหมาย มีหน้าที่ใดก็ทำตามหน้าที่นั้นด้วยความสุจริตและมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม

ดังนั้นแล้ว ความสุจริต จึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ที่มุ่งเน้นในเรื่องของความสุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ หรือการทำงานตามหลักธรรมาภิบาลที่เป็นคุณธรรมพื้นฐานของความสุจริตเช่นเดียวกัน และหากเจ้าหน้าที่รัฐทุกคนทำงานและบริหารงานด้วยหลักสุจริตแล้วก็จะยังประโยชน์โดยรวมให้เกิดแก่ประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ก่อเกียรติ พิมพ์ทอง. “หลักสุจริตทางพาณิชย์”. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2550.

ประสิทธิ์ ไชวีโลกุล. กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4. พิมพ์ครั้งที่

3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต). สุจริตธรรมกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

พิชญ์นิษฐา พรรณศิลป์, ภัคดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ. “การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย : แนวทางการป้องกันและแก้ไข”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (2560) : 335 – 336.

ไพรวลัย เคนพรม. หลักรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2558.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บพิธการ พิมพ์, 2553.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการ ป้องกัน และ

ปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564). มปท. : มปป..

สุเทพ เอี่ยมคง. “การบริหารราชการแผ่นดิน”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : [http://wiki.kpi.ac.th/](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การบริหารราชการแผ่นดิน)

[index.php?title=การบริหารราชการแผ่นดิน](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การบริหารราชการแผ่นดิน). [เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561].

Chansarn, S.. “Corruption and Income Inequality in Society : A Cross Country Review”.

Songklanakarin Journal of Social Sciences and Humanities. 19 (3) (2013) : 37.

เศรษฐกิจพอเพียง: หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

SUFFICIENCY ECONOMY: THE PRINCIPLE FOR SUSTAINABLE COMMUNITY TOURISM
DEVELOPMENT

มณวิภา ยาเจริญ

อาจารย์ประจำภาควิชาการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการที่จะส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งประกอบไปด้วยหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนเอง ความรู้ และคุณธรรม ในปัจจุบันมีการกระตุ้นที่จะส่งเสริมและร่วมกันดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคส่วนของสังคมไทยรวมถึงด้านการท่องเที่ยว หลักการเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจะนำไปใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างหลักการเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเชิงทฤษฎีและแสดงตัวอย่างของแนวทางและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนซึ่งชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจการท่องเที่ยวภายใต้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวชุมชน

ABSTRACT

“Sufficiency Economy” is widely accepted that its principles, which consist of five components: moderation, reasonableness, self-immunity, knowledge and morality support sustainable development. In the present, there is increased encouragement to promote and join forces for implementation under the sufficiency economy principle all sectors of Thai society, including the tourism sector. With these principles, sufficiency economy could be applied to enhance the potentiality in tourism development for sustainability. So, this academic article’s purpose is to describe the association between the principles of sufficiency economy and sustainable tourism concepts in term of theory and to identify the sample of applying sufficiency economy principles and practicing follow its approach in tourism development. Especially, in the community level, communities can manage local resources and develop community enterprises or their tourism business under the sufficiency economy principle for sustainable tourism development.

Keywords: Sufficiency economy principle, Sustainable development, Sustainable tourism development, Community tourism

บทนำ

ขณะนี้ประเทศไทยกำลังประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งริเริ่มโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เพื่อการพัฒนาประเทศในแต่ละด้าน โดยได้มีการบรรจุหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จนถึงฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ให้เป็นนโยบาย

หนึ่งการพัฒนาประเทศอันจะนำมาสู่การพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นและนำมาซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความสำคัญและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในประเทศไทยจึงมีตัวอย่างในการประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาและการจัดการในด้านต่างๆ เช่น ด้านธุรกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านเกษตรกรรม และด้านการท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งหลักการเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ และยังส่งเสริมการสร้างร่วมมือเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวเพราะปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วและได้สร้างรายได้และโอกาสทางสังคมให้กับชุมชนแต่หากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมก็จะสร้างปัญหาที่ตามมามากมาย เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดจำกัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคมต่างๆ และการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของชุมชน (WTO and UNDP, 2007) ดังนั้น จึงมีแนวคิดมากมายที่มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสามด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากร การอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมและการสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนชนบทของไทยและช่วยให้ชุมชนมีกลยุทธ์ที่จะจัดการกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากภายนอกและผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Seubsman, Kelly & Sleight, 2013) นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่เน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Kusumawali, 2010) โดยเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการนำองค์ประกอบทั้งห้าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงอันได้แก่หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนเอง ความรู้และคุณธรรม ไปปฏิบัติและใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและการจัดการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่ออธิบายแนวคิดและทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) เพื่อแสดงแนวทางและตัวอย่างของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป” (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516)

“คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีโลกน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คือเป็นสุข” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดการตีความและอธิบายความหมายและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงวิชาการ ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักทางสายกลางซึ่งจะนำมาสู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยมีหลักการที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับประชาชนในทุกระดับ (Pantasen et al., 2003) เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานมาจากหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ความสันโดษ และความพอประมาณ (Kittiprapas, 2015). เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยสามหลักการสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และจำเป็นต้องมีระบบภูมิคุ้มกันตนเองที่จะช่วยป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายในภายนอก (UNDP, 2007) และยังมีอีก 2 เงื่อนไขที่จะช่วยให้เศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จในการนำไปใช้ ก็คือ หลักความรู้และคุณธรรม การดำเนินกิจการใดๆ หากปราศจากคุณธรรมก็จะเป็นอันตรายต่อสังคม และหากปราศจากความรู้ ประชาชนก็อาจจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จได้อย่างเหมาะสม (Sufficiency Economy Organization as cited in Buranapin & Ratthawatankul, 2015)

จากการศึกษาพบว่ามีนักวิชาการมากมายได้อธิบายถึงหลักการทั้งห้าของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ความพอประมาณ แสดงถึงแนวคิดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างความจำเป็นและความฟุ่มเฟือยและระหว่างการบริหารโภคินความจำเป็นและการบริโภคที่น้อยเกินไป การดำเนินชีวิตอยู่บนทางสายกลางควรบริโภคอย่างเพียงพอตามวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องหรือตามความจำเป็น การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสามารถลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปกป้องสิ่งแวดล้อม

ความมีเหตุผล เกี่ยวข้องกับการตระหนักและการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างสมเหตุสมผลโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว แนวคิดความสมเหตุสมผลยังรวมถึงความรู้และประสบการณ์พร้อมทั้งความสามารถในการวิเคราะห์ จิตสำนึก ความสุขุมรอบคอบ และการเอาใจใส่ รวมถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวและการพิจารณาผู้มีส่วนได้เสียอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ

การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจพอเพียงได้อธิบายถึงลักษณะของการปรับตัวและการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ในการวางแผนและป้องกันตัวเองจากผลกระทบภายนอก ภูมิคุ้มกันตนเองเกี่ยวข้องกับการปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือคาดการณ์ไม่ได้รวมถึงความสามารถในการจัดการกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกได้อย่างเหมาะสม

ความรู้ หรือภูมิปัญญา ความเข้าใจและมีความระมัดระวังในการปฏิบัติ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการใช้ความรู้อย่างชาญฉลาด ซึ่งหลักการของความรู้ต้องมีความรอบคอบในการวางแผน การนำไปประยุกต์ใช้และการดำเนินการที่ จะต้องมีการช่วยเหลือกัน

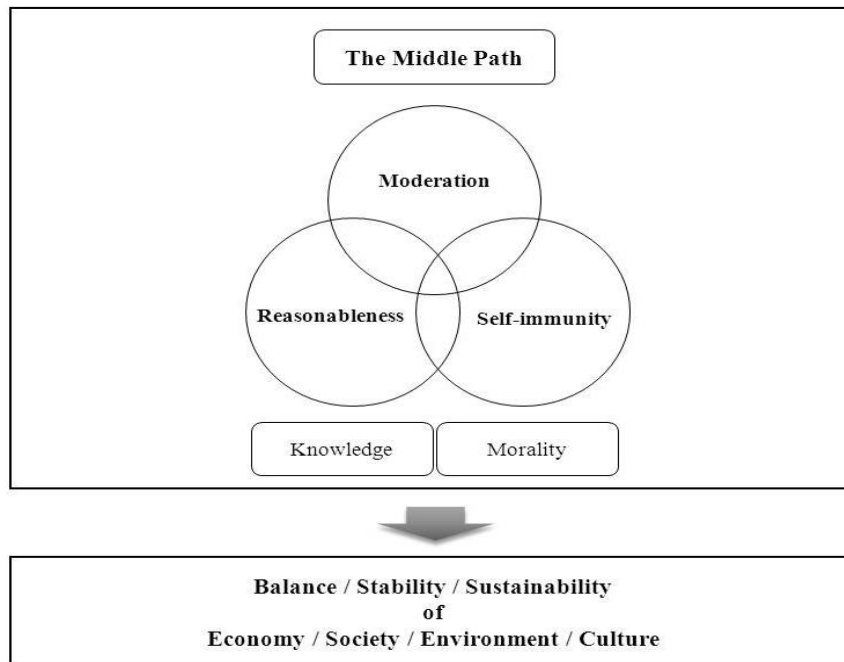
คุณธรรม นอกจากการแสดงออกถึงคุณธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและความกล้าหาญ แต่ในด้านนี้ยังรวมถึงความอดทน ความมีมานะอดสาหะและพร้อมที่จะทำงานหนัก จริยธรรมของคนในสังคมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นพลเมืองที่ดี การมีส่วนร่วมและเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น คุณธรรมเป็นหลักการที่สามารถรับรองได้ว่าบุคคลนั้นประพฤติตนได้อย่างเหมาะสม

3. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการใช้ชีวิตอย่างสมดุล มีความมั่นคงที่ยั่งยืน มีความสามารถปรับตัวได้ และส่งเสริมการปฏิบัติตามทางสายกลาง (Indaratna, 2013) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงคัดค้านการบริโภคนิยมและ

เตือนให้ทุกภาคส่วนมีความเป็นธรรมและมีจริยธรรมมากขึ้นในการดำเนินการต่างๆเพื่อที่จะสามารถหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพราะจะทำให้เกิดความไม่สมดุลและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน การพัฒนานี้จะไม่สามารถทำให้สังคมและคนส่วนใหญ่มีความสุขได้ (Indaratna, 2013)

หลักการและจุดมุ่งหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Source: Sufficiency Economy Philosophy and Development, P.4)

จากหลักการและจุดมุ่งหมายของเศรษฐกิจพอเพียงจะเห็นได้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสู่การสร้างสมดุล ความมั่นคงและความยั่งยืนของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตามหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน Isarangkun and Pootrakool (2007) พบว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยแก้ปัญหาในการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนเนื่องจากหลักการดังกล่าวไม่ได้ต้องการธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จโดยไม่สนใจสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็มีหลักการที่สอดคล้องกัน Choochat (2010) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเกษตรกร ซึ่งสามารถจะบูรณาการการท่องเที่ยวให้เป็นอาชีพเสริมและยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เกษตรกรสามารถประกอบธุรกิจภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การรวมกันระหว่างเกษตรกรรมและการท่องเที่ยวถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในการสร้างงานในท้องถิ่นทำให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นมีแรงจูงใจที่จะยังคงอยู่ในภูมิลำเนาของตนและดึงดูดค่าใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่นไม่เพียงแต่ด้านเกษตรกรรมเท่านั้นที่จะได้รายได้จากการท่องเที่ยวแต่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการอื่นๆ ในชุมชนด้วย (Marques, 2006)

ยกตัวอย่างเช่น หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (WTO, 2004) ได้กล่าวถึงการลดความเสี่ยงและการคำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนาและดำเนินการท่องเที่ยว การเน้นความเจริญเติบโตในระยะยาว การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นซึ่งตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็มีแนวทางที่คล้ายคลึงกัน เช่น การประเมินความเสี่ยงอย่างรอบคอบเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาหรือการดำเนินการควรรู้ใช้แนวทางที่ระมัดระวังต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

การวางมาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายก่อนที่จะเกิดขึ้นแทนที่จะต้องมาพยายามแก้ไขปัญหากลางๆ (WTO, 2010) เช่นเดียวกันกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้เสนอแนะให้มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงภายนอกเพื่อป้องกันผลกระทบและรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้หรือไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยง เช่น ในด้านธุรกิจหรือการบริหารจัดการเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นเรื่องการบริหารความเสี่ยงต่ำโดยการหลีกเลี่ยงหนี้สิน

Mshenga et al. (2010) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจขนาดเล็ก ธุรกิจจึงควรมีการเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้มากขึ้นและเหมาะสมสำหรับตลาดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระจายธุรกิจ เช่นเดียวกันกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลได้เสนอแนะให้ลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจว่า ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางควรมีผลิตภัณฑ์และบริการที่หลากหลายประเภทเพื่อกระจายรายได้และลดความเสี่ยงในการผลิต (Pantasen et al, 2003) หรือจะเห็นได้จากตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ใช้ที่ดินหนึ่งแปลงในการเพาะปลูกพืชพันธ์หลายชนิดซึ่งจะกลายเป็นผลผลิตในการบริโภคและการขายที่ทำให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง

จากงานวิจัยการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กของ Pantasen et al. (2003) ได้แสดงให้เห็นว่าแนวปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะที่สอดคล้องกับ some of principles behind sustainable tourism management by Bramwell et al. (1998) เช่น เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งหวังการบริหารธุรกิจเพื่อผลกำไรในระยะยาวอย่างต่อเนื่องแทนการเพิ่มผลกำไรสูงสุด และส่งเสริมการใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น (Pantasen, et al., 2003) ในลักษณะเดียวกันหลักการของ Bramwell et al. (1998) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรคิดถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าระยะสั้น นอกจากนี้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังคำนึงถึงขีดความสามารถและข้อจำกัดต่างๆ ในการจัดการ เช่น ความพร้อมและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ปริมาณการผลิตสินค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมต่อพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน (WTO, 2010) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงก็เช่นกัน Pantasen, et al. (2003) อธิบายว่าการบริหารธุรกิจควรให้มีขนาดที่เหมาะสมกับการผลิตและเหมาะสมกับศักยภาพในการบริหารจัดการโดยปราศจากความโลภตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถจะพัฒนาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวชุมชนควรมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยการเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่งเสริมการปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและมอบประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว (Choi & Sirakaya, 2006) ชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดีขึ้นตามสมัยนิยม ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมให้ดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน (Naipinit & Maneenetr, 2010) จากเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน จากการศึกษาบางทฤษฎีได้เตือนว่าการท่องเที่ยวของชุมชนไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเสมอไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหากลยุทธ์หรือแนวทางอื่นที่จะเสริมศักยภาพให้ชุมชนสามารถมีศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม การนำหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวเองมาใช้ดำเนินการในธุรกิจท่องเที่ยวก็จะสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้ รวมถึงหลักความรู้และศีลธรรมของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักวางแผนการท่องเที่ยวก็จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ (Chartrunguang, 2011)

นอกจากนั้นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางจะช่วยสนับสนุนให้ผู้คนมีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ต้องการที่จะใช้ทรัพยากรมากเกินไปเพื่อทำลายสภาพแวดล้อมหรือเพื่อผลประโยชน์ทางการเงินของตัวเอง

(Wanasilp & Tangvitoontham, 2015) ซึ่งชุมชนสามารถชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในธุรกิจการท่องเที่ยวและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีภูมิคุ้มกันตนเองที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการให้อำนาจชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น จากการศึกษาปฏิบัติเช่นนี้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถสนับสนุนกระบวนการพัฒนามนุษย์เพื่อให้สามารถจัดการทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพโดยอาศัยความเชื่อมั่นในตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนรวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้วย (Poung-ngamchuen et al., 2015) เศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมไปพร้อมกับการรักษาสิ่งแวดล้อมและดำรงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลซึ่งการจะรักษาสมดุลของสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินการในทุกขั้นตอนและทุกระดับของการพัฒนา หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงอาจถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการวางรากฐานที่แข็งแกร่งให้สังคมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

ตามหลักการความมีเหตุผลของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การคาดการณ์ผลของความเสียหายล่วงหน้าและประเมินผลกระทบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมใด ๆ (Wanasilp & Tangvitoontham, 2015) การขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนควรร่วมมือกันในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของตนเองในการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้มีการนำความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้และสร้างประโยชน์ร่วมกัน การประยุกต์ใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการวางแผนและการดำเนินงานในทุกขั้นตอน (Piboolsravut, 2004)

นอกจากเศรษฐกิจพอเพียงจะส่งเสริมการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การเพิ่มรายได้และปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่ต้องการดำเนินการเหล่านี้จะต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรม (Indaratna, 2013) ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในนโยบายเศรษฐกิจก็จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มีการแข่งขันที่เป็นธรรมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในชนบท (Bunyasrie, 2010) และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนก็จะต้องไม่พึ่งพารายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากเกินไปแต่จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน (Mongsawad, 2010) รวมทั้งควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียรและแบ่งปัน ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยอาศัยหลักการเศรษฐกิจพอเพียง (NESDB, 2007) ดังนั้นคนในท้องถิ่นที่มีทรัพยากรธรรมชาติของตนเองสามารถจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตัวเองตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษารวบรวมกรณีที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ และด้านการท่องเที่ยวสามารถเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
1. ความพอประมาณ	<ul style="list-style-type: none"> - จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อจะไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม - มีการจัดการหรือเพิ่มพื้นที่เขตสงวนทางธรรมชาติของชุมชน - มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมหรือฟื้นฟูให้เหมาะสมโดยไม่ต่อเติมมากเกินไป - การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักโดยมีการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม - ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างประหยัด - มีการดำรงวิถีชีวิตที่บ้านที่เรียบง่ายและมีความสุขในชุมชน

	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้วัสดุที่ไม่แพงและวัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าการท่องเที่ยว
2. ความมีเหตุมีผล	<ul style="list-style-type: none"> - มีระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การจัดการขยะ การประหยัดพลังงาน หรือทรัพยากรต่างๆ - การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน - รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนควรแบ่งเป็นช่วงฤดูการท่องเที่ยวและนอกฤดูการท่องเที่ยว - การเน้นที่จะตอบสนองตลาดนักท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นลำดับแรก - มีการประชุมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน - มีการตั้งกฎเกณฑ์หรือระเบียบปฏิบัติเพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน - มีการประเมินผลในการดำเนินการท่องเที่ยวและการจัดเก็บ รวบรวม ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว สถิตินักท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว
3. การมีภูมิคุ้มกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว - จำกัดคนต่างถิ่นในการเข้ามาลงทุนหรือประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน - ส่งเสริมให้เยาวชนกลับมาทำงานในท้องถิ่นโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการหารายได้ - มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน - มีการสร้างความร่วมมือที่ดีและมีเครือข่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน - ลดความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวโดยผลิตสินค้าและบริการที่หลากหลาย
4. ความรู้	<ul style="list-style-type: none"> - มีการให้การศึกษาแก่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านอย่างต่อเนื่องในการจัดการการท่องเที่ยวและพัฒนาชุมชน - ชุมชนมีกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนักท่องเที่ยวและเข้าใจการอยู่ร่วมกัน - ชุมชนมีการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว - มีการศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวได้ - มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน - มีสื่อหรือมีวิธีการที่จะให้ข้อมูลและความรู้ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน
5. คุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - มีการกิจกรรมหรือการสร้างจิตสำนึกที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนให้แก่ชาวบ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว - มีการกระจายรายได้และแบ่งผลประโยชน์อย่างซื่อสัตย์และยุติธรรมให้ผู้มีส่วนร่วม - มีการส่งเสริมผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้มีคุณธรรม ไมโลภ รู้จักแบ่งปันและมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองและต่อสังคม - มีการส่งเสริมการประกอบธุรกิจชุมชนที่มีความซื่อสัตย์และยุติธรรมต่อนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ในประเทศไทยได้มีการผลักดันให้ทุกภาคส่วนเห็นประโยชน์และเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และมีการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการนำเศรษฐกิจ

พอเพียงไปใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ เช่น การคิดสรรหุ้บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดโดยกรมพัฒนาชุมชน หรือ การประกวด “ชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว” โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย มุ่งเน้นไปยังชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากโครงการดังกล่าวพบว่า มีตัวอย่างมากมายของชุมชนที่ได้นำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทยพบว่าหลายแห่งประสบผลสำเร็จ คือ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้ชุมชนมีรายได้เสริม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสามารถเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นเพื่อมาศึกษาเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว

5. ตัวอย่างชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวโดยประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านทาป่าเปา ต.ทาปลาตึก อ.แม่ทา จ.ลำพูน

หมู่บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านเกษตรกร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและสวนลำไย หมู่บ้านทาป่าเปาได้สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในปีพ. ศ. 2548 โดยความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษของชุมชน สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ศูนย์ฯ ได้จัดสัมมนาและฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง มีแปลงตัวอย่างการทำเกษตรแบบผสมผสานด้วยทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และมีกิจกรรมให้ความรู้และสาธิตการทำปุ๋ยหมักและฮอร์โมนผลไม้ การเพาะเห็ด การเพาะเชื้อจุลินทรีย์และการกำจัดศัตรูพืช การทำสวนครัว เป็นต้น ปัจจุบันมีองค์กรภาคเอกชนและภาครัฐหลายแห่งมาเยี่ยมชมหมู่บ้านทาป่าเปาและเข้าร่วมการสัมมนาและทำกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯ

หมู่บ้านทาป่าเปาได้มีการก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์โดยได้พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น กิจกรรมค่ายพักแรมและเดินป่าห้วยทรายขาวซึ่งเป็นป่าชุมชนที่เป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบนิเวศและการดำรงชีวิตในป่าด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการให้บริการโฮมสเตย์และนำเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน ชุมชนทาป่าเปาได้รับรางวัลให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างของการให้ความร่วมมือและยึดหลักการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนที่หลากหลายและพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมต่อยอดการพัฒนา มีกลุ่มออมทรัพย์และสถาบัน การจัดการเงินทุนชุมชนเข้มแข็ง

บ้านป่าเหมี้ยง ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง

บ้านป่าเหมี้ยง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนเหมี้ยงแปรรูปเหมี้ยงและหาของป่าตามวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ชุมชนยังคงรูปแบบดั้งเดิมมีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มีอาหารประจำถิ่น ได้แก่ ยาโบเหมี้ยงและยำดอกเสี้ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถมารับประทานได้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งดอกเสี้ยวป่าซึ่งเป็นดอกไม้พื้นเมืองจะบานและจะมีเทศกาลดอกเสี้ยวบานที่จัดขึ้นของทุกปี การท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างชาวบ้านในชุมชนและหลายองค์กรที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำปาง องค์กรบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน ชุมชนได้เริ่มต้นสร้างโฮมสเตย์ภายในพื้นที่ของโรงเรียนบ้านป่าเหมี้ยงโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและเป็นศูนย์การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักเรียนในโรงเรียน

ขณะนี้หมู่บ้านมีโฮมสเตย์ทั้งหมด 15 หลังสามารถรองรับแขกได้ประมาณ 70 คน มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น เดินป่าและชมนกตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เยี่ยมชมสวนเหมี้ยง การผลิตเหมี้ยงและผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากใบเหมี้ยง มีการแสดงการละเล่น

พื้นที่บ้านในเทศบาลดอกเสี้ยวบาน ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มไกด์นำเที่ยว กลุ่มโฮมสเตย์ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยยังคงมีอาชีพหลักคือการทำสวนเหมี้ยง การดำเนินการท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสร้างเครือข่ายและการรวมกลุ่ม มีกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทสรุป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนใน 3 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การรู้จักประมาณตน การบริหารความเสี่ยง การนำความรู้และหลักวิชาการไปใช้ และการมีศีลธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทุกด้านและทุกระดับในสังคม เช่นเดียวกับหลักการและแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเป็นการจัดการรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงทั้งห้า คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรมไปใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรบุคคลในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่อาจจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและมีรายได้ได้อย่างมั่นคง ในขณะที่เดียวกันก็นำมาซึ่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถจะเห็นผลลัพธ์ได้จากชุมชนตัวอย่างที่มีการดำเนินงานและจัดการท่องเที่ยวตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหน่วยงานทุกภาคส่วนควรจะมีการส่งเสริมการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Bunyasrie, V. (2010). The Thai financial crisis and the sufficiency economy philosophy. *International Business & Economics Research Journal*, 9(8), 7-13.
- Buranapin, S., & Ratthawatankul, T. (2015). Philosophy of Sufficiency Economy and Business Sustainability: A Framework for Operational Implications. *Journal of Business Behavioral Sciences*, 27(1), 115-140.
- Bramwell, W., Henry, I., Jackson, G., Prat, A., Richards, G. and van der Straaten, J. (1998). *Sustainable Tourism Management: Principles and Practice*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Chartrungruang, B. (2011). The model of sufficiency economy philosophy application for tourism industry in Chiang Mai, Thailand. *International Journal of Asian Tourism Management*, 2(2), 134-144.
- Choi, H.S., & Sirakaya, E. (2006). *Sustainability indicators for managing community Tourism*. *Tourism Management*, 27, 1274-1289.
- Choochat, (2010). *Tourism in sufficiency economy dimension*. Chiangmai, Thailand: Chiangmai Rajabhat University.

- Indaratna, K. (2013). Sufficiency economy: a happiness development approach. *Asian Social Science*, 10(2), 102-111.
- Isarangkun, C., & Pootrakool, K. (2007). *Sustainable Economic Development through the Sufficiency Economy Philosophy*. Retrieved 20 November, 2010, from <http://www.sufficiencyeconomy.org/old/en/files/3.pdf>
- Kittipapas, S. (2015). *Sustainable happiness and sustainable development*, Retrieved from http://www.happysociety.org/uploads/HsoDownload/9499/download_file.pdf
- Kusumawali, S. (2010). *Human resource management for adequacy in an organization*. Bangkok: Sufficiency Economy Study Center (NIDA).
- Marques, H. (2006). Research report: Searching for complementarities between agriculture and tourism: The demarcated wine-producing regions of northern Portugal. *Tourism Economics*, 12(1), 147-155.
- Mongsawad, P. (2010). The philosophy of the sufficiency economy: A contribution to the theory of development. *Asia Pacific Development Journal*, 17(1), 123-144.
- Mshenga, P.M., Richardson, R. B., Njehia, B.K., & Birachi, E. A. (2010). The contribution of tourism to micro and small enterprise growth. *Tourism Economics*, 16(4), 953-964.
- Naipinit, A. & Maneenetr, T. (2010). Community participation in tourism management in Busai village homestay, Wangnamkheo District, Nakhon Ratchasima Province, Thailand. *International Business & Economics Research Journal*, 9(1).
- Office of the National Economic and Social Development Board (NESDB). (2007). *Summary of the Tenth National Economic and Social Development Plan (A.D. 2007 – 2011)*. Bangkok, Thailand: Office of the Prime Minister of Thailand.
- Pantasen, A., Premcheun, S., & Kieddetchpunya, P. (2003). *Applying King's Sufficiency Economy, in Small and Medium Industry*. Bangkok: The Thailand research fund.
- Piboolsravut, P. (2004). *Sufficiency economy and A healthy community*. Retrieved 30 July, 2010, from <http://www.sufficiencyeconomy.org/old/en/files/17.pdf>
- Poung-ngamchuen, J., Supa-udomlerk T.S., & Leerattanakorn, N. (2015). A study on people's sustainability of quality of life in accordance with philosophy of sufficiency economy in Aomkoi district, Chiang Mai, Thailand. *Journal of Marketing and Management*, 6(2), 1-10.
- Seubsman, S., Kelly, M., & Sleigh, A. (2013). The sufficiency economy and community sustainability in rural northeastern Thailand, *Asian Culture and History*, 5(2), 57-65.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2007). *Thailand human development report 2007: Sufficiency economy and human development*. Bangkok, Thailand: UN.
- Wanasilp, W. & Tangvitoontham, N. (2015). The relationship between the understanding of philosophy of sufficiency economy and the living standard: the case study of sufficiency economy community in lower northern region of Thailand. *International Journal of Business and Economic Development*, 3(1), 2015.

World Tourism Organization (WTO). (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism destination: A Guidebook*. Madrid, Spain: WTO.

World Tourism Organization (WTO). (2007). *Policies, Strategies and Tools for the Sustainable Development of Tourism*. Madrid, Spain: WTO.

เกษตรกรรมยั่งยืน : ทางเลือกและทางรอดของเกษตรกร บทเรียนจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

Sustainable farming: the choice and survival of farmers Lessons from Local Research in
Lamphun Province

วันเพ็ญ พรินทรากุล

ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

บทคัดย่อ

ทิศทางนโยบายพัฒนาด้านการเกษตร ในช่วงแผนการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-10 ทำให้เกิดการขยายตัวของ “การเกษตรแผนใหม่” การทำการเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดลำพูน เกษตรกรส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 99.80 ยังเป็นการทำการเกษตรที่มีการใช้สารเคมีเป็นหลัก การทำเกษตรจึงเป็นลักษณะเกษตรเชิงเดี่ยว มุ่งผลิตในปริมาณมาก ๆ เพื่อการพาณิชย์มากกว่าการผลิตเพื่อการบริโภค การปลูกพืชเชิงเดี่ยวของเกษตรกรในจังหวัดลำพูน เช่น ลำไย มะม่วง หอม กระเทียม ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา ถั่วลิสง มันฝรั่ง เป็นต้น การทำเกษตรจึงมีการลงทุนด้วยการใช้ปุ๋ย ยา ที่นับวันจะมีราคาแพงสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตกลับลดต่ำลง เนื่องจากราคาถูกกำหนดจากพ่อค้าหรือผู้ประกอบการที่เป็นผู้ผูกขาด เกษตรกรประสบกับปัญหามากมายตามมา ทั้งนี้ ยังมีเกษตรกรส่วนหนึ่งที่มีการนำเอากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแสวงหาทางออกโดยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนที่เป็นการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีทุกขั้นตอน คำนึงถึงผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ รวมทั้งกันเป็น “สมาคมเครือข่ายเกษตรกรยั่งยืนจังหวัดลำพูน” ดำเนินกิจกรรมประสานเชื่อมประสานร่วมกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เพื่อขยายผลไปสู่เกษตรกรและผู้บริโภคที่สนใจการทำเกษตรยั่งยืน โดยการสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนทั้งระบบตั้งแต่กระบวนการผลิต การรับรองมาตรฐาน และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำพูนในการสนับสนุนการทำเกษตรแบบยั่งยืน การทำเกษตรยั่งยืนที่ผ่านมาของเกษตรกรสมาชิกเครือข่ายฯ จึงเป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับการอยู่รอดของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

Abstract

Agriculture Policy During the National Economic and Social Development Plan No. 1-10, the expansion of "New Agriculture" Farmers in Lamphun Province Most of the farmers are 99.80%. Agriculture is a monoculture. It is produced in large quantities for commercial purposes rather than for consumption. The monoculture of the farmers in Lamphun such as longan, mango, onion, corn, cassava, rubber, peanut, potato, etc. The investment is made with the use of fertilizer that is expensive. At the same time, prices have fallen. The price is determined by the merchant or entrepreneur who is a monopolist. Farmers faced a number of problems. It is a tool to find a way out by sustainable farming that is a non-chemical farming in every step. Consumer Considerations And the environment is important. Gather together "Sustainable Farming Network Association of Lamphun" cooperates with various organizations to expand the fruits to farmers and consumers who are interested in sustainable agriculture. By supporting sustainable farming system since the production process. Accreditation and marketing in line with national development policy. And

the development strategy of Lamphun Province to support sustainable agriculture. Sustainable agriculture of the past members of the network. This is the final answer for the survival of the farmers.

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2504-2509 (6 ปี) ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 มีการระดมสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ก่อสร้างถนน สร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน และเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า การทุ่มเทงบประมาณก่อสร้างดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลยุคนั้นมีความเชื่อว่าสามารถนำพาประเทศเข้าสู่ “การพัฒนาสมัยใหม่” เพื่อให้หลุดพ้นจากประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศพัฒนา หรืออย่างน้อยก็ขอยกระดับเป็นประเทศกำลังพัฒนาจนมีค่าดัชนีของรัฐบาลออกมาทางวิทยุเข้าคำประจำว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี ประชาชนมีงานทำ” หรือ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” หรือ “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคภัย พาให้สุข” ค่าดัชนีเหล่านี้ล้วนบ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของการพัฒนา คือ มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก รัฐบาลยังเชื่อต่อไปว่าเมื่อประชาชนมีเงินแล้วจะพบแต่ความสุขความเจริญปัญหาความยากจน ปัญหาความโง่เขลา และปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งจะต้องได้รับการปิดเป่าแก้ไข และต้องให้หมดไปจากสังคมไทยในที่สุด นักวิชาการบางสำนักของรัฐบาลบอกว่าการ “โง่ จน เจ็บ” มันเป็นวงจรอุบาทว์ที่จะถูกกำจัดให้สิ้นซากโดยเร็วแต่ห้วงเวลา 5 ทศวรรษ แห่ง “การพัฒนาสมัยใหม่” ได้ฉายภาพปรากฏการณ์หลากหลายมิติที่ซับซ้อน เช่น การอพยพแรงงานจากภาคชนบทรวมไปถึงแรงงานต่างด้าวหลังไหลเข้าสู่เมืองหลวง และหัวเมืองใหญ่สำคัญๆ ทุกภูมิภาค การระบาดของยาเสพติด อาชญากรรมที่รุนแรง ภาวะหนี้สินพอกพูนทับทวี ระบบการผลิตล้นฟุ้งพ้างจายจากภายนอก การบริโภคเป็นระบบ การบริโภคนิยมที่เลียนแบบตะวันตก ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ถูกบุกรุกและทำลาย เกิดสภาพวิปริตทางภูมิอากาศ หมอกควันพิษปกคลุมเมืองใหญ่ๆ ที่มีการจราจรหนาแน่น ผู้คนในสังคมมีความเครียดสูงมีความรู้สึกเหงา ว่าเหว่ ถูกโดดเดี่ยว แผลงแยก จิตใจเปราะบาง ชีวิตไม่มีความหมาย ภูมิปัญญาความรู้ดั้งเดิมถูกมองข้าม และที่น่าเป็นห่วงที่สุดก็คือ “การพึ่งตนเอง” อันเป็นหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาถูกละเลยเหยียดหยันไปอย่างน่าเสียดาย ส่วนการเมืองการปกครองก็ยังคงวนเวียนอยู่กับ อำนาจ เงินตรา ระบบอุปถัมภ์(การซื้อสิทธิขายเสียง) และการคอร์รัปชัน หรือที่คนในสังคมมีความรับรู้ร่วมกันว่า การเมืองก็คือ วังวนของ “กิน กาม เกียรติ” มีนักคิดนักเขียนหลายคนในสังคมมองว่ายิ่งพัฒนายิ่งเกิดภาวะ “รวยกระจุกจนกระจาย” บางคนมองว่าเกิด “เศรษฐกิจ (GDP) ดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ก็เป็นวาทะกรรมที่สังคมควรรับฟังไว้อย่างมีสัมมาสติสภาพปัญหาในสังคมไทยดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาทั้งระบบมันถูกเชื่อมโยงถึงกันจนเป็น “ปมปัญหา” ที่สลับซับซ้อนเหนียวแน่นยากต่อการคลี่คลายแก้ไข

นโยบายพัฒนาด้านการเกษตรช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-10 ทำให้เกิดการขยายตัวของ “การเกษตรแผนใหม่” ภายใต้อุดมการณ์ “การพัฒนาสมัยใหม่” เพราะการวางเป้าหมายเพิ่มผลผลิต การจัดตั้งสถานีวิจัย-ศูนย์วิจัยเกี่ยวกับการเกษตรการขยายสถาบันการศึกษาด้านการเกษตรไปสู่ภูมิภาค การส่งเสริมอย่างเข้มข้นให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าว ปอ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 ซึ่งแผนฉบับต่างๆ มาจนถึงปัจจุบันก็วนเวียนอยู่กับพืชเดิมๆ แต่จะมีการพัฒนาปรับปรุงบำรุงพันธุ์พัฒนาองค์กรกลุ่มเกษตรกร สถาบันเกษตรกร แต่โดยสรุปแล้วพืชพันธุ์เหล่านี้ก็ล้วนพึ่งพาสารเคมี คือ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช เป็นการปลูก(ผลิต) เพื่อขายส่งออกทั้งระดับภายในชุมชน ภายในประเทศ และระดับต่างประเทศ และขาดไม่ได้ในระบบการเกษตรสมัยใหม่ก็คือ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและเทคโนโลยีการเกษตร(นำเข้า) ซึ่งสิ่งนี้ก็ยังพึ่งพาปัจจัยภายนอก คือ พลังงานจากซากฟอสซิลใต้ดินอย่างมากมายมหาศาล และนับวันพลังงานจำพวกนี้ก็

แพงขึ้นๆ และมีโอกาสที่จะหมดในเวลาไม่นานนัก ซึ่งหากมองโดยภาพรวมแล้วมันเป็นการประสานสอดคล้องกันอย่างลงตัวระหว่างคน(กลไก)ของหน่วยงานราชการ ความรู้จากสถาบันการศึกษาด้านเกษตรแผนใหม่ แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงิน และที่สำคัญ คือ นโยบายของรัฐบาลนั่นเอง แต่มีหลายสิ่งทีพุดถึงกันน้อยคือ ระบบการตลาดที่เป็นธรรม ระบบการขนส่ง (Logistic) ที่มีประสิทธิภาพ พื้นที่ป่าไม้ลดลง สารเคมีปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมเป็นต้น แต่เมื่อใดที่ผลผลิตของเกษตรกรออกสู่ตลาด คำว่า การรับจำนำผลผลิต การประกันราคาผลผลิต กลไกการตลาดแบบเสรี ตลาดซื้อขายผลผลิตล่วงหน้า คำเหล่านี้ก็จะถูกคนในรัฐบาล นายทุน ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น หยิบยกมาสร้างความชอบธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อตัดทวงผลประโยชน์มาเป็นของตนและพรรคพวกในเครือข่ายตน จึงไม่ต้องสงสัยว่าทำไม “ระบบปัญหา” ดังกล่าวข้างต้นจึงเกิดขึ้นและนับวันจะทวีความรุนแรงซับซ้อนเหนียวแน่นขึ้นเรื่อย ๆ

ทิศทางของการพัฒนาเกษตรยั่งยืน

ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ในปัจจุบัน การสนับสนุนเชิงนโยบายการทำการเกษตรของเกษตรกรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของแผนการพัฒนา ฉบับที่ 12 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ” โดยการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 มีวิสัยทัศน์คือ “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้าน การผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการ เกษตรอินทรีย์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” มีเป้าหมาย ให้เกิดพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 600,000 ไร่ ภายในปี 2564 เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 30,000 ราย ภายในปี 2564 เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่อตลาดส่งออก โดยให้มีสัดส่วนตลาดในประเทศร้อยละ 40 ต่อตลาดส่งออกร้อยละ 60 และยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น โดยมี ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการนำผลการวิจัย องค์ความรู้ และนวัตกรรมต่างๆ เผยแพร่ให้บุคลากรทุกภาคส่วนได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ ได้จริงเป็นสิ่งสำคัญต่อการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทางโดยมีเป้าหมายและ แนวทางการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้ หลักการ ส่งเสริมการวิจัยทางด้านเกษตรอินทรีย์ สร้างนักวิจัยด้านเกษตรอินทรีย์รุ่นใหม่และเกษตรกร สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง บริหารจัดการองค์ความรู้ และฐานข้อมูลทางด้านเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ เพิ่มขีดความสามารถ ในการเข้าถึงข้อมูล และปรับปรุงข้อมูลให้มีความทันสมัย ส่งเสริมและเผยแพร่งานวิจัยไปใช้ประโยชน์และต่อยอดการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สำระสำคัญเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันอย่างยั่งยืน (6 แนวทาง) ได้แก่ 1) การเสริมสร้างฐานทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและยั่งยืน 2) การสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมและภูมิปัญญาด้านการเกษตรแบบมีส่วนร่วม 3) การยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด 4) การเสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร 5)การส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำเกษตรตาม

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 6) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่

การทำเกษตรของเกษตรกรจังหวัดลำพูน

จังหวัดลำพูนมีเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร รวม 692,183 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.58 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด มีเกษตรกรทั้งหมด จำนวน 62,848 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.48 ของครัวเรือนทั้งจังหวัด มีการใช้เนื้อที่ดินเพื่อเกษตรกรรมทั้งหมด จำนวน 692,183 ไร่ (ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2558) เป็นเนื้อที่การเกษตรสำหรับการทำนา จำนวน 145,115 ไร่ พืชไร่ จำนวน 136,793 ไร่ ไม้ผล - ไม้ยืนต้น จำนวน 330,729 ไร่ พืชผัก จำนวน 18,805 ไร่ ไม้ดอก - ไม้ประดับ จำนวน 229 ไร่ และทำเกษตรอื่น ๆ จำนวน 60,512 ไร่ จังหวัดลำพูนก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจาก “การพัฒนาเกษตรแผนใหม่” เพราะหากมองย้อนไปเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมาจะพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ละทิ้งการเกษตรแบบยังชีพเลี้ยงตัวเองมาเป็นปลูกพืชแล้วได้เงินมาจับจ่ายใช้สอยอย่างรวดเร็วเพราะเป็นพืชล้มลุกระยะสั้น เช่น กระเทียม หอมแดง กะหล่ำปลี เป็นต้น ด้วยระยะเวลาเพียง 10-20 ปี พืชที่ได้ชื่อว่าเป็นพืชล้มลุกระยะสั้นก็เริ่มสำแดงผล นั่นคือ เกษตรกรล้ม(ขาดทุน) แล้วไม่ปลูก และเป็นการล้มระยะยาว (หนี้สินพอกพูน) เพราะต้นทุนจากการใช้สารเคมีและปัจจัยการผลิตอื่น นับวันแต่มีจะเพิ่มขึ้นๆ แต่ราคาผลผลิตคงที่และบางฤดูกาลลบลดลงอย่างน่าใจหาย ผลกระทบที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับหนี้สินและถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งหากคิดจะแก้ไขก็ต้องอาศัยการฟื้นฟูสภาพที่ยาวนานมีอยู่ 2 ประการ คือ 1) สภาพดินเสื่อมโทรม(ตาย) ขยายวงกว้างออกไปเกือบทุกอำเภอของจังหวัดลำพูน 2) น้ำเหือดหายไปกับลำน้ำสายสำคัญๆ ที่มีในพื้นที่ลำพูน แต่สิ่งที่มาปรากฏแทนการหายไปของน้ำคือ การปนเปื้อนของสารเคมีในน้ำจนทำให้อาหารจำพวก กุ้ง หอย ปลา ปู ก็พลอยหดหายตามไปด้วย

ลำไยเป็นพืชความหวังใหม่ที่ชาวลำพูนที่เห็นว่าจะนำมาปลูกทดแทนกระเทียม และหอมแดง ซึ่งต่อมาพืชความหวังใหม่กลายเป็นพืชที่สร้างปัญหาต่างๆ กล่าวคือ ปัจจุบันชาวสวนลำไยกำลังนิยมผลิตลำไยนอกฤดู เพราะราคาดี (สูง) โดยการอัดสารเคมีตระกูลโปรแตสเซียมคลอไรด์ลงไปในดินใช้สารยูเรียฉีดพ่นยอดลำไยใช้สารเพื่อเร่งเปิดตาดอกลำไยทำทุกวิถีทางที่จะให้ได้ขายลำไยนอกฤดู ซึ่งปกติลำไยจะให้ผลผลิตในเดือนกรกฎาคม- สิงหาคม ปัจจุบันลำไยลำพูน(รวมทั้งเชียงใหม่) มีขายตลอดปี โดยในปัจจุบันปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรนอกจากการปลูกไม้ผลยืนต้นเช่นลำไยแล้ว ยังมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่เป็นลักษณะเกษตรพันธะสัญญาอีกหลายชนิดในพื้นที่อำเภอรอบนอก เช่น อำเภอแม่ทา อำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอลี้ ที่มีเกษตรกรปลูกข้าวโพด ถั่วแระ มันฝรั่ง และมันสำปะหลัง รวมถึงการปลูกพืชพลังงาน เช่น ยางพารา หลายพื้นที่มีการแผ้วถางบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อนำไปทำการเกษตรเชิงเดี่ยวดังกล่าว

สถานการณ์ปัญหาของเกษตรกรจังหวัดลำพูน

หากมองถึงการผลิตพืชอาหารที่ปลอดภัยสำหรับประชาชนในการบริโภคนั้นว่าไม่น้อยมาก และเมื่อเทียบกับสถิติการตายของประชาชนในจังหวัดลำพูน ที่มีสาเหตุจากการบริโภค พบว่า อันดับ 1 คือ เนื้ออกร้าย จำนวน 467 อัตราการตาย 114.92 ต่อแสนของประชากร และอันดับ 2 โรคลิเทียมเป็นพิษจากการติดเชื้อแบคทีเรียอื่น จำนวน 228 อัตราการตาย 56.10 ต่อแสนของประชากร นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการเกิดโรคลิเทียมและส่งผลต่อการเสียชีวิตของประชากรจังหวัดลำพูนที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ทั้งนี้การทำเกษตรในการใช้สารเคมีและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ยังได้ส่งผลให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะขาดทุน ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่มาจากการลงทุนด้านการเกษตร ที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในการผลิตพืชเชิงเดี่ยวมีต้นทุนที่สูงขึ้นจากราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี

และยาฆ่าแมลงที่นับวันจะมีราคาเพิ่มขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตกลับลดลง การใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานก็มีส่วนทำให้เกษตรกรหลายรายเกิดความเจ็บป่วย เกิดผลกระทบต่อผลผลิตที่ขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง สภาพดินเสื่อมโทรม จะเห็นภาพการปล่อยให้สวนลำไยบางส่วนแห้ง(อดน้ำ) ยืนต้นตาย ภาพรถบรรทุกขนไม้ลำไยเพื่อนำมาใช้เป็นฟืนและเผาเป็นถ่าน ที่มีให้เห็นเป็นภาพสะท้อนถึงความล้มเหลวของการทำ “ธุรกิจสวนลำไย” อย่างแท้จริง ส่วนน้อยมากที่เกษตรกรเจ้าของสวนลำไยประสบความสำเร็จและได้กำไร ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในฐานะเสี่ยงต่อการขาดทุน ปัจจุบันชาวสวนลำไยยังถูกพ่อค้าหรือเจ้าของโรงงานขนาดใหญ่(ถัง) ของคนต่างชาติได้เข้ามาจัดการและผูกขาดการทำลำไยแบบครบวงจร ราคาถูกกำหนดด้วยเจ้าของล้งร่วมกับตลาดภายนอกประเทศ(จีน) เกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นเพียงแค่ผู้รับจ้างเจ้าของล้งในการผลิตลำไยในสวนของตนเอง ล้งในปัจจุบันเป็นของคนจีนถึงร้อยละ 70-80 บางแห่งเป็นล้งของคนไทยแต่ให้คนจีนเช่าดำเนินการ อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน เป็นแหล่งรับซื้อใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ มีเงินหมุนเวียนในพื้นที่ไม่ต่ำกว่าปี 1,000 ล้านบาทมีจำนวนล้งรับซื้อในพื้นที่มีไม่ต่ำกว่า 40- 50 ล้ง

ปฏิบัติการ “ธุรกิจการเกษตร” ในจังหวัดลำพูนกำลังแผ่ขยายไปในพื้นที่อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง เช่น การเลี้ยงหมู การเลี้ยงโคนม การทำสวนมะม่วงขนาดใหญ่ การปลูกข้าวเพื่อขายตลอดปี ปรากฏการณ์ธุรกิจเหล่านี้ต้องอยู่บนความเสี่ยงภัยกับการขาดทุนสูงมาก เพราะเป็นการลงทุนที่สูง และเจ้าของธุรกิจก็ไม่สามารถควบคุมปัจจัยภายนอกที่จะเข้ามากระทบต่อธุรกิจจน เช่น กลไกการตลาด โรคระบาด อากาศผันผวน ฯลฯ โดยเฉพาะเรื่องโรค และสภาพอากาศมันเป็นปัจจัยทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปควบคุมบงการได้ และหากเราสืบสาวไปในอดีตจะพบว่า เป้าหมายสูงสุดในการทำเกษตรกรรมฯ ไม่ใช่เพียงการเพาะปลูกพืชผล และเลี้ยงสัตว์เท่านั้นแต่มันน่าจะเป็นการบ่มเพาะความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์เสียมากกว่า เมื่อธุรกิจการเกษตรเหล่านี้เจ้าของได้คาดหวังเอาไว้ว่าต้องได้เงินมาเพื่อจับจ่ายใช้สอย หรือตั้งเป้าหมายไว้ว่าธุรกิจการเกษตรของตนต้องประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าหากการตั้งความหวังกับผลที่ออกมาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเจ้าของธุรกิจการเกษตรนั้นก็ประสบกับการขาดทุน

ข้อมูลการเข้าไปจัดการหนี้สินของเกษตรกรที่ถูกประทับตราว่าเป็นหนี้เอ็นพีแอล(NPL)โดยสำนักงานกองทุนฟื้นฟูเกษตรกรจังหวัดลำพูนเข้าไปดำเนินการปรับโครงสร้างหนี้รับภาระมูลหนี้ 50 เปอร์เซ็นต์มาเป็นของกองทุนฯ ที่เหลืออีก 50 เปอร์เซ็นต์ให้เกษตรกรเป็นหนี้ผูกพันกับกองทุนฯ ซึ่งก่อนที่จะมีข้อมูลผูกพันให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรได้กำหนดให้เกษตรกรจัดทำแผนชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ ระยะเวลา 15 ปี หากเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งข้อมูลผูกพันเพียงครั้งเดียวเกษตรกรที่ร่วมโครงการฯ รายนั้นก็จะกลับคืนสู่สภาพลูกหนี้เอ็นพีแอล และต้องรับผิดชอบหนี้สินเท่าเดิม (ก่อนเข้าร่วมโครงการ) ซึ่งจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดลำพูน อาจจะเป็นจำนวนข้อมูลที่ไม่มากพอที่จะอธิบายปรากฏการณ์ภาวะหนี้สินของเกษตรกรจังหวัดลำพูน แต่ก็บ่งบอกถึงความรุนแรง(มูลหนี้สูง) ของภาวะหนี้สินที่น่าเฝ้าจับตามอง อย่างไรก็ตามในนโยบายการการส่งเสริมการเกษตรแบบแผนใหม่นี้ได้เกิดควบคู่กันไปพร้อม ๆ กับการขยายตัวทางด้านบริการของรัฐในด้านต่างๆ เช่น ด้านคมนาคมที่มีถนนลาดยางอย่างดีตัดผ่านหลายสายในชุมชนสำหรับการขนส่งสินค้าทางการเกษตร เกิดการบริการด้านสาธารณสุข ที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงกันได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง โดยจะเห็นได้ว่ามีสถานีอนามัยประจำอยู่เกือบทุกตำบล พร้อมกับมีอาสาสมัครสาธารณสุขทุก ๆ หมู่บ้าน

“การเกษตรเชิงพาณิชย์” หรือ “ธุรกิจการเกษตร” แล้วเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นการส่งสัญญาณของความทุกข์ที่เกิดจากการเป็นหนี้สินนั้นจะมากเพียงใดถึงแม้ว่าภาวะหนี้สินจะไม่ได้เกิดจากการทำการเกษตรทั้งหมด แต่ในความเป็นจริงวิถีชีวิตของชาวบ้านแทบจะไม่ได้คิดถึง รายรับ รายจ่าย(ต้นทุน) ทางการเกษตร รายจ่ายสำหรับลูกเรียน รายจ่ายในครอบครัวทั้งค่าอาหาร ค่าข่าวสาร ค่าแก๊ส ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ (มือถือ) ภาษีสังคม รวมไปถึงรายจ่ายที่เป็นความลับเฉพาะตนก็คือ รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้ง หวย การพนัน

ยาเสพติด รวมไปถึงเหล้ายา และอื่นๆ แต่มันเป็นรายจ่ายก้อนใหญ่ที่เกิดขึ้นจริงๆ ซึ่งหากนำมาเทียบเคียงกับรายได้จากการทำการเกษตรหรือรายได้นอกภาคการเกษตรแล้วมันเป็นความไม่สมดุลที่เกิดขึ้นจริงที่นับวันจะทวีความรุนแรงและขยายเป็นวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ

เกษตรยั่งยืน ทิศทางการทำการเกษตรของเกษตรกร

“เกษตรกรรมยั่งยืน” ดูเหมือนจะเป็นทางเลือกทางรอดของเกษตรกรในจังหวัดลำพูน แต่ความหมายและรูปแบบของการเกษตรแบบยั่งยืนกลับไม่ชัดเจน และเป็นปัญหาในการนำไปส่งเสริม หรือปฏิบัติในพื้นที่โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาส่งเสริมภาคการเกษตร อย่างไรก็ตามจากการศึกษางานเขียนคนทำเกษตรกรรมยั่งยืนเมืองสามหมอก (อรุณี เวียงแสง 2550: 20) พบว่างานขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น “ไม่ใช่เรื่องง่าย” เป็นเรื่องทวนกระแสเป็นการก้าวข้าม “กระบวนทัศน์เก่า” สู่ “กระบวนทัศน์ใหม่” ของการเรียนรู้และการพัฒนาเป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตปฏิบัติและการให้ค่าที่แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตในรูปแบบ “บริโภคนิยม” สู่ “ชีวิตแบบพอเพียง” เรียบง่ายจึงอาศัยอยู่กับธรรมชาติ

ในจังหวัดลำพูน ได้มีเกษตรกรที่หันมาทำการเกษตรแบบยั่งยืนอยู่หลายพื้นที่ บางแห่งมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย ทั้งที่ผ่านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และงานส่งเสริมจากหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน แต่ดูเหมือนว่ายังเป็นการดำเนินกิจกรรมเฉพาะกลุ่มใครกลุ่มมันต่างคนต่างทำ ยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในระดับวงกว้าง ส่งผลให้ไม่มีพลังในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งภายในกลุ่มองค์กรเอง และในระดับจังหวัดให้เป็นที่ยอมรับและขยายผลไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่อยากปรับเปลี่ยนและอยากเข้ามาสู่กระบวนการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการขยายผลไปยังผู้บริโภคที่มีความต้องการในการบริโภคพืชผักที่เป็นอาหารปลอดภัย การรวมตัวของเกษตรกร กลุ่ม องค์กร ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนที่ผ่านมาของจังหวัดลำพูนจึงเป็นการรวมตัวแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจเฉพาะงานที่มีขึ้นในแต่ละครั้งชั่วคราวเท่านั้น เช่น การร่วมกันนำเสนอกิจกรรมในงานเกษตรแฟร์ งานเกษตรอินทรีย์ ประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในแต่ละปี การจัดเวทีเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นก็เป็นแบบนาน ๆ ครั้ง ตามกำลังการสนับสนุนของหน่วยงานองค์กร จึงทำให้การขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดลำพูนไม่เข้มแข็ง และไม่ต่อเนื่อง รวมถึงยังขาดความร่วมมือจากเกษตรกร กลุ่มองค์กรอื่น ๆ ที่ได้มีการทำเกษตรแบบยั่งยืนอยู่แล้ว จึงทำให้เกษตรกรในเครือข่ายที่มีอยู่

สืบเนื่องจากผลการวิจัยของโครงการวิจัย “การศึกษาพัฒนาแนวทางการจัดการความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(ปีที่ 2 : จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน) โดยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับหน่วยงานวิจัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาความเสี่ยงจากสารกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตที่มีต่อสุขภาพประชาชนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยเก็บตัวอย่างเลือดและปัสสาวะ แบบสอบถามความรู้และพฤติกรรมจากอาสาสมัคร ที่เป็นเกษตรกร บุคคลทั่วไป และนักศึกษา จำนวนทั้งหมด 426 คน เก็บตัวอย่างดิน จำนวน 28 แห่ง น้ำ จำนวน 27 แห่ง และพืช (ลำไย หอมแดง กระเทียม ฝรั่ง) จำนวน 13 ตัวอย่าง แบบสำรวจและสอบถามการปฏิบัติทางการเกษตร และจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในแนวทางการลดความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบสารตกค้างในตัวอย่างดิน น้ำ และพืช ทั้งหมดในกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต มีบางชนิดพบในกลุ่มคาร์บาเมต สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดโรคพืช และสารอันตรายอื่น ๆ ตามลำดับ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ตัวอย่างเลือดและปัสสาวะของกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัคร อยู่ในระดับไม่ปลอดภัยมากที่สุด และผลการวิเคราะห์สารเคมีในผลไม้และผักจากตลาดพบสารตกค้างใน

ผลไม้ และผักทุกชนิด ยกเว้นกล้วยน้ำว้า ซึ่งผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการใช้สารเคมีในการเกษตรของเกษตรกรยังมีสูงมากในพื้นที่จังหวัดลำพูน มีผลผลิตที่ตกค้าง และส่งผลกระทบต่อการตกค้างของสารพิษในร่างกายด้วย

เกษตรยั่งยืน : ทางออกของเกษตรกร

การขับเคลื่อนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ได้ให้การสนับสนุนเกษตรกรในหลายพื้นที่ในการขับเคลื่อนการทำเกษตรทางเลือกหรือเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อการหาทางออกของเกษตรกรจากปัญหาการทำเกษตรดังกล่าว ทำให้ค้นพบว่า จังหวัดลำพูนยังมีเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืน(เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรปลอดภัย และวนเกษตร) มีเพียงร้อยละ 0.19 เมื่อเทียบกับเกษตรกรทั้งหมดของจังหวัดลำพูน ที่ผ่านมามีการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกันมาหลายโครงการเพื่อหาแนวทางการลดค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นการทบทวนบทเรียนการทำการเกษตรของตนเอง และร่วมกันหาทางออกด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสานปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ ฟังตนเองให้มากที่สุดเพื่อลดต้นทุนการผลิต ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก จนสามารถทำการผลิตแบบอินทรีย์ที่ได้ปฏิเสธการใช้สารเคมีอย่างสิ้นเชิง สามารถคัดค้านสารอินทรีย์ทดแทนการใช้สารเคมีอย่างได้ผล จนสามารถได้รับใบรับรองแปลงเกษตรกรรมมาตรฐาน จากสมาคมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ(มอน.) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์(IFOAM) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์(organic Thailand : มกท.) และสามารถนำผลผลิต เช่น ลำไย พืชผัก สมุนไพร ส่งตลาดทั้งภายในและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องและได้ราคาที่เป็นธรรม ส่งผลเกษตรกรหลายรายพ้นจากภาวะหนี้สินของตัวเองได้ จนนำไปสู่การเชื่อมโยงกับเครือข่ายเกษตรกรรมแบบยั่งยืนทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาครวมตัวกันเป็น “เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน”

จึงเกิดจุดเริ่มต้นของการรวมตัวเกษตรกรในการขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ที่เกิดจากกลุ่มเกษตรกรจำนวน 4 กลุ่ม เมื่อปี 2554 จากการดำเนินโครงการวิจัยเล็กๆ ของเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่มีการรวมตัวกันในนาม “กลุ่มเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้” ภายใต้ชื่อโครงการวิจัย “การหาแนวทางในการทำเกษตรทางเลือกของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้” โดยการสนับสนุนการดำเนินวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) จนปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนทั้งหมดจำนวน 21 กลุ่ม/แหล่งเรียนรู้ โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จำนวนทั้งสิ้นประมาณ 500 คน มีผลผลิตที่ได้รับการรับรองมาตรฐานในหลายระดับ เช่น ผลไม้อินทรีย์ ข้าวอินทรีย์ ข้าวกล้องอินทรีย์ ข้าวกล้องงอกอินทรีย์ พืชผักอินทรีย์ (ผักสลัด ผักพื้นบ้าน พืชผักอื่นๆ) สมุนไพรอินทรีย์ เป็นต้น ปัจจุบันเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน มีอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบ 2) ระดับระยะการปรับเปลี่ยนเพื่อเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์เต็มรูปแบบ และ 3) เกษตรกรผู้ที่สนใจอยากเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งมีการจัดการระบบผลิตและการจัดการกลุ่มของสมาชิกในเครือข่าย โดยเครือข่ายมีการจัดการระบบผลิตและการจัดการกลุ่มของสมาชิกในเครือข่ายกระจายทั้ง 8 อำเภอในจังหวัดลำพูน ทั้งนี้เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในนาม “สมาคมเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน : Sustainable Agricultural Lamphun Network” ภายใต้การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการวิจัย “นวัตกรรมองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน” ที่เป็นเครื่องมือในการรวมตัวของ “คนหัวใจอินทรีย์” ของเกษตรกรจังหวัดลำพูนแต่ละพื้นที่ในการดำเนิน การขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน เน้นการทำเกษตรแบบสัจมาชีพ ใช้หลักความศรัทธาและเชื่อมั่นเป็นตัวขับเคลื่อน มีหลักการดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมายของความสุขอย่างยั่งยืน คือ อยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง และช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ เกษตรกรต้องมีศีลธรรม

และสัมมาอาชีวะ ทำเกษตรอินทรีย์โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ตั้งจิตอธิษฐานขณะปลูกพืชผักซึ่งเป็นทั้งอาหารและยา รวมถึงรักษาระบบนิเวศ เป็นวิถีของ “เกษตรเชิงพุทธธรรม” เชื่อมโยงสู่ทุกระบบแบบองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพกายใจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม สร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคได้มีอาหารปลอดภัยได้บริโภคและราคาที่เป็นธรรม สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการผลิตพืชผักผลไม้ และสัตว์ในระบบเกษตรอินทรีย์ปราศจากสารเคมีทุกประการ เพื่อเป็นอาหารปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาองค์ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ การพัฒนามาตรฐานการผลิตให้เกษตรกรเข้าสู่มาตรฐานอินทรีย์ การพัฒนาองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน และขยายผลเพิ่มสมาชิกเกษตรกร ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน“เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ” การพัฒนาตลาดอินทรีย์ และเครือข่ายผู้บริโภค รวมถึงการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

ปัจจุบัน “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน” ยังได้มีการขับเคลื่อนอีกหลายโครงการเพื่อการพัฒนาเกษตรกรและเครือข่าย เช่น โครงการวิจัยรูปแบบชีวิตวิถีทางเลือกและการพึ่งตนเองเพื่อความยั่งยืนของเกษตรกรรุ่นใหม่ในจังหวัดลำพูน โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการตลาดและการสื่อสารการทำเกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน โครงการวิจัยแนวทางการผลิตลำไยอินทรีย์พันธุ์แป้นเขียว(ป่าเส้า) ของเกษตรกรตำบลโม่งค้อ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน และโครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการปลูกกระเทียมและหอมแดงหัวพันธุ์ปลอดภัยในระบบเกษตรอินทรีย์ เป็นการขับเคลื่อนโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของจังหวัดลำพูนในการ “ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรสู่เมืองปลอดภัย” โดยการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนในการส่งเสริมเกษตรกรทำการเกษตรยั่งยืนภายใต้ชื่อโครงการ “การพัฒนาเกษตรกรในการทำเกษตรแบบยั่งยืนตามวิถีพุทธธรรม” ตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดลำพูน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 – 2564 ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรสู่เมืองเกษตรปลอดภัย ผ่านสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำพูน เป็นการทำการเกษตรแบบสัมมาชีพ ใช้หลักความเชื่อมั่นในมาตรฐานเป็นตัวขับเคลื่อน ในปีงบประมาณ 2560-2564 ดำเนินการในพื้นที่ของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน จำนวน 50 ครอบครัวยุติ มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการผลิต การตลาด การรับรองมาตรฐาน การยกระดับ และพัฒนาองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน โดยการพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรในการทำเกษตรเชิงพุทธธรรม การสร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริโภค และผู้ประกอบการ รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนให้มีความสนใจในเรื่องของการบริโภคเพื่อสุขภาพการส่งเสริมเกษตรกร ในด้านกองทุนหมุนเวียน ร่วมกับสถาบันทิศทางไท สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ภายใต้ชื่อโครงการการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ 5 แห่ง ได้แก่ การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนลักษณะเงินกู้ยืมให้กับสมาชิก ในการลงทุนการผลิต การตลาด การรับรองมาตรฐาน และการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรสมาชิก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการทำเกษตรยั่งยืนซึ่งเป็นทางเลือกและทางรอดของเกษตรกรอย่างแท้จริง

บทสรุป

การทำเกษตรแบบยั่งยืน คือการทำเกษตรแบบวิถีเดิมที่พึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก มีการผลิตเพื่อการบริโภคที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม เป็นการทำการผลิตที่ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน มีแนวทางการขับเคลื่อนในการสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี พ.ศ.2549 กระบวนการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จังหวัดลำพูน ได้ยกระดับเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ในการขยายผลและเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ จนสามารถนำไปสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำพูน ปี พ.ศ.2561-2564 ในพันธกิจการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรด้วยมาตรฐานความปลอดภัย อย่างปราดเปรื่อง ในประเด็นยุทธศาสตร์(Strategies) เมืองเกษตรสีเขียว (Green Agricultural City) เมืองนิเวศน์ (E-co Town) มีเป้าประสงค์ 2 คือการเติบโตของรายได้ของครัวเรือน (Household income) และการจ้างงาน(employment) ที่เกิดจากการพัฒนาสินค้าเกษตรที่ได้รับการยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยและเทคโนโลยี และเป้าประสงค์ 5 เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีจุดเน้นตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ (Strategic Positioning) ในด้านเมืองเกษตรปลอดภัย(Safe Agricultural City) ทั้งนี้ยังเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมสอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในแนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติด้านการพัฒนาภาคการเกษตร ในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการรวบรวม คัดเลือก และปรับปรุงพันธุ์กรรมพืช สัตว์ สัตว์น้ำ และจุลินทรีย์ของท้องถิ่น ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ โดยให้ความรู้ด้านกระบวนการผลิตตามมาตรฐาน อาทิ หลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี รวมถึงส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารสำหรับผู้บริโภคเฉพาะกลุ่มที่มีมาตรฐานเฉพาะ อาทิ สินค้าเกษตรอินทรีย์ สินค้าฮาลาล และสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการกำหนดมาตรการจูงใจในการปรับปรุงการผลิต และการส่งเสริมวางระบบการตรวจสอบย้อนกลับ รวมทั้งส่งเสริมการผลิตอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอสำหรับเด็กในวัยเรียนเพื่อเพิ่มสุขภาพและศักยภาพการเรียนรู้และสร้างความตระหนักในการบริโภคอาหารและโภชนาการที่ส่งผลต่อสุขภาพ และ (3) ขับเคลื่อนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง โดยการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ผ่านมาตรการทางการเงินการคลัง การส่งเสริมการผลิต การยกระดับราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้แตกต่างจากสินค้าเกษตรที่ใช้สารเคมี ตลอดจนมาตรการส่งเสริมการตลาด ส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย (1) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตร มีส่วนร่วมคิดร่วมทำและเป็นเจ้าของในการพัฒนาการเกษตรของตนโดยภาครัฐสนับสนุนด้านปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและเชื่อมโยงการค้าและการกับศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่ (2) ส่งเสริมขยายผลและพัฒนาการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ทั้งในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ รวมถึงการทำเกษตรกรรมตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี โดยสนับสนุนบทบาทเครือข่าย ประชาชนชาวบ้านในการขับเคลื่อน และการปรับกลไกและโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรที่จำเป็นในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน อาทิ การพัฒนาระบบข้อมูลเกษตรกรรมยั่งยืน การสร้างองค์ความรู้การสนับสนุนเงินทุนในลักษณะสินเชื่อสีเขียวที่จูงใจการผลิตและการส่งเสริมการตลาด และ (3) ควบคุมการใช้สารเคมี การเกษตรที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ชีวภาพทดแทนสารเคมีการเกษตรให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้สารเคมีการเกษตรอย่างเหมาะสมตามหลักวิชาการเพื่อลดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกำหนดมาตรการทางการเงินการคลังในการกำกับดูแลการผลิต การนำเข้าและการใช้สารเคมีการเกษตร การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ โดย (1) พัฒนาระบบข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานด้านการเกษตรให้มีความถูกต้องแม่นยำ เชื่อถือได้และสามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับการวางแผนด้านการเกษตรโดยใช้การตลาดนำ รวมถึงส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและเทคโนโลยีได้อย่างทั่วถึง และการพัฒนาระบบเตือนภัยการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ (2) สร้างบุคลากรด้านการเกษตร โดยการผลิตเกษตรกรรุ่นใหม่หรือดำเนินนโยบายบัณฑิตคืนถิ่น การจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้จากภาคปฏิบัติเพื่อสร้างเกษตรกรที่มีความรู้และมีความสามารถในการยกระดับการผลิต แปรรูป การตลาดและการบริหารจัดการที่สามารถปรับตัวได้ทันตามการ

เปลี่ยนแปลงของโลก การขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนผ่านกระบวนการเรียนรู้ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของเกษตรกรสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน จึงเป็นทางออกและทางรอดของเกษตรกรอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พันศักดิ์ จิตสว่าง,โครงการสานความรู้สู่การเชื่อมโยงภาคีแบบบูรณาการในงานเกษตรกรรมยั่งยืน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2553.

ไมตรี นันตะจันทร์, นวัตกรรมองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2557.

วรรณทิภา ปัญญากรณ์.โครงการการศึกษาเกษตรทางเลือกอย่างยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้จังหวัดลำพูน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2552.

นิตานาด กังวานวงศ์ **ทุนเงินสุบลังรับซื้อลำไย**, <http://www.komchadluek.net/news/economic/264867> (14 มี.ค.2560)

วันเพ็ญ พรินทรากุล และคณะ, โครงการวิจัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน 2560, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2560.

วันเพ็ญ พรินทรากุล และคณะ, โครงการวิจัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน 2559, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2559.

วลัยพร อุดอมพานิชย์,สุนีย์ ทองชัย,ธัญญา แสงอุบล.ตลาดอาหารท้องถิ่น ขบวนการเคลื่อนไหวอปีไทยอาหารชุมชน.ขอนแก่น:บริษัทขอนแก่นการพิมพ์จำกัด.2522.

สุภา ไยเมือง.อิสรภาพทางพันธุกรรม : สิทธิแห่งเกษตรกร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.2522.

สุภา ไยเมือง **ตัวชี้วัดความมั่นคงด้านอาหารระดับชุมชน**. นนทบุรี:มูลนิธิชีววิถี.2555.

สมาคมเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน, เอกสารสรุปจากเวทีสรุปบทเรียนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน วันที่ ธันวาคม 2560, 2560.

สถาบันวิจัยสังคมและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม การศึกษาพัฒนาแนวทางการจัดการความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(ปีที่ 2 : จังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน, 2559.

สำนักงานจังหวัดลำพูน กลุ่มงานอำนวยการ, ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดลำพูน 2560, 2560.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12, 2560.

ไอลดา อรุณวงศ์. **เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกและทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม นิเวศ**.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมา.2545.

[http://www.khlong-u-taphao.com/index.php?file=article&obj=forum.view\(cat_id=at-gen,id=34\)](http://www.khlong-u-taphao.com/index.php?file=article&obj=forum.view(cat_id=at-gen,id=34))
ตุลาคม.2555.

ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ไทยกับการพัฒนาประเทศไทยในยุค 4.0

Thai cop with Thai development in the 4.0 era

ชัยเชษฐ์ ปิยสิรานนท์

สถานีตำรวจภูธร จังหวัดลำพูน

สามารถ บุญรัตน์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศก็คือ ผู้พิทักษ์กฎหมายหรือผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ซึ่งเป็นผู้ทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินทั้งส่วนประชาชนและส่วนที่เป็นสาธารณะ ซึ่งภารกิจหลักของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ ป้องกันการเกิดปัญหาสังคมและการก่อการร้าย ดังนั้นสิ่งที่ทำให้ประเทศไทยเกิดการพัฒนาก็คือการที่ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์เองก็ต้องเคารพกฎหมายด้วยการยึดถือและปฏิบัติตามภายใต้กฎหมายเดียวกันกับทุกคน ซึ่งเป็นการพัฒนาความมั่นคงทางความปลอดภัยและเพื่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม นอกจากการเคารพกฎหมายแล้ว สิ่งที่สำคัญที่ควรนำมาใช้คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ซึ่งควรนำมาเป็นแนวทางในการใช้เพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์, การพัฒนาประเทศ, ยุค 4.0

Abstract

One of the key factors affecting the development of the country. Lawyer or cop This is the cause of the security of life and property, both public and private. The main task of the police officers in the duty of preventing crime. Suppression and suppression of narcotic drugs Prevent social problems and terrorism. So what makes Thailand a development is that the COP will respect the law by holding and operating under the same law as everyone else. This is to develop security and to achieve equality in society. In addition to respecting the law. The important thing that should be used together is the Buddhist principle that will result in generous generosity. It should be used as a guideline for effective use of duty.

Keywords : copywriter, country development, era 4.0

บทนำ

ตำรวจมีความเป็นมาควบคู่กับวิวัฒนาการของสังคม กล่าวคือ การที่สมาชิกในสังคมจะอยู่รวมกันได้อย่างสงบสุขนั้น ย่อมต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อให้ทุกคนถือปฏิบัติโดยทั่วกัน และต้องมีการรักษากฎเกณฑ์ดังกล่าว เพื่อให้ผู้ใดละเมิด หากมีการละเมิดก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งหน้าที่ในการรักษา กฎเกณฑ์ดังกล่าว ได้มีการวิวัฒนาการเรื่อยมา จนเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งเรียกว่า “ตำรวจ” มีหน้าที่หลักในการ บังคับใช้กฎหมาย การป้องกันเหตุร้ายไม่ให้เกิดขึ้น การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และ

การรักษาความมั่นคงภายในของรัฐ โดยหน้าที่และความรับผิดชอบของตำรวจในสังคมปัจจุบันมีขอบเขตกว้างขวางมาก จนมีผู้กล่าวกันว่าตำรวจมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมแทบทุกอย่างในสังคม ไม่ว่าจะเป็นส่วนเกี่ยวกับอาชญากรรม และไม่เกี่ยวกับอาชญากรรม เพื่อกำหนดให้การดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นไปตามกฎและระเบียบของสังคม เป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไว้หลายประการ โดยมีผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นหัวหน้าส่วนราชการ รับผิดชอบควบคุมราชการประจำในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กำหนดแนวทางและแผนปฏิบัติการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้เป็นไปตามนโยบายและแนวทางปฏิบัติราชการที่นายกรัฐมนตรีและคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติกำหนดไว้ รวมทั้งกำกับ เร่งรัด ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความสงบสุขของสังคมและชุมชน ตลอดจนประสิทธิภาพสูงสุดในการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นสำคัญ และเนื่องจากสถานการณ์ของโลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาแรงงาน ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มสูงมากขึ้น ดังนั้น การทำงานของตำรวจในยุคปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในสภาวะขาดแคลนด้านกำลังพลและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จึงต้องพยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างมืออาชีพ โดยมุ่งเน้นก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด หากแต่หน้าที่และภารกิจที่หลากหลาย ไม่乏ในการรักษาความสงบเรียบร้อย การสืบสวนสอบสวนคดีอาญา การให้ความคุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน หรือการรักษาความมั่นคงภายในของชาตินั้น หากตำรวจจะต้องปฏิบัติงานโดยลำพังแล้วย่อมจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้น้อยมาก โดยเฉพาะในเรื่องปัญหาอาชญากรรม ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานที่ทุกคนในสังคมจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในการกำหนดมาตรการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาในขอบเขตที่เหมาะสม (ประพันธ์ วิภาศุทธิ์, 2549 : 2) ฉะนั้น ความร่วมกันสนับสนุนระหว่างตำรวจกับประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากอาชญากรรมได้ส่งผลกระทบต่อความผาสุกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน อีกทั้งอาชญากรรมส่วนหนึ่งมีต้นกำเนิดเกิดมาจากความเสื่อมโทรมของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงรักษาไว้ซึ่งความผาสุกปลอดภัยในสังคมหนึ่งนั้นในแง่ของกระบวนการปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับกันว่า ในการพยายามสืบสวน ติดตามจับกุมหรือแสวงข้อเท็จจริงแห่งคดี ถ้าปราศจากความยินยอมรับรู้ หรือได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริงจากประชาชนแล้ว ประสิทธิผลในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมย่อมจะลดน้อยลงไป จะเห็นได้ว่าตำรวจหรือผู้พิทักษ์สันติราษฎร์มีส่วนอย่างมากในการพัฒนาประเทศ ซึ่งอาจไม่ได้ส่งผลทางตรง แต่ก็มีความสัมพันธ์แทบจะทุกเรื่อง โดยพื้นฐานเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางความปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ซึ่งเป็นผลอันส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อไม่มีความปลอดภัยการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาของบุคคลในสังคมย่อมหยุดนิ่งเนื่องจากเกิดอุปสรรคจากความไม่ปลอดภัยดังกล่าว ตำรวจจึงเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย คุ้มครองสิทธิ และสร้างความยุติธรรมเที่ยงธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

นโยบายการบริหารราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2557 ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนางานสถานีตำรวจและหน่วยบริการประชาชนโดยเน้นให้สถานีตำรวจเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ให้สถานีตำรวจพิจารณาจัดตั้งหน่วยบริการประชาชนและหน่วยบริการประชาชนเคลื่อนที่ เพื่อกระจายการบริการอย่างทั่วถึงตามสภาพพื้นที่และตอบสนองความต้องการของประชาชน ขยายและเพิ่มช่องทางการให้บริการอย่างทั่วถึง ลดขั้นตอนและลดระยะเวลาการปฏิบัติในลักษณะการบริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว และพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานบริการประชาชนให้มีจิตสำนึกในการให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาค ให้เกียรติ โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเป็นพี่ของประชาชนได้อย่างแท้จริง (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2555 : 7) ดังคำกล่าวที่ว่า “องค์กรของสังคมคือศีลธรรมหรือการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง” ดังนั้น การทำอะไรโดยไม่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกัน คือ การขาดศีลธรรม เมื่อขาดศีลธรรม สังคมย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ “ศีลธรรม” คือคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าบุคคลใด จะยากดีมีจนหรือถูกจัดอยู่ในชนชั้นใดของสังคมก็ตาม ความเป็นผู้มีศีลธรรมนั้นย่อมขาดเสียมิได้โดยเฉพาะบุคคลที่มีอำนาจอยู่ในมือ บุคคลที่ได้รับเกียรติให้เป็นผู้รักษากฎหมาย ดูแลประชาชนพลเมืองให้มีชีวิตอยู่อย่างสันติ ศีลธรรมในตัวพวกเขาเหล่านั้น ยิ่งควรจะสูง คู่ควรต่อเกียรติและความไว้วางใจที่ประชาชนและสังคมมอบให้ ศีลธรรมก็คือสิ่งที่ประชาชนต้องการจากพวกเขาเหล่าผู้พิทักษ์สันติราษฎร์แต่ในสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ ตำรวจในหัวใจประชาชนเป็นเช่นไร ตำรวจเป็นที่พึ่งยามยากของประชาชนผู้ที่ทำมาหากินอยู่ในสภาพสังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดเช่นทุกวันนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี (พ.ศ.2555-2558) ขึ้น โดยยึดแนวทางการจัดทำแผนตามคู่มือการจัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2558 ของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี รวมทั้งได้นำยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มาเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี (พ.ศ.2555-2558) ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2555 : 1-4) มีรายละเอียดการบริหารงานตำรวจตามนโยบายการปฏิบัติราชการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2558 ดังนี้

1) วิสัยทัศน์ (Vision) “เป็นตำรวจมืออาชีพ เพื่อความผาสุกของประชาชน”

ตำรวจมืออาชีพ ต้องเป็นข้าราชการตำรวจที่มีความรู้ ความสามารถ รู้ลึก รู้รอบ รู้จริง ในงานที่ทำ และต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ซื่อตรง อดทน เสียสละ ต้องขยัน และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องตระหนักเสมอว่า เป้าหมายการทำงานของตำรวจคือความผาสุกของประชาชน

2) พันธกิจ

- (1) ถวายความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์และพระราชอาคันตุกะ ให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- (2) บังคับใช้กฎหมาย อำนวยความยุติธรรม ให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคเป็นธรรมตามหลักธรรมาภิบาล
- (3) รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและชุมชนและรักษาความมั่นคงของราชอาณาจักรให้เป็นที่เชื่อมั่นและศรัทธา
- (4) ร่วมกันสร้างเครือข่ายชุมชนและองค์กรทุกภาคส่วน ในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง
- (5) พัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กร
- (6) ปฏิบัติภารกิจและช่วยเหลือการพัฒนาประเทศตามนโยบายรัฐบาลให้เกิดผลสัมฤทธิ์

3) แนวนโยบายการบริหารราชการของ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนางานสถานีตำรวจ และหน่วยบริการประชาชน (สำนักงานยุทธศาสตร์ ตร. 2556 : 7) คือ 1) ให้ความสำคัญแก่สถานีตำรวจ ซึ่งถือเป็นหัวใจและ

ยุทธศาสตร์ (จุดแตกหัก) ในการอำนวยความสะดวกการให้บริการและช่วยเหลือประชาชน 2) หัวหน้าสถานีตำรวจจะต้องศึกษาทำความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักพื้นฐานการปฏิบัติงานที่ดีของหัวหน้าสถานีตำรวจ เพื่อพัฒนาให้สถานีตำรวจเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง 3) ให้สถานีตำรวจพิจารณาจัดตั้งหน่วยบริการประชาชนและหน่วยบริการประชาชนเคลื่อนที่ เพื่อกระจายการบริการอย่างทั่วถึงตามสภาพพื้นที่และตอบสนองความต้องการของประชาชน 4) ขยายและเพิ่มช่องทางการให้บริการอย่างทั่วถึง เช่น การชำระค่าปรับคดีจราจร การรับแจ้งเหตุผ่านสื่อสารสนเทศ จดรับแจ้งเหตุเคลื่อนที่ เป็นต้น 5) พัฒนาบุคลากรของหน่วยงานบริการประชาชนให้มีจิตสำนึกในการให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาค ให้เกียรติ โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง 6) ให้ความสำคัญกับกระจายทรัพยากรการบริหารไปยังสถานีตำรวจและหน่วยบริการประชาชน 7) ลดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติ ในลักษณะการบริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว 8) สร้างเครือข่ายกับทุกภาคส่วนในการให้บริการและช่วยเหลือประชาชน 9) เตรียมการและช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากสาธารณภัยอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่ภาวะปกติและสนับสนุนหน่วยงานเกี่ยวข้องในการบรรเทาสาธารณภัย

เพื่อให้ประชาชนได้มีความไว้วางใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีการบริหารงานที่โปร่งใส และเป็นธรรมสร้างความรุ่งเรืองและความผาสุกให้แก่ประชาชนได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจควรเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือประชาชนผู้มาใช้บริการ พุดจาติ พุดจาไพเราะ ปฏิบัติตนด้วยความเสมอภาค เท่าเทียม ยึดมั่นปฏิบัติในการรักษาศีล 5 และหมั่นฝึกควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจหมั่นฝึกสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา และนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานด้านการให้บริการประชาชนได้ ส่วนหลักของตำรวจในการสืบสวนสอบสวนและป้องกันปราบปรามนั้น ตำรวจควรปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติ เพราะหากเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอคติต่อประชาชนผู้มาใช้บริการแล้ว ย่อมเป็นการข่มเหง รังแกประชาชนได้ ในด้านหลักคุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นหลักของความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ ถึงแม้บางครั้งอาจขัดแย้งกับบุคคลอื่นหรือเสียเปรียบด้านผลประโยชน์ก็ตาม

กระบวนทัศน์ใหม่สู่เส้นทางนิติรัฐ (Paradigm)

1. ความยุติธรรมต้องโปร่งใสและประชาชนต้องมองเห็น (Not only justice must be done, but also justice must be seen.)
2. ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือความไม่ยุติธรรม (Justice delay is justice denied.)
3. นิติวิทยาศาสตร์เป็นความจำเป็นสูงสุดสำหรับในทุก ๆ แต่ละกรณีที่เกิดแสวงหา ความยุติธรรมและความสงบสุขมาสู่สังคมโดยส่วนรวม (Forensic science is a must for ever single case which craving for justice and peace of the community as whole)
4. ไม่ปล่อยให้คนผิดลอยนวล (Fight crime together and win)

การพัฒนาสู่ตำรวจมืออาชีพ หลักการสำคัญ 3 ประการ (ตำรวจ ขำเจริญ, 2556) คือ

1. ตั้งอยู่บนพื้นฐานการส่งเสริม ความรับผิดชอบร่วมกันของตำรวจกับประชาชน
2. ส่งเสริมการใช้ระบบคุณธรรมประกอบในการคัดเลือกบรรจุ แต่งตั้ง และกวดขันการปฏิบัติหน้าที่ ตำรวจให้มีความสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
3. การปรับปรุงระบบตำรวจ ต้องดำเนินทั้งแนวปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายของตำรวจและแนวทางการจัดการการบริหารตำรวจ ที่สมเหตุสมผลพร้อมกันไปด้วย ปัจจัยเอื้ออำนวย ส่งเสริมให้ตำรวจดำรงอยู่ในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

- 3.1) การกิจหลักพื้นฐานของตำรวจคือ การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (Prevention of crime is the basic mission of the police)
- 3.2) ตำรวจต้องทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถืออย่างปราศจากข้อสงสัยของประชาชน (Police must have the Full Respect of the Citizenry)
- 3.3) การเคารพกฎหมายของประชาชน จะพัฒนาไปสู่การเคารพเชื่อฟังตำรวจได้ (A Citizen's respect for law develops his respect for the police)
4. การให้ความร่วมมือของประชาชนจะลดลง จากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจเป็นไปในเชิงใช้กำลังบังคับ (Cooperation of the Public decrease as the use of force increases)
5. การปฏิบัติหน้าที่การบังคับใช้กฎหมายของตำรวจ ต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรม (Police must reader imperial enforcement of the law)
6. การใช้กำลังกับประชาชนต้องหลีกเลี่ยงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากจำเป็นต้องใช้ในกรณีที่สถานการณ์บังคับ จนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น (Physical force is used only as a last Resort)
7. ตำรวจต้องคำนึงว่าตนคือประชาชน ต้องปฏิบัติงานเพื่อประชาชนเท่านั้น (The Police are the Public and the Public are the Police)
8. ต้องคำนึงว่าตำรวจนั้นเป็นตัวแทนของกฎหมาย (Police represent the law)
9. สมรรถภาพของตำรวจ วัดได้จากสถานการณ์ของสังคมว่า ปลอดภัยจากอาชญากรรมและมีความสงบเรียบร้อย (The Absence of Crime and Disorder is the test of Police efficiency)

4) หลักคุณธรรม และจริยธรรม

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 :45) คือจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ (ลิติตี ซีเรเวคิน, ออนไลน์) อีกนัยหนึ่งคือ คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวะนามธรรมอยู่ในจิตใจ ความดี ความงาม ความซื่อสัตย์ ความพอดี ความอดทน ขยันหมั่นเพียร หลักของความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 66) คุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามอันเป็นที่พึงประสงค์ของสังคม จริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝังหัด โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรม (พระมหาดิศร ธีรสีโล, 2540 : 48) หรือพฤติกรรมที่เป็นรูปแบบของการปฏิบัติตน การดำเนินตนที่มีความเหมาะสมแก่ภาวะฐานะ กาลเทศะ และเหตุการณ์ในปัจจุบัน (พระธรรมญาณมุนี, 2531 : 103) เป็นพฤติกรรมในการประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติที่ดีงามเหมาะสม และเป็นที่นิยมชมชอบหรือยอมรับของสังคมเพื่อความสันติสุข แห่งตนเอง และความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2553 : 23-30)

ประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ พ.ศ. 2551 ประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ เป็นกรอบการประพฤติปฏิบัติของข้าราชการตำรวจให้มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณที่ดีและเป็นมาตรฐาน

ข้อ 1 ประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจประกอบด้วย (1) คุณธรรม ค่านิยมหลัก และอุดมคติของตำรวจ เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้ข้าราชการตำรวจอยู่ในกรอบของศีลธรรมและคุณธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นแนวทางชี้แนะให้ข้าราชการตำรวจบรรลุถึงปณิธานของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ (2) จริยธรรมของตำรวจ คือ คุณความดีที่เป็นข้อประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจเพื่อให้ประชาชนศรัทธา เชื่อมั่นและยอมรับ (3) จรรยาบรรณของตำรวจ คือ ประมวลความประพฤติในการปฏิบัติหน้าที่ของวิชาชีพตำรวจ ที่ข้าราชการตำรวจต้องยึดถือปฏิบัติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของข้าราชการตำรวจและวิชาชีพตำรวจ

ข้อ 2 ในประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจนี้ “การไม่เลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การไม่ใช้ความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจส่วนตัวต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อันเนื่องมาจากชาติกำเนิด เพศ ศาสนาหรือความเชื่อเชื้อชาติ สัญชาติ อายุ การศึกษา ความเห็นทางการเมืองหรือความเห็นอื่น ความนิยมทางเพศส่วนบุคคล ความพิการ สภาพร่างกาย จิตใจหรือสุขภาพ หรือสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม “ประโยชน์” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน บริการ ตำแหน่งหน้าที่การงานสิทธิประโยชน์ หรือประโยชน์อื่นใด หรือคำมั่นสัญญาที่จะให้หรือจะได้รับสิ่งดังกล่าวในอนาคตด้วย “การทารุณหรือทารุณกรรม” หมายความว่า การปฏิบัติหรือกระทำใดๆ ต่อร่างกายหรือจิตใจของบุคคล ในลักษณะที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือก่อให้เกิดความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัส หรือถูกคุกคามหรือความไม่เป็นมนุษย์

ข้อ 3 ข้าราชการตำรวจต้องเคารพและปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจอย่างเคร่งครัด เมื่อตนได้ละเมิด ผ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ จะต้องรายงานผู้บังคับบัญชาเป็นหนังสือทันทีหากไม่แน่ใจว่าการที่ตนได้กระทำหรือตัดสินใจ หรือจะกระทำหรือจะตัดสินใจจะเป็นหรือจะเป็นการละเมิด ผ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจหรือไม่ ให้ข้าราชการตำรวจนั้นปรึกษาหารือผู้บังคับบัญชา หรือปรึกษากับศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำตามกฎหมาย ก.ตร. ข้อ 8 วรรคสาม

ส่วนที่ 1 คุณธรรม ค่านิยมหลัก และอุดมคติของตำรวจ

ข้อ 4 ข้าราชการตำรวจต้องยึดถือคุณธรรมสี่ประการตามพระบรมราโชวาทเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้ (1) การรักษาความซัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม (2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความซัจ ความดีเท่านั้น (3) การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความซัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด (4) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ข้อ 5 ข้าราชการตำรวจต้องปฏิบัติตามค่านิยมหลักของมาตรฐานจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินกำหนด ดังนี้ (1) การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม (2) การมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบ (3) การยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน และไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน (4) การยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม และถูกกฎหมาย (5) การให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ (6) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง (7) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐาน มีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (8) การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (9) การยึดมั่นในหลักจรรยาวิชาชีพขององค์การ

ข้อ 6 ข้าราชการตำรวจต้องยึดถืออุดมคติของตำรวจ 9 ประการ เป็นแนวทางชี้แนะการประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุถึงปณิธานของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ดังนี้ (1) เคารพเอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ (2) กรุณาปราณีต่อประชาชน (3) อดทนต่อความเจ็บใจ (4) ไม่หวั่นไหวต่อความยากลำบาก (5) ไม่มักมากในลาภผล (6) มุ่ง

บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน (7) ดำรงตนในยุติธรรม (8) กระทำการด้วยปัญญา (9) รักษาความไม่ประมาทเสมอชีวิต

ส่วนที่ 2 จริยธรรมของตำรวจ

ข้อ 7 ข้าราชการตำรวจต้องเคารพ ศรัทธา และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ (1) จงรักภักดีและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ พระราชินี และพระรัชทายาท และไม่ยอมให้ผู้ใดล่วงละเมิด (2) สนับสนุนการเมืองประชาธิปไตยด้วยศรัทธา ความเป็นกลางทางการเมืองไม่เป็นผู้บริหารหรือกรรมการพรรคการเมือง และไม่กระทำการใดๆ อันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

ข้อ 8 ข้าราชการตำรวจต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมายอื่นโดยเคร่งครัด โดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ 9 ข้าราชการตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการ ประชาชน ชุมชน และประเทศชาติเป็นสำคัญ ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ (1) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรวดเร็ว กระตือรือร้น รอบคอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นธรรม (2) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร เสียสละ ใช้ปฏิภาณไหวพริบ กล้าหาญและอดทน (3) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความเต็มใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ ไม่หลีกเลี่ยงหรือปัดความรับผิดชอบ (4) ดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างประหยัดคุ้มค่า โดยระมัดระวังมิให้เสียหายหรือสิ้นเปลืองเยี่ยงวิญญูชนจะพึงปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเอง (5) รักษาความลับของทางราชการ และความลับที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือจากประชาชนผู้มาติดต่อราชการ เว้นแต่เป็นการเปิดเผยเพื่อประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม หรือการตรวจสอบตามที่กฎหมาย กฎข้อบังคับ กำหนด

ข้อ 10 ข้าราชการตำรวจต้องมีจิตสำนึกของความเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์เพื่อให้ประชาชนศรัทธาและเชื่อมั่น ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติดังนี้ (1) มีท่าทีเป็นมิตร มีมนุษยสัมพันธ์อันดี และมีความสุภาพอ่อนโยนต่อประชาชน ผู้รับบริการ รวมทั้งให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจ รวดเร็ว และไม่เลือกปฏิบัติ (2) ปฏิบัติตนให้เป็นທີ່เชื่อถือไว้วางใจของประชาชน ไม่เบียดเบียน ไม่แสดงกริยาหรือท่าทางไม่สุภาพหรือไม่ให้เกียรติ รวมทั้งไม่ใช้ถ้อยคำ กริยาหรือท่าทาง ที่มีลักษณะหยาบคาย ดูหมิ่น หรือเหยียดหยามประชาชน (3) เอื้อเฟื้อ สงเคราะห์ และช่วยเหลือประชาชนเมื่ออยู่ในฐานะที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ หรือประสบเคราะห์จากอุบัติเหตุ การละเมิดกฎหมาย หรือภัยอื่นๆ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ต้องสงสัยหรือผู้กระทำผิดกฎหมายหรือไม่ (4) ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของทางราชการอย่างเคร่งครัด การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนที่ร้องขอ ต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วไม่ถ่วงเวลาให้เนิ่นช้า และไม่ให้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นเท็จแก่ประชาชน

ข้อ 11 ข้าราชการตำรวจต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันโลกทันเหตุการณ์ และมีความชำนาญการในงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ รวมทั้งต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ธรรมเนียมการปฏิบัติของส่วนราชการในกระบวนการยุติธรรม เช่น ฝ่ายอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และกระทรวง ทบวง กรม อื่นที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบของตน เพื่อสามารถประสานงานได้อย่างกลมกลืนแนบเนียน และเป็นประโยชน์ต่อราชการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ข้อ 12 ข้าราชการตำรวจต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตและยึดมั่นในศีลธรรม โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ (1) ไม่ใช้ตำแหน่ง อำนาจหรือหน้าที่ หรือไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้ตำแหน่ง

อำนาจหรือหน้าที่ของตน แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น (2) ไม่ใช่ตำแหน่ง อำนาจหรือหน้าที่ หรือไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้ตำแหน่ง อำนาจหรือหน้าที่ของตน ไปในทางจงใจหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การใช้ดุลพินิจ หรือการกระทำของข้าราชการตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น อันเป็นผลให้การตัดสินใจ การใช้ดุลพินิจ หรือการกระทำของผู้นั้นสูญเสียความเที่ยงธรรมและยุติธรรม (3) ไม่รับของขวัญนอกเหนือจากโอกาสและกาลตามประเพณีนิยม และของขวัญนั้น ต้องมีมูลค่าตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประกาศกำหนด (4) ไม่ใช่เวลาราชการหรือทรัพย์สินของราชการเพื่อธุรกิจหรือประโยชน์ส่วนตัวตน (5) ไม่ประกอบอาชีพเสริมซึ่งมีลักษณะเป็นผลประโยชน์ทับซ้อน หรือเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตัวตนกับประโยชน์ส่วนรวม (6) ดำรงชีวิตส่วนตัวไม่ให้เกิดมลทินมัวหมองต่อตำแหน่งหน้าที่ ไม่ทำผิดกฎหมายแม้เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่หมกมุ่นในอบายมุขทั้งหลาย ไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหรา และใช้จ่ายประหยัดตามฐานะของตน

ข้อ 13 ข้าราชการตำรวจต้องภาคภูมิใจในวิชาชีพ กล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเพื่อเกียรติศักดิ์และศักดิ์ศรีของความเป็นตำรวจ ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ (1) ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาตามครรลองของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างเคร่งครัด (2) ไม่สั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติการในสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อคุณธรรมและศีลธรรม (3) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ตนรู้หรือควรจะรู้ว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในการนี้ให้หักท้วงเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้บังคับบัญชาผู้สั่ง (4) ไม่เสี่ยงกฎหมาย ใช้หรือแนะนำให้ใช้ช่องโหว่ของกฎหมายเพื่อประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือทำให้สูญเสียความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม

ข้อ 14 ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชา ข้าราชการตำรวจต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ (1) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาและที่พึ่งของผู้ใต้บังคับบัญชา (2) หมั่นอบรมให้ผู้ใต้บังคับบัญชายุติถือปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม และจรรยาบรรณ ว่ากล่าวตักเตือนด้วยจิตเมตตา และให้ความรู้เกี่ยวกับงานในหน้าที่ (3) ปกครองบังคับบัญชาด้วยหลักการและเหตุผลที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมยอมรับฟังความคิดเห็น และไม่ผลักความรับผิดชอบให้ผู้ใต้บังคับบัญชา (4) ใช้หลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนอย่างเคร่งครัด และปราศจากความลำเอียง

ข้อ 15 ในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ข้าราชการตำรวจต้องประพฤติปฏิบัติดังนี้ (1) เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่ชอบด้วยกฎหมาย (2) รักษาวินัยและความสามัคคีในหมู่คณะ (3) ปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานด้วยความสุภาพมีน้ำใจ รักใคร่สมานฉันท์ และมีมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน (4) อุทิศตนเอง ไม่หลีกเลี่ยงหรือเกี่ยงงาน ร่วมมือร่วมใจปฏิบัติหน้าที่โดยยึดความสำเร็จของงานและชื่อเสียงของหน่วยเป็นที่ตั้ง

ส่วนที่ 3 จรรยาบรรณของตำรวจ

ข้อ 16 ข้าราชการตำรวจจะต้องสำนึกในการให้บริการประชาชนด้านอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธา ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ 1) อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการร้องทุกข์ กล่าวโทษ การขออนุญาต การขอข้อมูลข่าวสาร หรือติดต่อราชการอื่น ด้วยความเต็มใจ เป็นมิตร ไม่เลือกปฏิบัติ และรวดเร็ว เพื่อไม่ให้ประชาชนเสียสิทธิหรือเสรีภาพตามกฎหมาย 2) สุภาพ อ่อนน้อม และให้เกิดประโยชน์ประชาชนเพื่อให้เกิดความน่าเคารพยำเกรงไม่ใช้ถ้อยคำ กริยา หรือท่าทาง ที่มีลักษณะหยาบคาย ดูหมิ่น หรือเหยียดหยามประชาชน 3) ขณะที่อยู่ในเครื่องแบบหรือนอกเครื่องแบบ ต้องดำรงตนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมและเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ

น่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ 4) พกพาอาวุธตามระเบียบแบบแผน ไม่จับหรือถืออาวุธ หรือเล็งอาวุธไปยังบุคคลโดยปราศจากเหตุอันสมควร 5) พกพาเอกสาร ตราประจำตัวและแสดงเอกสารหรือตราประจำตัวเมื่อมีบุคคลร้องขอ

ข้อ 17 เมื่อเข้าจับกุมหรือระงับการกระทำผิด ข้าราชการตำรวจต้องยึดถือและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติดังนี้ 1) แสดงถึงการอุทิศตนและจิตใจให้แก่การปฏิบัติหน้าที่อย่างกล้าหาญและมีสติปัญญา 2) ยืนหยัดเจตนารมณ์ในการรักษากฎหมายให้ถึงที่สุด ไม่ประนีประนอม ผ่อนปรนหรือละเลยการดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ให้ระลึกเสมอว่าการใช้กฎหมายจะต้องคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมด้วย 3) ไม่ใช้มาตรการรุนแรง เว้นแต่การใช้มาตรการปกติแล้ว ไม่เพียงพอที่จะหยุดยั้งผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยได้

ข้อ 18 ข้าราชการตำรวจต้องตระหนักว่า การใช้อาวุธ กำลัง หรือความรุนแรงเป็นมาตรการที่รุนแรงที่สุด ข้าราชการตำรวจอาจใช้อาวุธ กำลัง หรือความรุนแรง ได้ต่อเมื่อมีความจำเป็นภายใต้กรอบของกฎหมายและระเบียบแบบแผน หรือเมื่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยใช้อาวุธต่อสู้ขัดขวางการจับกุม หรือเพื่อช่วยบุคคลอื่นที่อยู่ในอันตรายต่อชีวิตเมื่อมีการใช้อาวุธ กำลัง หรือความรุนแรง ไม่ว่าจะมีความจำเป็นหรือเสียชีวิตหรือไม่ ข้าราชการตำรวจต้องรายงานเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบแบบแผนทันที

ข้อ 19 ในการรวบรวมพยานหลักฐาน การสืบสวนสอบสวน การสอบปากคำ หรือการซักถามผู้กระทำความผิด ผู้ต้องหา ผู้ที่อยู่ในความควบคุมตามกฎหมาย ผู้เสียหาย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือบุคคลอื่น ข้าราชการตำรวจต้องแสดงความเป็นมืออาชีพโดยใช้ความรู้ความสามารถทางวิชาการตำรวจ รวมทั้งใช้ปฏิภาณไหวพริบและสติปัญญาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและอ้างไว้ซึ่งความยุติธรรม ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ 1) ไม่ทำการทรมานหรือทรมานกรรมต่อบุคคล หรือต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลนั้น 2) ไม่ใช้ จ้างวาน หรือยุยงส่งเสริม หรือปล่อยปละละเลยให้มีการทรมานหรือทรมานกรรมต่อบุคคล หรือต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลนั้น 3) ไม่กระทำการข่มขู่หรือรังควาน หรือไม่ให้อำนาจที่มีชอบ หรือแนะนำเลี้ยมสอนบุคคลให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จหรือปรักปรำผู้อื่น 4) ไม่กักขังหรือหน่วงเหนี่ยวบุคคลที่ยังไม่ได้ถูกจับกุมตามกฎหมาย เพื่อการสอบปากคำ 5) ไม่ใช้อำนาจที่มีชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน

ข้อ 20 ข้าราชการตำรวจต้องควบคุมดูแลบุคคลที่อยู่ในความควบคุมของตนอย่างเคร่งครัดตามกฎหมายและมีมนุษยธรรม ซึ่งต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้ 1) ไม่ผ่อนปรนให้บุคคลนั้นมีสิทธิหรือได้ประโยชน์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผน 2) ไม่รบกวนการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับนายความตามสิทธิแห่งกฎหมาย 3) จัดให้บุคคลได้รับการรักษาพยาบาลหรือการดูแลทางการแพทย์ตามสมควรแก่กรณี เมื่อบุคคลนั้นมีอาการเจ็บป่วยหรือร้องขอ 4) ไม่ควบคุมเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ หรือไม่คุมขังผู้หญิงร่วมกับผู้ชาย เว้นแต่เป็นกรณีที่มีกฎหมายและระเบียบแบบแผนอนุญาต

ข้อ 21 ข้อมูลข่าวสารที่ข้าราชการตำรวจได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ตามข้อ 19 หรือจากการปฏิบัติหน้าที่อื่น ข้าราชการตำรวจจะต้องรักษาข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นความลับอย่างเคร่งครัด เพราะอาจเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์หรือชื่อเสียงของบุคคล หรืออาจเป็นคุณหรือเป็นโทษทั้งต่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด ข้าราชการตำรวจจะเปิดเผยข้อมูลนั้นได้ต่อเมื่อมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ในราชการตำรวจที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเพื่อการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น

สรุปได้ว่า การให้บริการประชาชน ก็เพื่อให้ประชาชนได้มีความไว้วางใจเชื่อใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า เป็นผู้มีความสุจริต มีการบริหารงานที่โปร่งใส และเป็นธรรมสร้างความรุ่งเรืองและความ

ผาสุกให้แก่ประชาชนได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจควรเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือประชาชนผู้มาใช้บริการ พุดจาติ พุดจาไพเราะ ปฏิบัติตนด้วยความเสมอภาค การปฏิบัติงานของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์จะเป็นการปฏิบัติงานเพื่อความปกติสุขของประชาชนในสังคม ซึ่งการพัฒนาประเทศในด้านความมั่นคงทางความปลอดภัยที่จะส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของประเทศ ทั้งการนำเชื่อถือด้านความปลอดภัย

การวิเคราะห์ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศในยุค 4.0

ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่ดีต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนอยู่ในพื้นฐานของความถูกต้องยุติธรรม ทั้งการป้องกันการเกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปราบปรามอาชญากรรมอันส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์จะต้องเป็นผู้ที่เคารพและปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ต้องเป็นผู้ที่เคารพกฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง เป็นผู้ที่มีความยุติธรรมและเที่ยงธรรมโดยยึดถือความถูกต้องเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบทั้งในด้านหน้าที่และสิ่งที่กระทำไปแล้วอันเกิดผลตามมา สิ่งที่สำคัญอีกอย่างคือการปฏิบัติตนตามสิ่งที่กล่าวมาอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอ จากสิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดสามารถนำมาวิเคราะห์แยกเป็นประเด็นให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. การปกป้องสิทธิ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่อง เชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพทางกาย สุขภาพ รวมทั้งความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ โดยไม่ขึ้นอยู่กับขอบเขตของกฎหมายหรือกฎระเบียบข้อบังคับใดๆ ที่เป็นการเลือก ปฏิบัติ ซึ่งรัฐจะต้องให้หลักประกันในการดูแลประชาชนของตนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ใช้อำนาจรัฐหรืออำนาจในทางกฎหมาย และต้องไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชน ตำรวจจะต้องสำนึกในการให้บริการประชาชนด้านอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและสิทธิของแต่ละบุคคล เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่น เชื่อมั่นและศรัทธา อำนาจความสะอาดแก่ประชาชนในการร้องทุกข์ กล่าวโทษ การขออนุญาต การขอข้อมูลข่าวสาร หรือติดต่อราชการอื่น ด้วยความเต็มใจ เป็นมิตร ไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัตินั้นจะต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียสิทธิหรือเสรีภาพตามกฎหมาย จะต้องปฏิบัติด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม และให้เกียรติประชาชนเพื่อให้เกิดความน่าเคารพศรัทธาในตัวผู้ปฏิบัติหน้าที่ ไม่ใช่ใช้ถ้อยคำ กริยา หรือท่าทาง ที่มีลักษณะหยาบคาย ดูหมิ่น หรือเหยียดหยามประชาชน ต้องดำรงตนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมและเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ ในการรวบรวมพยานหลักฐาน การสืบสวนสอบสวน การสอบปากคำ หรือการซักถาม ผู้กระทำผิด ผู้ต้องหา ผู้ที่อยู่ในความควบคุมตามกฎหมาย ผู้เสียหาย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือบุคคลอื่น ข้าราชการตำรวจต้องแสดงถึงการเคารพซึ่งสิทธิไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครทั้งผู้เสียหาย ผู้รู้เห็นเหตุการณ์ พยาน หรือผู้ต้องหา ซึ่งในการสืบสวน สอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานจะต้องคงไว้ซึ่งความยุติธรรม ซึ่งประพฤติปฏิบัติได้ ดังนี้ ไม่ทำการทรมานหรือทารุณกรรมต่อบุคคล หรือต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ไม่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วม ให้มีการทรมานหรือทารุณกรรมต่อบุคคล หรือต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ไม่กระทำการข่มขู่หรือรังควาน ใช้อำนาจที่มีชอบ หรือแนะนำยุยงบุคคลด้วยถ้อยคำอันเป็นเท็จอันเป็นการปรักปรำผู้อื่น ไม่กักขังหรือหน่วงเหนี่ยวบุคคลที่ยังไม่ได้ถูกจับกุมตามกฎหมาย เพื่อการสอบปากคำซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการดำเนินชีวิตต่อบุคคลดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่ใช้อำนาจที่มีชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานอันจะเกิดความไม่ยุติธรรมต่อบุคคลที่ถูกกระทำ

การปกป้องสิทธิที่ได้กล่าวมาเป็นการทำให้ประชาชนมีความรู้สึกไม่โดนคุกคาม รู้สึกปลอดภัย ประชาชนก็จะเกิดมุมมองที่ดีในการมองตำรวจหรือผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเกิดความเคารพศรัทธาในตัวผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถสร้างให้เกิดความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งยังสามารถแสดงออกถึง

สิทธิในการเลือกสิ่งที่จะต้องสนองความต้องการแต่ต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านสังคม

2. การพิทักษ์กฎหมาย กฎหมายจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ในสังคมที่เคารพหลักความเป็นกฎหมายสูงสุด หรือหลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ซึ่งจำเป็นต้องผนึกรวมภาคส่วนอื่นๆ เข้าไปในกระบวนการทางกฎหมาย และมีการเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายในส่วนของความยุติธรรม ความเป็นธรรม และความถูกต้องดีงาม ซึ่งการพิทักษ์กฎหมายเป็นการยืนยันเจตนารมณ์ในการรักษากฎหมายให้ถึงที่สุด ไม่เลือกปฏิบัติ ผ่อนปรนหรือละเลยการดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ให้ระลึกเสมอว่า การใช้กฎหมายจะต้องคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมด้วย ข้าราชการตำรวจต้องควบคุมดูแลบุคคลที่อยู่ในการควบคุมของตนอย่างเคร่งครัดตามกฎหมาย ไม่ผ่อนปรนให้บุคคลนั้นมีสิทธิหรือได้ประโยชน์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตำรวจจะต้องรักษาข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นความลับอย่างเคร่งครัด เพราะอาจเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์หรือชื่อเสียงของบุคคล หรืออาจเป็นคุณหรือเป็นโทษทั้งต่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด ข้าราชการตำรวจจะเปิดเผยข้อมูลนั้นได้ต่อเมื่อมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ในราชการตำรวจที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเพื่อการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น กฎหมายจะเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบสุขในสังคมได้นั้นต้องเป็นกฎหมายที่มีรากฐานจากหลักเหตุและผล ความถูกต้องดีงาม ความเป็นธรรม ความยุติธรรม

ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ใช้อำนาจในการบังคับการตามกฎหมาย ตีความกฎหมาย ในกระบวนการ ยุติธรรม ต้องเข้าใจในเป้าหมายของกฎหมาย โดยที่กฎหมายแต่ละประเภทต่างก็มีเป้าหมายแตกต่างกันไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายจึงจำเป็นต้องศึกษากฎหมายทั้งในส่วนของความหมายและเป้าหมายให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

3. หลากหลายความสามารถ ความสามารถของบุคคลเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องอย่างมาในการพัฒนาตนเองให้มีทักษะความสามารถที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยๆ ทั้งเทคโนโลยี การสื่อสาร และความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ รวมไปถึงความรู้รอบตัวข่าวสารต่างๆ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมกับการนำมาใช้ เรียนรู้สิ่งที่มีแนวโน้มที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคตตัวอย่างเช่น สื่อในรูปแบบใหม่ๆ หรือการเชื่อมโยงกันในระดับโลกที่มากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลักดันทักษะต่างๆที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องมี อีกส่วนคือทักษะหรือความสามารถต่างๆ เช่น การรู้จักปฏิสัมพันธ์กับคน รู้จักการเข้าสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดความสามารถในการพัฒนาหน้าที่หรือกระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การเรียนรู้ทักษะหลายๆ อย่างจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จะไม่ถูกผูกติดอยู่กับวิธีการปฏิบัติหน้าที่แบบเดิมๆ อีกต่อไป เพราะมีทักษะที่กว้างขึ้นที่จะช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีความยืดหยุ่น และเกิดเป็นความคิดใหม่ๆ ที่ทำให้ได้ผลที่ดีที่สุดนั่นเอง

4. ผิดพลาดแล้วรับผิดชอบ ในการทำงานเราจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่บทบาทงานที่เราได้รับมอบหมาย ปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ และไม่หลอกหลวงผู้อื่น ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เราจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการให้และการแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อุทิศตนเพื่อการทำงาน มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบ จับกุม และปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งตำรวจก็คือ ผู้มีหน้าที่พิทักษ์สันติราษฎร์ เป็นบุคคลผู้ดูแลคุ้มครองพลเมืองของประเทศ ดังนั้น ตำรวจจึงเป็นผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงในการดูแลคุ้มครองให้เกิดความสงบสุขแก่พลเมืองของประเทศ ซึ่งเมื่อเกิดการทำหน้าที่ผิดพลาดก็ควรรับผิดชอบด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพราะคนเราทุกคนก็สามารถผิดพลาดกันได้ แต่เมื่อผิดพลาดแล้วออกมายอมรับนี่สิ่งที่จะต้องและน่ายกย่อง ความรับผิดชอบจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจอีกด้วย

5. มีกรอบปฏิบัติที่มั่นคง เมื่อมีการปฏิบัติหน้าที่ที่ดีแล้วการจะทำให้เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติอย่างเป็นประจำ และตลอดนั้น จะต้องมีการรอบซึ่งก็คือแนวทางในการปฏิบัติที่ไม่ได้เป็นการปฏิบัติแค่ชั่วคราว ต้องเป็นระบบ กฎหมายที่มีผลบังคับ มีความเชื่อถือได้และที่สอดคล้องกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยจะเป็นรากฐานสำหรับการทำหน้าที่อย่างประสิทธิภาพและยั่งยืน มีการควบคุมและการกำกับดูแลอย่างคล่องทำให้มั่นใจได้ว่าการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นส่วนหนึ่งในการยึดถือที่ทำให้เกิดเป็นจิตสำนึกในการทำเพื่อประชาชนอย่างเต็มความสามารถและเป็นปกติอย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่ดีต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนอยู่ในพื้นฐานของความถูกต้องยุติธรรม ทั้งการป้องกันการเกิดปัญหา และการปราบปรามอาชญากรรมอันส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์จะต้องเป็นผู้ที่เคารพและปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด ซึ่งการที่จะทำให้เกิดผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่ดีที่จะทำให้ประเทศชาติเกิดการพัฒนานั้น ประกอบไปด้วย “การปกป้องสิทธิ การพิทักษ์กฎหมาย หลากหลายความสามารถ ผิดพลาดแล้วรับผิดชอบ มีกรอบปฏิบัติที่มั่นคง” ที่จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ประเทศชาติเกิดความมั่นคงนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กองสารนิเทศ. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ.2555-2558. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ. 2555.

ประพันธ์ วิภาตศุทธิ. แนวทางเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ. 2549.

พระธรรมนูญอาณัติ, พระธรรมนูญอาณัติ 84. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมรินทร์การพิมพ์. 2531.

พระมหาอดิสร ธิรสโล. คุณธรรมสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. 2540.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์. 2546.

ร้อยตำรวจตรีดำรงค์ ข้าเจริญ. บรรยายสรุป. “โครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน”. ลำพูน : สถานีตำรวจภูธรบ้านโฮ่ง”. 2556). (อัดสำเนา).

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. คู่มือแนวทางการปฏิบัติตามกฎ ก.ตร. ว่าด้วยประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ พ.ศ.2553. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ. 2553.

_____. นโยบายการบริหารราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2557. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, 2555.

สำนักงานยุทธศาสตร์ ตร. 2556. “การพัฒนาสถานีตำรวจและหน่วยบริการประชาชน” ในนโยบาย การบริหารราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปี งบประมาณ 2557. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ. 2556.

ลิขิต ธีรเวคิน, ความหมายจริยธรรม และคุณธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.thaigoodview.com/node/33736> [14 ธันวาคม 2560].

กรอบคิดการพัฒนาเยาวชน : การวิเคราะห์บนฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

Youth Development Framework: An Analysis on a 20-Year National Strategic Framework

กัณฑ์ณ จงงามวิไล

เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล สถาบันวิจัยหรือศูนย์ จังหวัดลำพูน

บทคัดย่อ

การพัฒนาเยาวชนนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างเป็นขั้นตอนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ เป็นผลให้เกิดทักษะ ความคิด จิตสำนึกที่ดี ซึ่งขั้นตอนนี้จะประกอบไปด้วย การเตรียมความพร้อม ฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์ ผสานและพัฒนาความรู้ ทบทวนดูประสบการณ์ ส่งผ่านอย่างมีคุณค่า ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี โดยกระบวนการในการพัฒนาเยาวชนนี้ส่งผลไปถึงการตอบสนองต่อความต้องการของตัวเยาวชนเองอีกด้วย เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมอย่างมั่นคง เป็นผลให้เกิดบุคคลที่มีความสามารถและมีความสุขต่อไป

คำสำคัญ : กรอบคิด, การพัฒนาเยาวชน, การวิเคราะห์, ยุทธศาสตร์ชาติ 20ปี.

Abstract

Youth development must start with the appropriate development in each age range. It can be developed in a step that will lead to continuous learning as a process. As a result, good mental skills. The stage is composed of. Preparedness Experience training Merge and develop knowledge. Review experience Pass through valuable. These steps are the foundation of human resource development, which is a key factor in bringing the country into a developed country, which is the goal in the next 20 years. The process of youth development has resulted in a response to the The needs of the youth themselves. To prepare for social stability. As a result, the person with the ability and happiness continue

Keywords: thinking framework, youth development, analysis, 20 year national strategy.

บทนำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ท้าทายหลากหลายที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นที่ควรตระหนักร่วมกันในทุกภาคส่วนว่าการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงาน รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการได้ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์ จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึง ในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมใน

การกล่อมเกลาสร้างคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวต้อง มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่และ เพิ่มศักยภาพบุคคลของเมืองต่างๆ ให้สูงขึ้น ภายใต้การใช้มาตรฐานเดียวกันในการ เข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ การฝึกทักษะต่างๆ ซึ่งการพัฒนาบุคคลนั้นไม่ใช่เพียงแต่ทำให้บุคคลเหล่านั้นมีทักษะที่เพิ่ม มากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม ความรับผิดชอบที่ดีขึ้นเพียงเท่านั้น ควรจะเพิ่มควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่าง มีความสุข ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นคง

การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับ คุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้ เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้ คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมี จิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อ การดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตาม ความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 : 4)

การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็น ประเทศ พัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี ข้างหน้า โดยคนไทยในอนาคตต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สูการเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรมนัก คิด และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดี ซึ่งการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาเพื่อรองรับบริบททาง เศรษฐกิจและ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วน ของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความคืบอยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการ สร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอด ชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงใน ศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการ เรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่ม ประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถก้าวกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบ การศึกษาแล้ว รวมถึงพัฒนา ส่งเสริม และรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของประเทศให้มีจำนวนเพียงพอ ที่จะ ผลักดันการเติบโตบนฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรมและการปฏิรูประบบเสริมสร้างความ รอบรู้และจิตสำนึกทาง สุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นซึ่งเป็นการวางรากฐานการส่งต่อ เด็กที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาในช่วงอายุถัดไป โดยการส่งเสริมการเกิดที่มี คุณภาพ การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ สร้างครอบครัวอบอุ่น เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 85)

การพัฒนาเยาวชนในยุคศาสตร์ชาติ 20ปี

ปัจจุบันส่วนหนึ่งของสังคมเมือง ผู้ใหญ่ที่ไม่ดีเป็นภาพสะท้อนทำให้เด็กเห็นการละเลยต่อการพัฒนาสังคม เป็นเรื่องปกติ และสิ่งต่างๆ เหล่านั้นคือการทำลายความเจริญของชาติ เป็นตัวฉุดให้เด็กและเยาวชนของชาติไม่ได้รับการ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไปด้วย หากจะมองถึงความมั่นคงของประเทศชาติ สิ่งสำคัญที่รัฐบาลจะต้องดำเนินการ เป็นอันดับแรกได้แก่ การพัฒนามนุษย์ให้กลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดเพราะมนุษย์คือตัวกำหนดและนำทิศทางของ ประเทศชาติให้ก้าวไปสู่การพัฒนา ถ้าจะมองถึงความก้าวหน้าของประเทศชาติในอนาคตสิ่งสำคัญที่ต้องบอกว่าเป็น

ปัจจัยหลักของการพัฒนาคือการสร้างเด็กและเยาวชนของชาติวันนี้ให้มีคุณภาพเพื่อโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า อันจะเป็นการเตรียมความพร้อมในการวางรากฐานของการพัฒนาประเทศไทยให้เกิดความมั่นคง

การที่จะบรรลุวิสัยทัศน์และทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นจะต้องมีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาว และกำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว สร้างความเข้าใจถึงอนาคตของประเทศไทยร่วมกัน และเกิดการรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคมทั้งประชาชน เอกชน ประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อการสร้างและรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติและบรรลุวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นภาพฝันของแผนการพัฒนาประเทศ ที่จะกำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้กับหน่วยงานในกำกับของรัฐบาลทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ เพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือตามคติพจน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยมีระยะเวลาบังคับับานานถึง 20 ปี ตั้งแต่ปี 2560-2579 ตามร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ฉบับสรุปย่อ ที่เผยแพร่ต่อประชาชน มีการแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 13) การจัดทำกรกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วยยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้จากมาตรา 65 นี้เอง ทำให้ต้องออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า “พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560” เพื่อเป็นกรอบการดำเนินการจัดทำด้วยยุทธศาสตร์ชาติของจริง เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ และคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินงานของยุทธศาสตร์ชาติของหน่วยงานราชการต่าง ๆ (iLaw, ออนไลน์)

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในส่วนที่จะนำมาวิเคราะห์ที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาเยาวชนได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 3 คือการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ เพื่อพัฒนาคนและสังคมไทยให้เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของประเทศมีความพร้อมทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีครอบครัวที่มั่นคง กระจายโอกาสการพัฒนาและสร้างความมั่นคงให้ทั่วในทุกระดับ ลดความเหลื่อมล้ำไปสู่สังคมที่เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ มีประเด็นสำคัญอยู่ 6 ประเด็น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 88 – 93)

1. การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรม ในลักษณะที่เป็น ‘วิถี’ การดำเนินชีวิต ดังนี้ 1) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม 2) การบูรณาการเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตสาธารณะเข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม 3) การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนามีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติ

ได้จริง 4) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน 5) การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ โดยกระตุ้นให้มีการบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล พัฒนาสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม 6) การใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยม การส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์และเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

2. การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์ วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา วัยแรงงาน และ วัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ดังนี้ 1) ช่วงการตั้งครรภ์ แรกเกิด ปฐมวัย เน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่พ่อแม่ก่อนการตั้งครรภ์ ส่งเสริมอนามัย แม่และเด็กตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ 2) ช่วงวัยเรียน พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ 3) ช่วงวัยรุ่น นักศึกษา เน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ 4) ช่วงวัยแรงงาน ยกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะ 5) ช่วงวัยผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ

3. การปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้ 1) การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 2) การเปลี่ยนโฉมบทบาท ‘ครู’ ให้เป็นครูยุคใหม่ โดยปรับบทบาทจาก ‘ครูสอน’ เป็น ‘ครูฝึก’ หรือ ‘ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้’ 3) การการดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถสูงในต่างประเทศ เพื่อให้กลับมาช่วยสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้กับประเทศ

4. การพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ โดยการพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของประเทศอย่างเป็นระบบ การสร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนให้เอื้อต่อ กลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์งานบนฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดังนี้ 1) การพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 2) การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงานและระบบสนับสนุน 3) การการดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถสูงในต่างประเทศ

5. การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี มุ่งเน้นการเสริมสร้างการจัดการสุขภาวะในทุกรูปแบบ ที่นำไปสู่การมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี และมี “ทักษะด้านสุขภาวะ” ที่เหมาะสม ดังนี้ 1) การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) โดยพัฒนาองค์ความรู้และการสื่อสารด้านสุขภาพที่ถูกต้องและ เชื่อถือได้ให้แก่ประชาชน 2) การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาพ โดยผลักดันการสร้างเสริมสุขภาพในทุกนโยบาย 3) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี โดยส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็น 4) การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุน การสร้างสุขภาวะที่ดี โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ มาใช้ในการสร้างความเลิศทางด้านบริการทางการแพทย์และ สุขภาพแบบครบวงจรและทันสมัย 5) การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะดีใน ทุกพื้นที่โดยให้ชุมชนเป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสำนึกการมีสุขภาพดีของประชาชนผ่านการจัดการความรู้

6. การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย มุ่งเน้นการสร้างความรู้ในการวางแผนชีวิตและการสร้างครอบครัว การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาครอบครัว ดังนี้ 1) การส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ โดยการสร้าง บุตรที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับกลุ่มคนก่อนก้าวมาเป็นพ่อแม่ 2) การสร้าง

ครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ โดยส่งเสริมความรู้ในการวางแผนชีวิตที่เหมาะสมกับค่านิยมของคนรุ่นใหม่ 3) การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้าง ครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง โดยเน้นการส่งเสริมนโยบายการ สร้างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์ที่ 3 ในด้านการพัฒนาศักยภาพคนอันเป็นหลักเพื่อการพัฒนาเยาวชน การเริ่มพัฒนาตั้งแต่เกิดจนไปสู่วัยชราเพื่อให้เกิดเป็นค่านิยมและคุณลักษณะที่ดีต่อบุคคลในประเทศ

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์

ทฤษฎีการจูงใจซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่เรียกว่าทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดย Maslow จัดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ชั้น คือ (Abranam H. Maslow, 1943 : 370-396)

1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศหายใจ เป็นต้น ความต้องการดังกล่าวถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของร่างกายเพื่อการดำรงชีวิต

2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและอารมณ์ เช่น ความต้องการจะได้บ้านพักอาศัยหรือเสื้อผ้าอย่างเพียงพอ ควรจะต้องปราศจากความกังวลใจในเรื่องความมั่นคงทางการเงิน เป็นต้น

3) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) หลังจากที่ความต้องการทั้งสองชั้นได้รับ การตอบสนองแล้ว ความต้องการต่อมา คือ ความต้องการเป็นเจ้าของ หรือความต้องการทางสังคมซึ่ง ได้แก่ ความต้องการความรักและความต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน

4) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem Needs) เป็นความต้องการขั้นสูง ความต้องการดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นความต้องการเกี่ยวกับภาพพจน์ที่ดีของตนเองและการยอมรับตัวเอง ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นความต้องการเกี่ยวกับการได้รับการยกย่องและนับถือจากคนอื่น

5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ ตามความนึกคิดด้วยตัวเอง(Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถของแต่ละคนที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญก้าวหน้าถึงที่สุด

การพัฒนาเยาวชนเป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการแสดงออกของศักยภาพบุคคล ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตจากการพัฒนาตนเองจนนำไปสู่การเกิดการพัฒนาชุมชนและขยายออกไปจนสู่ระดับประเทศ รวมทั้งการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากภาวะปัจจุบันมีการแข่งขันทางสังคมอย่างมากในทุกด้าน ทำให้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพของเยาวชน เพื่อให้เกิดพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งในด้านทักษะ ความคิด และการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในชุมชน

การพัฒนาเยาวชนบนฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20ปี

การพัฒนาเยาวชนในประเทศไทยหากพิจารณาตามวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีต พื้นฐานการพัฒนาเริ่มจากครอบครัวแล้วก้าวไปสู่การเรียนรู้ในสังคมซึ่งแต่ละครอบครัวย่อมจะสนับสนุนได้มากน้อยต่างกันไป ซึ่งจากการพัฒนาเยาวชนจากแนวทางในยุทธศาสตร์ชาติเป็นการพัฒนาที่สนับสนุนเชิงโครงสร้างที่มุ่งเน้นทักษะ ความคิด ค่านิยมต่างๆ รวมถึงปัจจัยด้านสุขภาพที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เยาวชนมีชีวิตอยู่รอดในครอบครัวที่อบอุ่นและได้รับการอบรมสั่งสอน เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมอย่างมั่นคง ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับเยาวชนและเกิดความยั่งยืนได้ดังนี้

1. เตรียมความพร้อม การเตรียมความพร้อมเป็นอันดับแรกในการพัฒนาของชีวิต เป็นการเริ่มเตรียมความพร้อมในส่วนของพฤติกรรม ความพร้อมของร่างกายซึ่งจะส่งผลในการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นวัยที่ต้องการการปกป้องทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งพื้นฐานของกรอบการเรียนรู้ มาจากแนวคิดที่มีต่อชีวิตของเด็ก จากช่วงก่อนที่เด็กถือกำเนิด เด็กก็ได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสถานที่ พัฒนาการแรกสุดและการเรียนรู้ของเด็ก เกิดขึ้นโดยผ่านความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษาของเด็กเป็นคนแรกและมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ในขณะที่เด็กมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวันของพวกเขาเอง เด็กจะพัฒนาความสนใจและสร้างอัตลักษณ์และความเข้าใจของตัวเองที่มีต่อโลก การพัฒนาในส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่สำคัญในการเข้าใจในตัวเองอีกทั้งยังเป็นการตั้งเป้าหมายในสิ่งที่จะเรียนรู้ ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

2. ฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์ โดยการฝึกทักษะการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมให้แก่เด็ก เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้บ่มเพาะความคิด ฝึกฝนการปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่อที่จะเข้าใจชีวิตของผู้อื่น จำเป็นต้องเรียนจากสภาพจริงของชีวิตผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องสร้างเงื่อนไขให้นักศึกษามีโอกาสสัมผัสกับข้อมูล คิดทบทวน และสรุปความรู้ เพื่อให้เข้าใจบริบทสิ่งต่างๆภายในชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจและการแก้ปัญหา อีกทั้งเป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างวิธีการที่จะได้สิ่งนั้นมา ทำในสิ่งที่จะได้สิ่งนั้นมาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เช่น ความต้องการให้เกิดความรู้หรือทักษะในการทำอะไรใหม่ๆ ก็ต้องเข้าใจถึงเหตุของความรู้หรือทักษะในการทำอะไรใหม่ๆ โดยการสนับสนุนให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์และให้คุณค่าในสิ่งที่คิด ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาความคิดอย่างต่อเนื่อง รู้จักพิจารณาให้รู้ว่าเหตุใดจะทำให้เกิดผลดี ไม่ทำอะไรก็ตามโดยไม่พิจารณาเสียก่อนว่าเมื่อทำแล้วผลที่เกิดจะเป็นเช่นไร การฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างทักษะที่จะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ซึ่งสามารถทำได้โดยการฝึกอบรมให้เกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ทั้งหมดจะเป็นการสร้างองค์ความรู้เฉพาะบุคคลที่เรียกว่าประสบการณ์นั่นเอง

3. ผสานและพัฒนาความรู้ ต่อมาเมื่อมีประสบการณ์เฉพาะบุคคลแล้ว กิจกรรมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นเป็นสื่อกลางในการสื่อสารให้เข้าใจถึงความต้องการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนอกจากจะทำให้เข้าใจบุคคลอื่นมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากประสบการณ์ของบุคคลนั้นอีกด้วย นอกจากการเข้าใจบุคคลอื่นแล้วบุคลากรที่ดีและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องเข้าใจถึงองค์กรหรือชุมชนด้วย รู้จักธรรมชาติ ความเป็นไป ความต้องการ และประเพณีของชุมชนหรือ สังคมนั้นๆด้วย สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่ยาวนาน รู้ถึงโครงสร้างและรูปแบบการทำงานว่าเป็นเช่นไร และทำความเข้าใจว่าสิ่งใดหรืออะไรที่ทำให้เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งการจะทำให้เกิดความรู้และทักษะที่มีความหลากหลาย

4. ทบทวนดูประสบการณ์ เป็นการคิดย้อนถึงสิ่งที่เราได้ปฏิบัติหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งการที่เราได้มีโอกาสทบทวนตนเอง ก็เหมือนกับการอ่านหนังสือ ยิ่งทบทวนมากเราก็ยิ่งจดจำ มีประสบการณ์และสามารถแก้ไขปัญหาคาต่างๆ ได้อย่างมีสติ รู้จักข้อดี ข้อเสียของตนเอง รวมถึงข้อผิดพลาดต่างๆ ในการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ว่าเหตุใดที่ทำให้ไม่บรรลุผลสำเร็จ เมื่อเวลาผ่านไป ช่วงอายุและประสบการณ์ที่มากขึ้น ย่อมส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของความคิดและความชอบ อย่ายึดติดกับความคิดเดิมบางอย่างที่เราเคยคิดไว้ อย่าเอาตัวเองไปผูกติดกับความคาดหวังของคนอื่น และที่สำคัญ อย่าเอาความกลัวซึ่งปากชาวบ้านมาเป็นปัจจัยหนึ่งในการเลือกเส้นทางชีวิตของคุณ เพราะสุดท้ายแล้วคนที่อยู่เคียงข้างคุณเสมอ แต่ไม่ว่าจะเลือกไปเส้นทางไหน สิ่งแรกที่คุณต้องรู้คือ คุณรู้สึกอย่างไร คุณทำมันได้ดีหรือเปล่า แล้วนำประสบการณ์ที่นำมาทบทวนทั้งในด้านที่ประสบความสำเร็จ และที่ไม่บรรลุผลสำเร็จ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่ผู้อื่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

5. **ส่งผ่านอย่างมีคุณค่า** เป็นการแบ่งปันความรู้ถูกถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคน กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่ม หรือจะเป็นจากองค์กรหนึ่งไปยังอีกองค์กร เป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ไปยังผู้ที่ต้องการความรู้ หรือการได้มาซึ่งความรู้ของผู้ที่ต้องการความรู้ เนื่องจากในชีวิตของแต่ละคนไม่สามารถเรียนรู้ได้ทุกอย่างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในความแตกต่าง การส่งผ่านจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีพ เป็นภูมิความรู้ที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่รุ่นสู่รุ่นสืบทอดมาเรื่อยๆ ภูมิความรู้บางอย่างเลื่อนหายไปไม่มีการสืบทอด บางเรื่องก็มีการสืบค้นนำมาปรับใช้ใหม่ หรือนำเอาเทคนิควิชาการใหม่ๆ มาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม การสืบทอดองค์ความรู้นั้นสามารถทำทั้งแบบปัจเจกและแบบกลุ่ม แต่การรวมกลุ่มในการเรียนรู้และช่วยกันและกันสามารถทำได้อย่างมีพลังและทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้เร็ว นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อให้เยาวชนได้สืบทอดองค์ความรู้และนำไปพัฒนาปรับใช้ตามบริบทและความคิดอ่านของเยาวชน ที่มีภูมิความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนจึงถือเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าเนื่องจากเป็นความรู้ที่ผ่านการสั่งสมมาแล้วเป็นเวลานานผ่านการลงมือปฏิบัติ ลองผิดลองถูก

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเยาวชนนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างเป็นขั้นตอนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ เป็นผลให้เกิดทักษะ ความคิด จิตสำนึกที่ดี ซึ่งขั้นตอนนั้นจะประกอบไปด้วย **การเตรียมความพร้อม**เป็นอันดับแรกในการพัฒนาของชีวิต **ฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์**เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้บ่มเพาะความคิดฝึกฝนการปฏิบัติ **ผลานและพัฒนาความรู้**เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น **ทบทวนดูประสบการณ์**เป็นการคิดย้อนถึงสิ่งที่เราได้ปฏิบัติหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ **ส่งผ่านอย่างมีคุณค่า**เป็นการแบ่งปันความรู้ถูกถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้เป็นการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี โดยกระบวนการในการพัฒนาเยาวชนนี้ส่งผลไปถึงการตอบสนองต่อความต้องการของตัวเยาวชนเองอีกด้วย เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมอย่างมั่นคง เป็นผลให้เกิดบุคคลที่มีความสามารถและมีความสุขต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเยาวชนอีกอย่างที่สำคัญคือเครือข่ายเยาวชนที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้ บนความแตกต่างทางด้านทักษะ ความคิด กระบวนการต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความรู้ที่มีความหลากหลาย รวมถึงเกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นความรู้เฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่**

สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. 2559.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20ปี พ.ศ. 2560 – 2579.**

2560.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

iLaw, ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คืออะไร? เข้าใจกันแบบย่อๆ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://ilaw.or.th/node/4570>. (2 กุมภาพันธ์ 2561).

Abranam H. Maslow. “A Theory of Human Motivation”. (Psychological Review, 50 1943).

ชุมชนต้นแบบ : การบริหารการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0

Role model Community : Administration Development in Thailand 4.0

ภูซัช แสนคำวงศ์

เยาวลักษณ์ มูลเมือง

สามารถ บุญรัตน์

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์แนวคิดการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบในยุคไทยแลนด์ 4.0 พบว่า ชุมชนไทยยังมีข้อจำกัดหลายด้านที่ยังไม่สามารถจะขับเคลื่อนไปสู่การสร้างต้นแบบชุมชนที่เข้มแข็งได้ เพราะปัญหาและอุปสรรคในเชิงการบริหารการพัฒนาในพื้นที่ชนบท แต่ถึงอย่างไรก็ตามในยุคไทยแลนด์ 4.0 จะสามารถพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบได้ด้วยมิติเหล่านี้ มิติการสร้างสังคมแห่งวัฒนธรรมชั้นสูง มิติการสร้างสามัคคีในชุมชน มิติการพัฒนาก้าวหน้าทางวิสัยทัศน์ การพัฒนามนุษย์ในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบเศรษฐกิจชุมชน และรวมไปถึงมิติทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่

คำสำคัญ : ชุมชนต้นแบบ, การบริหารการพัฒนา, ไทยแลนด์ 4.0

Abstracts

This article aims to analyze the concept of community development administration for development as a role model community in Thai land 4.0 era. It is found that Thai community has many limitations that cannot be driven to be a strong community. some problems and obstacles are the administration development in rural areas. However, in Thai land 4.0 era, the community can become a role model community with these dimensions : the dimension of building a high culture society, the Dimension of building community harmony, the dimension of leadership development in terms of vision ; human development ; quality of life development and community economy, including the dimension of modern technology.

Keywords : Role model Community, Administration Development, Thailand 4.0

บทนำ

ในปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ประชาชนในท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการพัฒนาทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมไปถึงการรู้จักประยุกต์นำเอาสิ่งใหม่ๆ มาใช้ในชุมชน เพื่อที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างแต่พื้นฐานในการพัฒนานั้นจะต้องเริ่มจากชุมชน (ประชาชน) เป็นผู้บริหารจัดการเองเพราะคนในชุมชนรู้และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการภายในชุมชนของตนและรากฐานสำคัญที่จะนำชุมชนนั้น ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้จะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อนจะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกันไป และทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่นจึงสามารถแก้ไขปัญหาลดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและชุมชนได้ ปัญหาและ

อุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้น คือชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนของตนนั้นจะสามารถนำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนได้อย่างไร เลยมองข้ามละเลยในการดูแลสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนของตนไม่ว่าจะเป็นความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่มีการนำความรู้ที่มีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ปล่อยให้สูญหายไปกับคนเก่าคนแก่ ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละชุมชนจึงเป็นการดีที่การพัฒนาที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของความสอดคล้องของมนุษย์ของแต่ละชุมชน ในเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงความทันสมัยและเทคโนโลยีได้เข้ามาในชุมชนส่งผลกระทบต่อชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกนำมาใช้ประโยชน์ โดยมุ่งเน้นผลกำไรเป็นหลักใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยใหม่เก็บเกี่ยวผลประโยชน์เพื่อสนองความต้องการ จนส่งผลต่อการสูญเสียทรัพยากรของชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ สัตว์น้ำ ฯลฯ ส่งผลต่อการสูญเสียทุนทางทรัพยากรทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมเปลี่ยนไปใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2549 : 25-29)

ชุมชนจะพัฒนาได้หรือไม่ และดำเนินไปในทิศทางใดนั้น จะต้องมีแนวคิดแบบไหนที่จะเป็นการช่วยพัฒนาพื้นฐานของชุมชน รวมไปถึงการช่วยให้ชุมชนนั้นสามารถปรับตัวให้ทันต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (สมชาย ศรีวิรัตน์, ออนไลน์) ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องมีวิธีการใดที่จะทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่นั้นมีการพัฒนาจนกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ และจะต้องทำอะไรที่จะทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนและสามารถนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและต่อสังคม รวมไปถึงจะต้องใช้วิธีไหนที่จะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสามารถของตนและใช้ความสามารถนั้นมาพัฒนาชุมชน ซึ่งการสร้าง ความเข้มแข็งและแรงผลักดันที่จะพัฒนาชุมชนจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้คนจำนวนมากในชุมชนจะต้องใช้วิธีการไหนเพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมายมาจากภายในชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2538 : 121) คำถามเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่จุดประกายสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนไทย

การพัฒนาชุมชนของไทยเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ละชุมชนโดยให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านไปพร้อมกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้นมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการ ทั้งนี้ การพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน เช่น สภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงส่งผลให้การพัฒนาที่มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เพื่อที่จะก้าวข้ามการพัฒนาแบบดั้งเดิมเข้าสู่การพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งยุคไทยแลนด์ 4.0 คือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยหรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลภายใต้การนำของ นายกรัฐมนตรี ก่อนที่จะมาไทยแลนด์ 4.0 ก็ต้องผ่านไทยแลนด์ 1.0 คือรัฐบาลเน้นการเกษตรกรรม เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชไร่พืชสวน ส่วนการส่งออกสมัยนั้นยังเป็นแค่พวกไม้สัก ดีบุกเท่านั้นเอง ไทยแลนด์ 2.0 คือเน้นอุตสาหกรรมเบาแต่หันมาใช้แรงงานจำนวนมากแทน เช่น เครื่องนุ่งห่ม รองเท้า กระเป๋า เครื่องประดับ และไทยแลนด์ 3.0 เป็นยุคของอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก มีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น เน้นเรื่องชิ้นส่วนยานยนต์ แผงวงจรไฟฟ้าที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น และเรื่องของการลงทุน มีการขยับไปลงทุนในต่างประเทศอีกด้วย (สุวิทย์ เมษินทรีย์, (2 พฤษภาคม 2559), ออนไลน์)

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยประชาชนเข้าร่วมมือหรือริเริ่มเอง ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มการใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดการริเริ่ม เมื่อประชาชนเข้าร่วมมือกับรัฐจึงทำให้เกิดบทบาทและกรรมวิธีขึ้นอีกเพราะประชาชนต้องปรึกษาหารือกันเอง กำหนดความต้องการ วางโครงการเองแล้ว

ร่วมมือกันเอง แล้วร่วมมือกันปฏิบัติตามโครงการนั้นๆ เพราะว่าวิธีที่ประชาชนคิดทำเอง มีความสำคัญยิ่งกว่าผลงานเสียอีก ตลอดจนความเชื่อมั่นในตนเอง (สนธยา พลศรี, 2545 :49) ดังนั้นชุมชนจะก้าวหน้าได้ ก็ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนว่ามีความคิดที่จะนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถนำมาสร้างอาชีพให้กับชุมชนของตนเอง พัฒนาชุมชน ซึ่งหากสามารถนำเอาสิ่งที่กล่าวมานี้มาทำให้เกิดเป็นรูปธรรม รวมถึงนำมาประยุกต์ใช้จริง และจัดการกับทรัพยากรได้ก็จะเป็นการยกระดับชุมชนให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบได้ โดยชุมชนต้นแบบนั้น หมายถึง ชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้หรือเป็นแบบอย่างการปฏิบัติที่ดีแก่ชุมชนอื่นนั่นเอง

วิเคราะห์การบริหารการพัฒนาชุมชนต้นแบบในยุคไทยแลนด์ 4.0

การบริหารการพัฒนาชุมชนต้นแบบในยุคไทยแลนด์ 4.0 ในปัจจุบันนั้น จะเป็นการเพิ่มศักยภาพในชุมชนและการนำเอาความรู้ที่ได้จากการพัฒนาประชาชนในชุมชนในด้านต่างๆ มาใช้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 เช่น การพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบได้ด้วยมิติการสร้างสังคมแห่งวัฒนธรรมชั้นสูง มิติการสร้างสามัคคีในชุมชน มิติการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิสัยทัศน์ การพัฒนามนุษย์ในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบเศรษฐกิจชุมชน และรวมถึงมิติทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้จะส่งผลให้ชุมชนที่เราทำอยู่เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนามากยิ่งขึ้น และยังเป็นการช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถที่จะแสดงศักยภาพ และภูมิปัญญาที่สามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง และคงอยู่ตรงต่อความต้องการของชุมชน

ชุมชนต้นแบบที่ 1 : มิติการสร้างสังคมแห่งวัฒนธรรมชั้นสูง ก็คือการสร้างสังคมให้มีความเทียบเท่ากับชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นแรงผลักดันทางศีลธรรมอันดีงามเป็นแบบแผน ในการปฏิบัติในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และเป็นตัวกำหนดความประพฤติของคนในแต่ละสังคม ผู้เขียนมองว่าการสร้างสังคมแห่งวัฒนธรรมชั้นสูง ในชุมชนนั้นให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนอื่นนั้น จะต้องเริ่มจากชุมชนในท้องถิ่นของตนก่อนไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชุมชนทั้งด้านวัตถุ และไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ศีลธรรม จรรยา ภาษาวรรณคดี ศิลปะ และประเพณี คือประชาชนในชุมชนมีศักยภาพที่จะนำวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนมาสานต่อและสร้างความเป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชนพร้อมปรับปรุงให้มีความร่วมสมัย แต่ไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ดั้งเดิมไป แต่ปรับเปลี่ยนในส่วนของงานดำเนินกิจการให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งที่ทำให้ชุมชนคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนนั้น บุคคลที่สำคัญที่สุดก็คือ ประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ ปราชญ์ของชุมชน ที่มีความรู้ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ล้วนสำคัญเพื่อที่ลูกหลานรุ่นหลังจะได้มีผู้สืบ สานสังคมทางวัฒนธรรมรวมเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนต่อไป

ชุมชนต้นแบบที่ 2 : มิติการสร้างสามัคคีในชุมชน มองว่าการที่จะสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้นั้นต้องจัดให้มีการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนนั้นๆ เพื่อที่จะช่วยกันสนับสนุนการนำเอาสินค้า องค์ความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนมาบูรณาการให้เป็นจุดเด่นของชุมชน เพื่อที่จะเป็นการหารายได้ให้แก่ชุมชนการร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน จึงจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งพร้อมที่จะก้าวไปสู่ความเจริญในอนาคตและโลกสมัยใหม่

ชุมชนต้นแบบที่ 3 : มิติการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิสัยทัศน์ การที่ชุมชนจะพัฒนาและก้าวไปสู่ยุค 4.0 ได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน ซึ่งมีภาวะความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความสามารถในการจัดองค์การ ออกแบบงาน กำหนดทิศทาง สร้างบรรยากาศในการตัดสินใจร่วมกันเป็นกลุ่ม การออกแบบงานที่มีความเป็นไปได้ทางเทคนิค มีความสามารถในเชิงพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้และพัฒนาให้มีคุณภาพ

สามารถสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น เช่น การเป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีการพัฒนาตนเองหาความรู้ในสิ่งใหม่มาพัฒนาชุมชนและสามารถถ่ายทอดให้ประชาชนในท้องถิ่นทราบและทำได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาชุมชนทั้งนำพาชุมชนของตนก้าวข้ามสิ่งเดิมๆ

ชุมชนต้นแบบที่ 4 : คือการพัฒนาคนในชุมชนซึ่งคนในชุมชนจะพัฒนาได้การสนับสนุนให้มีการสอนและสืบทอดองค์ความรู้ของชุมชน โดยนำเอาไปบรรจุลงในวิชาเรียนของโรงเรียนในเขตพื้นที่ชุมชนนั้นๆเพื่อที่จะเป็นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และปูพื้นฐานเพื่อที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดให้คนในชุมชนมีความรู้ มีทักษะเพิ่มขึ้นรู้เท่าทันเหตุการณ์ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นข่าวสารของคนในชุมชน หรือข่าวสารต่างประเทศ รู้เขา รู้เรา เช่น ซึ่งชุมชนสามารถนำข้อมูลต่างๆ เข้ามาถ่ายทอดให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบ และเรียนรู้ในด้านต่างๆ

จะเห็นได้ว่า เมื่อประชาชนพัฒนาแล้วชุมชนก็จะเกิดความเจริญตามมาไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง, ไฟฟ้า, ประปา ไปจนถึงอินเทอร์เน็ตเข้ามาในชุมชน จะทำให้ชุมชนเจริญขึ้น ทำให้ประชาชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในชุมชน การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ แต่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนนั้นต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลในชุมชนเอง เมื่อบุคคลมีจิตสำนึกเป็นนักพัฒนาแล้วนั้น ชุมชนก็จะถูกพัฒนาขึ้นโดยคนในชุมชนเอง เยาวชนในชุมชนถือว่าเป็นเด็กรุ่นใหม่ที่จะปลูกฝังแนวความคิดในการเป็นนักพัฒนาให้กับพวกเขา เพราะเด็กใหม่มักมีการเรียนรู้อะไรใหม่ๆ อยู่เสมอและจะสามารถนำมาต่อยอดความคิดที่เป็นการพัฒนาชุมชนของพวกเขาเองได้ และกว่าที่เยาวชนเหล่านี้จะโตเป็นผู้ใหญ่และสร้างนักพัฒนารุ่นเยาว์ ชุมชนก็คงจะมีการพัฒนาในด้านต่างๆ

ชุมชนต้นแบบที่ 5 : การพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เน้นการพัฒนาพื้นฐานทางจิตใจ มีหลักในการดำเนินชีวิต มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตที่ดี เน้นการพึ่งพาตนเองมากขึ้น รวมไปถึงการร่วมมือกันในชุมชนและสังคม เพื่อคอยสนับสนุนให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงมีรายได้จากการประกอบอาชีพของตนสร้างรายได้ให้กับชุมชนและครอบครัว รวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ บนรากฐานของความสามารถที่มีอยู่ของสมาชิกในชุมชนรวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจ ชุมชนจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพที่ชุมชนสามารถคิดและทำได้เอง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรมีการพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว และชุมชนมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนที่มีจุดแข็งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

ชุมชนต้นแบบที่ 6 : คือการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในชุมชน โดยวิธีการนี้จะต้องใช้ความร่วมมือระหว่างคนวัยหนุ่มสาวและผู้สูงวัยให้มาทำงานร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันและเป็นการช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนในชุมชน รวมไปถึงสร้างความสามัคคี และเป็นการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ อีกทั้งการนำเอาเทคโนโลยีมาปรับใช้ในชุมชนนั้นจะเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่ชุมชน เช่น ในด้านอุตสาหกรรมโดยการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิตสินค้าพื้นบ้านและงานฝีมือ ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น แล้วยังช่วยประหยัดแรงงาน ลดต้นทุนและรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การนำเครื่องคัดแยกกล้าโย มาใช้ในชุมชนเพื่อลดเวลา ต้นทุน ค่าใช้จ่าย หรือในด้านการสื่อสารที่มีการใช้สื่อทางสังคมออนไลน์ มาใช้เป็นตัวกลางในการติดต่อระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกไม่ว่าจะเป็นทั้งในประเทศและต่างประเทศ และยังสามารถนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ไปรโมทวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของชุมชนได้ ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชนได้ โดยใช้สื่อออนไลน์ อีกทั้งสื่อเทคโนโลยีทำให้การกระจายข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว

การจะพัฒนาระดับให้เป็นชุมชนต้นแบบได้นั้น ปัจจัยหลักจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ให้มีความเชื่อมโยงกัน ระหว่าง ภาครัฐ กับ ภาคประชาชน

ในการบริหารจัดการโดยผลักดันให้ประชาชนในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการคิดวางแผนโครงการ วิเคราะห์โครงสร้าง ค้นหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเป้าหมายพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นอันดับแรก เพื่อให้ประชาชน กินดี อยู่ดี มีความสุข ชุมชนท้องถิ่นต้องพึ่งพาตนเองได้ โดยชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ รู้จักใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาพร้อมที่จะก้าวเข้าไปสู่โลกแห่งยุคที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ นำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนนั้นจะได้กลายเป็นชุมชนแห่งการพัฒนาและเป็นชุมชนต้นแบบอย่างแท้จริง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันนั้นสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุทำให้สภาพสังคมไทยมีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงเร็วตามไปด้วย ซึ่งชุมชนท้องถิ่นนั้นควรที่จะมีการปรับตัวให้ทันยุค ทันเหตุการณ์ และเปิดโลกทรรศน์ให้กว้างขึ้น และประเด็นที่สำคัญก็คือ การบริหารการพัฒนาชุมชนไทยในยุคปัจจุบันนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับชุมชนในทุกๆ ด้าน และการที่จะทำให้ชุมชนนั้นเกิดการพัฒนาจนสำเร็จได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือความคิดริเริ่มและความตั้งใจที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยต้องอาศัยกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านนั้นๆ มาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยที่จะต้องมีการร่วมมือกันว่าจะต้องพัฒนาให้ชุมชนนั้นมีความเจริญก้าวหน้าแต่ไม่ละทิ้งเอกลักษณ์ของตนเอง รวมทั้งต้องสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนภายในชุมชนได้หลากหลายช่องทาง ซึ่งวิธีนี้จะเป็นการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนไปพร้อมๆ กันได้ โดยจะทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสมไม่เป็นภาระ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม และสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ดีมาปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง โดยใช้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งการนำเอาความรู้ที่ได้จากการพัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ เหล่านี้มาใช้ นั้น จะส่งผลให้หน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ในเขตพื้นที่ของชุมชนเกิดการปรับปรุงพัฒนาตามเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น และยังรวมถึงเป็นการช่วยส่งเสริมในการแสดงศักยภาพและความสามารถของชุมชนได้อย่างเต็มที่ และพัฒนาชุมชนของตนเองให้ก้าวทันยุคสมัยใหม่

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2538.
- จิตจำนง กิติศิริติ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : คุณพิมพ์อักษรกิจ, 2536
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545.
- สมชาย ศรีวิรัตน์, การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : แนวคิด หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์]. : <https://www.gotoknow.org/posts/549133> . [25 มกราคม 2561].
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ความมั่งคั่งของทุนสังคม. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น. 2549.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2 พฤษภาคม 2559). ไชยทัศน์ "ประเทศไทย 4.0" สร้างเศรษฐกิจใหม่ ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://pr.prd.go.th/nan/ewt_news.php?nid=3386&filename=index .[25 มกราคม 2561].

Chiang Rai city of art : ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย

Chiang Rai City of Art: The Ten schools in Buddhist Scripture Department of Education,
Chiang Rai Province.

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง)

วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ หาแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ และส่งเสริมพัฒนาผลงานช่างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่นของแต่ละอำเภอสนองนโยบายของรัฐบาลให้เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

กระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงราย มีการกระบวนการดำเนินงานใน 2 ส่วน คือ การควบคุมดูแลการบริหารจัดการระดับกลุ่ม และการบริหารระดับโรงเรียน ส่วนแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ คือ ผู้บริหารโรงเรียนภายในจังหวัดเชียงรายบริหารกันเอง โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงรายเป็นที่เลี้ยง สำหรับด้านส่งเสริมพัฒนาผลงานช่างสิบหมู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่นของแต่ละอำเภอสนองนโยบายของรัฐบาลให้เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรได้ช่วยอุดหนุนเคราะห์ด้านสถานที่จำหน่าย สถานที่แสดงผลงาน และจัดตั้งโรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ศิลปะของชุมชน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์, พุทธศิลปกรรม, ล้านนา, โบราณวัตถุ, โบราณสถาน,

Abstract

This research study. The purpose is to study the process of teaching ten professional technicians. Find a way to develop a professional learning process. And promote the work of ten groups of Buddhist Scripture School. Department of General Education, Chiang Rai Chiang Rai is a city of art. The instruments used in the study were in-depth interviews. Participatory observation And a small group meeting record. The study found that.

The teaching profession of the ten groups of Buddhist Scripture School. Department of General Education in Chiang Rai There are two types of operational processes: group level management. And school administration. The way to develop the learning process of teaching profession is the Xiamen is the administrative school in Chiang Rai. The Buddhist office of Chiang Rai is a nanny. For promoting the development of ten artworks as a source of local arts knowledge of each district, the policy of the government to Chiang Rai is a city of arts, local government organizations should help to support the place of sale. Place of display And set up a school as a community arts learning center.

Keywords: History, Buddhist art, Lanna, antiquities, archaeological site,

บทนำ

ตามที่นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้เปิดเผยต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2559 (<https://www.dailynews.co.th/education/511242>) หลังจากที่ได้ไปร่วมเปิดงานเทศกาลศิลปะนานาชาติ (Setouchi Triennale 2016 “Session Setouchi Asia Village” ณ SunPort Takamatsu ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ประเทศไทย และจังหวัดคางาวะ ประเทศญี่ปุ่น ในโอกาสเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ครบรอบ 130 ปีไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โดยหอศิลป์กรุงโตเกียวได้นำนิทรรศการมังงะ-อนิเมะ และเกมส์ มาจัดแสดงที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพ ขณะที่ไทยได้อนุญาตให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะกรุงโตเกียวยืมโบราณวัตถุที่ล้ำค่าของกรมศิลปากรจำนวน 50 ชิ้นไปจัดแสดงที่ญี่ปุ่น รวมถึงแลกเปลี่ยนศิลปะและนิทรรศการร่วมกันตลอดทั้งปี 2017 ด้วย จากการร่วมงานดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ควรสร้างจังหวัดแห่งศิลปะขึ้นในประเทศไทย เพราะมั่นใจว่าประชาชนในพื้นที่จะได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ โดยเบื้องต้นจะนำร่องที่จังหวัดเชียงรายเป็นแห่งแรก เพราะมีศักยภาพและทุกวันนี้ก็แทบจะเป็นเมืองศิลปะโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว

ช่างสิบหมู่ก็ขึ้นว่าเป็นกลุ่มศิลปะที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นสถานศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 นักเรียนที่ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเป็นเยาวชนที่มาจากครอบครัวที่มีความเสี่ยงด้านยาเสพติด ได้แก่ ครอบครัวยากจนบ้าง ครอบครัวที่หย่าร้างอาศัยอยู่กับตายาย หรือปู่ย่าบ้าง ครอบครัวที่กำพร้าพ่อหรือแม่และอาศัยอยู่กับตายายหรือปู่ย่าบ้าง ครอบครัวมีปัญหาทางครอบครัวคือพ่อหรือแม่ไปมีคู่อื่นใหม่บ้าง และครอบครัวจากชาวเขาเผ่าต่าง ๆ บ้าง แล้วเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร โดยอาศัยอยู่ในวัดที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียน ปีการศึกษา 2560 มีนักเรียนทั้งหมด 4,0383 รูป (กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, 2560 : 1) ในแต่ละปีการศึกษาจะพบปัญหานักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ส่วนใหญ่จะลาสิกขาไปศึกษาต่อทางฆราวาส หรือไปประกอบอาชีพอื่น ๆ แต่จากข้อมูลการสำรวจการศึกษาต่อในแต่ละปีของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย (2558) พบว่า ลาสิกขาไปศึกษาต่อเป็นฆราวาสร้อยละ 85 ที่เหลือศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่เปิดโอกาสให้ ในขณะที่กลุ่มที่ลาสิกขาไปนั้นยังพบว่าไปประกอบอาชีพเป็นกรรมกร บางคนก็หันไปหาอาชีพอื่นที่มีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านการประกอบอาชีพติดตัวไป

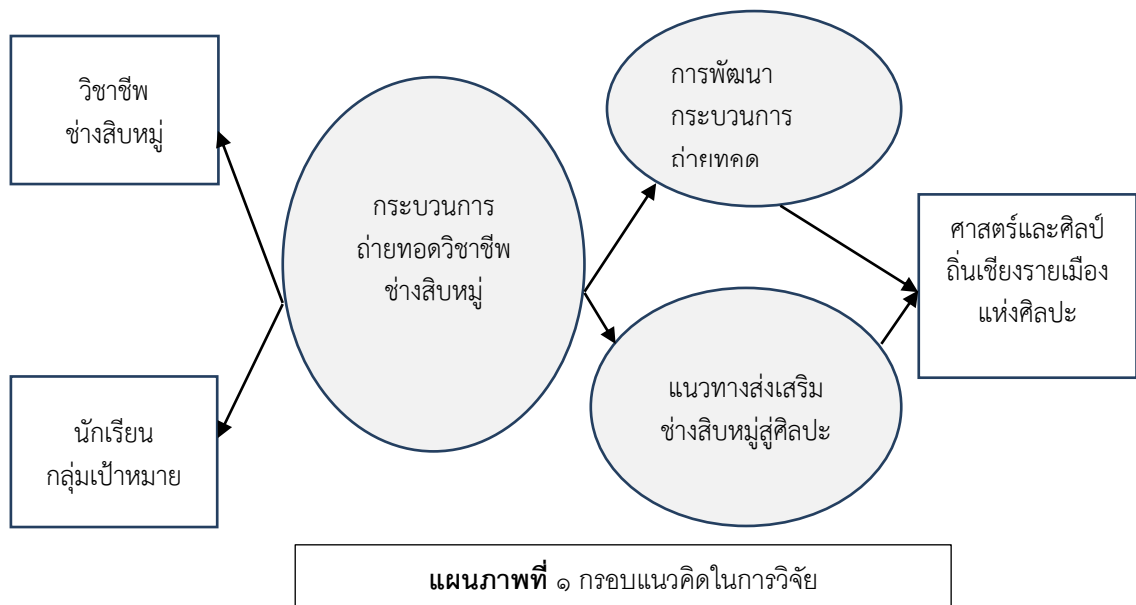
ดังนั้น กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย ได้เล็งเห็นถึงปัญหาการประกอบอาชีพของนักเรียนในอนาคต จึงได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ขึ้นเพื่อเป็นการฝึกวิชาชีพให้แก่เด็กนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย เป็นการสร้างสรรค์สัมมาชีพแก่นักเรียน เมื่อลาสิกขาไปก็จะได้นำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว ถ้ายังอยู่ในเพศบรรพชิตก็จะช่วยจรรโลงศิลปวัฒนธรรมตระกูลช่างสิบหมู่ให้สืบไปอย่างยั่งยืน โดยเบื้องต้นได้รับการสนับสนุนส่งเสริมของสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และต่อมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เข้ามารับผิดชอบสนับสนุนแทนสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แต่ก็ยังมีปัญหาด้านการถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งทำให้กระบวนการถ่ายทอดไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ประกอบกับครูผู้สอนส่วนใหญ่จะเป็นปราชญ์ท้องถิ่น หรือชำนาญการเฉพาะเรื่อง ไม่มีประสบการณ์สอน การถ่ายทอด และบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัย จึงทำให้กระบวนการถ่ายทอดได้ไม่ดีเท่าที่ควร

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาถึงกระบวนการเรียนการสอนและการถ่ายทอดวิชาชีพช่างสิบหมู่แก่นักเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงรายในอันที่จะทำให้วิชาชีพช่างสิบหมู่เป็นวิชาชีพที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ของผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพช่างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อส่งเสริมพัฒนาผลงานช่างสิบหมู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่นของแต่ละอำเภอสอนนโยบายของรัฐบาลให้เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ จึงได้กำหนดรูปแบบการวิจัยดังนี้

- 1) ศึกษาวิจัยจากเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) เดินทางศึกษาข้อมูลทางกายภาพจากกระบวนการเรียนการสอนช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงรายทั้ง 21 แห่ง
- 3) จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาช่างสิบหมู่ และนักเรียนที่เรียนวิชาช่างสิบหมู่ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูสอนวิชาช่างสิบหมู่ โรงเรียนละ 1 รูป/คน รวม 42 รูป/คน นักเรียนที่เรียนวิชาช่างสิบหมู่โรงเรียนละ 3 รูป รวม 63 รูป รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 105 รูป

ขั้นตอน วิธีการ การวิจัย ลงพื้นที่ในพื้นที่ศึกษากระบวนการเรียนการสอนของแต่ละโรงเรียน เก็บข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น จัดอบรมสัมมนาแก่ครูผู้สอน และเสริมทักษะการเรียนรู้แก่นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศิลปิน เชียงราย จัดประชุม Focus Group ผู้อำนวยการ ครูสอนวิชาช่างสิบหมู่ และเกี่ยวข้องเพื่อหาทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอน นำประชากรและกลุ่มเป้าหมายศึกษาในพื้นที่ และหอดิลป์ของศิลปินต่าง ๆ ของ เชียงราย เพื่อสร้างความตระหนักแก่กลุ่มประชากร อันจะนำไปสู่การส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ ร่วมกับ สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม วิทยาลัยสงฆ์เชียงรายจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ กลุ่มศิลปิน และประชาชน คัดเลือกโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในเขตการศึกษาจังหวัดเชียงรายทั้ง 4 เขตการศึกษา เป็นศูนย์สาธิต/แสดงผลงานช่างสิบหมู่ ตัวอย่างของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ๆ ละ 1 แห่ง รวม 4 แห่ง และจัดทำองค์ความรู้นำเสนอต่อส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประชาสัมพันธ์และเป็นการส่งเสริมการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน สถานศึกษาอีกทางหนึ่งของจังหวัดเชียงราย

เครื่องมือการวิจัย การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้เครื่องมือ 3 ชนิด คือ แบบสัมภาษณ์เชิง ลึก (Depth interview) แบบบันทึกประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และแบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือศึกษาใน ลักษณะของการวิจัยในภาคเอกสารและภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ คือ ผู้วิจัยศึกษา ข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นัก โบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนในชุมชนที่โบราณสถาน โบราณคดีตั้งอยู่ และจัดการประชุมกลุ่ม ย่อย (Focus Group) ประชากรกลุ่มเป้าหมาย แล้วบันทึกเป็นข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนการสอนวิชาช่างสิบหมู่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงราย) พบว่า

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย เป็นโรงเรียนอยู่ในความอุปถัมภ์ของสำนักงาน โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (สสท.) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2551 เป็นต้นมา ส่วน กระบวนการเรียนการสอนวิชาช่างสิบหมู่ของโรงเรียนฯ มีการกระบวนการดำเนินงานใน 2 ส่วน ได้แก่ (1) การ ควบคุมดูแลการบริหารจัดการระดับกลุ่ม และ (2) การบริหารระดับโรงเรียน มีรายละเอียดกระบวนการดำเนินงานฯ พอสรุปได้ดังนี้

(1) การควบคุมดูแลการบริหารจัดการระดับกลุ่ม เป็นกระบวนการควบคุมให้การบริหารจัดการเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของสำนักงานการเรียนการสอนวิชาช่างสิบหมู่ฯ มีสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา กลุ่มที่ 6 เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยมีกระบวนการควบคุมดูแล พอสรุปได้ดังนี้ คือ จัดการประชุม อบรม สัมมนา ผู้บริหาร ชี้แจงระบบระเบียบ วิธีการ กระบวนการเรียนการสอน และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นที่เลี้ยง ด้วย เมื่อจัดสรรงบประมาณไปลงที่ศูนย์ฝึกวิชาช่างสิบหมู่ที่วัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ งบอุดหนุนทั้งหมดก็ผ่าน ไปที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด โดยคิดเป็นรายหัวนักเรียน ซึ่งเดิมเคยได้โรงเรียนละ 30-60 รูป ตามสัดส่วน จำนวนนักเรียนมากน้อยของแต่ละโรงเรียน แต่เมื่อไปอยู่กับศูนย์วัดศรีสุพรรณ จำนวนนักเรียนลดลงเหลือ 15-30 รูป ลดไปประมาณครึ่งหนึ่งของที่ได้รับการอุดหนุน

(2) การบริหารระดับโรงเรียนฯ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงรายเป็นที่เลี้ยงในการบริหารระดับโรงเรียนฯ จัดให้มีการอบรมสัมมนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนทุกปี โดยมโนบายเน้นที่การลงมือปฏิบัติ เช่น (1) ให้ทุกโรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นข้างสิบหมู่ (2) จัดจ้างครูผู้สอนผู้มีความชำนาญในสาขาวิชาข้างสิบหมู่ที่โรงเรียนเห็นสมควรจัดสอน (3) จัดให้มีห้องแสดงผลงานข้างสิบหมู่ของตนเองไว้ในโรงเรียนเพื่อเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความถนัดแต่ละข้างให้ได้เรียนตามความประสงค์ (5) จัดกิจกรรมแสดงผลงานข้างสิบหมู่ทุกปีในงานวันสามเณรเชียงรายสัมพันธ์ (6) แต่ละโรงเรียนได้นำทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการด้วย เช่น แนวคิด ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

จากการลงภาคสนามศึกษาวิจัย พบว่า ทั้ง 21 แห่ง มีการจัดการศึกษาข้างสิบหมู่เพียง 5 หมู่ข้าง ประกอบด้วย ข่างเขียน ข่างปั้น ข่างแกะ ข่างบุ และข่างสลัก เท่านั้น

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (เพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพข้างสิบหมู่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย) พบว่า

1) แนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารระดับกลุ่มฯ มี 2 แนวทาง ได้แก่ (1) ต้องให้ผู้บริหารโรงเรียนภายในจังหวัดเชียงรายบริหารกันเอง โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงรายเป็นที่เลี้ยง (2) ไม่ต้องขึ้นตรงกับศูนย์ศิลปะภาคเหนือวัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่

2) แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนระดับโรงเรียนฯ มี 3 แนวทางเช่นกัน ได้แก่ (1) ทุกโรงเรียนต้องพัฒนาหลักสูตรในการเรียนการสอนให้ครอบคลุมในวิชาข้างที่สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (2) เลือกสรรหรือจัดหาบุคลากรที่สอนวิชาชีพข้างนั้นๆ ที่มีความชำนาญในสาขาวิชาเฉพาะ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ และ (3) พัฒนาสถานที่แสดงผลงานวิชาชีพข้างสิบหมู่ของนักเรียนให้โดดเด่นและชัดเจนในโรงเรียน

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 (เพื่อส่งเสริมพัฒนาผลงานข้างสิบหมู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่นของแต่ละอำเภอสนองนโยบายของรัฐบาลให้เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะ) พบว่า

1) โรงเรียนประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ช่วยหาสถานที่จำหน่ายสินค้าให้แพร่หลายต่อสาธารณชน เพื่อเป็นการเสริมรายได้แก่โรงเรียนหรือนักเรียน อันจะนำไปสู่การเสริมแรงในการศึกษาเล่าเรียนของผู้เรียน

2) จัดเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ของโรงเรียนภายในโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์บริการการเรียนรู้ด้านศิลปะแก่ชุมชนและสาธารณชนทั่วไป โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การอนุเคราะห์สนับสนุนตามศักยภาพของท้องถิ่น

3) เพิ่มพูนผลงานศิลปะข้างสิบหมู่ที่สอนในโรงเรียนให้มีคุณภาพ พร้อมจำหน่ายและเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอตนเอง อันจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างเมืองเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งศิลปะอย่างแท้จริงตามนโยบายของรัฐบาล โดยความร่วมมือของโรงเรียนและท้องถิ่น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง Chiang Rai the city of Art: ข่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย นี้ มีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำมาอภิปรายดังนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณประเภทอุดหนุนการเรียนการสอนข้างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการเริ่มจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จส่วนพระองค์ทรงเยี่ยมเยือนโรงเรียนพระ

ปรีดีธรรมฯ จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2552 ณ โรงเรียนเวียงชัยพิทยาคม อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พระองค์ทรงมีพระดำริถึงการเรียนวิชาชีพที่เหมาะสมกับสามเณรนักเรียน และหากได้ลาสิกขาไปเป็นฆราวาสก็จักได้นำไปประกอบวิชาชีพเลี้ยงตัวเองได้ โดยได้ตรัสถึงช่างสิบหมู่ควรจะนำมาจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนสามเณร ในขณะนั้นมีนางจุฬารัตน์ บุญยากร เป็นผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้น้อมรับพระราชดำรินั้นไปดำเนินการเพื่อสนองงานตามพระราชดำริของพระองค์ และในปีงบประมาณต่อมา (ปี 2553) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ได้สนับสนุนงบประมาณอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ เป็นการสนองงานต่อองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยจังหวัดน่าน เชียงราย และแพร่ ในขณะนั้น

ในการบริหารจัดการมอบหมายให้กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ๆ ควบคุมดูแลและเป็นพี่ และจัดสรรงบประมาณตามมติคณะกรรมการบริหารของกลุ่มโรงเรียนฯ แต่ละจังหวัด ในส่วนของจังหวัดเชียงรายนี้อีกมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงรายควบคุมดูแล และเป็นพี่เลี้ยงในการบริหารจัดการในฐานะที่ต้นสังกัด ต่อมาปีงบประมาณ 2556 ผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีนโยบายปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการของส่วนงานฯ โดยนำงบประมาณอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปอุดหนุนให้ศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณ สลาลิขหมู่ล้านนา วัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ ทั้งหมดไปขึ้นตรงกับศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณ สลาลิขหมู่ล้านนา วัดศรีสุพรรณ และแบ่งงบประมาณอุดหนุนที่มีอยู่ให้แก่โรงเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ คือ จังหวัดเชียงใหม่เพิ่มอีกด้วย โดยไม่ได้มีการผ่านการพิจารณาระดับโรงเรียนในกลุ่มที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ เลย จึงนับว่าเป็นการหักดิบอุดหนุนที่สนองงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งผิดจากวัตถุประสงค์เดิมที่ได้ตั้งไว้ว่า จะสนับสนุนการเรียนรู้อะไรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ แต่ปัจจุบันมีโรงเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ ได้แบ่งส่วนไปด้วย ทำให้นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ ต้องลดลงประมาณครึ่งหนึ่งของที่เคยได้รับการอุดหนุน แต่ละปีต้องไปถกเถียงกันในระดับการจัดสรรงบประมาณที่วัดศรีสุพรรณ(พระครูวิสิฐวรณารถ, 2560)นั้น แสดงให้เห็นว่า กระบวนการบริหารจัดการระดับกลุ่มฯ ไม่โปร่งใส เบียดบังอุดหนุนที่สนองงานตามโครงการพระราชดำริฯ ตามแนวคิดของผู้วิจัยซึ่งเคยควบคุมดูแลอุดหนุนนี้ในครั้งเป็นประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2545-2555) เห็นว่า ต้นสังกัด ควรแบ่งอุดหนุนเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่สนับสนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ควรจัดตั้งงบประมาณขึ้นมาใหม่ หรือจัดสรรงบอุดหนุนที่มีอยู่เป็นสองส่วน โดยไม่ต้องให้ไปพัวพันเกี่ยวข้องกันจะเป็นการดี ยิ่ง เพราะยังจะได้ชื่อว่าได้สนองงานในองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเช่นเดิม แต่บัดนี้เป็นลดความสำคัญในส่วนของพระองค์ลง จึงไม่สมควรอย่างยิ่ง เห็นว่าเป็นแนวคิดที่ไม่ได้สร้างสรรค์ ซึ่งแย้งกับที่ ปราโมทย์ ชันติลาภานันท์ (2530 : 23) กล่าวถึง ความสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ได้ประสบผลสำเร็จ รู้จักวิธีแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นคุณสมบัติที่ทุกหน่วยงานและสังคมต้องการ เพราะบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ จะพยายามหาโอกาสปรับปรุงและแก้ไขสภาพการทำงานในรูปแบบเดิมด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม นอกจากนี้ยังสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุขอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนช่างสิบหมู่ย่อมเป็นวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ยิ่งแก่นักเรียนสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นต้นสังกัดมีความปรารถนาที่จะให้นักเรียนสามเณรนอกจากนี้ได้ศึกษาเรียนรู้วิชาชีพช่างสิบหมู่เช่นกันก็จะเป็นการดียิ่ง แต่ต้องตั้งงบประมาณอุดหนุนเพิ่มเติมขึ้นมิใช่เบียดบังตัดยอดเอาไปจากงบอุดหนุนแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ เช่นทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/การนำไปใช้ประโยชน์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นต้นสังกัดควรนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการวางแผนงานในการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนให้การเรียนการสอนช่างสิบหมู่ให้ทั่วถึงทุกโรงเรียนในสังกัด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้นสังกัด ควรนำไปประกอบการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการเรียนการสอนวิชาช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ และโรงเรียนอื่น ๆ ให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรจะทำวิจัยในหัวข้อต่อไปนี้

- 1) กระบวนการส่งเสริมโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
- 2) ติดตามและประเมินการนำวิชาชีพช่างสิบหมู่ไปประกอบอาชีพของผู้เรียนที่จบการศึกษาและลาสิกขา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง Chiang Rai city of Art: ช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย นี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลงานการเรียนการสอนวิชาช่างสิบหมู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) โดยผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ 2561 จึงทำให้ทีมผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย ค้นคว้า จนสำเร็จด้วยดี

จึงขอขอบคุณผู้บริหาร ครู นักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงรายทั้ง 21 แห่ง ศิลปิน (สล่า) เชียงราย คณาจารย์สาขาวิชาพุทธศิลปกรรมที่ได้ให้ข้อมูล ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เมตตาให้ข้อเสนอแนะ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนทำให้ทีมผู้วิจัยดำเนินการวิจัยสำเร็จเสร็จสิ้นด้วยดี จึงขอขอบคุณ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. ข้อมูลการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2560 (ครั้งที่ 1). กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2560.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปราโมทย์ ขันติลาภพันธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างความถนัดทางการเรียนด้าน ภาษาไทยและคณิตศาสตร์กับ
ผลสัมฤทธิ์ในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.2530.

พระครูวิสิฐวรนารถ. ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเชียงราย.สัมภาษณ์, 2560.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย. ข้อมูลพื้นฐานสำรวจนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ
ศึกษาจังหวัดเชียงราย. (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย.2558.

<https://www.dailynews.co.th/education/511242>.

ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

The study the rituals to exorcise a labyrinth of Buddhists in Muang district, Surin Province

พระอธิการมัญญสมัย ฐานธมโม (แก้วชินพร)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระอธิการเวียง กิตติวณโณ (กิตติรุ่งโรจน์)

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอายุและการสะเดาะเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท2)เพื่อศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์3)เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลและวิถีสืบสานและอนุรักษ์ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาพบว่า

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพิธีกรรมการต่ออายุเพื่อให้มีชีวิตยืนยาว ปรากฏอยู่ในธรรมบทเรื่องอายุวัฒนกุมาร ที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานในการเจริญพุทธมนต์ในพิธีกรรมนี้ จะเห็นได้ว่าใน เรื่องของอายุวัฒนกุมารนั้นการต่ออายุในพระพุทธศาสนาก็คือการทำบุญ การเจริญพุทธมนต์นั่นเอง จากเรื่องดังกล่าวทำให้ชาวพุทธมีความเชื่อว่าการทำบุญและเจริญพุทธมนต์บทยกหนึ่งสามารถทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นหรือมีอายุยืนยาวขึ้น

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุแบบเขาวงกตของประชาชนอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์นั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพิธีมหาบังสุกุล เป็นการทำบุญใหญ่ทำแล้วได้บุญมากได้อานิสงส์มาก เป็นการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ครอบครัวที่จะทำพิธีแบบนี้ได้ต้องมีศรัทธาในพระพุทธศานามีทุนทรัพย์พอสมควร เพราะต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องไทยทานมาก มีการทำโรงพิธี โยงด้ายสายสิญจ์ทำเป็นทางเดินเหมือนเขาวงกต โดยเตรียมเครื่องไทยทานและให้พ่อแม่ผู้สูงอายุอยู่ในโรงพิธี ทำปะรำที่นั่งของพระสงฆ์ไว้ด้านนอก มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ มีเทศน์ 3 หรือ 2 ธรรมมาสน์ จากนั้นเวลาประมาณเที่ยงคืนจึงนิมนต์พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากเป็นพระที่ประชาชนเคารพนับถือเดินไปตามเส้นทางเขาวงกตที่ทำไว้ เพื่อให้ท่านพิจารณาบังสุกุลไทยทานที่เตรียมไว้

จากความเชื่อเกี่ยวกับการการเจริญพุทธมนต์การทำบุญแล้วจะทำให้มีชีวิตหรือมีอายุยืนที่ปรากฏอยู่ในธรรมบทในสมัยพุทธกาล ได้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธในยุคหลัง ประชาชนอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ได้รับแนวคิดดังกล่าว จึงมีความเชื่อว่าการทำบุญ การนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์เป็นการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุได้ จึงทำให้มีพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุแบบเขาวงกตขึ้น ซึ่งในสมัยโบราณพิธีกรรมดังกล่าวเป็นที่นิยมของชาวพุทธจังหวัดสุรินทร์มาก แต่ปัจจุบันนี้พิธีกรรมนี้ได้ลดความนิยมลงไป เพราะพิธีกรรมนี้ต้องใช้เวลามากใช้ทุนทรัพย์มาก

คำสำคัญ: การสะเดาะเคราะห์,การสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกต.

Abstract

This research aimed to 1) study the belief about the ritual renewal for a long life and exorcise in Theravada Buddhism 2) to study the rituals to exorcise a labyrinth of Buddhists in Muang district, Surin Province, 3) to analyze the influence and heritage conservation method and beliefs about exorcise a maze of Buddhists in Muang district, Surin Province.

The results of the study were revealed as follows:

In Buddhist Theravada, there is a ritual of renewal for a long life. It contains in the Buddhist doctrine in the title mantra of “Ayuwattanakumar” that was presided by the Lord Buddha with this ritual. It is seen that in the title mantra of “Ayuwattanakumar” is inherited Buddhism by making merit and chanting a Buddhist mantra. These can make life better or live longer.

The ritual to renewal labyrinth of Buddhists in Muang district, Surin province is called in another as a great merit ceremony. It is believed that consequence would be got the greatest virtue also. The activity can be gratitude to the parents. The Buddhist family that can be supported needs to have really faith in Buddhism and to have enough capital. Because they have to prepare several materials for offering given as alms. The ceremony hall and to tie holy thread as complicated as the labyrinth are made by preparing the offering given as alms, parents and old people inside the ceremony hall while the special pavilion is provided for the monks outside the hall. Monks will chant the Buddhist mantras and deliver sermons as a pair of monks. At the midnight, the most senior and respective monk will be invited to walk along the artificial labyrinth way, bless and take the offering given as alms which are provided.

According to beliefs about chanting the Buddhist mantra and making a merit, these will renew a long life that is contained in the Buddhist doctrine also. These beliefs has been continued by generation to generation including Buddhists in Muang district, Surin province. Therefore, the influence of previous beliefs are caused to the present. It is believed that providing the chanting Buddhist mantras for renew a long life and making merit through monks are needed by the Buddhist communities in Muang district, Surin province. Unfortunately, nowadays, this ceremony has decreased day by day because there are many factors like a new generation is careless; spending on payment for the ceremony is used by much money and so on.

Keywords: Ritual Renewal Labyrinth of Buddhist.

บทนำ

มนุษย์แต่ละคนเมื่อเกิดมาในโลกนี้แล้วมีความปรารถนาต้องการให้ตนเองมีอายุยืนยาว มีผิวพรรณผ่องใส มีทรัพย์สินสมบัติไว้ใช้สอยอย่างไม่ผิดเคืองมีความสุขความเจริญในหน้าที่การงาน โดยเฉพาะความปรารถนาให้ตนเองมีอายุยืนยาวนั้นเป็นความปรารถนาอันดับต้นๆ ของมนุษย์ ปัจจุบันจึงมีพิธีกรรมการต่ออายุ การเสริมสิริมงคล การ

สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเพื่อให้ตนเองมีอายุยืนยาวหรือพ้นจากภัยพิบัติ ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า เฉพาะพระพุทธเจ้าโดยทั่วไปหากประสงค์จะต่ออายุก็สามารถที่จะทำได้ด้วยการเจริญอิทธิบาท 4 (ที.ม. (ไทย)10/178/126) เป็นนิตย สามารถต่ออายุไปได้ถึง 1 กัปหรือเกินกว่านั้นก็ได้ ส่วนคนธรรมดาจะสามารถต่ออายุได้ด้วยเหตุสำคัญคือ 1) การไม่ฆ่าสัตว์ตามหลักศีล 5 (ส.ส.อ.(ไทย)1/2/359) 2) การนอบน้อมผู้ใหญ่ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/109/64) 3) การทำบุญบริจาคทาน 4) การปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิ 5) ด้วยอำนาจพระปริตร (ธนิต อยู่โพธิ์, 2537 : 12) 6) ด้วยอำนาจกรรม 7) ด้วยอำนาจของพระพุทธองค์ ในกรณีของหัตถกุมารที่พระพุทธองค์เสด็จไปช่วยเหลือจากเงื้อมมือของอาหวกยักษ์เป็นต้น (ส.ส.อ.(ไทย)1/2/452)

พระพุทธศาสนายอมรับว่าการต่ออายุสามารถที่จะทำได้ด้วยผลของกรรมดีหรือกุศลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำ ทั้งในส่วนที่เป็นกรรมในอดีตหรือแม้กระทั่งกรรมในปัจจุบัน เช่น การให้ทาน ให้ข้าว ให้อาหาร ให้เสื้อผ้า หรือกระทั่งการให้ชีวิตก็เป็นผลต่อการต่อชีวิตให้ยืนยาวได้ หรือในบางกรณีการต่อชีวิตอาจเป็นไปได้ด้วยมนต์หรือพระปริตร หรือแม้แต่อำนาจของพระพุทธองค์ก็ตาม ซึ่งนั่นก็ถือได้ว่าเป็นจุด เริ่มต้นของความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุของชาวพุทธในระยะต่อมา

การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคน โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลายอันหมายถึงความเจ็บป่วย (มณี พยอมยงค, 2536 : 119) ความทุกข์ร้อนหรือความหายนะ ให้ออกจากชีวิตของตนได้ ดังนั้นการสะเดาะเคราะห์จึงมีความผูกพันกับวิถี ชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท เป็นการกระทำเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนในภายภาคหน้าอีกด้วยในสมัยพุทธกาล ความเชื่อต่อแนวคิดเรื่องการต่ออายุนี้ก็ยังคงมีปรากฏอยู่เรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากความเชื่อที่เป็นหลักการมาเป็นรูปแบบของการประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยแล้วก็จะพบว่าความเชื่อของสังคมไทยที่มีต่อแนวคิดการต่ออายุก็ยังคงมีอยู่ โดยเป็นความเชื่อที่ได้รับการผสมกับความเชื่ออื่น ๆ จนกลายมาเป็นรูปแบบของความเชื่อเฉพาะในมิติของสังคมไทย โดยคนไทยเชื่อกันต่อ ๆ กันมาว่า คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีอุปัทวเหตุต่างกันไป อันเนื่องมาจากกรรมแต่กรรมดังกล่าวก็ สามารถที่จะลดทอนหรือแก้ไขให้หายได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมต่ออายุพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตเป็นพิธีกรรมที่จัดกระทำขึ้นเพื่อให้เป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ที่สูงวัยหรือมีสุขภาพไม่ดีให้ได้มีโอกาสทำบุญสร้างกุศลในทางพระพุทธศาสนาเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเข้าถึงพระศาสนา เพราะพิธีกรรมการต่ออายุแบบเขาวงกตนอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการต่ออายุเสริมสิริมงคลแก่ชีวิตแล้ว ยังเป็นการประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นอีกด้วย ในปัจจุบันคุณค่าแท้ที่แฝงอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นนี้ได้รับความสนใจจากผู้ปฏิบัติ น้อยลงคุณค่าเทียมภายนอกได้รับความสนใจมากกว่าทำให้การปฏิบัติเป็นในทางค่อนข้างมลายด้วยความไม่รู้หรือไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงทำให้ประเพณีและพิธีกรรมมีค่าที่เปลี่ยนแปลงไปจนนำไปสู่ความเข้าใจแบบผิดๆและอาจนำไปสู่การทำลายหลักการสำคัญของศาสนาได้อย่างไม่รู้ตัวเพราะไปหลงเอาสิ่งที่เป็นรูปแบบภายนอกกว่าเป็นสาระสำคัญมากกว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนา อันจะทำให้ผู้ปฏิบัติตามไม่ประสพกับสิ่งที่เป็นสาระสำคัญได้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ชนเหล่าใดเห็นสิ่งที่ไม่มีการสาระ ว่ามีการสาระ และเห็นสิ่งที่มีการสาระว่าไม่มีการสาระ ชนเหล่านั้นชื่อว่ามีความดำริผิด เป็นทางปฏิบัติย่อมไม่ประสพสิ่งที่มีการสาระ ส่วนชนเหล่าใดรู้สิ่งที่มีการสาระว่ามีการสาระ และรู้สิ่งที่ไม่มีการสาระว่าไม่มีการสาระ ชนเหล่านั้น ชื่อว่ามีความดำริชอบเป็นทางปฏิบัติย่อมประสพสิ่งที่มีการสาระ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/11 – 12/27)

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกต เป็นพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่ชาวเขมรสุรินทร์ได้รับและสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าพิธีกรรมแบบนี้เริ่มมีมาตั้งแต่ยุคสมัยใด ผู้วิจัยเองได้สืบถามพระสงฆ์ที่มีอายุกาลพรรษามากอายุ 80 ปีขึ้นไปก็บอกได้แค่กำเนิดมาก็เห็นเขาทำพิธีนี้เลย น่าจะอนุมานได้ว่าพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์แบบนี้มาเป็นระยะเวลาร้อยปีแล้ว แต่เนื่องจากเหตุปัจจัยหลายอย่างทำให้พิธีกรรม

แบบนี้ไม่ค่อยมีให้เห็นมากนักครับในเขตจังหวัดสุรินทร์ จะมีทำพิธีกรรมแบบนี้ก็เห็นมีอยู่แต่ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ บางตำบลบางพื้นที่เท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าพิธีกรรมแบบนี้ไม่ควรที่จะสูญหายไปจากสังคมชาวพุทธ เพราะเนื้อหาพิธีกรรมเท่าที่ได้เห็นมาไม่มีส่วนไหนที่ทำให้คนหลงงมงาย ตรงกันข้ามกลับเป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธควรทำและอนุรักษ์ไว้อย่างมาก เพราะเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อนที่หลอมรวมความเชื่อในพระพุทธศาสนาเชื่อในการทำบุญ ฟังสวดพระปริตรและการเจริญภาวนาว่าสามารถทำให้มีอายุยืนและสามารถปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้จริง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอายุและการสะเดาะเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลและวิธีสืบสานและอนุรักษ์ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่างๆ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา วารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

3.2 ขั้นสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือวิจัยโดยการทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกต ปรมาจารย์ชาวบ้าน และประชาชนผู้ประกอบพิธีกรรม

3.3 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลดังนี้ คือถอดข้อความจากบทสัมภาษณ์ ย่อความให้เข้าใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความที่เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้วิจัย ข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

3.4 ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

3.6 ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

3.7 ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

ความเชื่อเกี่ยวกับอายุและการสะเดาะเคราะห์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า อายุ คือช่วงเวลาชีวิตหนึ่ง เป็นการดำรงอยู่ของชีวิต ความเป็นไปแห่งสัตว์โลกและดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุข ในกระบวนการเกิดของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งอายุเริ่มจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ มารดาอยู่ในวัยที่มี

ระดู มารดาบิดาอยู่ด้วยกัน และมีสัตว์มาเกิดจึงมีองค์ประกอบของชีวิต เรียกว่า ชั้น 5 การมีอายุยืน ในพระพุทธศาสนาถือว่าต้ององค์ประกอบด้วยเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อันมีหลักการเป็นเบื้องต้นในฐานะเป็นกฎแห่งธรรมชาติ คือ กฎแห่งเหตุผล รวมทั้งกฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม คือ เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ทางศีลธรรมของมนุษย์ มีการให้ผลคือวิบากตอบสนอง ดังนั้นบ่อเกิดของการอายุยืนหรือมีอายุยืนมาจากการกระทำที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง ที่จัดเป็น กุศลกรรม (ฝ่ายดี) และอกุศลกรรม (ฝ่ายชั่ว) กรรมแม้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อายุยืนอายุสั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับสุขภาพร่างกาย โรคภัย ไข้เจ็บ และการดำรงชีวิตอยู่ด้วยธรรม คือ อายุสสธรรม และสปปายะ พรหมวิหาร อธิปไตย โภชนังค์ และความไม่ประมาท ซึ่งเหตุปัจจัยนี้จะบ่งบอกถึงการมีอายุยืนหรือมีอายุสั้นของมนุษย์

พระพุทธศาสนายอมรับว่าการต่ออายุสามารถที่จะทำได้ด้วยผลของกรรมดีหรือกุศลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำ ทั้งในส่วนที่เป็นกรรมในอดีตหรือแม้กระทั่งกรรมในปัจจุบัน เช่น การให้ทาน ให้ข้าว ให้อาหาร ให้เสื้อผ้า หรือกระทำการให้ชีวิตก็เป็นผลต่อการต่อชีวิตให้ยืนยาวได้ หรือในบางกรณีการต่อชีวิตอาจเป็นไปได้ด้วยมนต์หรือพระปริตร หรือแม้แต่อำนาจของพระพุทธองค์ก็ตาม ซึ่งนั่นก็ถือได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของความเชื่อเรื่องการต่ออายุของชาวพุทธในระยะต่อมา

คำว่า สะเดาะเคราะห์ หมายถึง การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาเพื่อมุ่งหวังให้ (1) เคราะห์ร้ายตามความเชื่อในหลักโหราศาสตร์และไสยศาสตร์ ให้หลุดพ้นไปจากชีวิตของตนเอง และ (2) ด้วยการกระทำเช่นนั้นย่อมจะส่งผลให้ผู้ร่วมพิธีกรรมสามารถที่จะมีอายุยืนยาวต่อไปได้ ซึ่งหากกล่าวเฉพาะคำว่าสะเดาะเคราะห์ กับคำว่าต่ออายุก็เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน หรือความหมายที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เมื่อเราพูดถึงคำว่า สะเดาะเคราะห์ก็จะมุ่งถึงความหมายของการประกอบพิธีกรรมเพื่อชำระหรือขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายออกจากชีวิตของตนและหากพูดถึงว่าต่ออายุก็จะหมายถึง การกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วมีผลต่อการยืดอายุหรือต่อลมหายใจของคนผู้นั้นให้ออกไปอีกได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมก็จะพบว่าทั้งสองคำนี้มีความหมายเดียวกัน แต่นิยมที่จะนำมาใช้เป็นคำๆเดียวกัน

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า การประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์สามารถที่จะแบ่งได้เป็นหลายประเภท แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปก็จะมีอยู่ 2 ประเภทหลักคือ การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุโดยคฤหัสถ์ และการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุโดยพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งในอดีตการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์นั้นหน้าที่ในการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุที่ได้บวชและสึกออกไปเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมตามคำมอบหมายของพระภิกษุในวัด ซึ่งการประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีองค์ประกอบเรื่องคำสวดหรือบทสวดที่เสริมมาจากความรู้ที่อยู่ทั่วไปนอกจากความรู้ในพระพุทธศาสนาได้ โดยผู้ที่จะมาทำพิธีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติเหมาะสม ไม่ต่างพร้อยเป็นที่เคารพของชาวบ้าน แต่อย่างไรก็ตามในยุคต่อมาเมื่อจำนวนของผู้รู้ในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุลดจำนวนลงชาวบ้านจึงได้หันมาประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุกับพระภิกษุสงฆ์แทน เพราะเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีศีลและมีคุณธรรม ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าจะเป็นผู้ที่สามารถสะเดาะเคราะห์ให้กับตนเองได้ ปัจจุบันเราจึงจะพบว่าพระสงฆ์ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุมากขึ้น

วิเคราะห์อิทธิพลและวิถีสืบสานและอนุรักษ์ความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์แบบเขาวงกตของชาวพุทธอำเภอเมืองสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุของจังหวัดสุรินทร์ทั้งใน ด้านความเชื่อที่เน้นเรื่องกรรม เรื่องอำนาจพระรัตนตรัย เรื่องเจ้ากรรมนายเวรและเรื่องความไม่ประมาท และกระบวนการจัดพิธีกรรมจะอิงอาศัยจากหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์

และแม้กระทั่งบทสวดมนต์ที่นำมาใช้ก็เป็นการนำเอาบทพระปริตรที่มีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาเป็นกรอบสำคัญในการจัดพิธีกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสวดและเคราะห้ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์นั้นเป็นการจัดพิธีกรรมที่มีพื้นฐานจากหลักฐานและคำสอนของพระพุทธศาสนา

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสวดและเคราะห้แบบชาวगतของชาวพุทธ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” มาทั้งหมด ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสวดและเคราะห้ต่ออายุที่ยังต้องศึกษาต่อไปในอนาคต ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นสมควรว่าจะต้องมีการศึกษากันไปมีดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจกับชาวพุทธให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเคราะห้และการสวดและเคราะห้ว่ามีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันกับพระพุทธศาสนาอย่างไร ท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการสวดและเคราะห้ที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการสวดและเคราะห้ต่ออายุของจังหวัดสุรินทร์กับพิธีกรรมการสวดและเคราะห้ต่ออายุของประเทศกัมพูชา ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
- 2) ควรศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมการสวดและเคราะห้ต่ออายุของจังหวัดสุรินทร์ว่าประชาชนในจังหวัดสุรินทร์นั้นมีทัศนคติเช่นไรและมีความคาดหวังอย่างไรกับการเข้าร่วมพิธีกรรมการสวดและเคราะห้ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ธนิต อยู่โพธิ์.อานุภาพพระปริตต์. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2537.

สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี.ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา.ตำนานพระปริตร.

กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,2514.

มณี พยอมยงค์.ความเชื่อของคนไทยในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ.กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย,2536.

ศึกษาคคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลจังหวัดพะเยา

A STUDY OF THE VALUE OF PHRA YOD KHUN PHON IN PHAYAO PROVINCE

พระนิรันดร์สุจิตโต (ยาสมุทร์)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคติความเชื่อและความเป็นมาการสร้างพระเครื่อง 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา และ 3) เพื่อศึกษาคคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา มีวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระยอดขุนพลเมืองพะเยา ผลการศึกษาวีจยพบว่า พระยอดขุนพลเมืองพะเยามีอิทธิพลในฐานะเครื่องรางของขลัง เพราะเป็นพระเครื่องที่สามารถห้อยคอหรือพกติดตัวได้ส่งผลให้มีพุทธคุณด้านเสริมบารมี มหาอำนาจ คงกระพัน และความอุดมสมบูรณ์ในฐานะเป็นวัตถุบูชา โดยมีปัจจัยเชื่อมโยงคือ มีความเป็นพุทธศิลป์ อายุการสร้างห้าร้อยกว่าปี ขนาดไม่ใหญ่เกินไปสามารถแขวนคอได้สะดวก มีการปลุกเสกพร้อมพระเจ้าตนหลวง คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยาให้ความรู้สึกในการมีที่พึ่งทางจิตใจหรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจตระหนักถึงคุณค่าในจิตใจของผู้ครอบครอง คุณค่าด้านศาสนา พระเครื่องยอดขุนพลเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี คุณค่าทางพุทธศิลป์พระยอดขุนพลส่วนมากเป็นปางมารวิชัย และปางสมาธิ รูปประขังคว่ำ มีความงดงาม อ่อนช้อย และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยพระยอดขุนพลเมืองพะเยา มีการวางให้เข้าบูชาในจังหวัดพะเยา และในล้านนา

คำสำคัญ: พระเครื่องยอดขุนพล เมืองพะเยา, คุณค่า, พุทธคุณ, อิทธิพล

Abstract

The study aimed to (1) study beliefs, its history of the creation, to (2) explore its influence, and to (3) investigate its values with qualitative method focusing on documents and interview with experts of PhayaoPhrakruangyodkhunphon. The study revealed that the PhayaoPhrakruangyodkhunphon is believed to have influence as an amulet because one can carry and it can support the possessor with the Buddha's grace in supporting one with great power, invulnerability, and fertility, as the object of worship associating with Buddhist art for more than 500 years of creation with a size ideal for carrying and Phrakruangyodkhunphon Buddha images were consecrated at the same time with the Phachaotonluang Buddha image. Phrakruangyodkhunphon has its value with a feeling of mental refuge with a sense of awareness of the occupants. It is regarded as the reminder for wholesome deeds whereas aspect of the Buddhist art indicates the Buddha image in subduing Mara (Evil) posture and meditation attitude in upside down bell shape with delicately beautiful art along with the economic value with different prices in Phayao and Lanna region.

Keywords: PhayaoPhrakruangyodkhunphon, Value, Buddha's grace, Influence

บทนำ

ประเทศไทยนั้นได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระโสณะและพระอุตระมาเป็นพระสมณทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ (คือจังหวัดนครปฐม) (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2522) แต่กลับเริ่มมีพระพุทธรูปขึ้นในประเทศไทยในสมัยทวารวดี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-10 โดยเป็นพระพุทธรูปเก่าศิลปะอมราวดี คุปตะ และหลังคุปตะ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547) และยังมีพบภิกษุอุ้มบาตรสามองค์ด้วยดินเผาที่เขาพบพระ เมืองอู่ทอง ซึ่งศิลปะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในสมัยอมราวดีที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 9-10 โดยเป็นงานที่สร้างขึ้นเองในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนา มีการสร้างรูปเคารพ และรู้จักศาสนาสถานแล้ว นอกจากนี้ในส่วนอื่นของไทยก็ได้รับอิทธิพลของอาณาจักรต่างๆ ที่ขยายอำนาจเข้ามาทำให้เกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นความเชื่อ วัฒนธรรม และศิลปะสมัยต่างๆ

ในทางภาคเหนือหรืออาณาจักรล้านนา มีการสร้างพระพุทธรูปที่เรียกว่า “ศิลปะแบบเชียงแสน” ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปแบบปาละของอินเดีย (ศ. หม่อมเจ้าสุภรติศดิสกุล, 2550) และคติความเชื่อการสร้างพระได้ขยายไปทั่วเมืองบริวารต่างๆ รวมไปถึงอาณาจักรภูมามายหรือพะเยาด้วย ส่วนการสร้างพระเครื่องในอดีตจะสร้างพร้อมกับพระพุทธรูปหรือสร้างพร้อมกับพระเจดีย์ โดยจะนำพระเครื่องติดในองค์พระหรือใต้ฐานพระพุทธรูปหรือบรรจุในพระธาตุเจดีย์ที่สร้างมาพร้อมกัน

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา เป็นพระสกุลพะเยาสกุลหนึ่งที่ได้ความนิยมอย่างมากในจังหวัดพะเยา มีลักษณะเป็นพระเครื่องเนื้อดินมีความแข็งแกร่งตามธรรมชาติและกาลเวลา พระยอดขุนพลเมืองพะเยาถูกค้นพบครั้งแรกเมื่อครั้งน้ำท่วมครั้งใหญ่วัดศรีโคมคำ เมื่อปีพุทธศักราช 2516 ทำให้องค์พระทรุดและแตกทำให้มีพระยอดขุนพลหลุดออกมา โดยมีพุทธลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระเนื้อดินที่งดงามมาก มีเอกลักษณ์เฉพาะขององค์พระจนมีผู้กล่าวว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงจำลอง นอกจากนี้ พระยอดขุนพล เมืองพะเยายังปรากฏว่าถูกค้นพบหลายกรุ แต่ละกรุก็น่าพิศวงที่แตกต่างกันไป หลายพิมพ์แต่ก็ได้รับความสนใจจากผู้มีศรัทธาในองค์พระทั้งสิ้น อันเนื่องมาจากความงามของงานพุทธศิลป์ พุทธคุณ ความเข้มขลังขององค์พระ และประสบการณ์ของผู้นับถือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างพระยอดขุนพลเมืองพะเยาว่า คติความเชื่อการสร้างพระเป็นมาอย่างไร มีอิทธิพลอย่างไร และมีคุณค่าอย่างไรแก่ผู้ที่สนใจพระเครื่อง เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลเพื่อมาเป็นกุศโลบายให้คนทั้งหลายเข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อและความเป็นมาการสร้างพระเครื่อง
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลจังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะแบ่งวิธีการวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research): โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่หนังสือ

ตำรา บทความ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตลอดจนถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการเขียนวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research): ผู้วิจัยได้สำรวจและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบไม่มีโครงสร้างหรือจากการสนทนากลุ่มย่อย อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระเครื่อง ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล: โดยนำข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ จากนั้นประมวลผล สรุปผล แล้วนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาพร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

พระพุทธรูปเมืองพะเยาที่เป็นโบราณ (ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา, 2556) มี 2 แบบ คือ สมัยเชียงแสน และสมัยสุโขทัย ลักษณะองค์พระเป็นการนำศิลปะผสมผสานเชียงแสนและสุโขทัย ศิลปะพิมพ์พระนั้น ถ้าพระกรูออกที่นาน ออกที่ฝางก็เรียกศิลปะฝาง ออกที่เชียงแสนก็เรียกศิลปะเชียงแสน ถ้าออกกรูที่พะเยาก็เรียกศิลปะพะเยา และแยกเป็นตระกูลช่างหลวง ช่างราษฎร์ ซึ่งการสร้างพระในอดีตจะสร้างในช่วงที่บ้านเมืองได้เจ้าเมืองดี พลเมืองท่ามาหากินเก่ง พร้อมใจกันพัฒนาบ้านเมือง และเป็นช่วงที่สร้างวัดวาอารามมากที่สุด การสร้างพระพุทธรูป พระประธาน พระธาตุเจดีย์เมืองพะเยานั้นคาดว่ามีสองช่วง คือ พุทธศตวรรษที่ 17-18 และพุทธศตวรรษที่ 20-21

ส่วนการสร้างพระเครื่องในอดีตจะสร้างพร้อมกับพระพุทธรูป หรือสร้างพร้อมกับเจดีย์ โดยจะนำพระเครื่องติดในองค์พระ หรือใต้ฐานพระพุทธรูปพระประธานหรือบรรจุในพระธาตุเจดีย์ที่สร้างมาพร้อมกัน การสร้างวัด และการสร้างพระธาตุเจดีย์ หรือการสร้างพระ ในสมัยโบราณท่านถือว่าเป็นการทำบุญได้ผลบุญมากที่สุดในยุคนี้ ไม่ว่าจะพระเถระชั้นผู้ใหญ่ เจ้าเมืองผู้มีเงินในสมัยนั้น นิยมสร้างพระธาตุ วัด พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ทั้งนี้หากสร้างขนาดใหญ่หรือใช้โลหะที่มีมากเท่าไรก็ยิ่งแสดงถึงฐานะของผู้สร้างและผลบุญยิ่งมาก โดยชาวเมืองทั่วไปจะมาร่วมทำบุญด้วย โดยจะแบ่งสร้างเป็นพระที่มีขนาดเล็ก และเนื้อพระที่สร้างขึ้นอยู่กับฐานนะของผู้ทำบุญ โดยจะมีเนื้อทองคำ เนื้อแก้ว เนื้อโลหะที่มีค่าเนื้อทองสำริด เนื้อชิน เนื้อดิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมสร้างพระเครื่องว่าเป็นเนื้ออะไร เช่น เนื้อชิน แม่พิมพ์ยุคแรกจะแกะพระลี้ก เทเนื้อพระได้หนา ยุคต่อมามีการพัฒนาแม่พิมพ์อ่อนช้อยสวยงาม แกะแม่พิมพ์ที่บง และเทเนื้อพระได้บางขึ้น เป็นต้น

ยุคพระเครื่องเนื้อดินของเมืองพะเยา อ้างจากยุคสมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งครอบครองอาณาจักรล้านนา ระหว่างพุทธศักราช 1985-2025 พระองค์ทรงแผ่อำนาจลงไปทางใต้ ยกกองทัพปราบปรามเมืองสองแคว เมืองเชลียง เมืองสุโขทัย ตลอดถึงเมืองกำแพงเพชร ให้อยู่ในอำนาจทั้งหมดของพระยาอุทิศเจียง เจ้าเมืองสองแควเข้ามา สวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช จึงให้ไปครองพันทนาภูคา

ในพุทธศักราช 1995-2030 พระยาอุทิศเจียง มาครองเมืองพะเยา และได้พาช่างปั้นถ้วยชามเครื่องเคลือบสังคโลก อันเป็นศิลปะของกรุงสุโขทัยมาด้วย มีคำกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์สุโขทัยตอนหนึ่งว่า “การทำถ้วยชามหยุดชะงักไป เมื่อข้าศึกของพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลกราช เมืองเชียงใหม่รบกัน ฝ่ายพระยาอุทิศเจียง เจ้าเมืองสองแควยอมสวามิภักดิ์กับพระเจ้าติโลกราช และได้กวาดต้อนเอาช่างปั้นชวลียงขึ้นไปหนเหนือ”

ในระหว่างที่พระยาอุทิศเจียง ครองเมืองพะเยาได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้สร้าง “วิหารวัดบุญนาค” หรือ “วัดพญาร่วง” ปัจจุบันคือ “วัดป่าแดงบุญนาค”

พระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา (ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา, 2537) นับเป็นพระที่สามารถแขวนเดี่ยว หรือแขวนเป็นองค์ประธาน เพราะพระยอดขุนพลพะเยา ถือได้ว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงองค์จำลอง เช่นเดียวกับ พระเนื้อชิน เนื้อดินพิมพ์พระพุทธชินราช ใบเสมา กรูวัดพระพุทธชินราช และกรูอื่น ๆ ที่จำลองมาจากองค์ พระพุทธชินราช การพบพระยอดขุนพลเมืองพะเยา พบเมื่อได้ทำการบูรณะเมื่อพุทธศักราช 2519 ชาวบ้าน พระ เณรชนเศษอิฐเศษปูนขององค์พระเจ้าตนหลวงที่แตกหักออกไปกองไว้ด้านหลังข้างกำแพง ทำให้พบพระยอดขุนพล ประมาณ 20 องค์ การบูรณะเมื่อพุทธศักราช 2516 สาเหตุมาจาก วัดพระเจ้าตนหลวงถูกน้ำท่วมทำให้องค์พระเอียง ฐานและเสาโปกด้านขวาแตกกร้าวเสียหาย เกิดจากเศษปูนกะเทาะออกจากองค์พระเจ้าตนหลวง และได้พบพระยอดขุนพลอีกครั้งเมื่อพุทธศักราช 2535 ประมาณ 20 องค์จากในก้อนปูนที่ชำรุด ที่กองไว้ด้านหลังข้างกำแพง ที่นั่นมีการพบหลายพิมพ์ แต่ละพิมพ์ถูกพบในกรูต่างๆ ทั่วเมืองพะเยา เมื่อนำพระพิมพ์เดียวกันแต่ต่างกรูหลายๆ องค์มาเรียงกันเปรียบเทียบดู จะสังเกตเห็นได้ว่า สภาพดินกรู เนื้อพระ และการเผาเนื้อดิน แตกต่างกัน แต่จุดตัดาหนีเหมือนกัน จึงมีข้อสันนิษฐาน ดังนี้

1. การสร้างพระยอดขุนพลพะเยาในยุคนี้ เป็นการสร้างพร้อมกันกับองค์พระเจ้าตนหลวง
2. แม่พิมพ์ที่ใช้กดพระยอดขุนพล มีการสร้างหลายๆ แม่พิมพ์ ซึ่งจะมีการเกะหลวดลายแตกต่างกัน เพื่อความรวดเร็วในการสร้างยอดขุนพล เพื่อใส่ในองค์พระเจ้าตนหลวง
3. การชักชวนชาวบ้าน เจ้าสังเธรทั้งหลาย อุบาสก อุบาสิกา ของวัดในเวียงพะเยา และเวียงบริวาร นำดินมาวัดตนมาช่วยสร้างพระเจ้าตนหลวง โดยนำดินมาปั้นอิฐและกดพิมพ์พระยอดขุนพล เพื่อบรรจุในองค์พระเจ้าตนหลวง จากนั้นนำพิมพ์พระยอดขุนพลกลับไปวัดของตน เพื่อนำไปกดพิมพ์บรรจุเจดีย์ธาตุต่อไป
4. พระยอดขุนพลที่ติดในพระเจ้าตนหลวงนั้น จะมีเนื้อแดง หรือเนื้อดำ ที่ละเอียด ผ่านการนวดดินให้เป็นเนื้อเดียวกัน เดิมดินตากเป็นสองสี คือ สีแดงและสีขาว แต่กรูอื่นๆ เช่น กรูสันธาตุ เนื้อดินจะเป็นสองสี เพราะมีการนวดดินไม่มาก คือ ดินสีแดงมีกระแสดสีขาว หรือเนื้อขาวมีกระแสดสีแดง ส่วนเนื้อดินกรูสันตันแทน เป็นสีขาวสะอาด เนื้อละเอียดแบบขามกระเบื้อง กรูเวียงกาหลง เนื้อดินจะเป็นสีขาวนวลออกอมเหลือง กรูเวียงห้าว เนื้อดินผ่านดำ คือเป็นเนื้อแดง แต่มีรอยผ่านดำเป็นแห่งๆ ส่วนใหญ่จะเป็นด้านหลัง กรูเวียงล่อ เนื้อดินจะออกสีเทาอ่อน เป็นต้น
5. พระยอดขุนพลที่ใช้ติดในองค์พระเจ้าตนหลวงนั้น เป็นพระเนื้อดินเผาจะถูกเผาไฟด้วยความชำนาญ เนื้อพระจะเป็นสีแดง หรือเนื้อดำ ไม่มีเนื้อสองสี หรือเนื้อผ่านดำ ต่างจากกรูเวียงห้าวที่ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อดินผ่านดำ คือเป็นเนื้อแดง แต่มีรอยผ่านดำเป็นแห่ง ๆ ส่วนมากจะเป็นด้านหลัง
6. พระยอดขุนพลพะเยากรุงค์พระเจ้าตนหลวง ไม่ใช่พระพบในกรูอื่นรวบรวมมาใส่ หรือพระกรูสร้างมานานกว่าพระเจ้าตนหลวง เพราะเป็นพระที่มีคราบกรูเป็นปูนที่ใช้โปกเป็นเนื้อพระเจ้าตนหลวงอย่างเดียวไม่มีคราบดินกรูแบบพระกรูอื่นๆ ถ้าเป็นพระกรูอื่นที่ถูกรวบรวมมาเพื่อติดองค์พระเจ้าตนหลวง จะต้องมีการบกรูสองชั้น คือคราบดินและคราบปูน หรือบางท่านก็ว่าเป็นพระที่ครูบาศรีวิชัยสร้างแล้วนำมาใส่ไว้ตอนที่ท่านมาบูรณะปี พ.ศ. 2465 คงเป็นไปได้ที่ชาวพะเยาจะยอมให้ช่างซ่อมองค์พระมาทุบปอกผิวปูนองค์พระทั้งหมด แล้วเอาพระใหม่ไปติด หรือเอาพระถอดพิมพ์ใส่เพิ่ม เพราะพระยอดขุนพลที่พบในเศษปูนที่แตกมาจากองค์พระเจ้าตนหลวงนั้น เป็นพิมพ์ที่เหมือนกับกรูอื่นๆ และเป็นพระที่คมชัด สวยงามกว่าประณีตบรรจง ตั้งแต่การนวดดินกดแม่พิมพ์คมชัด การเผาด้วยช่างชำนาญ จึงตัดปัญหาเรื่องพระใหม่ พระฝากกรูไปได้เลย และยังสามารถใช้ เป็นหลักฐานด้วยว่าเป็นพระที่สร้างพร้อมกันกับองค์พระเจ้าตนหลวง มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่สามารถอยู่ในตัวองค์พระได้ และยังเป็นพิมพ์แบบจำลองจากองค์พระเจ้าตนหลวง
7. สามารถบอกชื่อกรูได้โดยอาศัยจากการพิจารณาจากพิมพ์ เนื้อพระธรรมชาติองค์ประกอบ เช่น การตัดขอบองค์พระ การกดเนื้อบางหนา พระประเภทผิวเปิดเนื้อพรุน การเผาเนื้อดิน และการพิจารณาจากคราบดินกรูที่ติด

อยู่ผิวพระตามชอกกองค์พระโดยคราบดินกรุแต่ละกรุจะไม่เหมือนกัน เช่น พระยอดขุนพลที่มีเนื้อพระเป็นสีขาวคล้ายๆ กันแต่มีคราบกรุต่างกัน ถ้าเป็นเนื้อขาวกรุเวียงกาหลงจะมีดินคราบกรุสีเทาเข้มดินคราบกรุสีจะแก่กว่ากรุเวียงลอ ซึ่งจะออกสีเทาอ่อนกว่า และถ้าเป็นเนื้อขาวกรุสันตันแห่นดินคราบกรุจะออกสีเหลืองปนเทาอ่อน ส่วนกรุพระเจ้าตนหลวงจะมีคราบปูนสีขาวอย่างเดียว

แหล่งที่พบกรุพระเครื่องเมืองพะเยา(นเรศ ภูจินาพันธ์, 2541)

ในอดีตกาลนั้นอาณาจักรพะเยานั้นใหญ่มาก และมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรสุโขทัยกับอาณาจักรเม็งราย ด้วยเหตุนี้เมืองพะเยาจึงมีเมืองหน้าด่านเมืองบริวารมากถึง 10 แห่ง รายล้อมตัวเดิมไว้ซึ่งในแต่ละแห่งนั้นได้มีการพบพระกรุเมืองพะเยาเป็นจำนวนมาก โดยพอรายละเอียด ดังนี้ ตัวเมืองเดิม แยกเป็นบริเวณ เวียงน้ำเต้า ตั้งอยู่ทางด้านขวาของถนนพลโยธิน ด้านที่ตั้งโรงเรียนพะเยาพิทยาคม โรงเรียนเทศบาล 3 และที่ตั้งวัดลี จากการบอกเล่ากันต่อ ๆ มา และพบกรุมากบริเวณวัดลี กรุวัดศรีจอมทอง กรุวัดพระเกิด กรุวัดธาตุนกแขวหรือวัดเจดีย์งาม กรุสร่องชุย กรุวัดหมื่นลอ กรุภูม้าขาว กรุปู่ดำและกรุฝั่งหมื่น ส่วนบริเวณเวียงนางกระต่าย หรือฝั่งซ้ายของถนนพลโยธิน มีกรุวัดหลวงราชสันฐาน กรุวัดสวนจันทร์นอก กรุวัดสวนจันทร์ใน กรุวิหารพน กรุตันศรีคำ กรุสันธาตุ (อยู่กลางก๊ว้นพะเยา ตัวพระธาตุเดิมยังเห็นเป็นเกาะอยู่กลางน้ำในปัจจุบัน)

เวียงจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินพระธาตุจอมทอง และบริเวณใกล้เคียงพบกรุวัดอารามป่าเยะ กรุวัดอุ้นคำหล้า กรุงค์พระเจ้าปิ่นหน้าล่องใต้ กรุวัดป่าแดด กรุวัดหนองหวี กรุวัดอารามบ้านน้อย กรุวัดหนองบัว กรุวัดปู่ปอ (พลูปอ) อยู่ที่ตำบลดงเจน และกรุที่เลยไปทางเขตติดต่ออำเภอป่าแดด คือกรุสันตันแห่น

เวียงเก่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านเหยียน ตำบลบ้านใหม่ มีคูเมือง 3 ชั้น พบกรุเป็นพระเนื้อชิน

บ้านร่องค้อ หรือร่องคู อยู่ที่ตำบลแม่ปืม อำเภอเมืองและอำเภอแม่ใจ

เวียงห้า ตั้งอยู่ที่บ้านปาง ตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ พบพระพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ชุ้มเสมาเนื้อดิน ปรกโพธิ์ ฐานตารางข้างเม็ด พิมพ์หอกฉัตร พิมพ์ชุ้มเถาว์ลัยฐานตาราง และพิมพ์อื่นอีกหลายพิมพ์

กรุจำเตาหิน อยู่บริเวณตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ พระกรุที่ถูกค้นพบจะมีลักษณะแม่พิมพ์และเนื้อดินใกล้เคียงกับกรุเวียงห้า คือ จะมีเนื้อพระเป็นเนื้อเขียวผ่านแดง และแดงผ่านเขียวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเนื้อพระในกรุต่าง ๆ บริเวณนี้

เวียงลอ ตั้งอยู่เขตอำเภอจุน เป็นเมืองที่รุ่งเรืองมากในอดีตกาล มีวัดวาอารามและพระธาตุมากมายทั้งหมดสภาพ ในอดีตมีการลักลอบขุดกรุนำของโบราณขนใส่รถสิบล้อไปที่ละคันล่องไปทางใต้ เหมือนดังคำบอกเล่าของครูบาแก้วมา วัดร่องคู้ อำเภอจุน

กรุอื่น ๆ เป็นเมืองเก่า เมืองเดิม เป็นบริวารเมืองหน้าด่าน ได้พบกรุพระที่มีพระยอดขุนพลพะเยาฝากกรุอยู่ เช่น กรุเวียงกาหลง (เขตแม่ชะจานในปัจจุบัน) กรุสันกำแพง (เขตวังเหนือในปัจจุบัน)

คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา

1.คุณค่าด้านจิตใจ

คุณค่าด้านจิตใจเป็นผลมาจากความเชื่อในพระเครื่อง การพกหรือการแขวนพระเครื่องหลัก ๆ แล้วเป็นความเชื่อส่วนบุคคล โดยได้รับอิทธิพลและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจส่วนบุคคล จึงส่งผลทำให้ พระเครื่อง ความเชื่อ เป็นของคู่กัน พระเครื่องเป็นวัตถุนิยมที่มีอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ

และศรัทธา เช่น แขนงพระเครื่องรุ่นนั้นรุ่นนี้เป็นพระเครื่องเมตตามหานิยมเมื่อพกแล้ว จะทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ มีโชคลาภ ร่ำรวยมีเงินทองมากมาย

2. คุณค่าด้านศาสนา

คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยาในทางพระพุทธศาสนา คือ พระเครื่องเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี เพราะพระเครื่อง เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวแทนของคุณงามความดี ถ้าหากว่าเรานับถือพระเครื่อง เราต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ดังนั้น ผู้ที่นับถือพระเครื่องส่วนใหญ่จะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสอนของครูบาอาจารย์ หรือผู้ที่เคารพนับถือ เช่น บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้ที่มีบุญคุณ เป็นต้น เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของท่าน ระลึกถึงคำสอน และการปฏิบัติของท่าน เพื่อไม่ให้หลุดออกหรือละเลยจากการทำความดี เมื่อยามที่ไม่มีท่านอยู่แล้วหรือไม่ได้อยู่ใกล้ชิดท่าน พระเครื่องก็เปรียบได้กับเป็นเครื่องเตือนสติเรา

3. คุณค่าทางพุทธศิลป์

คุณค่าทางพุทธศิลป์ เป็นเอกลักษณ์ที่ผสมผสานสกุลช่างพะเยา และสกุลช่างเชียงใหม่ ก่อให้เกิดลักษณะพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว นำเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้หรือยอมหลีกพ้นอันตราย รวมทั้งเสริมบารมีให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานด้านความอุดมสมบูรณ์ด้วยลาภ ยศ มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านการแคล้วคลาด ปลอดภัย สิ่งชั่วร้าย หรือเหตุร้ายต่าง ๆ จะไม่เข้ามาอย่ากรายได้ เป็นพระคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ และด้านเมตตามหานิยม องค์พระจะมีความอ่อนช้อยงดงามอย่างมาก มีเสน่ห์กับผู้ที่ได้พบเจอ

4. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับพระยอดขุนพล จะขึ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล ความสวยงามสมบูรณ์ทางพุทธศิลป์ขององค์พระ เนื่องจากพระยอดขุนพลเมืองพะเยาเป็นพระเครื่องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นที่นิยมของนักสะสมหรือเซียนพระ เพราะพระยอดขุนพลแต่ละพิมพ์บ่งบอกถึงความหมายที่คนสมัยนั้นสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้พบเห็นรู้จักว่าหมายถึงอะไร เช่นพระยอดขุนพลพิมพ์นกปลา และพิมพ์ปกโพธิ์ มีลักษณะที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ พิมพ์หอกฉัตรมีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว นำเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้หรือยอมหลีกพ้นอันตราย จึงที่ต้องการอย่างมากจึงทำให้นักสะสมหรือเซียนพระนำมาให้เข้าบูชาทำให้เกิดแลกเปลี่ยนหมุนเวียนในทางเศรษฐกิจการเงินของกลุ่มนักสะสมหรือเซียนพระในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงนอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ เช่นร้านกรอบพระ ร้านอัดกรอบพลาสติก จึงก่อให้เกิดรายได้ของคนในท้องถิ่น

บทสรุป

พระเครื่อง คือ วัตถุที่สร้างขึ้นเป็นรูปพระพุทธรูป เป็นสิ่งที่ใช้ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จัดเป็นพุทธศาสนวัตถุ นิยมสร้างขึ้นให้มีขนาดเล็ก เพื่อที่จะสะดวกที่จะนำติดตัว หรือที่เรียกว่าบูชาไว้กับตัว ประวัติการสร้างพระเครื่องมีมาแต่สมัยบรรพกาล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงคุณค่าในด้านต่างๆ ของพระเครื่องยอดขุนพล ดังนี้

1.คติความเชื่อและความเป็นมาของการสร้างพระเครื่อง

เมื่อมีการคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาแล้ว การสร้างพระเครื่องต่างๆ ก็เริ่มมีการถูกสร้างตามมา พระเครื่องเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กที่สามารถพกพาติดตัวได้ โดยการผ่านการทำพิธีปลุกเสกลงอักขระเลขยันต์คาถาต่างๆ โดยมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง ประกอบด้วย สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกในการสักการะสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา สร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย และสร้างขึ้นในฐานะรูปเคารพ

บูชาหรือเป็นภาพเล่าเรื่อง เป็นต้น 1) เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา 2) เพื่ออุทิศให้ผู้วายชนม์ 3) เพื่อประกอบการกุศล และเป็นพุทธบูชา 4) เพื่อเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม 3) เพื่อเป็นกุศโลบายในการเผยแพร่ธรรม

2. อิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา เกิดจากเศษปูนกะเทาะออกจากองค์พระเจ้าตนหลวงและได้พบพระยอดขุนพลอีกครั้งเมื่อพุทธศักราช 2535 ประมาณ 20 องค์จากในก้อนปูนที่ชำรุด พระยอดขุนพลเมืองพะเยา นับเป็นพระที่สามารถแขวนเดี่ยว หรือแขวนเป็นองค์ประธาน เพราะพระยอดขุนพลพะเยา ถือได้ว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงองค์จำลอง โดยมีอิทธิพลในฐานะเครื่องรางของขลัง เพราะเป็นพระเครื่องที่สามารถแขวนได้ซึ่งถือว่าเมื่อแขวนพระยอดขุนพลแล้วจะส่งผลให้มีพุทธคุณด้านเสริมบารมี มหาอำนาจ คงกระพัน และความอุดมสมบูรณ์ในฐานะเป็นวัตถุมงคล โดยมีปัจจัยเชื่อมโยงดังนี้คือ มีความเป็นพุทธศิลป์ อายุการสร้างที่น้อยกว่าปี ขนาดไม่ใหญ่เกินไปสามารถใช้แขวนคอได้ สะดวก มีการปลุกเสกพร้อมพระเจ้าตนหลวง มวลสารเป็นเนื้อดิน เนื้อสัมฤทธิ์ และเนื้อชินตะกั่ว และมีพุทธคุณ และในฐานะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (พุทธคุณ) พระยอดขุนพลมีพุทธคุณทางคงกระพันชาตรี พิฆิตอันตราย พิฆิตภัย เสริมสร้างบารมี แก่ผู้บูชา

3. คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา

การแขวนพระยอดขุนพล เป็นความเชื่อของผู้สะสมพระเครื่องซึ่งมีความเชื่อในเรื่องพลังพลาสมาทางด้านคุ้มครองแคล้วคลาด เป็นการอันเชิญคุณของพระยอดขุนพลให้มาสถิตที่ตัว เพื่อปกป้องรักษา มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยช่วยเหลือ เพื่อลดความรุนแรงในการเกิดอุบัติเหตุ ดังนั้น พระยอดขุนพลเป็นพระเครื่องที่มีคุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านศาสนา คุณค่าทางพุทธศิลป์ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้

3.1) คุณค่าด้านจิตใจ

พระยอดขุนพลมีอิทธิพลต่อจิตใจซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อในพระเครื่อง การพกหรือการแขวนพระเครื่องหลัก ๆ แล้วเป็นความเชื่อส่วนบุคคล โดยได้รับอิทธิพลและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจส่วนบุคคล จึงส่งผลทำให้ พระเครื่อง ความเชื่อ เป็นของคู่กัน พระเครื่องเป็นวัตถุนิยมที่มีอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อและศรัทธา เช่นแขวนพระเครื่องรุ่นนั้นรุ่นนี้เป็นพระเครื่องเมตตามหานิยมเมื่อพกแล้ว จะทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ มีโชคลาภ ร่ำรวยมีเงินทองมากมาย

3.2) คุณค่าด้านศาสนา

พระเครื่องในพระพุทธศาสนาประการหนึ่งก็คือ เป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม การบูชาพระเครื่องในฐานะที่เป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม (รอบทิศ ไวยสุตฺริ, 2552) จะช่วยให้โน้มน้าวดึงดูดให้ผู้บูชาพระเครื่องหันไปปฏิบัติธรรม เช่น ใช้พระเครื่องแล้วต้องรักษาศีลด้วย ใช้พระเครื่องแล้วต้องสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิอยู่เสมอ เป็นต้น เมื่อนำกระบวนการสร้างและการใช้พระเครื่องมาพิจารณาวิเคราะห์ เทียบเคียงกับหลักการปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น หลักบุญกิริยาวัตถุ หลักไตรสิกขา เป็นต้น พบว่ากระบวนการสร้างและการใช้พระเครื่องนั้น เป็นกุศโลบายที่แฝงเอาไว้เพื่อดึงดูดให้ผู้สร้างและผู้บูชาพระเครื่องได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ หรือหลักไตรสิกขาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ดังนั้นผู้ที่นับถือพระเครื่องส่วนใหญ่จะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสอนของครูบาอาจารย์ หรือผู้ที่เคารพนับถือ เช่นบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณ เป็นต้น สอดคล้องกับพระราชพงศาวดาร มงคลวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดบุญเกิด อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้กล่าวว่า “การห้อยพระเครื่องนั้นจัดเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเอาไว้ให้คนนึกถึงพระรัตนตรัย เพราะเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ ห้อยติดคอไว้ จิตจะนึกถึงพระรัตนตรัยอันเป็นมงคล อันเป็นการระลึกถึงคุณ รำลึกคำสอนและการปฏิบัติ เพื่อไม่ให้หลุดออกหรือละเลยจากการทำความดี พระเครื่องก็เปรียบได้กับเป็นเครื่องเตือนสติเราให้ละเว้นจากการทำชั่วทั้งปวงและเป็นการป้องกันการลวงลระเมิดศีล”

3.3) คุณค่าทางพุทธศิลป์

พระยอดขุนพลเมืองพะเยาเป็นเอกลักษณ์ที่ผสมผสานสกุลช่างพะเยา และสกุลช่างเชียงใหม่ ก่อให้เกิดลักษณะพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว น่าเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้หรือยอมหลักพันอันตราย รวมทั้งเสริมบารมีให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานด้านความอุดมสมบูรณ์ด้วยลาภยศ มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านการแคล้วคลาด ปลอดภัย สิ่งชั่วร้าย หรือเหตุร้ายต่าง ๆ จะไม่เข้ามายุ่งกรายได้ เป็นพระคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ และด้านเมตตาตามหา นิยม องค์พระจะมีความอ่อนช้อยงดงามอย่างมาก มีเสน่ห์กับผู้ที่ได้พบเจอ

3.4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับพระยอดขุนพล จะขึ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล ความสวยงามสมบูรณ์ทางพุทธศิลป์ขององค์พระ และพระยอดขุนพลพะเยา จะเป็นที่ยอดนิยมที่สุดในตลาดพระจังหวัดพะเยา มูลค่าในการเข้าซื้อบูชาจะสูงกว่าจังหวัดใกล้เคียงดังเช่น พระยอดขุนพล พิมพ์ปกโพธิ์ เนื้อดิน ปางสมาธิ ฐานชุกชี กรุสนธาดู พิมพ์ปกโพธิ์ เนื้อดิน กรุสนธาดูและกรุวัดพระเจ้าตนหลวง ราคาระหว่าง 30,000 – 60,000 บาท จึงที่ต้องการอย่างมากจึงทำให้นักสะสมหรือเซียนพระนำมาให้บูชาทำให้เกิดแลกเปลี่ยนหมุนเวียนในทางเศรษฐกิจการเงินของกลุ่มนักสะสมหรือเซียนพระในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงนอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ เช่นร้านกรอบพระ ร้านอัดกรอบพลาสติก จึงก่อให้เกิดรายได้ของคนในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ จังหวัดพะเยาดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยคุณค่าพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยาพบว่าจากการสัมภาษณ์ยังมองพระยอดขุนพลในเชิงของพุทธพาณิชย์ และอิทธิปาฏิหาริย์ ไม่ได้มองในแง่ของการประพาศปฏิบัติตนในการรักษาศีล และปฏิบัติธรรม ดังนั้น ควรมีแนวทางในการนำพระยอดขุนพลเป็นต้นแบบของการประพาศปฏิบัติตนในทางที่ดี และปฏิบัติตาม เป็นพุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ รวมทั้งเป็นสิ่งระลึกอันประเสริฐของบุคคลนับแต่ผู้คนรุ่นแต่ก่อนมาจนถึงปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระยอดขุนพลในล้านนาโดยการศึกษาเปรียบเทียบ ในด้านจุดประสงค์ในการสร้างพระยอดขุนพล ลักษณะพุทธศิลป์ พุทธคุณ อิทธิพล และคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

สิริวัฒน์ คำวันสา. อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ (เน้นประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

อักษรเจริญทัศน์, 2522.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

เมืองโบราณ, 2547.

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิลก. ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา.อมตะพระเครื่องเมืองล้านนา. เชียงใหม่: ครองช่างพรินติ้ง, 2556.

นเรศ ภูจินาพันธ์.พระเครื่องเมืองพะเยา. ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา: นครนิวส์การพิมพ์, 2541.

รอบทิศ ไวยสุศรี.การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก,
2552.

การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชกุมาร (โชดก ญาณสิทธิ)

THE PRACTICE OF FOUNDATIONS OF MINDFULNESS (SATIPATTHANA) AND MENTAL

DEVELOPMENT BASED ON VIPASSANA MEDITATION OF

PHRADHAMMADHEERARAJMAHAMUNEE (CHODOK YANASIDDHI)

พระมนตรี อากทโร (คนทรงแสน)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชกุมาร (โชดก ญาณสิทธิ)” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาและ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชกุมาร (โชดก ญาณสิทธิ) การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษา พบว่าพระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นประธานจึงควรพัฒนาจิตให้มีคุณภาพอยู่เสมอโดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาหรือตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และหากกล่าวถึงวิธีการที่จะพัฒนาจิตใจได้แก่การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นการใช้สติพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อให้เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแนวทางแห่งสติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตข้างต้นนี้ สามารถสรุปให้เด่นชัดใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะ คือ อำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ช่วยให้เกิดความสงบ มีบุคลิกภาพดี มีจิตใจผ่องใส สงบ เยือกเย็น ทำให้คิดอะไรได้รวดเร็ว และถูกต้อง และ 2) ระดับโลกุตระ คือ หากปฏิบัติได้ก้าวหน้าไม่หยุดนิ่งก็สามารถบรรลุธรรมขั้นต่างๆ และอยู่เหนือโลกคือมีจิตไม่หวั่นไหวตามโลกธรรม 8 ไม่ว่าจะมียศ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสุข ทุกข์ มีสรรเสริญ หรือนินทา ก็ตาม

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพจิต, สติปัฏฐาน 4, พระวิปัสสนาจารย์

ABSTRACT

This study entitled “The Practice of Foundation of Mindfulness (Stipatthana) and Mental Development based on Vipassana Meditation of Phradhammadheerajarajmahamunee (ChodokYanasiddhi) aimedto (1) study the mental development concept according to Buddhism and (2) to study the mental development according to Vipassanapractice as prescribed byPhradhammadhiraratmahamunee (ChodokYanasiddhi). It is a qualitative study along with anin-depthinterview. Findings revealed that mind is theforerunner of all things.Therefore, one should develop the mind by means of Tisikkha or the Noble Eightfold Path. A specific method to develop the mind ‘Satipatthana’ or the four foundations of mindfulness, which focuses mainly on thecontemplation of the body, the feelings, the mind, and the mind-objects, as they really are.The results of Satipatthana practicecan be concluded in two levels; 1)Lokiya level, benefits to daily living such as reducing stress, good manner, clear, calm, imperturbablemind with rapidly and correctly thinking, and 2) Lokuttara level, if a practitioner proceeds in the training, he or she can

achieve different levels of attainments and have unshakable mind by any of the eight worldly conditions, i.e. gain, loss, fame, obscurity, happiness, pain, praise or blame.

Keywords: Metal quality development, Stipattahana, Vipassana Master

บทนำ

คำสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระไตรปิฎกคือคำสอนในเรื่องการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งทำได้หลายวิธี การปฏิบัติสมาธิมีวัตถุประสงค์หลักคือการฝึกให้เกิดสติอย่างต่อเนื่องหรือการฝึกระลึกถึงการเคลื่อนไหวของกายและจิตในปัจจุบัน แต่ละขณะด้วยความต่อเนื่อง การเจริญสติอย่างต่อเนื่องและยาวนานมากพอ จะทำให้เกิดผลดีหลายอย่าง ต่อสุขภาพกายและจิต สามารถช่วยป้องกันและรักษาโรคที่เกี่ยวข้องกับทางจิตและทางกายได้หลาย อย่าง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของจิต ทำให้ผู้เจริญสติมีจิตที่มีความสงบสุข เยือกเย็น อิ่มเอิบ และแจ่มใส ส่งผลดีต่อร่างกาย ทำให้การทำงานของสมองเป็นระเบียบ ระบบประสาทผ่อนคลายและลดความตึงเครียด มีการปรับตัวของระบบต่างๆ ภายในร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน และมีการเปลี่ยนแปลงการทำงานของเซลล์ต่างๆ ในร่างกาย โดยเฉพาะเซลล์ในระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้น การเจ็บป่วยทางกายเกิดน้อย และเมื่อเจ็บป่วยร่างกายจะฟื้นตัวเองได้เร็ว ในทางวิทยาศาสตร์มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลมหายใจกับสมอง โดยการศึกษาลมหายใจหรือการทำสมาธิ พบว่านอกจากจะทำให้เราเกิดความสุขในจิตใจแล้ว ยังพบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการทำงานของสมองด้วย ในต่างประเทศมีการทำวิจัยหลายชิ้นที่สนับสนุนข้อมูลดังกล่าว เช่น นักวิทยาศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้ทำการทดลองกับพระภิกษุที่ปฏิบัติสมาธิมาอย่างดี รวมถึงได้ทำการทดลองกับปุถุชนธรรมดาที่ฝึกนั่งสมาธิมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ผลการวิจัยพบว่า คนที่ฝึกสมาธิเหล่านี้มีความจำดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รวมถึงยังมีการจัดตารางชีวิตประจำวัน หรือจัดตารางการทำงานได้เรียบง่ายและมีความสับสนน้อยกว่าคนอื่น โดยระดับคลื่นสมองของพระภิกษุมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดระหว่างเข้าสมาธิ หรือแม้แต่เมื่อออกจากสมาธิแล้ว ก็พบว่าคลื่นสมองของท่านยังอยู่ในระดับที่ต่างจากคนปกติเป็นอันมาก ส่วนในปุถุชนนั้น จำนวนการปฏิบัติสมาธิและระยะเวลาในการฝึก จะมีผลโดยตรงต่อคลื่นสมองแกมมา คลื่นสมองแกมมาเกี่ยวข้องกับการทำงานของสมองที่เชื่อมโยงความทรงจำระดับการเรียนรู้ ระดับสมาธิและการมองโลกในแง่ดี คือ ยิ่งทำสมาธิมากและทำได้ดี ระดับคลื่นสมองแกมมาก็จะยิ่งสูง

ขณะที่ผลการตรวจคลื่นสมองด้วยเครื่องสแกนแม่เหล็ก (MRI) ก็พบว่า การฝึกนั่งสมาธิแม้เพียง 2-3 เดือน จะสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาและการเปลี่ยนแปลงทางสมองได้ ในขณะที่ผู้ฝึกเองยอมรับว่า สามารถนอนหลับได้ง่ายขึ้น และหลับได้สนิทมากกว่าเดิม รวมถึงมีปัญหาเรื่องความวิตกกังวล อากาศเครียด อากาศซึมเศร้า ลดลงเช่นกัน หลังจากเริ่มฝึกสมาธิ ในทางวิทยาศาสตร์ จะได้เห็นว่าการฝึกสมาธิจะทำให้คลื่นสมองมีระเบียบ ยิ่งทำให้คลื่นสมองเป็นระเบียบได้มากเท่าไร หรืออีกนัยหนึ่งทำให้คลื่นเบต้ามีน้อยที่สุด ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเรามากขึ้นเท่านั้น เพราะทำให้ร่างกายและจิตใจมีการผ่อนคลายจากความเครียดในชีวิตประจำวันได้มากที่สุด จึงไม่น่าแปลกใจว่า ทำไมคนที่ฝึกสมาธิเป็นประจำจะเป็นคนที่สามารถรับมือกับเหตุการณ์ร้ายๆ ได้ดีกว่าคนทั่วไป

แนวทางการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดสมาธิแนวทางหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมและสืบทอดกันมาในสังคมไทยคือแนวทางแบบสติปัฏฐาน 4 โดยเฉพาะสายปฏิบัติของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ซึ่งเป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ท่านได้นำแบบอย่างแนวคิดและวิธีการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 แบบพอง-ยุบของท่านมหาสี สะยาตอ(Mahasi Sayadaw) ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์รูปสำคัญในประเทศพม่า มาเผยแผ่อบรมในประเทศไทย งานเผยแผ่เป็นไปอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว จนทำให้นักปฏิบัติสมาธิทั้งไทยและเทศต่างรู้จักคณะ 5 วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างดีว่าเป็นสายปฏิบัติที่ประยุกต์มาจากมหาสติปัฏฐานสูตร คือ การพิจารณาการเคลื่อนไหว

ของหน้าท้องขณะหายใจ วิธีการมีลักษณะเด่น คือ คำภาวนา นอ ต่อท้ายในทุกอิริยาบถ จนอาจเรียกได้ว่าเป็นสาย “ยุบหนอ-พองหนอ”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการพัฒนาคุณภาพจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้แบ่งการวิจัยเป็นขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล โดยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ศึกษาเอกสารที่พระธรรมธีรราชชมหามุนี และลูกศิษย์ของท่านเขียนไว้ ตลอดจนถึงอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค รวมทั้งเอกสารรายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ ตำราและวารสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนาเสนอผลงานให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง
3. การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ส่งผลต่อการเจริญสติปัฏฐาน 4 และพัฒนาปัญญาญาณ ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของพระธรรมธีรราชชมหามุนี และผลของการปฏิบัติกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ลูกศิษย์ของพระธรรมธีรราชชมหามุนี 2 รูป/คน และผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 คน

ผลการศึกษา

สติปัฏฐานเป็นหลักสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นแนวทางการปฏิบัติด้วยการเจริญสติจนเกิดผลเป็นวิปัสสนาปัญญาจนถึงปัจจุบัน การเจริญวิปัสสนานั้นต้องอาศัยรูปนามขั้น 5 ซึ่งเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ในการกำหนดรู้รูปนามที่เป็นปรมาัตถ์อารมณ์จนเห็นไตรลักษณ์นั้นต้องอาศัยปริยัติมีความเข้าใจปริยัติและนำไปปฏิบัติ อันเป็นปัจจัยส่งให้ถึงปฏิเวธอย่างถูกต้องฉะนั้นผู้เจริญวิปัสสนาและเข้าใจรูปนามกำหนดรู้ได้นั้นโดยลงมือปฏิบัติด้วยการกำหนดรู้รูปนามอันเป็นปรมาัตถ์อารมณ์จึงจะสามารถทำได้อย่างถูกต้องตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในการเจริญสติปัฏฐานนั้น มิใช่เพียงสติอย่างเดียว ต้องมีธรรมอื่นประกอบร่วม อันได้แก่ วิริยะและปัญญา ในพระสูตรนี้ธรรมที่เกิดร่วมกับสติ มี 3 ประการ คือ อาตปปี สมปะชาโน สติมา (มีความเพียรเผากิเลส มีปัญญาหยั่งเห็น มีสติ) เมื่อก้าวโดยสรุปคือ ใช้หลักการเจริญภาวนาโดยมี “สติ” เป็นเครื่องกำกับที่สำคัญในการพิจารณาภายใน เวทนา จิต และธรรมารมณ์ผลที่เกิดจากการเจริญสติปัฏฐาน 4 ตามหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) สามารถวิเคราะห์ได้ตามลำดับดังนี้

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชชมหามุนี

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชชมหามุนี เป็นผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ดังนี้

1. ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ส่วนกาย

จากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี ในเรื่องหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พระสมุห์ อำนวยศิลป์ สีสลวโร (เป็งเครีอ์)(สัมภาษณ์, 2560) กล่าวว่า สามารถพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา ทำให้รักษาวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นที่สุด ผู้ปฏิบัติแล้วขั้นต่ำสุด คือ ยกระดับพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม สามารถปรับเปลี่ยนชีวิตในทางที่เจริญ เชื่อว่าได้มนุษยสมบัติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางกายของพระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นไปตามหลักการที่ให้กำหนด พอง-ยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย พอง-ยุบ นี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ คือ ลมหายใจเข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึง และเคลื่อนไหวแก่ร่างกาย พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งคือ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้ ตามที่ดำรงอยู่ ตามที่เป็นไปอยู่โดยความเป็นธาตุว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลมมีอยู่ในกาย นอกจากนั้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานยังส่งผลให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง มีกล้ามเนื้อแข็งแรง รับรู้ได้ด้วยอาการตึงของกล้ามเนื้อเมื่อตื่นนอนตอนเช้า มีความอดทนต่อสภาพทางสังคม มีการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และให้กำหนดรู้อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้น ให้อดทน และกำหนดรู้เฉยๆ โดยไม่เคลื่อนไหว และกายมีระเบียบวินัยมากขึ้น ทำให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับการฝึกจิต สมาธิ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง ถือว่าเป็นการทำกายภาพอย่างหนึ่ง และจากการสัมภาษณ์พระอุดมศักดิ์ ปัญญาโร(สัมภาษณ์, 2560)พบว่า จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการช่วยเสริมให้สุขภาพกายและใช้แก้ไขโรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกันและมีอิทธิพลต่อกัน คนทั่วไปเมื่อกายไม่สบาย จิตใจก็พลอยอ่อนแอเศร้าหมองขุ่นมัว เมื่อเสียใจไม่มีกำลังใจ ก็ยิ่งซ้ำให้โรคทางกายนั้นทรุดหนักลงไปอีก แม้ในเวลาที่ยังเป็นปกติ พอประสบเรื่องราวให้เศร้าเสียใจรุนแรง ก็ล้มป่วยเจ็บไข้ไปได้ ส่วนผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งสมบูรณ์ เมื่อเจ็บป่วยกายก็ไม่สบายอยู่แค่กายเท่านั้น จิตใจไม่ป่วยไปด้วย ยิ่งกว่านั้นกลับใส่ใจที่สบายมีกำลังจิตเข้มแข็งทำให้กายมีอิทธิพลส่งผลให้บรรเทาหรือผ่อนคลายโรคทางกายได้อีกด้วย อาจทำให้หายง่ายและไวขึ้น หรือแม้แต่ใช้กำลังสมาธิระงับทุกขเวทนาทางกายไว้ก็ได้ เป็นภูมิต้านทานโรคไปในตัว ความสัมพันธ์นี้มีผลต่ออัตราส่วนของความต้องการและการเผาผลาญใช้พลังงานของร่างกายด้วย เช่น จิตใจที่สบายผ่อนคลายตื่นเบิกบานนั้น ต้องการอาหารน้อยลงในการที่จะทำให้ร่างกายสมบูรณ์ผ่อนคลาย เพราะไม่สิ้นหวังกับความหลัง และไม่เพ้อหวังในอนาคต ไม่เฉพะจิตใจดี ช่วยเสริมให้สุขภาพกายดีเท่านั้น โรคกายหลายอย่างเป็นเรื่องของกายจิตสัมพันธ์ เกิดจากความแปรปรวนของจิตใจ เช่น ความมักโกรธบ้าง ความกุ่มก้างวลงบ้าง ทำให้เกิดโรคปวดศีรษะบางอย่าง หรือโรคแผลในกระเพาะอาหารอาจเกิดได้ เป็นต้น เมื่อทำจิตให้ดีด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งก็ช่วยแก้ไขโรคเหล่านั้นได้

กล่าวโดยสรุปผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางกายของพระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นไปตามหลักการที่ให้กำหนด พอง-ยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย พอง-ยุบ นี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ คือ ลมหายใจเข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึง และเคลื่อนไหวแก่ร่างกาย ส่งผลให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง มีกล้ามเนื้อแข็งแรง รับรู้ได้ด้วยอาการตึงของกล้ามเนื้อเมื่อตื่นนอนตอนเช้า มีความอดทนต่อสภาพทางสังคม มีการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และให้กำหนดรู้อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้น ให้อดทน และกำหนดรู้เฉยๆ โดยไม่เคลื่อนไหว จากการสัมภาษณ์นายคงเกษม แซ่อือ (สัมภาษณ์, 2560) พบว่า การวิปัสสนากรรมฐานมีผลต่อร่างกายทำให้มีระเบียบวินัยมากขึ้น ทำให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับการฝึกจิต สมาธิ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง ถือว่าเป็นการทำกายภาพอย่างหนึ่ง

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางด้านวาจา นางสาวเกวลี อุสะทโก (สัมภาษณ์, 2560) กล่าวว่า มีผลต่อการพัฒนาการพูดอย่างชาญฉลาด ตั้งอยู่ในวาจาชอบ วชิภาวิตตะ สามารถนำไปใช้การบริหารภารกิจต่างๆ และเมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์อย่างสร้างสรรค์ นำมาซึ่งความเจริญอย่างกว้างขวาง เชื่อว่า ปิยวาจา นั้นเอง และจากการสัมภาษณ์พระณัฐพล จิตฺตฺโร (สัมภาษณ์, 2560) พบว่าก่อให้เกิดการสำรวมวาจา ในการพูดกับพระ ญาติโยม และพระโยคี ส่วนญาติโยมที่มาปฏิบัติธรรมจะคิดก่อนพูด ว่าควรพูดกับพระผู้ใหญ่อย่างนอบน้อมมากขึ้น ฝึกจิตไปในทาง

ที่ดี คิดสิ่งดี ตัดกิเลสในโลกภายนอกที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งผลให้มีสติสัมปชัญญะก่อนพูดเสมอ ไม่เป็นคนพูดมาก หรือพูดจาให้น้อยที่สุด เป็นผลดีต่อการปฏิบัติเพราะทำให้จิตไม่ฟุ้งซ่าน มีสติกำหนดรู้ในการพูด พูดจาสุภาพอ่อนน้อม สอดคล้องกันหลักสัมมาวาจา(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2553)คือเครื่องชำระตัวทางวาจา นั่นคือ การปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานส่งผลต่อการชำระตัวทางวาจาของผู้ปฏิบัติ นั่นคือ ละมุสาวาท เว้นขาดจากการพูดเท็จ เมื่ออยู่ใน สภาวะต่างๆ รู้สิ่งพูดสิ่งนั้น เมื่อไม่รู้ ก็กล่าวว่า ไม่รู้ เมื่อไม่เห็น ก็กล่าวว่า ไม่เห็น เมื่อเห็น ก็กล่าวว่า เห็น ไม่เป็นผู้ กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ไม่ว่าจะเพราะเหตุแห่งตนเอง หรือเพราะเหตุของผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่อำภิสสินจ้างใดๆ ละปิสุณาวาจา เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด ไม่เป็นคนที่ฟังความข้างนี้แล้วเอาไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนฝ่ายนี้ หรือฟังความข้างโน้น แล้วเอามาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนฝ่ายโน้น เป็นผู้สมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัครสมานกัน ชอบ สามัคคี ยินดีในสามัคคี พอใจในความสามัคคี ชอบกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคีกัน ละมรุสวาจา เว้นขาดจากวาจา หยาบ กล่าวแต่ถ้อยคำชนิดที่ไม่มีโทษ รื่นหู น่ารัก จับใจ สุภาพ เป็นที่พอใจของพหูชน เป็นที่ชื่นชมของพหูชน และ ละสัมผัปปลาปะ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ (พล่อยๆ) พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดเป็นอรรถ พูดเป็นธรรม พูดเป็นวินัย กล่าววาจาเป็นหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีกำหนดขอบเขต ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร กล่าวโดยสรุป มีผลต่อการพัฒนาการพูดอย่างชาญฉลาด ตั้งอยู่ในวาจาชอบ วจีภาวิตะ สามารถนำไปใช้การบริหารภารกิจต่างๆ และเมื่อ อยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์อย่างสร้างสรรค์ นำมาซึ่งความเจริญอย่างกว้างขวาง ชื่อว่า ปิยวาจา นั่นคือ ละมุสาวาท เว้นขาดจากการพูดเท็จ ละปิสุณาวาจา เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด ละมรุสวาจา เว้นขาดจากวาจาหยาบ และละสัมผัปปลาปะ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ

2.ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ส่วนเวทนา

จากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี ในเรื่องหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พระพุทธิวงศ์ วิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอแม่สาย (สัมภาษณ์, 2560) กล่าวว่า ทำให้รู้จักเวทนาในเวทนา เวทนาในเวทนา คือ มีสติรู้ถึง เวทนาที่เกิดขึ้น สุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ มีสติรู้การเกิดและดับของเวทนาทั้งหลาย เพียงสักว่าระลึกรู้เท่านั้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเวทนาของเรา เป็นเวทนาของเขา และที่สำคัญเวทนาเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้เท่า เวทนามีเป็นอารมณ์ หนึ่งที่เราต้องรู้ พระพุทธเจ้ากล่าวไว้ว่า เวทนามีเป็นไตรลักษณ์ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปไม่ควรยึดมั่นถือมั่นใน เวทนา

ลักษณะของสุขในระดับเวทนา เป็นสุขที่เกิดจากการเสวยอารมณ์ หรือเสพรสอารมณ์ ถ้ามองในแง่นี้ ฌาน สุขก็ยังมีลักษณะร่วมอย่างหนึ่งกับกามสุข คือเป็นสุขเวทนา แต่สุขเนื่องด้วยสัญญาเวทียัตนโรธสมาบัติ อันถึงภาวะที่ ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด เป็นสุขที่ไม่เป็นเวทนา หรือเป็นสุขได้โดยไม่ต้องมีการเสวยอารมณ์ จะเรียกว่าสุขเหนือ เวทนา

นอกจากนั้นพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) กล่าวถึงหลักปฏิบัติเวทนานุปัสสนาไว้ว่า เป็นการกำหนด พิจารณาว่า เวทนานี้ไม่มีใครเสวย คือ ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัว ตน เรา เขาเสวยเวทนา และไม่ใช่วะทนาของสัตว์ บุคคล ตัว ตน เรา เขาอะไรทั้งสิ้น แต่เพราะเวทนากระทำวัตถุแห่งความสุขเป็นต้นนั้น ๆ ให้เป็นอารมณ์แล้วเสวยเข้าไป ถือเอาความเป็นไปแห่งเวทนานั้นเป็นเหตุ จึงมีโวหารว่า เราเสวยเวทนา

3.ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ส่วนจิต

การปฏิบัติตามหลักจิตตานุปัสสนา(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2553) เป็นการตามดูรู้ทันจิต คือจิตของ ตนในขณะนั้นๆ เป็นอย่างไร เช่น มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิ หลุดพ้น ยังไม่หลุดพ้น ฯลฯ ก็รู้ชัดตามที่มันเป็นอยู่ในขณะนั้น และจากการสัมภาษณ์พระภุมิณันตสีลเตโชพบว่า(สัมภาษณ์, 2560) ทำให้จิตมีสติทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเดิน การกิน การนั่ง เป็นต้น ลดความประมาทได้ ก่อให้เกิด จิตใจที่เข้มแข็ง ไม่มีกิเลส จิตใจแข็งแกร่ง ไม่หวั่นไหวง่าย เมื่อมีเรื่องต่างๆ มารบกวนจิตใจ ก็จะสามารถใช้สติปัญญา

แก้ไขปัญหาคือ ทำให้จิตใจเยือกเย็นขึ้น ลดความอยาก (ตัณหา) ลงได้ รู้จักการรอคอย มีความอดทนอดกลั้นได้ ส่งผลให้จิตใจปลอดโปร่ง แจ่มใสเบิกบาน จิตแข็งแรงตอบรับกับการรับรู้กับสิ่งเร้า จิตใจมีความสุข ใจจดจ่อต่อสิ่งที่ปฏิบัติ มีความเพียรมากขึ้น ทำให้จิตสงบ มีสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน จากการสัมภาษณ์ ร.ต.ท.ปรพล ม้าเพ็ญทิม(สัมภาษณ์, 2560) พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นวิธีการที่เน้นการใช้สมาธิ เป็นวิธีปฏิบัติที่สมาธิมีบทบาทสำคัญ คือบำเพ็ญสมาธิให้มีจิตใจแน่วแน่ จนเข้าถึงภาวะของ ฌาน หรือสมาบัติขั้นต่างๆ เสียก่อน ทำให้จิตใจที่มัวหมองแน่นแฟ้นอยู่กับสิ่งที่กำหนดนั้นๆ จนมีความพร้อมอยู่โดยตัวของมันเองที่จะใช้ปฏิบัติการต่างๆ อย่างที่เรียกว่า จิตนุ่มนวลควรแก่การทำงาน โน้มไปใช้ในกิจกรรมที่ประสงค์อย่างได้ผลดีที่สุด ในสภาพจิตเช่นนี้ กิเลสอาสวะต่างๆ ซึ่งตามปกติฟุ้งซ่านขึ้นรบกวนและบีบคั้นบังคับจิตใจให้ฟุ้งพล่านอยู่ ก็ถูกควบคุมให้สงบนิ่งอยู่ในเขตจำกัด เหมาะสมอย่างยิ่งแก่การที่จะก้าวต่อไปสู่ขั้นใช้ปัญญากำจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้นเชิง คือ ขั้นวิปัสสนา การใช้สมาธิมีองค์ธรรมประกอบพร้อม ได้แก่ องค์ฌาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) ประกอบด้วย วิตก เป็นการปักจิตลงไปในการหรือยกจิตใส่อารมณ์ มีในปฐมฌาน วิจารณ์ เป็นการเอาจิตผูกพันอยู่กับอารมณ์ มีในปฐมฌาน ปิติ เป็นความอึดใจ มีความยินดีในการได้อารมณ์ที่ต้องการ สุข เป็นความยินดีในการเสวยรสแห่งอารมณ์ที่ต้องการ อุเบกขา เป็นความวางเฉย หรือความมีใจเป็นกลาง หมายถึง การดูอย่างสงบ ไม่ตกเป็นฝ่าย และเฝ้ากัศตา เป็นภาวะที่จิตมีอารมณ์หนึ่งเดียว ได้แก่สมาธินั่นเอง มีในฌานทุกชั้น ดังนั้นผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่งผลต่อจิตใจ 2 ประการ ได้แก่

1. ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติผ่องใส ทั้งนี้เพราะ ในขณะที่ผู้ปฏิบัติมีสติตามกำหนดรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่ เช่น ขณะกำหนดว่า “พองหนอ...ยุบหนอ...นั่งหนอ...ถูกหนอ” หรือกำหนดว่า “ขวย่างหนอ...ซ่าย่างหนอ” ฯลฯ อยู่ ณ นั้น จิตของผู้ปฏิบัติจะประกอบด้วยกุศลเพราะสติเป็นกุศลธรรม ขณะที่สติอันเป็นกุศลธรรมเกิดขึ้นอยู่นั้น อกุศลธรรม (กิเลสธรรมต่างๆ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเย่อหยิ่ง ความถือตัว ความทะนงตน ฯลฯ) ก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะนั้น กิเลสธรรมเหล่านี้เป็นสภาวะธรรมทางจิตที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ในระหว่างที่ผู้ปฏิบัติมีสติตามรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่ กิเลสดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ เปรียบได้กับขณะที่มีแสงสว่างเกิดขึ้น ความมืดย่อมจะอันตรธานหายไป ในทางกลับกันขณะที่มีความมืดเกิดขึ้น ความสว่างก็ย่อมจะอันตรธานหายไปเช่นกัน ขณะใดก็ตามที่ผู้ปฏิบัติมีสติตามรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่ ย่อมเปรียบได้กับขณะที่มีแสงสว่างเกิดขึ้น อกุศลธรรมซึ่งทำให้จิตเศร้าหมองอันเปรียบได้กับความมืดย่อมจะเกิดขึ้นไม่ได้ในขณะนั้น ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจึงได้รับประโยชน์ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานประการแรก คือทำให้จิตผ่องใส เพราะเมื่อไม่มีอกุศลที่ทำให้จิตเศร้าหมอง จิตก็จะผ่องใสในตนเอง หากเราเจริญสติอย่างนี้ไปตลอด เมื่อตายลงในขณะจิตที่เป็นกุศลนั้น ก็จะไปเกิดในสุคติภูมิอย่างแน่นอน

2. ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นคงหนักแน่นยิ่งกว่าเดิม หมายความว่า ก่อนจะมาปฏิบัติธรรม เราทั้งหลายอาจจะขาดสติที่ตามกำหนดรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่ บางขณะอาจเกิดความโลภ-ความปรารถนา-ความต้องการต่าง ๆ ครอบงำจิตใจของเรา เมื่อไม่ได้มาตามที่ต้องการก็เกิดความไม่พึงพอใจ แต่ถ้าได้สิ่งที่ต้องการมาก็เกิดความหลงใหลพอใจ เมื่อประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ก็เกิดความโกรธ-ความไม่พึงพอใจในสิ่งนั้น บุคคลที่ถูกความโลภ-ความโกรธครอบงำจิตใจจัดว่าเป็นบุคคลที่มีจิตใจไม่มั่นคง เพราะในขณะนั้นจิตจะซัดส่ายหวั่นไหวอยู่กับอารมณ์ที่น่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนาเหล่านั้น หากเมื่อท่านทั้งหลายได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ โดยมีสติตามกำหนดรู้เท่าทันปัจจุบันอารมณ์ ความโลภ (ความปรารถนาในอารมณ์ที่ต้องการ) หรือความโกรธ (ความไม่ปรารถนาในอารมณ์ที่ไม่ต้องการ) ก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นท่านสาธุชนทั้งหลายก็จัดว่าเป็นบุคคลที่มีจิตใจมั่นคงขึ้น กว่าเดิม เมื่อประสบกับอารมณ์ที่ปรารถนาที่จะไม่เกิดความโลภ และเมื่อกระทบกระทั่งกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาก็จะไม่เกิดความโกรธ ประโยชน์ข้อที่สองนี้จึงเป็นประโยชน์ที่ท่านทั้งหลายจะได้รับจากการเจริญ วิปัสสนากรรมฐาน คือ ทำให้จิตของเรามั่นคงไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมมากขึ้น ผู้ปฏิบัติที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานและบรรลุวิปัสสนาญาณขั้นต่าง ๆ จนถึงสังขารุเปกขาญาณแล้ว จะไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะพบกับอารมณ์ที่ตนปรารถนาหรือ

กระทบกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาก็ตาม ขณะนั้นผู้ปฏิบัติจะมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์เหล่านั้น คือไม่มีความปรารถนาต่ออารมณ์ที่ต้องการและไม่มีความไม่พึงพอใจหรือความโกรธ ต่ออารมณ์ที่ตนไม่ต้องการ นอกจากนั้น แม้ประสบกับอารมณ์ที่น่าหวาดกลัว-น่าสะอึกกลัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ปฏิบัติก็จะรู้เท่าทันอารมณ์นั้นตามที่เป็นจริง ไม่เกิดความกลัว ไม่เกิดความสะดุ้งแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ได้กล่าวถึงผลของการปฏิบัติตามแนวจิตตานุปัสสนา ไว้ว่าเมื่อจิตทั้ง 16 อย่างนี้เกิดขึ้น ให้มีสติกำหนดรู้ เช่น จิตมีราคะ ก็ให้รู้ชัดว่า “จิตมีราคะ” ให้ภาวนาโดยวิธีที่จักษุทันอารมณ์ปัจจุบัน เช่น ภาวนาว่า “ราคะหนอ ราคะหนอ” ปักสติลงไปที่หทัยวัตถุ เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ทำให้ในใจจนถึงที่เกิดของจิต เมื่อปฏิบัติตามหลักนี้ จะได้ผลตามขั้นของศีล สมาธิ ปัญญา คือ ถ้าศีล สมาธิ ปัญญาแก่กล้า สามารถจะเห็นความเกิดดับของราคะจิต โทสะจิตได้เป็นอย่างดี เมื่อเห็นความเกิดดับแล้วถ้าเพียรพยายามทำต่อ ๆ ไป สามารถจะเกิดวิปัสสนาญาณขึ้นมาโดยลำดับ ๆ จนถึง มรรคญาณ ผลญาณ ปัจจเวตณญาณได้ ถ้ายังไม่ถึงก็จะทำให้ผู้นั้นได้ตั้งควมุตติ วิกขัมภานวิมุตติ คือ มีจิตหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาของพระกรรมฐานนั้น และหลุดพ้นด้วยการข่มไว้ด้วยอำนาจของขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ

4.ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐานส่วนธรรม

หลักธรรมในพระไตรปิฎกทั้ง วินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก นำมาเชื่อมต่อกับหลักการสอนของเจ้าประคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี ในการอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้ท่านดำเนินชีวิตในสมณะสัญญา ได้อย่างเหมาะสมกับชีวิตของนักปฏิบัติ และพระวิปัสสนาจารย์ที่พึงประสงค์ ทำให้มีการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาภาวนา เน้นผู้ไม่ประมาทในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่พุทธบริษัท ได้อย่างกว้างขวางตั้งแต่ปี 2543 ถึงปัจจุบัน ได้รับหน้าที่บอกกรรมฐานตามแนวพองหนอ-ยุบหนอ ยังเน้นการสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาได้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก่อให้เกิดปัญญาญาณนั้น เป็นหลักปฏิบัติตามหลักธัมมานุปัสสนา คือ การตามรู้สภาวะธรรม เป็นการกำหนดรู้กายใจรวมทั้งสิ่งอื่นภายนอก ที่ล้วนเป็นสภาวะธรรม ไม่มีบุรุษสตรี ไม่มีภวภาวะบุคคล ความเป็นเรา เขา โดยมองเห็นว่ากายเป็นที่ประชุมของธาตุ เป็นภาวะคิดอ่านทำการ และไม่ยึดว่าเป็นธาตุของใคร ไม่ยึดว่าใครเป็นผู้คิดอ่าน หากมีเพียงสภาวะธรรมทางกายและใจที่เกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย พิจารณาตามธรรมนั้นๆ ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ที่บังเกิดกับใจ จนเกิดความเบื่อหน่ายในธรรมเหล่านั้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปทาน พระพุทธองค์ยังทรงอุปมานิเวรณ 5 ที่เกิดขึ้นกับบรรดาหมู่ภิกษุไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงพิจารณาเห็นนิเวรณ 5 ประการเหล่านี้ ที่ยังละไม่ได้ในตนเหมือนหนี่ เหมือนโรค เหมือนเรือนจำ เหมือนความเป็นทาส เหมือนทางไกลกันดาร และเธอพิจารณาเห็นนิเวรณ 5 ประการ ที่ละได้แล้วในตน เหมือนความไม่มีหนี่ เหมือนความไม่มีโรค เหมือนการพ้นจากเรือนจำ เหมือนความเป็นไทย แก่ตน เหมือนภูมิสถานอันเกษม สำหรับโยคีพึงประสงค์จะบรรลุ อริยมรรคด้วยวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาปัญญาพิจารณาวิเวรณ 5 เป็นเครื่องนำทาง ได้มีการแสดงตัวอย่างการเชื่อมโยงวิปัสสนาปัญญาที่สามารถนำไปสู่การตรัสรู้ริยาสัจ 4 ด้วยอริยมรรค ซึ่งเกิดขึ้นเพียงขณะเดียว แต่สามารถทำหน้าที่ตรัสรู้สัจธรรม 4 ประการ คือ รู้สติที่กำหนดรู้วิเวรณ 5 จัดเป็นการรู้ทุกขสัจจะ ละตัณหาที่เป็นเหตุให้เกิดทุกขสัจจะ และสมุทัยสัจจะ รู้แจ้งพระนิพพานอันเป็นสภาวะเป็นที่ดับไป แห่งทุกขสัจจะ และสมุทัยสัจจะนั้น จัดเป็นการรู้โรธสัจจะ และบรรลุมรรค 8 ที่รับพระนิพพานนั้นเป็นอารมณ์ จัดเป็นการรู้มรรคสัจจะดังนั้น ในหมวดที่ผ่านมา พระพุทธองค์ทรงแสดงสภาวะธรรมปัจจุบันที่จิตรับรู้ คือ กองรูป เวทนา และจิต โดยกองรูปจัดเป็นรูปขันธ์ เวทนาเป็นเวทนาขันธ์ และจิตเป็นวิญญาณขันธ์ แต่ในหมวดธัมมานุปัสสนานี้ ทรงแสดงสภาวะธรรมที่เป็นรูปนามทั้งหมด โดยเน้นความเป็นนิเวรณ และความเป็นขันธ์ คือ กองรูปนาม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางด้านปัญญาญาณ ทำให้เป็นคนที่จิตใจสงบมากขึ้น มีความคิดที่หลากหลายรอบด้าน มีความรู้ความเข้าใจในวิปัสสนากรรมฐาน รู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ ใจจดจ่อต่อสิ่งที่กระทำ เกิดความผิดพลาดน้อยมาก รู้ว่าอะไรเป็นกุศล สามารถปิดกั้นทางอกุศลได้ และควรทำอะไรก่อนหลัง ส่งผลให้เกิดความจำดีขึ้น ลดความหลงลืม ช่วยให้ใจเย็น และมีสติอยู่กับตัวเอง

นอกจากนั้นการปฏิบัติตามหลักอัมมานุปัสสนานั้น ผู้ปฏิบัติธรรมใช้สติสัมปชัญญะ กำหนดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นิวรณ์ 5 ชั้น 5 เป็นต้น จนเห็นธรรมคือ รูปและนามนั้น เป็นของไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด มีจิตหลุดพ้นจากอัสวกิเลส เป็นสมุจเฉตพหวน

ข้อสรุปจากการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ)สรุปผลการศึกษาพบว่า

1) ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนกาย ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทางกายของพระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นไปตามหลักการที่กำหนด พอง-ยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย พอง-ยุบ นี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ คือ ลมหายใจเข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึง และเคลื่อนไหวแก่ร่างกายส่งผลให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง มีกล้ามเนื้อแข็งแรง รับรู้ได้ด้วยอาการตึงของกล้ามเนื้อ เมื่อตื่นนอนตอนเช้ามีความอดทนต่อสภาพทางสังคม มีการเคลื่อนไหวอย่าง มีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และให้กำหนดรู้อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้น ให้อดทน และกำหนดรู้เฉยๆ โดยไม่เคลื่อนไหว และกายมีระเบียบวินัยมากขึ้น ทำให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับการฝึกจิต สมาธิ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง ถือว่าเป็นการทำกายภาพอย่างหนึ่ง

2) ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนเวทนา ทำให้รู้จักเวทนาในเวทนา เวทนาในเวทนา คือ มีสติรู้ถึงเวทนาที่เกิดขึ้น สุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ มีสติรู้การเกิดและดับของเวทนาทั้งหลาย เพียงสักว่าระลึกรู้เท่านั้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเวทนาของเราเป็นเวทนาของเขา และที่สำคัญเวทนาเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้เท่า เวทนามีเป็นอารมณ์หนึ่งที่คนเราต้องรู้ พระพุทธเจ้ากล่าวไว้ว่า เวทนามีเป็นไตรลักษณ์ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในเวทนา

3) ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนจิต ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งผลต่อจิตใจ ได้แก่ ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติผ่องใส จิตของผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นคงหนักแน่นยิ่งกว่าเดิม (สมรรถภาพทางจิต) และสุขภาพจิตที่ดีนั้น คือ ผู้ปฏิบัติที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานและบรรลุวิปัสสนาญาณขั้นต่างๆ จนถึงสังขารเปกขาญาณแล้วจะไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะพบกับอารมณ์ที่ตนปรารถนา หรือกระทบกับอารมณ์ที่ไม่ปรารถนาก็ตาม ขณะนั้นผู้ปฏิบัติจะมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์เหล่านั้น คือ ไม่มีความปรารถนาต่ออารมณ์ที่ต้องการ และไม่มีความไม่พึงพอใจ หรือความโกรธต่ออารมณ์ที่ตนไม่ต้องการ นอกจากนั้น แม้ประสบกับอารมณ์ที่น่าหวาดกลัวน่าสะอึกกลัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ปฏิบัติก็จะรู้เท่าทันอารมณ์นั้นตามที่เป็นจริง ไม่เกิดความกลัว ไม่เกิดความสะอึกแต่อย่างใด

4) ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนธรรมตามหลักอัมมานุปัสสนา ผลคือ การตามรู้สภาวะธรรมเป็นการกำหนดรู้กายใจรวมทั้งสิ่งอื่นภายนอก ที่ล้วนเป็นสภาวะธรรม ไม่มีบุรุษสตรี ไม่มีภาวะบุคคล ความเป็นเรา ความเป็นเขา โดยมองเห็นว่ากายเป็นที่ประชุมของธาตุ เป็นภาวะคิดอ่านทำการ และไม่ยึดว่าเป็นธาตุของใคร ไม่ยึดว่าใครเป็นผู้คิดอ่าน หากมีเพียงสภาวะธรรมทางกายและใจที่เกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัยพิจารณาตามธรรมนั้นๆ ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลที่บังเกิดกับใจจนเกิดความเบื่อหน่ายในธรรมเหล่านั้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปทาน พระพุทธ

องค์ยังทรงอุปมานิเวศน์ 5 ที่เกิดขึ้นกับบรรดาหมู่ภิกษุไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงพิจารณาเห็นนิเวศน์ 5 ประการเหล่านี้ ที่ยังละไม่ได้ในตนเหมือนหนึ่ง เหมือนโรค เหมือนเรือนจำ เหมือนความเป็นทาส เหมือนทางไกลกันดาร และเธอพิจารณาเห็นนิเวศน์ 5 ประการ ที่ละได้แล้วในตน เหมือนความไม่มีหนึ่ง เหมือนความไม่มีโรค เหมือนการพ้นจากเรือนจำ สำหรับโยคีผู้ประสงค์จะบรรลุอุบายมรรคด้วยวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาปัญญาพิจารณานิเวศน์ 5 เป็นเครื่องนำทาง ได้มีการแสดงตัวอย่างการเชื่อมโยงวิปัสสนาปัญญาที่สามารถนำไปสู่การตรัสรู้ริยาสัจ 4 ด้วยอุบายมรรค ซึ่งเกิดขึ้นเพียงขณะเดียว แต่สามารถทำหน้าที่ตรัสรู้สัจธรรม 4 ประการ คือ รู้สติที่กำหนดรู้นิเวศน์ 5 จัดเป็นการรู้ทุกขสัจจะ ละต้นเหตุที่เป็นเหตุให้เกิดทุกขสัจจะ และสมุทัยสัจจะ รู้แจ้งพระนิพพานอันเป็นสภาวะเป็นที่ดับไป แห่งทุกขสัจจะ และสมุทัยสัจจะนั้น จัดเป็นการรู้โรสัจจะ และบรรลุอุบายมรรค 8 ที่รับพระนิพพานนั้นเป็นอารมณ์ จัดเป็นการรู้มรรคสัจจะ พระพุทธองค์ทรงแสดงสภาวะธรรมปัจจุบันที่จิตรับรู้ คือ กองรูป เวทนา และจิต โดยกองรูปจัดเป็นรูปขันธ์ เวทนาเป็นเวทนาขันธ์ และจิตเป็นวิญญาณขันธ์ แต่ในหมวดธัมมานุปัสสนานี้ ทรงแสดงสภาวะธรรมที่เป็นรูปนามทั้งหมด โดยเน้นความเป็นนิเวศน์ และความเป็นขันธ์ คือ กองรูปนาม เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแนวทางแห่งสติปัญญา 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตข้างต้นนี้ สามารถสรุปให้เห็นชัดใน 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะและระดับโลกุตระ ดังนี้

1. **ระดับโลกียะ** คือ การปฏิบัติที่เกี่ยวกับการมีความสุขแบบพื้นๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ซึ่งผลที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาพจิต ส่งเสริมให้คุณภาพของใจดีขึ้น คือ ทำให้จิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ เยือกเย็น ปลอดภัย โปร่ง โล่ง เบา สบาย มีความจำ และสติปัญญาดีขึ้น ส่งเสริมสมรรถภาพทางใจ ทำให้คิดอะไรได้รวดเร็ว ถูกต้อง และเลือกคิดแต่ในสิ่งที่ดีเท่านั้น 2) ด้านพัฒนาบุคลิกภาพ จะเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี กระจับกระจ่าง กระปรี้กระเปร่า มีความมองอาจสง่าผ่าเผย ผิวพรรณผ่องใส มีความมั่นคงทางอารมณ์ หนักแน่น เยือกเย็น และเชื่อมั่นในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ดี วางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นผู้มีเสน่ห์ เพราะไม่มักโกรธ มีความเมตตา กรุณาต่อบุคคลทั่วไป 3) ด้านชีวิตประจำวัน ช่วยให้คลายเครียด เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน และการศึกษาเล่าเรียน ช่วยเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรง เพราะร่างกายกับจิตใจ ย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ย่อมเป็นภูมิต้านทานโรคไปในตัว

2. **ระดับโลกุตระ** คือ การปฏิบัติที่เกี่ยวกับการมีความสุขที่เหนือขึ้น เหนือโลก บรมสุข ซึ่งมีผลที่ทำให้บรรลุธรรม คือ ทำให้พ้นจากโลก หรืออยู่เหนือโลก คือ โลกธรรม 8 คือ มีลาภ มียศ สุข สรรเสริญ นิินทา ทุกข์ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ประกอบด้วยการเห็นตามความเป็นจริงของโลก ซึ่งปรากฏแจ้งชัดด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สมานนั้น ย่อมดับกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง หรือทำให้สิ้นสังโยชน์มีผลสมบัติ อันเกิดแต่การบรรลุอุบายผล

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำวิจัยต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ควรมีการศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วนำไปปฏิบัติตามแนวของท่าน แต่ว่าผลจากการปฏิบัติของแต่ละคนที่แสดงผลออกมาจะไม่เหมือนกัน เพราะความเพียร ความอดทน สติ สมาธิ และปัญญาของแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของท่านจะได้คุณธรรมจากการปฏิบัติอยู่แล้ว

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็เหมือนกับหลักวิทยาศาสตร์ เช่น มีเหตุ มีผล เหตุเป็นอย่างไร ผลเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การสร้างเหตุของการปฏิบัติธรรมก็เป็นการสร้างบารมีธรรมให้กับตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงการมุ่งเน้นแนวทางพัฒนาและเสริมสร้าง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้ได้ผลที่แท้จริงต่อผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสายยุบ หนอ-พองหนอ

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก, 2553.

สัมภาษณ์. พระพุทธวิงศ์วิวัฒน์. เจ้าคณะอำเภอแม่สาย. 20 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. นางสาวเกวลิ อุษะโท. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร, 23 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. นายคงเกษม แซ่อือ. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร, 23 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. พระณัฐพล ฐิตธโร. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร, 23 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. พระภูมินันท์สีลเตโช. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร, 23 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. พระสมุห์อำนาจศิลป์สีลสวโร (เป็งเครือ). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่แห่งที่ 2 วัดร่ำเปิง (อาโปทาราม) อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่, 24 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. พระอุดมศักดิ์ ปัญญาโร. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่, 23 พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์. ร.ต.ท.ปรพล ม้าเพ็ญทม. ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร, 23 พฤษภาคม 2560.

พุทธวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม

Buddhist way of strengthening teamwork

นิกร ยาอินตา

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอพุทธวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม พบว่า ทีมงานเป็นรูปแบบของการติดต่อสื่อสารในแนวราบที่เข้มข้นที่สุด เนื่องจากมีการก่อรูปขึ้นมาเพื่อปฏิบัติภารกิจ บางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร หลังจากนั้นอาจจะคงอยู่หรือสลายไป และอาจมีทีมใหม่ขึ้นมาแทน สำหรับพุทธวิธีที่จะนำมาเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีมภายในองค์กร ควรนำหลักสังคหวัตถุธรรมมาเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานตามนโยบาย พันธกิจขององค์กร ประกอบด้วย พุทธวิธีด้านทาน คือ การช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนทีมงานให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน พุทธวิธีด้านปิยวาจา คือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ พุทธวิธีด้านอัตถจริยา คือ การเชื่อมสัมพันธ์การประสานงานร่วมมือกัน หรือการสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน พุทธวิธีด้านสมานัตตตา คือ การติดตามผลการปฏิบัติงาน ความต่อเนื่องของการติดตามผลการทำงาน องค์กรใดมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่าง หลักสังคหวัตถุธรรมมาเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมเชื่อมั่นว่าจะสามารถสร้างทีมงานให้เกิดความเข้มแข็งเป็นหนึ่งเดียวกัน และพร้อมที่จะนำพาองค์กรสู่ความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีมได้ในที่สุด

คำสำคัญ : พุทธวิธีการเสริมสร้าง, ความเข้มแข็งในการทำงาน, การทำงานเป็นทีม

Abstract

This article aims to propose a way to strengthen the teamwork. It is found that the team is the most concentrated form of horizontal communication. As it has evolved to fulfill certain missions, the purpose of the organization. After that, it may remain or break down. And maybe a new team to replace. For the Buddhist way, it is to strengthen the teamwork within the organization. It is important to strengthen the team spirit in order to drive the policy. The mission of the organization is Buddhist. The way of eating is to help support the team to be ready to perform. The method of verbal communication is effective communication. Buddhism is the way of life. Collaborative coordination Or networking in the workplace. The method is to monitor the performance. Continuity of follow-up Which organizations have adopted the principle of Buddhism? We are confident that we will be able to build a solid team. And ready to lead the organization to work in a team. Keywords: Buddhist method of strengthening, Strength in work, teamwork

บทนำ

ในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ทุกสังคมในโลกรวมทั้งประเทศไทย ต่างได้รับผลกระทบซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภัยอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ และมีความจำเป็นจะต้องหาแนวทางและรูปแบบในการปรับตัวเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันรวมทั้งให้สามารถรองรับและใช้ประโยชน์จากผลความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้มากที่สุด การพัฒนาหน่วยงานหรือองค์การต่างๆ ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ผ่านมา เกิดผลเป็นรูปธรรมในหลายด้าน เช่น หน่วยงานราชการมีการปรับบทบาทภารกิจที่ไม่จำเป็นต้องดำเนินการลงได้มีการลดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติราชการ ในการให้บริการส่งผลให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการในแนวโน้มที่สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้รับบริการยังมีการรับรู้เข้าใจ และพึงพอใจกับการพัฒนาระบบในภาพรวม รวมทั้งมีความเชื่อมั่นศรัทธาในความโปร่งใสและใสสะอาดในเรื่องคุณภาพการให้บริการในทางที่ดีขึ้น เพื่อให้การบริหารงานในหน่วยงานหรือองค์การก้าวไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ ตอบสนองความต้องการและประโยชน์สุขของประชาชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งสามารถปรับตัวรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสม จากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์การ ทำให้หน่วยงานหรือองค์การต่างๆ ต้องมีการปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลาโดยการนำเครื่องมือทางการบริหารจัดการ มาใช้เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (วิกานดา เกษตรเอี่ยม, 2558 : 1)

ทีมงานอาจถือได้ว่าเป็นรูปแบบของการติดต่อสื่อสารในแนวราบที่เข้มข้นที่สุด ทีมถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติภารกิจแบบถาวร ซึ่งส่วนมากมักจะมีผู้ประสานงาน รวมอยู่ด้วย เมื่อกิจกรรมหรือปัญหาเกิดท่ามกลางฝ่ายต่างๆ ทำให้ต้องการการร่วมมือกันอย่างเข้มข้นในการแก้ปัญหาขึ้นใช้ช่วงเวลาที่ยาวนาน (วรรณธ งามณี, 2553 : 8-9) ทักษะสำคัญที่องค์การสามารถปรับปรุงตัวเองได้จะปลูกฝังให้กับบุคลากรในองค์การคือทักษะการทำงานเป็นทีม เพราะทีมที่สามารถบริหารและดำเนินงานได้ด้วยตนเองจะเป็นกำลังสำคัญขององค์การที่มีความยืดหยุ่น ทีมจะก่อรูปขึ้นมาเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว ทีมดังกล่าวก็อาจสลายตัวไปและทีมใหม่ก็อาจสร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาใหม่อื่นๆ ที่เกิดขึ้น (ไพบูลย์ ช่างเรียน และ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2544 : 32) เพื่อความมีประสิทธิภาพในการทำงานภายในองค์กร การหาแนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีมจึงเป็นสิ่งทีผู้บริหารและผู้นำทีมแสวงหาเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการทำงานระหว่างคนกับคน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านในการทำงาน การวิเคราะห์และตัดสินใจ แก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมถึงการมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอันเกิดจากการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการทำงาน การใส่ใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการติดตามผลการทำงาน ผู้เขียนจึงขอเสนอพุทธวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีมภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในการทำงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ทบทวนแนวคิดการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีม หมายถึง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่เกิดจากความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยมีปฏิริยามีความรู้สึกร่วมกัน สมาชิกของกลุ่มมีความยึดมั่น และมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกัน ความยึดมั่นของกลุ่ม (Group Cohesiveness) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสมาชิกบางกลุ่มให้คงอยู่ต่อไป กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีแนวโน้มว่าความยึดมั่นของกลุ่มน้อยลง ถ้ากลุ่มมีขนาดเล็กความสามัคคีร่วมกันของกลุ่มก็จะสูงขึ้น ทั้งนี้ เพราะกลุ่มที่มีขนาดเล็กมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี ระดับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกและการประสานงานระหว่างสมาชิกเป็นไปได้ด้วยดี (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556 : 182)

ทีม (Team)

ปัจจุบันการตื่นตัวและความนิยมในการประยุกต์รูปแบบการทำงานแบบทีมงานในองค์กรสมัยใหม่ทำให้นักการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และผู้บริหารตัดสินใจปรับเปลี่ยนการทำงานแบบเดิมมาเป็นการทำงานแบบทีมมากขึ้น ดังนั้นเพื่อให้การทำงานแบบทีมบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องคำนึงถึงลักษณะของงานและเป้าหมายขององค์กรโดยจะต้องจัดตั้งทีมงานขึ้นตามวัตถุประสงค์และข้อจำกัดขององค์กร ทั้งนี้ พบว่าในปัจจุบันการทำงานแบบทีมในองค์กรจะอยู่ในลักษณะทีมเพื่อการแก้ปัญหา (Problem-solving) ทีมงานบริหารตัวเอง (Self-managed Work Team) ทีมข้ามสายงาน (Cross-function Team) และทีมเสมือนจริง (Virtual Team) การสร้างทีม (Team Building) จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารและนักการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กรจะต้องเริ่มต้นในการจัดสร้างขึ้นเพื่อการทำงานร่วมกันได้เป็นผลสำเร็จและสร้างผลประโยชน์ให้กับองค์กร (อนิวัช แก้วจำนง, 2552 : 28)

โครงสร้างของทีม

การทำงานเป็นทีมของสมาชิกที่มีความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน โดยการพยายามลดจุดอ่อนและประสานจุดแข็งของสมาชิกแต่ละคนเข้าด้วยกัน เพื่อให้การทำงานผ่านไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการวางระบบการทำงานหรือการบริหารจัดการทีมในลักษณะที่เรียกว่า โครงสร้างของทีมงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่แบ่งแยกหน้าที่การทำงานของสมาชิกแต่ละคนในทีม ให้สอดคล้องกับความถนัดและความสามารถ สมาชิกทุกคนจะได้รับงานที่มีปริมาณที่เท่ากันและเหมาะสมกับตัวเอง การจัดโครงสร้างของทีมงานต้องอาศัยปัจจัย 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (ณัฐพร พันธุ์ เจริญนันท์, 2546 : 33)

1. การกำหนดส่วนประกอบของทีม (Define Team Composition) ประกอบด้วยรูปแบบของการประสานงาน วิธีการปฏิบัติงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร การกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิก โดยให้พิจารณาจากวัตถุประสงค์ ปริมาณงานความยากและขอบเขตของงานเป็นหลัก

2. การกำหนดบทบาทและแต่งตั้งผู้นำ (Define and Fill Leadership Roles) การแต่งตั้งผู้นำควรแต่งตั้งให้เร็วที่สุดหลังจากกำหนดส่วนประกอบของทีม ผู้นำทีมเป็นผู้ที่สามารถให้ทีมประสบความสำเร็จ ทีมจึงต้องมีการกำหนดตัวผู้นำ โดยพิจารณาจากรูปแบบโครงสร้างของทีมว่าต้องการผู้นำทีมอย่างไร หรือจะกำหนดผู้นำทีมโดยผลัดกันแสดงบทบาทผู้นำในแต่ละสถานการณ์ หรือเป็นลักษณะการหมุนเวียนกันทำหน้าที่ผู้นำ โดยพิจารณาความสามารถประสบการณ์ และบุคลิกภาพพร้อมทั้งกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบสำหรับผู้นำทีมให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้นำได้แสดงบทบาทได้เต็มที่และนำทีมไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

3. การติดต่อกับภายนอก (Developing External Connection) สิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นต่อการบริหารจัดการทีม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างทีม การติดต่อกับบุคคลภายนอกทีมเป็นหรือระหว่างทีม ซึ่งทั้งสองทีมมีความเกี่ยวข้องกันและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันด้วยแล้ว ยิ่งจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจอันดี และความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างมากจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิผลในการทำงาน และประสิทธิผลขององค์กร (สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร, 2549 : 181) การนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาช่วยในการจัดการทีมช่วยในการประหยัดเวลา รวมถึงการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายในและภายนอกทีม เพื่อให้เกิดการยอมรับจากบุคคลอื่น การทำงานที่ราบรื่นของทีมงาน และบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

4. การกำหนดขนาดของทีม (Size of Team) ทีมควรมีขนาดที่เหมาะสมไม่ใหญ่และไม่เล็กจนเกินไป เพราะถ้าทีมมีขนาดใหญ่อาจทำให้เกิดกลุ่มย่อยๆ ซึ่งจะเกิดความขัดแย้งทั้งส่วนตัวและผลประโยชน์ของกลุ่มย่อย ทำให้ขาดความสามัคคี และความเป็นเอกภาพของทีมลดน้อยลง ส่งผลเสียต่อการวางแผน การปฏิบัติงาน และ

ความสำเร็จของงาน ถ้าหากทีมเล็กเกินไปอาจทำให้ขาดทักษะที่จำเป็น และกำลังความสามารถในทีมก็มีจำกัด ทำให้ทีมไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สมาชิกที่เหมาะสมจะอยู่ในเกณฑ์ 7 – 10 คน เพื่อที่จะทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การเลือกสมาชิก (Choosing Team Members) สมาชิกทีมเป็นส่วนประกอบสำคัญของทีม ซึ่งสมาชิกทีมควรประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่

5.1 สมาชิกที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านเทคนิคในการปฏิบัติงาน และมีความตั้งใจที่จะทำงานให้เสร็จอย่างเป็นรูปธรรม

5.2 สมาชิกที่มีทักษะในการวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหา เพื่อเป็นผู้กำหนดปัญหาสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ

5.3 สมาชิกที่มีทักษะในการติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่นๆ หรือเรียกว่าทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ใช้สำหรับการประสานงานระหว่างสมาชิกในทีมและระหว่างทีม เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น และสำเร็จตามเป้าหมาย (วิกานดา เกษตรเอี่ยม, 2558 : 52-53)

ลักษณะของทีมงานที่ดี

การทำงานในลักษณะทีมงานจะประสบผลสำเร็จได้ถ้ามีระบบการทำงานร่วมกันที่ดี อันประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556 : 185)

1) มีการกำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ในการทำงานที่ชัดเจนที่มีความต้องการให้เกิดผลอย่างไร มีทิศทางในการทำงานอย่างไร กำหนดเป้าหมายไว้อย่างไร

2) สมาชิกทุกคนของทีมงานรับทราบนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างทั่วถึงเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน

3) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหากรณีที่เกิดปัญหาจากการทำงาน โดยให้ทุกคนได้รับทราบปัญหาและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่ใช่เป็นปัญหาของคนใดคนหนึ่ง

4) การกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคคลในทีมงาน มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และไม่เกิดความซ้ำซ้อนกัน

5) การสื่อสารระหว่างสมาชิกในทีมงานเป็นการสื่อสารแบบสองทาง มีการสื่อสารแบบเปิดเผยตรงไปตรงมา ทุกคนรับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงกัน

6) มีความคิดริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่กับการทำงานแบบเดิมผู้จัดการปรับปรุงการทำงานโดยอาศัยความคิดเห็นของคนทุกคนในทีมงานนั้น

7) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีที่เป็นปัญหาสำคัญ มีความสลับซับซ้อนยากที่จะหาข้อยุติได้ ควรทำการแก้ไขปัญหโดยอาศัยหลักการและเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับและพึงพอใจของคนทุกฝ่าย

8) สมาชิกในทีมงานมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์จริงใจในการทำงานพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม

ทีมเปรียบเสมือนองค์กรขนาดเล็กๆ องค์กรหนึ่งที่แฝงตัวอยู่ในหน่วยงานและแผนงานที่ใหญ่กว่า โดยทีมแต่ละทีมในองค์กรต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านของทรัพยากร ข้อมูลสารสนเทศ และความช่วยเหลือต่างๆ ในการปฏิบัติงาน การที่หน่วยงานและแผนงานให้การสนับสนุนทีมและเป้าหมายของทีม หรือวางตัวเป็นกลาง หรือ

ต่อต้านการทำงานของทีมแล้วแต่มีผลกระทบต่อความมีประสิทธิภาพของทีมทั้งสิ้น และสิ่งที่มีผู้จัดตั้งทีมจำเป็นต้องพิจารณาเป็นพิเศษคือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ดังต่อไปนี้ (ลูกซ์, ริชาร์ด, 2553 : 48-50)

1) การสนับสนุนจากผู้นำ (Leadership Support) การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงขององค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งที่จะทำให้ทีมมั่นใจได้ว่า ตนจะได้รับทรัพยากรต่างๆ ตามที่ต้องการ และผู้บริหารเหล่านี้ยังจะช่วยในการจัดหาบุคคลที่เหมาะสมกับทีมอีกด้วย นอกจากนี้การสนับสนุนจากผู้นำองค์กรยังเป็นเกาะป้องกันทีมจากผู้จัดการและหน่วยงานที่มีอำนาจ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขัดขวางการทำงานของทีมงาน

2) โครงสร้างองค์กรที่ไม่ใช่รูปแบบลำดับชั้น (Nonhierarchical Structure) ทีมที่ทำงานอยู่ในองค์กรที่ไม่มีโครงสร้างเป็นลำดับชั้นแบบตายตัวมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้สูงกว่า เพราะโครงสร้างดังกล่าวเป็นโครงสร้างที่ก่อให้เกิดนิสัยในการทำงานที่นำไปสู่การทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเคยชินในการแบ่งปันข้อมูลให้แก่เพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ การร่วมมือกันเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากเหตุผลเชิงองค์กร รวมทั้งการกระจายอำนาจให้แก่พนักงาน ซึ่งลักษณะการทำงานเช่นนี้ จะไม่ปรากฏอยู่ในองค์กรที่มีเจ้านายเป็นผู้คิดและสั่งการ ในขณะที่พนักงานทุกคนมีหน้าที่รับคำสั่งเท่านั้น ทั้งนี้องค์กรที่มีลักษณะเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ยังไม่มีความพร้อมสำหรับการทำงานเป็นทีม

3) ระบบการให้รางวัลที่มีความเหมาะสม (Appropriate Reward Systems) องค์กรที่นำวิธีการทำงานเป็นทีมมาใช้ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของระบบการให้รางวัลเสียก่อนที่จะเริ่มต้นทำงานเป็นทีม ทั้งนี้ต้องให้รางวัลแก่พนักงานโดยใช้ตัวชี้ที่แตกต่างกันสำหรับการวัดผลงานของตัวบุคคล และผลงานของทีม และงานนี้ก็เป็นหนึ่งในงานที่ทำหายมากที่สุดของผู้สนับสนุนทีม

4) ประสบการณ์ในการทำงานเป็นทีม (Experience with Team-based work) หากองค์กรและสมาชิกของทีมเคยผ่านการทำงานเป็นทีมมาอย่างโชกโชนก็จะเป็นประโยชน์มากสำหรับทีม เนื่องจากประสบการณ์จะช่วยให้ทราบได้ว่า สิ่งใดที่ก่อให้เกิดผลดีสำหรับทีมและสิ่งใดที่จะไม่เป็นผลดี และทราบว่าจะจัดรูปแบบเหตุผลที่ทำให้พนักงานต้องทำงานเป็นทีม โดยพนักงานทุกคนจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการทำงานเป็นทีม และในบางกรณีอาจจะมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการฟัง และการสื่อสารกับบุคคลประเภทต่างๆ รวมถึงวิธีการทำให้สมาชิกในทีมทุ่มเทความสนใจให้กับการปฏิบัติงานของทีม

ข้อดี และข้อดีของการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีมมีข้อดีและข้อดีที่แตกต่างจากการทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ หากการทำงานเป็นทีมสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีก็จะมีข้อดีอยู่หลายประการ ดังนี้ (ลูกซ์, ริชาร์ด, 2553 : 28-29)

การทำงานเป็นทีมช่วยให้บริษัทได้รับคำตอบ หรือทางออกที่สร้างสรรค์ เนื่องจากทุกคนในทีมมีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ดังนั้น สมาชิกของทีมซึ่งเป็นผู้ที่นำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ จึงไม่มีความขัดแย้งกับการตัดสินใจนั้น สมาชิกของทีมมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป จึงทำให้สามารถดึงเอาทักษะที่แตกต่างกันของสมาชิกแต่ละคนมาใช้ในการจัดการกับปัญหาที่ยากๆ ได้ ทีมได้รับข้อมูลและความรู้ในการทำงานมากขึ้น ด้วยการใช้ประโยชน์ในการจัดการกับปัญหาที่ยากๆ ได้ ทีมได้รับข้อมูลและความรู้ในการทำงานมากขึ้นด้วย การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายของสมาชิกในทีม ทีมอาจช่วยให้เกิดการสื่อสาร และการประสานงานภายในองค์กรที่ดียิ่งขึ้นได้

ข้อดีหลายประการของการทำงานเป็นทีม เป็นผลมาจากการผสมผสานทักษะ และประสบการณ์ที่หลากหลายของสมาชิกเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมยังทำให้เกิดกระบวนการสื่อสาร ซึ่งช่วยให้ทีมสามารถแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย และข้อดีที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ คนจำนวนมากชอบทำงานเป็นทีม การทำงานเป็นทีมจึงเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้พนักงานสามารถสร้างผลงานที่ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

อย่างไรก็ตาม การทำงานเป็นทีมก็มีข้อเสียเช่นกัน เนื่องจากผู้บริหารทีมต้องให้ความเอาใจใส่ และใช้ทักษะในการบริหารจัดการทีมอย่างสูง เพื่อสร้างทีมงานที่ลงตัวทั้งในส่วนของผู้นำทีม การใช้ทรัพยากรทีมและสมาชิกของทีม ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการทำงานตามปกติที่เป็นลักษณะ “ตั้งระบบขึ้นมาและไม่ต้องดูแลมากนัก” คือ สมาชิกในทีมต้องร่วมแรงร่วมใจกันและประสานกันอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการทำงานเป็นทีมยังมีความเสี่ยงที่สมาชิกของทีมจะไม่สามารถร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีมได้ นอกจากนี้ความแตกต่างหรือความสนใจส่วนตัวของสมาชิก ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความสำเร็จของทีม และที่สำคัญการรวมทีมยังเป็นเหมือนการทดลอง ที่เราไม่สามารถกำหนดความสำเร็จของทีมไว้ล่วงหน้าได้

พุทธวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม

การทำงานให้บรรลุนโยบาย พันธกิจขององค์กรนำมาซึ่งความสำเร็จขององค์กร เป็นสิ่งที่ผู้บริหารประสงค์ เพื่อให้การบริหารงานดำเนินตามนโยบายที่ผู้บริหารต้องการ การทำงานภายในองค์กรจึงเป็นสิ่งที่สมาชิกภายในองค์กรทุกคนต้องหาแนวทางในการเสริมสร้างการทำงานให้ประสบความสำเร็จ แนวทางที่ผู้เขียนขอเสนอสำหรับบทความเรื่องนี้คือ การนำหลักพุทธธรรมเข้ามาเสริมสร้างการทำงานให้เกิดความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558 : 416) ประกอบด้วย พุทธวิธีด้านทาน คือ การช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนทีมงานให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน พุทธวิธีด้านปิยวาจา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ พุทธวิธีด้านอหิงสา การเชื่อมสัมพันธ์ การประสานงานร่วมมือกัน หรือการสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน พุทธวิธีด้านสมานัตตตา การติดตามผลการปฏิบัติงาน ความต่อเนื่องของการทำงาน

พุทธวิธีด้านทาน คือ การช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน

การทำงานเป็นทีมนอกจากการรับนโยบาย แผนงาน หรือโครงการมาปฏิบัติแล้วการได้รับแรงสนับสนุนช่วยเหลือ ส่งเสริมจากฝ่ายบริหารและฝ่ายทีมงานผู้ปฏิบัติงานร่วมกันกับผู้บริหารพิจารณาพิจารณาโครงการ แผนงานหรือกิจกรรมแล้ว การได้รับแรงส่งเสริม สนับสนุนจากทั้งสองฝ่ายเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ในการทำงานเป็นทีมถ้าฝ่ายบริหารเห็นชอบและอนุมัติโครงการให้ดำเนินการ ฝ่ายรับผิดชอบต้องรับงานมาปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ ฝ่ายบริหารก็พร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิดปัญหาหรือความต้องการที่ฝ่ายรับผิดชอบงานต้องการ หรือมีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นก็เสนอไปยังผู้บริหารเพื่อรับทราบปัญหา หรือความต้องการ แล้วหาแนวทางแก้ไขและปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปจนสิ้นสุด สำหรับแรงสนับสนุนจากฝ่ายปฏิบัติงานก็เป็นสิ่งคู่กันกับทีมงานอยู่แล้ว โดยทั่วไปฝ่ายปฏิบัติภาระจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติงานภาคสนาม ลงพื้นที่ดำเนินกิจกรรมตามที่ฝ่ายบริหารวางนโยบาย แผนงาน หรือโครงการไว้ สิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินกิจกรรมคือ บุคลากรภาคสนามที่มีทักษะความชำนาญในการทำงาน ตลอดจนการมีวัสดุอุปกรณ์ มีเครื่องมือพร้อมที่จะดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม เมื่อทีมงานได้รับแรงสนับสนุน ส่งเสริมจากทั้งสองฝ่ายการทำงานย่อมสำเร็จไปได้ด้วยดี

พุทธวิธีด้านปิยวาจา คือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่ดีย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ในขณะเดียวกันหากการสื่อสารขาดประสิทธิภาพแล้วผลการปฏิบัติงานย่อมก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน งานอาจบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้ยาก การส่งผ่านงานก็อาจล่าช้าออกไป การสื่อสารจึงเป็นอีกกระบวนการหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน นอกจากการสื่อสารที่เป็นการพูดคุย ติดต่อประสานงานในระหว่างการทำงานแล้ว ยังรวมถึงการสื่อสารที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันต่อเพื่อนร่วมงานด้วย เมื่อเกิดเหตุความไม่เข้าใจระหว่งการทำงานร่วมกัน หรือเกิดทัศนคติที่ไม่ตรงกัน การปรับความเข้าใจ การพูดคุย การเจรจาต่อรอง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันของสมาชิกภายในทีมก็เป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากใน

การทำงานร่วมกันบางครั้งอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ กระทั่งกระทบจิตใจหรือความรู้สึกของเพื่อนร่วมงาน ผู้ที่จะมีส่วนช่วยในการเจรจา ได้รับความเข้าใจของสมาชิกภายในทีมคือผู้ประสาน หรือคนกลางคอยไกล่เกลี่ย เจรจา ผู้ขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ โดยเจตนาหรือไม่เจตนาซึ่งอาจจะเกิดจากความเข้าใจผิด เพื่อให้เกิดการดำเนินการของโครงการหรือกิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมายของงาน ผู้ที่รับบทบาทในการเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหา ควรที่จะรีบแก้ไขปัญหานั้นๆ ไม่ควรปล่อยให้เหตุการณ์ขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันเป็นสัญญาณในการทำงาน เมื่อเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมของทีมงาน เนื่องจากอาจก่อให้เกิดการแบ่งฝ่าย หรือมีผู้สนับสนุนอีกฝ่ายที่อาจก่อให้เกิดรอยร้าวในการทำงาน ทั้งนี้คนกลางควรทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ขัดแย้งหันหน้าพูดคุยกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการทำงานด้วย

พุทธวิธีด้านอัตถจริยา คือ การเชื่อมสัมพันธ์ การประสานงานร่วมมือกัน หรือการสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน การเชื่อมสัมพันธ์ การประสานงานร่วมมือกัน หรือการสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความพยายามเพื่อให้เกิดความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและการเสริมสร้างบรรยากาศเป็นทักษะที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสาร ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ (โชติ บติรัฐ, 2558 : 13) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีครอบคลุมถึงเรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีน้ำใจให้กับเพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง รวมทั้งหัวหน้างาน การเข้าอกเข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งและพร้อมที่จะช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อนหรือต้องการ ไม่ใช่เพียงแค่อภัยโทษ พุดจาหวานหูแต่เพียงเท่านั้น (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2550 : 16) การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน จะช่วยลดความขัดแย้งและช่วยให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น พร้อมทั้งจะสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ด้วยการฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ด้วยการเข้าใจ เห็นใจความรู้สึกของผู้อื่น ฝึกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างความเข้าใจที่ดีตรงกัน ฝึกการเป็นผู้พูดและฟังที่ดี และไม่ลืมที่จะใส่ใจในความรู้สึกของผู้ฟังด้วย ฝึกแสดงการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้และรับ ฝึกการให้เกียรติผู้อื่นอย่างจริงจัง รู้จักยอมรับในความสามารถของผู้อื่น ฝึกการแสดงความคิดเห็น ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ตามวาระที่เหมาะสม (ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ อ่างโน ฅณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559 : 204)

พุทธวิธีด้านสมานัตตา คือ การติดตามผลการปฏิบัติงาน ความต่อเนื่องของการติดตามผลการปฏิบัติงาน เนื่องจากการทำงานเป็นทีมจะมีการแบ่งโครงสร้างหน้าที่การทำงาน โดยการแบ่งผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านให้ปฏิบัติงานหน้าที่โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเด่นในการทำงานเป็นทีม โครงสร้างในการทำงานเป็นทีมโดยส่วนใหญ่แล้วจะแบ่งออกเป็นหัวหน้าทีม และสมาชิกทีมที่มีความสามารถเฉพาะด้าน ซึ่งการแบ่งโครงสร้างการทำงานแบบนี้จะส่งผลให้การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่ก่อให้เกิดการทำงานแบบซ้ำซ้อน เนื่องจากการใช้คุณลักษณะพิเศษ ความสามารถ ขำนาญการในการทำงานเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลในทีม เมื่อการปฏิบัติงานผ่านแต่ละขั้นตอนไปแล้วก็จะส่งต่องานหรือมอบหมายให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงานขั้นตอนต่อไป เมื่อครบรอบของการปฏิบัติงาน ผลสัมฤทธิ์ของงานก็จะออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งระหว่างที่เป็นวงจรในการทำงานเหล่านี้ หัวหน้าทีม หรือสมาชิกในทีมควรมีการติดตามผลการปฏิบัติงาน คอยตรวจสอบการทำงานทั้งของตนเองและสมาชิกเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการทำงาน ทีมงานก็จะเกิดความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีมเนื่องจากสมาชิกทุกคนเอาใจใส่ ตรวจสอบคุณภาพการทำงานทั้งส่วนตนและสมาชิกในทีมในขณะเดียวกันหัวหน้าทีมก็คอยติดตาม ประเมินผลการทำงานของทีมว่าเป็นไปตามที่ต้องการ หรือวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือกิจกรรมที่ดำเนินไปหรือไม่ หากกิจกรรมเหล่านั้นไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือสิ่งที่พึงประสงค์ หัวหน้าทีมก็สามารถที่จะแนะนำสมาชิกในทีมได้ปรับปรุงแก้ไขให้การปฏิบัติงานจนก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสมาชิกภายในทีมควรมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานร่วมกันด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

องค์กรที่ถือได้ว่ามีความเข้มแข็งนอกจากมีผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดนโยบายและการบริหารงานแล้ว การที่ผู้บริหารสามารถผนึกกำลังทีมงานทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติงาน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ย่อมชี้ให้เห็นถึงความเป็นเอกภาพในการทำงานเพื่อองค์กร มีการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน มีความเข้มแข็ง สามารถรวมทรัพยากรภายในองค์กรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ สำหรับการเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมให้เกิดความเข้มแข็งภายในองค์กรนั้น หลักสังคหวัตถุธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมให้เข้มแข็งภายในองค์กรได้ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มีส่วนช่วยในการสงเคราะห์การทำงาน ประกอบด้วย ทาน คือ การช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน ทีมงานให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน ปิยวาจา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ อัถถจริยา การเชื่อมสัมพันธ์ การประสานงานร่วมมือกัน หรือการสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน สมานัตตตา การติดตามผลการปฏิบัติงาน ความต่อเนื่องของการทำงาน องค์กรใดมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่าง หลักสังคหวัตถุธรรมมาเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมเชื่อว่าจะสามารถสร้างทีมงานให้เกิดความเข้มแข็งเป็นหนึ่งเดียวกันได้ อย่างไรก็ตามการทำงานเป็นทีมต้องได้รับการช่วยเหลือ แรงสนับสนุน ส่งเสริม จากฝ่ายบริหาร และฝ่ายปฏิบัติงานด้วยการทำงานร่วมกันเป็นทีมจึงเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้

บรรณานุกรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). **พุทธจิตวิทยากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**.

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โชติ บดีรัฐ. (2558). **เทคนิคการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2556). **ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด

วิกานดา เกษตรเยี่ยม. (2558). **การสร้างทีมงาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์

วรรณารถ แสงมณี. (2553). **องค์การ : ทฤษฎี การออกแบบ และการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์**. สถาบันเทคโนโลยี

พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ผลิธัมม์

ไพบุลย์ ช่างเรียน และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. (2544). **องค์การในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสนาธรรม

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2550). **ผู้บริหารแห่งอนาคต**. กรุงเทพมหานคร : ฐานบุคส์.

ลูกซ์, ริชาร์ด, (2553). **การบริหารจัดการทีมงาน**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท

อนิวัช แก้วจันทน์. (2552). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. สงขลา : บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด.

สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2

THE STATE AND PROBLEMS OF ACADEMIC ADMINISTRATION OF SCHOOLS UNDER NONG BUA

LAMPHU PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

นลพรรณ ภูวงษ์

นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ศิษย์พงศ์ ศรีจันทร์

อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 และเพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ปีการศึกษา 2559 รวมทั้งสิ้น 1,625 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 280 คน แบ่งเป็น ผู้บริหารโรงเรียน 35 คน และครูผู้สอน 245 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.981 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test for Independent samples) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ด้วยสถิติเอฟ (F-test) และการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานวิชาการ จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มี 3 ด้านที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

และการส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน ขณะที่ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่าโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มี 7 ด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนวการศึกษา และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และมี 3 ด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การนิเทศการศึกษา และการส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน ส่วนอีก 2 ด้านที่เหลือไม่แตกต่างกัน คือ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันที่จัดการศึกษา ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มี 2 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน และ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และมี 2 ด้านที่ไม่แตกต่างกัน ได้แก่ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันที่จัดการศึกษา ส่วนอีก 8 ด้านที่เหลือ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การดำเนินงานวิชาการ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2

Astract

The objectives of the research were to study the conditions and problems of the academic administration of schools under Nong Bua Lamphu Primary Educational Service Area Office 2, and to compare the conditions and problems of the academic administration of schools under Nong Bua Lamphu Primary Educational Service Area Office 2, classified by positions, educational levels, work experiences and school sizes. The samples of the research were totally 280 persons of 35 school administrators and 245 teachers, selected by Krejcie and Morgan's table. The instrument of the research used to collect data was the rating-scale questionnaire with the entire validity of 0.981. The statistics used to analyze the data were comprised of frequency, percentage, mean, standard deviation. The t-test for independent samples and the one-way analysis of variance (ANOVA) by using F-test. In case paired differences were found, the Scheffé's method was utilized.

The research findings were found as follows:

1. The conditions of the academic administration of schools under Nong Bua Lamphu Primary Educational Service Area Office 2 were found to be overall a high level ($\bar{x} = 4.02$), and considered in each aspect, they were found to be at a high level. The problems of the academic administration of those schools were found to be overall and in each aspect at a moderate level ($\bar{x} = 2.93$), and considered in each aspect, they were found to be at a moderate level.

2. The comparison of those schools' academic administration conditions, classified by the respondents' administrative positions, was found not to be overall different and in each aspect. In addition, the comparison of those schools' academic administration problems, classified by the respondents' administrative positions, was found not to be overall different. Considered in each aspect, the development of internal quality assurance system was found to be different at a statistically significant level of .05.

3. The comparison of those schools' academic administration conditions, classified by the respondents' educational levels, was found to be overall different at a statistically significant level of .05. Considered in each aspect, there were three aspects: research and development of education quality, the development of internal quality assurance system, and the academic promotion to the community, which were found to be different at a statistically significant level of .01, and the development of learning resources was found to be different at a statistically significant level of .05. The comparison of those schools' academic administration problems, classified by the respondents' educational levels, was found not to be overall different and in each aspect.

4. The comparison of the conditions of the academic administration of those schools, classified by the respondents' work experiences, was found to be overall different at a statistically significant level of .01. Considered in each aspect, there were seven aspects: learning process development, evaluation and credit transfer, the research for educational quality development, the development of educational media, innovation and technology, the development of learning resources, educational guidance, and cooperation on academic development with other academic institutions, which were found to be different at a statistically significant level of .01, and there were three aspects: school curriculum development, the educational supervision, and the academic promotion to the community, which were found to be different at a statistically significant level of .05. There were two aspects: the development of internal quality assurance system, and academic support and promotion to individuals, families, organizations, agencies and institutions, which were found not to be different. The comparison of those schools' academic administration problems, classified by the respondents' work experiences, was found not to be overall different. Considered in each aspect, there were two aspects: the development of internal quality assurance system, and the cooperation of academic development with other institutions, which were found to be different at a statistically significant level of .05.

5. The comparison of those schools' academic administration conditions, classified by the respondents' school sizes, was found to be overall and in each aspect different at a statistically significant level of .01. The comparison of those schools' academic administration problems, classified by the respondents' school sizes, was found to be overall different at a statistically significant level of .01. Considered in each aspect, there were eight aspects: school curriculum development, learning process development, evaluation and credit transfer, the research for educational quality development, the development of educational media, innovation and technology, the development of learning resources, the educational supervision, the educational guidance, and cooperation on academic development with other academic institutions, which were found to be different at a statistically significant level of .01. In addition, there were two aspects: the academic promotion to the community, and the cooperation of academic development with other institutions, which were found to be different at a statistically significant level of .05, and there were two aspects: the development of internal quality assurance system and the academic support and promotion to individuals, families, organizations, agencies and institutions, which were found not to be different.

Keywords: Academic Administration, Nong Bua Lamphu Primary Educational Service Area Office 2

ภูมิหลัง

การศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกประเทศใช้เป็นนโยบายหลักสำหรับการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยตรง ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานในการนำพาประเทศไทยก้าวหน้าอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและยกระดับการศึกษาในทุกช่วงวัย ให้ทุกส่วนบูรณาการการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, หน้า 1) และ การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีการพัฒนาความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตน โดยถือว่าผู้ที่เรียนจบการศึกษาในระดับนี้จะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2559, หน้า 3) ทั้งนี้งานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของสถานศึกษา ซึ่ง จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 143) เห็นว่า งานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ นั้น แม้จะมีความสำคัญเช่นเดียวกันแต่ก็เป็นเพียงส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติจะต้องสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

ปัญหาการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันมีความชัดเจนแล้วว่าส่วนหนึ่งมาจากการรวบอำนาจไว้ที่กระทรวงศึกษาธิการ และการจะแก้ปัญหานี้ให้ลุล่วงจำเป็นต้องคลี่คลายและกระจายอำนาจการตัดสินใจไปสู่ระดับโรงเรียน และลงไปสู่หน่วยย่อยที่สุด นั่นก็คือ ห้องเรียน (อภิรตดา มีเดช, 2559) ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาเดิม ๆ ที่เกิดจากปัญหาทางด้านระบบบริหารและการจัดการของกระทรวงศึกษาธิการนับตั้งแต่ที่มีการปฏิรูปการศึกษาครั้งแรกในปี 2542 สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ปีการศึกษา 2557 มีโรงเรียนที่เข้าร่วมการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพผู้เรียน ทั้งสิ้น 103 โรงเรียน ผลการประเมิน พบว่า ความสามารถพื้นฐาน ความสามารถด้านภาษา และความสามารถด้านเหตุผล มีโรงเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับ

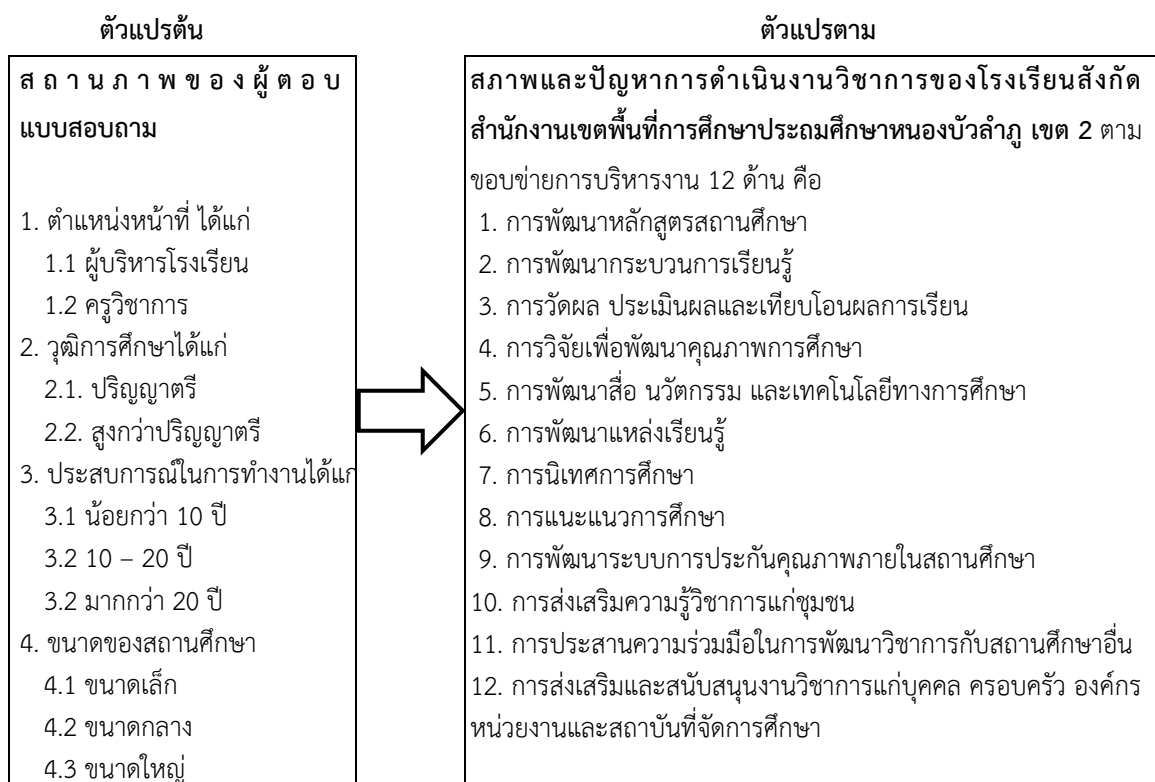
สพฐ. และระดับประเทศเพียง 37 โรงเรียน และต่ำกว่าระดับ สพฐ. และระดับประเทศ 66 โรงเรียน ส่วนด้านความสามารถด้านคำนวณ มีโรงเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับ สพฐ. และระดับประเทศ เพียง 29 โรงเรียน และต่ำกว่าระดับ สพฐ. และระดับประเทศ 74 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2. 2557) จากเหตุผลดังกล่าวเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 และเพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินงานวิชาการที่เหมาะสมทำให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันเป็นประโยชน์สำหรับสถานศึกษาอื่นสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินงานวิชาการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จุดประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ยึดกรอบแนวคิดขอบข่ายการบริหารงาน 12 ด้านของการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2546) ตามแผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการค้นคว้าวิจัย ดังภาพประกอบข้างล่าง

ภาพประกอบ กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน 105 คน และครูวิชาการ 1,520 คนรวมทั้งสิ้น 1,625 คน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ปีการศึกษา 2559 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน 35 คน และครูวิชาการ 245 คน รวมทั้งสิ้น 280 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan อ้างถึงในพิมพ์อ สดเอี่ยม. 2557, หน้า 35) และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามชนิดสำรวจรายการ (Check List) เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (the five-point rating scale questionnaire) เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน 12 ด้าน

ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะแบบปลายเปิด (Open end) เกี่ยวกับการปรับปรุงการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน 12 ด้าน

2. การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

2.1 นำแบบสอบถามที่ผ่านพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปเสนอขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Item-Objective Congruency: IOC) และได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.80-1.00 จากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้ง

2.2 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขมาจัดพิมพ์ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารและครูวิชาการที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อคำถามในแต่ละด้านและทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .981 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ระหว่าง 0.636-0.968

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อผู้บริหารและครูวิชาการในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2

2. ส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยหาความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลความหมายค่าเฉลี่ย
3. เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการ จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ และระดับการศึกษาโดยใช้การทดสอบค่าที (t – test แบบ Independent samples)
4. เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานและขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียวโดยใช้ สถิติทดสอบเอฟ (F – test) (One-way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffé's method) (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544, หน้า 236)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจบการศึกษาระดับปริญญาตรี 207 คน คิดเป็นร้อยละ 73.9 และสูงกว่าปริญญาตรี 73 คน คิดเป็นร้อยละ 26.1 ประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 10 ปี 88 คน คิดเป็นร้อยละ 31.4 มีอายุระหว่าง 10-20 ปี 94 คน คิดเป็นร้อยละ 33.6 และมากกว่า 20 ปี 98 คน คิดเป็นร้อยละ 35 ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก 95 คน คิดเป็นร้อยละ 33.9 ขนาดกลาง 147 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 และขนาดใหญ่ 38 คน คิดเป็นร้อยละ 13.6
2. สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2
 - 2.1 สภาพการดำเนินงานวิชาการ ภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการเห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D = .55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากด้านที่มีการดำเนินงานสูงที่สุด(เมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ย) คือด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.13$, S.D = .64) และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันที่จัดการศึกษา $\bar{X} = 4.13$, S.D = .67) รองลงมาคือด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.10$, S.D = .62) ส่วนด้านที่มีการดำเนินงานต่ำที่สุดคือด้านการนิเทศการศึกษา $\bar{X} = 3.91$, S.D = .73)
 - 2.2 ปัญหาการดำเนินงานวิชาการ โดยภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการเห็นว่า โรงเรียนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D = 0.88) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางด้านที่มีปัญหาสูงที่สุด คือด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา $\bar{X} = 3.03$, S.D = 0.89) รองลงมาคือด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 3.01$, S.D = 0.90) ส่วนด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น ($\bar{X} = 2.73$, S.D = 1.10)
3. การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู โดยการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ ที่ระดับ .05 พบว่า

3.1 ตำแหน่งหน้าที่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ($t = .147, P\text{-value} = .883$) และรายด้านความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สำหรับปัญหาการดำเนินงานวิชาการโดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ($t = -1.642, P\text{-value} = .102$) ส่วนรายด้านมีเพียงด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่ครูวิชาการเห็นว่าระดับปัญหาการดำเนินงานวิชาการสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียน ($t = -2.112, P\text{-value} = .036$) โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ระดับการศึกษา ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการอยู่ในระดับที่สูงกว่าผู้ที่จบสูงกว่าปริญญาตรี ($t = 2.422, P\text{-value} = .016$) ส่วนรายด้านผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงาน ด้านรายการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน อยู่ในระดับที่สูงกว่าผู้ที่จบสูงกว่าปริญญาตรีสำหรับปัญหาการดำเนินงานวิชาการโดยภาพรวม ($t = .256, P\text{-value} = .799$) ไม่แตกต่างกัน และรายด้าน ความคิดเห็นก็ไม่แตกต่างกัน

3.3 ประสบการณ์ในการทำงานในภาพรวม ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ($F = 7.522, P\text{-value} = .001$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 10-20 ปี เห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 10 ปี และมากกว่า 20 ปี ส่วนรายด้านทุกด้านมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันที่จัดการศึกษา โดยด้านที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนวการศึกษา และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และด้านที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การนิเทศการศึกษา และการส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน สำหรับปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน ภาพรวม ความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ($F = 1.356, P\text{-value} = .259$) ส่วนรายด้านทุกด้านมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น ที่พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 ขนาดของสถานศึกษา สภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวม แตกต่างกัน ($F = 20.615, P\text{-value} = .000$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สูงกว่าขนาดเล็กและขนาดกลาง ส่วนรายด้านทุกด้านมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนโดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ($F = 5.116, P\text{-value} = .007$) ส่วนรายด้าน ด้านที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา ด้านที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น และด้านที่มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ได้แก่ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันที่จัดการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ทั้ง 12 ด้านมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน

1.1 สภาพการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการรับรู้การกระจายอำนาจทำให้โรงเรียนต้องรับผิดชอบมากขึ้น เพื่อให้นักเรียนและผู้ปกครองจะได้มีความพึงพอใจในระดับสูงต่อการบริหารถึงแม้ว่าคนจะต้องทำงานหนักมากขึ้นก็ตาม จึงทำให้มีสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลทรัพย์ นนทบท (2556, หน้า 53) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตำบลหนองขาม อำเภอคูเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากงานวิจัยของ นครศ ศรีเกื้อกุล (2559, หน้า 211) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง สภาพการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการและประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ นิญา จอกแก้ว (2559, หน้า 112-113) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 3 ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก

1.2 ปัญหาการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในยุคปฏิรูปการศึกษา ครูต้องปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ทำให้ข้าราชการครูทุกคนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทต่าง ๆ อย่างมากมายเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการปฏิบัติงานสายวิชาการ ซึ่งเป็นงานหัวใจหลักของโรงเรียน จึงมีการลงมือปฏิบัติงานอย่างจริงจัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ รัตนการุณจิต (2554, หน้า 93) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการดำเนินงานวิชาการของครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน

2.1 ตำแหน่งหน้าที่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการ ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการต่างให้ความสำคัญกับการดำเนินงานด้านวิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใดและยังเป็นการที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุไรลักษณ์ โกมล (2548) ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบว่าผู้บริหารและตำแหน่งครูวิชาการโดยรวมและด้านการบริหารหลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอนด้านการนิเทศภายในด้านการประเมินผลการศึกษาด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและด้านการวิจัยในชั้นเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน และ นิญา จอกแก้ว (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประณตศึกษาอุปราชธานีเขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูต่อสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ไม่แตกต่างกัน

2.2 ระดับการศึกษา ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการอยู่ในระดับสูงกว่าผู้ที่จบสูงกว่าปริญญาตรีทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านวิชาการแตกต่างกันผู้ที่จบสูงกว่าปริญญาตรีอาจคาดหวังหรือต้องการให้โรงเรียนมีการดำเนินงานด้านวิชาการในระดับที่สูงกว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริวรรณ รัตนการุณจิต (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมีสภาพการดำเนินงานวิชาการมากกว่าครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี

ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน เช่น การขาดงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการ แผนงานวิชาการไม่สามารถปฏิบัติตามได้ตามแผน ครูมีภาระงานชั่วโมงสอนมาก และครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุดดาววัลย์ อัฐนาค (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ครูวิชาการที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2.3 ประสบการณ์ในการทำงาน ภาพรวมผู้ที่ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 10-20 ปี เห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 10 ปีและมากกว่า 20 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกันทำให้มุมมองหรือความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านวิชาการแตกต่างกันสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริวรรณ รัตนการุณจิต (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 10 ปี มีสภาพการดำเนินงานวิชาการแตกต่างกับครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 10-20 ปี และครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 10-20 ปี มีสภาพการดำเนินงานวิชาการแตกต่างกับครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 20 ปี

ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน เช่น การขาดงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการ แผนงานวิชาการไม่สามารถปฏิบัติตามแผน ครูมีภาระงานชั่วโมงสอนมาก และครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มโนรา อามาศย์ทัศน์ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาการบริหารวิชาการในโรงเรียนอำเภอกุฉินารายณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกัน

2.4 ขนาดของสถานศึกษา โรงเรียนขนาดใหญ่มีสภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกันทำให้โรงเรียนมีความพร้อมด้านบุคลากร อุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนงบประมาณที่แตกต่างกันจึงทำให้สภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นครศรี เกื้อกุล (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 แตกต่างกัน

ส่วนปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน เช่น การขาดงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการ แผนงานวิชาการไม่สามารถปฏิบัติการได้ตามแผน ครูมีภาระงานชั่วโมงสอนมาก และครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอก เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประพันธ์ เม้าเวียงแก (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนควรตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของโรงเรียน และควรร่วมกันหาหรือเพื่อหาแนวทางพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการอย่างสม่ำเสมอและไม่หยุดนิ่ง และเพื่อให้เกิดการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา โดยไม่คิดว่าสิ่งที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีความสมบูรณ์แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรให้ความสำคัญในด้านการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เพื่อยกระดับให้มีความเป็นมาตรฐานและมีความโปร่งใสตรวจสอบได้
2. ในส่วนของปัญหาการดำเนินงาน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนพึงตระหนักว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการศึกษาย่อมเกิดขึ้นได้อยู่เสมอเนื่องจากมีหลากหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงต้องกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วและตรงจุด ทั้งนี้ควรหาโอกาสในการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อพัฒนาด้านวิชาการ
3. ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด ควรลงมือปฏิบัติงานด้านวิชาการอย่างเต็มที่โดยเสมอภาคกัน ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของโรงเรียน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาจากการขาดงบประมาณสนับสนุนงานวิชาการ แผนงานวิชาการไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผน ครูมีภาระงานชั่วโมงสอนมาก และสอนไม่ตรงตามวิชาเอก เป็นต้น
4. ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน ควรได้รับการสนับสนุนและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการการศึกษาด้านวิชาการเพื่อลดความเห็นที่แตกต่างจากประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน
5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเครือข่ายในการดูแลโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดที่มีขนาดเล็กเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้มีการยกระดับคุณภาพการศึกษา
6. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ควรให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในสังกัดในด้านการจัดสรรบุคลากรให้ครบทุกชั้นเรียน จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอตามขอบข่ายงาน จัดหาสื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อความสะดวกในการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของการสัมภาษณ์หรือการประชุมกลุ่ม
3. ควรศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2 ในเรื่องเกี่ยวกับการนิเทศภายในและการประกันคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขสภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กุลทรัพย์ นนทบท. (2556). สภาพการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตำบลหนองขमार อำเภอคูเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4. **วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.** (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บั๊ค พอยท.
- จุไร ลักษณะโกลม. (2548). สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี. **วิทยานิพนธ์ ค.ม.** (การบริหารการศึกษา). ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). **การวิจัยเพื่อการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: ทิปปับลิเคชั่น.
- นคเรศ ศรีเกื้อกุล. (2559). สภาพการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28. **วิทยานิพนธ์ ค.ม.** (การบริหารการศึกษา). สารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นิพนธ์ กินาวงษ์. (2526). **หลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- ประพันธ์ เม้าเวียงแก. (2548). การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต 2. **วิทยานิพนธ์ ค.ม.** เลย: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พิมพ์อร สดเอี่ยม. (2557). **สถิติสำหรับการวิจัยทางการบริหารการศึกษา**. เลย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ศรีล้านช้าง จังหวัดเลย.
- มโนรา อามาตย์ทัศน. (2553). สภาพปัญหาการบริหารวิชาการในโรงเรียนอำเภอภูพาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1. **วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.** (การบริหารการศึกษา). ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัตนา กาญจนพันธ์. (2536). **การบริหารสถานศึกษา**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริวรรณ รัตนการุณจิต. (2554). สภาพและปัญหาการดำเนินงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. **วิทยานิพนธ์ ค.ม.** (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

- กระทรวงศึกษาธิการ (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545). กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. (ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2559). แหล่งที่มา: สำนักทดสอบทางการศึกษา. เข้าถึงได้จาก http://bet.obec.go.th/index/wp-content/uploads/dlm_uploads/2016/10/Ministry-of-education-Announcement-11_10_2016-1.pdf (11 มกราคม 2559)
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2. (2557). รายงานคุณภาพการจัดการศึกษาประจำปี 2557. หนองบัวลำภู: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). สารสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุลัดดาวัลย์ อัฐนาค. (2559). สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อภิรดา มีเดช. (2559). การศึกษาไทยแก้ได้ ในชาตินี้! (25 พฤศจิกายน 2559). แหล่งที่มา: เว็บบล็อกกาซีน เข้าถึงได้จาก <https://waymagazine.org/education-prawit/> (26 พฤศจิกายน 2559)

การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด
สุราษฎร์ธานี

The Management of a Buddhist Historic site for Tourism by Local Government
Organization in Surat Thani

พระมหาอิสรภานต์ ฐิตปุณฺโญ

อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ มจร จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถ บุญรัตน์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัญญัติ แพรกปาน

อาจารย์ประจำวิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกและกระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายและเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 8 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะต้องเตรียมแผนการสร้างแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผนวกกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวไปยังองค์กร ชุมรมสถาบัน และสัมพันธ์ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่และส่งเสริมมิติความสัมพันธ์ 6 ด้านได้แก่ ด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎหมาย และด้านศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ พบว่า การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีผ่านการดำเนินกิจกรรม 8 ประการ 1. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ที่ส่งเสริมร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา 2. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีเพื่อสร้างจุดดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยว 3.การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร ความรู้และเทคโนโลยี 4. การบริการจำเป็นต้องอาศัยความรู้จากกรมศิลปากร 5. การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือในระดับท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และภาคประชาชน 6.การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่อาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ 7. การใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกันโดยการออกข้อบังคับหรือเทศบัญญัติของท้องถิ่นนั้นๆ และ 8. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีโดยเฉพาะการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, แหล่งโบราณสถาน, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

Abstract

This research aims to 1) study the process and mechanism of management of archaeological sites for tourism of local administrative organizations in Surat Thani Province. 2) The relationship of local administrative organizations and the network in tourism promotion in the province. 3) Analyze the management of archaeological sites for Buddhist tourism of the administrative organizations. Local Surat Thani. By using qualitative research models with 12 in-

depth interviews and 8 group discussions. Descriptive analysis. The results of the research show that local governments must prepare a development plan. The route to support the development of ancient sites as cultural sites. The relationship between the local government organization and the network of tourism promotion in Surat Thani showed that there were six aspects, namely, the social dimension. Dimensions of religious and cultural relations Dimension of economic relations Dimensional dimension, relationship dimension, legal relationship And the dimension of local identity. And The Management of historical sites for Buddhist tourism of local administrative organizations in Surat Thani through 8 activities. 1. Research or knowledge building to promote cooperation with educational institutions. 2. Assessment of value and potential. Of archaeological resources to create a tourist attraction. 3. Knowledge management about resources, budget, personnel, knowledge and technology. 4. The advocate needs knowledge from the Fine Arts Department. 5. The network builds cooperation at the local, governmental and public sectors. Restoration, reprocessing, and rebuilding may have budgetary constraints. 7. Use of rules, regulations, regulations and control regulations. Provisions of the local business community and 8. The activities related to archaeological resources by promoting community enterprise in areas more.

Keyword: Management, Archaeological sites, Buddhist tourism, Local Administrative Organizations

บทนำ

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งโบราณสถานได้ช่วยส่งเสริมโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถของพระพุทธศาสนา การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและการทำนุบำรุงพุทธศิลปกรรมภายในวัดของประเทศไทย รวมทั้งมีส่วนต่อการสนับสนุนให้เกิดรายได้กับวัด ชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาการจัดการความรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่สถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นหน่วยงานทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรภาครัฐด้านการท่องเที่ยวและเครือข่ายผู้ประกอบการ ควรให้ความสนใจต่อการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ทั้งระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับในองค์กรสงฆ์ ตลอดจนต้องสร้างความร่วมมือเชิงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์และทิศทางการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบที่จะเกิดจากขยายตัวของ การข้ามย้ายพรมแดนของนักท่องเที่ยวซึ่งหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา มีความจำเป็นต้องประเมินผลกระทบในระยะยาว (พระมหาเสรีชน นริสสุโร (พันธ์ประโคน) สายชล ปัญญชิต และภูเบศ ภูมิขานนท์, 2556) อีกทั้งอุปสรรคต่อการจัดการแหล่งโบราณสถาน คือ การไม่มีข้อมูลอาจจะเกิดจากไม่เคยมีการสำรวจตรวจค้นหามาก่อน โบราณสถาน ศาสนสถานรกร้างที่สำรวจพบ ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานไว้แล้วแต่ยังไม่มีการศึกษาวิจัย หรือไม่มีการบูรณะปฏิสังขรณ์นำมาใช้ประโยชน์ ถูกปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ ขาดการดูแลจัดการทำนุบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ท้องถิ่นยังขาดคนที่มีความรู้ในบางเรื่อง อีกทั้งยังขาดนักวิชาการทางด้านในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีเพราะมีจำนวนมาก (สายันต์ ไพเราะญจิตร, 2548 : 77-80)

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติที่กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้น ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ

ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยพยายามถ่ายโอนภารกิจหน้าที่หลายประการที่รัฐดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็สามารถรับผิดชอบในการดำเนินการได้ รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เหมาะสมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย ดังนั้น แผนและการกำหนดขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการส่งเสริมสนับสนุนด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างน้อย 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่ 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินการเองทั้งหมด หมายถึง เป็นเจ้าของเรื่อง (เจ้าภาพ/ผู้จัดสรรงบประมาณ) หรือผู้รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการงบประมาณ แล้วขอให้กรมศิลปากรเป็นเจ้าของเรื่อง (เจ้าภาพ) รับผิดชอบดำเนินการด้านวิชาการและเทคนิค และกรณีที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้เป็นผู้จัดสรรงบประมาณ แต่วัด โบสถ์ มัสยิด หรือเอกชนผู้ถือกรรมสิทธิ์ในโบราณสถาน หรือกรมศิลปากรที่เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบตามกฎหมายเป็นผู้จัดสรรและบริหารงบประมาณเอง (วุฒิสาร ตันไชย, ออนไลน์) ทำให้เห็นว่า การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถกระทำได้และมีส่วนที่สำคัญต่อการตอบสนองความต้องการเชิงพื้นที่อันมาพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญในการจัดระบบ และกลไกต่าง ที่เหมาะสม โดยเฉพาะในปัจจุบันการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ แต่ยังมีการบริหารจัดการแบบบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน สังคม ภาคธุรกิจค่อนข้างน้อย เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การทำนุบำรุงศาสนากับธุรกิจควรจะดำเนินไปด้วยกันอย่างสมดุลและไม่เสียภาพลักษณ์ เช่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง อบต. และ อบจ. เข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงใส่ใจสิ่งแวดล้อม มีการจัดการขยะ ทำความสะอาดบริเวณวัด และดำเนินการอยู่ในขอบเขตธุรกิจที่เหมาะสม (สายชล ปัญญาชิต, ออนไลน์) ในท่ามกลางความก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่กำลังจะมาถึงในต้นปีหน้าที่จะต้องปรับตัวลงสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดอัตลักษณ์ที่น่าดูน่าชมของชาวต่างชาติที่เข้ามาเก็บเกี่ยวและทัศนจรโบราณสถานในวัดทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักการบริหารจัดการที่ดีที่สามารถประกันความเชื่อมโยงทางศิลปวัฒนธรรมไทย และป้องกันความเสื่อม ความถดถอยวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้ตระหนักในคุณค่าของแหล่งโบราณสถานซึ่งได้ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากรจำนวนหลายวัดและที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ซึ่งอยู่ในพื้นที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ยังมีอุปสรรคเชิงการบริหารจัดการภาคการท่องเที่ยวที่ไม่สามารถนำไปสู่การกำหนดคอกโล กระทบการ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับเครือข่ายการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพแห่งการพัฒนาความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงมาผนวกกับการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจนสามารถสร้างให้เกิดความสำเร็จและเพิ่มพูนมูลค่าทางการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคอกโลและกระบวนการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยทบทวนเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถาน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้ 1. ขอบเขตเนื้อหาทางการบริหารจัดการ 2. ขอบเขตเนื้อหาด้านแหล่งโบราณสถาน 3. ขอบเขตเนื้อหาทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และ 4. การส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ 1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ด้วยการออกสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) รวมทั้งหมด 13 รูป/คน และ 2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์จำนวน 2 รูป กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 2 ท่าน และกลุ่มนักประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการวัฒนธรรมและนักวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์จำนวน 2 ท่าน กลุ่มภาคีเอกชนเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 ท่าน รวมทั้งหมด 7 รูป/คน

ขอบเขตด้านสถานที่ มุ่งศึกษาพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแหล่งโบราณสถานที่ยังขึ้นทะเบียน และที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2558 –ตุลาคม 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิจัยประกอบด้วย 2 เทคนิค ได้แก่ 1.เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ 2. เทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์องค์ความรู้ของเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญด้วยการวิเคราะห์ กระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยใช้การวิเคราะห์แบบการจำแนก การจัดข้อมูล และการบรรยายความจากเนื้อหาตามกรอบวัตถุประสงค์

3. การสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผล ตรวจสอบ และขอคำแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดก่อนที่สรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. การสรุปผลการวิจัยเป็นการตรวจสอบให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ และครบถ้วน นำผลการวิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะและนำเสนอต่อที่คณะกรรมการสถาบันวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

6. จัดทำเป็นรูปเล่มที่ฉบับสมบูรณ์นำส่งผลการวิจัยที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเตรียมวางแผนหลายประการ เพื่อรองรับการสร้างแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในขอบเขตบริบทที่อำนาจหน้าที่และบทบาทจะกำหนดให้สามารถปฏิบัติได้โดยเฉพาะการกำหนดรูปแบบของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีเก่าๆที่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาให้สามารถแปรสภาพมาเป็นการท่องเที่ยวสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวพร้อมกับสามารถยกระดับกิจกรรมไปสู่ความเป็นมืออาชีพเชิงการท่องเที่ยวในอำเภอไชยาที่หลากหลาย รวมทั้งสามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ผ่านอารยธรรมศรีวิชัยอันเป็นแหล่งก่อกำเนิดสรรพวิชาการต่าง ๆ เช่น มวยไชยา พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว อนุสรณ์สถานเจ้าเมืองไชยา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมและแหล่งโบราณสถานเหล่านี้จะเริ่มต้นด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชนและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการสัมผัส และซึมซับความเป็นตัวตนของลูกหลานเมืองไชยา

ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

มิติความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

มิติความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความร่วมมือในเงินทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในอำเภอไชยาในรูปแบบสองศาสนาที่อาศัยวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันมาอย่างยาวนานที่มีนัยยะทางประวัติศาสตร์ ประเพณี กิจกรรมทางสังคม การศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมไปถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านทั่วไปที่มีความเอื้ออาทรต่อกันอย่างสงบสุขภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

มิติความสัมพันธ์ทางด้านสังคม เป็นความพยายามไปอีกขั้นหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมภาคการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งจะมีลักษณะ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ความสัมพันธ์ระดับประชาชนทั่วไป ระดับที่ 2 ความสัมพันธ์ระดับผู้นำ ระดับที่ 3 ความสัมพันธ์นักธุรกิจชุมชนหรือนักธุรกิจอื่นๆ และระดับที่ 4 ความสัมพันธ์ระดับหน่วยงานรัฐ

มิติความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้ากำหนดนโยบายเพื่อการตอบสนองต่อการรายได้ภาคประชาชนที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงโบราณสถานอาจจะมีต้องมีการกำหนดแผนการอย่างน้อย 4 แผน ได้แก่ 1. แผนการปฏิบัติงาน 2. แผนกลยุทธ์หรือแผนยุทธศาสตร์ 3. แผนการบริหารงบประมาณหรือเงิน และ 4. แผนการต่อยอดนายทุนชุมชน

มิติความสัมพันธ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องดำเนินภายใต้แผนปฏิบัติการ 4 แผน ได้แก่ 1. แผนกำหนดนโยบายเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม 2. กำหนดแผนงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อม 3. แผนการจัดโครงการสำนึกรักบ้านเกิด และ 4. แผนการจัดการโครงการประเพณีวันทำความสะอาด (Big cleaning day) 5. แผนการจัดการระเบียบวินัยลักษณะตัวแทน 6. แผนการสร้างข้อบังคับ และ 7. การจัดร้านขายของฝากพระราชรัฐ ที่เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

มิติความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย การกำหนดเครือข่ายภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกับองค์กรรัฐอื่น ๆ สถาบันทางพระพุทธศาสนา ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และชมรมอื่นๆ ในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการท่องเที่ยวที่ยังคงเป็นอุปสรรคโดยจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมกับกรมศิลปากรเชียงใหม่ให้ความรู้ในเรื่องขอบเขตของข้อกำหนดและการปฏิบัติของเครือข่ายภาคการท่องเที่ยวระดับจังหวัด

มิติความสัมพันธ์ทางด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในอำเภอไชยา นอกจากแหล่งโบราณสถานที่มีจำนวนมากแล้วยังมีประเพณี อารยธรรมอีกมากมายเพราะพื้นที่แถบนี้เป็นชุมทรัพย์ที่ตกทอดมาจากอารยธรรมศรีวิชัยทำให้ทุนทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่จำนวนมากที่ก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นวัดพระบรมธาตุคู่บ้านคูเมืองไชยา วัดแก้ว วัดหลง และแหล่งโบราณสถานอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นแหล่งการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของหลวงพ่อพุทธทาสที่สร้างความเจริญและแหล่งศึกษาความรู้สายธรรมะ ยังมีศาสตร์ของมวยไชยาที่โด่งดังไปทั่วโลก เป็นต้น

การวิเคราะห์การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องดำเนินกิจกรรมภายใต้องค์ความรู้ด้วยการศึกษาวิจัยผ่านการประสานเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ซึ่งในจังหวัดจะมีศักยภาพในการทำงานเพื่อตอบสนองต่อการสร้างความรู้ที่จะสามารถสนับสนุนภาคการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์แต่ละท้องถิ่นให้มีความชัดเจนทางโบราณคดีมากที่สุด

2. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี คุณค่าของแหล่งโบราณสถานอย่างวัดพระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดหลง เป็นต้นให้ประชาชนและคนในพื้นที่รู้จักคุณค่าของความเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านการประเมินคุณค่าและการพัฒนาศักยภาพทางทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เช่น การประเมินทางด้านการจัดกิจกรรม การประเมินทางด้านการสื่อสารและให้ความรู้ การประเมินทางด้านการประชาสัมพันธ์ การประเมินทางด้านการประสาน การประเมินทางด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การประเมินศักยภาพการทำงานด้านการสร้างจิตสำนึกที่ดี การประเมินศักยภาพประสิทธิภาพการทำงานและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

3. การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากร การจัดการความรู้จะต้องเป็นไปตามระเบียบการบริหารงบประมาณด้วยหลักธรรมาภิบาลเป็นสำคัญ ในขณะที่การบริหารทรัพยากรด้านบุคลากร อาจจะต้องการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน มีการส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการศึกษาดูงานแนวการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้บุคคลที่ถูกละเลยตัวสำหรับการทำงานเฉพาะเรื่องและมีความรู้ในเรื่องนั้นมากที่สุดพอที่จะเข้ามารับผิดชอบหลักที่มีศักยภาพการดำเนินงานโครงการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน ด้านการจัดการองค์ความรู้ การใช้ทักษะในการบริหารตลอดจนความสามารถของผู้บริหารที่ต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงมูลค่าของภาคการท่องเที่ยวเชิงแหล่งโบราณสถานที่ย้ายขอบเขตสิ่งที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามากิจกรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา

4. การอนุรักษ์ / รักษา บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการดูแลรักษาตั้งอาจจะต้องมีการบูรณาการเพื่อการทำงานด้านการท่องเที่ยวให้เป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้นผ่านการดึงเอาศักยภาพหรือจุดแข็งของแต่ละองคกรมาทำงานภายใต้เครือข่ายเดียวกันให้มากที่สุด เช่น องค์ความรู้การดูแลรักษาจะอยู่ที่กรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐ เป็นต้น

5. การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือ การทำงานภายใต้เครือข่ายความร่วมมือและส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงการท่องเที่ยวสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้โดยการลงนามความร่วมมือ (MOU) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่บนเส้นการท่องเที่ยวหลัก หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งการดึงสถาบันทางการศึกษาทุกระดับให้เข้ามาร่วมกันทำงานอย่างเป็นเอกภาพซึ่งอาจจะให้ฝ่ายสำนักงานปลัดจังหวัดเป็นเจ้าภาพหลักก็ได้

6. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ ข้อจำกัดของบทบาทในการตั้งแผนงบประมาณเพื่อการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่แหล่งโบราณสถานอาจจะไม่ใช่ภารกิจที่จำเป็นมากนักเพราะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากแต่หากดูศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีแม้ว่าจะมีศักยภาพอยู่บ้างแต่พลังยังไม่มากพอที่ตั้งแผนงบประมาณเพื่อสร้างใหม่ เป็นต้น

7. การใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกัน เป็นการมองถึงการควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานภายใต้แผนพัฒนาแหล่งโบราณสถานซึ่งส่วนมากหากเป็นตัวแหล่งโบราณสถานที่เป็นวัดจะอยู่ในอำนาจของกรมศิลปากร แต่หากรอบบริเวณภายนอกแหล่งโบราณสถานทีนอกเหนือจากการดูแลหลัก ฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็สามารถออกข้อเทศบัญญัติได้ หรือข้อบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถเข้าไปควบคุมพฤติกรรมการท่องเที่ยวได้ เช่น การออกระเบียบการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน เช่น การนุ่งผ้าสั้น การใส่หมวก การใส่รองเท้าแตะ เป็นต้น

8. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดี กิจกรรมสุดท้ายของการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ส่งผลประโยชน์ไปยังประชาชนในพื้นที่ต่อการสร้างรายได้หลักให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวนไม่น้อย เช่น กลุ่มวิสาหกิจไข่เค็มไชยา กลุ่มมัดหมี่ผ้าไหมพุมเรียง กลุ่มเลี้ยงอาหารทางทะเล กลุ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะได้รับผลประโยชน์ได้โดยตรง

อภิปรายผล

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเตรียมแผนงานหลายประการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรองรับการสร้างแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แผนจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ แผนการดูแลรักษา แผนเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ แผนงบประมาณ แผนการประชาสัมพันธ์ แผนสร้างความเป็นเจ้าของร่วม แผนกิจกรรมการท่องเที่ยว และแผนสร้างองค์ความรู้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา (2555 : 33)** วิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์จิตกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะต้องมีการวางแผนชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตกรรมฝาผนังและสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช (2556)** พบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มิติความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายมีแนวโน้มที่จะต้องส่งเสริมภาคการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมต่าง ๆ ในลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย หรือ การทำงานที่มีข้อผูกมัดแบบหลวม อย่างเช่น การลงนาม MOU ระหว่างกันร่วมกันของเครือข่ายสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ (2559 : 167)** การรวมกลุ่มในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน

โดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่ายและทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชน

การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

การเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธผ่าน การศึกษาวิจัย หรือการสร้างความรู้ย่อมสามารถดำเนินการได้แต่จะต้องเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ มีการประเมินคุณค่า และศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี ไม่ว่าจะเป็นศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการดูแลอาณาบริเวณ ด้านกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์วี ชมเชย (2557) วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สยามและพิพิธภัณฑ์บ้านไทยจิม ทอมป์สัน พบว่า พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์แนวใหม่ คือ แนว discovery museum ที่เน้นการสร้างประสบการณ์สดใหม่ให้แก่ผู้เยี่ยมชมให้เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์อย่างสนุกสนาน

ประเด็นที่น่าสนใจอย่างมากและมีการพูดถึงบ่อยครั้งที่สามารถพัฒนาแหล่งโบราณสถานเพื่อการก็คือ การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือให้มากที่สุดไม่ว่าจะองค์กรในพื้นที่หลัก หน่วยงานรัฐที่มีศักยภาพการทำงานด้านการท่องเที่ยว สถาบันสงฆ์ และชุมชน เป็นต้น แต่ภาพดังยังไม่มีความชัดเจนในแนวทางการมีส่วนร่วมมากนักสอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา (2555 : 33)พบว่า การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มและผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

สำหรับประเด็นการใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อเทศบัญญัติได้ หรือข้อบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถเข้าไปควบคุมพฤติกรรมการท่องเที่ยวได้ เช่น การออกระเบียบการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน เช่น การนุ่งผ้าสั้น การใส่หมวก การใส่รองเท้าแตะ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช (2556)วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการจัดการด้านกฎหมายการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎหมายต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาไม่ได้มีการวางกฎหมายที่ตายตัวและสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ(2556) วิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ พบว่า บุคคลากรต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตามหลักสากลโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ

ข้อเสนอแนะ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมองเห็นคุณค่าของแหล่งโบราณสถานอันเป็นทุนทางอารยธรรมของคนไทยที่สามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสทองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงโบราณสถานแต่กระนั้น การกำหนดนโยบาย และกลไกการบริหารต่าง ๆ การศึกษาประวัติแหล่งโบราณสถาน การพัฒนาเครือข่าย การพัฒนามัคคุเทศก์น้อย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานรัฐและประชาชนจะช่วยให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดีอย่างสมบูรณ์ เพราะคณะผู้วิจัย ได้แก่ ดร.สามารถ บุญรัตน์ และดร. บัญญัติ แพรกปาน สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่การวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ร่วมกันสนทนากลุ่มที่ได้เป็นอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้ทุนอุดหนุนในการวิจัยจึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. **รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณ,** 2556.
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม:การอนุรักษ์จิตกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1. 2555 : 33.**
- วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ. รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. **วารสารสมาคมนักวิจัย. ปีที่ 21 ฉบับที่ 3. (กันยายน – ธันวาคม). 2559 : 167.**
- วุฒิสาร ตันไชย. การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.local.moi.go.th/webst/botfam1.htm> [22 มิถุนายน 2560].
- พระมหาเสรีชน นริสสรโร (พันธ์ประโคน) นายสายชล ปัญญาชิตและนายภูเบศ วนิชชานนท์, การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.**
- สายันต์ ไพรชาญจิตร์. การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์แกน จันท์ จำกัด, 2548.
- สายชล ปัญญาชิต. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.komchadluek.net/detail/20130808/165421/สกว.หนุนมจรชงวิจัยจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ.html> [22 พฤศจิกายน 2559].
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **พுகาม : เส้นทางสู่มรดกโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556.**
- สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556.**
- สุวิภา จำปาวัลย์และธัญญา พรหมบุรมย์. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในตำบลบ้านเรือนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. **รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.**